COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

XCI.

PATRES QUINTI ECCLESIAE SÆCULI.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

XXII.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI.

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM**, CUI NOMEN GALLICE :

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES.

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS. — E TYPOGRAPHEO BOURGOGNE ET MARTINET,

VIA VULGO DICTA JACOB, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS NONAGESIMUS-PRIMUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVIII.

S. P. N. JOANNIS
CHRYSOSTOMI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

OPERUM

PARS II.

MISCELLANEA

DE PRECATIONE ORATIONES II.
DE FUGIENDA SIMULATA SPECIE.
IN KALENDAS.
CONTRA CIRCENSES LUDOS ET THEATRA.
HOMILIÆ XXI DE STATUIS.
DE GLORIA IN TRIBULATIONIBUS.
DE TERRÆ MOTU.
POST TERRÆ MOTUM.
HOMILIA HABITA IN TEMPLO S. ANASTASIÆ.
LIBER IN EOS QUI SCANDALIZATI SUNT.
DE MANSUETUDINE.
DE PERFECTA CHARITATE.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI
CONSTANTINOPOLITANI
ARCHIEPISCOPI
DE PRECATIONE ORATIONES II.

ORATIO I.

De precatione.

Duas ob causas Dei cultores admirandi sunt[1], ac beati judicandi : tum quod spem salutis in sanctis precibus collocaverint; tum quod, cum hymnos, et precandi formulas, quas Deo cum lætitia ac timore offerebant, litteris mandarent, nobis quoque suum thesaurum tradiderint : ut omnem posteritatem possent ad se imitandos allicere. Par est enim doctorum mores ad eos pervenire, qui ipsis dant operam : itemque par est Prophetarum discipulos, imitatores eorum esse justitiæ; ita ut vitam nostram in precibus, Deique cultu perpetuo traducamus, atque in ea re vitam, valetudinem, divitias, bonorum finem positum esse censeamus; ut Deum puro et incorrupto animo deprecemur. Etenim, ut corpus solis lumine, sic animus precationum radiis illustratur. Si ergo cæci calamitas est solem aspicere non posse, quanta tandem est Christiani viri jactura, non assidue Deum precari, Christique splendorem in animum precibus inferre? Jamvero Dei benignitatem atque clementiam quis non admi-

[1] Vide D. Guillon, tom. XVII, p. 104-111.

retur, quis non suspiciat, quam nobis ostendit, cum tantum honorem hominibus deferat, ut eos precatione ac sua consuetudine dignetur? Etenim cum Deo revera precationis tempore colloquimur, qua cum Angelis quoque conjungimur, qua longe a pecudum societate recedimus. Angelorum est enim precatio, quæ vel eorum superat dignitatem; si quidem cum Deo loqui præstantius quiddam est. Id tamen ipsi nos docent, qui magno timore preces offerunt, nosque admonent, nobis, qui ad Deum accedimus, timorem esse simul, et lætitiam adhibendam: timendum quidem, verentibus, ne precatione indigni esse videamur; lætitia nos tamen ex honoris magnitudine perfundi oportere, quod tanta ac tali providentia mortale genus honestetur, ut assiduo Dei congressu perfruatur: ex quo et a mortalitate et a vitæ curriculo, exiguo tempore circumscripto, recedimus: quippe qui tametsi natura mortales, ob Dei tamen consuetudinem familiarem, ad vitam progredimur immortalem. Etenim qui cum Deo familiariter versatur, morte illum, omnique interitu potiorem esse necesse est. Atque, ut est omnino necesse, qui solis radiis potiatur, a tenebris procul abesse: ita Dei consuetudine fruentem necesse est non amplius esse mortalem; nos enim ad immortalitatem ipsa honoris magnitudo traducit. Nam si, qui regem alloquuntur, et apud illum locum obtinent dignitatis, fieri non potest, ut inopia laborent; fieri omnino longe difficilius potest, ut qui supplices ad Deum accedunt, et cum eo colloquuntur, mortales animos nanciscantur. Mors enim est animi vita a pietate ac legibus aliena: ejusdem igitur animi vita constat et religione, et actionibus vivendi, quæ cum religione consentiant: atqui vitam sanctam ac divino cultui congruentem preces afferunt, et in animos nostros mirificam rerum omnium pretiosarum copiam recondunt.

Nam sive quispiam virginitatem adamarit, sive nuptiarum temperantiam colat, sive iracundiam continere, et mansuete agere, sive invidia vacare, aut aliud quid officii præstare nitatur; precatione duce, et hujusmodi vitæ viam muniente, expeditum habebit et facilem pietatis cursum: non enim fieri ullo modo potest, ut qui temperantiam, justitiam, mansuetudinem, benignitatem a Deo petunt, non voti compotes fiant. « Petite enim, inquit, et dabitur » vobis; etc. omnis enim, qui petit, accipit, et qui quærit, » invenit, et pulsanti aperietur[1]. » Et alibi rursus : « Quis » est, inquit, ex vobis, a quo si petierit filius suus panem, » num lapidem dabit ei? Vel si piscem petierit, num ser» pentem dabit ei? Si igitur vos, cum mali sitis, nostis » bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cœles» tis dabit Spiritum sanctum petentibus se[2]? » His verbis, et hac spe proposita, ad precationem nos rerum omnium Dominus cohortatur. Nos vero decet obtemperantes Deo, in laudibus ac precibus perpetuo vivere; ita ut Dei cultui, quam animis nostris, arctius hæreamus : ita enim licebit nobis vitam hominibus dignam agere. Nam quicumque Deum non precatur, neque divino colloquio assidue frui cupit, mortuus est, et anima sensuque caret. Illud est maximum stultitiæ ac stuporis argumentum, si honoris hujus magnitudo ignoratur, si precatio non amatur, si non animæ mors esse existimatur Deum non adorare. Ut enim corpus hoc nostrum, cum animus abest, mortuum est, ac fœtidum : ita nisi se animus ad precationem excitat, mortuus est, miser, ac fœtidus. Atqui quavis morte acerbius putandum esse precatione spoliari, magnus ille propheta nos Daniel docet[3], qui mori maluit, quam tribus diebus a precibus vacare. Neque enim ut contra pietatem aliquid faceret, præcepit Rex ille Persa-

[1] Matth. VII, 7. — [2] Luc. XI, 9 — 11. — [3] Dan. VI, 10.

rum, sed illud agebat, ut trium dierum cessationem reperiret. Nam sine divino nutu, bonum nullum in nostros animos venerit: nutus vero divinus labores nobiscum aggreditur, eosque præclare sublevat, si preces videat a nobis diligi, nosque assidue Deum orare, ac sperare cuncta inde ad nos bona descensura. Quando igitur aliquem video a precationis studio abesse, neque illius ardenti ac vehementi amore teneri; jam mihi exploratum est, nihil ab eo magnificum, nihil præclarum possideri. Quando vero aliquem cerno in Deo colendo sine satietate persistere, quique non precari assidue in magnis numeret detrimentis; omnium illum virtutum acerrimum cultorem, Deique templum esse conjicio. Quod si amictus hominis, pedum gressus, et risus dentium, quæ in eo sunt, retegit, secundum sapientem Salomonem [1], multo magis precatio, Deique cultus, est justitiæ argumentum; cum illa, vestis quædam sit spiritualis ac divina, quæ mentes nostras magno decore ac pulchritudine induit, et exornat: quæ singulorum vivendi rationem dirigit: quæ non patitur ulla re vili et absurda mentem occupari: quæ persuadet, ut Deum, ac dignitatem, quæ ab illo in nos derivatur, vereamur: quæ docet, ut omnes hostis improbi præstigias depellamus: quæ turpes et indignas cogitationes abigit: quæ in voluptatis despicientia animum cujusque constituit. Hæc enim una superbia decet eos, qui Christum colunt, ut nulli turpitudini serviant; sed animus in libertate, vivendique ratione integerrima conservetur. Et fieri quidem omnino non posse, ut sine precibus vita cum virtute ducatur, perspicuum esse omnibus existimo. Etenim quomodo quis virtutem colat, qui non accedat, seque abjiciat supplex assidue ad eum, qui eam suppeditat, atque largitur? Qua ratione quis tempe-

[1] Eccli. XIX, 27.

rantem, et justum se esse cupiat, qui non placide cum illo versetur, qui et hæc, et plura his a nobis exigit? Volo autem paucis ostendere, nos, quamvis culpis et sceleribus coopertos precatio deprehendat, illico tamen expiari. Jamvero quid precatione majus, vel divinius sit, quando medicinam quamdam, expultricem ægritudinum, esse constat iis, qui morbis animi conflictantur? Notum est, Ninivitas primos a plurimis per precationem delictis et sceleribus liberatos [1]. Statim enim ut illos deprecatio occupavit, justitiæ participes effecit, et civitatem, quæ cum intemperantia, nequitia, vivendique ratione nefaria degere consueverat, celeriter correxit, veteri consuetudine plus valens, cœlestibus civitatem legibus explens, temperantiam, benignitatem, clementiam, procurationem pauperum secum ducens: sine his enim animam incolere non potest. Verum in quamcumque mentem commigrarit, omni eam probitate cumulat, ad virtutem informat, nequitiam pellit. Et sane si quis tunc Ninivem ingressus esset, qui illam antea probe nosset, civitatem profecto non agnovisset; ita repente a nequiore vita ad pietatem transilivit. Ut enim fœminam inopem ac pannosam, aureis postea vestimentis exornatam si quis aspexerit, mulierculam non agnoscat: ita qui civitatem illam antea vidisset egentem, ac spiritualibus destitutam thesauris, ignorasset omnino, quænam esset civitas, quam ita precatio commutare, et illius mores vivendique rationem ad virtutem traducere potuisset. Et vero mulier quædam, quæ in intemperantia, et meretricio quæstu omnem anteactæ vitæ cursum confecerat, simul atque se ad Christi pedes abjecit, salutem consecuta est. Atqui non modo criminum culpas ac maculas delet, sed magna etiam pericula repellit. Rex ille simul, ac vates admirabilis Da-

[1] Jon. III.

vid plura et gravia bella precatione profligavit, his telis duntaxat exercitum præmuniens, et efficiens, ut per quietem et securitatem sui milites victoria potirentur. Nam alii quidem reges in ducum experientia et arte, in sagittariis, peditibus, et equitibus spem salutis habebant : at magnus David sanctis precibus exercitum muniebat, non ducum, centurionum, præfectorum equitum supercilia intuebatur, non pecunias colligebat, non arma comparabat ; sed e cœlo divina illa armorum genera universa ducebat. Cuncta enim revera cœlestium armorum genera divinis precibus continentur; quæ vel solæ possunt eos tueri, qui se Deo tradiderunt : nam peditum quidem robur atque peritiam, sagittariorum experientiam, in prodendo hoste calliditatem, sæpe vel hostilis obtutus, atque adversariorum animus, aliaque multa inanem reddunt : at precatio telum est insuperabile, tutumque præsidium, quod æque militem unum ac multa millia profligat. Nam et admirabilis David Goliadem illum[1], ut metuendum quemdam dæmonem irruentem, non armis, non gladiis, sed precatione dejecit. Ita telum est acerrimum et regibus in præliis deprecatio, et nobis ad dæmonum impetum propulsandum. Ita etiam rex Ezechias victor e Persarum bello discessit, non acie instructa, sed una precatione hostium copiis opposita[2] : idem hac una ratione mortem evitavit, Deum congrua pietate veneratus[3] : atque ita una precatio Regem vitæ restituit. Et sane animum peccatis inquinatum facile precibus expiari, testis est publicanus, qui cum a Deo veniam precatus esset, voti compos discessit[4] : testis leprosus, qui simul atque se ad Dei pedes abjecit, illico curatus est[5]. Quod si a corpore Deus vitiato atque corrupto morbum celerrime depulit : multo magis

[1] 1 Reg. XVII. — [2] 4 Reg. XIX. — [3] Isaï. XXXVII. — [4] Luc. XVIII, 38. — [5] Ibid. 19.

animo vitiis infecto curationem humaniter adhibebit : nam quo præstantior est animus corpore, eo magis par est ardentius a Deo in illo studium collocari. Et sane sexcenta quispiam cum vetera, tum nova proferre possit exempla, si quibus preces saluti fuerunt, enumerare voluerit universos. At fortasse quispiam e segnioribus, et iis qui accurate ac studiose precari nolint, dixerit illa verba Deum idcirco esse prolocutum, videlicet : « Non omnis, » qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum » cœlorum, sed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui est » in cœlis[1]. » Ego vero si solam precationem ad nostram salutem satis esse putarem, merito hæc objici dicerem : quoniam vero bonorum omnium caput precationem esse confirmo, atque rationis honeste laudabiliterque vivendi fundamentum, atque radicem, nemo ad excusationem inertiæ illis verbis abutatur. Neque enim unam temperantiam sine aliis bonis, non unam pauperum providentiam, non benignitatem, non aliud quidpiam ex iis, quæ sunt cum honestate conjuncta : sed omnia uno eodemque concursu oportet in animos nostros influere : verum precatio tanquam radix subjicitur, et fundamentum. Et quemadmodum navigium, ac domus inferioribus partibus firmatur, et constat; ita precibus vitæ nostræ ratio continetur; sine quibus nihil nobis boni contingat, nihil salutare. Propterea nos Paulus urget his verbis : « Orationi » instate, vigilantes in ea, in gratiarum actione[2] : » et alibi : « Sine intermissione orate, inquit, in omnibus gra- » tias agite, hoc enim est voluntas Dei[3]; » et alibi rursus : « Orate omni tempore in spiritu, et in ipso vigilantes in » omni instantia, et obsecratione[4]. » Sic plurimis divinisque vocibus ad preces nos semper dux Apostolorum

[1] Matth. VII, 21. — [2] Coloss. IV, 2. — [3] 1 Thess. V, 17. — [4] Ephes. VI, 18.

cohortatur. Quare nobis, qui ab illo instituimur, vita est in precibus traducenda, iisque mens perpetuo irriganda: non enim minus, quam arbores aquis, illis nos indigemus universi. Nam neque illæ possunt esse fructuosæ, nisi humorem radicibus ebibant; neque nos pretiosissimas pietatis fruges fundere, nisi precibus irrigemur. Quamobrem et cum lectulo surgimus, antevertere solem oportet Dei cultu, et cum mensæ accumbimus, et cum somni causa cubamus: imo vero singulis horis precatio est ad Deum adhibenda, et in ea diei cursus conficiendus. Hiberno vero tempore plurimam noctis partem in precibus traducamus, et magno cum timore genua flectentes, precationi operam demus, ac beatitudine nos ipsi dignos, Deum colendo, reddamus. Age vero quomodo solem aspicies, non illum ante veneratus, qui oculis tuis lucem solis dulcissimam profert? Quanam ratione mensa perfrui audebis, non ante veneratus tantorum bonorum fontem et auctorem? Qua spe ad tempora nocturna pervenies? Quæ tibi visa secundum quietem objectum iri suspicaris, si nullis precibus præmunitus, nullo præsidio septus, quieti te tradas? facillime te improbissimi dæmones contemnent et implicabunt, qui oberrant assidue, qui occasionem captant, observantes, ut, si quem precatione destitutum deprehenderint, sine mora corripiant. Quare, si quidem septos nos precibus viderint, continuo tanquam fures ac scelesti resiliunt, qui gladium militis capiti appensum cernunt. Quod si contigerit, ut aliquis sit a precibus nudus, is a dæmonibus abripitur, et in scelera, exitia, calamitates impellitur. Hæc igitur metuentes, precibus atque hymnis nos ipsos tueamur et muniamus oportet, ut sua nos Deus misericordia et cœlorum regno dignetur per Unigenitum suum, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO II.

De precatione.

Precationem esse omnium bonorum caput et fontem[1], ac salutis vitæque æternæ conciliatricem ignorat nemo; de ea tamen, quæ nostra feret facultas, dicenda sunt, ut et ii, qui in precibus et in Dei cultu vitam diligenter agere consueverunt, studiosiores reddantur; et qui vitam abjectiore animo a precibusque remoto traduxerunt, præteriti temporis jacturam agnoscant, salutemque suam reliquo vitæ tempore minime desertam esse patiantur. Principio igitur illud imprimis de precatione dici potest, eum, qui precatur, cum Deo colloqui. Quantum vero sit, hominem in divinum colloquium venire, nemo est qui nesciat : rei vero dignitatem nemo verbis assequatur. Etenim hujusmodi honor etiam Angelorum amplitudinem facile superat : id quod illi cum probe intelligant, omnes fere apud Prophetas, cum laudes et cultum Domino afferunt, summo cernuntur timore correpti; dum ora pedesque præ veneratione tegunt : dum volatu, motuque assiduo, summum metum præ se ferunt. Quinetiam nos, ut opinor, monent, ut precandi tempore humanæ naturæ obliviscamur, atque veneratione ac timore perculsi, nihil ante oculos positum aspiciamus : sed in medio Angelorum choro nos esse, et eumdem, quem illi, cultum Deo nos persolvere arbitremur. Etenim cætera illorum omnia et nostra, ut natura, vivendi ratio, sapientia, et quidquid dixerit quispiam, longo intervallo inter se distant : pre-

[1] Vide D. Guillon, tom. XVII, p. 111-116.

cationis autem officium est hominibus commune cum Angelis, neque est aliquid, quod sit intermedium in iis, quæ ad precandum pertinent. Hac segregaris a pecudibus: hæc te Angelis jungit: hac brevi sane illorum reipublicæ, illorum vitæ, vivendique rationi, dignitati, nobilitati, sapientiæ, intelligentiæ adjungetur, qui omnem sibi vitam in precibus ac Dei cultu ponendum putabit. Quid enim sanctius iis sit, qui Dei consuetudine perfruuntur? Quid justius, ornatius, sapientius? Nam si ii, qui sapientibus hominibus familiariter utuntur, ex assidua consuetudine, illorum prudentiæ participes celeriter fiunt; quid de iis dicendum est, qui cum Deo ipso colloquuntur, et ipsum precantur? Quanta sapientia, quanta virtute, prudentia, probitate, moderatione replet ipsos oratio, et obsecratio? Itaque non sane is aberret, qui omnis virtutis justitiæque matrem esse precationem affirmet; neque posse eorum aliquid, quæ ad pietatem conducunt, precatione et obsecratione nudum animum penetrare. Verum ut urbs mœnibus minime septa, facile in hostium potestatem venerit, quod ita nemo illos propulsare possit; sic precatione animum non communitum facile diabolus in suam redigit potestatem, facileque contaminat omnium turpitudine flagitiorum. Primum enim cum animam precibus viderit circumseptam, veritus robur ac vim quam preces illi suppeditant, quæ animum magis alunt, quam cibus corpora, propius non audet accedere: deinde, qui omni animi cura preces adhibent, non patiuntur aliquid precatione indignum in se admittere, sed Deum veriti, quicum modo collocuti sunt, omnes repente improbi hostis conatus repellunt; cum secum ipsi cogitent, quanti sceleris sit, eum, qui nuper et Dei colloquio fruebatur, et pro temperantia et sanctitate impetranda illum obsecrabat, ad diabolum repente transfugere, et obscœnas voluptates

in animo recipere, inque mentem, quam Deus nuper invisit, aditum diabolo patefacere; dæmonesque admittere in animum, quem Spiritus sancti gratia benignitate summa ac providentia decoraverit. Id vero qua ratione fiat, accipe. Fieri nullo modo potest, ut homo sine divini Spiritus ope divinam ferat consuetudinem : verum oportet hac præsente, et sanctos conatus prosequente, rem aggredi, genua flectere, obsecrare, precari. Cum enim res humanas longe superet divinus congressus, ingrediente in nos Spiritus sancti gratia, confirmemur, corroboremur, honoris magnitudinem doceamur, necesse est. Itaque cum tibi esse cum Deo sermonem intellexeris, teque precantem sancti Spiritus opem excipere; omnes aditus diabolo in animum jam a spiritu sanctificatum intercludes. Ut enim qui sunt cum rege collocuti, et illius humanitatis, facilitatis, honoris fructum ceperunt, a mendicorum abjectorumque hominum congressu abhorrent; ita qui Deum allocutus precatusque est, adduci non facile poterit, ut improbum dæmonem et impium in suam recipiat necessitudinem. Etenim qui se voluptatibus mancipat, is revera dæmonibus familiariter utitur, eorumque insaniam æmulatur : ut contra is, qui temperantiam et justitiam colit, Angelis familiaris efficitur, et eorum amplitudinem æmulatur. Quod si quis animi nervos preces appellaverit, mihi profecto vere dicere videatur. Etenim ut corpus, opinor, nervorum beneficio constat, currit, stat, vivit, compactumque est, iisque incisis, omnes corporis numeri dissolvuntur; sic animi per sanctas preces et conglutinantur, et constant, cursumque habent pietatis facilem ac secundum. Quod si te ipsum precatione spoliaveris, perinde feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris. Ut enim hic aqua vivit, sic tu precationibus : per has tanquam per aquam evolare, orbes cœ-

lestes superare, ad Deum propius licet accedere. Ut igitur sanctæ precationis robur ostendatur, vel quæ diximus satis sunt : præstabit tamen fortasse, ut ad sancta volumina accedentes ex Christi verbis divitias agnoscamus, quas preces comparant iis, qui omnem ætatem in ipsis ponere velint : « Dicebat autem, inquit, et parabolam ad »illos, ut semper precandum esse demonstraret. Judex »quidam erat in quadam civitate, qui Deum non time»bat, et hominem non reverebatur. Vidua autem quæ»dam erat in civitate illa, et veniebat ad eum dicens : »Vindica me de adversario meo; et nolebat per multum »tempus. Post hæc autem dixit intra se; Etsi Deum non »timeo, nec hominem revereor; tamen quia molesta est »mihi hæc vidua, vindicabo illam : ne in novissimo ve»niens, suggillet me. Ait autem Dominus; audite, quid »judex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam »electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et »patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet »vindictam illorum [1]. » Nos vero, fratres, abditam sapientiam in sermonibus spiritus addiscamus, et pro facultate nostra investigemus, non quantum in ipsa sit, sed quantum nobis assequi liceat. Atque illi quidem, qui in mari vitam degunt, in ipsum profundum se demergentes, gemmas afferunt ad eos, qui sunt in terris : nos vero divinarum litterarum pelagus perlustremus, et ad ipsum profundum spiritalis sapientiæ, quantum in nobis est, decurramus, ut vobis thesaurum præstantissimum afferamus, qui animos ornet melius, quam capita regum præclarissimis gemmis distinctæ coronæ. Namque harum præstantia hujus vitæ termino circumscribitur : qui vero sermonibus spiritus coronat animum, is et jam securus vivit, et vita functus fidenti animo ad Christi tribunal

[1] Luc. XVIII, 1.

accedit, refertus virtutibus, et ab omni labe integerrimus. Ergo quem tandem thesaurum e sacrorum voluminum profundo vobis efferimus, non ipsum sapientiæ profundum attingentes; sed eo delapsi, quo licet? Ad precationem Christus homines cum vellet allicere, et ejus commoda nostris mentibus proponere, judicem inducit quemdam improbum, sævum, qui pudorem omnem ab oculis abjecisset, Dei timorem expulisset ex animo. Atqui satis fuit justi et clementis cujuspiam personam inducere; ut ejus justitia, si cum divina clementia conferretur, vim precationis ostenderet. Etenim si vir bonus et mitis eos humaniter excipit, qui ad se supplices veniunt; quanto magis excipiet Deus, cujus benignitatis magnitudo non modo mentem nostram, sed ipsos Angelos fugit? Satis igitur fuit, ut modo dicebam, justi judicis personam proponere: jamvero judicem crudelem, impium, inhumanum inducit; in alios quidem immitem, in obsecrantes certe benignum ac facilem: ut intelligas oratione naturam vel improbam ad lenitatem clementiamque traduci. Quorsum igitur Christus id fecit? ut nemo esset omnium, qui vim precationis ignoraret. Cum propterea in conspectu judicis acerbissimi viduam constituisset, ipsumque præter ejus naturam humanum ostendisset, a scelesto judice ad patrem suum orationem traducit optimum, mansuetum, mitem, humanum, scelera superantem, multa peccata condonantem, quotidianas in se contumelias, dæmonis honores, in filium maledicta, et sexcenta nefaria facinora perferentem: quique cum tantis contumeliis appetatur, iis perferendis ita se clementem ac mansuetum præbet: is vero, si nos debito timore ad se accedentes viderit, nonne subita misericordia capietur? « Audite, inquit, » quid judex iniquitatis dicat: Etsi Deum non timeo, nec » hominem revereor, tamen quia molesta est mihi hæc

» vidua, vindicabo eam : » Quid dicis? quod non potuit timor, id obsecratio potuit? Non minæ, non supplicii metus hominem ad æquitatem deduxit : at vidua, ubi supplex accessit, hominem ex agresti et immani mitem reddidit ac mansuetum. Quid igitur de Deo in hominem benignissimo censendum est, cum vidua se ad pedes abjiciens, ferum hominem lenierit ac mitigarit? Quantum bonitatis, quantum benignitatis atque amoris in nos patefaciet Deus, qui solum vult perpetuo misereri, punire nunquam? qui et supplicia nobis ob eximiam humanitatem comminatur, et magnos habet paratos honores; ut cum timor, tum spes honoris recta nos deduceret, et spes quidem ad virtutem excitaret, metus vero a vitiis deterreret? Non queo ab iniquitatis judice avocare mentem, dum in illius mansuetudine, quæ præter naturam erat, inexplicabilem Dei humanitatem erga homines amoremque contemplor. Nam si is, qui nihil unquam boni præstare voluerat, immutatus repente, illius, quæ rogabat, misericordia commotus est, quantum felicitatis e cœlo in nos precibus redundabit? Sanctarum igitur precationum robur ac vim quivis facile cernet, qui, quanta bonorum copia diebus atque horis singulis fruantur ii, qui se quocumque tempore ad Dei pedes abjiciunt, consideraverit. Quis enim lucem solis, lunæ, atque stellarum, cœli temperationem, varia ciborum genera, divitias, vitam, innumerabilia bona omnibus hominibus, et probis, et improbis, a Deo æque dari et impertiri non videt, idque propter eximiam suam in nos benignitatem? Quod si eos qui minime rogant, aut petunt, ita miseratur in dies, ac reficit; quantis bonis eos frui par est, qui in precibus et obsecrationibus ætatem agunt? Jamvero quantus justorum virorum sit numerus, quibus licuit piis precibus gentes, urbes, terrarum orbem conservare, vobis

tandem aperiamus. Et quidem de precatione cum agitur, de Paulo primum agendum est; de Paulo, inquam, illo, qui in Deo colendo ac precando nunquam defatigabatur; communi patre et principe servorum Christi. Ille igitur universi terrarum orbis custos, assiduis precibus omnes gentes tutatus est nobis semper dicens : « Propterea flecto » genua mea ad patrem Domini nostri Jesu Christi, unde » omnis paternitas in cœlo, et in terra nominatur; ut det » vobis secundum divitias gratiæ suæ, ut virtute corrobo» remini per Spiritum ejus in interiori homine, ut Chris» tus per fidem in cordibus vestris inhabitet[1]. » Vides igitur, quantum virium habeat, atque nervorum precatio, et obsecratio? Templa Christi homines efficit : atque ut auro, et lapidibus præstantissimis, marmoribusque domus regiæ constant, sic templa Christi precationibus. « Ut ha» bitet, inquit, Christus in cordibus vestris. » Quæ major precationis laus esse possit, quam quod Christi templa ex ea fieri soleant? Quem non capiunt cœlestes orbes, is in animum, qui in precatione vitam ducat, ingreditur. « Cœlum est mihi sedes, inquit, terra vero scabellum pe» dum meorum. Qualem domum ædificabitis mihi, ait » Dominus, vel quis locus commorationis meæ[2]? » Qualem domum Paulus sanctis precibus ædificavit? « Flecto, » inquit, genua mea ad patrem Domini nostri Jesu Christi, » ut Christus per fidem in cordibus vestris inhabitet. » Atque hinc etiam sanctarum precationum vim quisque cognoverit. Nam cum idem Paulus omnem terrarum orbem, quasi volucris aliqua pervolaret, in carcere versaretur, flagella perferret, catenas gestaret, in cædibus ac periculis viveret, dæmones expelleret, homines a mortuis excitaret, morbos curaret; ad hominum tamen salutem harum rerum nulla confidebat, sed precibus terras communiebat, et

[1] Ephes. III, 14. — [2] Isaï. LXVI, 1.

post edita miracula vitamque mortuis restitutam, ad preces recurrebat, non secus atque athleta ad palæstram, parta victoria. Etenim vitæ mortuis restituendæ, aliarumque rerum omnium vim precatio una suppeditat. Quam enim vim in arboribus habent aquæ, eamdem in hac vita sanctorum virorum precationes. Noctu cum his animum Paulus irrigaret [1], difficultates facile superabat, et plagis dorsum tanquam statua præbebat. Ita in Macedonia custodiam concussit; ita vincula precibus confregit ut leo; ita carceris custodem ab errore liberavit; ita dæmonum tyrannidem delevit atque dissolvit. Et sane nota sunt ea, quæ ad omnes homines scribit: « Ad orationem » incumbite, vigilantes in ea, in gratiarum actione, simul » etiam pro me orate; ut mihi sermo detur in apertione » oris mei cum fiducia, ut loquar Evangelii mysterium [2]. » Quid ais? Tantam nobis audaciam preces tribuunt, ut Deo pro Paulo supplicare audeamus? Quis miles regem pro summo duce audeat obsecrare? At nullus miles regi ita carus et amicus fuit ut Paulus Deo: sed tamen preces tantum nobis afferunt dignitatis, ut divinum auxilium Paulo implorare non dubitemus. Ita Petrus ille summus, cœlo splendidior carcerem effugit ob suam quidem virtutem probitatemque potissimum, et ob communem hominum salutem; deinde vero Ecclesiæ deprecatio celeriter carceris fores aperuit. Non enim temere scripsit Lucas [3] preces pro Petro assiduas ab Ecclesia fusas: sed ut a nobis intelligeretur, quantam vim habeant precationes in cœlo, ut a periculis Petrum et Paulum eripiant, Ecclesiæ columnas, Apostolorum principes, in cœlo celeberrimos, terrarum orbis mœnia, commune totius terræ marisque propugnaculum. Age vero, Israëlem Moses in bellis qua ratione servavit? Nonne arma quidem,

[1] Act. XVI. — [2] Coloss. IV, 4. — [3] Act. XII, 5.

et exercitum discipulo tradidit; ipse vero hostium multitudini precationes opposuit? Nos ut doceret, multo majorem in precibus justorum virorum, quam in armis, equitatu, opibus, copiis vim inesse. Propterea universus etiam exercitus, multaque hominum millia in Prophetæ precibus spem salutis habebant. Nam, precante Mose[1], Judæi victoriam reportabant : a precibus desistente, erant hostibus inferiores. Nos quoque si versemur in precibus, facile diabolum superabimus : at si segniores simus, in nos hostem improbum exercemus. Atqui Moses populum quoque impia perpetrantem una precatione servavit; divinumque aspectum, et innumerabilia bona per preces tantum consecutus est. Hæc enim illi vitam quoque conciliavit incolarum cœli persimilem. Precatio ignis vim superavit, leones edomuit : quorum alterum Danieli[2], alterum tribus pueris contigit. Ex his igitur, ut arbitror, omnibus patet, quoscumque illa periclitantes exceperit, eos facile impendentibus difficultatibus liberari. Precatio salutis est occasio, immortalitatis animæ conciliatrix, Ecclesiæ murus firmissimus, propugnaculum inconcussum; terrori dæmonibus, piis nobis saluti. Hæc sanctum Prophetam genuit Samuëlem : nam cum ad sobolem natura matri adversaretur, precatio exorta naturæ vitium repente correxit[3]. Talis ex precatione fructus extitit, talem deprecatio Prophetam procreavit. Itaque celebris in cœlo Samuël factus est, cum Angelorum naturam imitando, supra humanas vires expresserit. Oportuit enim, opinor, ut is, tanquam spica quædam precationis existeret, cæteris virtute morumque integritate præstantior; eoque sanctis hominibus, qui illum ætate præcesserant, superior esset, quo magis in segetibus quædam uberrimæ spicæ atque altissimæ solent inter cæteras eminere. Hac

[1] Exod. XVII, 10. — [2] Dan. III, 6-14. — [3] I Reg. I, 10.

David tot ac tanta bella propulsavit, non armorum strepitu, non hastarum conflictu, non stricto gladio, sed precationum præsidio communitus. Hac Ezechias Persarum multitudinem celeriter vertit in fugam[1]. Et illi quidem ad evertenda mœnia machinas adhibebant : ipse vero precibus mœnia muniebat. Itaque extinctum est bellum precatione, non armis, non tubæ clangore, exercitu conquiescente, terra sanguine non aspersa, hostibus una precatione perterritis. Precatio Ninivitas etiam conservavit, e cœlo concitatam iram repente sedavit, depravatam vivendi rationem subito correxit. Tantum enim precatio valet, ut cum turpissimam et improbissimam vitam Ninivitæ duxissent[2], ea tamen in civitatem ingressa, omnia commutarit; temperantiam, justitiam, amicitiam, concordiam, pauperum providentiam, omniaque bona simul attulerit. Nam quemadmodum regina quæpiam urbem ingressa, omnes in eam divitiæ confluant necesse est : sic ubi precatio in animum semel intrarit, virtutes eam omnes comitantur. Quod enim est in domus ædificio fundamentum, id est in animo precatio. Itaque nos omnes hac primum, tanquam basi ac fundamento, in animo collocata, strenue oportet ædificare, et temperantiam, mansuetudinem, justitiam, pauperum providentiam, Christique leges universas imponere, per quem et cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria et imperium per sæcula sæculorum. Amen.

[1] 4 Reg. XVIII. — [2] Jon. III, 5.

HOMILIA

De fugienda simulata specie, ac minime vera (1).

Rursus evangelica nobis in manus sumenda est tuba, et Domini vobis admonitio enarranda. « Attendite enim, in» quit, a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis » ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces : a fructibus » eorum cognoscetis eos[1]. » Nam ex iis, quæ in dies geruntur, ubique species simulata deprehenditur : siquidem a voluntate dimanant actiones; voluntatem porro venerandus habitus non immutat. Frustra igitur labores suscipit vir dolosus apud sapientes, qui eum ex fructibus indagare possunt, et quisnam sit cognoscere, qualiscumque tandem feratur. Quid igitur te ipsum in alieno habitu occultas ? Quid ovina pelle lupum abscondis ? paulo post namque te veritas patefaciet, et dum veritatem fugis, a veritate deprehenderis. Cur cum moribus asperis sis, sermones præ te fers humanitatis ? tametsi te occultas, non latebit asperitas tua : licet admodum suavis esse videare. Cur habitum induis amicitiæ, cum sis hostis ? non vivimus in tenebris : patefiunt occulta, et, quod abscondebas, odium comperitur. Cur amicitiam simulas ? Cur adularis cum non ames ? odium isthæc tibi pariet adulatio, tanquam ab inimico noxam inferens, non commodum ut ab amico. Laudas etenim etiam ea quæ prava sunt, assentationis causa : non est autem adeo stupidus is, cui adularis; quin potius odisse debet eum, a quo propter peccata laudetur. Cur justi atque temperantis tibi figuram affingis, cum in sceleri-

[1] Matth. VII, 15.

bus ac lasciviis perseveres? Cur arrogantiam cultu ac sermone humilitatis obvelas, et invidiam dissimulas observantia? « Nihil enim est opertum, quod non revelabitur: » et occultum, quod non scietur[1]. » Malum est hominis probrum mendacium : fugiamus ob mendacium objectam criminationem : ne tibi ipsi apud amicum fidem deroges, ut ne, tum quoque cum vera narras, non amplius fides habeatur : nam qui in uno mendax deprehensus est, non amplius dignus est cui, licet vera dicenti, credatur. Loqui justa, inquit, et veracem esse, placita sunt Deo magis quam hostiarum sanguis. Donum acceptum offeres Deo fidem ac veritatem. Facile tibi est alioquin ut res, uti sunt, eloquaris, non ut eas, quæ nusquam sunt, comminiscaris : non enim laborabis connitendo ut pro veritate mendacium admittatur, neque ulla in re fatisces contraria tibi ipsi loquendo : non enim sibi ipsi consonus est sermo mendax. Non quod aliis imposueris erubesces tu, qui veritatem custodis : jurejurando fide digniorem amici tuam orationem censebunt, ac testimonio quovis jurejurando firmato certius illud quod dixeris, tanquam justum et indubitatum testimonium tuum admittent : quandocumque ad testimonium dicendum prodieris, præclaram quidem tibi gloriam ob veritatem, versantibus autem in periculo reis salutem, et injuria oppressis utilitatem in judicio conciliabis. « Labia veracia, inquit, dirigunt testimonium verum : testis autem injustorum dolosus[2] : » benigno vultu te contuebitur judex, teque omni judiciaria disquisitione liberabit. Verumenimvero laude digna sunt apud Deum humilitatis recte facta, siquidem exequi ea possimus. Etenim multi cum aliquid boni egerint, deprimere semetipsos conantur præter ipsam veritatem, et mentiri contra se ipsos malunt. At ego tibi dico, mi homo, tu humiliter pro

[1] Matth. x, 26. — [2] Prov. xii, 20.

rei veritate de te senti : apud Dei aures humilia de te ipso loquere, sicut Abraham dicebat : « Ego autem sum terra et » cinis[1] : » ut Paulus dicebat : « Ego sum minimus Apostolo» rum, qui non sum dignus vocari Apostolus : quia perse» cutus sum Ecclesiam Dei[2] : » rursus autem veritatem prolocutus adjecit : « Gratia autem Dei sum id quod sum. » His itaque sic ad doctrinam nostram propositis, simulatam speciem omni ex parte fugiamus. Cur nobismet ipsis larvas circumponimus, cum tales non simus quales nos ostentamus, dum vestes quidem ad terram trahimus in habitu sanctorum, moribus autem efferati, sermone quidem et amictu sancti, animo vero et operibus inhumani ? Non vestitus in regnum cœlorum introducit, sed opera justitiæ. Non ita aspiciet homo, ut aspiciet Deus : homo quidem in faciem aspiciet : Deus autem aspiciet ad cor. « Scrutans » enim, inquit, corda et renes Deus[3] : » et propter eum qui venit, ut colligat hominum cogitationes : « Omnia enim » nuda sunt et aperta oculis ejus : non est qui se abscondat » a calore ejus[4]. » Veniet tempus cum hac abjecta persona nudus reperieris, tumque ut Adam post lapsum in conspectu Dei apparere te pudebit. Illic enim non jam habitus quæritur, sed opera. Nam hic quidem sæpenumero fallimus, et indicium criminis evitamus, et venerandi habitus causa tanquam justi apparemus, ac sæpenumero felices prædicamur : illic autem non jam amplius licet imponere : illic opera quæruntur, non jam habitus venerabilis : imo vero majori supplicio ac damnatione plectemur, si venerabilem quidem honestumque habitum gestaverimus, nec tamen habitus opera perfecerimus. Audi de Judæis loquentem Salvatorem, sed doctrinam quæ nos spectat proferentem : « Dilatant enim, inquit, fimbrias, et in plateis orant

[1] Gen. XVIII, 27. — [2] 1 Cor. XV, 9. — [3] Psal. VII, 10. — [4] Id. XVIII, 7.

» ut hominibus justi videantur[1] : » hi vero accipient damnationem majorem. Desideras habitum venerandum, et Christianismi nomen expetisti. Ne hic tantum consistas, sed operum exhibitione fac appareant promissa, quibus te obstrinxisti. Cur ad promissum es præceps, cum illud operibus non confirmes? Oportet igitur et caute vota nuncupare, et diligenter debitum voti persolvere. « Vovete » namque et reddite Domino Deo vestro[2] : » sancta conversatione cum illo conjungere, hoc est, corpore, et spiritu, et anima : nihil subtrahas de promissione, ne eadem tibi accidant, quæ Ananiæ et Sapphiræ. Illi cum de pretio agri promissi fraudassent, morte puniti sunt, et nos oportet ista reformidare. Sciendum enim est nec ignorandum ea quæ Deo promisimus, non jam amplius nostra esse, sed ad Deum pertinere. Dei suppellex est et thesaurus promissio nostra, et si quid inde subtrahamus, non jam nostra accipimus, sed sacrilege Dei thesauros compilamus, vereque tanquam sacrilegi judicabimur. Porro non pecuniarum tantum, sed vel sermonis et voluntatis est promissio. « De omni, inquit, verbo otioso reddes rationem in die » judicii[3] : » divinum enim magnumque mysterium non in pecuniis positum est, sed in perfecta voluntate ac proposito, et in Deum fide. Omnes enim promisimus et omnes promissionis debitores sumus. Itaque necesse est ut reddat virgo quidem virginitatem, quam et promisit : continens vero, continentiam : qui autem matrimonio junctus est, temperantiam et ad invicem charitatem. Nam quæ virginitatem se servaturam, aut in viduitate continentiam promittit, si promissi fidem fefellerit, atque ad nuptias se transtulerit, damnationem habet : quia primam fidem irritam fecit. Merito autem et Presbyter reddere debet sacerdotium acceptum, et Diaconus (seu minister) ministe-

[1] Matth. XXIII, 5. — [2] Psal. LXXV, 12. — [3] Matth. XII, 36.

rium irreprehensibile : non ea quæ ad Diaconi ministerium pertinent, furtim auferendo, ne condemnetur ut Judas, dum vendit. Multa igitur hic opus est diligentia et cautione, ne quis forte Deum fallat, neque integrum reddat promissum, vel potius depositum quod nostrum quisque promisit. Non amplius nostrum est : sed ita nobiscum reputare debemus, a Deo nos depositum accepisse : atque ut cum minime defraudatum promissum orando servaverimus, tremendo Christi tribunali sistamus : ne tanquam debiti inficiatores sententia ad Ananiæ exemplum nos opprimat. Itaque multa nobis hic adhibenda est cautio, nec in aliquo labi, aut de promisso quidquam subtrahere, sed exacte promissum reddere studeamus : ne habitu tenus Christianismum profitendum esse censeamus : neque hoc contenti maneamus, sed cum, per operum confirmationem, veritatis ac justitiæ sectatores ac domestici perseveraverimus, eos honores, qui justitiam sequuntur, Christi munere consequamur : cui gloria in sæcula. Amen.

ORATIO

Kalendis habita, cum non venisset in publicum eo die Episcopus Antiochiæ Flavianus, contra eos qui novilunia observant, et in civitate choros ducunt, et in dictum Apostoli, Omnia in gloriam Dei facite[1].

I. Quemadmodum chorus præsultorem, et nautarum multitudo gubernatorem inquirit : sic et sacerdotum iste cœtus Pontificem hodie suum et communem patrem desiderat. Sed in choro et navi eorum qui præesse debent absentia, multum sæpe tum ornamenti, tum securitatis detrahit : hic autem secus. Quamvis enim carne non adsit, spiritu tamen adest, et nunc nobiscum est, domi cum sedeat, quemadmodum nos cum illo sumus, quanquam hic stemus. Ita enim charitatis natura est, ut longo intervallo disjunctos congreget et devinciat. Nam hominem in aliena regione commorantem, et magnis a nobis æquoribus disjunctum, si diligamus, quotidie animo cogitationeque sequimur, quemadmodum cum erga aliquem non ita affecti sumus, eum ne prope quidem astantem aspicere dignamur. Sed ut, cum charitas adest, nullum impedimentum ex loci intervallo est; sic eadem cum abest, nullum præsidium ex locorum vicinitate paratur. Nuper autem cum beatum Paulum encomiis celebraremus, ita exultavistis, quasi ipsum præsentem vidissetis. Atqui corpus ejus cum in regia urbe Roma jaceat, anima autem in manu Dei sit; « Justorum enim animæ in manu Dei sunt, et non tanget

[1] 1 Cor. x, 31.

» illos tormentum[1] : » charitatis tamen vis illum ante oculos vestros collocavit. Volebam autem in idem quoque argumentum hodie descendere, sed ad alia quædam, quæ magis urgent, oratio nostra provehitur, in quibus tota hodie civitate peccatur. Eos enim qui laudes Pauli audire cupiunt, prius virtutis Pauli æmulos esse oportet, et hujusmodi concione dignos. Quoniam ergo non adest hodie. Pater, age, precibus illius freti, quod ad institutionem vestri pertinet, attingamus. Nam et Moyses quanquam non corpore præsens cum exercitu fuit, nihilominus tamen, imo multo magis quam reliqui præliantes, victoriam promovit, pansis manibus sustentans causam suorum, et hostibus terrorem incutiens. Quemadmodum enim neque charitatis vis, ita neque precationis efficacitas loci intervallo coërcetur; sed sicut illa longe disjunctos copulat, sic et hæc eos qui procul absunt admodum juvare potest. Fidentes igitur in pugnam procedamus. Nam et nobis hodie bellum indictum est, non Amalecitis invadentibus, ut tum fecerant, aut aliis barbaris incursantibus, sed dæmonibus pompam in foro ducentibus. Diabolicæ enim pernoctationes quæ hodie fiunt, et cavillationes, et convitia, et saltationes nocturnæ, et ridicula hæc comœdia, quovis hoste deterius civitatem nostram captivam faciunt; et cum oporteret, ut animo contraherentur, lugerent, erubescerent, tum qui non deliquerunt, illi quidem propter admissa facinora, hi vero quia fratres viderunt turpiter agentes: læta cum primis civitas facta est, et coronata, et forum, quasi elegans sumptuosaque mulier, ambitiose hodie exornatur, et auro, indumentis pretiosis, calceis, et reliquis ejus generis vestitur, singulis in officina sua opificii sui venditatione, ejusdem artificii socios antecellere studentibus. Hæc autem concertatio quamquam puerilis cu-

[1] Sap. III, 1.

jusdam cogitationis est, et animi nihil neque magnum neque sublime cogitantis, non ita multum tamen secum incommodi apportat; sed inconsiderata quædam sollicitudo est, quæ sollicitis risum parit. Si enim exornare aliquid volueris, non officinam, sed mentem : non forum, sed intelligentiam tuam exornato, ut angeli mirentur, archangeli hoc approbent, ipse Angelorum Dominus suis te donis remuneretur. Hæc enim quæ nunc est venditatio, tum risum, tum æmulationem apportat; ab iis qui excelso sunt animo, risum; ab illis qui in eadem ægritudine sunt, æmulationem invidiamque multam.

II. Sed, ut antea dixi, non ita reprehendendæ sunt hæ concertationes : qui vero in tabernis ludi hodie fiunt, illi me maxime excruciant, et impietatis atque intemperantiæ pleni sunt; impietatis quidem, quod qui hæc faciunt, dies observant, et auguriis addicuntur, et putant si novilunium mensis hujus cum voluptate et lætitia degant, reliquum se annum sic transacturos : intemperantiæ vero, quod prima luce fœminæ et viri pocula implentes multa cum intemperantia vinum merum bibunt. Hæc indigna sunt vestra philosophia, sive ea vos ipsi faciatis, sive alios hoc facere permittatis, sive hi famuli vestri, sive amici, sive vicini fuerint. Non audisti Paulum dicentem : « Dies » observatis, et menses, et tempora, et annos, metuo, ne » frustra in vobis laboraverim[1]. » Alioquin extremæ hoc est amentiæ, propter unum diem, si auspicatus fuerit, per universum hoc expectare annum : neque amentiæ solum, sed diabolicæ cujusdam efficientiæ judicium est, non proprio studio et alacritati, sed quibusdam dierum circuitionibus vitam nostram commendare. Fortunatus tibi in universum annus erit, non si in novilunio ebrius fueris, sed si in novilunio et unoquoque die quæ Deo probata sunt fece-

[1] Galat. IV, 10.

ris. Dies enim bonus et malus est, non quadam sibi propria natura, nil enim dies a die differt; sed nostra vel diligentia, vel ignavia. Si justitiam feceris, bonus tibi dies erit: sin peccatum designaveris, malus et supplicii plenus. Si ista meditatus, si ita animo affectus fueris, et preces eleemosynasque quotidie adhibueris, fortunatum habebis totum annum: sin virtutem neglexeris, et initiis mensium ac statis diebus animi tui oblectationem concredideris, omnium quæ ad te pertinent, inanis eris bonorum. Quod cum diabolus perspiciat, et studeat nostros in virtute labores frangere, et animi alacritatem extinguere, tum bonos, tum malos negotiorum exitus diebus ascribere nos docet. Nam qui sibi ipsi persuadet diem vel bonum vel malum esse, neque in malo die bonorum factorum curam habebit, quasi propter diei necessitatem frustra laborando nihil proficiat: neque contra in bono die quidquam faciet, quasi propter bonum diei successum, propria socordia nequaquam lædatur. Sic utrinque suam ipsius prodet salutem, atque interdum ut inutiliter, interdum quasi supervacanee laborans, in otio et nequitia vitam deget. Quod cum sciamus, diaboli astutias fugere oportet, et hunc animi sensum deponere, ut neque dies observemus, neque hunc diem refugiamus, illum diligamus. Non enim solum ut nos in socordiam injiciat, sed etiam ut opera Dei sugillet, hæc malus ille molitur dæmon, et in impietatem socordiamque simul animas nostras pertrahere cogitat. Sed resilire nos oportet, et certo statuere nihil malum esse nisi peccatum solum, et nihil bonum nisi virtutem solam, et perpetuum cultum Dei. Oblectationem animi, non ebrietas, sed precatio spiritualis: non vinum, sed verbum erudiens affert. Vinum enim tempestatem, verbum tranquillitatem creat: illud tumultum introducit, hoc turbulentiam expellit: illud obscurat

mentem, hoc obscuratam illuminat: illud animi mœrores, qui ante non fuerant, invehit, hoc eos qui adsunt exturbat. Nihil enim ita lætitiam gaudiumque parit, ut hæc philosophiæ nostræ instituta: res præsentes despicere, futuris inhiare: nihil humanum stabile judicare, non divitias, non potentiam, non honores, non clientelas. Hæc si recta ratione reputes, cum divitem videris, non te invidia mordebit: si in paupertatem incideris, non despondebis animum; atque adeo perpetuo feriari potes. Christianum enim non mensibus, non noviluniis, non dominicis diebus feriari oportet: sed per omnem vitam festum diem sibi accommodatum agere. At quis illi festus dies convenit? Audiamus Paulum dicentem: « Itaque feriemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ: sed in azymis sinceritatis et veritatis[1]. » Si ergo puram habes conscientiam, festum diem ages perpetuo, bona nutritus spe, et futurorum bonorum perfusus expectatione. Sin animo diffidens, et sceleribus multis obnoxius fueris, quanquam sexcentæ feriæ et celebritates sint, nihilo tamen melius, quam ii qui lugent constitutus es. Quæ enim splendidæ diei utilitas esse potest, si mihi anima obscurata per conscientiam sit? Si fructum aliquem percipere e novilunio vis, hoc facito: Ubi annum expletum videris, gratias age Domino, qui te ad hanc annorum circuitionem perduxit. Compunge cor tuum, vitæ tuæ tempus tecum reputa, tecum ad hunc modum verba facito: Dies avolant et prætereunt, anni finiuntur: magnam viæ nostræ partem confecimus: quid boni a nobis factum est? num inanes hinc, omnique justitia destituti discedemus? judicium Dei pro foribus est, et reliquum vitæ tempus ad senectutem vergit.

III. Hæc in noviluniis meditare: hæc de annorum

[1] 1 Cor. v, 8.

conversionibus revolve: futuræ diei perpetuo recordemur, ne adversum nos loquatur quis illud, quod adversus Judæos a Propheta dictum est: « Defecerunt in vanitate dies » eorum, et anni eorum cum festinatione[1]. » Has ergo ferias perpetuas et ambitus annorum non expectantes, neque dierum permensione descriptas, tum dives tum pauper ex æquo potest agere. Non enim hic pecuniis, neque rerum affluentia opus est, sed virtute sola. Non habes pecunias? at Dei timorem habes omnibus pecuniis uberiorem thesaurum, qui neque consumitur, neque intervertitur, neque exhauritur unquam. Intuere in cælum, et in cælum cæli, terram, mare, aërem, in genera animantium, ac varietatem stirpium, in naturam hominum universam. Considera Angelos, Archangelos, superiores Potestates revoca in memoriam, hæc omnia in domini tui sunt ditione. Haud fieri potest, ut Domini tam locupletis, præsertim si propitium habeat Dominum, pauper quisquam servus sit. Dies observare non Christianæ philosophiæ, sed Græci erroris est. In cælestem civitatem ascriptus es, in rempublicam eam receptus es, Angelis teipsum admiscuisti: ubi non est lumen quod in tenebris desinat, neque dies quæ in noctem terminetur, sed perpetua dies, et perpetua lux. In illa ergo semper intueamur. « Quæ sursum sunt, inquit ille, quærite, ubi Christus ad dexteram Dei sedet[2]. » Nihil habes commune cum terra, ubi solis cursus et conversiones, et dies sunt, sed si recte vivas, nox tibi dies erit: contra vero illis qui in lascivia, et ebrietate, et intemperantia vivunt, dies ad noctis convertitur tenebras, non quidem defectione solis, sed illorum, propter ebrietatem, obscuratione mentis. Dies ergo tales in admiratione habere, et majorem ex illis voluptatem capere, et lucer-

[1] Psal. LXXVII, 37. — [2] Coloss. III, 4.

nas in foro accendere, et coronas plectere, puerilis cujusdam amentiæ est. Ab hac jam imbellicitate liberatus es, et in virum evasisti, et in cœlestem ascriptus es rempublicam, non ergo in foro accendas lumen sensibile, sed in animo accende lumen spirituale. « Luceat enim, inquit, » lux vestra coram hominibus, ut videant bona opera vestra, et gloria afficiant patrem vestrum cœlestem[1]. » Hæc lux multam affert tibi compensationem. Noli domus tuæ fores sertis coronare, sed talem vitæ rationem exhibe, ut justitiæ coronam capiti impositam, a Christi manu accipias. Nihil imprudenter fiat: ita enim Paulus præcepit, omnia ad gloriam Dei ut faceremus : « Sive enim, inquit, » editis, sive bibitis, seu quid facitis, omnia ad gloriam Dei » faciatis[2]. » At quomodo, inquies, et bibere ad gloriam Dei possumus? Accerse pauperem, participem mensæ tuæ facias Christum, et ad gloriam Dei edisti ac bibisti. At non hoc solum præcepit ad gloriam Dei fieri, sed et reliqua omnia, ut in forum ire, domi se continere : hæc utraque propter Deum fiant. At quomodo utraque ista fient propter Deum? Quando ad Ecclesiam accedis, quando precationis, quando doctrinæ spiritualis particeps es, hæc progressio ad gloriam Dei est. Rursus domi etiam licet propter Deum manere. Quomodo? aut qua ratione? Ubi audiveris tumultus immodestos, pompas diabolicas, malis atque intemperantibus hominibus forum plenum esse, domi maneto, et a turba tali discedito, et ad gloriam Dei ibi mansisti. Quemadmodum enim tum domi permansio, tum egressio foras, sic tum laus, tum vituperatio quoque ad Dei gloriam esse potest. Quomodo autem ad gloriam Dei licet aliquem laudare ac vituperare? Sedetis sæpe in officinis, videtis præterire ho-

[1] Matth. v, 16. — [2] I Cor. x, 31.

mines malos atque improbos, supercilia contrahentes, inflatos, qui multos post se parasitos et adulatores ducunt, qui pretiosas habent vestes, et multo fastu amiciuntur, alienarum rerum direptores, atque avaros. Hic si quemquam audiveris dicentem : Annon præstabilis hic vir ? annon beatus ? Increpa, redargue, os obstrue, commiserator, lacrymare : hoc est ad gloriam Dei vituperare. Vituperatio enim talis, reliquis præsentibus ad philosophiam et virtutem instructio est, ut in res ad victum spectantes minus inhient. Quære ab illo qui illa dixit : Cur beatus hic est? Num quia admirabilem habet equum et aureo freno exornatum? aut quia magnum famulatum ? aut quia præclaram habet vestem, et ebrietate deliciisque quotidie solvitur? Sed inde miser atque infelix est, et multis lacrymis prosequendus. Video certe vos nullam illius partem laudare posse, sed externas res omnes, equum, frenum, vestes, quæ omnia nulla illius pars existunt. Dic ergo, quid omnino miserius esse potest, quam ut equus, et equi frenum, et vestium splendor ac famulorum bona corporis constitutio laudetur, ipse illaudatus prorsus prætereatur? Quid eo homine pauperius, qui cum nullum habeat bonum proprium, vel quod hinc possit auferre, alienis solum rebus exornetur? Proprium enim ornamentum divitiæque nostræ sunt, non famuli, non vestes, non equi; sed animi virtus, sed bonorum operum abundantia, sed fiducia in Deum.

IV. Rursus cum videris pauperem abjectum, spretum, cum penuria et virtute vitam transigentem, et a sodalibus qui tecum sunt, miserum habitum, laudato illum : hæc prætereuntis laus, institutio est et adhortatio ad bonam vitam transigendam. Si dixerint, ærumnosus et miser est : tu contra illum omnium beatissimum prædica, qui Deum habet amicum, qui virtuti incumbit, qui divitias non fluxas

possidet, qui conscientiam habet puram. Quid enim illi incommodi est, si pecuniis terrenis egeat, cum cœli et cœlestium hæreditatem aditurus sit? Si tu cum illis sic disputaveris, et illos atque alios institueris, magnam recipies tum vituperationis tum laudationis tuæ mercedem, cum utraque ad gloriam Dei facias. Quod autem nequaquam temere animum tuum his verbis pellexerim, sed quod per magna quædam iis qui ita animo constituti sunt, a Deo compensatio futura sit, et in summa hoc virtute habeatur, ita de illis qui sic vitam degunt statuere: audi quid Propheta dicat, et in quo recte factorum numero ponat, tum malos homines pro nihilo habere, tum timentes Deum gloria afficere. Postquam enim reliquas virtutes commemorasset illius, qui a Deo honorandus esset, et dixisset qualem esse illum oporteret, qui in sancto illius tabernaculo habitaturus esset, hoc est, inculpatum, et colentem justitiam, et a nequitia vacuum, etiam hoc subjecit: cum dixisset, « Qui non dolosus fuit lingua » sua, nec fecit proximo suo malum[1]; » adjecit: « Ad nihi» lum deductus est in conspectu ejus malignus, timentes » autem Dominum gloria afficit. » His verbis demonstrat unum ejus officium esse, malos contemnere, laudare et beare bonos: et alibi idem significavit cum diceret: « Mihi » autem nimis honorati sunt amici tui, Deus, nimis con» fortatus est principatus eorum[2]. » Quem Deus laudat, tu ne vituperes. Laudat autem eum, qui cum justitia vivit, quamvis pauper sit. Quem Deus aversatur, tu ne laudaveris. Aversatur autem omnem qui cum nequitia vivit, quamvis multis opibus circumfluat. Sed sive laudaveris, sive vituperaveris, utraque ad Dei voluntatem facias. Licet etiam ad gloriam Dei objurgare. Quo tandem modo? erga servos nostros sæpe animo commovemur: quomodo au-

[1] Psal. XIV, 5. — [2] Id. CXXXVIII, 16.

tem licet propter Deum objurgare? Si ebrium aut furentem videris vel servum, vel amicum, vel alium quempiam propinquum tuum, aut in theatrum currentem, aut animam suam nihil curantem, aut jurantem, aut pejerantem, aut mentientem: stomachare, punito, revoca, corrige, et hæc omnia propter Deum fecisti. Si erga te peccantem videris, aut aliquam officii partem erga te sui prætermittentem, remitte hoc ei, et remisisti propter Deum. Nunc vero multi contra faciunt, cum erga amicos, tum erga servos: quando enim erga se alii peccant, acerbi inexorabilesque sunt judices: quando autem in Deum contumeliosi sunt, et suas ipsorum perdunt animas, nullam ejus rei rationem habent. Rursus amici tibi acquirendi sunt? propter Deum acquirito. Inimici tibi capiendi sunt? propter Deum capito. At quomodo amici et inimici propter Deum acquirendi sunt? Si non amicitias illas colligamus, unde pecunias cogere, mensæ consortium habere, humanum patrocinium consequi poterimus: sed illos prosequamur et acquiramus amicos, qui mentem nostram moderari, consulere honesta, peccantes increpare, delinquentes arguere, supplantatos erigere, consilio ac precibus opem ferre, et ad Deum adducere possunt. Rursus inimicos licet facere propter Deum. Si videris aliquem intemperantem, nefarium, nequitiæ plenum, opinionibus impuris refertum, supplantantem te ac tibi nocere cupientem, recede, et resilias ab illo: sic enim Christus jubet: « Si oculus tuus dexter scandali» zat te, erue eum, et projice abs te[1]. » Hoc nempe præcepit, ut amicos quos æque atque oculos caros habes, et ad omnem vitæ usum necessarios, si animæ saluti noceant, amputes et abjicias. Si in cœtum hominum prodieris, et verba multa cum aliis feceris, propter Deum hoc facito:

[1] Matth. v, 29.

si tacueris, propter Deum taceto. At quomodo in cœtu versari propter Deum licet? Si cum aliis sedens, non de rebus sæcularibus disseras, neque de iis quæ nobis plane parum, aut nihil conducunt, sed de religione nostra, de gehenna, de regno cœlorum, non autem de rebus inanibus aut supervacaneis, cujus generis hæc sunt: Quis magistratum iniit? Quis magistratum amisit? Qua de causa hic mulctatus est? Unde ille lucratus est, et locupletissimus evasit? Quid ille huic reliquit moriens? Quomodo ille ab hæreditate abfuit, cum in primis hæredibus se ascribendum putaverit? ac multa alia his similia. De his rebus autem neque nos confabulemur, neque alios confabulari permittamus; sed consideremus potius quibus dictis aut factis Deo placebimus. Rursus poteris propter Deum silere exagitatus, violatus, infinita mala passus, si feras generose, et nulla maledicta referas illi qui hæc designavit. Non autem laudare solum et vituperare, nec domi manere, aut foras ire, non loqui, aut silere, sed etiam flere, dolere, et lætari quoque ad gloriam Dei licet. Quando enim vel fratrem videris peccantem, vel te ipsum in peccatum aliquod delapsum, deinde ingemiscas ac animo mœreas, haud pœnitendam salutem ex hoc lucrifecisti: quemadmodum Paulus ait: « Qui secundum Deum dolor est, salu» tem haud pœnitendam efficit[1]. » Si florentem alterum videas, nolito illi continuo invidere, sed Deo, qui tam præclarum effecit fratrem tuum, perinde ac de propriis bonis gratias agito, et hujus lætitiæ permagnum habes fructum.

V. Quid enim invidis hominibus est miserabilius, quibus cum liceat gaudere, et fructum lætitiæ suæ capere, ipsi tamen malunt propter alienas felicitates dolere; et cum dolore ipso pœnam a Deo, et supplicium intolerabile

[1] 2 Cor. VII, 10.

arcessere? Cæterum quid laudes et vituperationes, dolores et lætitias commemoro, ubi etiam a levissimis rebus et vilissimis maximas utilitates percipiemus, si propter Deum ipsum eas faciamus? Quid enim est tonsura crinium vilius? hoc tamen licet propter Deum facere. Quando enim comam non composueris, neque vultum tuum ornaveris, neque te ad illecebras ac lenocinia eorum, qui te intuentur, compseris, sed inculte, et quantum usus fert, te ipsum apparaveris tantum, propter Deum fecisti, et ejus mercedem reportabis, tum quia cupiditatem repressisti malam, tum quia ambitionem importunam coërcuisti. Si enim qui poculum frigidæ solum dat propter Deum, regni cœlorum hæreditatem adibit[1]; qui omnia fecerit propter Deum considera quantam habebit compensationem. Quin et propter Deum incedere, et propter Deum intueri possumus. At quomodo intueri et incedere propter Deum licet? quando non ad improbitatem curris: quando non in alienam pulchritudinem nimis inquiris: quando mulierem occurrentem videns refrenas oculos, et timore Dei munis aspectum, hoc propter Deum facis: quando non pretiosis vestibus et delicatis, sed iis quæ tegere nos satis possunt, induimur. Sed et ad imos usque calceos demittere hunc morem licet. Eo usque enim mollitiei luxusque delapsi sunt multi, ut et calceos exornent, et omni ex parte, æque ac faciem suam alii, componant, variare soleant, quod animæ impuræ ac depravatæ signum est. Quanquam enim perexiguum hoc esse videatur, tamen tum in viris, tum in fœminis magnum perditæ mentis argumentum est. Licebit ergo et calceis ipsis propter Deum uti, cum omnino usum quærimus, et hunc utendorum calceorum modum habuerimus. Ingressu enim et amictu nos Deum gloria afficere posse, cognosce ex eo, quod sapiens quidam olim dixit: « Vestitus viri,

[1] Matth. x, 42.

» et risus dentium, et incessus pedum indicant hominem[1].» Quando enim honeste vestiti, gravitatis pleni, et multam in omni re gerenda modestiam adhibentes prodimus: qui infidelis, qui intemperans, qui turbulentus est vir, is quamquam inconsideratus fuerit, tamen primo quoque occursu in aliquem ejus generis hominem intuens, omni illum admiratione prosequetur. Si uxorem duxerimus, propter Deum hoc faciamus: non ut facultates majores acquiramus, sed ut animæ nobilitatem inquiramus; non pecuniarum abundantiam, non majorum splendorem, sed morum virtutem persequamur et modestiam, vitæ sociam, non lenociniorum comitem capiamus. Cæterum quid opus est omnia commemorare? Licet vobis ex iis quæ dicta sunt, singula quæ fiunt aut geruntur, percurrere, et omnia propter Deum facere. Et sicut mercatores navigantes maria, et ad civitates appellentes, non prius abeunt a portu, et in forum ascendunt, quam intelligant aliquod lucrum inesse in mercimoniis: sic nec tu quidquam facias, nec dicas, nisi lucrum aliquod habeat secundum Deum. Ne dicas autem neminem posse omnia propter Deum facere: quando enim calceamenta, cæsaries, vestitus, incessus, aspectus, verba, consessus, ingressus, exitus, facetiæ, laudationes, vituperationes, commendationes, amicitiæ, inimicitiæ possunt propter Deum fieri: quid restat, si voluerimus, quod non possimus propter Deum facere? Quid carceris custodibus deterius esse posset? Nonne hæc vita omnium nequissima esse videtur? Licet tamen ei qui velit, inde lucrum reportare, quando vinctis parcit, quando injuste in carcerem conjectos curat, et in alienis calamitatibus non negotiatur: quando communis proponitur omnibus afflictis portus. Ita custos carceris

[1] Eccle. XIX, 26.

Pauli salutem nactus est[1] : unde liquet nos ex omnibus rebus, si voluerimus, lucrum facere posse.

VI. Quid, quæso, cæde indignius esse potest? attamen justitiam afferre potuit etiam hoc facinus, ei qui admiserat : tanti est propter Deum quidquam facere. At quomodo potuit cædes justitiam afferre? Madianitæ olim volebant infensum Deum Judæis facere, hac via arbitrati se illos superare posse, si benevolentia Dei illos privarent; puellas exornantes, et in exercitus conspectu collocantes, lenocinabantur eos, et ad stuprum primo, deinde etiam ad impietatem adducebant. Hoc cum vidisset Phinees, duos in ipsa fornicatione deprehendens, districto gladio utrosque transfodit[2], Deique iram a destinata sententia deduxit. Ac facinus quidem ipsum cædes fuit : fructus autem illius, omnium perdendorum salus : unde et justitiam attulit ei, qui hoc fecit. Et non modo non manus hæc cædes inquinavit, sed multo etiam puriores fecit. Atque id jure quidem : non enim ex eorum odio quos interfecit, et invidia, sed ut eorum, qui superfuerant, saluti consuleret, hoc suscepit. Duos interfecit, et infinitam hominum multitudinem servavit. Perinde autem fecit ac medici solent, qui partes corporis putrescentes amputando, integrum et sanum corpus conservant : sic ille fecit. Propterea Psalmista ait : « Stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio, et re» putatum est illi ad justitiam, a generatione ad generatio» nem, usque in sempiternum[3] : » itaque immortalis hujus recte facti memoria permanet. Rursus alius oravit et lacessivit Deum[4] : adeo est aliquid non propter Deum facere : Pharisæum dico. Sed quemadmodum Phinees etiam cum cædem fecisset, gratiosus apud Deum fuit : sic et iste non per precationem offendit, sed per animi affectionem, quacum precabatur, prolapsus est. Ita etiam si spirituale ali-

[1] Act. XVI, 17. — [2] Num. XXV. — [3] Psal. CV, 30. — [4] Luc. XVIII.

quid fuerit, si tamen propter Deum non fiat, cumprimis illum lædit, qui facit. Quemadmodum si aliquid sæculare propter Deum fiat, admodum adjuvat eum, qui cum religiosa id facit mente. Quid enim cæde gravius aut horribilius esse potest ? justum tamen effecit eum qui id ausus est. Qualem ergo excusationem habebimus nos, qui dicimus ex omnibus rebus lucrifacere, et omnia propter Deum nos facere non posse, cum inveniamus etiam qui e cæde lucrum fecerunt? Si animum advertere voluerimus, sive emendum, sive vendendum sit, in tota vita spiritualem hanc mercaturam faciemus : ut si legitimo pretio nihil amplius requiramus : difficultatem annonæ nequaquam observemus, et tum egentibus divendamus. « Maledictus » enim, inquit, ille, qui frumenti charitatem auget[1]. » Sed quid oportet singula percensere? uno exemplo omnia colligenda fuerant. Quemadmodum enim ædificatores cum murum extructuri sunt, amussim ab angulo ad angulum ducunt, atque ita murum construunt, ut minime inæqualis ejus superficies existat : sic et nos pro amussi verbum hoc adhibeamus quod apud Apostolum est : « Sive editis, sive » bibitis, sive quid aliud facitis, omnia ad gloriam Dei fa» cite[2]. » Sive ergo precemur, sive jejunemus, sive accusemus, sive condonemus : sive laudemus, sive vituperemus : sive ingrediamur, sive exeamus : sive vendamus, sive emamus : sive taceamus, sive disputemus : sive aliud quid faciamus, et si quid ad gloriam Dei non pertineat, illud neque facto, neque dicto a nobis usurpetur : sed pro baculo magno, pro armis, pro præsidio, pro thesauris immensis, ubicumque simus, hoc dictum animo inscribentes, nobiscum circumferamus, ut omnia ad gloriam Dei facientes, loquentes, suscipientes, tum hic, tum post hujus vitæ peregrinationem, gloriam ab eo consequamur. Ait

[1] Prov. xi, 26. — [2] I Cor. x.

enim: « Gloria afficientes me, gloria afficiam[1]. » Non dictis ergo, sed factis ipsis illum assidue gloria afficiamus cum Christo Deo nostro : quia illum decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 1 Reg. II, 30,

HOMILIA

Adversus eos qui Ecclesia relicta ad circenses ludos et ad theatra transfugerunt.

I. Hæccine ferenda[1]? Hæccine toleranda? vobis enim ipsis judicibus contra vos uti volo. Sic Deus olim se gessit erga Hebræos, cum ipsis enim expostulans sic eos alloquebatur: « Populus meus, quid feci tibi, aut in quo » contristavi te, vel molestiam tibi attuli? responde mihi[2]: » ac rursum, « Quid invenerunt Patres tui in me delicti[3]? » Hunc ego quoque imitabor, vosque sic iterum alloquar: Hæccine ferenda? hæccine toleranda? Post longa sermonum curricula, post tantam doctrinam, quidam nobis relictis ad spectaculum concertantium equorum transfugerunt, atque ita debacchati sunt, ut totam urbem vocibus clamoribusque repleverint inconditis multumque risum moventibus; imo potius luctum afferentibus. Ego itaque domi sedens et erumpentem vocem audiens, graviora patiebar, quam ii qui tempestate jactantur. Quemadmodum enim illi fluctibus ad latera navis sese frangentibus, de extremis periclitantes formidant; sic et in me gravius erumpebant illi clamores, inque terram spectabam pudore suffusus: aliis qui superne positi erant sic turpiter et indecore se gerentibus; aliis vero qui infra et in medio foro erant aurigas cohortantibus, plaudentibus, et acriore, quam illi, clamore utentibus. Quid porro dicemus? aut quam defensionem parabimus, si quis extraneus astans incusave-

[1] Vide D. Guillon, tom. XV, p. 387-390. — [2] Mich. VI, 3. — [3] Jerem. II, 5.

rit dixeritque: Hæccine urbs Apostolorum? Hæccine quæ talem accepit doctorem? Hæccine agit populus Christi amans, theatrum non fictitium et spirituale? Ne ipsam quidem diem reveriti, in qua symbola salutis generis nostri consummata sunt. Verum in Parasceve, cum Dominus tuus pro orbe crucifigebatur, et sacrificium tale offerebatur, paradisus aperiebatur, et latro in antiquam reducebatur patriam: maledictio dissolvebatur, peccatum delebatur, diuturnum tollebatur bellum, Deusque reconciliabatur cum hominibus, atque omnia mutabantur: in illa die in qua jejunare oportebat, confiteri, et gratias precando referre ei qui tot bona orbi contulit: tunc tu relicta Ecclesia et sacrificio spirituali, fratrumque cœtu, atque jejunii gravitate, captivus a diabolo ad illud spectaculum abductus es? Hæccine ferenda? hæccine toleranda? Neque enim finem faciam hæc sæpe dicendi, doloremque meum sic leniendi, ut ne illum silentio premam, sed in medium afferam, et ob oculos vestros ponam. Quomodo poterimus deinceps Deum propitium reddere? quomodo iratum nobis reconciliare? Ante tres dies irrumpente pluvia ingenti, atque omnia secum trahente, et ab ore, ut ita dicam, agricolarum mensam rapiente, comatas spicas dejiciente, cæteraque omnia per humidæ materiæ copiam devastante, litaniæ et supplicationes fuere (2), totaque civitas nostra quasi torrens ad loca Apostolorum currebat: advocatosque implorabamus sanctum Petrum et beatum Andream, par illud Apostolorum, Paulum item et Timotheum. Post hæc vero cum ira sedata esset, audacter trajectis pelago fluctibusque, ad coryphæos accurrimus, Petrum fundamentum fidei, et Paulum vas electionis, festum celebrantes spirituale, eorumque certamina prædicantes, tropæa victoriasque contra dæmonas. At tu neque formidine gestarum rerum deterritus, neque magni-

tudine Apostolicorum gestorum eruditus, ita confestim, uno tantum interposito die, exilis, clamas, animam tuam pravis affectibus in captivitatem abductam et dejectam contemptim aspicis? Quod si volebas brutorum cursum spectare, quare non junxisti brutos animi tui affectus, iram et concupiscentiam? cur non imposuisti eis philosophiæ jugum suave illud et leve? cur non aurigam rectam rationem imposuisti eis, nec cucurristi ad bravium supernæ vocationis, non a scelere in scelus, sed a terra in cœlum cursum dirigens? Nam cursus hujusmodi genus cum voluptate multam conjunctam habet utilitatem. Verum negotiis tuis temerario et fortuito casui relictis, de aliorum victoria sollicitus sedebas, diem tantum frustra et temere, imo in rem malam insumens.

II. An ignoras quemadmodum nos cum argentum domesticis nostris tradimus, rationem ab eis expetimus ad usque unum obolum; ita Deum dierum vitæ nostræ rationem a nobis expetiturum esse, nempe qua ratione unumquemque diem transegimus? Quid ergo dicemus? quam excusationem afferemus, quando diei illius rationes exposcentur? Propter te sol ortus est, luna noctem illuminavit, varius stellarum chorus effulsit; propter te flaverunt venti, et fluvii manarunt; propter te semina germinarunt, plantæ creverunt, naturæ cursus ordinem tenuit suum, dies apparuit, noxque pertransiit: hæcque omnia propter te facta sunt: tu vero, rebus creatis tibi ministrantibus, diaboli optatum imples? et cum tantam a Deo domum, hunc videlicet mundum, mercede conduxeris, mercedem non solvisti. Nec tibi satis fuit priore die id egisse, etiam in sequenti, cum a nequitia pristina paulum quiescere oportuisset, ad theatra iterum conscendisti, a fumo currens ad ignem, teque in aliud deterius barathrum conjecisti. Senes canos suos dehonestabant, adolescentes

juventutem suam præcipitabant, patres filios suos eo adducebant, jam a principio ætatem nequitiæ expertem in improbitatis barathra inducentes; ita ut non aberret quispiam, si illos, non patres, sed filiorum interfectores appellet, qui nequitia sua animam liberorum in exitium impellant. Ecqua nequitia, inquies? Ideo certe lugeo, quia dum morbo laboras, ægrotare te non nosti, ut medicum quæras. Adulterio plenus evasisti, et interrogas, quæ nequitia? Annon audisti Christum dicentem: « Qui respicit mulierem ad concupiscendum eam, jam » mœchatus est eam[1]? » Quid ergo, inquies, si non respiciam ad concupiscendum? Et quomodo id mihi persuadere poteris? Nam qui ab aspectu non temperat; imo qui tanto studio ad id incumbit, quomodo post aspectum poterit a labe purus remanere? An lapis corpus tuum? an ferrum? Carne circumdatus es, carne, inquam, humana, quæ velocius quam fœnum a concupiscentia incenditur. Ecquid theatrum memoro? In foro sæpe si mulieri occurramus, perturbamur: tu vero superne sedens, ubi tantum est ad turpitudinem incitamentum, vides mulierem nudo capite cum impudentia magna intrantem, aureis indutam vestimentis, delicato mollique gestu utentem, cantica meretricia canentem, carmina lubrica, turpia verba proferentem, tamque turpiter agentem, quam tu potes, qui vides in mente concipere, tu te inclinas ut respicias, et audes, dicere te nihil humanum pati? Num corpus tuum lapis, num ferrum est? Neque enim eadem repetere gravabor. Numquid tu majore philosophia instructus es, quam magni illi ac strenui viri, qui per simplicem aspectum prostrati sunt? Annon audisti Salomonem dicentem: « Ambulabit quis super carbones ignis, et pedes non com» buret? ligabit quis ignem in sinu, et vestimenta non

[1] Matth. v, 28.

» incendet? Sic qui ingreditur ad mulierem alienam[1]? » Etsi enim cum meretrice non coivisti, at concupiscentia cum illa copulatus es, et animo peccatum perpetrasti. Neque tantum illo tempore, verum etiam soluto theatro, postquam illa discessit, ejus imago in mente tua insidet, verba, habitus, aspectus, incessus, elegantia, membra meretricia; ac sexcentis acceptis vulneribus discedis. Annon inde domorum subversiones? Annon inde continentiæ pernicies? Annon inde connubiorum divortia? Annon inde lites et jurgia? Annon inde molestiæ, et tædia nulla ratione fulta? Postquam enim illa repletus rediisti captivus, tibi uxor injucundior et deformior videtur, et liberi importuniores, et famuli onerosi, domus fastidio est, solitæque curæ ad domestica necessariaque negotia gerenda molestæ: ac quisquis accedit, oneri tibi atque importunus est.

IV. In causa autem illud est, quod non solus domum redeas; sed meretricem tecum ducas: non palam, non aperte; id quod sane tolerabilius esset; nam uxor illam cito depelleret: sed in animo, in conscientia insidentem, et Babylonicam flammam intus accendentem; imo graviorem. Non enim stuppa, naphtha et pix; sed quæ supra diximus, esca illius ignis sunt, et omnia sus deque vertunt. Ac quemadmodum ii qui febri laborant, etsi nullam eos qui sibi ministrant criminandi causam habeant, ob morbi vim importuni omnibus sunt, alimenta repellunt, medicos male accipiunt, familiaribus irascuntur, contra famules rabie feruntur; sic qui hoc gravi morbo tenentur, inquieti sunt, indignantur, semper illam præ oculis habentes. O res indignissimas! Lupus, leo, cæteræque feræ sagittis impetitæ fugiunt venatorem: homo autem ratione præditus, vulneratus, eam quæ se vulneravit sequitur;

[1] Prov. VI, 28 et 29.

ita ut longe gravius telum excipiat, et in vulnere sibi placeat; quod est omnium acerbissimum, morbumque insanabilem efficit. Nam qui ulcus non odit, neque ab eo liberari cupit; quomodo medicum quærat? Ideo dolore afficior, ideo discrucior, quia tanta accepta pernicie inde disceditis, et propter exiguam voluptatem, perpetuum fertis dolorem. Etenim ante gehennam et supplicium, hic extremas a vobis pœnas exposcitis. Annon hoc, dic mihi, extremum supplicium est, talem concupiscentiam alere, perpetuo uri, et fornacem absurdi amoris ubique circumferre, necnon conscientiæ accusationem? Quomodo ad limina illa sacra accedes? Quomodo tanges cœlestem mensam? Quomodo sermones de continentia auditurus es, ulceribus plenus tantisque vulneribus, animumque habens huic morbo servientem? Ecquid opus est alia dicere? Ex iis quæ nunc apud nos aguntur licet animi dolorem perspicere. Jam enim video quosdam, qui dum hæc loquor, frontes sibi percutiunt, multamque vobis gratiam habeo, quod populus sitis commiseratione plenus. Puto autem multos fortasse eorum qui nihil peccarunt id agere, dolentes de fratrum vulneribus. Propterea doleo et discrucior, quod talem gregem diabolus pessumdet. Verum si volueritis, cito illi ingressum obstruemus. Quomodo et qua ratione? Si infirmos bona valetudine esse videamus : si doctrinæ retia expandentes circumeamus quæsitum eos qui a feris capti sunt, et ex ipsis leonis faucibus eos abstrahamus. Ne mihi dicas : pauci sunt ii qui a grege sunt avulsi ; etiamsi decem tantum fuerint, non parvum hinc detrimentum : etiamsi quinque, vel duo, vel unus. Quandoquidem etiam pastor ille, ideo relictis nonaginta novem ovibus, ad unam cucurrit, nec rediit donec illam reduceret, et claudicantem centum ovium numerum, per restitutionem ejus, quæ er-

raverat, complevit. Ne dicas unum tantum esse : sed cogita esse animam, propter quam visibilia omnia facta sunt; propter quam leges, supplicia, statuta, sexcentaque miracula patrata, diversæque Dei operationes; propter quam nec Unigenito suo pepercit. Cogita quantum pro uno sit pretium solutum, ac ne parvi pendas ejus salutem; sed discedens nobis reduc illum, suade illi ne in paria incidat, et sufficientem habemus defensionem. Sin nec nos consulentes, nec vos hortantes ferat, potestate demum utar ea, quam Deus nobis dedit; non ad destructionem, sed ad ædificationem.

V. Ideo prædico, et perspicua voce clamo : Si quis post hanc cohortationem atque doctrinam, ad iniquam theatrorum perniciem defecerit, non illum intra hæc septa recipiam, non administrabo ei mysteria; non permittam ut sacram mensam attingat. Sed quemadmodum pastores oves scabie plenas a sanis sequestrant, ne cæteris morbum communicent, ita et ego faciam. Nam si quondam leprosus extra castra sedere jubebatur, atque etiamsi rex esset, cum diademate ejiciebatur; multo magis nos eum qui anima leprosus est ex his sacris castris eliminabimus. Ut enim primo cohortatione et consilio usus sum; sic et nunc post tantam adhortationem et doctrinam, necesse est demum sectionem etiam infligere. Etenim annus tandem est elapsus ex quo in vestram civitatem advectus sum, neque cessavi hac de re vos frequenter cohortari. Quia igitur quidam in hac sanie permanserunt, age demum sectionem inferamus. Etsi enim ferrum non habeam, at verbum habeo ferro acutius : etsi ignem non feram, at doctrina adest mihi igne ferventior, quæ vehementius urere possit. Ne spernas igitur sententiam nostram. Quamvis enim viles admodum ac miserabiles simus; attamen a divina gratia dignitatem accepimus, qua possimus hæc efficere. Eji-

ciantur ergo hujusmodi homines; ut et qui sani sunt valentiores evadant; et qui morbo laborant, a gravi ægritudine ad sanitatem sese revocare possint. Si vero perhorruistis hanc audientes sententiam: video namque omnes ingemiscentes et compunctos, resipiscant, et sententia soluta est. Quemadmodum enim alligandi potestatem accepimus; sic et solvendi, ac rursus sententiam ferendi. Non enim fratres nostros abscindere volumus; sed opprobrium Ecclesiæ depellere. Nunc quippe nos et gentiles irridebunt, et Judæi traducent, quando nos ipsos peccantes ita despicimus. Tunc autem et illi admodum nos laudabunt, et mirabuntur Ecclesiam, leges nostras veriti. Nemo itaque ex iis, qui in eadem permanent fornicatione, in Ecclesiam veniat; sed et a vobis corripiatur, et communis sit hostis. « Si quis non obedit verbo nostro per » epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo[1]. » Hoc autem facite: neque colloquamini, neque domi recipiatis, neque mensæ participes admittatis, neque ingressus vel egressus, neque in foro cum illis versemini; et sic facile illos recuperabimus. Ac quemadmodum venatores feras captu difficiles non ex una parte, sed undique pellentes, in retia conjiciunt; ita et nos eos, qui moribus efferati sunt, una pellamus, et cito in salutis retia conjiciemus, nos ex una parte, vos ex alia. Ut igitur illud eveniat, vos quoque nobiscum indignemini, imo potius pro Dei legibus dolete, et paulatim avertetis eos ex fratribus, qui hoc morbo laborant et in hoc peccatum incidunt; ut perpetuo illos vobiscum servetis. Neque enim parvo crimine rei eritis, si tantam perniciem neglexeritis; sed magno supplicio eritis obnoxii. Nam si in hominum ædibus, cum quis ex famulis argentum vel aurum furatus deprehenditur, non ipse solus qui deprehensus est, sed etiam conscii, et qui

[1] 2 Thess. III, 14.

non revelaverint pœna plectuntur; multo magis in Ecclesia. Tunc enim dicet tibi Deus: Cum videres ex domo mea non argenteum vel aureum vas furto abripi, sed continentiam auferri; eumque qui pretiosum corpus accipit, et hujusmodi sacrificii particeps est, in diaboli locum abire, et in tantum peccatum incidere, cur siluisti, cur id tulisti, cur non annonciasti sacerdoti, ne pœnæ abs te repeterentur non leves? Ideo et ego, etiamsi id mihi dolori futurum sit, ne a gravioribus quidem inferendis pœnis abstinebo. Longe melius quippe est nos hic mœrore affectos futuro abripi judicio, quam verborum gratia lenitateque usos, hunc vobiscum pœnas luere. Neque enim tutum vobis vel sine periculo est, res hujusmodi silentio tegere. Nam quisque vestrum pro se pœnas dabit: ego vero omnium saluti sum obnoxius. Quamobrem non finem faciam omnia agendi et dicendi, etiamsi mœrore afficere oporteat, etiamsi molestus videar et onerosus; ut possim astare ante tribunal illud horrendum, nullam habens maculam aut labem, vel quid hujusmodi. Utinam autem precibus sanctorum, ii qui corrupti sunt citius revertantur; illi vero qui illæsi manserunt, in majorem ornatum continentiamque proficiant: ut et vos salutem consequamini, et nos lætemur, et Deus gloria afficiatur nunc et semper et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI

HOMILIÆ XXI DE STATUIS AD POPULUM ANTIOCHENUM HABITÆ.

HOMILIA I

Antiochiæ habita in Palæa seu veteri Ecclesia, cum adhuc Presbyter esset, in illud Apostoli : Vino modico utere propter stomachum tuum, et frequentes infirmitates tuas[1].

Audistis Apostolicam vocem[2], tubam cœlestem, lyram spiritualem? Etenim tanquam tuba terribile canens et bellicum, hostes quidem consternat, lapsos autem suorum erigit animos, et multa implens fiducia eos, qui mentem adhibent, diabolo inexpugnabiles reddit; et tanquam lyra rursum multa cum jucunditate delectans, absurdarum morbos cogitationum sopit, ac multam cum voluptate nobis affert utilitatem. Audistis igitur hodie de multis et necessariis rebus Timotheo disserentem? Etenim de ordinationibus ad ipsum scripsit, dicens : « Manus cito » nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alie» nis : » et intolerabile talis prævaricationis periculum

[1] 1 Tim. v, 23. — [2] Vide D. Guillon, tom. xv, p. 448-475.

exposuit, demonstrans quod malorum ab aliis perpetratorum supplicium alii cum illis ipsis sustinebunt: quia per ordinationem improbitati conferunt potestatem. Mox rursus inquit : « Vino modico utere propter stomachum tuum, et » frequentes tuas infirmitates. » Et de servorum subjectione, et de avarorum insania, et de divitum arrogantia, et de multis aliis nobis hodie disseruit. Cum igitur omnia percurrere non possimus, quid vultis e commemoratis proponentes caritati vestræ dicamus? Velut enim in prato multos et varios video lectionis flores, et amplum rosarium, multas vero violas, nec pauciora lilia; sed et varium ubique et copiosum spiritûs fructum disseminatum, et multam odoris suavitatem. Imo vero non tantummodo pratum, verum paradisus est divinarum lectio Scripturarum : non enim fragrantiam solum nudam habent ejus flores, sed et fructum, qui animam nutrire possit. Quid igitur de dictis in medium vultis agamus hodie? Vultis quod omnium vilissimum esse videtur, et quibusque intellectu facillimum, hoc in præsenti tractemus? Mihi nempe placet, sed et vobis, hoc bene novi, pariter placebit. Quid vero tandem est aliis facilius? Quid autem aliud quam quod et cuilibet facile et dictu compendiosum esse videtur? Quale quidem istud? « Modico vino utere propter stoma- » chum tuum, et crebras ægritudines tuas. » Eia igitur omnem orationem in hanc impendamus dictionem. Hoc autem facimus non ambitionis gratia, neque in dicendo facultatis ostentationem exhibere studentes : non enim quæ dicuntur nostra sunt, sed quæ Spiritus gratia afflaverit: sed ut auditores vel segniores excitemus, et quantus sit Scripturarum thesaurus, et quod neque liberum sit neque tutum eas prætercurrere, persuadeamus. Si enim tenuis hæc et compendiosa dictio, et quæ nihil necessarium multis habere videtur, multarum causam divitiarum

et altissimæ philosophiæ occasiones nobis præbere visa fuerit; multo magis illa quæ et ex se domesticam ostentant copiam, infinitis thesauris animadvertentes implebunt. Igitur nec illas quidem, quæ tenues esse putantur, Scripturarum sententias prætercurramus. Nam et ipsæ de Spiritus gratia sunt: Spiritus autem gratia nunquam parva et vilis, sed magna et mirabilis, et dantis munificentia digna. Ne igitur otiose audiamus, quoniam qui metallorum terram excoquunt, postquam in caminum ipsam injecerint, non tantum auri massas tollunt, sed et parvas bracteolas multa cum sedulitate colligunt. Quoniam igitur et nos aurum Apostolicis haustum metallis excoquimus, non in fornacem jacientes, sed in animæ vestræ cogitationes immittentes, non flammam accendentes, sed ignem spiritus excitantes; parvas micas idque cum diligentia colligamus. Licet enim breve sit verbum, multa tamen est virtus. Quoniam et gemmæ non in corporis mole, sed in naturæ pulchritudine suum pretium habent, sic et divinarum Scripturarum lectio. Externa quippe doctrina multas jactans nugas, et multam infundens auditoribus futilitatem, eos vacuis remittit manibus, nullum neque magnum neque parvum lucratos emolumentum. Spiritus vero gratia non hujusmodi, sed in contrarium omnino per modica verba omnibus advertentibus philosophiam affert: et multis sæpe verbum unum sufficit hinc excerpsisse, ut totius vitæ viaticum habeant.

II. Quoniam igitur tanta adest copia, nos ipsos excitemus, et vigili mente quæ dicuntur suscipiamus: ad magnam enim profunditatem sermonem demittere paro. Multis enim etiam superflua et superabundans esse hæc admonitio quodam modo videtur, iique talia dicunt verba: Non per se ipsum poterat Timotheus conjicere, qua re uti oporteret, verum a præceptore discere expectabat? Quid

quod præceptor non tantum imperavit, sed et litteris inseruit, tanquam æreæ columnæ, datæ ad ipsum Epistolæ insculpens; nec erubuit hujusmodi res scripturæ mandare et ad discipulum publice legendas mittere? Ut igitur discas quod non tantum non redundet admonitio, sed necessaria et utilissima sit; et non a Paulo, sed a Spiritus gratia factum sit, ut hoc non modo diceretur, sed etiam litteris traderetur et ad omnes posteros per hanc Epistolam deveniret : ad ipsam mox probationem veniemus. Ad hæc enim de alia quoque re non minus dubitant quidam intra se quærentes, qua de causa permisit Deus virum tantam habentem potestatem, cujus ossa et reliquiæ dæmones expellerent, in tantam ægritudinem incidere. Non enim leviter ægrotabat, sed continue, sed alternis et jugibus infirmitatibus, nec minimum quidem ipsum respirare indulgentibus. Unde hoc manifestum? ex ipsis Pauli verbis. Non enim dixit : « Propter ægritudinem, » sed « Propter ægritudines; » neque simpliciter « Propter infirmitates, » sed ipsarum continuationem significans dicebat : « Frequentes tuas infirmitates. » Audiant qui diuturno traditi languori, ægre ferunt et animo concidunt. Non solum autem hoc est quod quæritur, quod cum esset sanctus, ægrotabat, et sic frequenter ægrotabat, sed etiam quod publica mundi negotia ipsi erant credita. Si enim unus esset illorum, qui in montium vertices secesserunt, et in solitudine cellulas compegerunt, et ab hujusmodi negotiis alienam vitam elegerunt, non esset tam dubium quod quæritur. In medium vero provectum, et tot Ecclesiarum curas habentem creditas, et urbes totas et gentes et totum terrarum orbem tanta cum sedulitate et studio administrantem, infirmitatis necessitati traditum esse, hoc est quod maxime non animadvertentem omnino in stuporem agere potest. Etsi enim non propter se, saltem

propter alios ipsum valere oportebat. Imperator erat optimus : bellum ab eo gerebatur non contra infideles tantum, sed et contra dæmones et contra ipsum diabolum : multa cum vehementia hostes omnes imminebant, dissipantes exercitum et in captivitatem trahentes : hic vero infinitos ad veritatem reducere poterat; et ægrotabat. Etsi enim, inquit, nullum præterea damnum ex hac infirmitate rebus inferretur, ea ipsa sola fideles pigriores et torpidiores reddere poterat. Nam si milites ducem suum lecto detentum cernentes, segniores fiunt et ad pugnam tardiores; multo magis par erat et fideles, præceptorem post tot signa operum intuentes continue ægrotantem et corporis morbo laborantem, humanum quiddam esse perpessos. Nec vero hæc tantum, sed et aliud quiddam dubitantes quærunt, qua de causa rursum neque se ipse, neque ipsius præceptor ita confectum curavit : sed mortuos quidem suscitabant, et dæmones expellebant, et mortem facile vincebant, unum vero corpus ægrotum non instaurabant : et qui in alienis corporibus et viventes et mortui tantam exhibuere virtutem, stomachum lapsum non relevabant : et quod majus est, non veretur, nec erubescit Paulus post tot et talia signa quæ vel nudo præstitit verbo, Timotheo scribere, ut confugiat ad vini medelam. Non quod vinum bibere turpe sit : absit, hæc sunt enim hæreticorum præcepta; sed quod dedecus esse non putaret, non posse absque illius auxilio unum laborans membrum erigere. Verumenimvero tantum abfuit ut de hoc erubesceret, ut et omnibus posteris hoc fecerit manifestum. Videtis in quantam sermonem egimus profunditatem? Quomodo quod parvum esse videtur, innumeris quæstionibus scaturit? Eia igitur et solutionem afferamus. Idcirco enim ad imum descendimus, ut mentem vestram excitantes, in tuto sensus collocemus.

III. Concedatis autem mihi, quæso, prius quam his quæstionibus solutionem afferam, aliquid de Timothei virtute et cura Pauli dicere. Quid enim illo fuit amantius, qui tanto absens intervallo et tot circumventus negotiis pro stomachi sanitate discipuli tantam providentiam gerebat, et cum sedulitate de morbi correctione scribebat? Timothei vero virtuti quid æquale? Sic delicias aspernabatur, et lautam mensam deridebat, ut in morbum ex victus asperitate et nimio caderet jejunio. Quod enim natura talis non esset, sed jejunio et aquæ potu stomachi vim prostrasset, ipsum Paulum diligenter hoc manifestantem audite. Non enim simpliciter dixit : « Vino modico » utere; » sed cum prius dixisset, « Noli adhuc aquam bi» bere[1], » tunc bibendi vini consilium attulit. Illud autem « adhuc » verbum est significantis, quod eo usque aquam bibebat, et propterea imbecillis factus sit. Quis non admiretur ipsius philosophiam et diligentiam? Ipsos attigerat cœlos, ad virtutis culmen pervenerat : et hæc ipsi præceptor attestatur sic dicens : « Misi vobis Timotheum, » qui est filius meus dilectus et fidelis in Domino[2]. » Quando autem Paulus ipsum vocat filium, et filium dilectum et fidelem, hæc verba omnem ipsius virtutem demonstrare sufficiunt. Sanctorum enim judicia nec ad gratiam nec ad inimicitiam fiunt, sed ab omni sunt præsumpta opinione libera. Non fuisset tam beatus Timotheus, si Pauli filius a natura fuisset, quam nunc est admirabilis : quoniam secundum carnem nihil ad ipsum attinens, per cognationem quæ est secundum religionem, in ipsius se adoptionem induxit, cum sedulitate disciplinæ illius characteres in omnibus servans. Sicut enim vitulus tauro conjugatus, sic jugum cum illo trahebat ubique terrarum, et nihilo propter ætatem deficiebat : sed studium, ut cum præcep-

[1] 1 Tim. v, 23. — [2] 1 Cor. iv, 17.

toris laboribus contenderet, præstabat. Et horum testis rursus ipse Paulus sic dicens : « Nemo ipsum contemnat; » opus enim Domini operatur, sicut et ego[1]. » Vidisti ut omnino æquale studium ipsi attestetur? Mox ne hæc ad gratiam dicere videatur, ipsos auditores filii virtutis testes facit, sic inquiens : « Probationem autem ipsius nostis, » quod tanquam patri filius, sic mecum servivit in Evan» gelio : experientiam vos cepistis virtutis ipsius et probatæ » animæ[2]. » Verumtamen cum ad tantam officiorum altitudinem ascendisset, neque sic confidebat, sed in anxietate animi erat et in timore : ideoque cum instantia jejunabat, neque illud passus est quod multi, qui decem tantum vel viginti menses jejunio se tradentes, repente omnia dissolvunt. Sed ille nihil tale passus est, neque tale quidpiam intra se ipsum dixit : Quid mihi deinceps opus est jejunio? victor evasi, cupiditates superavi, corpus meum mortificavi, dæmones terrui, diabolum depuli, mortuos resuscitavi, leprosos mundavi, contrariis potestatibus terribilis sum : quid ego amplius jejunio indigeo et hujusmodi cautela? Nihil tale dixit aut cogitavit : sed quanto magis innumeris affluebat meritis, tanto magis timebat et tremebat : et hanc a præceptore philosophiam discebat. Etenim ille in tertium raptus cœlum, et in paradisum delatus, et auditis ineffabilibus verbis, et mysteriorum factus talium particeps, cum orbem totum percurrisset, tanquam alis quibusdam fultus, ad Corinthios scribens dicebat : « Vereor ne forte cum aliis prædicavero, ipse re» probus efficiar[3]. » Si vero Paulus post talia et tot officia timet, qui dicere potuit : « Mihi mundus crucifixus est, » et ego mundo[4] : » multo magis nos timere oportet, et tanto magis, quanto majora fuerimus operati. Tunc enim

[1] 1 Cor. XVI, 11. — [2] Philip. II, 22. — [3] 1 Cor. IX, 27. — [4] Galat. VI, 14.

diabolus sævior efficitur, tunc magis efferatur, cum viderit nos diligentia vitam nostram disponentes; cum viderit virtutis onera composita, et magnos acervos, tunc gravius inferre naufragium studet. Vilis enim et abjectus etiamsi supplantatus fuerit, et ceciderit; non tantam communi vitæ cladem infert : in alta vero quadam tanquam virtutis specula cum multa claritate constitutus, et qui omnibus manifestus et cognitus sit, et ab omnibus in admiratione habeatur, quando tentatus ceciderit, magnam ruinam et jacturam facit : non tantum quoniam ex alto cecidit, sed quoniam et alios multos in ipsum respicientes, segniores reddidit. Et sicut in corpore, alio quidem membro corrupto, non magnum est damnum; oculis autem excæcatis, vel capite graviter læso, totum corpus inutile redditur : sic et in sanctis et magna emeritis, dicendum est. Quando illi exstincti fuerint, cum maculam quampiam admiserint, totum et reliquum corpus intolerabile detrimentum patitur.

IV. Hæc igitur omnia nota habens Timotheus, undique se muniebat : sciebat quod difficilis res est juventus, quod jactabilis, deceptu facilis, labilis est, et vehementiori indiget freno : pyra enim quædam est exteriora apprehendens omnia, facileque ac celeriter succendens. Idcirco ipsam undique obstruebat, ut compesceret, et hanc flammam omni modo extinguere studebat : atque equum effrenem, et vix habenis parentem, multa cum vehementia angebat, donec ipsius lascivias circumcideret, donec obedientem redderet, et traderet magna cum potestate rationis ipsum ducentis imperio. Infirmetur, inquit, corpus, et non infirmetur animus : refrenetur caro, et animæ ad cœlum cursus non impediatur. Ad hæc autem et illud maxime quisque in ipso mirari posset, quod tali laborans infirmitate, et tanta cum ægritudine, Dei negotia non ne-

gligebat, sed amplius quam valentes et corpore vigentes circumquaque volitabat, jam Ephesum, jam Corinthum, in Macedonia sæpe, in Italia, ubique terrarum, ubique marium cum præceptore apparens, omnibus in certaminibus et continuis periculis cum ipso communicabat, nec animi philosophiam prostravit corporis imbecillitas : tantum valet in Deum zelus, tam leves efficit alas. Sicut enim corpora habentibus pinguia et valida nullum erit valetudinis emolumentum, si animus dejectus fuerit, segnis et tardus : sic et confectis nullum erit ex imbecillitate nocumentum, si animus generosus et expergefactus fuerit. Videtur autem quibusdam hæc admonitio et consilium liberioris vini potus potestatem indulgere : at non ita est. Sed si quis dictionem hanc diligenter exquirat, de sobrietate magis est admonitio. Cogita enim quomodo non a principio, neque ab exordiis, hoc consilium Paulus dederit, sed postquam vidit omnem virtutem dejectam, tunc consuluit : neque hoc simpliciter, sed cum præfinitione quadam : non enim simpliciter dixit, « Vino utere, » sed, « vino » modico : » non quod hac admonitione et consilio Timotheus egeret, sed quod nos indigeamus. Idcirco ad illum scribens, nobis bibendi vini mensuram et terminos statuit; tantum bibere jubens, quantum valetudinem adjuvet, quantum corpori sanitatem præbeat, et non alterum morbum : non pauciores enim quam immoderatus aquæ potus, sed multo plures et difficiliores animi et corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationum procellam in mentem inducens, et corporis vim molliorem et solubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum superabundantia continue dissolvitur, ut corporis vis mollescit et diffluit et dissipatur, vini potu continuo ingurgitata. Fugiamus igitur utrinque intemperantiam, tum corporis valetudinem curando,

tum ipsius lascivias recidendo. Vinum enim a Deo datum est, non ut inebriemur, sed ut sobrii simus: ut delectemur, non ut doleamus. Vinum enim « Lætificat, inquit » David, cor hominis[1] : » tu vero ipsum tristitiæ materiam facis. Etenim animo gravato sunt supra modum ebrii, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quando commensurationem habet optimam. Hic locus et contra hæreticos utilis est, Dei creaturam accusantes: si enim de vetitis esset, non permisisset Paulus, non vino utendum dixisset. Non solum autem contra hæreticos, sed et contra fratrum nostrorum simpliciores, qui postquam aliquos præ ebrietate se deturpantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum a Deo datum calumniantur, dicentes: Non sit vinum. Ipsis itaque dicamus : Non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas diaboli opus est, non vinum ebrietatem facit, sed intemperantia ebrietatem facit: ne Dei creaturam accuses, sed conservi insaniam argue. Tu vero peccantem punire et corrigere omittens, benefactorem afficis contumelia.

V. Cum igitur quosdam hæc dicentes audierimus, obmutescere faciamus : non enim usus, sed immoderatio ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum est, ut languidum corpus erigat, non ut animæ robur opprimat : ut carnis imbecillitatem tollat, non ut animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderate Dei munere utens, stultis et imprudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus, ebrius : dæmon est voluntarius : morbus veniam non habens, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobrium. Non enim in conventibus tantum inutilis ebrius, aut in privatis et publicis negotiis, sed etiam solo est aspectu omnium gra-

[1] Psal. CIII, 16.

vissimus, fœtores exhalans teterrimos: eructationes, et oscitationes, et voces ebriorum insuaves atque molestæ, eos, qui spectant et simul sunt, extrema abominatione implent: et quod malorum caput est, cœlum ebriis inaccessum hic morbus efficit, nec æterna bona assequi permittit, sed præter vitæ hujus opprobrium, et illic tali morbo laborantes pœna manet intoleranda. Hanc igitur improbam consuetudinem recidamus, et Paulum audiamus dicentem: « Vino » modico utere. » Etenim ipsum modicum propter infirmitatem permisit: quod nisi imbecillitas vexasset, neque modicum admittere discipulum coëgisset. Oportet enim nobis traditos cibos et potus, temporibus et necessitatibus semper metiri, et nullatenus necessitatem excedere, neque imprudenter et temere quid facere oportet. Sed postquam Pauli curam et Timothei virtutem didicimus, eia deinceps ad ipsam quæstionum solutionem ducatur oratio. Quænam igitur quæruntur? iterum enim dicere necessarium est, ut solutio manifestior efficiatur. Qua de causa sanctum talem, tanta tractantem negotia, in morbum Deus incidere permisit, et neque ipse, neque præceptor, ægritudinem curare potuerunt, sed bibendi vini auxilio opus habuerunt? Et quæsita quidem hæc erant: oportet autem ipsam inferre solutionem, ut non tantum si qui in morbum et ægritudinem talem, sed et quicumque in pauperiem inciderint, et famem, et vincula, et tormenta, et tentationes, et calumnias, cæteraque præsentis vitæ incommoda, sancti etiam magni et admirabiles viri, ex rebus hodie dicendis idoneam et manifestissimam in illis quoque defensionem contra accusare volentes, invenire possint. Multos enim audivistis talia quærentes: Quid tandem ille modestus et mansuetus homo ab alio quodam impio et improbo per singulos dies in judicium trahitur, et innumeras patitur molestias, et Deus permittit? Quare alter accusatus, injuste mortuus

est? Ille submersus est, inquit, alius præcipitatus: et multos possemus referre sanctos et nostris et majorum nostrorum temporibus, qui multas sustinuerunt tribulationes, differentes et varias. Ut igitur horum omnium rationem videamus, et neque ipsi perturbemur, neque alios scandalizatos negligamus, nunc dicendis diligenter attendamus.

VI. Variæ enim et omnimodæ sanctorum afflictionis causas numero octo charitati vestræ dicere possum. Idcirco omnes cum diligentia animum adhibete, scientes quod nulla deinceps nobis venia et excusatio dabitur, si de contingentibus scandalizemur, quippe qui cum sint tam multæ rationes, tanquam nulla sit, ita tumultuemur et perturbemur. Itaque prima quidem est, quod ne facile in arrogantiam propter meritorum et miraculorum magnitudinem tollantur, ipsos Deus sinat affligi. Secunda, ne cæteri majorem habeant de ipsis opinionem, quam humana patitur natura, et ipsos deos, non autem homines esse arbitrentur. Tertia, ut et Dei virtus appareat per ægrotantes et compeditos, exuperans et vincens, ac prædicationem augens. Quarta, ut ipsorum patientia manifestior fiat, non propter mercedem hominum Deo servientium, sed et tantam exhibentium gratitudinem, ut et post tot mala sincera in ipsum benevolentia ostendatur. Quinta, ut de resurrectione cogitemus: cum enim virum justum, et multa plenum virtute, innumera passum mala, et sic hinc digressum videris, vel invitus de futuro ibi judicio cogites oportet. Si enim pro se homo laborantes sine præmiis et retributione abire non permittit: multo magis eos, qui tantum laboraverunt, nunquam incoronatos remanere Deus decernet. Si autem ipsos laborum suorum retributione privare nolit, omnino necesse est quoddam aliud tempus esse post præsentium finem, quo præsentis vitæ laborum retributiones recipiant. Sexta, ut omnes in

res adversas incidentes sufficientem consolationem et mitigationem habeant, in eos respicientes, et malorum quæ ipsis accidere memores. Septima, ne quando exhortamur vos ad illorum virtutem, et cuique dicimus, Imitare Paulum, imitare Petrum, propter gestorum sublimitatem alterius ipsos naturæ participes fuisse non cogitantes, ad imitationem torpeatis. Octava, ut quando beatos vel miseros censere oportet, discamus quos beatos, quos miseros et ærumnosos putare debeamus. Igitur hæ quidem sunt causæ: sed oportet eas omnes ex Scripturis confirmare, et diligenter demonstrare omnia supra dicta non humanarum cogitationum inventa, sed divinarum Scripturarum sententias esse. Sic enim et oratio erit nobis fide dignior, et melius animis vestris insidebit. Quod tribulatio quidem conferat hoc sanctis, ut modesti sint et humiles, nec inflentur ex gestis et signis, et propter hoc ipsam evenire Deus permittat, prophetam David et Paulum eadem dicentes audiamus. Ille quidem dicit : « Bonum mihi, quia hu» miliasti me, ut discam justificationes tuas[1] : » hic autem præfatus : « Raptus sum in tertium cœlum, et in paradisum » elatus[2]; » subintulit dicens : « Et ne revelationum magni» tudo extollat me, datus est mihi stimulus carnis, angelus » satanæ ut me colaphizet. » Quid hoc apertius ? ne extollar, inquit, propter hoc permisit Deus angelos satanæ colaphizare me. Angelos autem satanæ, non dæmones aliquos dicit, sed homines diabolo ministrantes, infideles, tyrannos, Gentiles, qui assidue ipsi molesti erant, ipsumque vexabant. Quod autem dicit, hujusmodi est : Poterat, inquit, Deus continere persecutiones et ærumnas assiduas; sed quoniam in tertium raptus fui cœlum, et in paradisum delatus, ne harum magnitudine revelationum extollar, et altum sapiam, permisit persecutiones has, et angelos sa-

[1] Psal. CXVIII, 71. — [2] 2 Cor. XII, 7.

tanæ per persecutiones et tribulationes me colaphizare, ne extollar. Etsi enim sancti et admirabiles sint Paulus et Petrus, et omnes quicumque tales, tamen homines sunt, et multæ cautionis, ne facile extollantur, indigent, et maxime omnium sancti : nihil enim sic in arrogantiam extollere consuevit, ut meritorum plena conscientia, et anima cum fiducia vivens. Ne quid igitur tale illi patiantur, tentationes et tribulationes esse concessit, quæ possent ipsos corripere, ipsisque persuadere, ut in omnibus moderate agerent.

VII. Quod autem ad demonstrandam Dei virtutem hoc magnopere conferat, et hoc ab eodem Apostolo disce, qui prius hoc dixerat. Ne enim dicas, quod infideles putant, Deum talia permittentem debilem esse, nec suos periculis eripere posse, quod ipsos affligi continue sinat : hoc considera quomodo per hæc demonstrarit Paulus, non tantum quæ fierent, ipsius imbecillitatem non arguere, sed amplius potentiam omnibus ostentare. Cum enim dixisset : « Datus est mihi stimulus carnis, angelus satanæ, ut me » colaphizet[1] : » et his frequentes tentationes demonstrasset, intulit : « Propter quod ter Dominum rogavi, ut a me » discederet; et dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea; nam » virtus mea in infirmitate perficitur. » Tunc mea, inquit, potentia demonstratur, quando vos in infirmitate estis, et per vos, qui videmini esse debiles, prædicationis verbum augetur, et ubique dispergitur. Quando igitur in carcerem, innumeris susceptis verberibus, deductus fuit, carceris custodem vinxit[2]. In ligno erant pedes, in catenis manus, et carcer sub mediam noctem quatiebatur, ipsis Deum laudantibus. Cernis quomodo ipsius virtus in infirmitate perficiebatur? Si fuisset solutus Paulus, et illud habitaculum concussisset, non fuisset tam mirandum,

[1] 1 Cor. XII, 8. — [2] Act. XIX.

quod fiebat : idcirco inquit, Remane vinctus, et commoveantur parietes undique, et solvantur vincti : ut magis virtus mea evidens sit, dum per te constrictum et colligatum omnes vincti solvuntur. Hoc ipsum igitur et carceris custodem tunc perculit, quod cum tanta teneretur necessitate, per orationem solam potuit fundamenta quidem quassare, fores vero carceris aperire, et omnes vinctos solvere. Non hic autem solum, sed etiam in Petro, et in ipso Paulo, et aliis quoque Apostolis videre quispiam posset hoc jugiter evenire, et in persecutionibus Dei gratiam efflorescere, apparere in tribulationibus, et sic virtutem suam prædicare. Idcirco dicebat : « Sufficit tibi gratia mea ; » virtus enim mea in infirmitate perficitur[1]. » Quod autem et humana natura majora multi sæpius de ipsis suspicaturi erant, nisi talia patientes vidissent, audi quomodo timuit Paulus. « Nam et si voluero, inquit, gloriari, non ero in» sipiens : parco autem, ne quis me existimet supra id quod » videt in me, aut audit aliquid ex me[2]. » Quid autem est quod dicit? poteram, inquit, multo majora dicere miracula, sed nolo, ne forte signorum magnitudo majorem de me hominibus suspicionem inducat. Propterea et Petrus, postquam claudum erexit, et omnes ipsum admirabantur, ut cohiberet eos, ipsisque persuaderet, se nihil ex virtute propria exhibuisse, dicit : « Quid nos intuemini, tanquam » propria virtute vel pietate fecerimus hunc ambulare[3] ? » Et rursus Lystris non solum erant obstupefacti, sed et tauros coronatos duxerunt, et Paulo et Barnabæ immolare aggrediebantur. Vide diaboli malitiam. Per quos Dominus ex mundo impietatem expurgare studebat, per hos ipsam ille inducere studebat, rursum persuadens, ut deos homines esse putarent : quod et prioribus fecit temporibus : et hoc maxime est quod idololatriæ principium et radicem

[1] 2 Cor. XII, 9. — [2] Ibid. 6. — [3] Act. III, 12.

introduxit. Multi enim qui bella bene gesserant, erexerant tropæa, urbes ædificaverant, et aliis hujusmodi demeruerant sui temporis homines, dii a multis existimati sunt, et templis et aris honorati, et omnis Gentilium deorum numerus ex hominibus istis conflatus est. Ne igitur hoc et in sanctis fieret, permisit ipsos Deus continue pelli, flagellari, in varios incidere morbos : ut nimia corporis imbecillitas, et tentationum turba præsentibus persuaderet, homines esse eos, qui talia ederent miracula, nihilque de suo afferre, sed nudam gratiam per illos omnia operari. Si enim parva et vilia operatos, deos putaverunt, multo magis si nihil passi fuissent humanum, hos suspicati fuissent, qui talia fecerint, qualia nemo unquam neque vidit, neque audivit. Si enim cum ipsi flagellarentur, præcipitarentur, ligarentur, pellerentur, periclitarentur quotidie, tamen in hanc impiam opinionem quidam ceciderunt, multo magis, si nihil humanum passi fuissent, hujusmodi fuissent existimati.

VIII. Igitur hæc quidem tertia afflictionis causa : quarta vero, ne sancti propter præsentis felicitatis spem Deum colere putentur. Etenim multi in lascivia viventium a multis sæpius accusati, et ad virtutis vocati labores, et sanctos de hilari molestiarum tolerantia laudari audientes, ex his ipsos accusare aggrediuntur : et non homines tantum, sed et ipse diabolus hoc ipsum suspicatus est. Quoniam enim multis erat circumdatus divitiis Job, et multa potiebatur opulentia, exprobratus a Deo propter ipsum malus ille dæmon, cum nihil haberet quod diceret, neque quo de suis excusaretur criminibus, neque quod justi virtutibus impingeret, ad hanc statim confugit defensionem, dicens : « Numquid gratis Job colit te? circumval-»lasti interiora et exteriora ejus[1] : » propter mercedem,

[1] Job. I, 10.

inquit, ille virtutem sequitur, tanta fruens opulentia. Quid igitur fecit Deus? ut demonstraret sanctos non mercedis causa ipsum colere, omnem ipsius substantiam abstulit, paupertati tradidit, et in gravem morbum incidere permisit. Mox illum redarguens, tanquam temere talia suspicatum, inquit: « Adhuc innocentiam retinet; tu » vero commovisti me ut frustra ipsius substantiam perde» rem. » Sanctis enim hoc in remunerationem et retributionem sufficit, Deum venerari: quoniam et amanti hoc in retributionem sufficit, se amantem amare, et nihil amplius requirit, nec quidpiam hoc majus esse putat. Si vero erga hominem hoc, multo magis erga Deum: quod ut demonstraret Deus, plura quam diabolus petierat, concessit. Ille enim inquit: « Mitte manum tuam, et tange ip» sum[1]: » Deus autem non ita, sed tibi ipsum, inquit, trado. Quemadmodum enim in exterioribus certaminibus corpore vigentes, et bonæ habitudinis athletæ, non sic apparent, cum vestimentum undique oleo madidum fuerint induti, sed quando, illo abjecto, nudi in stadium feruntur, tunc maxime spectatores membrorum proportione penitus obstupefaciunt, cum nihil ipsam amplius obumbrare possit: sic et Job, quando omnibus quidem illis divitiis circumfusus erat, quis esset, non multis manifestum erat: postquam vero ipsas, velut vestimentum athleta, abjecit, et ad pietatis certamina nudus intravit, sic spoliatus spectatores omnes perculit, ut et ipsum Angelorum theatrum super animi ejus tolerantia vehementer acclamaret, et victori illi applauderet. Quod enim superius jam dixi, non ita hominibus apparebat illis omnibus divitiis circumamictus, ut quando illis, tanquam pallio, projectis nudus exiliit in medio orbe, tanquam theatro, et omnes bonam ipsius animi habitudinem admirati sunt

[1] Job. II, 3.

non solum autem ex rerum jactura suspiciebatur, sed etiam ex patientiæ lucta circa ægritudinem. Sicut enim ante dixi, non illum ipse percussit Deus, ne rursum diabolus diceret : Pepercisti, et non tantam, quantam oportebat, intulisti tentationem : sed ipsi tradidit diabolo, et gregum perditionem, et carnis potestatem. Confido de certatore, inquit, idcirco non prohibeo ipsi quæcumque velis inferre certamina. Sed quemadmodum spectati palæstritæ, et arte et corporis robore fidentes, non recti adversariis, ut plurimum, congrediuntur, neque de pari, sed se ipsos illis medios apprehendendos præbent, ut illustriorem victoriam referant : sic et Deus medium tradidit sanctum diabolo apprehendendum, ut, cum post tantam conflictus prærogativam superarit soloque prostraverit, clarior corona reddatur. Aurum est probatum : pro lubito proba, ut placet examina, sordes in ipso non invenies. Non aliorum vero nobis tantum fortitudinem demonstrat : sed et aliam magnam affert consolationem. Quid enim inquit Christus? « Beati eritis, cum male- » dixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et » dixerint omne malum verbum adversum vos mentientes : » gaudete et exultate, quoniam merces vestra magna est » in cœlis : sic enim fecerunt prophetis patres eorum[1]. » Et rursum Paulus Macedonas consolari volens : « Vos » enim, inquit, imitatores facti estis fratres Ecclesiarum » Dei, quæ sunt in Judæa : quoniam eadem passi estis a » contribulibus vestris, quemadmodum et illi a Judæis[2]. » Et Hebræos rursum ita consolatur[3], recensens justos omnes in fornacibus, in lacubus, in solitudinibus, in montibus, in speluncis, in fame, in angustia degentes : molestiarum enim communicatio quamdam lapsis affert consolationem. Quod autem et de resurrectione quoque

[1] Matth. III, 10. — [2] I Thess. II, 14. — [3] Hebr. XI, 3.

hoc ipsum sermones inducat, audi eumdem Paulum dicentem : « Si secundum hominem cum feris pugnavi » Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt ? » Et iterum : « Si in hac vita tantum in Christo sperantes su» mus, miserabiliores sumus omnibus hominibus[1]. » Innumera patimur mala in præsenti vita, inquit : si igitur non speratur altera vita, quid nobis esse possit miserabilius ?

IX. Unde manifestum est non esse res nostras hujus ævi limitibus circumscriptas. Et hoc liquet ex tentationibus : nunquam enim Deus pateretur tot et talia passos mala, et præsentem vitam omnem in tentationibus et infinitis degentes periculis, multo majoribus non remunerari muneribus. Si vero id pati non potest, certum quod meliorem et illustriorem paravit alteram vitam, in qua pietatis pugiles coronare et laudare toto debet orbe spectante. Itaque cum videris justum angustiari, affligi, in imbecillitate, pauperie, et innumeris aliis ærumnis præsentem vitam claudere, dic intra te ipsum : nisi resurrectio esset et judicium, nunquam Deus tanta propter se mala passum, nullo potitum bono hinc migrare permisisset : unde patet, ipsum alteram eis vitam præsenti jucundiorem et multo meliorem parare. Nisi enim hoc esset, nunquam sivisset improbos quidem multos per hanc vitam gaudere, justorum vero multos in plurimis ærumnis versari : sed quoniam præparatum est sæculum aliud, in quo secundum meritum, huic quidem improbitatis, illi vero virtutis præmia reddere debet, ideo sinit hunc quidem affligi, illum vero deliciis diffluere. Verum et aliam ex Scripturis causam afferre conabor. Qualis vero hæc est ? ne dicamus nos ad eamdem virtutem invitati, alterius naturæ participes illos fuisse, aut homines non fuisse. Idcirco quidam

[1] 1 Cor. xv, 32.

de magno loquens Helia, sic inquit: « Helias homo erat » in passionibus similis nobis[1]. » Vides quod a passionum communione demonstrat ipsum hominem esse ut nos? Et iterum: « Etenim ego homo sum in patiendo vobis simi- » lis[2]. » Et hoc naturæ communionem spondet. Ut autem discas eum hic docere quos oporteat putare beatos, id inde clarum est, cum enim audieris Paulum dicentem: « Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi » sumus et colaphizamur, et instabiles sumus, et labora- » mus[3]: » et, « Quem diligit Dominus, castigat: flagellat » autem omnem filium quem suscipit[4]: » certum est nos, non eos qui in quiete degunt, sed eos qui propter Deum affliguntur et vexantur, quique virtutem pietatemque colunt, laudaturos et æmulaturos esse. Sic et Propheta dicit: « Dextera ipsorum dextera iniquitatis, filiæ eorum com- » positæ, circumornatæ, ut similitudo templi. Promptua- » ria eorum plena, eructantia ex hoc in illud: oves eorum » fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boves eorum » crassæ; non est ruina maceriæ, neque transitus, neque » clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui » hæc sunt[5]. » Tu vero Propheta quid dicis? « Beatus, in- » quit, populus, cujus Dominus Deus ejus. » Non pecuniis affluentem, sed pietate ornatum, hunc ego beatum puto, inquit, etsi innumera patiatur mala. Si vero oportet et nonam dicere causam, illud addere possemus, quod probatiores tribulatio faciat tribulatos. « Tribulatio enim pa- » tientiam operatur, patientia vero probationem, probatio » autem spem, spes vero non confundit[6]. » Vides quod ex tribulatione probatio futurorum spem nobis afferat, et in tentationibus manere, de futuris bene sperare faciat? Itaque non temere dicebam, has tribulationes resurrectionis

[1] Jacob. v, 17. — [2] Sap. vii, 1. — [3] 1 Cor. iv, 11. — [4] Hebr. xii, 6. — [5] Psal. cxliii, 14. — [6] Rom. v, 3.

spem nobis designare, et vexatos meliores efficere. Quemadmodum enim, inquit, in fornace aurum examinatur, sic et homo acceptus in humiliationis camino [1]. Possumus et decimam dicere causam. Qualem vero hanc? quam et jam sæpius dixi superius, quod si aliquas habeamus maculas, et hic eas deponemus. Et hoc Patriarcha declarans ad divitem dicebat: quoniam « Lazarus recepit » sua mala, unde consolationem accipit [2]. » Et præter hanc aliam rursus inveniemus: qualem? ut coronæ et præmia nobis augeantur: quantum enim tribulationes intenduntur, tantum et retributiones amplìantur, imo vero et multo plus « Non enim condignæ sunt passiones hujus temporis ad fu» tura mgloriam, quæ revelabitur in nobis [3]. » Tot igitur causas habentes de sanctorum afflictione dicendas, ne in tentationibus indignemur, ne perturbemur, ne angustiemur, sed et ipsi nostros instruamus animos, et alios hæc doceamus. Et si videris hominem in virtute viventem, philosophiam sectantem, placentem Deo, postea innumera patientem mala, ne scandalizeris, dilecte: et si videris aliquem spiritualibus vacantem operibus, et aliquid utile expediturum, postea supplantatum, ne perturberis. Etenim novi multos sæpius talia quærentes: Ille, inquiunt, ad Martyrium peregrinatus, pauperibus pecunias perferens, in naufragium incidit, et amisit omnia: alter rursum idem faciens, in latrones incidit, et vix animam suam servavit, nudus inde discedens. Quid igitur dicemus? quod horum nullo tristari oporteat. Etsi enim naufragium fecit, habet tamen justitiæ fructum perfectum: sua enim omnia implevit, collegit pecunias, deposuit, cum recepisset abibat, peregrinationem attigerat: naufragium vero de reliquo non de ipsius fuit sententia. Sed quare hoc Deus permisit? ut hunc spectatum exhiberet. At pauperes, in-

[1] Eccli. II, 5. — [2] Luc. XVI, 25. — [3] Rom. VIII, 18.

quit, privati sunt pecuniis. Non tanta pauperibus cura tu provides, quanta qui fecit eos Deus : etsi enim his privati sunt, tamen aliunde potest majorem opum occasionem ipsis præbere.

X. Ne igitur gestorum rationes ab eo repetamus, sed in omnibus eum glorificemus : non enim imprudenter et temere talia sæpe fieri permittit, sed cum ex his pecuniis consolationem habituros non despiciat, verum ipsis aliam pro his alimenti occasionem præbeat, etiam naufragium passum probatiorem efficit, majoremque ipsi parat mercedem : multo enim majus est, quam eleemosynam dare, quod talibus obrutus negotiis Deo gratias agat. Non enim tantum quæ per eleemosynam damus, sed et ea, quibus ab aliis spoliari fortiter ferimus, multum nobis fructum afferunt. Et ut discas hoc illo majus esse, ex iis quæ Job contigerunt, hoc faciam manifestum. Ille quando pecunias possedit, aperuit domum pauperibus, et omnia quæ habebat elargiebatur : sed non erat tam illustris, quando pauperibus domum aperuit, quam cum ipsam cecidisse audiens non inique tulit. Non erat tam illustris, quando ex ovium tonsura nudos vestivit, quam fuit clarus et spectatus, cum audiens ignem cecidisse, et greges omnes consumpsisse, gratias egit. Tunc humanus fuerat, nunc fuit philosophus : tunc pauperum miserebatur, nunc Domino gratias agebat. Nec intra se dixit, Quid tandem hoc est? Greges consumpti sunt, quibus innumeri pauperes alebantur. Etsi ego indignus eram hac rerum frui copia, saltem propter earum consortes parcendum erat. Sed nihil horum vel dixit, vel cogitavit : norat enim Deum omnia utiliter dispensantem. Et ut scias eum gravius postea vulnus intulisse diabolo, cum spoliatus gratias egit, quam cum possidens miseraretur, adverte quod, quando possidebat, suspicionem quamdam habuit diabolus : etsi falsam, ha-

buit tamen unde diceret: Num gratis te colit Job? Postquam vero omnia abstulit; et ipsum omnibus spoliavit, et tamen eamdem is erga Deum benevolentiam servavit, tunc demum obstructum est os impudens, et nihil amplius quod diceret habebat: nam splendidior quam prius erat justus ille vir. Omnibus enim privatum, generose et cum gratiarum actione ferre multo majus est, quam in divitiis degentem facere eleemosynam, sicut et in hoc justo demonstratum est. Tunc multa in conservos fuit benignitas, nunc magnus in Dominum amor exhibebatur. Hunc vero non temere sermonem extendo: sed quoniam multi sæpius qui eleemosynas erogarent, viduas alerent, omni substantia dispoliati sunt: alii incendio omnia amiserunt: alii in naufragia inciderunt: alii calumniis et talibus quibusvis injuriis post multas eleemosynas in extremam redacti sunt pauperiem, et infirmitatem, et ægritudinem: et a nemine ullum adepti sunt auxilium. Ne igitur dicamus, quod sæpe multi dicunt, « Nemo quidquam scit(3), » sufficiunt omnia supra dicta ad talem expellendam trepidationem. Ille, inquit, tot faciens eleemosynas omnia perdidit? ecquid illud est, omnia perdidit? Si pro hac gratias egerit jactura, multo majorem a Deo benevolentiam hauriet; nec duplum sicut Job, sed centuplum in vita æterna recipiet. Si vero hic malum patitur, hoc ipsum majorem illic thesaurum ipsi præbebit, quod generose omnia ferat: ad majores enim ipsum inde vocans exercitationes et luctas, de copia in penuriam incidere Deus permisit. Ignis ingruens sæpius domum tuam absumpsit, et totam substantiam populatus est? reminiscere eorum quæ Job acciderunt: age gratias Domino, qui prohibere poterat, et non prohibuit: et tantam recipies mercedem, quantam si omnia illa in pauperum manus reposuisses. Sed in pauperie degis, et fame, et infinitis peri-

culis? Recordare Lazari[1], cum inopia et orbitate et innumeris aliis pugnantis molestiis, et hæc post virtutem tantam: recordare Apostolorum qui et in fame, et in siti, et in nuditate degebant: Prophetarum, Patriarcharum, justorum: et omnes ipsos invenies non de divitibus, non de gaudentibus, sed de egentibus, tribulatis, et angustiatis esse.

XI. Hæc apud te ipsum colligens, Domino gratias age, quod te hujus fecit portionis, non exosus, sed et valde diligens: nam et illos tot gravia pati non permisisset, nisi vehementer amasset, quoniam clariores ipsos per hæc mala reddebat. Nullum gratiarum actioni par bonum; quemadmodum blasphemia pejus nihil. Ne admiremur, quod spiritualibus instantes multa patiamur adversa. Ut enim latrones, non ubi fœnum et paleæ et calamus, sed ubi aurum et argentum, ibi fodiunt, et assidue vigilant; sic et diabolus iis maxime instat, qui spiritualia attingunt negotia. Ibi multæ insidiæ, ubi virtus: illic invidia, ubi eleemosyna. Sed est nobis telum maximum, quod omnes tales machinas repellere valeat, ut per hæc omnia Deo gratias agamus. Abel, dic mihi, nonne de primitiis Deo sacrificans, fraterna cecidit manu[2]? sed tamen Deus permisit, non eum perosus qui se honoravit, sed valde diligens: et præter speciosissimi illius sacrificii coronam, alteram etiam ipsi per martyrium præbens. Moses cuidam injuria affecto opitulari voluit[3], et mori periclitatus est, et patria excidit, Deusque permisit; ut sanctorum patientiam discas. Si enim præscii nihil nos passuros mali, sic spiritualia attigissemus negotia, nihil magnum facere visi essemus, tale securitatis pignus habentes: nunc vero hinc maxime admirabiles sunt qui talia faciunt, quod et pericula, et damna, et mortes, et infinita prævidentes mala,

[1] Luc. XVI. — [2] Gen. IV. — [3] Exod. II.

tamen hujusmodi officiis non absistant, neque timorum expectationibus segniores facti sint. Sicut igitur tres pueri dicebant : « Est Deus in cœlo potens eripere nos : et si non, » notum sit tibi, Rex, quod diis tuis non servimus, et au» ream imaginem, quam erexisti, non adoramus[1] : » et tu igitur quando quid boni secundum Deum operari debes, multa prospice pericula, multa damna, multas mortes; et ne mireris, neque perturberis, si hæc accidant. « Fili, in» quit, accedens ad servitutem Dei, præpara animam » tuam ad tentationem[2]. » Nemo nempe pugnare decernens, absque vulneribus coronam reportare expectat. Et tu igitur cum diabolo totis viribus pugnare aggressus, ne vitam securam et deliciis plenam sequaris. Non enim hic tibi retributiones et promissiones, sed in futuro sæculo omnia præclara Deus promisit. Cum igitur vel ipse bonum feceris, et contraria receperis, vel alium hoc videris patientem, gaude et lætare : majoris enim tibi retributionis materia est. Ne concidas, neque solvas animi studium, neque segnior fias : sed potius insta cum majori alacritate. Quoniam et Apostoli cum prædicabant, etsi flagellarentur, lapidarentur, carceres continue habitarent, non solum post periculorum liberationem, sed et in ipsis periculis cum majore alacritate veritatis præconium enuntiabant. Et videre est Paulum in ipso carcere, in ipsis catenis instruentem, initiantem, et in foro judiciali rursum idem facientem, et in naufragio, et in tempestate, et in periculis innumeris. Tu quoque sanctos istos æmulare, et a bonis operibus, dum potes, ne excidas : et licet millies interpellantem te diabolum videris, nusquam absistas. Tu quidem pecunias perferens, forte naufragium fecisti : Paulus autem omnibus pecuniis pretiosius verbum ferens, Romam abibat, et in naufragium incidit, et infinita subiit incom-

[1] Dan. III, 18. — [2] Eccli. II, 1.

moda. Et hoc ipse declaravit dicens : « Sæpius voluimus » venire ad vos, sed impedivit nos satanas[1] : » et Deus permisit ex superabundanti suam demonstrans virtutem et ostendens, quod infinita faciente diabolo, et prohibente, nihil ex hoc prædicatio minuebatur, aut interrumpebatur. Idcirco in omnibus Paulus Deo gratias agebat, sciens quod probatiorem per hæc se Deus reddebat : et studii sui vehementiam in omnibus exhibebat, impedimento nullo cohibitus. Quoties igitur frustrati fuerimus, toties spiritualia opera aggrediamur : neque dicamus, quare Deus impedimenta permisit? Propter hoc enim permisit, ut studium tuum multo magis demonstres, et multum amorem. Amantis enim maxime est, nunquam ab iis, quæ amato complacent, absistere. Mollis enim et ignavus ex primo statim impetu concidet : vehemens autem et excitatus, etsi millies interpelletur, tanto magis divinis rebus instabit, quantum in se est omnia implens et in omnibus gratias agens : hoc et nos faciamus. Magnus thesaurus gratiarum actio, magnæ divitiæ, inconsumptum bonum, armatura fortis : sicut et blasphemia præsentem jacturam intendit, et plura quam perdidimus, insuper perire facit. Perdidisti pecunias? si gratias quidem egeris, animam lucratus es, et majores nactus es divitias, quia Dei benevolentiam tibi ampliorem conciliasti : si vero blasphemaveris, insuper et salutem tuam amisisti, neque illas recuperasti, et quam habuisti animam hanc quoque occidisti.

XII. Sed postquam de blasphemia nobis verba nunc facta sunt, unam a vobis omnibus petere volo retributionem pro concione hac atque sermone : ut in civitate blasphemantes mihi castigetis. Si quempiam in bivio et foro Deo blasphemantem audieris, accede, increpa : et si verbera infligere oporteat, ne recuses : ipsius faciem alapa

[1] 1 Thess. II, 18.

percute, contere os ipsius, percussione manum tuam sanctifica. Et si ulli accusaverint, et si in judicium traxerint, sequere: et si pœnas judex pro tribunali repoposcerit, dic cum libertate, quod Angelorum regem blasphemaverit. Si enim regem terræ blasphemantes puniri oportet, multo magis illum contumelia afficientes. Commune crimen est, publica injuria, cuique accusare volenti licet. Discant et Judæi et Gentiles, Christianos esse civitatis conservatores, et curatores, et præsides, et magistros: et idem discant dissoluti, et perversi, timendos sibi esse Dei servos: ut et si quid tale loqui unquam aggrediantur, sese undique circumspiciant, et umbras timeant, anxii ne forte Christianus audiens insiliat, et vehementius puniat. Non audisti quid Joannes fecerit? tyrannum vidit hominem nuptiarum leges subvertentem, et cum fiducia in medio foro dicit: « Non licet tibi habere uxorem Philippi » fratris tui[1]. » Ego autem non ad tyrannum te duxi, neque ad judicem, neque pro nuptiis illegitimis, neque pro conservis contumelia affectis, sed pro furore in dominum, æqualem ut castiges deposco. Nonne si tibi dixissem, reges vel judices prævaricantes puni vel corrige, me insanire dixisses? et tamen Joannes hoc fecit: adeo non est id supra nos. Nunc vero saltem conservum, vel æqualem corrige, et si mori opus sit, castigare fratrem ne torpeas: martyrium tibi hoc est: quoniam et Joannes martyr fuit. Non sacrificare jussus fuit, neque idolum adorare, sed pro sacris legibus temeratis caput deposuit: et tu igitur pro veritate usque ad mortem contende, et Deus pugnabit pro te. Nec mihi illud dicas frigidum verbum, quid mihi curæ est? cum ipso commune habeo nihil. Cum diabolo solo commune nihil habemus; cum omnibus autem hominibus multa habemus communia. Ejusdem enim no-

[1] Marc. vi, 18.

biscum naturæ participes sunt, eamdem habitant terram, eisdemque aluntur nutrimentis, eumdem habent Dominum, easdem ceperunt leges, ad eadem nobiscum bona invitantur. Ne igitur dicamus nos nihil commune cum ipsis habere: Satanica est ista vox, diabolica inhumanitas. Ne igitur hæc dicamus, sed congruam fratribus curam exhibeamus. Ego autem hoc cum omni polliceor accuratione, et vobis omnibus spondeo : quod si vos omnes hic præsentes civium salutem curare volueritis, brevi tota nobis civitas corrigetur : tametsi minima ejus pars hic est, multitudine minima, sed pietate summa. Dispensemus salutem fratrum nostrorum, sufficit unus homo fidei zelo succensus ad totum corrigendum populum. Cum vero non unus tantum, neque duo, vel tres, sed tanta sit multitudo, quæ negligentium curam possit attingere, non aliunde quam per torporem vestrum, nec per infirmitatem, plures pereunt et labuntur. Annon absurdum, si pugnam quidem in foro videamus, eo accedere, et pugnantes conciliare : quid vero dico pugnam? si asinum cecidisse viderimus, omnes manum porrigere et pariter erigere : fratrum vero pereuntium curam habere nullam? Asinus est blasphemus, iracundiæ pondus non ferens, cecidit : accede, erige verbis, factis, lenitate, vehementia, varia sit medicina. Quod si nostra sic disponamus, et proximorum salutem suscipiamus, cito et illis ipsis correctionem admittentibus desiderabiles erimus et amabiles : et quod omnibus majus est, repositis fruemur bonis, quæ nos omnes adipisci contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri et sancto Spiritui gloria, potestas, honor nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II

Antiochiæ habita in Ecclesia dicta veteri, cum ipse Presbyter esset, de calamitate, quæ urbi accidit pro tumultu subversionis imaginum Theodosii Magni Imperatoris pii, et in dictum Apostoli : Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere[1] : *Et contra avaritiam.*

I. Quid dicam, aut quid loquar[2] ? lacrymarum præsens tempus, non verborum : luctuum, non sermonum : precationis, non concionis. Tanta patratorum est magnitudo, tam immedicabile vulnus, tam vasta plaga, et omni medicamine major, et superno indigens auxilio. Sic enim et Job omnibus amissis in fimo sedebat[3], et audientes amici accesserunt, ipsumque procul conspicati disciderunt vestimenta, et sibi cinerem insperserunt, et vehementer ingemuere. Idem nunc facere vicinas omnes civitates oportebat, ad urbem nostram venire, et quæ acciderant cum omni commiseratione deflere. Ille in stercore tunc sedebat, hæc in magno laqueo nunc considet. Sicut enim tunc diabolus in greges et armenta, et omnem justi substantiam insiliit : sic nunc in omnem civitatem debacchatus est. Sed Deus et tunc et nunc permisit : tunc quidem, ut justum clariorem redderet tentationum magnitudine : nunc vero, ut nos modestiores ærumnæ hujus magnitudine reddat. Date mihi, ut præsentia lugeam. Tacuimus dies septem, sicut et amici Job : concedite hodie ut os

[1] I Tim. VI, 17. — [2] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 31-60. — [3] Job. II, 13.

aperiam, et hanc communem lugeam calamitatem. Quis nobis invidit, carissimi? quis in nos livore commotus est? unde tanta facta est mutatio? nihil fuerat nostra civitate venerabilius : nihil nunc est miserabilius. Populus tam compositus et mansuetus, velut equus tractabilis et mansuetus, semper accersentium manibus cedens, repente tantum nunc nobis resiliit, ut tot mala fecerit, quot neque dicere fas. Lamentor et lugeo nunc, non propter expectatæ comminationis magnitudinem, sed propter nimiam patratorum insaniam. Licet enim non irritaretur Imperator, neque puniret et castigaret : quomodo, dic mihi, facinorum ignominiam ferremus? Luctu interciditur mihi doctrinæ sermo, vix os reserare valeo, et labia aperire, linguam movere, et emittere verba. Sic tanquam frenum doloris vis impedit linguam meam, et verba intercipit. Nihil civitate nostra prius erat beatius; nihil nunc injucundius. Quemadmodum apes bombizantes alveare, sic forum per singulos dies cives circumvolabant, et omnes de hac nos multitudine beatos vocabant : sed ecce nunc hoc alveare solitarium redditum est : quemadmodum enim apes illas fumus, sic has apes timor fugavit : et quod de Jerusalem Propheta lugens dixit, hoc et nos ad præsens tempus dicemus : « Facta est nobis civitas ut » terebinthus abjectis foliis, et tanquam hortus aquam non » habens[1]. » Quemadmodum enim hortus deficiente irrigatione foliis privatas et fructibus nudas arbores exhibet : talis et civitas nobis facta est. Supremo enim destituta auxilio, solitaria remansit, omnibus fere habitatoribus nudata. Nihil patria dulcius, sed nunc nihil amarius factum est. Omnes terram quæ se tulit, tanquam laqueum fugiunt; deserunt tanquam barathrum, tanquam ab igne resiliunt. Et sicut domo igne correpta, non tantum do-

[1] Isaï. 1, 30.

mum habitantes, sed et omnes proximi cum multa se recipiunt festinatione, nudum corpus servare studentes : sic et nunc dum regia ira tanquam flamma quædam superne expectatur, priusquam sensim progrediens ad ipsos perveniat ignis, quilibet prius exire, et nudum corpus servare festinat : et ænigma nunc facta est miseria nostra : sine hostibus fuga, sine pugna transmigratio, et sine urbis excidio captivitas. Non vidimus barbaricum ignem, neque hostium vultus spectavimus, et ea quæ capti patimur. Nunc omnes discunt calamitates nostras : nostros enim exules suscipientes, ab illis civitatis cladem audiunt.

II. Sed non super hoc confundor, nec erubesco : omnes intelligant civitatis pericula, ut matri condolentes communem ab omni terra ad Deum vocem extollant, et unanimiter communem omnium matrem et altricem a cœlorum rege deposcant. Prius concussa est urbs, nunc ipsæ habitatorum animæ quatiuntur : tunc domorum fundamenta quatiebantur : nunc ipsa cujusque cordis ima commoventur, et quotidie ante oculos nostros omnes mortem aspicimus, in continuo vivimus timore, et Caïn pœnam sustinemus, olim carcerem habitantibus miserabilius affecti, et obsessione inusitata quadam, et nova obsessi, et quam cogitatum sit graviore. Etenim illi quidem qui ab hostibus hoc patiuntur, intra muros tantum concluduntur : nobis vero forum quoque inaccessum, et in domo quisque sua inclusus est : ac sicut obsessis tutum non est muros transgredi, hostibus exterius circumsidentibus : sic neque multis urbem habitantium tutum domo exire, nec in medio apparere, propter eos qui undique tum sontes tum insontes venantur, et ex medio rapiunt foro, et in judicium quoquo modo ac temere trahunt. Propterea liberi cum servis suis compediti intus sedent, quis comprehensus fuit? quis abductus? quis punitus hodie? quomodo et qua

ratione? sollicite quærentes, et curiose sciscitantes, a quibus talia secure discere possunt: et omni morte miserabiliorem degunt vitam, alienasque lamentari miserias quotidie coacti, et pro salute sua trementes, et mortuis nihil melius habentes, quod dudum timore mortui sint. Si quis vero qui extra timorem et angustiam hanc sit, in forum procedere voluerit, tam tristi aspectu statim in domum suam retruditur, vix unum forte vel duos cernens inclinatos, et cum multa incedentes tristitia, ubi ante paucos dies fluviorum cursus multitudo superabat, sed nunc nobis omnes illi expulsi sunt. Et sicut cum ex sylva multæ passim exciduntur arbores, ingratus redditur aspectus, tanquam capitis multa calvitia habentis: sic et urbis solum, hominibus ablatis, et paucis passim apparentibus, ingratum nunc factum est, et multam cernentibus tristitiæ caliginem offundit: non tantum vero terra, sed et ipsa aëris natura, et solarium radiorum circulus nunc mihi mœrere, et obtusior lucere videtur: non elementis naturam mutantibus, sed nostris oculis, qui tristitiæ nube turbati sunt, non valentibus pure, neque cum eodem affectu radiorum lumen suscipere. Hoc est quod olim Propheta lugebat dicens: « Occidet ipsis sol in meridie, et obtenebrabitur dies[1]. » Hoc autem dicebat, non quod astrum occultaretur, nec quod dies evanesceret: sed quod mœrentes ne quidem in meridie propter doloris caliginem lucem cernere possent: quod et nunc factum est: et quocumque quis respexerit, sive in terram, sive in parietes, sive in urbis columnas, sive in proximos, noctem et obscuritatem profundam cernere videtur: sic omnia multæ plena sunt tristitiæ. Silentium ubique horrore plenum et solitudo, et desiderabilis ille multitudinis tumultus exstinctus est: tanquam omnibus terram

[1] Amos. VIII, 9.

subeuntibus, ita nunc civitatem taciturnitas continet, saxis omnes similes sunt : et, tanquam quodam linguæ vinculo, calamitate cohibiti profundissimum retinent silentium, quantum, si hostes ingruissent, et omnes simul igne et ferro absumpsissent. Nunc dicendi tempus est : « Mittite ad lamentatrices, et veniant : et ad eas, quæ » sapientes sunt, vociferentur[1]. » Deducant oculi vestri lacrymas, et palpebræ vestræ defluant aquis. Colles sumite planctum, et montes luctum. Creaturam omnem in malorum nostrorum miserationem vocemus. Civitas tam magna, et orientalium caput, e medio tolli terrarum orbe periclitatur : nunc quæ multos habebat filios, repente sine filiis facta est, et qui auxilietur, nemo. Læsus enim est qui non habet parem ullum super terram : Imperator enim est fastigium et caput omnium super terram hominum. Propterea ad supernum regem confugiamus, illum in auxilium invocemus. Nisi supernam assequamur gratiam, nulla commissorum reparatio relinquitur.

III. Voluissem hic concionem solvere : nolunt enim gementium animi longos extendere sermones : sed sicut nubes quædam densa, et sub solarem radium currens, omnem retrorsum splendorem avertit : sic et tristitiæ nebula, cum ante animum nostrum steterit, non sinit facilem esse orationis cursum, sed suffocat, et cum multa vi intus reprimit. Et hoc non dicentibus tantum, sed et audientibus accidit : sicut enim ab animo dicentis non concedit ipsam cum facilitate exilire : sic nec in audientium mentem permittit illabi cum propria virtute. Idcirco et Judæi quondam luto et lateritio operi servientes, Mosem magna de ipsorum salute sæpe dicentem audire non poterant[2], tristitia verbis inaccessam mentem reddente et auditum obstruente. Igitur volebam quidem et ipse finem

[1] Jerem. IX, 17. — [2] Exod. VI, 9.

hic dicendi facere; sed cogitans quod non solum nebulæ natura radii in anteriora processum impedit, sed et contrarium ipsa sæpe patitur : cum enim Sol calidior continue illapsus nubem contriverit, medium ipsius sæpe dissipavit, et totus simul elucens, splendidus cernentium obtutibus incidit : hoc et ipse hodie me facturum spero : ac sermone in animis vestris assidue versante, et diutius immorante, solutum iri spero tristitiæ nebulam, et mentem vestram solita rursum doctrina micaturam. Sed præbete mihi animam vestram, præbete mihi aliquantulum aures, tristitiam excutite : ad priorem consuetudinem redeamus : sicut consuevimus semper cum lætitia huc advenire, sic et nunc faciamus, omnia in Deum rejicientes. Hoc et ad ipsam calamitatis solutionem nobis conferet. Si enim Dominus nos viderit sermones suos cum sedulitate audientes, et disciplinam a nobis temporis difficultate non respui, celeriter nos suscipiet, et tranquillitatem faciet, et ex præsenti procella bonam mutationem. Christianum enim et in hoc ab infidelibus differre oportet, ut omnia generose ferat, et, spe futurorum erectus, humanorum malorum impetu se superiorem exhibeat. Supra petram statutus est fidelis : propterea et undarum ictibus inexpugnabilis est. Si enim tentationum undæ elevatæ fuerint, ad illius pedes non perveniunt : hic omni tali incursu sublimior firmatus est. Ne igitur animo concidamus, dilecti : non sic salutem nostram curamus, sicut qui fecit nos Deus : non tantæ nobis curæ est nihil grave pati, quantæ illi qui nobis animam donavit, et tot post hæc bona contulit. His spei rationibus nostros animos erigamus, et dicenda cum alacritate solita audiamus. Longam nuper apud charitatem vestram extendi concionem, et omnes obsequentes cernebam, nullumque ex media reversum via : gratiam vobis de illo animi studio habeo, et laborum mercedem

accepi : sed et aliam a vobis tunc mercedem exegi. Forte nostis et meministis. Quæ vero merces erat? civitatis blasphematores punire, et castigare Deum contumelia afficientes, et furiosos cohibere. Non ex me ipso talia me dixisse arbitror : sed Deum futura providentem in mentem nostram verba misisse. Si enim talia ausos punissemus, non talia nunc accidissent, quæ acciderunt. Quanto melius erat, si periclitari oportebat, ipsos castigantes et corrigentes aliquid pertulisse, quod et martyrii coronam nobis attulisset, quam nunc formidare, et tremere, et ex illorum petulantia mortem expectare? Ecce crimen a paucis commissum est; et culpa communis efficitur : ecce propter illos nunc omnes pavescimus, et ab illis patratorum pœnas ipsi sustinemus. Si autem prævenientes ipsos ex urbe expulissemus, et correxissemus, et ægrotum curassemus membrum, non præsenti teneremur pavore. Novi civitatis mores a majoribus liberales : sed peregrini quidam et promiscui homines, scelesti et perniciosi, et de sua desperantes salute, ausi sunt ea, quæ patrata sunt. Propterea clamare et contestari non destiti : blasphemantium furorem puniamus, ipsorum mentem castigemus, ipsorum saluti provideamus, et si hoc facientes mori oporteat, magnum nobis hoc afferet lucrum : ne communem dominum contumeliis affici negligamus. Magnum civitati malum pariet talia despicere.

IV. Hæc prædicebam, hæc nunc acciderunt, et torporis illius pœnas pendimus. Deum contumelia affectum despexisti : ecce permisit Imperatorem contumelia affici, et de extremis periculum omnibus impendere, ut in hoc timore illius negligentiæ pœnas demus. Num igitur frustra, num temere hæc prædicebam, et assidue vestram charitatem interpellabam? sed tamen nihil amplius factum est : sed fiat nunc, et e præsenti calamitate castigati,

inordinatum illorum furorem cohibeamus : obstruamus ipsorum ora, tanquam fontes mortiferos occludamus, et in contrarium mutemus, et penitus evanescent mala, quæ civitatem comprehenderunt. Non est theatrum Ecclesia, ut ad delectationem audiamus : adjutos hinc recedere oportet, lucratos quiddam amplius et magnum, sic recedere expedit. Siquidem temere et frustra accesserimus, si ad tempus instituti, dictorum postea utilitate vacui recedamus. Quæ mihi horum plausuum utilitas? quæ laudum et tumultuum? laus mea est, ut vos, omnia quæ dicuntur, operibus exhibeatis. Tunc ego felix habendus et beatus; non quando cum applausu exceperitis, sed quando omni cum alacritate feceritis quæcumque a nobis audieritis. Quisque proximum corrigat : « Ædificate enim alter alte» rum[1], » inquit. Nisi enim hoc faciamus, a quocumque admissum scelus, commune quoddam et intolerabile damnum civitati afferet. Ecce nullius conscii, non minus iis qui peccaverunt, territi sumus et contremiscimus, ne omnes imperatoris ira corripiat. Nec enim in excusationem nobis dicere sufficit : Non aderam, non conscius eram, non facinorum consors fui. Ob hoc igitur, inquit, punieris, et ultimam pendes pœnam, quia non affuisti, nec prohibuisti, non cohibuisti tumultuantes, nec pro Imperatoris honore periclitatus es. Non patratis participasti? laudo hoc et accepto : sed neque facta prohibuisti, hoc accusatione dignum. Hæc et a Deo verba audiemus, quando cum silentio contumelias et injurias in ipsum commissas patimur : quoniam et is qui talentum defodit, non pro reatibus suis tunc accusabatur[2] : integrum enim depositum reddidit : sed quoniam ipsum non multiplicavit, quoniam non castigavit cæteros, quoniam argentum ad nummularios non detulit, hoc est, non admonuit, non consilium dedit,

[1] 1 Thess. v, 11. — [2] Matth. xxv, 25.

non increpuit, non correxit proximos peccatores inordinatos, idcirco absque misericordia in illas intolerabiles pœnas mittebatur. Sed si non antea, nunc saltem spero vos huic emendationi advigilaturos, et Deum contumelia affectum non neglecturos. Possunt enim quæ acciderunt, licet monente nemine, vel insensatis deinceps, ut propriam asserant salutem, persuadere. Nobis vero jam hora est, solitam vobis ut a Paulo mensam apponamus, lectionemque hodiernam promamus, et in medio omnibus proponamus. Quid igitur est hodie lectum? « Divitibus hujus » sæculi præcipe, non sublime sapere[1]. » Qui dixit « Divi» tibus hujus sæculi, » demonstravit et alios futuri sæculi divites esse : qualis ille Lazarus erat, in præsenti quidem vita pauper, in futura vero dives : non auro et argento, et ulla tali corruptibili et marcessibili materia affluens : sed arcanis illis bonis, quæ « Nec oculus vidit, nec auris » audivit, nec in cor hominis ascenderunt[2]. » Hæ namque veræ divitiæ, et opulentia : quando et immarcessibilia sunt bona, et nullam capiunt mutationem. At non talis erat ille contemptor dives, sed omnium pauperrimus factus est. Post hæc igitur stillam obtinere quærens, nec ipsius factus est compos, in tam extremam devenerat paupertatem. Idcirco præsentis sæculi divites appellavit, ut discas, quod cum vita præsenti opulentia dissolvitur : non procedit ulterius, non simul migrat cum possessoribus migrantibus, sed ipsos sæpius et ante finem deserit : quod et ipsum demonstrat dicens, « Neque sperare in incerto » divitiarum[3] : » nihil enim tam infidum, quam divitiæ : quod cum sæpe dixerim, dicere non cessabo, quod fugitivus est et ingratus servus, fidem non habens : vel si innumera ipsi vincula injicias, sic quoque cum ipsis vinculis aufugit. Sæpius igitur pessulis et foribus ipsum possessores

[1] 1 Tim. vi, 17. — [2] 1 Cor. i, 9. — [3] 1 Tim. vi, 17.

concluserunt, servorum adhibita custodia : ille vero, servis subornatis, cum ipsis fugit custodibus, tanquam catenam eos trahens, et nihil profuit custodia. Quid hoc infidelius? quid vero iis, qui circa hunc studium collocant, miserabilius? quando rem tam labilem omni studio colligere aggrediuntur, nec Prophetam audiunt dicentem : Væ iis « Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divi» tiarum suarum gloriantur[1]? » Dic quare væ? « Thesauri» zat, inquit, et ignorat, cui congregabit ea : » quoniam labor quidem certus, fructus vero incertus. Sæpius inimicis laboras, et ærumnis conficeris : sæpius post mortem tuam ad eos qui te affecerunt injuria, et innumeris circumvenerunt insidiis, hæreditas veniens tibi quidem peccata, possessionem vero aliis præbuit.

V. Jam illud inquirere dignum est, quare non dixit : divitibus præsentis sæculi præcipe non ditescere, præcipe depauperari, præcipe quæ habent exhaurire; sed dixit : « Præcipe non sublime sapere? » Novit quod divitiarum radix et materia sit superbia : et si quis modice vivere scierit, non multam earum curam aget. Qua enim, dic mihi, de causa multos circumducis servos, parasitos, adulatores, et reliquam omnem pompam? non utilitatis causa, sed arrogantiæ solius, ut ex his venerabilior aliis hominibus esse videaris. Præterea novit non prohibitas esse divitias, si quis in necessitatem ipsis usus fuerit. Sicut enim dixi, non mala res vinum, sed mala ebrietas : ita non mala res divitiæ, sed mala avaritia, mala cupiditas. Aliud avarus, et aliud dives : avarus non est dives, avarus multis indiget, indigens autem multis nunquam dives esse possit. Avarus custos est, non dominus pecuniarum : servus, non possessor. Facilius enim alicui ex propriis carnibus quam ex defosso auro communicaret.

[1] Psal. XXXVIII, 10.

Velut enim jussus nihil de repositis tangere, sic cum omni diligentia ea servat et detinet, a suis tanquam alienis abstinens : et certe sunt aliena. Quæ enim aliis erogare nunquam pateretur, neque in egenos distribuere, etiamsi infinitas sustineret pœnas ; quomodo hæc esse propria putare posset? Quomodo vero eorum habet possessionem, quorum nec usum, nec fructum cum libertate habet? Ad hæc vero, non omnibus omnia Paulus imperare consuevit, sed et audientium imbecillitati se attemperat, sicut et Christus fecit. Etenim illi diviti ad se accedenti, et de vita loquenti, non dixit : Vade, vende omnia quæ habes : sed hoc prætermittens, de aliis ipsum mandatis instruit. Deinde postquam ille ipsum invitavit, inquiens : « Quid adhuc » mihi deest? » Neque tum simpliciter dixit : Vende omnia quæ habes ; sed : « Si vis perfectus esse, vende quæ » habes[1] : hoc in tuo pono arbitrio, te electionis dominum constituo, non in necessitatem traho. Propterea et Paulus nihil de paupertate divitibus loquebatur, sed de humilitate : tum propter audientium imbecillitatem, tum quia optime sciebat, si modeste agerent, et a superbia alieni essent, brevi futuros a studio divitiarum liberos. Præterea non altum sapere admonens, et modum, quo non altum sapere possint, demonstravit. Quis vero hic est? Si divitiarum naturam animadverterent, quam incertæ sint et infidæ: quapropter intulit, « Neque sperare in divitiarum in» certo. » Dives est, non qui multa possidet, sed qui multa largitur. Dives erat Abraham, sed non avarus : non enim hujus domum considerabat, nec illius substantiam curiose scrutabatur : sed egrediens explorabat, num alicubi hospes, num alicubi pauper, ut paupertatem resarciret, ut peregrinum exciperet : non auro tectum linivit, sed apud quercum illam tabernaculum figens, foliorum umbra con-

[1] Matth. XIX, 21.

tentus erat : et tam splendidum ipsi erat diversorium, ut nec Angelos apud ipsum manere puderet : non enim quærebant domus splendorem, sed animi virtutem. Hunc et nos imitemur, carissimi, et quæ habemus, in pauperes impendamus. Rudi modo paratum erat ibi tabernaculum, sed regiis aulis splendidius fuit. Nullus umquam rex Angelos suscepit : hic vero sub quercu sedens illa, cellamque figens, hoc honore dignus habitus est, non propter domus vilitatem honoratus, sed propter animi ornatum et divitias in ipso repositas hoc munere potitus. Et nos igitur ne domos ornemus, sed potius quam domum, animam nostram. Quomodo enim non turpe, marmoribus parietes frustra et temere contegere, Christum vero nudum circumeuntem negligere? Quæ tibi domus utilitas, homo? Numquid enim ipsam tecum ducens abibis? Animam vero omnino ducens migrabis. Ecce nunc tale nos excepit periculum : assistant nobis domus, solvant periculum nobis imminens :sed non poterunt. Vos ipsi mihi testes estis , desertas eas derelinquentes, et ad solitudinem exilientes, tanquam laqueos et retia timentes. Opitulentur nunc divitiæ, sed non habent tempus. Quod si ubi hominis ira, pecuniarum vis superatur, multo magis in divino et implacabili judicio hoc fiet. Si homo est qui exacerbatur et ægre fert, et nihil nobis nunc aurum prodest : multo magis, irascente Deo, qui pecuniis non indiget, auri potentia penitus evanescet. Domos ædificamus, ut habitemus, non ut superbiamus. Quod necessitatem excedit, superfluum est et inutile. Calceare calceum pede majorem, sed non tolerabis ; te enim ad gressum impedit : sic et domus necessitate major in cœlos transitum impedit. Vis magnas et splendidas domos ædificare? Non prohibeo, sed non super terram : ædifica tabernacula in cœlis, ut et alios excipere possis, tabernacula nunquam deficientia. Quid

insanis circa fugientia et hic manentia? Nihil divitiis fallacius : hodie tecum, et cras contra te, invidorum oculos armant undique : hostes sunt contubernales, inimici domestici, et vos possidentes testes, qui omni modo ipsas infoditis et absconditis : quoniam et nunc nobis periculum intolerabilius divitiæ faciunt. Nam cernis pauperes quidem succinctos et expeditos, ad omnia paratos : divites autem multam habentes difficultatem, et circumeuntes, et quærentes ubi aurum infodiant, quærentes apud quem deponant. Quid quæris, homo, conservos? Christus stat ad suscipiendum paratus, et ad deposita tibi servanda, nec tantum servanda, sed etiam multiplicanda, et cum multo fœnore reddenda : ex illius manu nemo eripit. Non servat autem tantum deposita, sed etiam super iis securum depositorem facit. In hominibus enim qui deposita suscipiunt, gratiam se nobis præstare putant, si custodiant quæ susceperunt : in Christo autem contrarium. Non enim gratiam præstitisse, sed accepisse se dicit, cum deposita susceperit tua : et pro ipsa custodia, quam circa pecunias tuas exhibet, non a te mercedem repetit, sed ipse tibi dat mercedem.

VI. Qua igitur sumus excusatione digni? Qua venia? Quando et custodire valentem, et pro custodia gratias habentem, et arcana et magna præmia pro hac custodia reddentem prætermittentes, hominibus circa hujusmodi custodiam debilibus, et gratiam nobis conferre se putantibus, et sola ipsa, quæ dantur, postea reddentibus, nostra tradimus? Hospes es hic et peregrinus, patriam habes in cœlis : illuc omnia transmitte, ut et antequam fruaris, hic retributionem capias. Qui enim bona spe alitur, et de futuris confidit, hic jam regnum gustavit. Nihil enim tantum animam reparare consuevit, et meliorem facere, quam bona futurorum spes, si eo transmittens divitias

animæ tuæ curam cum otio congruenti egeris. Nam qui studium omne in domus suæ ornatum impendunt, in exterioribus divites, interiora negligunt, ac desertam, squallentem et araneis plenam animam suam despiciunt. Si vero exteriora negligentes circa mentem suam omne studium impenderint, undique ipsam ornantes, tabernaculum Christo erit talium hominum anima. Christum autem habente inhabitatorem, quid unquam felicius esse posset? Vis ditari? Amicum habeas Deum, et omnium ditissimus eris? Vis ditari? Ne altum sapias. Hoc non ad futura tantum, sed etiam ad præsentia utile. Nihil enim tam invidiosum, quam homo dives: cum vero superbia accesserit, duplex paratur præcipitium, difficilius ab omnibus bellum. Si vero modeste vivere scieris, succidis humilitate invidiæ tyrannidem, et cum securitate habes quæcumque habes. Talis enim est virtutis natura, non ad futura nos tantum adjuvat, sed et hic jam retributiones præbet. Ne igitur in divitiis altum sapiamus, sed nec in ulla alia re. Si enim in spiritualibus altum sapiens labitur et perit, multo magis in carnalibus. Cogitemus naturam nostram, peccata recenseamus, discamus qui simus, et hoc nobis ad omnis humilitatis materiam sufficit. Ne dicas mihi, tot et tot annorum proventus repositos habeo, auri talenta innumera, lucra per singulos adaucta dies. Quantacunque dixeris, omnia temere dices et incassum, sæpius una hora et brevi temporis momento, velut vento superne irruente jactabilis pulvis, sic hæc omnia ex domo exsufflantur. Et horum nobis exemplorum vita plena, plenæ vero scripturæ documentorum. Hodie dives, cras pauper. Idcirco sæpius risi testamenta legens dicentia: Ille quidem habeat agrorum vel domus dominium, usum vero alius. Omnes enim usum habemus, dominium autem nemo: etsi enim nobis per omnem permaneant vitam, nullam facientes divitiæ

mutationem, velimus nolimus in fine aliis cedemus, ipsarum usu solo recepto, dominio autem nudi et orbati ad illam vitam migrantes. Unde manifestum est, illos solos dominium habere, qui et ipsarum usum contempserunt, et fructum deriserunt. Qui enim facultatibus abjectis, ipsas pauperibus erogat, prout oportebat facultatibus usus est, et ipsorum dominium habens obiit, neque in ipsa morte illa excidens possessione, sed omnia illo recipiens tempore, et illis multo plura, quando in die judicii illorum præsidio maxime egebit, et quando a nobis omnibus factorum rationes repetentur. Itaque si quis vult divitiarum et possessionem et usum et dominium habere, omnibus facultatibus suis se expediat: quoniam hoc si non faciat, in morte ab ipsis omnino separabitur: multoties vero et ante finem cum periculis et infinitis malis ipsas amittit. Nec hoc solum malum est, quod mutatio fit repente universa, sed quod impræmeditatus ad paupertatis tolerantiam dives deducitur. Sed non talis pauper : non enim auro confidit et argento, inanimatis materiis, sed Deo omnia copiose præbenti. Itaque dives magis in incerto, quam pauper constitutus est, cum frequentes et continuas mutationes recipiat. Quid vero illud est, « Qui præstat nobis » abunde omnia ad fruendum[1] ? » Omnia cum largitate dat Deus, quæ sunt multo magis quam pecuniæ necessaria, ut aërem, aquam, ignem, solem, omnia talia. Non licet dicere quod magis radiis dives, minus vero pauper fruatur. Non licet dicere, quod copiosiorem aërem, quam pauper, respiret dives: sed omnia paria et communia proposita sunt. Quare igitur majora quidem et magis necessaria, et vitam nostram continentia, communia Deus fecit: minora vero et viliora non sunt communia, pecuniæ nimirum? Qua de causa? Ut vita nostra conservetur, et virtutis stadia

[1] 1 Tim. vi, 17.

habeamus. Si enim non essent necessaria hæc communia, forte divites solita usi avaritia pauperes suffocassent. Si enim in divitiis hoc faciunt, multo magis in illis fecissent. Rursum si et pecuniæ communes essent, et similiter omnibus propositæ, eleemosynæ occasio sublata esset, et charitatis opportunitas.

VII. Ut igitur secure vivamus, communes factæ sunt nobis vitæ causæ: rursum, ut habeamus coronarum et laudum occasionem, non communes factæ sunt pecuniæ, ut avaritiam exosi, et justitiam sectantes, nostra indigentibus erogantes, aliquod peccatorum nostrorum remedium per viam hanc capiamus. Divitem te fecit Deus, quid te ipsum pauperem facis? Divitem te fecit, ut egenis auxilieris, ut peccata tua solvas per liberalitatem aliis exhibitam. Dedit tibi pecunias, non ut in mortem tuam claudas, sed ut in salutem tuam effundas. Propterea et ipsarum possessionem incertam et non stabilem fecit, ut per hoc insaniæ circa ipsas intentionem dissolveret. Si enim qui nunc possident, qui de ipsis confidere non valent, quinimo multas ex hac re nascentes insidias cernunt, sic circa illarum desiderium succenduntur: si et hoc additum esset, ut stabiles et minime caducæ forent, cui pepercissent? a quo abstinuissent? a qua vidua? a quibus pupillis? a quibus pauperibus? Ne igitur magnum putemus bonum esse divitias: magnum enim bonum, non possidere pecunias, sed Dei timorem et reverentiam possidere. Ecce nunc si quis esset justus, et apud Deum fiduciæ habens multum, etsi omnium hominum pauperrimus esset, præsentia mala solvere posset: satis enim esset tantum in cœlum manus extendere, et Deum invocare, et hæc nebula præteriret. Aurum vero tantum repositum, luto omni ad impendentium malorum solutionem inutilius est: nec in hoc tantum periculo, sed etsi morbus comprehenderit,

sive mors, sive aliud quid ejusmodi, redarguitur pecuniarum vis impotens, et nullam valens de proprio consolationem in adversis afferre. Unum est quo paupertatem divitiæ superare videntur, quotidianis diffluere deliciis, et multa conviviis repleri voluptate. Hoc tamen et in pauperum mensa contingere videtur, et hos majori quam omnes divites voluptate frui. Et ne miremini, neve incredibile putetis, quod dictum est : ex ipsa enim rerum demonstratione hoc vobis faciam manifestum. Nostis quippe omnes, et hoc confitemini, quod voluptatem in conviviis non ferculorum natura, sed convivantium dispositio facere consuevit : puta, cum fame quis mensam attingens, omni opsonio et condimento, et innumeris ciborum illecebris jucundiorem escam gustabit, etsi omnium vilissima sit. Necessitatem vero et esuriem præveniens, quod divites faciunt, si etiam placentas invenerit appositas, non sentiet voluptatem, ipsius appetitu non excitato. Et ut discas, hoc ita se habere, testes quidem et vos omnes : audiamus autem et Scripturam hoc ipsum dicentem : « Anima saturata favis illudit, animæ autem egenti etiam amara dulcia videntur[1]. » Et certe quid favis dulcius et melle ? sed non jucundum, inquit, non esurienti. Quid vero amaris injucundius ? Sed dulcia sunt in pauperie constitutis. Quod autem pauperes cum necessitate et esurie ad cibum veniant, divites vero eam non expectent, hoc cuique manifestum est : unde legitimam et sinceram voluptatem non capiunt. Nec in cibis tantum, sed et in potu idem accidere videre licet : et sicut illic esuries supra escarum naturam voluptatem inducit, sic et hic sitis jucundissimum potum facere consuevit, etsi pura sit aqua quæ bibatur. Et hoc ipsum Propheta demonstrans, dicebat : « Et de petra melle saturavit eos[2]. » Atqui hoc nusquam in Scriptura

[1] Prov. XVII, 7. — [2] Psal. LXXX, 17.

lectum est, quod mel de petra Moses eduxerit, sed ubique fluvios et aquas, et frigida fluenta. Quid igitur tandem est quod dicitur? neque enim Scriptura mentitur. Postquam enim sitientes et indigentia defatigati in frigidiores aquas inciderunt, ex potu voluptatem asserere volens, mel aquam appellavit: non tanquam mutata in mel natura, sed bibentium dispositione fluenta melle jucundiora faciente. Didicisti, quo modo et potum suavem sitientium affectio reddere consuevit? Multi igitur pauperes sæpe laborantes, et defatigati, et siti ardentes cum dicta voluptate talia libavere fluenta: divites vero vinum suave, et floris odorem et omnem virtutem habens, quæ in vino optari possit, haurientes, non eamdem sensere delectationem.

VIII. Hoc et in somno fieri videas: non enim molle stratum, neque deargentatus lectus, neque quies per domum facta, neque aliud hujusmodi quidquam somnum dulcem et proclivem facere solet, sicut laborare, et lassari, et vehementer somno indigentes et dormitantes reclinari: et hoc quidem testatur etiam rerum experientia: testatur autem et ante rerum experientiam Scripturarum sententia. Deliciis enim innutritus Salomon idem demonstrare volens, dicebat: « Jucundus somnus servo, sive » parum, sive multum comedat[1]. » Cur igitur addit, « Sive » parum, sive multum comedat? » Ambo hæc vigiliam inducere solent, indigentia, et crapula: illa quidem spiritum arefaciens, et palpebras corneas reddens, nec claudi permittens: hæc vero anhelitum angens, et elidens, et multos inferens dolores: sed tanta est laborum medicina, ut, etiamsi ambo adsint, servus dormire possit. Quia enim servi tota die ubique circumcursitant, dominis suis ministrantes, vapulantes, laborantes, et ne minimum quidem respirantes, sufficientem lassitudinum et laborum illorum

[1] Eccle. v, 11.

retributionem capiunt, in dormiendo voluptatem. Et hoc Dei benignitate factum est, ut non auro et argento, sed labore, et ærumna, et necessitate, et omni disciplina voluptates emi valeant. At non ita divites, sed stratis mollibus jacentes, multoties totam noctem ducunt insomnem, et multa machinantes tali non fruuntur voluptate. Pauper autem ex diurnis laboribus surgens, defatigata habens membra, priusquam recubuerit, integrum, et suavem, et legitimum somnum suscipit, non exiguam et hanc justorum laborum capiens mercedem. Cum igitur cum majori voluptate pauper et dormiat, et bibat, et comedat, qua gratia erunt amplius divitiæ dignæ, quam videbantur supra paupertatem prærogativam habere, hac etiam privatæ? Propterea et ab initio Deus homini laborem alligavit, non puniens neque ipsum castigans, sed corrigens ac docens. Quando illaboriosam vitam degebat Adam, paradiso excidit: quando laboriosam et ærumnosam Paulus agebat vitam[1], ac dicebat, « In labore et ærumna nocte » et die operans, » tunc in paradisum raptus est, et tertium in cœlum ascendit. Ne igitur laborem respuamus, nec operationem vituperemus. Etenim ante cœlorum regnum hic maximum capimus præmium, ex ipsa re voluptatem sumentes: non autem voluptatem tantum sed et, quod multo voluptate majus est, purissimam sanitatem. Divites enim præter insuavitatem multæ ægritudines invadunt: pauperes autem a medicorum manibus immunes sunt. Si vero nonnunquam et in ægritudinem incidant, brevi se ipsos instaurant, mollitie omni liberi, et corpora robusta habentes. Magna possessio paupertas sapienter ipsam ferentibus, thesaurus qui nequeat auferri, baculus firmissimus, damni expers possessio, diversorium ab insidiis tutum. At opprimitur, inquit, pauper, sed majores

[1] 2 Cor. xi, 27.

insidias dives patitur. Contemnitur pauper et contumeliis afficitur; sed diviti invidetur. Non tam expugnabilis est pauper quam dives, infinitas undique et diabolo et insidiatoribus occasiones præbens, omnium servus propter multam rerum abundantiam : in multorum indigentia constitutus, et multis adulari cogitur, et cum illiberalitate servire. Pauper autem si philosophari sciat, neque ab ipso diabolo expugnari potest. Job igitur et ante hoc cum fortis esset, postquam omnia amisit, tunc factus est fortior, et egregiam contra diabolum victoriam reportavit. Præterea vero nec injuriam pati pauper potest, si philosophari scierit. Quod enim dixi de voluptate, quod ea non in ciborum apparatu, sed in comedentium sit affectu posita ; hoc et de contumelia dico, quod contumelia non ab inferentium sententia, sed a patientium affectu constituatur vel destruatur. Verbi gratia, multa quispiam in te fanda atque nefanda convitia dixit ? Si contumelias deriseris, si verba non acceperis, et vulnere superior sis, contumeliam non es passus. Et quemadmodum si corpus adamantinum haberemus, etsi innumeris undique telis peteremur, non tamen vulnera reciperemus : non enim a manu tela torquente, sed a corporibus patientibus vulnera fiunt ; sic et hic, non a petulantium insania, sed a patientium imbecillitate, injuriæ et contumeliæ constituuntur. Si enim philosophari sciamus, nec contumelia affici possumus, nec quidquam grave pati. Aliquis injuriam intulit, non sensisti, nec doluisti ? Non es injuriam passus, sed et magis percussisti, quam percussus es. Cum enim qui contumeliam intulit, plagam suam ad patientium animam non pervenientem viderit, ipse majorem in modum roditur : et tacentibus iis, qui contumeliam patiuntur, sponte contumeliarum plaga contra mittentem conversa infertur.

IX. In omnibus igitur philosophemur, dilectissimi, et

nihil nos inopia lædere poterit : quin et maxime adjuvabit et clariores reddet, et omnibus divitibus copiosiores. Quid enim, dic mihi, Helia pauperius? sed propterea omnes divites vincebat, quoniam sic pauper cum esset, ipsam paupertatem ex mentis opulentia elegit. Quoniam enim omnem pecuniarum copiam animi sui magnitudine esse putavit inferiorem, nec philosophia sua dignam : ideo tantam pauperiem amplexatus est. Quod si magna præsentia putasset, non solam meloten possedisset : sed ita vitæ vanitatem condemnavit, et tanquam lutum projectum aurum omne despexit, ut præter amictum illum nihil amplius possideret. Idcirco rex paupere indigebat, et verbis nihil plus quam meloten habentis inhiabat, qui tantum habebat auri : adeo splendidior purpura erat melote, et regalibus aulis justi spelunca. Propterea et in cœlum ascendens, nihil aliud quam meloten discipulo reliquit. Cum hac, inquit, cum diabolo pugnavi, et tu contra illum hanc armaturam capies. Validum enim telum inopia, inexpugnabile habitaculum, et turris inconcussa. Tanquam maximam hæreditatem Elisæus meloten suscepit : etenim vere maxima fuit hæreditas, omni auro pretiosior. Et erat posthac duplex Helias ille, ita ut sursum Helias, et deorsum Helias esset. Novi vos justum illum beatum putare, singulosque cupere eum ipsum esse. Quid igitur, si vobis demonstravero quod aliud illo multo majus omnes sacris mysteriis imbuti receperimus? Helias nempe meloten discipulo reliquit : filius autem Dei ascendens, suam nobis carnem reliquit : sed Helias quidem exutus Christus autem et nobis reliquit, et ipsam habens ascendit. Ne igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim sanguinem suum pro omnibus effundere non recusavit, et carnem suam, et rursus ipsum

7.

sanguinem nobis communicavit, quid pro salute nostra facere recusabit? Hac igitur spe fidentes ipsum continue rogemus, et precibus supplicationibusque vacemus, et reliquæ virtutis cum omni diligentia curam habeamus: ut et instans fugiamus periculum, et futura assequamur bona: quibus nos omnes dignos censeri contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria una cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III

In profectionem episcopi Flaviani, pro civitate ad Imperatorem legationem obeuntis: et quodnam verum sit jejunium: et quod detrahere quam humanum corpus comedere pejus sit: et de jugulatis propter seditionem: et adversus eos qui querebantur multos innoxios captos esse.

1. Quando ad sedem hanc derelictam et magistro vacuam respicio [1], gaudeo simul et lacrymo: lacrymo quidem, quod præsentem non video patrem: gaudeo autem quod pro salute nostra profectus, abiit tantum populum a furore Imperatoris erepturus. Hoc et vobis ornamentum est, et illi corona. Ornamentum vobis, quod talem sitis sortiti patrem: et illi corona, quod circa filios tam benignus sit, et a Christo dictum per opera confirmaverit. Audiens enim illud, « pastor bonus animam » suam ponit pro ovibus [2]: » abiit pro nobis omnibus,

[1] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 60-86. — [2] Joan. X, 11.

animam suam positurus, etsi multa erant quæ ipsum abire prohiberent, et manere cogerent: primo ætas ad ultimam provecta senectutem, postea corporis imbecillitas, et anni tempus, et sanctæ celebritatis necessitas, adhæc unica soror in extremo constituta spiritu: sed tamen et consanguinitatem despexit, et senectutem, et imbecillitatem, et temporis difficultatem, et itineris asperitatem: et omnibus vos vestramque salutem præponens, hæc omnia vincula disrupit, et ceu juvenis fertur senex, nunc alatus animi magnitudine factus. Si enim Christus, inquit, se ipsum pro nobis dedit [1], qua essemus nos excusatione et venia digni, tanti custodiam populi creditam habentes, et non eligentes omnia et facere et pati pro creditorum nobis securitate? Si enim Patriarcha, inquit, Jacob pecudibus præpositus [2], oves irrationales pascens, et homini rationem redditurus, noctes ducebat insomnes, et æstum, gelu, omnemque aeris intemperiem ferebat, ut nulla illarum pecudum periret: multo magis nos non irrationalibus, sed spiritualibus ovibus præpositos, et non homini, sed Deo præfecturæ hujus rationem reddituros, ad nihil torpere et tergiversari oportet eorum, quæ gregem juvare possint. Sed quanto melior grex iste grege illo, et brutis quidem homines, hominibus vero Deus: tanto majus et nos vehementiusque studium et diligentiam exhibere oportet. Novit ille plane, non pro una sibi nunc civitate negotium esse, sed pro Oriente toto. Civitatum enim sub Oriente positarum caput et mater est civitas nostra: propterea omne periculum subiit, et nihil illum hic retinere potuit. Ideoque bonas fore spei opportunitates spero: non enim tantam sedulitatem et curam Deus despiciet, neque servum suum infectis rebus redire permittet. Novi quod tantum coram positus, et religiosum imperatorem

[1] Tit. III. — [2] Gen. XXIX.

conspicatus, ex aspectu solo statim iram comprimere poterit. Sanctorum enim non tantum verba, sed et ipsi vultus spirituali gratia pleni sunt. Hic vero et multa sapientia plenus est, et cum divinarum legum sit peritus, ad ipsum dicet, quod et Moses ad Deum : « Si dimittis quidem ipsis peccatum, dimitte : si non autem, et me occide cum ipsis [1]. » Talia enim Sanctorum viscera, cum filiis mortem, quam sine ipsis vitam dulciorem esse putant. Adjiciet a tempore patrocinium, et sacrum Pascha proponet, commemorabitque tempus, quo orbi terrarum toti Christus peccata remisit, Dominum imitari exhortabitur, et parabolæ illius decem millium talentorum, et centum denariorum ipsum commonebit. Novi patris nostri fiduciam, non dubitabit ipsum per hanc similitudinem terrere et dicere : Vide ne forte et tu illo die audias : « Serve nequam, omne debitum illud dimisi tibi, quoniam » rogasti me, oportebat et te dimittere conservis tuis [2]. » Tibi ipsi magis quam illi prodes, in paucorum dimissione peccatorum, majorum oblivionem recipiens. Addet prædictis et orationem illam, quam qui sacris ipsum initiavere mysteriis, orantem dicere docuerunt : « Dimitte nobis » debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris [3]. » Ad hæc docebit, non commune civitatis fuisse peccatum, sed hominum quorumdam externorum, et advenarum nihil cum ratione facientium, sed cum audacia et omni scelere : nec justum esse pro paucorum temeritate tantam diripi civitatem, et eos, qui nihil injuste fecerunt, pœnas luere. Alioquin etsi omnes peccassent, dignas dedissent pœnas, tot diebus timore consumpti, et per singulos mori dies expectantes, pulsi, exulantes, reis miserabilius viventes, sanguinem in manibus gestantes, et de vita sua non confidentes. Hæc tibi pœna

[1] Exod. XXXII, 32. — [2] Matth. XVIII, 32. — [3] Id. VI, 12.

sufficiat, ne ulterius ira procedas : mitem tibi supernum judicem per humanitatem in conservos redde. Cogita urbis magnitudinem, et quod non de una, vel de duabus, vel tribus, vel decem animabus nunc nobis est consideratio, sed de millibus et infinitis, de totius orbis capite. Hæc est civitas, in qua primum appellati Christiani : honora Christum, reverere eam, quæ prima nomen hoc omnibus desiderabile et dulce prædicavit. Apostolorum illa fuit tabernaculum, habitaculum justorum. Nunc hoc primum et solum in principes facinus patratum est, et civitatis mores omne præteritum tempus testatur. Si enim continue seditiones moveret, improbitatem condemnare oporteret : si vero semel hoc omni tempore accidit certum est, quod non civitatis morum est peccatum, sed eorum qui impudenter et temere in civitatem irruperunt ista insania fuit?

II. Hæc Sacerdos et plura his cum majori dicet fiducia : hæc Imperator audiet : et ille humanus, et hic fidelis : unde utrinque bonam habemus spem. Plus autem, quam magistri fidei, et Imperatoris humanitati, Dei misericordiæ fidimus : nam et rogato Imperatori, et roganti Sacerdoti ipse medius assistet, Imperatoris cor emolliens, Sacerdotis linguam excitans : hujus verba secundans, illius mentem præparans, ut indulgenter dicta suscipiat et petitionibus annuat. Etenim civitatum omnium nostra Christo charissima, tum propter progenitorum, tum propter vestram virtutem : et sicut Petrus inter Apostolos primus Christum prædicavit; sic inter civitates, sicut jam dixi, hæc prima tanquam coronam admirabilem Christianorum tulit appellationem[1]. Si vero ubi decem tantum justi essent, omnes habitantes Deus salvos se facturum promisit : ubi non decem et viginti, neque bis totidem solum, sed multo plures

[1] Gen. XVIII, 32.

sunt Deum cum omni diligentia colentes, quomodo non oportet bona sperare, et de communi nostra omnium salute confidere? Audivi multos dicentes, « Minæ regis leonis » similes[1], » et animo concidentes et lamentantes. Quid igitur adversus illos dicemus? Qui dixit : « Lupi et agni » simul pascentur, et pardus cum hædo quiescet, et leo tanquam bos paleas comedet[2] : » et hunc leonem reddere ovem poterit mansuetam. Supplicemus igitur ipsi, et ad ipsum legationes mittamus, et Imperatoris animum penitus corripiet, et ab omni nos instanti angustia liberabit. Pater illic legationem obit, nos hinc ad cælorum regem mittamus legationem, ipsum precibus adjuvemus. Multum Ecclesiæ communio potest, si anima dolente, si corde contrito preces emittamus. Non opus est mare transire, non opus est longam subire peregrinationem : singuli ac singulæ et ad Ecclesiam occurrentes, et domi manentes multo Deum studio invocemus, et omnino supplicationibus annuet. Unde hoc manifestum? quod vehementer cupiat nos ad ipsum semper confugere, in omnibus ipsum deprecari, et nihil absque ipso vel facere vel dicere. Homines enim, quando ipsis assidue negotium facessimus pro rebus nostris, torpent et tergiversantur, et ægre ferunt: Deus autem prorsus in contrarium; non cum ipsi continue occurrimus pro rebus nostris, sed cum non hoc facimus, tunc maxime indignatur. Audi igitur quid Judæis objiciat, dicens : « Fecistis consilium et non per me : et » pacta, et non per spiritum meum[3]. » Talis enim amantium consuetudo : omnia adamatorum negotia per se fieri volunt, et sine se illos neque facere quidquam, neque dicere. Propterea et Deus non hic tantum, sed et alibi idem rursus exprobrans dicebat : « Regnaverunt, et non per me : » imperaverunt, et non significaverunt mihi[4]. » Ne igitur

[1] Prov. XIX, 12. — [2] Isaï. XI, 7. — [3] Id. XXX, 1. — [4] Osee. VIII, 4.

torpeamus continue ad ipsum confugere, et quod grave fuerit, omnino remedium conveniens accipiet. Terruit homo? Curre ad supernum dominum, et nil grave patieris : sic antiqui calamitates avertebant, non tantum viri, sed et mulieres. Fuit quædam mulier Hebræa, Esther nomine : hæc Esther universum Judæorum populum internecione delendum sic eripuit. Postquam Persarum rex omnes passim Judæos interimi jussit, cum nullus esset qui contra iram illius obsistere posset, splendidiorem vestitum exuta mulier, et sacco amicta, et cinere substrato, divinæ clementiæ supplicabat, ut secum ad regem ingrederetur, et hæc precabatur. « Grata, Domine, fac verba mea, et da » sermonem ornatum in os meum[1]. » Hæc et pro magistro nos nunc Deum oremus. Si enim mulier pro Judæis supplicans barbaricum cohibere furorem potuit, multo magis doctor noster pro tanta civitate, et cum tanta Ecclesia supplicans, benignissimum et mitissimum hunc Imperatorem flectere poterit. Si enim peccata in Deum solvendi potestatem accepit, multo magis in hominem patrata destruere et delere poterit. Princeps est hic quoque, et quidem illo honoratior : etenim ipsum regium caput sacræ leges ferentes hujus manibus subjecerunt : et quando aliquid boni cœlitus requiritur, rex ad Sacerdotem, non Sacerdos ad regem confugere solitus est. Habet enim hic justitiæ loricam, habet et cingulum veritatis, habet et calceamenta multo honestiora ab Evangelio pacis : habet et gladium, non ex ferro, sed spiritus : habet et coronam capiti impositam. Splendidior hæc armatura, pretiosiora hæc arma, major fiducia, major vis. Itaque et pro principatus magnitudine, et propria magnanimitate, et ante reliqua omnia, pro firma in Deum spe, cum multa fiducia, et prudentia Imperatorem alloquetur.

[1] Esth. XIV, 13.

III. Ne igitur de salute nostra desperemus, sed supplicemus, precemur, petamus, oremus, ad supernum regem multis cum lacrymis legationem mittamus. Habeamus et jejunium hoc cooperans, in hac pulchra legatione nobis adhærens. Sicut itaque, præterita hyeme et æstate apparente, nauta navim in mare deducit, miles arma deterget, equumque ad bellum parat, agricola acuit falcem, viator fiduciæ plenus longum iter aggreditur, et ad certamina pugil expoliatur, seque denudat : sic et nos jejunio tanquam æstate quadam spirituali apparente, et arma tanquam milites abstergamus, falcem acuamus tanquam agricolæ, et tanquam nautæ contra absurdarum cupiditatum fluctus cogitationes opponamus, et ceu viatores ad cœlum iter instituamus, et quasi pugiles ad certamina spoliemur : fidelis enim, et agricola, et gubernator, et miles, et athleta, et viator est. Idcirco Paulus quoque dicit : « Non est nobis » lucta adversus sanguinem et carnem, sed adversus prin- » cipatus et potestates : induite igitur armaturam Dei[1]. » Vidisti athletam? vidisti militem? Si athleta es, nudum in certamen te descendere oportet : si miles, armatum ad pugnam consistere necesse est : quomodo igitur hæc utraque simul esse possint, et nudum esse, et non nudum : et indutum, et non indutum? Quo tandem modo? ego dicam. Exue vitæ negotia, et athleta factus es : indue arma spiritualia, et factus es miles. Te ipsum vitæ curis denuda, luctæ enim tempus est : arma spiritus indue, bellum enim nobis contra dæmones conflatum est grave. Propterea et nudum esse oportet, ut nullam diabolo nobiscum luctanti ansam præbeamus : et undique armari, ut nusquam lethalem plagam accipiamus. Excole animam tuam, et spinas excide : semina verbum pietatis, pulchras philosophiæ plantas insere, et cum multa diligentia repastina, et agri-

[1] Ephes. VI, 12.

cola factus es, tibique dicet Paulus : « Laborantem agricolam oportet primum fructus percipere[1]. » Hanc et ipse artem tractabat : idcirco Corinthiis scribens dicebat : « Ego » plantavi : Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit[2]. » Acue falcem tuam, quam per crapulam hebetasti, acue per jejunium, aggredere iter in cœlum ferens, asperam et angustam viam attinge et ambula. Quomodo autem poteris et attingere et ambulare ? Castigans corpus tuum, et in servitutem redigens : ubi enim via angusta, magnum impedimentum est carnis ex crapula obesitas. Absurdas undas concupiscentiarum reprime, repelle improbarum hyemem cogitationum, serva navigium, multam ostende peritiam, et factus es gubernator. Horum autem omnium nobis materia jejunium et magister est, jejunium autem dico non hoc vulgare, sed accuratum jejunium : non tantum ciborum abstinentiam, sed et peccatorum : non enim jejunii natura jejunantes eruere valet, nisi congrua cum lege fiat. Etenim athleta, inquit, « Non coronatur, nisi legitime certaverit[3]. » Ne igitur inter jejunii laborem a jejunii corona excidamus, discamus qualiter et quomodo hujusmodi negotium tractare debeamus : quoniam et Pharisæus ille jejunavit, sed post jejunium illud descendit inanis, et jejunii fructibus vacuus[4] : Publicanus non jejunavit, et Pharisæum jejunantem præcessit non jejunans, ut discas quod jejunii utilitas nulla, nisi et reliqua omnia consequantur. Jejunaverunt Ninivitæ, et Dei misericordiam elicuerunt : jejunaverunt et Judæi, et nihil profecerunt, sed culpati abierunt. Quia igitur tantum jejunii periculum est nescientibus quomodo jejunare oportet, jejunii leges discamus : ne in incertum curramus, ne aërem verberemus, neu pugnantes cum umbra dimicemus. Medicina est jejunium : sed medicina licet millies utilis sit, per uten-

[1] 2 Tim. II, 6. — [2] 1 Cor. III, 6. — [3] 2 Tim. II, 5. — [4] Luc. XVIII.

tis imperitiam inutilis sæpe fit : nam nosse oportet et tempus quo ipsam adhibere opus sit, et ipsius medicamenti quantitatem, et corporis temperiem, et regionis naturam, et anni tempus, et congruum victum, et multa alia : quorum si quodlibet prætermissum fuerit, reliquis omnibus quæ dicta sunt nocebit. Si autem ubi corpori mederi oportet, tanta nobis opus est diligentia, multo magis cum animam curemus, et cogitationibus medeamur, omnia scrutari, et cum omni sedulitate considerare necesse est.

IV. Videamus igitur quomodo Ninivitæ jejunaverunt, et quomodo ab illa liberati sunt ira. « Homines, et jumenta, » et oves, et boves ne pascantur, inquit. » Quid dicis ? et bruta jejunant et equi : et muli sacco vestiuntur ? Etiam, inquit : sicut enim divite aliquo mortuo, non servos solos et ancillas, sed et equos necessarii sacco amicientes, et agasonibus tradentes ad sepulchrum sequi jubent, calamitatis magnitudinem ostentantes, et omnes ad misericordiam allicientes : sic et civitate illa de extremis periclitante, et brutam naturam sacco circumtexerunt et jejunii jugo subjecerunt. Non licet brutis sermone Dei iram discere, discant fame, quod a Deo infligatur plaga : etenim si dirueretur, inquit, civitas, non tantum nostri inhabitantium, sed et horum una esset communis sepultura. Quæ igitur pœnæ partem habitura sunt, ea jejuniiquoque partem capiant. Et aliud quiddam tunc fecerunt, quod et Prophetæ faciunt : etenim illi cum flagellum aliquod intolerabile de cœlis ferri viderint, atque puniendos sine fiducia esse, confusione plenos, neque venia neque excusatione ulla dignos, nec habeant quid faciant, nec unde condemnatis præbeant patrocinium, ad bruta confugiunt, et illorum mortem deplorantes, ex his supplicationem faciunt, miserabilem et luctuosam ipsorum perniciem proponentes. Cum igitur fames olim Judæos comprehendisset, et multa

regionem siccitas premeret, et omnia consumerentur, unus prophetarum dicebat : « Resilierunt juvencæ apud » præsepia sua, fleverunt armenta boum, quoniam non » erant pascua : omnia jumenta terræ respexerunt ad te, » quoniam exiccatæ sunt emissiones aquarum [1] : » alter ex siccitate nata mala lugens, rursum sic fere dicit : « Cervæ » in agro pepererunt et dereliquerunt, quoniam non erat » herba, onagri in saltibus substiterunt, attraxerunt ven- » tum sicut draco, defecerunt ipsorum oculi, quoniam non » erat fœnum [2]. » Propterea et hodie Joël dicentem audistis: « Egrediatur sponsus e cubiculo suo, et sponsa e thalamo » suo, infantes sugentes ubera [3]. » Qua de causa, dic mihi, immaturam ætatem ad supplicationem vocat ? Utique certum est quod propter eamdem ipsam causam ? quoniam enim omnes viri ætate perfecti exacerbaverunt Deum, et ad iracundiam concitaverunt, ætas, inquit, peccatorum expers irato supplicet. Sed ut dicebam, videamus quid tandem sit, quod inevitabilem illam iram solverit : num jejunium solum et saccus ? nequaquam, sed totius vitæ mutatio. Unde hoc manifestum ? ab ipsis propheticis verbis. De Dei enim ira locutus et illorum jejunio, idem conciliationem et conciliationis causam dicens, sic inquit, « Et » vidit Deus opera ipsorum [4]. » Qualia opera ? quod jejunaverunt ? quod saccum induerunt ? nihil horum, sed hæc omnia tacens intulit : « Quoniam conversus est quisque a » viis suis malis, et pœnituit Dominum mali, quod ipsis se » facturum dixerat. » Cernis quod non jejunium periculo eripuit, sed vitæ mutatio Deum barbaris placatum et benevolum reddidit ? Hæc dixi, non ut jejunium contemnamus, sed ut jejunium honoremus : honor enim jejunii non ciborum abstinentia, sed peccatorum fuga. Ita ut qui ciborum abstinentia tantum jejunium definiat, is maxime

[1] Joël, I, 17. — [2] Jerem. X, 6. — [3] Joël, II, 16. — [4] Jon. III, 10.

ipsum vituperet. Jejunas? demonstra mihi per ipsa opera. Qualia, inquis, opera? Si pauperem videris, miserere: si inimicum videris, conciliare: si amicum laudabiliter agentem videris, ne invideas: si mulierem videris speciosam, prætereas. Non enim os tantum jejunet, sed et oculus, et auditus, et pedes, et manus, et omnia corporis nostri membra jejunent. Jejunent manus a rapina et avaritia mundæ: jejunent pedes ad illicita spectacula cursum reprimentes: jejunent oculi discentes nunquam formosis obtutibus insilire, nec alienas curiose pulchritudines spectare. Cibus enim oculorum spectatio: sed si illegitima sit et prohibita, jejunio nocet, et omnem animæ salutem subvertit: si vero legitima et concessa, ornat jejunium. Etenim absurdissimum esset, cibum sumendo etiam a concessa abstinere esca per jejunium, oculis autem utendo etiam prohibitam attingere. Non comedis carnes? neque lasciviam per oculos haurias. Jejunet et auris: aurium autem jejunium detractiones et calumnias non suscipere[1]: Auditum enim vanum non suscipies, inquit.

V. Jejunet quoque os a verbis turpibus et convitio. Quæ enim utilitas cum avibus quidem et piscibus abstineamus, fratres vero mordeamus et comedamus? Detrahens fraternas carnes comedit, proximi carnem momordit: propterea et Paulus terruit, dicens: « Si autem vos » invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem » consumamini[2]. » Non infixisti dentes carni, sed animæ maledictum, improbam suspicionem infixisti, vulnerasti, innumeris affecisti malis et te ipsum, et illum, et alios plures: etenim audientem pejorem fecisti, proximum calumnians: sive enim peccator sit, tum segnior fit, peccati communicatorem nactus: sive justus sit, in arrogantiam tollitur, et inflatur ex aliorum peccato, magna de

[1] Exod. XXIII, 1. — [2] Galat. V, 15.

se ipso sentire persuasus. Insuper communem Ecclesiæ statum læsisti : non enim omnes audientes peccatorem solum accusant, sed opprobria Christianorum genti infliguntur : nec audias infideles dicere, illum fornicatorem esse et dissolutum, sed pro eo qui peccavit, Christianos omnes calumniis infectari. Ad hæc Dei gloriam blasphemari fecisti : sicut enim nobis laudabiliter viventibus Dei nomen glorificatur, sic peccantibus blasphematur, et contumelia afficitur. Quartum, male audientem pudore affecisti, et sic impudentiorem reddidisti, inimicum et hostem faciens. Quintum, te ipsum pœnæ et castigationis reum fecisti, negotia ad te nihil attinentia texens. Ne quis enim hoc mihi dicat, tunc detraho, cum falsa dico; si autem vera dico, minime. Nam licet vera loquens maledixeris, et hoc est crimen : etenim Pharisæus ille publicano veridicus maledixit, sed tamen hoc ipsi nihil profuit[1]. Nonne quæso, Publicanus erat publicanus et peccator? Cuique certum est, quod publicanus erat, sed quoniam ipsum vituperavit Pharisæus, abiit omnibus amissis. Vis fratrem corrigere? lacryma, ora Deum, seorsum apprehensum admone, consule, exhortare : sic et Paulus faciebat, « Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud » vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et » non egerunt pœnitentiam super immunditia, et forni- » catione, et impudicitia quam gesserunt[2]. » Declara caritatem erga peccatorem : persuade ipsi, quod consulens et curans, non traducere volens, peccati ipsum commonefacis : comprehende pedes, osculare, ne erubescas, si modo vere mederi vis. Hæc et medici faciunt sæpius qui difficiles ægrotos habent, deosculantes, rogantes persuadent salutarem sumere medicinam : ita tu quoque fac, sacerdoti vulnus manifesta : hoc est curantis, hoc provi-

[1] Luc. XVIII. — [2] 2 Cor. XII, 21.

dentis, hoc consulentis. Non solos autem maledicos, sed et aliis detrahi audientes admoneo aures obstruere, et Prophetam imitari dicentem : « Detrahentem secreto pro»ximo suo, hunc persequebar[1]. » Dic proximo : habes aliquem, quem laudes et commendes? aures aperio, ut unguenta suscipiam : si vero male velis dicere, verbis ingressum obturo : non enim stercus et cœnum accipere sustineo. Quod mihi lucrum, si didicero illum esse improbum? imo maximum nocumentum ex hoc, et extrema jactura. Loquere ad ipsum; curemus nostra, quomodo peccatorum rationem reddamus, et curiositatem hanc et operosam indagationem circa vitam nostram exhibeamus. Quam enim habebimus excusationem, quam veniam, cum nostra ne in mentem quidem veniant, aliena vero curiose scrutemur? Sicut in domum se inclinare, et interiora considerare, prætereunti turpe est, et multa ignominia plenum : sic et circa alienam vitam satagere, illiberalitatis extremæ est. Hoc vero ridiculum magis est, quod talem habentes vitam, et res suas negligentes, cum aliquid arcanum dixerint, rogant audientem et adjurant, ne cuiquam alteri dicat : hinc declarantes, se rem reprehensione dignam commisisse. Si enim illum, ut nemini dicat, rogas, multo magis te priorem huic dicere non oportebat. In tuto sermonem habebas : postquam ipsum prodidisti, tunc salutem ipsius curas : si non vis efferri, neque alteri ipse dicas : postquam vero alteri prodidisti sermonis custodiam, superflua facis et inutilia admonens, et obtestans pro dictorum custodia. Sed jucundum detrahere; imo jucundum non detrahere. Qui detrahit enim deinceps anxius est, suspicatur et timet, pœnitentiam agit, et linguam suam mordet : timens et tremiscens, ne forte aliis enunciatum verbum magnum sibi periculum

[1] Psal. c, 6.

afferat, et superfluam et inutilem inimicitiam iis, qui dixere, operetur. Qui se ipsum vero continet, in securitate plurima cum multa vivet voluptate. « Audisti sermo»nem, inquit, moriatur in te : confide, non te disrum»pet[1]. » Quid est, moriatur in te? exstingue ipsum, defodito, nec exire, neque penitus moveri permittas : sed maxime stude, nec alios quidem male dicentes tolerare : quod si quando et susceperis, infodito, interime dictum, oblivioni trade, ut iis qui non audierint similis fias, et cum multa pace et securitate præsentem transigas vitam. Si delatores didicerint, quod ipsos magis quam accusatos aversemur, et ipsi tandem ab hac mala consuetudine desistent, et peccatum corrigent, et laudabunt post hæc, et nos ipsos quasi suos servatores et benefactores prædicabunt : sicut enim benedicere et laudare amicitiæ, sic et maledicere et calumniari inimicitiæ, et odii, et injuriarum, principium est, atque infinitarum discordiarum materia. Non aliunde nostra negliguntur, quam quod aliena satagimus, curioseque scrutamur : non enim vacat homini maledico et alienos exquirenti mores propriam quandoque vitam curare : studio enim omni in alienorum curiositatem impenso, necesse est omnia ejus temere et negligenter jacere. Etenim bene nobiscum agi putandum est, si omne otium in propriorum curam peccatorum et judicium impendentes proficere possimus. Cum vero semper aliena cures, quando de tuis sollicitus eris malis?

VI. Fugiamus igitur, dilecti, fugiamus detractiones, docti id esse totum diaboli barathrum et insidiarum ejus latibulum. Ut enim nostra negligamus, et graviores nobis reatus constituamus, in hanc nos consuetudinem diabolus duxit : imo vero non id ibi solum inest mali, quod tunc rationem dabimus eorum quæ diximus, sed etiam quod

[1] Eccle. XIX, 10.

peccata nostra sic graviora faciemus, omni nos excusatione privantes : qui enim acerbe aliena exquirit, in delictis suis nullam unquam veniam nanciscetur. Non enim tantum a peccatorum nostrorum natura, sed et ex judicio de aliis nostro sententiam Deus proferet : idcirco admonuit dicens, «Nolite judicare, ne judicemini[1] : » non enim quale fuit peccatum, tale illic in futurum apparebit : sed quamdam magnam et inevitabilem additionem a judicio in conservum facto accipiet. Sicut enim humanus et mitis et clemens majorem peccatorum gravitatem succidit : ita acerbus et crudelis et implacabilis magnum propriis pondus peccatis apponit. Eliminemus igitur omnem ex ore nostro detractionem, scientes quod, etsi cinerem comedamus, nulla nobis asperæ vitæ hujus utilitas erit, nisi a detractione abstineamus[2] : non enim quæ intrant, coinquinant hominem, sed quæ exeunt ex ore. Si quis te prætereunte stercus commoveat, nonne, quæso, illum convicio et contumelia afficias? hoc fac et erga detractores. Non enim sic commotum stercus illum fœtorem suscipientium cerebri membranam percellit, sicut aliena peccata excussa, et vita impura patefacta, audientium animos contristare et perturbare solent. Abstineamus igitur a detractione, turpiloquio, blasphemia, et neque proximo, neque Deo maledicamus : multi enim obtrectatorum eo furoris lapsi sunt, ut a conservis in Deum linguam suam revocaverint. Quantum vero sit hoc malum, ex rebus nunc nos urgentibus disce. Ecce enim homo injuriam passus est, et omnes timemus et tremimus, et qui intulerunt injuriam, et qui de nulla hujusmodi re sibi sunt conscii : Deus autem per singulos dies injuria afficitur : quid dico per singulos dies? imo vero per singulas horas, a divitibus, a pauperibus, a quietis, ab afflictis, a calum-

[1] Matth. VII, 1. — [2] Id. XV, 17.

niantibus, a calumniam ferentibus, neque ullus usquam id curat. Ideo conservum violari permisit, ut ex periculo per contumeliam exorto discas Domini benignitatem. Atqui hoc nunc primum factum est, et solum : nec tamen propter hoc nos ullam assecuturos esse veniam vel excusationem expectamus : Deum vero quotidie irritamus, et nullam facimus conversionem, et adhuc cum omni longanimitate sustinet. Vidisti quanta Domini sit clementia? Et in hac quidem prævaricatione qui peccaverunt, capti sunt, et in carcerem detrusi, pœnasque dederunt : sed tamen adhuc timemus : necdum enim facta læsus audivit, neque sententiam enuntiavit, et omnes tremimus : Deus vero quotidie contumelias in se factas audit, et nemo convertitur, licet ille sit tam clemens et mitis. Illi peccatum dicere sufficit, et crimen solvitur : in hominibus vero contrarium penitus, cum peccatores confessi fuerint, tunc magis puniuntur : quod quidem et nunc factum est. Nam hi quidem ferro, illi vero igni, quidam autem bestiis traditi perierunt, non viri tantum, sed et pueri : nec ætatis immaturitas, nec populi tumultus, nec quod furore diabolico perciti quidam hæc fecerint, nec quod exactio intolerabilis esset, non paupertas, non quod commune peccatum fuerit, non quod promiserint nunquam se amplius talia ausuros, non aliud quidquam omnino ipsos eripuit : sed absque omni venia ad barathrum abducebantur, militibus armatis utrinque ipsos agentibus, et observantibus, ne quis reos eriperet : et sequebantur matres, procul quidem filios conspicientes abstractos, calamitatem autem conqueri non audentes. Affectum enim vincebat formido, et naturam superabat metus. Et sicut naufragos a terra contuentes homines, dolent quidem, accedere autem et submersos eripere non valent : ita quidem et hic, tanquam undis quibusdam, militum timore

8.

prohibitæ matres, non tantum accedere, et ipsos a damnatione eruere non audebant, sed et timebant deplorare. An hinc Dei misericordiam conjicitis? quam ineffabilis sit? quam infinita? quomodo omnem transcendat orationem? Hic quidem is, qui læsus est, et ejusdem naturæ, et semel ex omni tempore hoc passus est, et non coram, neque præsens, et cernens, et audiens, et tamen nemo reorum veniam assecutus est. De Deo autem nihil horum dicere licet: etenim tantum est Dei et hominis discrimen, quantum nemo verbis posset exprimere: quotidie contumelia afficitur præsens, et videns, et audiens, et neque fulmen immisit, neque mare jussit terram inundare, et omnes submergere, neque terram hiare, et temeratores absorbere mandavit: sed tolerat, et longanimiter agit, et veniam se daturum promittit contumeliæ auctoribus, si tantum pœnitentiam agant, et se non amplius hæc facturos polliceantur. Vere nunc exclamandi tempus: « Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes » laudes ejus[1]? » Quot Dei imagines non tantum dejecerunt, sed et conculcaverunt? cum enim reum angas, cum dispolies, cum trahas, cum dejicias, Dei imaginem conculcas. Audi certe Paulum dicentem, quod homo non debet operire caput, imago enim et gloria Dei est[2]: et rursus ipsum Deum dicentem: « Faciamus hominem se» cundum imaginem et similitudinem nostram[3]. » Si vero dicas, non esse ejusdem substantiæ hominem atque Deum, quid tum? neque enim æs statuæ ejusdem est atque Imperator substantiæ, sed tamen hanc ausi lædere pœnas dederunt: sic et in hominibus, etsi non ejusdem cum Deo substantiæ sunt homines, sicut neque re vera sunt, tamen imago vocati sunt, et propter appellationem ipsos honorem recipere oportebat. Tu vero propter pau-

[1] Psal. CV, 2. — [2] 1 Cor. XI, 7. — [3] Gen. I, 18.

lulum auri, conculcas, angis, trahis, et nullam adhuc pœnam dedisti.

VII. Contingat igitur hodie quamdam bonam et dexteram fieri mutationem : illud certe vobis prædico, et contestor, quod etsi hæc præterierit nubes, nos autem in eodem manserimus torpore, rursum multo his quæ in præsentiarum expectantur, pejora patiemur: quoniam et nunc non tantum Imperatoris iram, quantum segnitiem vestram timeo. Non enim duobus aut tribus diebus supplicasse nobis ad defensionem sufficit : sed potius vitæ mutationem fieri oportet, et a militia desistentes in virtute permanere continue. Sicut enim œgrotantes, nisi semper ordinate vixerint, nulla ipsis disciplinæ per tres aut quatuor dies servatæ utilitas : sic et peccantes nisi semper sobrii sint, nihil proderit ipsis duorum vel trium dierum correctio. Ut enim, dicitur, lotus postea in luto rursum inquinatus, nihil profecit : sic per tres dies agens pœnitentiam, et rursum ad priora revertens, nihil lucratus est. Ne igitur quod semper facimus, hoc et nunc faciamus. Etenim terræ motibus sœpius comprehendentibus, et fame et siccitate, tribus vel quatuor diebus moderati et mansuetiores facti, rursus ad priora redivimus; proptereaque hæc acciderunt. Sed si non prius, nunc saltem in eadem permaneamus pietate, et eamdem mansuetudinem servemus : ne rursum altero indigeamus flagello. Annon poterat Deus ea, quæ acciderunt, prohibere? sed permisit, ut se contemnentes per conservi metum modestiores efficeret. Non mihi quis dicat, quod multi sontium effugerunt, multi vero insontium pœnam subierunt : etenim hoc dicentes multos sæpius audio, non in præsenti tantum seditione, sed et in aliis multis hujusmodi negotiis. Quid igitur talia objicientibus dicendum? quod et si in præsenti seditione insons erat is qui captus est.

tamen aliud peccatum aliquando gravius commisit, deinde non mutatus, nunc pœnas dedit. Etenim hoc facere Deus consuevit : cum peccaverimus, non statim peccata ulciscitur, sed remittit, dans nobis pœnitentiæ tempus, ut corrigamur et mutemur : si vero quod non pœnas dederimus, peccatum deletum esse existimantes contempserimus, ubi non putamus, ibi post hæc omnino capiemur. Hoc autem sit, ut cum peccaverimus, et non fuerimus puniti, non confidamus, nisi fuerimus mutati : scientes quod ubi non putamus omnino cademus. Itaque si peccaveris, et punitus non fueris, ne contemnas, dilecte : sed propter hoc ipsum magis time, sciens quod facile Deo est, quando velit, iterum retribuere. Ideo enim tum te non punivit, ut habeas pœnitentiæ tempus. Ne igitur dicamus, quod crimine carens ille ceciderit, alter vero facinoris auctor effugit, Innocens etenim punitus, ut ante dixi, aliorum peccatorum pœnas luit : et qui nunc effugit, nisi mutatus fuerit, in alio capietur laqueo. Si sic dispositi simus, nunquam propriorum obliviscemur peccatorum : sed semper timentes, trementes, ne quando subeamus judicium, cito ipsorum recordabimur : nihil enim sic peccata in memoriam revocare consuevit, ut pœna et castigatio : et hoc manifestum ex fratribus Joseph. Cum enim illi justum vendidissent, et tredecim anni præteriissent puniri metuentes, et de vita timentes, peccati recordati sunt, et inter se dicebant : « Certe : in peccatis enim sumus propter fratrem » nostrum Joseph [1]. » Vides quomodo timor ille ipsos peccati sui commonefecit ? et quando peccabant quidem non sentiebant : quando vero puniri metuebant, tunc recordati sunt. Hæc igitur omnia scientes, vitam mutare velimus et corrigere, et ante instantis angustiæ liberationem

[1] Gen. XLII, 21.

de religione et virtute cogitemus. Et interim tria vobis mandata commendare volo, ut hæc mihi in jejunio præstetis: nemini detrahatis, inimicum habeatis neminem, et omnem prorsus ex ore malam juramentorum consuetudinem expellatis. Et sicut cum aurum imperatum audierimus, abiens quisque domum et uxorem vocans, et filios, et servos, considerat cum illis et consultat unde tributum illud eroget : sic et in mandatis his spiritualibus faciamus, domum quisque regressus, uxorem et filios vocet, et dicat, tributum spirituale hodie impositum est, tributum, inquam, per quod erit quædam horum malorum solutio et liberatio : tributum quod conferentes non pauperes, sed ditiores facit, ut neminem inimicum habeamus, detrahamus nemini, nec omnino juremus. Consideremus, curam agamus, consultemus, quomodo hæc impleamus mandata, omne impendamus studium, nos alter alterum commoneamus, alter alterum corrigamus, ut non debitores abeamus illuc, deinde mutuari ab aliis coacti, illud quod virgines fatuæ patiamur, et immortali salute excidamus. Si sic nostræ instituamus vitæ rationem, hinc vobis spondeo, et polliceor, quod et præsentis calamitatis aliqua solutio dabitur, et istorum malorum liberatio : et quod omnibus majus est, futurorum fructus bonorum. Oportebat quidem omnem vobis mandare virtutem, sed hunc esse correctionis optimum modum puto, ut per partes legem acceptam impleamus, et tum ad alias pergamus. Sicut enim agro proposito, agricola paulatim fodiens, sic ad finem venit : sic et nos si legem hanc nobis ponamus, ut per quadragesimam præsentem hæc tria mandata diligenter exerceamus : procul dubio cum bonæ consuetudinis custodiam prudenter exhibuerimus, cum majore facilitate et ad reliqua veniemus, et ad ipsum disciplinæ verticem pervenientes, tum præsentem vitam

bona cum spe transigemus, tum et in futura cum multa Christo fiducia assistemus, et arcanis fruemur bonis : quæ nos assequi detur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo gloria Patri una cum sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV.

Exhortatio ad populum de patientia et tolerantia, ab exemplis Job et trium puerorum : et de abstinentia a juramentis.

I. Benedictus Deus [1], qui dolentes animas vestras consolatus est, et vacillantes mentes confirmavit. Quod enim congruam ceperitis consolationem, per studium hoc et audiendi promptitudinem demonstrastis. Non enim datur animam dolentem et tristitiæ nube pressam posse quæ dicuntur cum promptitudine audire : vos autem video cum multa benevolentia et acri studio nobis attendentes, omnibus tristibus excussis, et audiendi desiderio instantem angustiam repulisse. Propterea Deo vobiscum gratias ago, quod philosophiam vestram miseria non vicerit, nec vigorem vestrum timor remiserit, nec alacritatem vestram extinxerit tribulatio, nec labefecerit zelum vestrum periculi magnitudo, nec superaverit amorem in Deum hominum timor, nec studium vestrum temporis iniquitate dejecerit : non tantum non dejecit, sed et confirmavit : non tantum non remisit, sed et intendit : non tantum non exstinxit, sed et amplius accendit. Evacuatum quidem forum est, sed Ecclesia repleta : illud luctus materia, hæc

[1] Vide D. Guillon, tom. xvi, p. 86-98.

gaudii et lætitiæ spiritualis occasio. Cum igitur in forum te contuleris, dilecte, et solitudinem conspicatus ingemueris : confuge ad matrem, et statim te propriorum filiorum multitudine consolabitur : et perfectum ostendet tibi fratrum chorum, et omnem tristiam repellet. In urbe quidem viros cernere desideramus tanquam deserta habitantes : in Ecclesiam vero confugientes multitudine comprimimur. Et quemadmodum mari æstuante, et multis procellis furente, ad portum confugere timor omnes cogit : sic et nunc fori procellæ et civitatis hyems omnes in Ecclesiam undique compellunt, et caritatis vinculo membra inter se constringunt. Gratias agamus igitur et propter hæc Deo, quod tantum ex tribulatione carpsimus emolumentum, quod tantam ex tentatione utilitatem cepimus. Nisi tentatio, nec corona : nisi certamina, nec prœmia : nisi stadia, nec honores : nisi tribulatio, nec remissio : nisi hyems, nec æstas. Et hoc non in hominibus tantum, sed in seminibus quoque ipsis intueri licet : et in his enim multam quidem pluviam, multam vero nubium collisionem, multam denique glaciem fieri oportet, si vernans spica exurgere debet : ubi vero sementis tempus, tempus et pluviæ. Postquam igitur et nunc ingruit hyems animarum, non aëris : seramus et nos in hac hyeme, ut in æstate metamus : seminemus lacrymas, ut exultationem metamus. Non meus hic sermo, prophetica denunciatio est : « Qui seminant in lacrymis, inquit, in » exultatione metent [1]. » Non sic semina demissus imber germinare et crescere facit, ut pietatis semen excitat, et vernare facit ex lacrymis ruens imber : hic animam deterget, irrigat mentem, doctrinæ germen brevi progredi facit : propterea et profundum sulcum proscindere necessarium. Etenim et Propheta hoc admonuit ita dicens :

[1] Psal. cxxv, 5.

«Novate vobis novalia, et nolite seminare in spinis[1].» Quemadmodum igitur qui aratrum immittit inferne terram sulcat, tutam seminibus custodiam parans, ne jacta in superficie remaneant, sed in ipsos terræ sinus condantur, et in tuto radices figant : sic et nos facere necessarium et tanquam aratro tribulatione utentes, cordis profundum scindere : hoc enim et alius Propheta admonet, dicens : «Scindite corda vestra, et non vestimenta vestra[2].» Corda igitur scindamus, ut si qua mala herba, et dolosa cogitatio nobis inest, radicitus eam vellamus, et puras pietatis seminibus terras exhibeamus. Nisi enim nunc renovemus, nisi nunc seminemus, nisi nunc fundamus lacrymas, cum adest tribulatio et jejunium, quando unquam in compunctionem veniemus? Num quando remissio et deliciæ fuerint? sed hoc fieri non potest : remissio enim et deliciæ in segnitiem inducere consueverunt : sicut tribulatio ad studium revocare, et mentem exterius circa multa vagantem et occupatam ad sese convertere. Ne igitur de hac tristitia doleamus, sed Deo gratias agamus : multum enim ex tribulatione lucrum. Nam et cum agricola semina cum multo labore collecta seminaverit, ut adveniat imber, exoptat : et ignarus quispiam omnia quæ fiunt cernens, admirabitur, forteque apud se ipsum dicet : Quid hic homo tandem facit? collecta dissipat, nec dissipat tantum, sed et terræ cum multa cura commiscet, ne facile colligi possint : nec commiscet tantum terræ, sed et optat vehementem pluviam, ut projecta omnia marcescant, et lutum fiant : et turbatur cernens erumpere fulmina et corruscationes deferri : agricola vero non ita, sed lætatur et gaudet tempestatem cernens : non enim præsentia respicit, sed futura spectat : non respicit ad fulmina, sed manipulos computat : non marcescentia semina, sed vernantes spicas : non gravem

[1] Jerem. IV, 4. — [2] Joël. II, 13.

imbrem, sed jucundissimum areæ pulverem. Itidem et nos, non præsentem spectemus tribulationem, aut dolorem: sed orientem ex ipsa utilitatem, ex ipsa nascentem fructum. Exspectemus areæ manipulos: si etenim vigilemus, multum ex hoc tempore fructum congregare, et mentis nostræ penum implere poterimus: si vigilemus, non tantum nihil grave ex hac patiemur tribulatione, sed et innumera bona capiemus: sin vero torpeamus, remissio nos perdet. Non advertentem enim utraque lædunt, cum sedulitate vero viventi utraque prosunt. Et sicut aurum etsi aquis immoretur, propriam præfert speciem: sive in conflatorium ceciderit, splendidius rursum apparet: lutum autem et fœnum, sive aquis immisceri accidat, hoc quidem marcescit, illud vero dissolvitur: sive in ignem ceciderit, hoc quidem frigitur, illud autem comburitur: sic certe et justus et peccator: ille quidem sive remissione fruatur, manet splendidus, sicut aurum aquæ immersum: sive in tentationem ceciderit, splendidior fit, sicut aurum igne examinatum: peccator vero sive remissionem nanciscatur, dissolvitur et marcescit, sicut fœnum et lutum aquæ immorans: sive tentationem sustineat, comburitur et perditur, sicut lutum et fœnum ab igne.

II. Non igitur conficiamur præsentibus malis: si enim in peccatis sis, ea destruuntur et comburuntur facile per tribulationem; si vero virtute sis præditus, illustraris et splendescis per ipsam: si continue vigiles et sobrius sis, eris omni damno superior. Non enim tentationum natura, sed tentatorum segnities ruinas efficere solet. Itaque si vis gaudere, et remissione et voluptate potiri, neque voluptatem, neque remissionem quæras: sed animam patientia plenam quære, et tolerantiam exhibere valentem: quod si hoc non habeas, non tantum tentatio te superabit, sed et remissio perdet, et magis dejiciet. Quod enim non gra-

vium incursus casuum, sed mentis nostræ torpor salutem nostram subvertat, audi quid dicat Christus : « Quicumque » audit verba mea hæc, et facit ea, assimilabitur viro pru- » denti, qui ædificavit domum suam super petram, et des- » cendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et » irruerunt in domum illam, et non cecidit : fundata » enim erat super petram[1] : » et rursum : « Omnis qui » audit verba mea hæc, et non facit ea, similis erit » viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam, » et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt » venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit » ruina ejus magna. » Vides quod non tentationum inflictus, sed ædificantium stultitia ruinam fecerit? Etenim illic pluvia, et hic pluvia : et illic flumina, et hic flumina : illic ventorum incursus, et hic idem : ille ædificavit, et hic ædificavit : eadem ædificatio, et eædem tentationes, sed non idem finis : quoniam non idem fundamentum, non enim tentationum natura, sed ædificantis imprudentia ruinam fecit : alioqui oportuisset et domum supra petram ædificatam cadere : nunc vero nihil tale passa est. Sed ne de domo hæc dicta esse putetis, de anima enim sermo est divinorum verborum auditum per opera demonstrante, vel repellente. Sic animam suam Job ædificavit[2] : descendit pluvia, ignis enim de cœlo cecidit, et omnes greges absumpsit : venerunt flumina, frequentes nempe, continui, et sibi succedentes calamitatum nuntii : hic quidem gregum, ille vero camelorum, ille rursus filiorum interitum dicens : flaverunt venti, amara uxoris verba : « Dic, inquit, » verbum contra Dominum, et morere[3] : » et non cecidit domus, non est supplantata anima, non blasphemavit justus : sed et gratias egit, sic dicens : « Dominus dedit, Do- » minus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est[4]. »

[1] Matth. VII, 24. — [2] Job. I, 16. — [3] Id. II, 9. — [4] Id. I, 21.

Vides quod non tentationum natura, sed torpentium ignavia ruinam facere soleat? Itaque fortem virum tribulatio fortiorem reddit. Quis hoc ait? in tribulatione nutritus beatus Paulus ita dicens : « Tribulatio patientiam opera- » tur, patientia vero probationem, probatio vero spem[1]. » Et sicut firmas arbores ventorum impetus irruens et undique jactans non evellit, sed solidiores et firmiores his incursibus reddit : sic et animam sanctam et pie viventem tentationum incursus et tribulationum non supplantant, atque etiam ad majorem patientiam incitant: sicut et beatum Job splendidiorem et venerabiliorem reddiderunt. Nunc igitur nobis quidem homo irascitur, et homo iisdem passionibus obnoxius, similique anima præditus, et timuimus: tunc autem illi dæmon malignus et ferus erat iratus, nec simpliciter irascebatur, sed omnes movebat artes, omnemque adhibebat versutiam, Et nec ita quidem justi fortitudinem superavit. Et hic quidem cum homo sit, nunc irascitur, nunc conciliatur, et tamen timore mortui sumus. Tunc vero diabolus erat impugnans, qui nunquam hominum naturæ conciliatur, sed bellum sine fœdere, et pugnam sine induciis generi nostro indixit, et tamen ipsius sagittas justus derisit. Quam igitur nos excusationem, vel qualem veniam habere possumus, humanam tentationem non ferentes, qui tantopere in gratia philosophamur, cum ille ante gratiam, et in veteri testamento illud tam intolerabile bellum generose tulerit? Hæc igitur, dilecti, semper inter nos disseramus, et per hos sermones nos ipsos exhortemur. Etenim vos testes, conscientiaque vestra, quantum ex hac tentatione utilitatis habuerimus. Dissolutus enim modestus factus est, ferox humanior, segnis studiosus. Qui nunquam Ecclesiam viderant, sed totos in theatris exigebant dies, nunc in Ecclesia tota die moran-

[1] Rom. v, 4.

tur. Proptereana ne igitur doles, quod te probum timore Deus reddidit? quod te per tribulationem ad tuæ salutis sensum perduxit? Sed torquetur conscientia tua? sed quotidie percellitur mens tua mortem expectans, et minas maximas? at hinc quoque nobis magna ad virtutem accessio erit, crescente nobis per angustiam religione. Potest enim enim Deus omnia gravia hac ipsa die solvere: sed donec nos purgatos videat, donec videat factam conversionem, et pœnitentiam firmam et inconcussam, non dissolvit tribulationem. Etenim aurifex donec aurum bene purgatum viderit, de conflatorio non extrahit: sic et Deus non abducit hanc nubem, donec nos penitus emendaverit. Qui enim tentationem permisit, ipse novit et tentationis solvendæ tempus. Et sicut citharœdus neque nervum intendit, ut non abrumpat, neque remittit ultra modum, ne harmoniæ concentum lædat: sic et Deus agit, neque in remissione continua, nec in longa tribulatione nostram constituit animam, secundum suam prudentiam utrumque faciens: non sinit enim nos continua potiri remissione, ne segniores fiamus; non sinit autem rursum in continua esse tribulatione, ne concidamus, neve desperemus.

III. Ipsi igitur adversitatis finiendæ tempus relinquamus, nos vero tantum in sanctitate vivamus. Opus enim nostrum ad virtutem mutari; Dei vero opus, malis urgentibus finem imponere. Etenim ipse magis quam tu qui tentaris hoc incendium extinguere vult, sed salutem tuam expectat. Sicut igitur ex remissione tribulatio facta est: sic et ex tribulatione remissionem expectare convenit. Neque enim semper hyems, neque semper æstas, neque semper procella, neque semper tranquillitas, non semper nox, neque semper dies: sic neque semper tribulatio, sed erit et remissio, si tantum in tribulatione Deo gratias semper agamus. Nam tres in fornacem pueri conjecti sunt: et nec ita religio-

nis obliti sunt, nec ipsos terruit flamma, sed iis, qui in cubiculo sederent et nihil grave paterentur, studiosius, igne licet circumdati, sacras illas preces emittebant. Ideo murus ipsis factus est ignis, et vestis flamma, et fons fornax : et ligatos acceptos, solutos reddidit : mortalia suscepit corpora, et tanquam immortalibus abstinuit : agnovit naturam, sed pietati reverentiam exhibuit. Vinxit pedes tyrannus, et ignis vim pedes vinxerunt. O rem admirabilem! vinctos solvit flamma, et ipsa de reliquo a vinctis vincta est : mutavit enim rerum naturam adolescentulorum pietas : imo vero non naturam mutavit, sed, quod erat mirabilius, permanentis naturæ vim repressit : non enim ignem extinxit, sed ardentem inefficacem reddidit : et, quod est mirabile ac stupendum, non in sanctis tantum corporibus hoc factum est, sed et in vestimentis ipsorum et calceamentis : et sicut in Apostolis, vestimenta Pauli ægritudines et dæmones pellebant, et Petri umbra mortem fugabat : sic etiam hic puerorum calceamenta ignis virtutem extinxerunt. Nescio quomodo dicam : miraculum omnem verborum narrationem transcendit. Nam vis erat extincta, et non extincta : cum enim circa sanctorum illorum corpora versabatur, erat extincta : cum vero vincula dirumpere oportuit, non erat extincta : compedes igitur dirupit, et talos non tetigit : Vidisti quanta propinquitas? neque vi sua privatus est ignis, neque ultra vincula procedere ausus fuit. Vinxit tyrannus, et flamma resolvit, ut et barbari crudelitatem discas, et elementi obedientiam. Qua vero causa in ignem missurus eos ligavit? Ut miraculum fieret majus, ut mirabilius signum, ne putares esse oculorum errorem ea quæ videbantur : nisi enim ignis ille ignis fuisset, vincula non absumpsisset, non exterius sedentes milites, quod multo magis fuit, rapuisset : nunc autem exterioribus quidem vim, interio-

ribus vero obedientiam exhibuit. Tu vero mihi considera ubique, quomodo diabolus per quæ Dei servos impugnat, per hæc propriam vim destruat, non volens quidem, sed Dei sapientia et providentia illius armis et artibus in ipsius caput utente : quod quidem et hic factum est. Diabolus enim illic tunc tyranno se insinuans, neque ferro sanctorum capita abscindi permisit, neque bestiis tradi, neque ullo alio tali modo puniri : sed in ignem injici suasit, ut neque reliquiæ illorum sanctorum remanerent ipsis corporibus consumptis, et ipsorum cinere cum sarmentorum cinere commixto : Deus autem hoc ipso ad impietatis destructionem usus est, et eo modo quem ego mox dicam. Deus apud Persas ignis esse putatur, ipsumque multo cultu venerantur barbari etiam nunc regionem illam habitantes. Volens igitur Deus radicitus impietatis materiam auferre, concessit hujusmodi pœnæ modum, ut præ oculis omnium ipsum colentium, servis suis victoriam conferret : per ipsa opera ipsis persuadere volens, quod gentilium dii non Deum tantum, sed et Dei servos timeant.

IV. Et considera victoriæ coronam per contraria textam, et factos tropæi testes ipsos inimicos. « Misit enim, » inquit, Nabuchodonosor rex ad congregandum omnes » magistratus, et duces, et præsides, principes, et tyran- » nos, et in potestatibus constitutos, et omnes regionum » præfectos; ut venirent ad novæ dedicationem statuæ, et » congregati sunt omnes[1]. » Inimicus theatrum parat, ac spectatores cogit, stadium proponit, ipse spectaculum convocat, et theatrum non vulgarium hominum, non privatorum, sed omnium honoratorum, et omnium magistratuum, ut et testimonium apud multos fide dignum fiat. Venerant ad aliud vocati spectaculum, et alia conspicati, omnes abierunt. Venerunt statuam adoraturi, et

[1] Dan. III, 2.

statuam quidem deriserunt : abierunt vero Dei potentiam admirati per signa in pueris exhibita. Et vide ubi stadium hoc statuerat : non in urbe, nec in ullo agro, sed plani et nudi campi hoc orbis theatrum suscipiunt : in campo enim Deira extra civitatem effigiem erexit, et præco pertransiens clamabat : « Vobis dicitur, gentes, tribus, po- » puli, linguæ, quacumque hora audieritis vocem tubæ, » fistulæ, et citharæ, sambucæque, et psalterii, et sym- » phoniæ, et omnis generis musicorum, cadentes adorate » statuam auream ; » vere enim cadere erat simulacrum adorare ; « Et quicumque non cadens adoraverit, in eadem » hora projicietur in caminum ignis ardentem[1]. » Vidisti quam difficilia certamina parata sint, et quot insidiarum necessitates, quam profunda vorago, et præcipitium utrinque ? sed ne timueris : quanto magis machinamenta inimicus auxerit, tanto magis puerorum fortitudinem demonstrat. Ideo enim tot musicorum concentus, ideo caminus ardens, ut et voluptas et timor assistentium animas obsideret. Asper astantium quispiam est, et rigidus ? molliat ipsum, inquit, delectans omnisonæ musicæ melodia. Sed his insidiis superior est ? terreat et percellat flammæ aspectus. Et erat timor et voluptas, hæc per aures, ille per oculos animæ subrepens. Verumtamen adolescentulorum illorum generositatem, horum nihil superavit : sed, sicut in ignem projecti flammam vicerunt, sic omnem concupiscentiam et anxietatem deriserunt. Hæc enim omnia propter ipsos diabolus præparaverat : non enim de subditis dubitabat, sed potius multum confidebat, nullum regis legi repugnaturum esse. Postquam vero ceciderunt omnes et victi sunt, tunc in medium pueri soli aguntur, ut sic quoque victoria fiat clarior, cum in tanta multitudine ipsi vincant, et victores renuntientur : neque

[1] Dan. III, 4.

enim tam mirabile fuisset, si nullo supplantato, primi viriliter egissent. Hoc autem maximum et mirabile est, quod cadentium multitudo ipsos non terruit, non solvit. Non intra se tale quid dixerunt, quod multi sæpe dicere consueverunt : Si primi nos imaginem adoremus, id peccatum esset : si vero cum tot millibus hoc faciamus, quis veniam non dabit? quis excusatione dignos non censebit? Sed nihil illi tale aut dixerunt, aut cogitaverunt, tot tyrannorum lapsus intuiti. Tu vero mihi et calumniantium ipsos malignitatem considera, et quam improbe et acerbe ipsos accusaverint. « Sunt, inquit, viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis[1]. » Non enim solum gentem commemorarunt, sed et honorem in memoriam revocaverunt, ut regis iram accenderent, tantum non dicentes : Servos, civitate carentes, captivos, principes nostros fecisti : hi vero et tantum honorem contumelia afficiunt, et in eum qui se honoravit, insolenter agunt. Ideo dicunt : « Judæi quos constituisti super opera regionis Babylonis, non paruerunt decreto tuo, et diis tuis non serviunt. » Maxima laus accusatio, et crimina laudes fiunt, et testimonium indubitatum, inimicis ipsum perhibentibus. Quid igitur rex? jussit ipsos in medium agi, ut ipsos undique terreret. Sed nihil illos consternavit : non quod soli in tantæ turbæ medio derelicti essent, non ignis spectatus, non canentes tubæ, non omnes ipsos ardentibus oculis intuentes : sed hæc illi omnia deridentes, tanquam in frigidum aquarum fontem mittendi, in fornacem ingressi sunt, beatam illam emittentes vocem : « Diis tuis non servimus, et statuam auream, quam erexisti, non adoramus[2]. » Hanc non temere recitavi historiam, sed ut discatis quod, licet furor instet regius, etsi militum insidiæ, etsi inimicorum invidia, etsi captivitas, etsi orbitas, etsi ignis, etsi fornax, etsi innumera alia, justum ni-

[1] Dan. III, 12. — [2] Ibid. 18.

hil superare, aut terrere poterit. Si enim ubi impius erat rex, non formidaverunt adolescentuli tyranni furorem, multo magis nos confidere oportet, humanum et mitem habentes Imperatorem, et de hac tribulatione Deo gratias agere, ex prædictis doctos, ærumnis nos clariores effici et apud Deum, et apud homines, si ipsas generose ferre sciamus. Etenim nisi servi fuissent hi, ipsorum libertatem non cognovissemus: nisi captivi fuissent, non eorum animi nobilitatem didicissemus: nisi inferiori patria excidissent, non cognovissemus supernæ civitatis esse ipsorum virtutem: nisi terrenus rex ipsis fuisset iratus, non audissemus benevolentiam, quam cœlestis rex erga ipsos gerebat.

V. Et tu igitur si illum benevolum habeas, licet in fornacem cadas, ne desperes: sicut si succenseat, licet in paradiso sis, ne confidas: etenim in paradiso erat Adam, et postquam Deum irritavit, nihil profuit paradisus: in fornace erant isti, et postquam se bene gesserunt, nihil obfuit fornax. In paradiso erat Adam, et quia segnis erat, supplantatus fuit: fimo insidebat Job, et quia vigilabat, superavit: at quanto paradisus est fimo melior? sed nihil loci virtus inhabitanti profuit, postquam se ipsum ille prodidit: sicut nec loci vilitas virtute undique munitum læsit. Et nos igitur animam nostram muniamus, sive enim pecuniarum mulcta immineat, sive mors, pietatem vero auferat nemo, sumus omnibus beatiores. Hoc et Christus mandavit dicens: « Estote igitur prudentes sicut serpentes[1]. » Sicut enim ille reliquum objicit corpus, ut caput servet: sic et tu, sive pecunias, sive corpus, sive præsentem vitam, sive omnia amittere oporteat, ut pietatem conserves, noli tristari. Si enim illam habens migraveris, omnia tibi cum majori Deus claritate retribuet, et corpus cum majori rursum gloria restituet, et pro pecuniis,

[1] Matth. x, 16.

bona quæ nulla verborum vi possunt exprimi. Nonne in fimo nudus sedebat Job, innumeris mortibus graviorem sustinens vitam? sed quia pietatem non abjecit, omnia cum majori copia rediere priora, corporis sanitas et species, omnis filiorum cœtus, possessiones omnes, et quod omnium maximum, splendida patientiæ corona. Sicut enim in arboribus accidit, ut si quis fructum cum foliis auferat, et ramos omnes amputet radice manente, tota cum majori etiam ornatu arbor resurgat: sic quidem et in nobis, si pietatis radix permaneat, etsi divitiæ auferantur, et corpus corrumpatur, omnia rursus nobis cum majori gloria redeunt. Omnem igitur animæ sollicitudinem, et superfluam curam abjicientes, ad nos ipsos redeamus, corpus et animam ornemus virtutis ornamento: justitiæ arma, sed non arma peccati, corporis nostri membra exhibentes: et ante omnia linguam, ut sit spiritualis gratiæ ministra, instituamus, omne virus et malignitatem ex ore projicientes, et turpium verborum meditationem. Etenim in nostra potestate est, unum quodque membrorum nostrorum, sive malitiæ sive justitiæ instrumentum facere. Audi igitur, quemodo linguam, hi quidem peccati, illi vero justitiæ arma fecerunt. « Lingua ipsorum » gladius acutus[1]. » Alter vero quidam de sua dicit lingua: « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis[2]. » Illa cædem operata est, hæc divinam legem scribebat: propterea illa quidem gladius, calamus autem hæc erat: non secundum propriam naturam, sed secundum utentium electionem. Linguæ enim natura et hujus et illius una erat, operatio autem non una. Et de ore rursus idem cernere licet: etenim hi quidem habebant os sanie et improbitate plenum, propterea incusando dicebat: « Os ipso» rum maledictione et amaritudine plenum est[3]: » ipsius

[1] Psal. LVI, 6. — [2] Id. XLIV, 2. — [3] Id. XIII, 3.

vero non tale, sed « Os meum, inquit, loquetur sapien»tiam, et meditatio cordis mei prudentiam[1]. » Alii vero rursus manus habebant iniquitatis plenas, et hos accusans rursus dicebat : « In manibus ipsorum iniquitates, et dex»tra eorum repleta est muneribus[2]. » Ipse vero manus nihil aliud facere quam in cœlum erigi assuetas habebat, idcirco et de his dicebat : « Elevatio manuum mea»rum sacrificium vespertinum[3]. » In corde quoque licet idem videre. Quorumdam enim cor vanum est, hujus autem verum ; propterea de illis dicit : « Cor eorum vanum » est, » de suo autem, « Eructavit cor meum verbum bo»num[4]. » Et de auditu rursum idem videre licet. Alii namque bestiarum auditum habebant immitem et implacabilem, et ipsos vituperans, sic dicebat : « Sicut aspi»dis surdæ et obturantis aures suas[5] : » ipsius autem auditus divinorum erat verborum receptaculum, et hoc ipsum manifestavit, dicens : « Inclinabo in parabolam »aurem meam, aperiam in psalterio propositionem »meam[6]. »

VI. Hæc igitur scientes, nos undique virtute muniamus, et sic Dei iram repellemus : et corporis membra justitiæ arma faciamus : et oculos, manus, pedes, cor, linguam, et omne corpus ut virtuti tantum utile sit instituamus : et illorum trium recordemur, de quibus ad vestram charitatem verba feci, rogans ut inimicum haberetis neminem, neque cuiquam eorum qui vos tristitia affecerint maledicatis, et improbam juramentorum consuetudinem ex ore vestro ejiciatis. Et de duobus quidem mandatis in alio tempore disseremus : per hanc vero hebdomadem totam de juramentis vobis dicemus, a faciliori mandato initium facientes : nec enim labor ullus est jura-

[1] Psal. XLVIII, 3. — [2] Id. XXV, 10. — [3] Id. CXL, 2. — [4] Id. XLIV, 1. — [5] Id. LVII, 5. — [6] Id. XLVIII, 4.

mentorum consuetudinem vincere, si velimus vel parum impendere studii, nos invicem commonefacientes, admonentes, observantes, rationem et pœnas ab iis, qui obliti fuerint, repetentes. Quæ enim, quæso, ciborum abstinentiæ utilitas, nisi improbas animi consuetudines expellamus? Ecce hodie totam jejunii diem exegimus, et mensam in vespera apponemus, non hesternæ similem, sed immutatam et honestiorem. Numquid igitur quis nostrum dicere valet, se vitam suam hodie sicut et mensam mutasse, se improbam consuetudinem sicut et escam convertisse? Equidem non puto. Quæ igitur nobis jejunii utilitas? Ideo exhortor, et exhortari non desinam, ut unum quodque mandatum sigillatim assumentes, duos vel tres dies ad ipsum implendum impendatis. Et sicut quidam sunt inter se ciborum abstinentia æmulantes, et mirabilem contentionem facientes: et hi quidem integros duos dies transigunt jejuni, hi vero non vini tantum et olei, sed et omnis ferculi usum a sua mensa rejicientes, pane et aqua utentes duntaxat, quadragesimam omnem expediunt: sic et nos mutuo contendamus, ut juramentorum frequentiam tollamus: hoc enim omni jejunio utilius, hoc omni vitæ asperitate fructuosius: et studium quod circa ciborum abstinentiam habemus, hoc circa juramentorum abstinentiam exhibeamus: quoniam extremæ dementiæ crimen subimus, prohibita quidem contemnentes, circa indifferentia vero omne studium adhibentes: comedere enim non est inhibitum, jurare vero prohibitum est: nos autem a concessis abstinentes, prohibita audemus. Propterea charitatem vestram exhortor, ut aliquam faciatis mutationem, et hinc principium nobis ostendatis. Si enim cum tanto præsens jejunium studio transegerimus, hac quidem hebdomade, ut ne omnino juremus efficientes, sequenti vero iram extinguentes, ulteriori autem detrac-

tionem radicitus destruentes, et post ipsam alia rursus plura corrigentes : ita sensim progredientes, paulatim ad ipsum virtutis culmen veniemus, præsens fugiemus periculum, Deum placatum reddemus : et multitudo rursus ad nos et ad urbem regredietur : tunc fuga lapsos docebimus, non locorum munimini, nec refugio et recessui, sed animi pietati, et morum virtuti salutis nostræ spem committere. Atque ita fiet, ut et hujus vitæ, et illius futuræ bona assequamur, quibus nos omnes dignos fieri detur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri gloria una cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

Itidem exhortatio ad populum de generose ferendis imminentibus minis, cum habeat satis multa exempla ex iis quæ evenere et Job et Ninivitis : quod non oporteat timere mortem, sed peccatum : quid sit male mori : et de juramentis omni studio fugiendis : et in terræ motum.

I. Trium puerorum et Babylonicæ fornacis enarratio aliquatenus, ut videtur, vestram heri charitatem consolata fuit, insuper autem et de Job exemplum, et fimus omni throno regio venerabilior. Ex throni namque regii aspectu nullum erit spectantibus lucrum, sed temporalis duntaxat delectatio, nullam habens utilitatem : ex fimo Job autem viso, omnem quis capiet utilitatem, et disciplinam multam, et exhortationem ad patientiæ rationem. Itaque

1 Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 98-125.

multi nunc longam et transmarinam peregrinationem a terræ finibus in Arabiam suscipiunt, ut fimum illum cernant, et conspicati terram deosculentur, quæ illius victoris certamina, et cruorem omni auro pretiosiorem suscepit. Neque enim tantum radiaret purpura, quantum illud corpus tunc resplendebat, non alieno, sed proprio tinctum sanguine. Ulcera vero illa gemmis omnibus erant cariora. Margaritarum enim natura nihil vitæ nostræ prodest, nec ullum usum habentibus necessarium explet: ulcera vero illa sunt omnis tristitiæ consolatio. Et ut discas hoc verum esse, si quis filium charissimum et unigenitum amittat, ostende infinitas ipsi gemmas, et non consolaberis dolorem, neque angorem lenies: si autem Jobi vulnera ei in memoriam revoces, facile mederi poteris, sic dicens: Quid luges, homo? tu quidem filium unum amisisti: beatus autem ille, cum omnis filiorum cœtus ablatus fuisset, in ipsa quoque carne plagam accepit, et nudus in fimo sedebat, undique sanie diffluens, dum paulatim ipsius caro consumeretur, justus, verax, in Deum pius, omni mala re abstinens, Deum virtutis testem habens. Si enim hæc verba dixeris, omnem lugentis tristitiam extinxeris, et omnem dolorem sustuleris: et sic justi vulnera margaritis utiliora fiunt. Imaginamini igitur et vos athletam illum, et existimate vos cernere fimum illum, et ipsum in medio stercoris sedentem: statuam auream, gemmatam, qualem dicere non novi: neque enim tam pretiosam valeo materiam invenire, ut illi cruentato corpori comparari possit. Sic omni materia pretiosissima carnis illius natura erat multo venerabilior, et ulcera solaribus radiis splendidiora: hi enim corporis oculos illuminant; illa vero mentis nostræ oculos illustrant: illa diabolum penitus excæcaverunt. Propterea namque post illam plagam resilivit, nec deinceps apparuit. Tu vero, dilecte, et hinc disce tribulationis lucrum quan-

tum est : etenim quando dives erat, et otio fruebatur justus, unde accusaret ipsum habuit, mendaciter quidem: verum habuit unde diceret, « Num te gratis colit Job[1] ? » Postquam vero ipsum spoliavit, et fecit pauperem, ne hiscere quidem amplius ausus est : et cum dives quidem esset, cum ipso pugnare parabat, et supplantare minabatur: postquam vero pauperem fecit, omniaque abstulit, et in extremum dolorem induxit, tunc resiliit: et quando sanum quidem ipsius erat corpus, manus apponebat : ut vero ipsius carnem vulneribus implevit, tunc aufugit victus. Vidisti quanto paupertas divitiis, imbecillitas et ægritudo sanitate, tentatio quiete melior vigilantibus et utilior sit, et clariores fortioresque pugnantes faciat? Quis vidit? quis audivit tam mirabiles pugnas? Profanorum certaminum pugiles, cum adversariorum capita vulnerarint, tunc victores sunt, et coronantur: hic vero cum justi corpus vulnerasset, omnimodis replens ulceribus, et imbecillius fecisset, tunc victus est, et retrocessit : et postquam ipsius latera undique confodit, ipse quidem nihil profecit: repositum enim thesaurum non abstulit : nobis autem ipsum clariorem reddidit, et per illam confossionem, ut omnes hominem interiorem aspicerent, fecit, et omnes ipsius divitias discerent : et cum vincere speravit, tunc multa cum ignominia recessit, et nullam amplius vocem emisit. Quid actum est, diabole? quare refugis? Nonne facta sunt quæcumque volebas? non interemisti ipsius ovilia, armenta, equorum greges, et mulorum? non filiorum cœtum perdidisti, et carnem omnem vulnerasti? quare recessisti? Quoniam facta quidem sunt omnia, quæ volui, inquit: quod vero fieri maxime volebam, et propter quod omnia feci, hoc factum non est : neque enim blasphemavit: propter hoc enim omnia illa faciebam, inquit, ut hoc

[1] Job. 1, 9.

procederet. Hoc non facto nihil lucrifeci ex pecuniarum jactura, et filiorum interitu, et corporis plaga : sed contrarium, quam volebam, evenit, splendidiorem reddidi inimicum, et clariorem effeci. Cognovisti quantum sit tribulationis lucrum, charissime? Pulchrum quidem et integrum corpus fuerat, multo vero venerabilius factum est, illis vulneribus perfossum : quoniam et lanæ pulchræ quidem, et antequam tingantur : postquam vero purpureæ factæ fuerint, ineffabilem sumunt pulchritudinem, multumque decorem. Nisi vero ipsum expoliasset, bonam victoris habitudinem non cognovissemus : nisi ipsius corpus plagis perforasset, radii intrinsecus non reluxissent : nisi ipsum in fimo constituisset, ipsius divitias non cognovissemus. Neque enim tam splendidus in solio rex sedens, quam insignis erat ille et illustris in fimo : etenim post regium quidem solium mors, post fimum autem illum cœlorum regnum.

II. Hæc igitur omnia ratiocinantes, ex opprimente tristitia nos relevemus. Has etenim vobis historias appono, non ut dicta laudetis, sed ut virtutem imitemini et patientiam generosorum hujusmodi virorum : ut per ipsa discatis opera, quod humanorum nullum sit grave malorum, nisi peccatum : non paupertas, non ægritudo, non contumelia, non calumnia, non ignominia, non mors quæ omnium malorum extremum esse videtur. Hæc enim calamitatum nomina, philosophantibus sunt tantum nomina rebus carentia. Vera autem calamitas, Deum offendere, et eorum quæ ipsi non placent, aliquid facere. Quid enim, quæso, grave mors habet? Num quod te celerius ad tranquillum portum et pacatam illam transmittit vitam? quamvis enim homo non occidat, ipsa naturæ lex irrepens nonne corpus ab anima resolvet? Licet enim hoc nunc minime fiat, erit paulo post, quod nunc timemus : et hæc dico, non

grave quid expectans aut triste, absit, sed erubescens mortem timentium causa. Tot expectans bona quæ « Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt [1], » ad fruendum differs, et negligis, et torpes? nec tantum torpes, sed et times, et horres? Et quomodo non tibi turpe propter mortem dolere, cum Paulus propter præsentem gemuerit vitam, et Romanis scribens dixerit : « Creatura congemiscit, et nos ipsi spiritus primitias ha» bentes gemimus [2]? » et hæc dicebat non condemnans præsentia, sed futura desiderans. Gustavi, inquit, gratiam, et moram non fero : spiritus primitias habeo, et ad integrum festino : ascendi in tertium cœlum, vidi gloriam illam ineffabilem, vidi regiam splendentem, didici quibus hic immorans bonis caream, propterea gemo. Dic etenim mihi, si quis te in regias duxisset aulas, et de parietibus aurum undique fulgens, et omnem alium ornatum tibi demonstrasset : postea te inde in pauperis casam induxisset, et post breve tempus in regias reducturum illas, et perennem ibi mansionem se tibi daturum esse promisisset, numquid non deberes affici desiderio, et vel ipsos paucos dies ægre ferre? Hoc quoque de cœlis et de terra cogites, et ingemisce cum Paulo, non propter mortem, sed propter præsentem vitam. At da mihi, inquis, ut Paulo similis fiam, et nunquam mortem timebo? Et quid te Paulo similem fieri prohibet? Nonne pauper erat ille? nonne tentoriorum sutor? nonne idiota? Si enim dives fuisset ac nobilis, habuissent forte pauperes ad ipsius imitationem vocati, paupertatem suam obtendendi causam : nunc autem horum nihil dicere potes : etenim operarius homo erat, et quotidianis pascebatur laboribus. Et tu quidem ab initio pietatem a parentibus suscepisti, a prima ætate sacris es litteris innutritus : ille vero et blasphemus fuit,

[1] 1 Cor. II, 9. — [2] Rom. VIII, 22.

et persecutor, et contumeliosus, et Ecclesiam vastavit: sed tamen ita subito mutatus est, ut omnes studio et fervore superaverit, et clamat dicens, « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi[1]. » Ille Dominum imitatus est, tu conservum non imitaris? tu qui a principio in pietate educatus es, eum, qui postea per mutationem ad fidem accessit? Non nosti, quod qui in peccatis sunt, etsi vivunt, mortui sunt? qui vero in justitia sunt, etsi mortui sunt, vivunt? Nec meus hic sermo, sententia est Christi Marthæ dicentis: « Omnis qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet[2]. » Num enim fabulæ sunt dogmata nostra? Si Christianus es, Christo crede: si Christo credis, per opera mihi fidem demonstra. Quomodo vero per opera fidem demonstrabis? si mortem contemnas. Et in hoc enim ab infidelibus differimus. Etenim illi quidem merito timent mortem, resurrectionis enim spem non habent: tu vero meliori pergens via, et de futurorum spe philosophari valens, qua dignus es venia, de resurrectione quidem confidens, ita vero mortem timens ut ii qui non credunt resurrectioni? Sed mortem, inquit, non timeo: neque mori, sed male mori, et capite truncari. Igitur Joannes male mortuus est? fuit enim obtruncatus. Igitur Stephanus male mortuus est? fuit enim lapidatus; et martyres cuncti misere secundum vos obiere, quoniam igne aut ferro vitam finierant: et hi quidem in mare, hi vero in præcipitium, hi autem in dentes bestiarum incidentes, sic mortui sunt. Non hoc est male mori, mi homo, violenta morte finiri, sed in peccatis mori. Audi namque Prophetam de hoc ipso philosophantem et dicentem: « Mors peccatorum pessima[3]. » Non dixit, mors violenta pessima: sed quid? « Mors peccatorum pessima. » Juste sane, postquam enim hinc migraverint, pœna intolerabilis, tormenta sempi-

[1] 1 Cor. XI, 1. — [2] Joan. XI, 25. — [3] Psal. XXXIII, 22.

terna, vermis virulentus, ignis inextinguibilis, tenebræ exteriores, vincula insolubilia, dentium stridor, tribulatio et angustia, et æterna damnatio.

III. Cum igitur talia maneant peccatores mala, quæ possit esse utilitas, sive domi, sive in lecto vitam finiant? sicut contra justis nullum damnum esse possit, quod ense vel igne præsentem vitam claudant, cum ad immortalia migrare bona debeant. « Vere mors peccatorum pessima. » Talis erat divitis illius mors, qui Lazarum despexerat, qui domi, et in lecto, et necessariis assistentibus vita per propriam soluta mortem defunctus torrebatur, ne parvam quidem consolationem ex præsentis vitæ prosperitate nancisci valens. At non ita Lazarus: verum in ipso pavimento canibus astantibus et ulcera lingentibus violentam mortem passus; quid enim fame difficilius esse possit? digressus illinc æternis potitus est bonis, in Abrahæ sinu gaudens. Quid igitur ipsum læsit violenter mori? quid vero diviti profuit morte non violenta mori? At non violenter, inquit, sed injuste mori timemus: et quod ausi nihil eorum de quibus in suspicionem vocamur, cum sontibus pariter puniamur. Quid ais, quæso? Injuste mori times? An juste velles? et quis tam miser et ærumnosus, ut cum injuste mori immineat, malit juste mori? Si enim mortem metuere oportet, juste nobis ingruentem timere convenit: quoniam injuste quidem mortuus, per hoc ipsum cum sanctis omnibus communicat. Apud Deum enim probatorum et illustrium plures injustam sustinuere mortem, et ante omnes Abel[1]: non enim in fratrem peccans, nec Caïn læso: sed quoniam Deum honorabat, ideo jugulatus est. Deus autem permisit, numquid ipsum amans, an odio habens? certum est quod amans, ut clariorem ipsi coronam faceret ex injustissima cæde. Vides neque violentam,

[1] Gen. IV.

neque injustam mortem esse metuendam, sed mortem in peccatis? Abel injuste mortuus est, Caïn vixit gemens et tremens: quis igitur, dic mihi beatior fuit, qui cum justitia requieverat, an qui in peccatis vivebat? qui mortuus est injuste, an qui juste puniebatur? Vultis charitati vestræ dicam, unde timemus mortem? non vulnerat nos regni amor, non nos futurorum amor accendit: alioquin præsentia despiceremus omnia, sicut beatus Paulus. Ad hæc non timemus gehennam, ideo mortem timemus: supplicii illius intolerabilem gravitatem non novimus, propterea pro peccato mortem timemus: quod si ille animam nostram timor occupasset, iste subrepere non potuisset. Et hoc non procul, sed ex domesticis, et ex iis quæ nobis acciderunt his diebus, manifestum facere conabor. Postquam enim ab Imperatore datæ sunt litteræ, tributum hoc quod intolerabile esse videbatur, conferre jubentes, omnes tumultuabantur, omnes contendebant, ægre ferebant, indignabantur, inter se occurrentes dicebant: Haud vitalis nobis vita, subversa civitas est, hujus tributi magnitudinem sustinere poterit nemo: et omnes angebantur, tanquam de extremis ipsis periclitantes. Mox vero postquam perpetrata acciderunt, et quidam nefarii et sceleratissimi legibus conculcatis, statuas dejecerunt, et mortis periculum omnibus imposuerunt, et jam de ipsa vita timemus exacerbato Imperatore, non nos amplius pecuniarum jactura mordet, sed alia pro illis omnes audio dicentes: Capiat et substantiam Imperator, et agris et supellectilibus libenter carebimus, duntaxat corpus salvum fore quis spondeat. Sicut itaque prius quam nobis mortis timor immineret, nos pecuniarum mulcta cruciabat: postquam vero nefanda perpetrata sunt, mortis timor succedens, mulctæ dolorem expulit: sic et si gehennæ timor comprehendisset animas nostras, non mortis timor occupasset: sed quem-

admodum in corporibus, quando nos duo dolores oppresserunt, inferiorem potentior abscondere consuevit : sic et nunc factum esset; si futuri supplicii timor in anima remansisset, omnem timorem humanum obscurasset. Itaque si quis gehennæ semper meminisse laboret, mortem deridebit : et non præsenti tantum angustia liberabitur, sed et ab illa flamma eripietur. Qui enim gehennam continue timet, nunquam in gehennæ ignem decidet, hoc assiduo castigatus metu. Concedite nunc, ut opportune vobis dicam : « Fratres, ne pueri efficiamini sensibus, sed malitia » infantes sitis[1]. » Etenim puerilem timemus pavorem, mortem timentes, peccatum autem non timentes. Pueri enim parvi larvas timent, ignem non timent : sed si ad lucernam lumen habentem portari contingat, inconsiderate manum immittunt lucernæ et flammæ : dum contemnendam larvam horrescunt, vere timendum ignem non timent : sic quidem et nos timemus mortem, quæ est larva contemptu digna : peccatum vero non timemus, quod est vere timendum, et ignis more conscientiam devorat. Et hæc non ex rerum natura, sed ex ignorantia nobis accidere consueverunt : quod si cogitemus, quid tandem sit mors, nunquam ipsam timebimus. Quid igitur tandem mors est? id ipsum quod vestimentum exuere. Tanquam vestimentum enim corpus animæ circumdatum est, et hoc ad breve tempus per mortem depositum, clarius iterum resumemus. Quid tandem mors est? peregrinatio ad tempus, somnus consueto longior. Itaque si mortem times, time et somnum : si propter morientes angeris, et propter comedentes, et propter bibentes angere : sicut enim hoc naturale, sic et illud. Ne te naturalia contristent, contristent te potius quæ sunt ex mala voluntate : neque morientem luge, sed in peccatis viventem.

[1] 1 Cor. XIV, 10.

IV. Vis commemorem et aliam causam, propter quam mortem timemus? Non vivimus cum diligentia, non habemus conscientiam puram : quod si hoc esset, nihil nos mors terruisset, non fames, non pecuniarum jactura, non quævis alia res. In virtute enim viventem horum nihil lædere poterit, nec interna privare voluptate : bonæ enim innutritum spei, nihil in tristitiam dejicere poterit. Quid enim quispiam facere possit, quo fortem virum in tristitiam conjiciat? Auferet pecunias? sed habet in cœlis divitias. Patria ejiciet? sed in supernam civitatem mittet. Vincula injiciet? sed habet conscientiam solutam, et exteriorem non sentit catenam. At interficiet corpus? sed iterum resurget : et sicut qui cum umbra pugnat, et aërem verberat, percutere poterit neminem : sic et qui cum justo pugnat, cum umbra tantum pugnat, et vires suas dissolvit, nullam illi plagam valens infligere. Itaque da mihi de cœlorum regno confidere, et si vis, hodie me jugula : cædis gratiam tibi habebo, quod me celeriter ad illa bona transmittas. Hoc est maxime quod et nos lugemus, inquit, quod peccatorum multitudine prohibiti, regnum illud non assequemur. Igitur mortem lugere omittens, luge peccata, ut ipsa deleas. Propter hoc enim tristitia facta est, non ut ob jacturam pecuniarum, non ob mortem, nec ob ullam aliam rem talem doleamus, sed ut ipsa ad delenda utamur peccata, et quod hoc verum sit, exemplo facio manifestum. Remedia medicinalia propter illos tantum morbos facta sunt, quos tollere queunt, non propter illos, quos nihil adjuvare possunt. Puta; adhuc enim manifestiorem volo sermonem reddere; medicamentum oculos lippientes tantum juvare valens, nullum vero alium morbum, propter oculorum ægritudinem tantum factum esse dicere quis posset : non propter stomachum, neque propter manus, neque propter ullum aliud membrum.

Transferamus igitur orationem ad tristitiam, et inveniemus, quod in nullo eorum, quæ nobis accidunt, nos adjuvet, peccatum vero solum corrigat: certum igitur eam ad illud tantum auferendum concessam esse. Percurramus ingruentium nobis malorum quodlibet, et tristitiam superadducamus, et videamus quid ex hac fiat utilitatis. Mulctatus est quispiam pecuniis? tristatus est, mulctam non emendavit: filium amisit? doluit, mortuum non resuscitavit, nec defuncto profuit: flagellatus est quis, alapis cæsus, contumeliis affectus? doluit, non resarcivit contumeliam. In morbum quis incidit, et ægritudinem gravissimam? doluit, ægritudinem non sustulit, sed et difficiliorem reddidit. Vides horum nulli prodesse tristitiam? Peccavit quis, tristatus est? peccatum delevit, dissolvit debitum. Unde hoc manifestum? ex Domini sententia. De quodam prævaricato loquens, dicebat: « Propter peccatum paulisper ipsum contristavi, et vidi » quod tristatus est, et incessit mœstus, et ipsius vias cor» rexi[1]. » Propterea et Paulus dicit: « Quæ enim secun» dum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem » operatur[2]. » Igitur postquam manifeste oratio demonstravit, neque pecuniarum mulctam, neque contumeliam, neque calumniam, neque flagella, neque morbum, neque mortem, neque aliud hujusmodi resarcire tristitiam posse, sed solum delere peccatum, et ad hoc destruendum valere: certum est quod propter hanc solam causam facta sit. Ne amplius igitur pecuniarum jacturam doleamus, sed cum peccamus tantum doleamus: multa enim hic ex tristitia utilitas. Mulctatus es? Ne doleas, neque enim proderit: peccasti? dole, utile namque est, et Dei prudentiam et sapientiam considera. Duo hæc nobis peperit peccatum, tristitiam et mor-

[1] Isaï. LVII, 17. — [2] 2 Cor. VII, 10.

tem. « Quacumque enim die comedes, inquit, morte mo»rieris[1] : » et ad mulierem, « In doloribus paries filios[2] : » et per hæc utraque peccatum sustulit, et a filiis matrem deleri curavit. Quod enim cum tristitia mors peccatum destruat, manifestum quidem et ex Martyribus : manifestum item ex iis, quæ dixit Paulus ad peccatores, sic inquiens : « Ideo multi in vobis infirmi, et imbecilles, et » dormiunt multi[3], » quia vos peccatis, inquit, morimini, ut morte peccata solvantur. Intulit igitur dicens, « Si enim » nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur : dum » judicamur autem a Domino, corripimur, ut non cum » mundo damnemur. » Et sicut vermis ex ligno nascitur, et illud rodit, et tinea lanam comedit, suam ab ipsa originem habens : sic et tristitia et mors de peccato natæ sunt, et peccatum absumunt. Igitur ne timeamus mortem, sed peccatum timeamus duntaxat, et propter illud doleamus. Et hæc dico non grave quidquam expectans, absit, sed timentes vos sic semper affici volens, et Christi legem per opera implere. « Si quis enim non tollit crucem » suam, et sequitur me, non est me dignus[4], » inquit. Hoc autem dicebat, non ut lignum humeris feramus, sed ut mortem semper ante oculos habeamus, sicut et Paulus quotidie moriebatur[5], et mortem deridebat, præsentemque vitam contemnebat. Es enim miles, semper in acie constitutus : miles vero mortem timens, nunquam strenue se geret : sic igitur neque Christianus homo pericula timens, magnum quid et admirabile exhibebit, imo facile expugnabilis erit : intrepidus contra et magnanimus, inexpugnatus manet et invictus. Sicut igitur pueri tres ignem non timentes, ignem effugerunt : sic et nos, si mortem non timeamus, mortem effugiemus. Ignem vero minime

[1] Gen. II, 17. — [2] Id. III, 16. — [3] 1 Cor. XI, 30. — [4] Matth. X. — [5] 1 Cor. XV.

timuerunt, non enim est crimen incendi, sed peccatum timuerunt : crimen enim est impietatem sequi. Hos et nos imitemur, et omnes illis similes : et ne pericula timeamus, et effugiemus pericula.

V. Non sum equidem Propheta, neque filius Prophetæ[1] : futurum tamen manifeste scio, et magna et clara voce proclamo, quod si mutemur, et aliquam animæ nostræ curam agamus, et ab improbitate absistamus, nihil molestum ingruet, et triste : atque hoc manifeste novi ex Dei clementia, et ex his quæ in viros, et civitates, et gentes, et populos integros fecit. Etenim Ninivitarum civitati minatus est, et dixit : « Adhuc tres dies, et Ninive sub» vertetur[2]. » Quid igitur, dic mihi, Ninive subversa est et urbs destructa fuit? Contra prorsus accidit, et surrexit, et clarior facta est, et tantum tempus præteritum ipsius gloriam non destruxit, sed omnes eam celebramus adhuc quoque, et admiramur : quoniam portus quidam optimus ex illo tempore peccantibus omnibus extitit, in desperationem cadere non permittens, sed omnes ad pœnitentiam vocans, et per ea quæ fecit, et per quæ Dei providentiam est assecuta, persuadens nunquam de propria salute desperare, sed vitam gerentes bonam, et optimam spem proponentes, de fine tanquam penitus bono futuro confidere. Quis enim non excitetur illorum exemplum audiens, licet omnium sit ignavissimus? Elegit itaque Deus prophetiam potius suam irritam cadere, quam civitatem corruere : imo vero neque prophetia cecidit. Si enim hominibus in eadem malitia permanentibus non in opus sententia processisset, posset quis forte dicta criminari : quod vero mutatis ipsis, et a malitia desistentibus, etiam Deus ab ira destiterit, quis amplius prophetiam carpere poterit, et dicta mendacii condemnare? Etenim

[1] Amos. VII, 14. — [2] Jon. III, 5.

legem, quam ab initio Deus cunctis hominibus posuit per Prophetam loquens, hanc et tunc conservavit. Quam autem legem? « Ad summam loquar, inquit, ad gentem et » regnum, ut eradicem, et suffodiam, et perdam : et erit, » si pœnitentiam egerint malitiæ, me quoque pœnitebit » iræ, quam locutus fueram facere ilis[1]. » Hanc igitur legem custodiens pœnitentes salvavit, et a vitio discedentes ab ira liberavit. Noverat Barbarorum virtutem, et ideo Prophetam urgebat : sic et tunc agitabatur civitas audita voce prophetica, sed in nullo læsa est, quin et a timore adjuta. Timor enim ille salutem peperit, comminatio periculo liberavit, subversionis sententia subversionem cohibuit. O novam rem et admirabilem! denunciatio mortem minans, vitam peperit. Sententia postquam lata fuit, tunc invalida facta est, contra quam apud sæculares judices : apud hos enim in medium prolata, rata fit sententia : apud Deum contra, proferri sententiam eam invalidam facit : nisi enim prolata fuisset, non utique peccatores audissent : si vero non audissent, neque egissent pœnitentiam, neque pœnam repulissent, nec fuissent illa mirabili salute potiti. Quomodo enim non mirabilis, cum judex sententiam tulerit, rei vero per pœnitentiam sententiam solverint? Non enim urbem fugerunt, sicut nos nunc : sed manentes, ipsam nutantem firmarunt. Laqueus erat, et munimen ipsam reddiderunt : vorago erat et præcipitium, et tutelæ turrim fecerunt. Audierunt quod ædificia corruent, neque fugerunt ædificia, sed peccata fugerunt : non discesserunt quisque de domo sua, sicut nunc nos, sed discessit quisque a via sua mala. Num enim, inquit, muri iram pepererunt? nos vulneris auctores, nos medicamentum præparemus : propterea non locorum permutationibus, sed morum conversioni salutem crediderunt.

[1] Jerem. xviii, 7.

VI. Hæc Barbari : et nos non confundimur, neque nos abscondimus, quando illis mores convertentibus, nos loca permutamus, et ebriorum hominum opera facimus, substantiamque nostram exponimus? Dominus nobis irascitur, et nos iram solvere omittentes, quæ in domo sunt circumferimus, et circuimus quærentes, ubi substantiam deponamus, cum esset opus quærere, ubi animam deponeremus : imo vero nec oportet quærere, sed virtute et vitæ rectitudine ipsi securitatem præbere. Neque enim si servo irascentibus nobis et indignantibus, ille adversus iram se excusare omittens, in cellulam suam descendens, vestimenta et omnes colligens sarcinulas et colligans, de fuga meditaretur, huncipsius contemptum facile ferremus. Desistamus igitur ab hoc importuno studio, et dicamus quisque ad Deum : « Quo ibo a spiritu tuo ; et a facie tua » quo fugiam [1] ? » Barbarorum philosophiam imitemur : illi in incertis pœnitentiam egerunt : non enim hoc habebat sententia : si convertamini et pœnitentiam agatis, civitatem firmabo : sed simpliciter, « Adhuc tres dies et «Ninive subvertetur[2]. » Quid igitur illi? « Quis novit an «pœnitebit Deum mali, quod locutus est facere nobis ? » Quis novit? Nesciunt rei finem, nec pœnitentiam negligunt : nesciunt Dei benignitatis consuetudinem, et in incertis mutantur : nec enim habebant alios Ninivitas ad quos respicerent pœnitentia acta servatos : nec Prophetas legerant, nec Patriarchas audierant, nec usi sunt consilio : non admonitionem nacti sunt, neque sibi persuaserant, omnino Deum pœnitentia placandum esse. Neque enim hoc habebat comminatio, sed dubitabant hærebantque, et tamen cum omni diligentia pœnitentiam egerunt. Quæ igitur ratio nobis erit, cum illi quidem nec unde de fine confiderent habentes, tantam exhibeant mutationem : tu

[1] Psal. CXXXVIII, 7. — [2] Jon. III, 9.

vero qui de divina benignitate confidere potes, et qui multa sæpius pignora cepisti ejus circa te curæ, et Prophetas et Apostolos audisti, et per ipsas res instructus es, nec ad eamdem cum ipsis mensuram virtutis pervenire contendas? Magna igitur horum hominum virtus, multo autem major Dei clementia, et hanc ex ipsa minarum magnitudine conspicere licet. Ob hoc enim sententiæ non addidit : Si vero pœnitentiam egeritis, parcam : ut indefinitam inferens sententiam, et timorem augens, celerius ad pœnitentiam compelleret. Et Propheta quidem erubescit futurum sciens et conjectans, quod infecta manebunt dicta : Deus autem non erubescit, sed unum duntaxat, hominum scilicet salutem, quærit, et servum suum emendat. Postquam enim navigium ille ingressus est, statim excitavit mare, ut discas quod ubi peccatum, ibi procella : ubi inobedientia, ibi fluctuatio ; et quatiebatur quidem civitas propter peccata Ninivitarum, quatiebatur autem et navigium propter Prophetæ inobedientiam. Illi igitur Jonam in mare dejecerunt, et stetit navigium : nos quoque peccata submergamus, et civitas omnino stabit. Itaque fugæ nulla nobis utilitas, sicut nec illum fuga quidquam adjuvit, quinimo et læsit. Fugiebat ergo terram, et Dei iram non effugiebat. Fugiebat terram, et in mare tempestatem induxit : nec tantum nullum ex fuga bonum nactus est, sed etiam eos qui se susceperunt, in extremum periculum adduxit, et quando navigans in navigio sedebat, et nautæ et gubernatores aderant, omnisque nauticus apparatus, de extremis periclitabatur : postquam autem in mare projectus, et peccatum per supplicium deponens, in incompositum deductus est navigium, ceti scilicet ventrem, multa potiebatur libertate : ut discas ; sicut in peccatis viventi neque navigium prodest : sic peccato exutum neque mare perdere, neque bestias devorare.

Ipsum igitur undæ susceperunt, nec suffocaverunt: certus suscepit, et non interemit: verum et animal, et elementum incolume depositum Deo reddiderunt; et per omnia instituebatur Propheta ut esset mansuetus et humanus, et neque stultis nautis, neque feris undis, neque bestiis crudelior esset. Etenim nautæ non in principio statim, sed post multam necessitatem ipsum prodiderunt: mare vero et bestia cum multa benevolentia custodierunt, Deo hæc omnia dispensante. Rediit igitur, prædicavit, minatus est, persuasit, salvavit, terruit, correxit, et una primaque prædicatione firmavit: neque enim multorum dierum indiguit, neque continui consilii, sed nuda illa locutus verba, omnes in pœnitentiam deduxit. Ideo ipsum non statim de navigio Deus ad urbem duxit, sed nautæ mari tradiderunt, mare ceto, cetus Deo, Deus Ninivitis, et per longum circuitum profugum restituit: ut omnes doceat, Dei manus effugere impossibile esse. Nam quocumque quis proficiscatur, peccatum pertrahens, infinita sustinebit detrimenta: et si hominum nemo adsit, ipsa undecumque creatura cum multa illi resistet vehementia. Ne igitur fugæ salutem nostram credamus, sed morum mutationi. Num enim quia in civitate manes, propterea Deus irritatur, ut fugias? quoniam peccasti, propterea indignatur. Igitur peccatum depone, et unde vulneri causa, inde mali fontem reprime: contraria enim contrariis curare et medici jubent. Ex crapula ergo nata est febris? inedia morbum corrigunt: ex tristitia quis infirmatus est? lætitiam huic aptam medicinam esse dicunt. Sic et in animæ ægritudinibus facere oportet: iram torpor excitavit? industria hanc repellamus, multamque præ nobis feramus mutationem. Jejunium habemus auxiliatorem, et commilitonem maximum, et præter jejunium instantem angustiam, et periculi timorem: instemus igitur animæ hoc

tempore: etenim ipsi omnia quæcumque voluerimus, facile persuadere poterimus. Pavidus enim et tremens, et a deliciis omnibus expeditus, atque in timore vivens, facile philosophari potest, et cum multa alacritate virtutis semina suscipere.

VII. Primum igitur ei persuadeamus, ut a juramentorum fuga mutationem incipiat: etsi enim heri et nudiustertius de hac vobis locutus sum materia, neque tamen hodie desistam, neque cras, neque perendie eadem monere. Et quid dico crastinam aut tertiam diem? donec vos correctos videam, non absistam: si enim legem prævaricantes non erubescunt, multo magis nos jubentes, ne prævaricemini, de frequenti admonitione non erubescere par est. De iisdem enim continue commonefacere, non dicentis, sed audientium est crimen, diuturna super simplicibus et facilibus præceptis indigentium disciplina. Quid enim facilius quam non jurare? consuetudinis tantum opus est: non est corporis labor, non est pecuniarum impendium. Vis discere quomodo vitium superari possit? quomodo ab improba consuetudine liberari liceat? ego te quemdam docebo modum: quem si tenueris, superabis omnino. Cum videris te ipsum, vel alium quemque, vel servum, vel filium, vel uxorem hoc malo captos, et continue commonefactos, neque correctos, jube non cœnatos cubare, et hanc tibique et illis damnationem impone, damnationem non damnum, sed lucrum ferentem. Talia enim sunt spiritualia: et lucrum ferunt, et celerrimam correctionem: lingua enim assidue cruciata, vel nemine commonente sufficientem capit admonitionem a siti compressa, a fame angustiata, et licet omnium simus stolidissimi, tota die hujus tormenti magnitudine commoniti, alio consilio et admonitione non indigebimus. Laudastis dicta, verum et factis laudem demonstrate. Quod enim alioqui

hujus concionis emolumentum? Si quotidie puerulus ad scholam pergat, postea nil discat: num ad excusationem sufficiat nobis, ipsum illuc quotidie pergere? non hoc ipsum maximum ducemus crimen, quod per singulos dies illuc pergens, hoc frustra faciat? Hoc et in nobis ipsis cogitemus, et intra nos ipsos dicamus : Tantum temporis ad Ecclesiam occurrentes, terribilissima ruentes synaxi, ipsaque multum lucrum habente, si tales rursum discedamus, quales advenimus, nullum defectuum nostrorum corrigentes, quæ nobis erit hujus perfectionis utilitas? Etenim multa non propter se fiunt, sed propter ea quæ ex ipsis eveniunt. Quale illud est : seminans non ideo seminat, ut tantum seminet, sed ut et metat : quod nisi hoc fieret, et damnum sementis pateretur, seminibus incassum putrefactis. Mercator non propter hoc navigat, ut tantum naviget, sed ut peregrinando auctiorem faciat rem : quod nisi hoc adsit, et damnum accidet extremum, et damnosa mercatorum peregrinatio. Hoc idem et in nobis ipsis ratiocinemur : etenim et nos in Ecclesiam convenimus, non propter hoc ipsum solum, ut hic immoremur, sed ut aliquid magnum et spirituale lucrati discedamus. Si igitur inanes et nihil adepti abeamus, condemnationem nobis hoc studium accerset. Quod ne fiat, utque tantum damnum evitemus, abeuntes hinc inter sese amici, cum filiis patres, cum servis domini meditamini, et laborate quomodo imperatum expediatis : ut postquam iterum reversi fueritis, et de eisdem nos suadentes audieritis, non pudore afficiamini, mordente vos conscientia : sed gaudeatis, et lætemini admonitionis majorem vobis partem expletam conspicientes. Hæc non tantum hic philosophemur : non enim hæc momentanea admonitio totum eradicare potest, verum et domi vir ab uxore hæc audiat, et uxor a conjuge : et æmulatio quædam fiat omnibus ad hujus legis imple-

tionem pervenire studentibus, et qui prius impleverit deficienti exprobret, ut ipsum magis excitet: qui deficit, et nondum implevit, prævenientem spectet, et ad ipsum celeriter pervenire contendat. Si hæc meditemur, si hæc curemus, brevi nobis et alia prospere negotia dirigentur. Tu quæ Dei sunt meditare, et ipse tuis providebit. Nec mihi dicas: Quid vero, si quis jurandi necessitatem nobis imponat? quid si non credat? Sane vero, ubi lex violanda, necessitatis meminisse non oportet. Una est enim inevitabilis necessitas, Deum non offendere. Verumtamen interim illud præsta, superflua recide juramenta, temere et sine necessitate, domi cum amicis, cum servis prolata: si hæc sustuleris, in illis mei nihil amplius indigebis: ipsum enim os in hoc exercitatum, ut jurandi frequentiam timeat et fugiat, neque si quis millies coëgerit, in illam amplius cadere consuetudinem admittet: sed ut nunc multo labore et infinita interturbatione, terrentes, minantes, admonentes, consulentes, vix potuimus in aliam ipsum consuetudinem transmutare: sic et tunc quidem, licet infinitam quis inferat necessitatem, hanc transgredi legem non poterit persuadere. Sed sicut venenum quodpiam nunquam gustare quis vellet, etiam instante necessitate: sic neque juramenta admittere. Hoc autem si fiat, vobis solamen erit, et hortamentum ad reliquas virtutis partes attingendas. Qui enim nihil præstitit, torpescit, et cito concidit animo: qui vero sibi conscius est, quod vel unum expleverit mandatum, ex hoc bene sperare doctus, majori cum studio ad reliqua procedet: postea aliud capiens ad aliud celeriter veniet, nec prius desistet, quam ad ipsum culmen perveniat. Si enim in pecuniis quanto quis plures comparaverit, tanto plures cupit: multo magis in officiis spiritualibus hoc contingere videas. Propterea festino, et urgeo, ut res principium capiat, et in animis vestris virtu-

tis fundamentum jaciatur : et precamur, et supplicamus, ut non tantum hora præsenti horum sitis verborum memores, verum et domi, et in foro, et ubicumque commoremini. Utinam mihi dari posset, ut vobiscum conversarer, non hoc longo mihi sermone fuisset opus : nunc vero cum hoc non liceat, vos me absente verborum memores estote meorum, et ad mensam sedentes ingredi me putate, et astare, et omnia quæ nunc vobis hic dico, insonare : et ubicumque vobis de me habebitur sermo, præ omnibus hujus mementote mandati, et hanc mihi amoris in vos mei retributionem reddite : si hoc vos implesse videro, totum recepi, dignam laborum cepi mercedem. Ut igitur et nos reddatis promptiores, et vos bonæ spei efficiamini, et majorem ad reliqua mandata facilitatem paretis, multo hanc legem studio in animis vestris reponite, et tunc admonitionis utilitatem scietis. Quoniam et aureum vestimentum ex se pulchrum videtur, multo pulchrius autem nobis videbitur nostro circumpositum corpori : sic et Dei mandata pulchra quidem sunt, etiam cum laudantur, multo autem pulchriora, cum et explentur, apparent. Etenim nunc brevi temporis momento dicta nostra laudatis : si vero res impleatis, per omnem diem, et per omne tempus et nos et vos ipsos laudabitis. Nec hoc est magnum, quod invicem nos laudabimus, sed quod et Deus nos suscipiet : nec tantum suscipiet, sed et magnis illis remunerabitur et ineffabilibus donis : quæ nos omnes assequi contingat gratia Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri gloria una cum Sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI

Quod utilis est magistratuum timor, et narratio eorum, quæ per viam acciderunt iis, qui nuncium seditionis Imperatori afferebant : et quod qui indigna patitur, et gratias agit permittenti Deo, par sit ei qui talia propter Deum patitur. Exempla rursum a tribus pueris et fornace Babylonica : et de abstinentia a juramentis.

I. Multos quidem impendimus dies charitatem vestram consolantes[1], non propterea tamen ab hac desistemus materia : sed donec tristitiæ vulnus remanserit, consolationis medicamentum imponemus. Si enim corporis vulnera curare non desinunt medici, donec desivisse dolorem viderint : multo magis hoc in anima fieri convenit. Etenim animæ vulnus est tristitia : et ipsam continue lenibus fovere verbis oportet. Nec enim ita carnis tumorem calidarum solet aquarum natura remittere, ut animæ æstum consolantium copia sermonum sedare consuevit. Non hic opus spongia, sicut medicis, sed pro spongia linguam tractabimus. Non hic opus igne, quo aquas calefaciamus, sed pro igne Spiritus gratia utemur. Age igitur et hodie hoc ipsum faciamus. Nisi enim nos consolationem vobis attulerimus, unde solamen abunde capietis? Judices terrent, ideo sacerdotes consolentur : magistratus minantur, ideo Ecclesia confirmet. Etenim hoc in parvulis evenit; præceptores terrent, et verberant, et lacrymantes ad

[1] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 125-139.

matres remittunt : matres vero sinu suscipientes continent, et circumplectuntur, et lacrymas detergentes osculantur, et dolentem ipsorum animam relevant, verbis persuadentes, ipsis utilem esse præceptorum metum. Quoniam igitur et vos terruerunt magistratus, et anxios reddiderunt, Ecclesia communis omnium mater nostra sinus aperiens, et supinis suscipiens manibus quotidie consolatur, dicens utilem esse magistratuum metum, utilem etiam hinc profectam consolationem. Illorum enim metus non sinit nos torpore dissolvi : hujus autem consolatio sub tristitia succumbere non permittit : et per utraque Deus salutem nostram disponit. Nam et magistratus ipse armavit, ut lascivientes terreant : et sacerdotes ipse elegit, ut dolentes consolentur : et hæc utraque Scripturarum exempla, et ipsa rerum experientia docet. Si enim cum non deessent magistratus, et milites in armis præsto essent, furor paucorum hominum promiscuorum, et advenarum brevi temporis momento tantum nobis incendium fecit, et tantam excitavit procellam, et de naufragio cunctos metuere compulit : si magistratuum metus omnino sublatus fuisset, ad quid furoris isti non venissent : nonne a fundamentis hanc nobis urbem evertissent, et omnia confundentes, ipsas demum animas nostras abstulissent? Si enim judicialia sustuleris tribunalia, omnem vitæ nostræ ordinem sustuleris : et sicut si gubernatorem a navi separaveris, scapham submerseris : et si ducem ab exercitu abduxeris, vinctos hostibus tradideris milites : ita si magistratus de civitatibus abstuleris, feris irrationabilibus magis irrationabilem degemus vitam, inter nos mordentes, et nos devorantes, pauperiorem potentior, mansuetiorem audacior. Sed horum nihil nunc est per Dei gratiam : in religione enim viventes nihil opus horum

habent correctione. « Justo enim lex non est posita[1], » inquit. Multi vero ad vitium spectantes, nisi hunc imminentem timorem haberent, infinitis utique malis civitates implessent, quæ Paulus quoque cognoscens dicebat : « Non » enim est potestas, nisi a Deo : et quæ sunt potestates, » a Deo ordinatæ sunt[2]. » Quod enim in domibus faciunt lignorum contignationes, hoc magistratus in civitatibus : et sicut si illas sustuleris, dissoluti parietes per sese corruunt : ita si ex mundo magistratus tollas, et horum metum, et domus, et civitates, et gentes cum multa inter se licentia corruent, nemine existente qui contineat et repellat, et pœnæ timore eos quiescere persuadeat. Ne igitur doleamus, dilecti, propter magistratuum metum, verum et Deo gratias agamus quod torporem nostrum corripuerit, et nos diligentiores effecerit. Quod enim, quæso, damnum factum est ex cura et sollicitudine ista? quod honestiores facti simus, et mansuetiores : quod diligentiores, et attentiores : quod ebrium et meretricia canentem cantica videamus neminem : quod supplicationes continuæ, et lacrymæ, et preces : quod risus importunus, et turpia verba, et omnis lascivia expulsa sit, et mulierem modestam et liberam civitas nostra tota nunc imitetur? Propter hæc doles? quin gaudere propter hæc et Deo gratias agere magis oportet, quod tantam mollitiem paucorum dierum formidine resolverit. Non nego, inquit, sed si ad metum usque tantum periclitaremur, satis essemus utilitatis lucrati : nunc vero timemus ne ulterius malum procedat, et de ultimis periclitemur omnes : sed ne timeatis, Paulus vos consolatur dicens : « Fidelis est Deus, » qui non sinet vos tentari plus quam potestis, sed faciet » et cum tentatione proventum, ut possitis sufferre : ipse » enim dixit : Non te dimittam, neque te derelinquam[3]. »

[1] 1 Tim. I, 9. — [2] Rom. XIII, 1. — [3] 1 Cor. X, 13; Hebr. XIII, 5; Josue. I, 5.

Si enim rebus ipsis castigare vellet, et malorum experientia, non tot diebus nos timori tradidisset : cum enim punire noluerit, terret. Quoniam si puniturus esset, timor esset superfluus, superfluæ minæ. Nunc vero innumeris mortibus graviorem vitam sustinuimus, tot diebus trepidantes, et trementes, et ipsas umbras reformidantes, atque ipsius Caïn pœnam luentes, et e medio somno præ continua anxietate exilientes, ita ut si etiam Deum irritassemus, nunc tantam passi pœnam, reddidissemus propitium. Etsi enim non dignum peccato supplicium dedimus, Dei tamen clementiæ sufficit.

II. Non tantum autem ex hoc, sed etiam ex aliis multis confidere oportet. Non enim modica nobis bonæ spei pignora jam Deus dedit : et quod est omnium primum, qui malum attulere nuntium, hinc velut alati digressi, et dudum ad castra se perventuros esse putantes, circa medium adhuc iter morantur; tot obstacula et impedimenta ipsis acciderunt, et equos dimittentes, nunc vehicula agunt : unde necesse est eos illuc tardius perventuros esse. Postquam enim Antistitem nostrum, et communem patrem Deus hinc suscitavit, et persuasit abire, et obire legationem hanc, mox illos circa medium itineris consecutus est, ne prævenientes ignem succenderent, et in reliquum correctionem doctori inutilem redderent, regiis auribus inflammatis. Quod enim non sine Deo factum sit hoc impedimentum, inde manifestum : homines totum tempus in talibus peregrinationibus impendentes, et hoc officium habentes equos continue agendi, nunc ab ipsa equitatione contriti defecerunt, et quæ nunc accidere, Jonæ [1] rebus contraria facta sunt. Illum enim urgebat Deus abire nolentem, hos volentes vetuit. O novum et admirabile negotium! ille subversionem prædicare nolebat, et invitum

[1] Jon. 1.

eum excitavit : hi cum celeritate subversionem annuntiare festinant, et invitos ipsos rursum prohibuit. Qua tandem de causa? quoniam hic quidem celeritas damnum, illic vero celeritas lucrum ferebat : ideo et illum per cetum festinare fecit, et hos per equos impedivit. Vides Dei sapientiam? per quæ quisque, quod expectabat, se expediturum speravit, per hæc quisque impeditus est. Per navigium ille se evasurum putavit, et navigium illi vinculum factum est : isti per equos ocius se Imperatorem visuros sperarunt, et equi fuerunt impedimento : imo vero non equi, sicut nec illi navigium, sed Dei providentia ubique omnia propria dispensans sapientia. Et considera providentiæ modum, quomodo et terruit, et consolatus est : ipso enim die quo omnia illa patrata sunt facinora, ipsos quidem exire, tanquam omnia quæ acciderant Imperatori nuntiaturos permittens, exeundi celeritate omnes perterruit : postquam vero abierunt, et duos tresve dies contriverunt, cum jam inanem esse Antistitis nostri profectionem putabamus, utpote qui posterior esset futurus : tunc metum dissolvit, et nos consolatus est, illos, sicut dixi, media detinens via, efficiensque ut ii qui illinc ad nos proficiscebantur, illorum per viam ærumnas nobis annuntiarent, ut parumper respiraremus : quod et factum est, et magnam anxietatum partem deposuimus. His auditis, horum auctorem adoravimus Deum, qui patre quovis diligentius omnes res nostras nunc disposuit, invisibili quidem vi improbos istos cohibens nuntios, et tantum non dicens, Quid festinatis? quidve properatis civitatem talem subvertere volentes? Num bona regi nuntia affertis? Manete istic, donec servum meum, tanquam medicum optimum prævenire, et vestrum prævertere cursum faciam. Si vero nascente prævaricationis ulcere, tanta providentia exhibita est : multo magis post conversionem, post pœniten-

tiam, post tantum timorem, post lacrymas et preces majorem libertatem consequemur. Jonas enim congrue pellebatur, ut ad pœnitentiam induceret : vos vero jam exhibuistis pœnitentiam, et magnam conversionem, ideoque consolatione deinceps est opus, non nuntio minas ferente. Propterea communem et hinc patrem suscitavit, et quidem cum multa essent quæ prohiberent : si vero non pepercisset saluti nostræ, non illi persuasisset, sed et volentem exire vetuisset.

III. Tertium quidpiam suppetit dicendum, quod fiduciam vobis pariat; præsens nempe solemnitas, quam et infideles fere omnes reverentur, et hic ipse religiosus Imperator sic suspexit, et honoravit, ut omnes ante se cum pietate imperantes superaverit. Talibus namque diebus cum Epistolam ad solemnitatis honorem misisset, omnes fere carcerem habitantes dimisit. Et hanc Epistolam admissus Antistes noster coram Imperatore leget, et propriarum legum commonefaciet, et dicet ad ipsum : Tu te ipsum exhortare, et tui recordare, domesticum habes humanitatis exemplum, justam noluisti cædem committere, et injustam patrare sustinebis ? Convictos et condemnatos festivitatis reverentia dimisisti, et insontes nihilque ausos condemnabis, præsertim solemnitate præsente ? Nequaquam Imperator : tu hanc Epistolam civitatibus omnibus mittens, aiebas : Utinam et defunctos resuscitare possem. Hac opus habemus humanitate, his nunc egemus verbis. Non tam claros facit reges, hostes vincere, quam animum et iram superare : illic enim armorum et militum opus geritur, hic vero tuum solius simpliciter tropæum, et habes neminem, qui tecum sapientiæ gloriam partiatur. Superasti tumultum barbaricum, supera et animum regium : discant omnes infideles, quod Christi timor omnem potentiam refrenare possit. Glorifica Dominum tuum,

conservis peccata dimittens, ut ipse quoque te magis glorificet, ut benignum tibi et tranquillum oculum in judicii die clementiæ tuæ recordatus exhibeat. Hæc et his plura dicet, et nos ab ira penitus eripiet. Non tantum autem ad Imperatori persuadendum maximum ex hoc jejunio nobis est auxilium, sed etiam ad casus generose ferendos : etenim consolationem non minimam ex hoc tempore capimus. Per singulos enim dies congregari, et divinarum auditu Scripturarum frui, et invicem nos conspicere et lamentari, et orantes, ac benedictionem accipientes sic domum abire, id doloris plurimum nobis aufert. Ne igitur corruamus, neque nos ipsos præ anxietate prodamus, sed maneamus expectantes bona, et dicendis mentem adhibeamus : etenim volo et hodie de mortis contemptu iterum disserere. Dixi vobis heri, nos mortem timere, non quidem quia terribilis est, sed quoniam neque cœlestis regni amor nos succendit, neque gehennæ timor nos occupavit : et ad hæc quoniam conscientiam non habemus bonam. Vultis, et quartam hujus importunæ anxietatis causam commemorem, non minus superioribus veram? non vivimus in asperitate Christianis congrua, sed facilem hanc, et solutam, et mollem amamus vitam : idcirco verisimiliter et præsentibus oblectamur rebus. Quod si utique in jejuniis et pernoctationibus, et victus tenuitate hanc vitam transigeremus, cupiditates nostras præcidentes absurdas, voluptates arcentes, sudores virtutis sustinentes, secundum Paulum [1], corpus castigantes, et in servitutem redigentes, carnis providentiam ad desideria non facientes, angustam et confragosam tenentes viam, cito futura concupisceremus, præsentibus liberari laboribus festinantes. Et quod non falsus sit sermo noster, ad montium vertices ascende, considera illic morantes Monachos in

[1] 1 Cor. IX, 27.

sacco, in vinculis, in jejuniis, in tenebris conclusos, et omnes videbis mortem exoptantes, et rem illam requiem appellantes. Sicut enim cæstibus pugnans stadio exire festinat, ut vulneribus liberetur, et athleta spectatores exurgere concupiscit, ut laboribus absolvatur : sic et qui in rigida et aspera vita cum virtute vivit, finem desiderat, ut præsentibus eripiatur laboribus, et pro repositis valeat coronis confidere, ad tranquillum navigans portum, et illo transmigrans, ubi non est amplius timendum naufragium. Propterea Deus naturæ laboriosam et gravem nobis vitam paravit, ut præsenti tribulatione compulsi, futurorum desiderium capiamus. Si enim cum sint tot tristia, et pericula, et timores, et curæ nos undique circumeuntes, tam libenter præsenti immoramur vitæ; si nihil horum esset, et absque tristitia, et ærumnis tota foret vita nostra, quando unquam futura desideraremus?

IV. Sic et Judæis Deus fecit[1]. Volens enim et illos in reditus cupiditatem inducere, et ut Ægyptum odissent, persuadere, permisit eos lateritio opere et luto laborare, ut laborum et ærumnæ illius magnitudine cruciati, ad Deum reversionis causa clamarent[2]. Si enim egressi, quamvis hæc accidissent, Ægypti iterum meminerunt et pristinæ servitutis, et ad gravem tyrannidem redire festinabant : nisi tales fuissent experti Barbaros, quando unquam alienam dimittere terram voluissent? Ne igitur et nos terræ affixi, et præsentibus inhiantes torpeamus, et futurorum obliviscamur, vitam nobis fecit Deus laboriosam. Non igitur ultra quam est opus præsentem vitam amplectamur. Quæ nobis utilitas? quod vero emolumentum, ex nimia præsentis vitæ cupiditate? Vis discere quare bonum sit præsens vita? quia futuræ nobis vitæ materia efficitur et occasio, et stadium est pro coronis illic adipis-

[1] Exod. 1. — [2] Num. 1.

cendis : quod nisi hoc nobis præberet, innumeris mortibus esset miserabilior. Nisi enim viventes Deo simus placituri, melius est obire. Quid enim est amplius? quid reliquum? non eumdem solem, et eamdem lunam quotidie cernimus? non eamdem hyemem, et non eamdem æstatem? non eadem negotia? « Quid est quod fuit? id quod erit. » Quid est quod est factum? ipsum quod futurum est[1]. » Ne igitur beatos putemus viventes, neque morientes lugeamus : sed in peccatis constitutos, sive viventes, sive mortuos deploremus; in justitia vero ubicumque sint beatos existimemus. Tu quidem unam mortem formidas et luges : at Paulus per singulos dies moriens, non tantum non lacrymabat, sed et lætabatur et exultabat. Utinam et ego propter Deum periclitarer, inquit, et nihil curarem. Sed neque nunc consterneris : non enim tantum qui propter Deum patitur, laudem meretur, sed et qui injuste quidquam patitur, et generose fert, et Deo permittenti gratias agit, alio hæc propter Deum patiente non est inferior. Quoniam et beatus Job multas et intolerabiles illas plagas a diabolo frustra et temere et sine causa insidiante excepit : sed tamen quoniam generose tulit, et Deo hæc permittenti gratias egit, integram reportavit coronam. Ne igitur propter mortem tristeris, naturæ enim est : tristare propter peccatum, voluntatis enim est culpa. Si vero propter defunctos tristaris, et propter nascentes dole : sicut enim hoc est naturæ, sic et illud. Si quis igitur mortem minetur, dic ipsi : Institutus sum a Christo non illos timere, qui corpus interimunt, animam vero occidere nequeunt[2] : si rei familiaris publicationem minetur responde : « Nudus exivi de utero matris meæ, et nudus revertar illuc[3]. » Nihil in hunc mundum intulimus, palam est quod nec exportare quidquam poterimus. Et si tu non

[1] Eccle. I, 9. — [2] Matth. X, 28. — [3] Job. I, 21, et I Tim. VI, 7.

abstuleris, mors superveniens auferet : et si tu non jugulaveris, naturæ lex finem afferet. Nihil igitur eorum timeamus, quæ nobis natura afferuntur, sed illa quæ ex mala nobis proveniunt voluntate : illa enim nobis pœnam pariunt : hocque cogitemus continue in iis quæ nobis inexpectata accidunt, quod non correximus illa dolentes, et dolere desinemus : et præter hoc illud quoque, nos si quid injuste in præsenti patimur vita, multa peccata dissolvere. Idcirco magnum bonum est hic luere peccata, et non illic : etenim dives ille grave nihil recepit, et propterea illic torquebatur. Et quod hoc esset in causa ne ulla illic frueretur consolatione, audi quid dicat Abraham : « Fili, re» cepisti bona tua : propterea cruciaris[1]. » Quod autem ideo Lazaro bona data sint, quia hic cum virtute infinitas passus erat molestias, Patriarcham et hoc dicentem audi. Cum enim dixisset diviti : « Recepisti bona tua » : intulit, « et Lazarus mala, et propterea consolationem capit. » Sicut enim in virtute viventes et tribulati duplex a Deo habent emolumentum : sic et in vitio vivens et deliciis fruens duplicem habebit pœnam. Rursum dico non fugientes accusans : « animam enim humiliatam ne perturbes[2], » inquit, non increpare volens, ægrotans enim consolationis indiget : sed corrigere studens ; ne fuga salutem nostram petamus, sed fugiamus peccata, et a via mala recedamus. Si hæc fugerimus, etiam si inter innumeros fuerimus milites, nemo nos lædere poterit : si hæc non fugerimus, et si ad ipsum montium verticem ascenderimus, hostes et illic reperiemus innumerabiles. Recorderis igitur iterum illorum trium puerorum, qui erant intra fornacem, et nihil grave patiebantur : et eorum qui ipsos injecerant, et extra fornacem manebant, quotquot circumstabant, omnes consumpti sunt. Quid hoc mirabilius ? quos con-

[1] Luc. XVI, 25. — [2] Eccli. IV, 3.

tinebat ignis, exsolvit : quos non continebat, rapuit : ut discas non locum, sed morum qualitatem, salutem et pœnam afferre : interiores effugerunt, exteriores absumpti sunt. Eadem corpora et his duæ illis, sed non iidem sensus : propterea nec eædem passiones. Fœnum enim etsi circumjacet extra, celeriter accenditur : sicut contra aurum licet intus maneat, magis splendescit.

V. Ubi nunc sunt qui dicunt, Capiat omnia Imperator, et corpus nostrum det liberum? quid tandem sit, esse corpore liberum, discant. Non enim immunitas a supplicio corpus facit liberum, sed in justitia continue vivere. Horum igitur puerorum corpora libera erant, etiam fornaci tradita; peccati enim servitutem jam pridem deposuerant. Etenim hæc sola est libertas, non supplicium effugere, nec grave nihil pati. Tu vero fornacem audiens, recordare fluviorum ignis die illo tremendo. Sicut enim hic hos quidem rapuit ignis, illos autem reveritus est : sic et in illis erit fluviis : et si quis habeat ligna, fœnum et stipulam, is ignem accendit : si vero quis habet aurum et argentum, fit splendidior. Hanc igitur materiam congregemus, et præsentia generose feramus, scientes quod ab illa pœna præsens nos tribulatio liberabit, si philosophari sciamus, et hic meliores efficiet, nec nos tantum, sed et eos sæpe, qui nos cruciant, si vigilemus : tanta vis est hujus philosophiæ, quod et in tyranno tunc factum est. Postquam enim vidit nihil grave passos, audi quomodo mutatus est : « Servi Dei altissimi exite, inquit, et venite[1]. » Annon paulo ante dicebas, « Et quis est Deus qui vos ex manibus » meis eripere possit? » Quid factum est? Unde mutatio? exterius positos absumptos vidisti, et interius stantes vocas? Unde tibi evenit talia meditari? Vidisti quanta regi mutatio facta est? Quando nondum ipsos tenuerat, blas-

[1] Dan. III, 27.

phemabat : postquam vero in ignem ipsos conjecit, philosophabatur. Propterea et Deus permisit omnia fieri, quæcumque tyrannus voluit, ut demonstraret a se custoditos offendere posse neminem : et quod in Job fecit, hoc et hic operatus est. Etenim illic permisit diabolum omnem suam potentiam ostendere : et postquam omnes hausit sagittas, et nullus insidiarum modus reliquus factus est, tunc e stadio pugilem eduxit, ut clara et indubitata fieret victoria : et hic hoc ipsum fecit. Voluit ipsorum urbem evertere, et non prohibuit : voluit captivos ducere, et non impedivit : voluit ligare, concessit : in fornacem injicere, permisit : flammam ultra modum succendere, et hoc permisit : et quando nihil reliquum fuerat, sed omnem vim suam tyrannus exhauserat, tunc suam Deus virtutem demonstravit, et puerorum patientiam. Vides idcirco Deum usque in finem tribulationes permisisse, ut insidiantibus et circumventorum philosopiam, et suam demonstraret providentiam ? Quæ utraque et ille tunc discens clamabat : « Servi Dei altissimi exite, et venite huc. » Tu vero mihi considera puerorum magnanimitatem : neque enim ante vocem exilierunt, ne quis putaret ipsos ignem timuisse : neque vocati intus manserunt, ne ambitiosi esse et contentiosi viderentur. Postquam didicisti, inquiunt, cujus sumus servi, postquam dominum nostrum agnovisti, tunc eximus præsentibus omnibus futuri divinæ potentiæ præcones. Imo vero non ipsi tantum, sed et hostis propria voce, et lingua, per litteras omnibus tum pugilum constantiam, tum agonothetæ virtutem prædicabat. Et sicut præcones athletas victores in medio theatro pronunciantes, ipsorum quoque civitates dicunt, ille de tali civitate : ita et hic ipsorum dominum prædicavit, « Sedrach, Mi» sach, et Abdenago servi Dei altissimi exite et venite huc. » Quid actum est, quod ipsos Dei servos vocas ? Nonne tui

erant servi? Sed regnum, inquit, meum dissolverunt, superbiam meam conculcaverunt, verum per opera suum demonstravere Dominum. Si hominum fuissent servi, non ipsos expavisset ignis, non cessisset flamma : hominum enim servos creatura revereri et honorare non novit. Propterea rursus inquit : « Benedictus Deus Sedrach, » Misach, et Abdenago. » Tu autem mihi contemplare quomodo primum remuneratorem prædicat : « Benedictus » Deus qui misit Angelum suum, et eruit pueros suos[1]. » Hoc potentiæ Dei : dic et athletarum virtutem : « Quoniam » confiderunt in eo, et verbum regis immutaverunt, et » tradiderunt corpora sua, ne servirent diis alienis. » Sed quid virtuti par esse posset? Antea quando dixerunt, » Diis tuis non servimus, » fornace sævius accensus est : postquam vero per ipsa opera hoc ostenderunt, non tantum non indignatus est, sed laudavit, et admiratus est, quod sibi non obedissent. Tantum virtus bonum, ut et ipsos hostes habeat admiratores et laudatores. Illi pugnaverunt, et superaverunt, et ipse victus gratias agebat, quod non ipsos terruisset flammæ aspectus, sed spes in Dominum consolata esset, et dominum orbis terrarum ex tribus pueris vocat, non ipsius imperium fine ullo concludens, sed quod instar orbis terrarum pueri tres essent : propterea tot tyrannos, reges, et principes prætermittens, qui sibi paruerant, tres captivos et servos, qui tyrannidem suam contempserant, admiratus est. Non enim contendentes, sed philosophantes hæc agebant : neque per arrogantiam, sed per religionem : non superbia inflati, sed zelo igniti. Magnum etenim bonum in Deum sperare : quod quidem et barbarus animadvertit, et demonstrans eos inde imminens effugisse periculum, proclamavit : « Quoniam confiderunt in eo. »

[1] Dan. III, 29.

VI. Hæc autem nunc dico, et omnes excerpo historias, in quibus tentationes et ærumnæ, et regum iræ, et insidiæ sunt, ut nihil timeamus, nisi tantummodo Deum offendere. Etenim et tunc fornax accensa erat : illi vero hanc quidem contempserunt, peccatum autem timuerunt : noverant enim se incensos quidem nihil grave passuros esse, impie vero agentes, extrema subituros. Magnum enim supplicium peccare, etiam si non puniamur : sicut et maximus honor, maxima tranquillitas cum virtute vivere, etiamsi puniamur. Peccata enim nos a Deo separant, sicut et ipse dicit : « Nonne peccata vestra separant » inter vos et me[1] ? » Pœnæ vero nos ad Deum perducunt : inquit enim, « Da nobis pacem, omnia enim retribuisti » nobis[2]. » Si quis vulnus habeat, quid timere oportet, saniem, an medici sectionem ? ferrum, an ulceris depastionem? Peccatum sanies est : pœna ferrum medicinale. Sicut igitur qui saniem habet, etsi non secetur, male habet : et cum non secatur, tunc est in majoribus malis : ita qui peccat, etsi non puniatur, omnium est miserrimus : et tunc maxime miser cum non punitur, et grave nihil patitur. Et sicut splene et intercute laborantes, cum larga fruuntur mensa, et frigida potione, et delicatis sapidisque ferculis, tunc præcipue omnium sunt miserrimi, deliciis morbum augentes : si vero siti et fame secundum medicorum leges crucientur, aliquam salutis spem habent : sic et in iniquitate viventes, si puniantur quidem, bonam spem habent, si vero cum iniquitate licentia et deliciis fruantur, hydrope laborantibus simul et crapulantibus sunt multo miseriores, et tanto magis, quanto corpore melior est anima. Si aliquos igitur in iisdem esse peccatis videris, et hos quidem fame continua, et innumeris malis laborantes : hos vero ebriosos, gau-

[1] Isaï. LIX, 2. — [2] Id. XXVI, 12.

dentes, et crapulantes, eos qui gravia patiantur beatiores puta. Etenim delectationis flamma his ærumnis intercidi-tur, et apud futurum judicium et terribile tribunal illud non parum consolationis capientes migrant, quia multa peccata vitæ hujus ærumnis expiarunt. Sed consolationis fatis : jam nobis deinceps tempus est ad fugiendorum monitionem juramentorum transcundi, et tollendi excusationem, quæ jurantibus esse videtur, frigidam et inutilem. Etenim cum ipsos accusamus, alios nobis idem facientes objiciunt, et dicunt : ille et ille jurant. Dicamus igitur ipsis : sed ille non jurat : Deus autem eorum qui recte egerunt, comparationem inter judicandum profert : nam peccatores eos qui peccant delictorum communicatione non juvant : qui vero recte vivunt, peccatores condemnant. Etenim qui Christum non cibaverant[1], neque potaverant, multi erant : sed nihil sibi invicem profuerunt : sicut neque virgines quinque altera ab altera ullam invenerunt veniam, sed præ iis, qui recte se gesserunt, et hæ et illi condemnati et puniti sunt. Ab hac igitur frigida excusatione liberati, ne lapsos respiciamus, sed recte se gerentes, et studeamus præsentis jejunii monumentum referre. Et sicut sæpenumero vestimentum adepti, vel servum, vel vas pretiosum, temporis reminiscimur, et mutuo dicimus : servum illum tali solemnitate emi, vestimentum hoc tali comparavi tempore : ita quoque si legem hanc impleverimus, dicemus : Juramentum hac correxi quadragesima; hactenus enim jurabam, et sola admonitione audita, peccato abstinui. Sed res est correctu difficilis consuetudo. Novi et ego, et propterea festino vos in aliam consuetudinem bonam et lucrum habentem inducere. Cum enim dixeris, difficile a consuetudine desisto : propterea desistere labora, certo sciens, quod si tibi aliam

[1] Matth. xxv.

non jurandi consuetudinem indixeris, nullius laboris amplius indigebis. Quid difficilius non jurare, an per totum diem inediam pati, et aquæ potu et tenui victu siccari? certum est hoc illo gravius esse : sed tamen consuetudo res est tam facilis et expedita, ut adveniente jejunio, etsi millies quis exhortetur, et cogat vinum delibare, vel aliud quid jejunii lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quam prohibitum sumere nutrimentum : et hoc cum non illibenter erga mensam affecti simus, tamen propter consuetudinem ex conscientia, omnia generose ferimus laborando. Hoc nimirum et in juramentis erit : et sicut nunc, si quis etiam maximam necessitatem imponat, permanes consuetudinem servans : sic et tunc, si quis etiam millies exhortetur, a consuetudine non absistes.

VII. Domum igitur profectus, omnibus hæc domesticis loquere : et sicut sæpe multi ex prato recedentes, rosam, vel violam, vel quempiam talium florum capiunt, et digitis circumferentes recedunt : alii vero ex viridario domum abeuntes, arborum ramos fructus habentes reportant : alii rursum a lautis cœnis, mensæ reliquias necessariis suis referunt : sic utique et tu hinc recedens, admonitionem reporta filiis, uxori, necessariis omnibus. Hæc enim admonitio, et prato, et viridario, et mensa utilior est : hæ nunquam rosæ marcescunt, hi nunquam defluunt fructus, hæc nunquam fercula corrumpuntur : et ex illis quidem temporalis delectatio, ex his vero continua utilitas, non tantum postquam adimpleta fuerint, sed etiam adimplentur. Cogita enim quale est reliquis omnibus omissis publicis et privatis, de divinis semper legibus disserere, et ad mensam, et in foro, et in aliis conventiculis. Si his vacemus, nihil dicemus periculosum, nihil noxium, nec inviti peccabimus : sed et imminente tristitia

sermocinationi de his vacantes, animam liberare poterimus : missa cura illa, qua solliciti mutuo sciscitabamur : Numquid gesta Imperator audivit? an irritatus est? quid vero sententiæ pronuntiavit? Numquid ipsum quispiam exoravit? numquid vero feret ipse tam magnam et populosam funditus[a] civitatem perdere? Hæc quidem, et omnia talia in Deum projicientes, ipsius tantum mandata curemus : sic enim et illa omnia dissolvemus, etsi vel decem tantum in nobis recte egerint, brevi illi decem viginti fient : viginti, quinquaginta : quinquaginta, centum : centum, mille : mille, tota civitas. Et sicut decem accensis lucernis omnem domum lumine facile quis implere poterit : sic et in officiis spiritualibus, si decem soli recte egerint, pyram per totam civitatem incendemus habentem lumen, et securitatem nobis afferentem. Non enim sic flammæ natura in materiam delapsa vicina semper ligna incendit, sicut virtutis zelus in paucas lapsus animas, sensim procedendo omnem implere civitatem poterit. Date itaque mihi ut de vobis glorier, et in præsenti vita, et in futuro die, quo talenta habentes credita introducentur : sufficiens mihi laborum merces, vestra claritas : et si vos cum pietate viventes videro, totum recepi. Facite igitur quod et heri admonui, et hodie dicam, nec dicens quiescam : contra jurantes mulctam definientes, mulctam lucrum, non damnum habentem : præparamini jam tanquam nobis profectus probationem daturi. Conabor etenim apud quemque vestrum longum protrahere sermonem dimissa hac concione, ut in verborum longitudine emendatos inveniam : et si quem jurantem videro, omnibus emendatis ipsum declarem, ut increpantes, arguentes, corrigentes, brevi ipsum mala liberemus consuetudine. Melius est etenim hic exprobratum corrigi, quam die illa palam, præsente toto mundo, confundi atque puniri, peccatis nostris sub

omnium aspectu revelatis. Sed absit, ut quisquam ex hac honesta concione talia patiens illic appareat, verum sanctorum patrum precibus peccata corrigentes omnia, multumque virtutis fructum exhibentes, cum multa hinc fiducia migremus, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri gloria una cum sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII

Quod tristitiæ affectus tantum ad peccati destructionem sit utilis: et super illud, in principio fecit Deus cœlum et terram, *et quod maxima consolationis materia creationis apparatus: et super illud*, Adam ubi es? *et de non jurando.*

I. Multa quidem, et de multis heri apud vestram disserui charitatem[1]: de multis vero si omnia vobis retinere haud est facile, illud omnium maxime vos meminisse rogo, quod tristitiam nobis Deus non ob aliud indiderit, nisi propter solum peccatum, et hoc per ipsam rerum experientiam manifestaverit. In pecuniarum enim mulcta, et morte, et ægritudine, et aliis nobis ingruentibus molestiis dolentes et mœrentes, non tantum nullam consolationem capimus, verum et molestias augemus: in peccatis vero si doleamus et contristemur, peccati magnitudinem minuimus, et quod erat magnum, reddimus parvum: sæpe vero et funditus ipsum totum delemus. Hoc mihi assidue recordamini, ut ob peccatum tantum doleatis: nullam autem ob rem præterea: et præter hoc

[1] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 135-141.

illud quoque, quod mortem et tristitiam in vitam nostram peccatum inferens, ab his ambobus vicissim destruitur: quod quidem ipsum manifestius et antea demonstravimus. Nihil igitur sic timeamus, ut peccatum et prævaricationem. Ne timeamus pœnam, et pœnam effugiemus: sicut et tres illi pueri non timuerunt fornacem, et fornacem effugerunt: tales esse decet Dei servos. Si enim in Veteri Testamento educati, quando nondum mors erat mortificata, nec æreæ portæ confractæ, nec vectes ferrei contriti, tam generosam contra mortem audaciam præ se tulere: quam nos habebimus excusationem, aut quam veniam, tantam nacti gratiam, et neque pares illis virtutis gradus nunc assecuti, cum mors nomen solum sit re privatum? Nihil enim aliud mors est, quam somnus, et migratio, et translatio, et requies, et tranquillus portus, et perturbationis liberatio, et a vitæ curis absolutio. Sed hic consolationis sermonem solvamus: etenim quintam diem agimus vestram consolantes charitatem, et jam molesti videmur. Attentis enim dicta sufficiunt, pusillanimis autem etiam si dictis plura addamus, nihil profuerit. Tempus vero nobis jam ad Scripturarum expositionem convertere doctrinam: quemadmodum enim si nihil de hac ærumna locuti essemus, crudelitatis et inhumanitatis nos aliquis condemnasset: sic si semper de ipsa disseramus, pusillanimitatis jure nos condemnaret. Corda igitur vestra Deo commendantes, qui in mente vestra loqui potest, et omnem ex pectore tristitiam expellere, consuetam doctrinam nunc attingamus, maxime quando omnis Scripturæ expositio exhortatio est et consolatio. Itaque etsi a consolando absistere videmur, rursum per scripturarum expositionem in eamdem materiam incidimus. Quod enim mentem adhibentibus tota Scriptura consolatio sit, jam nunc vobis palam faciam: non enim Scripturarum historiam circumiens,

quosdam consolatorios sermones quærere conabor : sed ut apertiorem promissionis demonstrationem præbeam, hodie lectum tractabo librum : et si libet, ipsius principium, et procemium, quod maxime videtur neque consolationis vestigium demonstrare, sed a consolatoriis penitus verbis alienum esse, in medium proponens, quod dico manifestum faciam. Quod tandem est hoc procemium? « In principio fecit Deus cœlum et terram : terra » autem erat invisibilis et incomposita, et tenebræ erant » super faciem abyssi[1]. » Numquid hæc aliquibus e vobis videntur tristitiæ consolationem habere? Nonne historiæ narratio est, et de creatione doctrina?

II. Vultis igitur demonstrem consolationem in hac dictione absconditam? Exurgite igitur, et cum diligentia advertite quæ dicenda sunt. Cum enim audieris, quod cœlum, terram, mare, aërem, aquas, stellas multas, duo luminaria magna, plantas, quadrupedes, natatilia et volatilia animalia, omniaque generaliter quæ videntur, propter te, tuamque salutem et honorem Deus creaverit, nonne magnam capis consolationem, et maximam dilectionis Dei demonstrationem hanc suscipis, cum cogitaveris, quod tantum et talem mundum tam pulchrum et magnum et admirabilem propter te pusillum in medium protulerit? Cum igitur audieris, « In principio fecit Deus » cœlum et terram, » ne simpliciter dictum prætercurras, sed terræ magnitudinem mente percurre, et reputa quam lautam nobis et opimam produxit mensam, et multam passim nobis delectationem præbuit : et quod quidem est maximum, in nullorum laborum retributionem dedit, nec in meritorum præmium tantum et talem mundum : sed pariter nos finxit, et hoc regno genus nostrum honoravit, inquit enim, « Faciamus hominem ad imaginem et

[1] Gen. 1, 1.

» similitudinem nostram[1]. » Quid est, « Ad imaginem et similitudinem nostram ? » Principatus imaginem dixit, ut sicut nullus in cœlo est Deo superior, sic super terram nullus sit homine superior. Uno enim hoc et primo honoravit, quod ad imaginem suam eum fecerit. Secundo, quod non laborum præmium nobis imperium præbuerit, sed solam exhibuerit benignitatis suæ gratiam. Tertio autem quod naturale nobis illud elargitus sit. Imperia enim aut naturalia sunt, aut electione fiunt; naturalia sunt, ut leonis in quadrupedes, et in aves aquilæ; electione fiunt, sicut nostri Imperatoris. Hic enim non natura conservis imperat, ideo sæpe imperium amittit. Talia enim existunt, quæ non natura adsunt, ut facile admittant mutationem, et translationem. At non ita leo, sed natura quadrupedibus dominatur, sicut itidem et alitibus aquila. Semper igitur cum genere conjuncta est regni species, nec ullum quis videt leonem unquam hunc amittentem principatum. Tale nobis imperium Deus a principio largitus est, et nos omnibus præposuit : nec hoc solo naturam nostram decoravit, sed et ipsa loci præstantia, egregium nobis habitaculum designans paradisum, et rationem dans, et animam largiens immortalem. Sed non hæc dicam : ego enim tantam Dei dilectionis superabundantiam esse dico, ut non tantum ex iis quibus nos honoravit, sed et quibus castigavit, similiter possimus demonstrare ipsius bonitatem et benignitatem. Et hoc maxime omnium vos cum diligentia considerare cohortor, Deum non tantum cum honorat et benefacit, sed et cum castigat et punit similiter esse bonum : et sive contra gentiles, sive contra hæreticos nobis certamina moveantur, et pugnæ de Dei benignitate, non tantum ex quibus nos honoravit, sed et ex quibus nos punivit, ipsius bonitatem

[1] Gen. I, 11.

demonstrabimus. Si enim honorans tantum bonus esset, puniens vero non esset, ex dimidio bonus esset : sed non ita est, absit. In hominibus quidem hoc evenire verisimile est, quoniam cum furore et ex affectu pœnas inferunt : Deus autem cum nullis sit affectibus obnoxius, sive benefaciat, sive puniat, similiter est bonus : nec regno minus gehennæ comminatio ipsius bonitatem demonstrat : et quo pacto id fiat, ego dicam. Nisi gehennam minatus fuisset, nisi pœnam præparasset, non multi regnum assequi potuissent. Non enim ita bonorum promissio ad virtutem multos evocat, ut malorum intentatio timore compellit, et ad animæ curam excitat. Itaque etsi cœlorum regno gehenna contraria est, ad unum tamen ambo finem respiciunt, hominum salutem : illud quidem ad se alliciens, hæc autem ad illud compellens, et negligentiores timore corrigens.

III. Hunc autem non incassum sermonem protraho : sed quoniam sæpe fame, et siccitatibus venientibus, et bellis, et ira regia irruente, et aliis istiusmodi inexpectatis rebus, multi simpliciores decipiunt dicendo, non digna hæc esse Dei providentia. Ne igitur decipiamur, sed certo sciamus, quod sive famem, sive bellum, sive aliud quodcumque molestum inducat, ex benignitate et multa dilectione hoc efficiat, huic sermoni coactus sum immorari. Nam et patres omnium maxime filios amantes et mensa prohibent, et flagella infligunt, et afficiunt ignominia, et aliis infinitis talibus lascivientes pueros corrigunt : sed tamen patres sunt, non tantum dum honorant, sed et dum hæc faciunt, et tunc maxime patres, cum hæc faciunt. Si autem homines, qui furore et ira sæpe ab utili declinant, non crudelitate et inhumanitate, sed cura et charitate, quos amant, punire putantur : multo magis de Deo sic sentire oportet, qui bonitatis suæ cumulo omnem

excedit paternam charitatem. Et ne credas hæc per conjecturam esse dicta, age ad ipsam Scripturam sermone revertamur. Postquam enim homo ab improbo dæmone deceptus et allectus est, videamus quomodo ipsum tale operatum crimen Deus tractavit. Numquid ipsum omnino perdidit? Et quidem justitiæ ratio hoc exigebat, nihil quidem boni operatum, tantam vero benevolentiam assecutum, mox a primordiis lascivientem de medio tolli, et funditus deleri: sed non hoc f cit Deus, nec abominatus est, nec eum aversatus, qui se tam ingratum in benefactorem exhibuit, sed ad ipsum venit, sicut ad ægrotum medicus. Et noli oscitanter dictum prætercurrere, charissime, sed cogita quale est, nec Angelum, nec Archangelum, nec ullum alium illius conservorum misisse: sed ipsummet Dominum ad collapsum descendisse, jacentem relevasse, et solum ad solum tanquam ad amicum infortunatum, et in magna constitutum adversitate accessisse. Quod enim ex multa hoc charitate fecerit, et ipsa verba, quæ ad ipsum dixit, ipsius ineffabilem amorem demonstrant. Et quid opus est, ut omnia verba dicam? prima profecto dictio statim ipsius amorem demonstravit. Non enim dixit, sicut par erat injuriam passum dicere: O scelerate et scelestissime, tali mea benevolentia potitus, tanto decoratus regno, omnibus terrestribus nullo tuo merito præhabitus, et meæ curæ pignora per opera et veram providentiæ probationem assecutus, improbum dæmonem et pestiferum tuæ salutis inimicum, Domino et tutore, cui crederes, digniorem duxisti? Quid ille tale tua causa præstitit, quale ego? Nonne cœlum propter te creavi? terram, mare, solem, lunam, et stellas omnes? Non enim ulli Angeli hujus creaturæ indigebant, sed propter te et requiem tuam, talem et tantum feci mundum: et tu nuda verba, et promissionem falsam, et pollicitationem fraude plenam, collata operibus

ipsis beneficentia, et providentia, fide digniorem esse ratus, te ipsum illi tradidisti, measque leges conculcasti? Hæc enim et his plura læsum par erat dicere: sed non ita Deus, verum omnino contra. A prima enim voce ipsum statim erexit, ac jacentem, timentem, et trementem confidere fecit, prior eum vocans ipse: quinimo non tantum prior vocans, sed etiam ex suo ipsum nomine appellans, et dicens: « Adam ubi es[1]? » amorem suum, et multam circa ipsum curam ostendit. Jam enim omnes nostis hoc esse legitimæ amicitiæ indicium. Sic facere consueverunt qui mortuos revocant, frequenter ipsorum nomina versantes: sicut vicissim qui odio habent, et inimice erga quospiam affecti sunt, nec nomina eorum qui se læsere, ferunt commemorare. Ideo Saül nullam quidem injuriam passus, multas vero et magnas injurias in David machinatus, postquam ipsum aversabatur et oderat, nec illius appellationem commemorare sustinebat, sed considentibus omnibus postquam non venisse vidit, quid inquit? non dixit, ubi est David? sed, « Ubi est filius Jesse[1]? » a patre ipsum vocans: et iterum Judæi de Christo idem faciunt[2]: quoniam enim ipsum aversabantur et oderant, non dixerunt, Ubi est Christus? sed, « Ubi est ille[3]? »

IV. Sed Deus et in hoc demonstrare volens, quod nec peccatum amorem extinxerit, nec inobedientia suam in ipsum benevolentiam sustulerit, sed adhuc provideat, et curam gerat lapsi, inquit: « Adam ubi es? » non ignorans ubi degeret, sed quoniam iis qui peccaverunt os consutum est, peccato linguam avertente, et conscientia ipsam cohibente; stupidique illi remanent, silentio tanquam quodam vinculo coërciti. Volens itaque Deus ipsum ad fiduciam et libertatem loquendi provocare, et in eorum quæ admiserat purgationem inducere, ut aliqua frueretur venia,

1 Gen. III, 9. — 2 1 Reg. XX, 27. — 3 Joan. VII, 11.

ipsum prior ipse vocavit, anxietatis multum appellatione recidens, et expellens timorem, osque vocando aperiens. Ideoque dicebat, « Adam ubi es? » Alibi te reliqui, inquit, et alibi nunc invenio : reliqui in fiducia et gloria, nunc autem invenio in confusione et silentio. Et considera curam Dei : non Evam vocavit, non vocavit serpentem, sed qui omnium levissime peccaverat, hunc ad judicium primum accersit : ut ab eo incipiens, qui aliqua poterat venia potiri, etiam in eam quæ multum peccaverat, mitiorem ferat sententiam. Et judices quidem conservos suos, et ejusdem secum naturæ participes, per se ipsos examinari non sustinent, sed ministrorum quempiam sibi medium proponentes, interrogationes illum suas ad reum proferre jubent, et per ipsum quæcumque velint, dicunt, et audiunt, dum reos examinant : Deus autem mediatore nullo ad hominem opus habuit, sed ipse per se ipsum judicat, et consolatur. Nec hoc tantum est admirabile, sed etiam quod commissa corrigat. Judices enim cum latrones ceperint, et sacrilegos, non quomodo ipsos reddant meliores considerant, sed quomodo ab ipsis peccatorum pœnas exigant : Deus autem contra, cum aliquem ceperit peccatorem, non considerat, quomodo sumat supplicium : sed quomodo ipsum corrigat, et meliorem faciat, et in futurum inexpugnabilem. Itaque et judex pariter, et medicus, et magister est Deus : etenim tanquam judex examinat, et tanquam medicus corrigit, et tanquam magister docet, prævaricatos in omnem disciplinam inducens. Si vero unum et breve verbum tantam Dei curam demonstravit : quid si totam vobis litem legeremus, et integra explicaremus monumenta? Cernis quomodo tota Scriptura consolatio est, et exhortatio? Et hoc quidem congruo tempore dicemus : ante hæc autem necessarium est dicere, quando liber hic editus fuit : non enim in principio, non statim post Adam

hæc scripta sunt, sed post multas generationes : et operæ pretium est quærere, cur post multas generationes, et cur tandem Judæis duntaxat, et non omnibus hominibus? cur Hebraïca lingua : cur in deserto Sina? neque enim simpliciter locum Apostolus prætercurrit, sed et in hoc magnam nobis contemplationem demonstrat, sic dicens : « Hæc enim » duo testamenta sunt, unum a monte Sina in servitutem » generans[1]. »

V. Quin et alia plura quærere necessarium esset : sed video tempus nobis non permittere ut sermonem tanto pelago committamus : ideo his in congruum tempus dilatis, iterum de jurandi abstinentia vobis disseremus, et rogabimus charitatem vestram, ut multo circa hanc rem studio utatur. Quomodo enim non absurdum, servum quidem non audere Dominum nominatim et sine honoris præfatione appellare : Angelorum vero Dominum temere et contemptim ubique jactare? Et si Evangelium quidem capere oporteat, manibus lotis, et cum multa reverentia et religione tremens et timens sumis : Evangelii vero Dominum temere lingua passim versas? Vis discere quomodo ipsum appellant supernæ Virtutes, cum quanto tremore, quanto horrore, quanta admiratione? « Vidi Dominum » sedentem, inquit, in throno alto et elevato, et Seraphim » stabant circa ipsum, et clamabant alter ad alterum, et » dicebant, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sa- » baoth : plena omnis terra gloria ejus[2]. » Vidisti cum quanto timore, quanto horrore nominant eum glorificantes, et laudantes? Tu vero in precibus quidem et supplicationibus, cum multo invocas ipsum torpore, quando horrescere oportebat, et vigilare, et sobrium esse; in jurando vero, cum nec omnino adducere admirabile nomen oportebat, varia quædam et alia super alia connectis

[1] Galat. IV, 24. — [2] Isaï. VI, 1.

juramenta, et qualis venia, quæ vero nobis erit excusatio, licet millies consuetudinem objiciamus? Dicitur quod quidam externorum oratorum præ quadam stulta consuetudine dexterum eundo humerum assidue movebat, sed tamen consuetudinem vicit, et gladios acutos utrinque humeris imposuit, ut vulneris timore membrum inepte se movens corrigeret: hoc et tu linguæ facias, et ipsi pro gladio divinæ pœnæ timorem impone, et omnino superabis. Impossibile enim, impossibile, inquam, est meditantes et studentes, et opus hoc facientes unquam superari. Dicta nunc laudatis, sed cum correcti fueritis, magis laudabitis, non tantum nos, sed et vos ipsos, et cum majore voluptate audietis quæ dicentur, et cum pura conscientia Deum invocabitis, qui tantum tibi parcit, ut dicat, « Neque per caput tuum jurabis : » tu vero sic ipsum contemnis, ut et per ipsius gloriam jures. Et quid faciam, inquiet aliquis, adversus eos, qui necessitatem inducunt? Qualem necessitatem, o homo? Discant omnes te omnia malle pati, quam Dei legem transgredi, et ab inferenda necessitate desistent. Quod enim non juramentum fide dignum hominem faciat, sed vitæ testimonium, et conversationis integritas, et mens bona, sæpe multi jurantes disrupti sunt, et non persuaserunt: alii vero annuentes tantum, multo juratis fide digniores apparuerunt. Hæc igitur omnia scientes, et pœnam jurantibus et pejerantibus statutam ante oculos ponentes, improba consuetudine absistamus, ut hinc et ad reliqua gradientes virtutis opera, consequamur bona futura: quæ nos omnes assequi detur, gratia, et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri una cum Spiritu sancto gloria, imperium, honor nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

Ad virtutem exhortatio, et in illud Genesis, Deambulabat Deus in meridie in Paradiso, *et de fugiendis juramentis.*

I. Audistis nuper[1], quomodo omnis Scriptura consolationem afferat et refrigerium, licet historica sit narratio. Etenim illud, « In principio fecit Deus cœlum et terram[2],» historiæ expositio erat : sed demonstravit oratio et multa plenam consolatione dictionem esse : quale est, quod duplicem Deus mensam fecerit, terram et mare simul ponens : et luminaria gemina, solem et lunam superne accendens : et duplicis cursus tempus, diem et noctem operatus : illum quidem in operationem, hanc in requiem. Non enim minus ministerium, quam dies nobis nox affert : sed sicut in arboribus dixi, quod fructuosis infructuosæ æmulam præbeant utilitatem, facientes ne cogamur ad ædificia domesticas arbores attingere : et mansuefactis animalibus non minorem nobis utilitatem silvestria et immitia afferunt, quæ timore sui nos in urbes compellunt, reddunt cautiores, et nos mutuo constringunt : atque horum quidem exercent virtutem, illorum vero morbos solvunt; multa enim ex iis medicamenta medici conficiunt; antiqui item nos peccati commonent. Cum enim audiero, « Timor vester erit super omnes bestias » terræ[3], » et postea honorem hunc sublatum videro, peccati reminiscar, quod et timorem nostri dissolvit, et principatum imminuit, et efficiat melior et prudentior, damnum ex peccato nobis illatum contemplatus. Sicut

[1] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 141-143. — [2] Gen. I, 1. — [3] Id. IX, 2.

igitur, quod et antea dixi, ad vitam nobis omnia conferunt hæc quæ dicta sunt, et alia his plura, quæ qui fecit Deus, ipse novit : ita quidem et nox non minorem, quam dies, usum affert, cum laborum sit requies, et morborum medicina. Sæpe enim medici multa operati, et infinita medicamina moliti, a morbo ægrum liberare non potuerunt : somnus autem sponte adveniens, omnem solvit ægritudinem, et infinitis illis laboribus liberavit : nec morbis tantum corporis, sed et animæ nox est medicina, dolentes animas sedans. Sæpe quispiam postquam filium amisit, innumeris illi consolationes afferentibus, a fletibus et gemitu desistere non valuit : nocte vero superveniente, somni cessit imperio superatus, palpebras ad somnum composuit, et exiguam quampiam diurnorum cepit malorum consolationem. Age vero jam ad materiam eamus unde processit oratio. Nam probe novi vos huic omnes inhiare, et quemque discere exoptare qua de causa non ab initio editus sit hic liber, sed neque nunc expositionis hujus esse tempus video. Quid ita tandem? ad finem nobis hæc devenit hebdomas et materiam attingere metuo, deinde statim expositionem intercepturus. Multis enim diebus opus habet hoc argumentum, ejusque mentio frequenter habenda : ideo rursum ipsum differamus. Sed ne ægre feratis, cum fœnore vobis omnino debitum reddemus : sic enim et nobis, qui persolvimus, expedit. Nunc autem interim dicemus quod heri relictum fuit. Quid autem heri relictum fuit? « Deambulabat, inquit, » Deus in paradiso in meridie[1]. » Quid ais, « Deambulabat » Deus? » Non deambulabat : quomodo enim ubique præsens, et omnia implens? sed in Adam talem sensum posuit, ut se ipsum corriperet, ne dissolutus esset; ut fugiendo et latendo aliquam excusationis partem præten-

[1] Gen. III, 8.

deret, vel ante ipsa verba. Sicut enim qui in judicium adducendi sunt, commissorum pœnas subituri, squallidi, sordentes, tristes, contempti judicantibus apparent; ut ex habitu ipsos ad humanitatem et veniam et misericordiam trahant : sic et in Adam factum est. Oportebat enim demissum in judicium hoc trahi, propterea prævenit ipsum Deus, et corripuit. Sed quod aliquis deambularet, sensit : unde vero cogitavit quod Deus deambularet? Talis est peccantium consuetudo : omnia suspecta habent, umbras tremunt, omnem strepitum timent, quemque putant contra se venire. Multos igitur sæpe conspicati, ad aliud ministerium currentes, ad se venire cogitaverunt peccatores : et aliis alia inter se disserentibus, peccati sibi ipsis conscii putant illos de se sermocinari.

II. Talis enim res peccatum est, nullo prodit arguente, nullo condemnat accusante, pavidum facit, et timidum peccatorem, sicut justitia contrarium. Audi igitur quomodo et hujus pavorem, et illius libertatem Scriptura designavit : « Fugit impius nemine persequente[1], » inquit. Quomodo persequente nemine fugit? intus habet agentem conscientiæ accusatorem, et hunc ubique circumfert : et sicut se ipsum non potest fugere, sic nec eum qui intus ipsum agitat : sed quocumque abeat, flagellatur, et vulnus habet immedicabile. At non talis justus : sed qualis, audi : « Justus tanquam leo, inquit, confidit. » Talis erat Helias : vidit igitur regem ad se venientem, et dicente illo : « Ut quid pervertis Israël? Non ego » perverto Israël, inquit, sed tu et domus patris tui[2]. » Vere justus ut leo confidit : sicut enim leo in regem tanquam in vilem catellum insurrexit. Tametsi purpuram habebat ille : sed hic meloten habebat indumentum purpura illa venerabilius. Purpura enim illa famem peperit gravem : melote autem hæc calamitates discussit, hæc Jor-

[1] Prov. XXVIII, 1. — [2] 3 Reg. XVIII, 17.

danem divisit; hæc Elisæum duplicem Eliam fecit. O quanta sanctorum virtus! Non sola ipsorum verba et corpora, sed et ipsa indumenta creaturæ omni perpetuo sunt venerabilia. Hujus melote Jordanem divisit: calceamenta trium puerorum ignem conculcaverunt: Elisæi lignum aquas mutavit, et ut ferrum in superficie portarent effecit: Mosis virga mare Rubrum divisit, petram scidit: Pauli vestimenta languores expulerunt: umbra Petri mortem fugavit: sanctorum Martyrum favilla malignos expellit dæmonas. Propterea cum fiducia omnia faciunt; sicut et Elias: non enim spectabat diadema, et exteriorem regis splendorem, sed animam pannosam, squallentem, sordidam, et omni reo miserius affectam respiciens, et ipsum intus captivum esse, ac vitiorum servum, ipsius principatum contempsit: etenim tanquam in scena, sed non in veritate regem sibi cernere videbatur. Quæ enim exterioris opulentiæ utilitas, cum intus est tanta pauperies! Quæ vero paupertatis noxa, cum intus tantæ repositæ sunt divitiæ? Talis erat leo et beatus Paulus: carcerem enim ingressus[1], solo clamore omnia fundamenta concussit, vincula rosit, non dentibus, sed verbis: propterea non leones ipsos tantum, sed et aliud quid leonibus majus oportet appellare. Leo enim in retia sæpe lapsus capitur: sancti vero cum ligantur, hinc fortiores fiunt: sicut et hic Beatus in carcere tunc fecit, solvens compeditos, parietes concutiens, carceris custodem alligans, et pietatis verbo capiens. Leo clamat, et omnes bestias fugat: sanctus clamat, et dæmones undique expellit. Leonis arma, jubarum horror, unguium mucro, et dentes acuti: arma justi, philosophia, temperantia, patientia, præsentium contemptus omnium. Hæc arma quisquis habet, non homines tantum improbos, sed et ipsas

1 Act. XVI. — 2. 4 Reg. II.

adversarias potestates deridebit. Stude igitur, o homo, secundum Deum vivere, et nemo te unquam superabit; sed etiam si omnium vilissimus esse videaris, omnium eris potentissimus, sicut si animi virtutem neglexeris, etiam si omnium sis potentissimus, omnibus insidiantibus eris facile expugnabilis. Et hoc quidem dicta demonstraverunt exempla : si vis autem, et per opera te docere conabor, vim justorum inexpugnabilem, et facilem peccatorum captivitatem. Audi igitur quomodo hæc ambo Propheta insinuavit : « Non sic impii, non sic, sed tan» quam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ[1]. » Sicut enim ille ventorum incursibus facile projiciendus propositus est : sic et peccator ab omni tentatione subvertitur. Cum enim ipse sibi repugnet, et hanc pugnam passim circumferat; quæ ipsi spes salutis domi prodito, et continuum hostem conscientiam secum trahenti? sed non talis justus. Qualis ergo? audi ipsum Prophetam dicentem : « Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion[2]. » Quid tandem est sicut mons Sion? « Non commovebitur in æter» num, » inquit. Quæcumque enim adhibueris machinamenta, quæcumque jaculaveris tela montem demoliri volens, illum quidem nunquam superabis : qui enim poteris? machinamenta vero solves omnia, etiam tuam destrues fortitudinem. Talis est et justus, quæcumque vulnera exceperit, ipse quidem grave patitur nihil, sed insidiantium vim dissolvit, nec vero mortalium modo, sed ipsorum quoque dæmonum. Audisti namque sæpius, quot diabolus machinamenta Job adhibuerit, nec solum tamen illum montem non conquassavit, sed et enervatus recessit, sagittis ipsis confractis, et machinamentis inutilibus ex illo inflictu redditis.

III. Hæc itaque scientes, vitam curemus nostram : ne-

[1] Psal. I, 4. — [2] Id. CXXIV, 1.

que circa pecunias studeamus, quæ pereunt : neque circa gloriam, quæ extinguitur : non circa corpus, quod senescit : non circa pulchritudinem, quæ marcescit : non circa delicias, quæ defluunt : sed circa animam omnem curam impendamus, et hanc omni modo curemus. Corpora quippe languentia non omnibus curare facile est : animam vero laborantem est cuique medicari facillimum : et corporis quidem curatio, et medicaminum et argenti indiget : animæ vero, facile parabilis, et impendio carens : carnis natura multo cum labore ab infestantibus liberatur vulneribus : etenim ferrum sæpe, et amara medicamina adhibere necessarium est : in anima vero nihil est tale, sed tantum velle et cupere sufficit, et omnia correcta sunt. Et hoc fuit opus Dei providentiæ : quoniam enim ex corporis infirmitate non multum fieri nocumentum potest : nam etiam si non ægrotemus, mors superveniens ipsum corrumpet, et omnino dissolvet : totum vero nobis in animi sanitate situm est : multo utilioris et magis necessariæ partis curationem fecit facilem et impendio et dolore carentem. Quam igitur excusationem habebimus ? quam autem veniam, cum corporis quidem, ubi argentum erogatur, et medici accersuntur, et multus dolor sustinetur, tantam geramus curam, præcipue cum non magnum sit nobis damnum ex illius ægritudine : animam vero contemnamus, et hoc cum nec argentum erogare, nec alios perturbare, neque dolores sustinere debeamus ; sed absque his omnibus proposito solum et voluntate omnem ipsius correctionem facere possimus : et optime sciamus nos, nisi hoc fecerimus, extremam subituros pœnam, et inevitabilia tormenta atque supplicia ? Dic namque mihi, si quis artem medicinæ brevi temporis momento absque argento et labore se docturum te polliceretur, non ipsum putares benefactorem ?

nonne subires omnia facere et pati, quæcumque hæc pollicens jussisset? Ecce nunc sine laboribus licet, non corporis, sed animæ vulnerum invenire remedia, et eam absque dolore ullo ad sanitatem reducere : ne igitur negligamus. Quis enim, dic mihi, dolor, iram contristanti remittere? Dolor quidem est injurias meminisse, et non conciliari. Quis labor orare, et a Deo prompte præbente, innumera bona petere? quis labor detrahere nemini? quæ difficultas ab invidia et livore liberari? quæ molestia proximum diligere? quæ ærumna non turpia verba loqui, non convitium, non injuriam inferre? quæ fatigatio non jurare? Rursum enim ad eamdem deveniam admonitionem. Imo labor maximus jurare; sæpius enim ira et furore detenti, nos infestantium cuipiam non reconciliaturos juravimus, postea ira extincta, et furore sedato, reconciliari volentes, et juramentorum necessitate coërciti, doluimus, tanquam laqueo quodam detenti, et vinculis insolubilibus irretiti. Quod et diabolus novit, et quia plane novit iram esse ignem, et facile extingui, et extincta ira reconciliationem et amicitiam sequi; cupiens ignem hunc inextinguibilem manere, juramento nos sæpius irretivit: ut et si ira desiverit, juramenti necessitas manens, ardorem in nobis conservet, et duorum fiat alterum, vel reconciliati pejeremus, vel non reconciliati, odii culpæ nosmet reos constituamus.

IV. Hæc igitur scientes, juramenta fugiamus, et assidue meditetur os nostrum dicere, « Crede: » et hoc erit nobis totius pietatis argumentum. Lingua enim verbum hoc unum dicere docta, confunditur et erubescit turpia et absurda verba proferre: et si rursum a consuetudine retrahatur, multos habens accusatores, corripietur. Cum enim quis non jurantem, turpia viderit verba proferentem, insultabit facile, deridebit, et carpens dicet: Tu qui in

omnibus dicis, « Crede, » juramentum proferre non audens, quomodo turpibus linguam tuam sermonibus contaminas? Itaque et inviti a præsentibus compulsi, ad pietatem redibimus. Quid igitur si jurandi necessitas sit, inquit aliquis? Ubi est legis prævaricatio, non est necessitas. Et possibile est penitus, inquit, non jurare? Quid ais? Deus jussit, et audes interrogare, an legem custodire sit possibile? Imo impossibile non custodire, et hoc per præsentia vobis persuadere volo, quod non impossibile sit non jurare, sed jurare. Ecce enim jussi sunt urbem habitantes, quod multorum vires excedere videtur, aurum erogare, et major pars jam collata est, atque exactores audire licet, dicentes: Quid tardas homo? quid vero nos de die in diem differs? Non enim effugere potes: lex Imperatoris est, quæ moram non patitur. Quid, quæso, dicis? Imperator jussit pecunias pendi; et ut non pendas, fieri non potest: Deus juramenta fugere jussit, et dicis, Non possumus fugere juramenta? Sextus hic dies est quo de hoc vos præcepto admoneo; in futurum vobiscum pacisci volo, tanquam desistens, ut caveatis. Non amplius vobis erit excusatio, neque venia, maxime cum etiamsi a nobis dictum fuisset nihil, a vobis ipsis hoc corrigi debuerit: nec enim varium est, et multa præparatione indigens. Cum vero tantum sitis nacti admonitionis et consilii, quam habebitis excusationem accusati, pro tribunali constituti tremendo, cum pœnæ prævaricationis hujus a vobis exigentur? Nullam afferre licebit excusationem, sed necesse erit vel emendatos abire, vel non emendatos puniri, et extremum subire supplicium. Hæc igitur omnia cogitantes, cum multa hinc cura digressi, quæ tot diebus dicta sunt omni custodia in mente vestra conservare inter vos exhortamini: quo vel nobis tacentibus alter alterum docentes, ædificantes, exhortantes, multum demonstretis profectum, et omnes reliquas

leges implentes, æternis fruamini coronis : quas contingat nos omnes assequi, gratia et benignitate domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri gloria simulque Sancto Spiritui in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

Laudatio eorum qui jurandi consuetudinem deposuerant : et quod nemo superstitione teneri debet, ne post refectionem divinos in Ecclesia sermones audiat: quare post multum tempus divinæ sunt traditæ Scripturæ: et in illud, Cæli enarrant gloriam Dei[1]: *mundi naturalis descriptio*: *et in fine, de non jurando.*

I. Et nuper ad vos[2], et nunc ad vos verba facio : utinam vero et semper vobiscum, imo potius semper vobiscum, etsi non corporis præsentia, saltem charitatis vi; nec enim mihi est alia vita, nisi vos, et salutis vestræ cura. Sicut enim colonus nihil aliud curat præter semina et segetes, et nauta undas et portus: sic et qui loquitur, auditores curat, et illorum profectum, sicut et ego nunc. Ideo et omnes vos in mente mea circumfero, nec vero hic tantum, sed et domi. Etsi enim multus est populus, et brevis cordis mei mensura, sed lata est charitas, et non in nobis angustiamini : sequentia vero non addam, neque enim nos apud vos angustiamur. Unde hoc manifestum ? Novi multos referentes, mandatum fecimus leges nobismet ponentes , et jurantibus pœnas definientes , et legem transgredientibus pœnam inferentes; pœnam vobis congruam , quod est maximæ charitatis indicium. Non

[1] Psal. xviii, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. xvi, p. 143-146, et tom. xi, p. 389-395.

enim me pudet talia satagere: quoniam in hoc curiositatis nihil est, sed providentiæ hæc est sollicitudo. Si enim medico non est opprobrium de ægroto sciscitari, neque nobis crimen de vestra semper inquirere salute. Sic enim moniti quid vobis quidem expeditum sit, quid vero relictum, congrua cum disciplina reliqua afferemus remedia. Hæc igitur curiose scrutati cognovimus, et Deo gratias egimus, quod non in petris seminavimus, nec in spinas misimus semina, neque multo tempore, multaque dilatione indiguimus, ut segetes meteremus. Propterea vos in corde meo assidue gero, propterea non sentio docendi laborem, auditorum lucro relevatus. Hæc enim merces nos reparare potest, et relevare, et alacres promptosque facere ad omnem pro vobis laborem sustinendum. Quoniam igitur multa vos grati animi signa dedistis, age jam et nos debitum erogemus, quod nuper promiseramus: licet non videam præsentes esse illos omnes, qui, cum promissionem feci, huc venerant. Quæ tandem itaque causa? quid ipsos a nostra repulit mensa? Qui corporalem attigit mensam, ut videtur, indignum esse putavit, post corporis nutrimentum ad divinorum auditionem eloquiorum venire. Sed non recte in hoc sentiunt: neque enim, si hoc esset absurdum, multos et longos impendisset sermones Christus post illam mysticam cœnam: non utique si hoc incongruum esset, refecta sæpius in deserto multitudine, etiam sermones ipsis post mensam communicasset. Si enim fas est aliquid etiam præter opinionem dicere, tunc profecto utilissimum est divinis eloquiis aures accommodare. Cum enim tibi persuaseris, post cibum, et potum, et ad synaxim convenire necesse esse, omnino vel invitus multam geres sobrietatis curam, et neque in ebrietatem, neque in crapulam unquam deduceris: cura enim et expectatio in Ecclesia conveniendi, cum honesta

mensura cibum et potum sumere docet, ne ingressus et fratribus commixtus, postea vinum redolens et immodeste eructans, ab omnibus præsentibus deridearis. Hæc non vobis nunc præsentibus, sed iis, qui absunt, dico, ut hæc per vos discant. Non enim comedere audiendi obstaculum præbet, sed torpere: tu vero crimen esse putans non jejunare, in aliud incurris crimen, multo majus et gravius, quod sacræ hujus mensæ non particeps efficiaris, et quod corpus tuum alens, animam fame consumas: et quam excusationem habebis? In jejunio quippe corporis imbecillitatem prætendere fortasse poteris: in audiendo autem quid tandem dicere posses? Non enim corporis infirmitas, divinorum prohibet eloquiorum participem fieri. Si enim dixissem: nemo pransus aliis misceatur, post cibum audiat nemo, aliquam habuisses veniam: nunc vero cum vos trahamus et alliciamus, et ad nos vocemus, quam resilientes excusationem habebitis? Etenim non idoneus auditor ille esset, non qui comedisset aut bibisset, sed qui verbis non attenderet, oscitans et dissolutus, qui corpus hic habens, mente alio vagaretur: hic etiamsi jejunet, ad audiendum inutilis est. Excitatus contra et vigilans, menteque attendens, sive comederit sive biberit, nobis erit omnium aptissimus auditor. In exterorum enim judiciis et consiliis congrue lex ista prævaluit: nec enim norunt philosophari; ideo non comedunt ut nutriantur: sed ut disrumpantur: sæpe enim supra satietatem bibunt, propterea se ipsos rerum administrationi ineptos reddentes, vespere et meridie a senatu et judiciis abstinent. Hic autem non ita, absit: sed qui comedit, jejuno animi modestia erit æqualis: non enim ut ventrem disrumpat, aut rationem obtenebret comedit et bibit, sed ut corpus debilitatum reparet.

II. Sed hæc pro admonitione satis: jam vero tempus

est ad argumentum transeundi, licet refugiat, et torpeat circa doctrinam hanc cogitatio nostra propter eos, qui non venerunt. Et sicut pia mater mensam apponens, omnibus filiis non præsentibus dolet et gemit : hoc et ego nunc patior, et fratrum nostrorum absentiam cogitans, a solutione retrahor promissorum : sed vos potestis hunc ejicere torporem. Si enim polliceamini mihi vos omnia ad illos cum diligentia relaturos, nos vobis omnia prompte erogabimus : sic enim illis erit absentiæ consolatio, vestræ charitatis doctrina : vosque nos attentius audietis, scientes ad alios vobis hæc referre necessarium esse. Ut igitur manifestior nobis oratio fiat, a superioribus ipsam repetentes dicamus. Nuper itaque quærebamus, qua de causa post tot annos editæ sunt Scripturæ. Non enim Noë tempore, et Abraham, sed Mosis liber hic traditus est : et multos audio dicentes, quod si utilis erat, ab initio datum esse oportebat : si vero inutilis erat, neque posthæc oportebat dari. Sed vana hæc ratiocinatio : non enim omnino, si quid postea utile est futurum, ab initio tradi debet : neque si quid a principio datum est, hoc omnino debet et postea manere. Quoniam et lac utile, nec tamen semper, sed pueris tantum nobis datur : et solidum nutrimentum utile, sed nemo nobis ipsum in principio tradit, sed postquam puerilem fuerimus ætatem egressi. Rursum æstas utilis, sed non semper apparet : et hyems commoda, sed et hæc transit. Quid igitur, dicet aliquis, Scripturæ non sunt utiles? Utilissimæ sane, et admodum necessariæ. Et si utiles, inquit, qua de causa non sunt traditæ nobis ab initio? quia non per litteras, sed per res Deus naturam humanam docere volebat. Quid tandem est, per res? Per ipsam creaturam. In hanc enim sententiam incidens Apostolus, et in gentiles intendens, dicentes, Non ab initio Dei cognitionem ex Scripturis didicimus, vide quomodo res-

pondet. Cum enim dixisset, « Revelabitur ira Dei de cœlo » super omnem impietatem, et injustitiam hominum eo» rum, qui veritatem Dei in injustitia detinent[1], » et vidisset objectionem sibi occurrentem, et multos contra quærentes, unde gentiles Dei veritatem cognovissent, intulit dicens : « Quia quod notum est Dei, manifestum est » in illis. » Et quomodo manifestum est in illis? quomodo vero Deum nosse poterant? Quis ostendit? dic. « Deus » enim illis manifestavit, » inquit. Quo pacto? quem Prophetam mittens, quem Evangelistam? quem doctorem, si Scripturæ nondum erant? « Invisibilia enim ipsius, inquit, » a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cons» piciuntur, sempiternaque virtus ejus et divinitas. » Quod autem dicit, tale est : Ante omnium oculos creaturam in medio proposuit, ut ex operibus creatorem conjiciant: quod quidem et alius dicebat : « Ex magnitudine enim et » pulchritudine creaturarum proportionabiliter ipsarum » auctor consideratur[2]. » Vidisti magnitudinem? considera potentiam conditoris cum admiratione. Vidisti pulchritudinem? sapientiam exornatoris obstupesce, quod et Propheta demonstrans dicebat : « Cœli enarrant gloriam » Dei[3]. » Quomodo igitur, quæso, narrant? Vocem non habent, os non possident, non est ipsis lingua, quomodo igitur narrant? Per ipsum aspectum. Cum enim videris pulchritudinem, magnitudinem, celsitudinem, situm, formam per tantum temporis permanere, tanquam vocem audiens, et ad aspectum discens, adoras eum qui tam pulchrum et admirabile corpus creavit. Tacet cœlum, sed ipsius aspectus vocem tuba clariorem emittit, per oculos, non per aures nos docens : hic enim sensus a natura est illo certior et manifestior. Si enim per libros docuisset et litteras, litterarum quidem peritus scripta didicisset, illi-

[1] Rom. I, 18. — [2] Sap. XIII, 5. — 11. — [3] Psal. XVIII, 1.

teratus vero nihil inde adjutus abiisset, si quis alius non induxisset: dives librum emisset, pauper emere non potuisset. Rursum qui sciret vocem illam per litteras significatam, intus posita nosset: Scytha vero et Barbarus, et Indus, et Ægyptius, et omnes lingua carentes illa, nihil edocti abiissent. Hoc autem de cœlo dicere non licet, sed et Scytha et Barbarus, et Indus, et Ægyptius, et omnis homo super terram incedens, hanc vocem audiet: non enim per aures, sed per oculos in mentem incidit nostram. Visibilium autem participatio eadem est, neque differens sicut linguarum. In hunc pariter librum et idiota et sapiens intueri poterunt, et pauper et dives, et quocumque quis venerit in cœlum respiciens, sufficientem capiet doctrinam ex aspectu: quod quidem et ipse Propheta innuens et demonstrans, quod vocem creatura et Barbaris emittat et Græcis, et omnibus in universum hominibus intellectu facilem, dicebat: « Non sunt loquelæ neque sermones, » quorum non audiantur voces eorum [1]. » Quod autem dicit, tale est: Non est gens neque lingua quæ hanc vocem intelligere non possit: sed talis est ipsorum vox, ut ab omnibus hominibus audiri possit: nec cœli tantum, sed et diei et noctis. Et quomodo diei et noctis? Illud enim et per pulchritudinem, et per magnitudinem, et per alia omnia spectatores percellit, et in ipsius creatoris admirationem traducit: dies vero et nox quid nobis ostentare possent? hujusmodi quidem nihil: sed alia et his non inferiora; convenientiam, ordinem cum omni diligentia servatum. Cum enim cogitaveris, quomodo totum per annum distribuuntur, et tanquam in libra et bilance totius spatii longitudinem diviserunt: eum qui ordinavit admiraberis. Velut enim sorores quædam paternam hæreditatem partitæ cum charitate multa, nullo

[1] Psal. XVIII, 3.

modo inter se calumniantes: sic et dies et nox cum omni diligentia annum æqualitate tanta distribuunt, et proprios conservant fines, nec unquam alteram altera pellit. Nunquam igitur hyeme dies fuit longa, sicut nec unquam æstate longa fuit nox, tot præteritis generationibus, sed in eodem intervallo et longitudine, neque modicum, nec dimidiam horam, nec oculi nictum altera quam altera plus habuit.

III. Propterea et Psalmista ipsorum æqualitatem admiratus, clamabat, dicens : « Nox nocti indicat scien- » tiam. » Si hæc philosophari scias, sic admiraberis eum, qui ab initio hos immobiles terminos statuit. Audiant hæc avari, et aliena concupiscentes, et diei noctisque æqualitatem imitentur. Audiant inflati et alta sapientes, et nolentes primas partes aliis concedere. Dies nocti cedit, nec alienos fines invadit : tu vero semper honore fruens fratribus hunc communicare non dignaris. Et considera mihi legislatoris sapientiam : in hyeme longam noctem esse jussit, quando molliora semina, et magis frigescere indigentia, nec calidiorem radium tolerant : postquam vero aucta fuerint, una cum ipsis crescit rursum dies, et tunc fit longior, quando jam viget fructus. Hoc vero non seminibus tantum, sed etiam corporibus opportunum. Quoniam hyeme nauta, gubernator, et viator, miles, et agricola multum domi sedent, gelu constricti, et otii tempus est in hyeme, plus temporis in noctes impendi Deus constituit, ne diei longitudo superflua sit, nihil hominibus facere valentibus. Quis anni partium ordinem dicere possit? quomodo et hæ tanquam virgines quædam in gyro saltantes, cum multa ratione sibi mutuo succedunt, et paulatim sine strepitu ad contrarias mediæ transire non cessant? Propterea nec ab hyeme nos excipit

[1] Psal. XVIII, 2.

æstas, nec ab ipsa statim hyems, sed medium ver interpositum est, ita ut sensim et paulatim succedentibus densata corpora nostra æstati sine tristitia abducat : quoniam enim subitaneæ in contrarium mutationes nocumentum et morbum pariunt extremum, dispensavit Deus ab hyeme quidem ver nos excipere, a vere porro æstatem, ab æstate autumnum, et sic hyemi transmittere. Itaque innocuæ et procedentes paulatim mutationes, ex contrariis anni tempestatibus per medias nobis adveniunt. Quis igitur tam miser et ærumnosus, qui cœlum quidem cernens, cernens vero mare et terram, tempestatum anni temperiem tam diligenter moderatam, et inconcussum diei et noctis ordinem, hæc sponte fieri putet, nec adoret eum, qui hæc omnia cum sapientia congrua disposuit? Habeo quod dicam et his majus : Non enim magnitudo tantum, et pulchritudo, sed et ipse creationis modus omnium conditorem demonstrat : quoniam enim condenti et creanti omnia ab initio non aderamus, neque si affuissemus quomodo fiebant scire poteramus, invisibili virtute cuncta componente, ipsum creationis modum optimum nobis magistrum esse fecit, supernaturali consequentia componens omnia quæ fiebant. Forte quod dixi obscurius est : igitur necesse hoc rursum manifestius dicere. Omnes utique fateantur naturæ consequentiam esse, ut aqua super terram, sed non terra ab aquis feratur. Terra quippe cum sit densa, dura, et non cedens, atque solida, facile potest aquarum naturam sustinere : aqua vero cum liquida sit et mollis, teneraque et diffluens, et omnibus cedens occurrentibus, nullum corpus unquam sustinere valeret, etiam si levissimum sit. Nam sæpe lapillo incidenti parvo cedit, et refugit, ipsumque ad profundum transmittit. Cum videris igitur non lapillum parvum, sed terram omnem super aquas ferri, neque

submergi, admirare potentiam supra naturam hæc mirabiliter operantem. Et unde hoc manifestum, quod terra super aquas feratur? Propheta hoc dicit : « Ipse super maria fundavit eum, et super flumina præparavit eum : » et rursum, « Qui fundavit terram super aquas[1]. » Quid dicis? lapillum exiguum aqua in superficie ferre non potest, et terram tantam gerit, et montes, et colles, et urbes, et plantas, et homines, et bruta, et non submergitur? Et quid dico non submergitur? quomodo inferius circumstante sibi aqua tanto tempore non est dissoluta, nec lutum omnia facta sunt? Si enim lignorum natura parum temporis aquis immorata corrumpitur et dissolvitur? quid dico, lignorum natura? quid ferro validius esse possit? sed et hoc sæpe mollescit, cum semper in aquis manet, et merito : quippe et ipsum a terra substantiam habet. Propterea multi fugitivorum servorum postquam compedes et catenas pertrahentes fugerunt, ad rivos aquarum venientes et vinctos aquis pedes immittentes, et sic mollius ferrum facientes, facile lapide percutientes, diffringunt. Igitur ferrum quidem mollescit, ligna putrefiunt, et lapides corrumpuntur ab aquarum natura : terræ vero magnitudo tanto tempore aquis imposita, non est submersa, nec dissoluta, nec perdita.

IV. Et quis hæc non obstupescat; et admiretur, nec cum fiducia dicat, non esse naturæ opera, sed providentiæ naturam excedentis? Ideo quidam dicit : « Qui suspendit terram super nihilo[2]. » Alius vero quidam : « In manu ipsius fines terræ[3]. » Item, « Super maria fundavit eum[4]. » Et hæc quidem contraria esse videntur, multam tamen habent consonantiam. Qui enim dixit, « super maria fundavit eum, » item dixit, atque is qui ait quod super nihilo terram suspenderit. Super aquas enim consistere

[1] Psal. xxviii, 2. — [2] Job. xxvi, 7. — [3] Psal. xciv, 4. — [4] Id. xxiii, 2.

æquale est ac super nihilo suspendi. Ubi igitur suspensa et statuta est? audi eumdem dicentem : « In manu ipsius » fines terræ. » Non quod manus habeat Deus, sed ut discas, ipsius potentiam omnibus providentem esse, quæ terræ corpus continet et portat. Si dictis non credis, iis quæ vides crede : et in alio quippe elemento hanc mirabilem operationem invenire licet. Ignis enim natura alta petit, et in sublime semper salit, et a natura ut exiliat, habet : et licet infinita cogant et urgeant, ad inferiora deferri non patitur. Nonnunquam enim facem accensam capientes, et in caput inclinantes, ignis impetum inferius ferri non cogimus : sed et sic in superiora recurrit, et in sublime inferne festinat : in sole vero totum contrarium Deus fecit : ipsius enim radios ad terram convertit, et lucem fecit inferius vergere; tantum non dicens ipsi per figuram, inferius prospice, et hominibus luce : propter illos enim factus es. Et lucernæ quidem flamma hoc pati non potest : sidus vero tam magnum et admirabile ad inferiora vergit et ad terram respicit, contra quam ignis, propter ejus qui jussit potentiam. Vis et aliud tale commemorem? Dorsa cœli hujus nobis conspicui aquæ undique comprehendunt, et neque defluunt, neque excedunt : licet non talis sit aquarum natura, sed in concava quidem facile concurrant, cum autem sit corpus convexum, undique defluunt, et neque modica earum pars in tali posset loco subsistere. Sed ecce hoc miraculum in cœlis factum est, et hoc ipsum rursus insinuans Propheta, dicebat : « Laudate Dominum aquæ, quæ super cælos estis[1]. » Et neque aqua solem extinxit, neque sol tanto subtus vadens tempore, superpositam aquam exsiccavit. Vis te in terram iterum reducamus, et quod mireris ostendamus? Non cernis hoc mare undis et violentis flatibus plenum? sed

[1] Psal. CLVIII, 4.

hoc mare spatiosum, et magnum, et furens, infirma continetur arena. Et considera Dei sapientiam : non permisit ipsum quiescere, neque manere sedatum, ne id esse naturæ ipsius ordinem existimes, sed intra terminos manens clamat, turbatur, vehementer resonat, et inenarrabilem in altitudinem fluctus excitat : cum autem ad littus et arenam pervenerit, dissolutum rursum ad se ipsum revertitur, per hæc utraque te docens, quod non naturæ opus est ipsum intra proprios fines manere, sed virtutis ejus, qui ipsum cohibet. Propterea enim infirmum ipsius murum fecit, non ligna, non lapides, non montes his littoribus circumposuit, ut non his elementum in ordinem cogi putes. Hoc igitur et ipse aliquando Judæis improperans dicebat : « Me non timebitis, qui arenam mari » terminum constitui, et non transcendet[1] ? » Non autem hoc solum, o homo, est admirabile, quod magnum et mirabilem fecerit hunc mundum, quod supra naturæ consequentiam ipsum compegerit, sed quod etiam ex contrariis ipsum constituerit, calido et frigido, sicco et humido, igne et aqua, terra et aëre : et contraria hæc elementa, ex iis quibus hoc totum consistit, inter se pugnantia, a sese non sunt consumpta : non ignis supervenit et accendit omnia, non aqua superveniens orbem submersit. Sed in corporibus quidem nostris hæc fiunt, et bile crescente nascitur febris, et totum animal lædit : et pituita superabundante plurimi nascuntur morbi, et animal corrumpunt. In hoc autem universo nihil horum accidit, sed unumquodque manet tanquam quodam freno et vinculo, conditoris voluntate, proprios custodiens terminos, et horum pugna mundo toti pacis fit causa. Annon hæc et cæco sunt manifesta, et valde imprudentibus intelligibilia, quod providentia quapiam facta sint et contineantur ? Quis

[1] Jerem. v, 22.

enim tam stultus est et stupidus, qui tantam molem cernens, tantam pulchritudinem, tantam compositionem, talium continuam elementorum pugnam, et contrarietatem, et perseverantiam, non intra se ipsum ratiocinetur, et dicat : Nisi providentia quædam esset corporum magnitudinem cohibens, nec permittens totum dissilire ; nec permanere, nec durare potuisset? Tantus anni tempestatum ordo, tanta noctis et diei convenientia, tot irrationalium genera animalium, plantarum, seminum, et herbarum, tenorem suum servant, et nihil in præsentem diem neque intercidit, neque penitus consumptum est.

V. Non hæc vero tantum, sed et alia multo his plura et profundiora dici poterant, et de ipsa disseri creatura : sed in crastinum illa differentes, dicta diligenter retinere, et in alios efferre studeamus. Et scio quidem sententiarum profunditatem auribus vestris inusitatam esse, sed si parumper vigilemus, et his nos ipsos assuefaciamus, etiam aliis erimus facile doctores : interim vero illud charitati vestræ necessarium est dicere : sicut nos glorificavit Deus per tantam creaturam, ita nos quoque per puram ipsum conversationem glorificemus. «Cœli enarrant gloriam » Dei, » dum apparent solum : et nos igitur Dei gloriam enarremus, non dicentes tantum, sed et tacentes, et vitæ claritate omnes in admirationem adducentes : « Luceat » enim lux vestra coram hominibus, ut videant opera ves» tra bona, et glorificent Patrem vestrum qui est in cœ» lis[1]. » Cum enim viderit infidelis te fidelem, compositum, modestum, ornatum esse, mirabitur, et dicet : Vere magnus Christianorum Deus : quales constituit homines, quales e qualibus fecit? Angelos ex hominibus ipsos reddidit. Si quis contumeliam fecerit, non convitiantur : si quis percusserit, non ægre ferunt : si quis injuriam intu-

[1] Matth. v, 16.

lerit, pro iis qui se læserint, orant : inimicum non habent, iram servare non norunt, nugari nesciunt; mentiri non didicerunt: pejerare non sustinent, imo nec jurare : sed linguam excidi mallent quam ullum ex ore juramentum emittere. Hæc illis præbeamus de nobis dicenda, et improbam juramentorum consuetudinem expellamus : et vel tantum Deo tribuamus honoris, quantum vestimentis nostris pretiosioribus. Quomodo enim non absurdum est, vestimentum quidem habentes reliquis melius, ipso frequenter abuti non sustinere ; Dei vero nomen ubique temere, et ut occurrit, distrahere ? Igitur precor, et supplico, ne sic salutem contemnamus nostram : sed studium, quod ab initio circa mandatum istud adhibebamus, deducamus ad finem. Propterea ego continuam de juramentis exhortationem facio, non quod torporem vestrum condemnem : sed quod majorem partem a vobis correctam videam : et studeo festinoque totum perfectum esse, et finem accipere. Sic et spectatores faciunt, qui braviis proximos magis excitant. Nec nos igitur lassemur: sumus enim prope totius correctionis finem, et circa principium erat difficultas. Quando vero consuetudinis plurimum nunc est recisum, et modicum superest : jam nec ullo labore opus est, sed modica observatione : et brevi diligentia egemus, ut ipsi correcti, aliis doctores simus, et cum fiducia sacrum Pascha videamus, et cum multa voluptate duplam et triplam consuetam capiamus lætitiam. Non enim tantum nos jejunii laboribus et sudoribus liberatos esse delectat, quantum cum merito et splendida corona sacræ illi solemnitati occurrere, corona nunquam marcescente. Ut autem celerior fiat emendatio, hoc fac quod dico : scribe in pariete domus tuæ, et in cordis tui pariete falcem illam volantem[1], et hanc ad maledictionem

[1] Zach. v, 1.

volare puta : et assidue ipsam recogita, sive alium jurantem videas, cohibe, veta, et curam tuorum gere servorum. Si enim hoc consideremus, quomodo non tantum ipsi recte nos geramus, sed et alios in hoc inducamus, celeriter ipsi ad finem veniemus. Alios enim corrigere aggredientes, erubescimus et confundimur, quæ aliis mandamus, hæc ipsi omittentes. Nec pluribus est opus sermonibus : multa enim prius sunt commemorata, et hæc renovandæ memoriæ tantum causa dicta sunt. Deus vero qui magis quam nos nostris parcit animis, et in hoc et in omni nos bono perfectos faciat, ut omnem justitiæ fructum asseculi, cœlorum regno digni censeamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem etcum quo Patri gloria simulque sancto Spiritui in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA X.

Laus eorum qui post cibum ad audiendum venerant, et naturalis mundi enarratio, item contra gentiles creaturam ut Deum colentes, et de vitando juramento.

I. Gaudeo[1], et gratulor omnibus vobis, quod admonitionem nostram, quam pro non jejunantibus, et propterea absentibus nuper feci, re præstitistis. Arbitror enim multos jam pransos hodie adesse, et pulchram hanc nobis implere concionem : et hoc conjicio, eo quod amplius nobis theatrum factum sit, et major audientium conventus. Non frustra, ut videtur, multos de ipsis sermones nuper

[1] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 24-25, et p. 35-36.

impendimus, vestram exhortantes charitatem, ipsos ad matrem trahere, et iis persuadere, quod liceat et post corporis nutrimentum spiritualis escæ participatione non fraudari. Quando vero, quæso, vos dilecti, melius fecistis? an præterita synaxi, quando post mensam ad somnum convertebamini, an nunc cum post mensam ad divinas leges audiendas convenistis? quando in foro commorabamini, et consessuum nihil boni habentium participes eratis: an nunc quando cum fratribus vestris statis, et propheticos sermones auditis? Non est ignominia comedere, dilecti, sed sumpto cibo domi remanere, et hac sacra solemnitate privari. Domi enim manens otiosior eris, et segnior; huc autem veniens, omnem somnum et torporem excuties, nec torporem vero tantum, sed et tristitiam omnem deponens, facilior et lætior in omnibus eris casibus. Et quid opus est plura dicere? sta tantum prope jejunantem, et ipsius statim odoris suavitatem senties. Nam qui jejunat unguentum est spirituale, et per oculos, et per linguam, et per omnia bonam animæ dispositionem exhibens. Hæc non ut pransos accusem, dixi, sed ut jejunii lucrum demonstrem. Jejunium vero non ciborum abstinentiam tantum dico, sed et peccatorum fugam magis quam illam: quoniam et convivatus, et huc cum modestia profectus congrua, non multo a jejunante vincitur: sicut vicissim jejunans, nec cum studio et diligentia iis quæ dicuntur attendens, nihil ex hoc jejunio magnum lucrabitur. Comedens enim et concionis sanctæ congruo studio participem se faciens, nihil comedente et absente multo melior est. Non enim tantum nos inedia adjuvare poterit, quantum prodest et bonum affert, spirituali disciplinæ interesse. Ubinam hæc audies, quæ hic philosopharis? Si in forum iveris, rixæ ibi et pugnæ: si in curiam, civilium rerum cura: si domum, privatarum sollicitudo undique

affligit : si in fori conventicula et consessus, omnia illic terrena et corruptibilia : vel enim de venalibus, vel de tributis, vel de lauta mensa, vel de agrorum venditione, vel de aliis contractibus, vel de testamentis, vel de hæreditatibus, vel de aliis talibus a cunctis eo convenientibus sermones habentur. Et si in ipsam veneris regiam, et illic rursum omnes disserentes audies de pecuniis, de potentia, de gloria, quæ hic honoratur : spirituale vero nihil : hic vero contrarium totum, de iis quæ in cœlo sunt rebus, de anima, de vita nostra, et quare facti sumus, et quare hic tantum temporis commoramur, et ad quæ hinc migramus, et quid post hæc nos suscipiet, et quam ob causam nobis corpus est luteum, et quæ mortis natura, quid tandem est præsens vita, et quæ futura : nihil prorsus terrenum, sed omnes de spiritualibus sermones nobis habentur, et magna salutis nostræ viatica capientes, hinc ita cum bona spe migrabimus.

II. Quoniam igitur non temere semina jecimus, sed sicut vos exhortatus fueram, omnes qui ex vobis defecerant, venati estis : age et nos vobis gratiam rependamus, et pauca vobis prius dictorum in memoriam revocantes, reliqua quoque reddamus. Quæ igitur prius sunt dicta ? Quærebamus qualiter et quomodo ante Scripturarum editionem res nostras Deus disposuit : et dicebamus, quod per creaturam docuerit genus nostrum, cœlum extendens et in medium proponens, maximum librum idiotis et sapientibus, pauperibus et divitibus, Scythis, et Barbaris, et omnibus generaliter terram habitantibus, utilem, multo majorem eorum qui docentur multitudine. Multa etiam de nocte et die, et horum ordine, et de convenientia ab ipsis cum diligentia servata disseruimus : multa et de tempestatum anni numero, earumque æqualitate. Sicut enim dies nocte, ne dimidia quidem hora plus habet per totum annum, sic et hæ inter se ex æquo dies omnes distribuerunt :

et quod prius dicebam, non magnitudo creaturæ et pulchritudo tantum creatorem demonstrat, sed et ipse coagmentationis modus, et quod super naturalem consequentiam sit modus creationis. Naturæ nempe consequentia erat, aquam super terram ferri: nunc vero contrarium videmus, terram ab aquis ferri. Naturæ erat consequentia, ignem ad superiora currere : nunc contrarium videmus, inferius terram versus conversos solis radios, et aquas super cœlos esse, et non consumi; solem subtus currentem non extingui ab aquis, nec humiditatem illam absumere. Ad hæc diximus, ex quatuor elementis hoc totum consistere inter se contrariis et pugnantibus, et alterum alterum non consumere, licet alterum ab altero natura sua consumi debeat. Unde manifestum, quod virtus quædam invisibilis hæc cohibeat, et vinculum sit Dei voluntas. Huic hodie sermoni amplius immorari volo, sed expergiscimini, et diligenter nobis attendite. Ut autem miraculum fiat manifestius, a corpore nostro demonstrationem horum faciam. Etenim corpus nostrum breve hoc et parvum e quatuor compositum est elementis, calido quidem, sanguine; sicco vero, bile flava; humido, pituita; frigido, atra bile. Et nemo incongruum hunc putet esse sermonem : « Spiritualis nempe omnia dijudicat, ipse vero » a nemine dijudicatur[1]. » Sic et Paulus agriculturæ rationes tetigit, de resurrectione nobis disserens : « Stulte, inquit, » tu quod seminas non vivificatur, nisi moriatur[2]. » Si vero beatus ille de agricultura sermonem habebat, ne nos quispiam accuset si medicinalem disciplinam attingamus : de Dei enim creatione nunc est nobis oratio, et necessarium nobis est hujus disciplinæ argumentum. Quod igitur ante dixi, ex quatuor his elementis corpus nobis compositum est, et si pars a toto dissideat, ex hoc dissidio mors

[1] 1 Cor. II, 15. — [2] Id. XV, 36.

efficitur: ut puta, bile superabundante producitur febris, et si ultra mensuram prævalcat, finem affert celerrimum. Rursum frigido superabundante, paralysis, et tremores, et apoplexiæ, et innumeri morbi pariuntur, et omnino quæque ægritudinum forma ab horum elementorum superabundantia nascitur, quando unum ex ipsis proprios excedens terminos, contra alia insurgit, et omnem lædit symmetriam. Interroga igitur dicentem, quod per se nata omnia, per se subsistant: Si breve hoc et modicum corpus, medicaminibus, et medicinali scientia utens, anima interius ipsum disponente, ac multa philosophia, et innumerabilibus aliis auxiliis: non semper in bono statu permanere valet, sed perit, et corrumpitur sæpius turbatione in ipso facta: quomodo tantus mundus, tantas habens corporum moles, et ex iisdem compositus elementis, nisi multa providentia frueretur, tanto tempore imperturbatus manere potuisset? Nec enim cum ratione fieri posset, ut providentiam quidem habens interius et exterius nostrum corpus, vix ad sui conservationem sufficeret: tantus vero mundus nulla fruens providentia per tot annos nil tale pateretur quale corpus nostrum. Quomodo enim nullum horum elementorum, quæso, proprios transcendit terminos, nec reliqua omnia consumpsit? quis vero ipsa ab initio conjunxit? quis devinxit? quis frenavit? quis usque in tantum tempus continet? Si enim simplex et uniforme fuisset mundi corpus, non tam impossibile fuisset quod dicitur: quando autem tanta elementorum pugna fuit ab initio, quis tam demens, ut putet sine cogente hæc per se convenisse, et conjuncta mansisse? Si enim nos non natura, sed voluntate male mutuo affecti sponte non convenimus, donec manemus inimici, et offenso ab invicem animo dissidemus: sed altero indigemus qui nos conjungat, et postquam conjunxerit, constringat, et in pace manere persua-

deat, neque rursum resilire : quomodo elementa neque ratione neque sensu ullo prædita, ac sibi per naturam inimica et adversantia, convenissent et congressa fuissent, et alterum cum altero potuissent permanere, nisi potentia quædam esset ineffabilis, quæ congregaret, et congregata semper hoc vinculo cohiberet?

III. Non cernis quomodo corpus hoc anima avolante defluit, et tabescit, et perditur, et in suam quodque elementorum revertitur sortem? hoc ipsum profecto et in hoc fieret mundo, si virtus perpetuo gubernans ipsum reliquisset propria destitutum providentia. Si enim navigium sine gubernatore non persisteret, sed facile submergeretur : quomodo tantum temporis subsisteret mundus gubernante nemine? Et ne quid plus dicam : navigium, mundum esse puta : carinam, suppositam terram : velum, cœlum : vectores, homines : mare, subjectam abyssum : quomodo igitur tanto naufragium tempore non est factum? Dimitte enim navigium per diem unum absque gubernatore et nautis, et statim submersum videbis : sed mundus tale nihil passus est, quinque millia et multo plus jam habens annorum. Et quid dico navigium? casulam aliquis parvam in vineis compegit, et fructu ablato desertam reliquit, et neque duos sæpe dies permanet, sed solvitur, et brevi cadit. Igitur tugurium quidem absque providente non staret : creatura vero tanta, tam pulchra, tam mirabilis, et leges noctis et diei, alternarumque horarum choreæ, et naturæ cursus varius et omnimodus in terra, in mari, aëre, cœlo, et plantis, et animalibus volantibus, natatilibus, gradientibus, serpentibus, et in hominum genere omnibus illis digniore, tantum temporis absque aliqua providentia stabilis permansisset? Præterea mente mihi prata percurre, hortos, florum genera, herbas omnes, et earum usus, suaveolentiam, figuras, situm, no-

mina tantum, arbores fructuosas et infructuosas, metallorum naturam, animalium terrestrium, marinorum, natatilium, per aërem meantium, montes, saltus, lucos, inferius pratum, superius pratum, est enim in terra pratum, et in cælo pratum, siderum varii flores, inferius rosæ, superius iris. Vis et in avibus tibi pratum demonstrem? Considera pavonis corpus varium, et omnem excedens tincturam, purpurantesque aviculas. Cogita mihi cœli pulchritudinem, quantum temporis agit, nec offuscatum est, sed velut hodie fabricatum, ita est nitens et splendidum : terræ uterus tantum tempus pariens, quomodo non hebetavit virtutem suam. Cogita mihi fontes, quomodo scaturiunt, et non defecerunt ex quo facti sunt, jugiter manantes diebus et noctibus. Cogita mare, quot flumina suscipiens mensuram non excessit. Sed quousque incomprehensibilia sectamur? In memoratorum singulis dicere par est : « Quam magnificata sunt opera tua, Do- » mine : omnia in sapientia fecisti[1]. » Sed quid ad hæc solent infideles dicere, quoties ipsis commemoramus magnitudinem mundi, ornatum, abundantiam, copiam in omnibus? Hoc ipsum, inquiunt, maxima criminis est causa, quod tam pulchrum et magnum fecit Deus mundum : nisi enim magnum et pulchrum fecisset, non ipsum Deum fecissemus : nunc vero magnitudine perculsi, et ipsius pulchritudinem admirati, ipsum Deum esse putavimus. Sed vanus est hic sermo : quod enim neque magnitudo, nec ornatus impietatis sit causa, sed illorum ignorantia, nos nil tale passi declaramus. Qua enim de causa nos ipsi divinos honores non decrevimus : Nonne iisdem oculis ipsum aspicimus? nonne in iisdem mundo utimur, quibus illi? nonne eamdem animam habemus? nonne idem corpus possidemus? nonne eamdem calcamus tellu-

[1] Psal. CIII, 24.

rem? quomodo pulchritudo et magnitudo nos eadem cum illis sentire non persuasit? Nec hinc vero tantum hoc palam erit, sed et aliunde : quod enim non propter pulchritudinem ipsum consecraverint, sed ob propriam stultitiam, dicant simiam qua de causa adoraverunt, crocodilum, canem, animalium vilissima? Vere « evanuerunt » in cogitationibus suis, et obtenebratum est insipiens cor » eorum : dicentes enim se esse sapientes, stulti facti » sunt[1]. » Verumtamen non ex his tantum respondebimus, sed et aliud quid amplius dicemus.

IV. Hæc enim Deus olim prævidens, et hanc ipsis ansam secundum sapientiam suam sustulit : propterea non tantum mirabilem et magnum fecit mundum, sed et corruptibilem et marcescibilem, et ipsius imbecillitatis multas inseruit demonstrationes : et quod in Apostolis fecit[2], hoc et in toto mundo. Quid autem in Apostolis fecit? quoniam signa multa faciebant, et miracula magna et mirabilia : ipsos tamen sæpe flagellari permisit, pelli, carcerem habitare, corporis morbos subire, in continuis esse tribulationibus : ne signorum magnitudo Deos ipsos apud homines putari faceret, propterea tantam largitus gratiam, corpus esse mortale permisit; multis vero valetudinarium, nec ipsorum infirmitatem mutavit, ut naturam insinuaret. Nec meus hic sermo, sed ipsius Pauli sic dicentis : « Si enim gloriari voluero, non ero insipiens; parco » autem, ne quis in me putet supra quod videt, vel audit » aliquid ex me[3], » et rursum, « Habemus autem thesaurum » hunc in vasis fictilibus[4]. » Quid autem est, in vasis fictilibus? in corpore hoc, inquit, mortali et corruptibili. Sicut enim testa ex luto et igne fit : sic profecto et corpus sanctorum illorum, cum sit luteum et spiritalis ignis efficaciam susceperit, testa factum est. Et qua de causa hoc

[1] Rom. I, 21. — [2] Act. II. — [3] 2 Cor. XII, 6. — [4] Id. IV, 7.

factum est, et thesaurum talem, et gratiarum copiam mortali et corruptibili intulit corpori? Ut superabundantia virtutis sit a Deo, et non a nobis. Cum enim videris Apostolos mortuos quidem suscitantes, ipsos vero ægrotantes, nec infirmitate se liberare valentes, manifeste scies, mortui resurrectionem non ex virtute suscitantis, sed Spiritus operatione factam esse. Quod enim frequenter ægrotarent, audi quid de Timotheo dicat Apostolus : « Vino modico » utere propter stomachum, et frequentes infirmitates » tuas[1] : » et rursum de alio : « Trophimum autem reliqui » Mileti infirmum[2]. » Et Philippensibus scribens dicebat : « Epaphroditus ægrotavit prope mortem[3]. » Si enim et cum hæc essent, ipsos deos esse putabant, et sacrificare parabant dicentes : « Dii similes facti hominibus descende» runt ad nos[4] : » si hæc non accidissent, ad quid impietatis, miraculis conspectis, tunc non processissent? Sicut igitur hic propter signorum magnitudinem et naturam eorum in infirmitate esse permisit, et frequentes permisit tentationes, ne putarentur esse dii : sic et in creatura mundi quiddam his simile fecit : etenim pulchram ipsam et magnam fecit, et rursum corruptibilem constituit. Et hæc utraque Scripturæ docent : hic quidem cœlorum pulchritudinem narrans, sic inquit : « Cœli enarrant gloriam » Dei[5] : » et rursum : « Qui constituit cœlum velut came» ram, et extendit ipsum quasi tabernaculum in terra[6] : » et rursum : « Qui continet circuitum cœli[7]. » Alter vero demonstrans, etsi pulchrum et magnum, tamen corruptibile esse, sic inquit : « Initio tu, domine, terram fundasti, » et opera manuum tuarum sunt cœli : Ipsi peribunt, tu » autem permanes, et omnes sicut vestimentum veteras» cent; et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur[8]. »

[1] 2 Tim. v, 13. — [2] 2 Tim. iv, 20. — [3] Philip. ii, 27. — [4] Act. xiv, 11. — [5] Psal. xviii, 1. — [6] Isaï. xl, 22. — [7] Eccli. xliii. — [8] Psal. ci, 26.

Et iterum de sole inquit idem David, « Tanquam sponsus » procedens de thalamo suo : exultabit ut gigas ad cur» rendam viam[1]. » Vidisti, quomodo sideris pulchritudinem simul et magnitudinem tibi ante oculos posuit? sicut enim ex thalamo quodam sponsus apparens, sic et sol sub auroram radios mittit, et tanquam quodam croceo velo cœlum ornans, et roseas faciens nubes, et sine offensa currens totum diem, nullo cursum obstaculo interrumpit. Vidisti igitur ipsius pulchritudinem? vidisti magnitudinem? vide et imbecillitatis ejus demonstrationem. Etenim et hoc demonstrans sapiens quidam dicebat : « Quid » lucidius sole? et hic deficit[2]. » Nec ex hoc tantum ipsius imbecillitatem videre datur, sed etiam in nubium concursibus. Nube igitur sæpius subtus currente, radios immittens, et nubem discindere conatus, non prævaluit; cum esset nubes crassior, nec ipsi cedere vellet. Sed semina, inquit, nutrit : atqui non ipse nutrit solus, sed et terræ indiget ac roris, et pluviarum atque ventorum, et bonæ tempestatum anni distributionis; nisi hæc omnia concurrerint, superfluus fit solis usus. Hoc vero Dei non est, ad ea facienda quæ vult, aliis indigere : Dei enim maxime proprium, non indigere. Ipse enim non sic e terra semina protulit, sed tantum jussit, et omnia germinaverunt. Et rursum ut discas, non elementorum naturam, sed ipsius mandatum omnia facere : ipsaque elementa, quæ non erant, producere, Judæis nullius ope manna demisit : « Panem, inquit, cœli dedit eis[3]. » Et quid dico solem ad fructuum vegetationem mutationemque aliis indigere elementis, cum et multis ad sui constitutionem egeat, nec ipse sibi sufficere possit? Quippe ut vadat, cœlo indiget, tanquam pavimento quodam supposito : et ut luceat, aëris puritate et tenuitate. Quod si hic præ-

[1] Psal. XVIII, 6. — [2] Eccli. XVII, 30. — [3] Psal. LXXVII, 28.

ter modum densetur, ille lucem suam ostendere non potest : et ne omnibus sit intolerabilis, neque cuncta comburat, frigiditate rursus eget ac rore. Cum ipsum igitur reliqua vincant elementa, et ipsius impotentiam emendent : vincant quidem, sicut nubes, et muri, et alia quædam corpora ipsius lucem abscondentia : corrigant autem ipsius intemperantiam, sicut rores, et fontes, et aëris frigiditas : quomodo hic Deus esse potest? Deum enim non indigere necessarium est, et nulla re opus habere, et omnium omnibus bonorum esse auctorem, et a nemine prohiberi, sicut scilicet de Deo ait Paulus et Propheta Hesaias, hic quidem ex ipsius persona, dicens : « Cœlum » et terram ego impleo, ait dominus : » et rursum : « Deus » appropinquans ego sum, et non Deus a longe[1] : » et rursus David : « Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam » bonorum meorum non eges[2]. » Paulus autem ipsius copiam nullius indigentem demonstrans, et ostendens hæc ambo maxime Dei esse, nullo indigere, et omnibus omnia subministrare, sic inquit : « Deus qui fecit cœlum et terram » et mare, nullius indigens, ipse vitam omnibus præbens, » et spiritum, et omnia[3]. »

V. Licebat quidem et alia percurrere elementa, cœlum, aërem, terram, mare, et ipsorum imbecillitatem demonstrare, et quomodo proximo quodque indiget, et sine hoc corrumpitur. Etenim terra, si deficiant eam fontes, et humiditas tum a mari tum a fluviis infusa, tosta brevi disperdetur : et reliqua vero elementa altero alterum indigent, et aër sole, sicut sol aëre : sed ne prolixiorem faciamus sermonem, ex dictis multas volentibus occasiones dedisse satis fuerit. Si enim omni creatura sol admirabilior tam imbecillis et inops esse jam apparet, multo magis aliæ mundi partes : quod eo dixi, ut laboriosis illa præberem

[1] Jerem. XXIII, 24. — [2] Psal. XV, 1. — [3] Act. XVII, 24.

colligenda : ipse de Scripturis iterum vobis disseram demonstrans, non solem tantum, sed et totum mundum corruptibilem esse. Cum enim elementa sese mutuo consumant, et solis quidem potentiam superveniens major frigiditas castiget, hanc autem vicissim calor invalescens consumat, et contrarias qualitates et dispositiones alterum in altero faciant et patiantur elementa : certum est hæc magnæ corruptionis argumentum præbere, et corpus esse quæcumque videntur. Sed quoniam tenuitate nostra altior hic est sermo, age ad dulcem vos Scripturarum fontem agentes, aures vestras mulceamus. Non enim de cœlo et terra singillatim vobis dicemus, sed de omni pariter creatura hoc ipsum vobis demonstrantem Apostolum ostendemus, sicque manifeste dicentem, quod omnis creatura corruptioni nunc serviat, et quare serviat, et quando mutabitur, et in qualem transibit conditionem. Postquam enim dixit : « Non sunt condignæ passiones præsentis temporis ad futuram gloriam » quæ revelabitur in nobis, » intulit : « nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim » creatura subjecta est, non sponte, sed propter eum, » qui subjecit eam in spe[1]. » Quod autem dicit, hujusmodi est : corruptibilis creatura facta est : hoc enim est, « vanitati subjecta est : » corruptibilis autem facta est, Deo sic jubente : jussit autem sic Deus propter genus nostrum : quia enim hominem nutrire debebat corruptibilem, et ipsa talis esse debebat : non enim corruptibilia corpora decebat in incorruptibili degere creatura. Sed, inquit, non tamen talis remanet, sed et ipsa « creatura » liberabitur a servitute corruptionis[2] : » deinde demonstrans quando hoc erit, et per quos, intulit : « In libertatem » gloriæ filiorum Dei. » Cum enim resurrexerimus, inquit,

[1] Rom. VIII, 18. — [2] Ibid. 21.

et incorrupta sumpserimus corpora, tunc et cœli corpus et terræ, et mundi totius incorruptum erit, et immarcessibile. Cum igitur solem videris exorientem, Creatorem admirare : quando ipsum se celantem et evanescentem videris, naturæ imbecillitatem disce, nec ipsum ut deum adores. Idcirco enim non ex hoc solo elementorum naturæ imbecillitatis demonstrationem Deus inseruit, sed et hominibus servis suis, ut eis imperarent, mandavit : ut si nec ex aspectu ipsorum servitutem cognoscas, ab imperantibus discas, omnia conserva tua esse. Ideo Jesus Nave dicit : « Stet sol contra Gabaon, et luna contra vallem » Ælon[1]. » Et iterum propheta Hesaïas ipsum in contrarium retrogredi fecit sub Ezechia rege[2], et Moses quoque aëri, et mari, et terræ, et petris imperavit : Elisæus aquarum naturam mutavit[3] : tres pueri ignem vicerunt. Vides quomodo utrinque nobis Deus providit, per elementorum quidem pulchritudinem nostri divinitatis suæ cognitionem inducens, per infirmitatem vero non permittens in illorum cadere adorationem ?

VI. Super iis ergo omnibus ipsum nostri gubernatorem glorificemus, nec per verba tantum, sed etiam per opera, et conversationem optimam exhibeamus, et circa alia et circa abstinentiam a juramentis. Non enim omne peccatum eamdem exigit pœnam, sed correctu facilia majorem afferunt : quod scilicet et Salomon innuens dicebat : « Non » mirum, si quis deprehensus fuerit furans : furatur enim, » ut animam suam impleat esurientem : adulter vero » propter inopiam mentis, perditionem animæ suæ acqui» rit[4]. » Quod autem dicit, tale est : Gravis quidem res etiam fur, sed non tam gravis, quam adulter. Ille enim etsi frivolam causam habet, tamen ex pauperie necessitatem prætendere potest : hic vero nulla ipsum cogente

[1] Josue. x, 12. — [2] Isaï. xxxviii, 8. — [3] 4 Reg. iv. — [4] Prov. vi, 30.

necessitate præ dementia sola in peccati voraginem corruit. Hoc et de jurantibus dicere licet : nec enim isti ullum habent quem præmittant prætextum, sed contemptum solum. Et novi quidem me gravem esse videri et onerosum, atque admonitionis jugitate molestum esse : verumtamen non desino, ut vel meam reveriti impudentiam improba juramentorum consuetudine absistatis. Si enim judex ille immitis et sævus, viduæ vexationem veritus, mores mutavit : multo magis hoc vos facietis, et maxime cum supplicans vobis non pro me ipso, sed pro salute vestra hoc faciam : imo vero et pro mei ipsius salute hoc facere non negaverim : vestra enim bona puto mea esse merita. Vellem autem sicut ego nunc laboro et fatigor pro salute vestra, sic et vos animæ vestræ curam gerere, sic plane hoc tantum negotium finem acciperet. Et quid opus est multa dicere? si enim gehenna non esset, nec pœna contumacibus, neque merces obedientibus, ego autem ad vos accedens, in gratiæ parte petiissem, nonne annuere debuissetis? nonne petitionem concedere, tam levem petenti gratiam? Cum vero Deus ipsam petens, propter vos dantes non propter se ipsum percipientem hoc faciat : quis tam ingratus, quis tam miser, et ærumnosus, ut beneficium petenti Deo non impendat, et maxime cum ipse qui impendit, sit beneficio potiturus? Hæc igitur cogitantes, et ad vos hinc recedentes, omnia repetite dicta, et eos qui id non observant omnibus modis corrigite, ut propriorum et alienorum retributionem meritorum recipiamus, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo Patri gloria simul et sancto Spiritui nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI.

Gratiarum actio ad Deum ob liberationem a malis ex seditione expectatis, et eorum quæ tunc acciderunt commemoratio : insuper vero et contra eos qui corpus nostrum calumniantur, et de hominis creatione, et sub finem de vitando juramento.

I. Cum præteritam tempestatem, et præsentem cogito tranquillitatem, non desino dicere[1] : Benedictus Deus qui facit omnia, et ipsa transmutat, qui fecit lucem de tenebris, qui deducit ad portas inferi, et reducit, qui castigat, et non occidit : et hoc vos assidue dicere volo, nec desistere. Si enim ipse nobis operibus benefecit, qua nos venia digni esse possemus, ne verbis quidem ipsum remunerantes? Propterea exhortor vos nunquam cessare ipsi gratias agere. Si enim pro primis grati fuerimus, certum quod et aliis majoribus potiemur. Dicamus igitur continue : Benedictus Deus, qui et nobis dedit solitam cum fiducia vobis mensam apponere, et vobis præbuit secure nostros audire sermones : Benedictus Deus, quoniam non amplius exteriora fugientes pericula, sed audire optantes huc concurrimus : non amplius cum anxietate et tremore et sollicitudine inter nos convenimus; sed cum fiducia omnem excutientes timorem, quo per superiores dies fluctuantibus in medio mari, et naufragium per singulas horas expectantibus nihilo melius nos habebamus, infinitis tota die rumoribus pulsati, perturbati, et undique

[1] Vide D. Guillon, tom. x, p. 404-413. — [2] Amos. v, 8; Job xxxvii, 15; 1 Reg. ii, 6; 2 Cor. vi, 9.

circumacti, et singulis satagentes diebus, et curiose sciscitantes : quis venit e castris ? quid vero veniens nuntiavit ? numquid verum an falsum quod dicitur ? et noctes sine somno transigentes, et civitatem respicientes cum lacrymis tanquam mox perituram. Propterea et nos superiores hos dies tacuimus, quoniam civitas nostra omnis erat exhausta, omnes in solitudines transmigraverant, et residui tristitiæ nube caligaverant. Anima enim semel tristitia repleta, nihil audire est idonea. Propterea et amici Job accedentes, domus illius tragœdiam cernentes, necnon justum in stercore sedentem, et ulceribus plenum, vestimenta sua disciderunt, ingemuerunt que, et cum silentio illi assederunt[1], significantes nihil a principio tam dolentibus opportunum esse, quam requiem et silentium : erat enim consolatione major tristitia. Propterea et Judæi luto et operi lateritio alligati, Mosem ad se venisse cernentes, iis quæ dicebantur attendere non poterant præ pusillanimitate et tribulatione, quam patiebantur[2]. Et quid mirum, si homines quidam pusillanimes hoc passi sunt, cum et Christi discipulos in hunc morbum cecidisse inveniamus ? Post illam namque mysticam cœnam quando ipsos assumptos Christus seorsum alloquebatur, ab initio quidem ipsum interrogabant discipuli, quo vadis ? ut vero dixit illis mala ipsos paulo post exceptura, bella, persecutiones, inimicitias ab omnibus, flagella, carceres, judicia, abductiones, velut onere ponderosissimo, dictorum formidine, et futurorum tristitia pressus tunc ipsorum animus, postea stupidus remansit : ideo consternatos cernens ipsos Christus, hoc ipsum exprobrans dicebat : « Vado ad patrem » meum, et nemo e vobis me interrogat, quo vadis ? Sed » quoniam hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor » vestrum[3]. » Propterea nos quoque tacuimus præterito tem-

1 Job. II, 13. — 2 Exod. V, 21. — 3 Joan. XVI, 5.

pore, præsentem opportunitatem expectantes. Si enim is qui aliquem rogaturus est, etsi rationi consentanea propositurus, temporis tamen occasionem expectat, ut sedatum et bene affectum eum inveniat, qui petitionem daturus est, ut temporis auxilium nactus beneficium obtineat : multo magis orantem tempus quærere commodum oportet, ut apud bene affectum auditorem, et omni cura liberatum ac tristitia, verba faciat : quod profecto et nos nunc fecimus.

II. Nunc igitur postquam tristitiam excussistis, prius dictorum memoriam renovare volumus, ut sermo vobis fiat manifestior : quod enim et in mundi creatione diximus, quod non pulchrum tantum et mirabilem et magnum Deus fecerit ipsum, sed etiam infirmum et corruptibilem ; et horum rursus multas inseruerit demonstrationes, utraque ad utilitatem nostram dispensans : et per pulchritudinem quidem in conditoris miraculum nos inducens, per infirmitatem vero a colenda nos abducens creatura : hoc et in corpore nostro videre est evenisse : et enim de hoc quoque quærunt et veritatis inimicorum et nostrorum multi, qua de causa hoc corruptibile et mortale factum sit. Gentilium vero et hæreticorum multi, ne factum quidem a Deo dicunt : indignum enim Dei creatione esse putant, sordes, et sudores, et lacrymas, et labores, et ærumnas, et alia corporis omnia percurrentes. Ego autem postquam de his cœptus est sermo, primum quidem illud dicere possem : Ne mihi proponas hominem hunc prævaricatum, honore privatum, damnatum : sed si vis discere, quale nobis ab initio Deus finxerit corpus, in paradisum eamus, et ab initio factum hominem videamus. Non enim sic erat corpus illud incorruptibile et mortale, sed tanquam aurea statua de fornace progressa recenter et splendide fulgens : sic omni tali corruptione illud corpus abso-

lutum erat : et neque labor vexabat, neque sudor nocebat, nec curæ insidiabantur, non obsidebant tristitiæ, neque aliud quidquam quod læderet, patiebatur : postquam vero non moderate felicitatem tulit, sed benefactorem homo contumelia affecit, et fallacem putavit dæmonem esse gubernatore Deo, qui se in honore constituerat, fide digniorem, et Deus fieri speravit, et majorem propria dignitate concepit opinionem : tunc profecto tunc et per ipsa Deus opera ipsum erudiens corruptibilem et mortalem reddidit, et his multis obvinxit necessitatibus, non perosus, neque aversatus, sed consulens et improbam pestilentemque illam ab initio nascentem superbiam prohibens, nec ulterius procedere permittens, sed per ipsam rerum experientiam monens eum, quod mortalis et corruptibilis esset, et ita persuadens, ut nunquam talia cogitaret, aut somniaret. Etenim diabolus dixerat, « Eritis velut dii[1] : » Hanc igitur volens sententiam radicitus evellere, morbosum ipsius et ærumnosum corpus effecit, per ipsam docens naturam, ne unquam talem conciperet cogitationem. Et quod hoc sit verum, maxime quidem et ex gestis circa ipsum est manifestum : post illam enim expectationem hac damnatus est pœna. Et considera mihi prudentiam : non ipsum mori primum permisit, sed hoc ejus filium pati, ut ante oculos tabescens corpus intuitus et marcescens, magnam ex hoc aspectu philosophiæ disciplinam caperet : et disceret quid actum esset, atque ita bene correctus hinc discederet. maxime igitur, quod dixi, et ex jam gestis hoc manifestum est : nec minus vero et ex aliis post hæc dicendis apertum erit. Si enim tali corporis necessitate nos vinciente, et omnibus morientibus, corruptionemque patientibus, et marcescentibus ante omnium oculos, et solutis in pulverem, et philosophis unam eamdemque hominum ge-

[1] Gen. III, 5.

neris completivam definitionem facientibus : interrogati namque quid tandem sit homo : Animal rationale, mortale, dicunt : si igitur omnibus hæc confitentibus, ausi sunt quidam se immortales facere apud multorum opiniones, et oculis mortem testificantibus, ut dii prædicari contenderunt, et ut dii culti sunt : nisi prodiisset mors, naturæ mortalitatem omnes docens et corruptibilitatem, ad quid impietatis non prorupissent hominum plurimi? Audi itaque quid dicat Propheta de quodam Barbaro rege tali furore capto : « Super astra Dei exaltabo solium meum, et » ero similis altissimo[1]. » Ipsum vero deridens, et mortem ejus declarans, inquit : « Subter te sternent putredinem, » et operimentum tuum erit vermis. » Quod autem dicit, tale est : Homo talem expectans finem, talia cogitare ausus es? Et de alio iterum, regem dico Tyriorum similia parantem, et Deum se haberi volentem : « Tu vero, inquit, » non es Deus, sed homo, et te pungentes hoc dicent[2]. » Itaque a primordiis superbiæ et idololatriæ materiam penitus auferens, Deus tale nobis corpus paravit. Et quid miraris, si in corpore hoc factum est, cum et in anima videre liceat tale quid gestum? Mortalem nempe Deus non fecit, sed immortalem esse permisit : oblivioni autem et ignorantiæ et tristitiæ et curis obnoxiam ipsam reddidit : et hoc fecit, ne ad propriam generositatem respiciens, majorem propria dignitate opinionem concipiat. Si enim cum hæc ita sint, quidam dicere sunt ausi, eam substantiæ Dei esse, si ab iis esset absoluta passionibus, ad quid furoris isti non processissent? Verumtamen quod de creatione mundi dicebam, hoc et de corpore dico, me similiter propter hæc utraque Deum admirari, et quod corruptibile ipsum fecerit, et quod in corruptione propriam virtutem et sapientiam demonstraverit. Quod enim melioris ipsum ma-

[1] Isaï. XIV, 13. — [2] Ezech. XXVIII, 9.

teriæ facere posset, ostendit ex cœlesti corpore, et solari. Qui enim illa fecit talia, et hoc tale facere, si voluisset, potuisset: sed infirmitatis causa est ea, quam supra diximus. Non tamen hoc mirabilem vim creatoris deterit, sed etiam amplius intendit: materiæ enim vilitas magis demonstrat artis copiam et facultatem: quoniam in luto et favilla tantam posuit harmoniam, et tales sensus tam varios et omnimodos, et tantum philosophari valentes.

III. Itaque quanto magis substantiæ tenuitatem accusas, tanto magis Dei artis magnitudinem admirare. Quoniam et statuarium admiror, non tam ex auro pulchram facientem statuam, quam ex luto dilabente mirabilem et inexcogitabilem figmenti pulchritudinem artis facultate exhibere valentem. Illic enim fingenti materia quoque confert: hic nuda est artis ostentatio. Tu vero si discere vis, quanta sit ejus, qui nos creavit, sapientia, cogita quid ex luto fiat. Quid autem aliud quam later et testa? Verumtamen optimus artifex Deus ex materia unde fit testa et later dun taxat, oculum tam pulchrum efficere potuit, ut omnes, qui cernunt, stupeant, et tantam huic vim inserere, ut aëris immanem altitudinem spectet, et exiguæ pupillæ adjutorio tot corpora comprehendat, et montes, et saltus, et colles, et maria, et cœlum. Ne mihi dicas igitur lacrymas et lippitudines: hoc enim propter peccatum tuum factum est: sed cogita ipsius pulchritudinem et videndi virtutem, et quomodo tantam aëris longitudinem percurrens, non laborat, neque fatigatur: sed pedes quidem paululum progressi fatiscunt et lassantur, oculus vero tantam altitudinem permeans, tantamque latitudinem, nullam sentit infirmitatem: quoniam enim omnium membrorum hoc est nobis maxime necessarium, ipsum labore premi non permisit, ita ut expeditum ipsius ministerium, et liberum nobis esset. Quis vero omnem membri hujus vir-

tutem sermone disserere posset? Et quid de pupilla, videndique facultate dico? si enim quod omnium vilissimum esse videtur membrorum, oculi palpebras exquisieris tantummodo, et in his multam Dei creatoris sapientiam videbis. Sicut enim in spicis aristæ tanquam quædam prætenta spicula aves repellunt, non sinentes fructui insidere, et stipulam infirmiorem diffringere : sic profecto, et in oculis, velut quædam aristæ et spicula prætenta sunt palpebrarum pili, pulverem et festucas et omnia vexantia extrinsecus repellentes ab oculis, nec palpebras infestari sinentes. Videas autem et alteram sapientiam in superciliis hac non inferiorem. Quis enim ipsum situm non obstupescat, quoniam neque ultra mensuram promissæ sunt, ita ut oculos obtenebrent, neque quam opus est interius resident : sed velut domus suggrunda, sic superne eminent, sudorem capite defluentem suscipientes, nec oculos lædere permittentes. Propterea quidem et pili ipsis innati sunt, densitate defluentia coërcentes, et multa cum diligentia protegentes, afferentesque multam oculis formositatem. Nec hoc tantum quis admirari posset, sed et aliud non minus quam hoc. Qua enim de causa quæso, capitis quidem capilli crescunt et detondentur, superciliorum vero minime? Neque enim hoc nobis temere et casu factum est, sed ne se demittentes oculos obtenebrarent : quod decrepiti senes patiuntur. Quis autem posset sapientiam omnem per cerebrum demonstratam commemorare? Primo quidem ipsum molle fecit, quoniam sensibus fontes omnibus ministrat : postea ne propter propriam lædatur naturam, ipsum ossibus undique munivit : rursum ne ossium asperitate attritum vexetur, membranam mediam obtendit, nec unam solam, sed et alteram, unam quidem calvariæ inferius subtendens, alteram vero superne cerebri carni circumvolvens, et est illa hac durior. Hoc autem

fecit tum propter commemoratam causam, tum ut illatas capiti plagas non primum excipiat cerebrum, sed præoccurrentes hujusmodi membranæ ictibus, nocumentum omne dissolvant, et illæsum ipsum conservent. Quin et quod non continuetur et unum sit os ipsum obtegens, sed multas ex multis partibus habeat suturas, multæ rursum securitatis ipsi causa est. Et vaporum enim ipsum continentium facilis per suturas illas exterius fieri potest respiratio, ita ut non suffocetur : et si plaga alicunde inferatur, non ubique fit nocumentum. Si enim solum et continuum os esset, in unam partem delata plaga totum læsisset: nunc autem cum in multa divisum sit, hoc fieri non posset. Etsi enim unam partem vulnerari accidat, os secus illam partem situm læditur solum, reliqua vero cuncta remanent illæsa, plagæ continuitate ex ossium divisione sublata, nec in proximam extendi valente. Propterea ex multis ipsius tegumen ossibus Deus composuit : et sicut domum aliquis ædificans, tectum et tegulas superponit : sic supra caput Deus ossa locavit, et capillos fecit germinare, ut pro quibusdam galeris capiti essent. Hoc ipsum profecto et in corde fecit. Quoniam enim cor membrorum nostrorum principalissimum est, et totius vitæ nostræ firmitas est ipsi tradita, et ipso quomodocumque percusso mors accidit, solidis et duris ossibus hoc undique circummunivit, et pectoris prominentiis et tergi scapulis ipsum posterius muniens : et quod in cerebri membranis fecit, et in hoc idem factum est. Ad hoc enim ne frequenter saliens, et in ira hujusmodique motibus palpitans, ossium asperitati circumstantium infligens conteratur et doleat, multas et ibi membranas subtendit, et pulmonem supposuit, velut molle quoddam stratum ipsius saltibus apponens, ut impune erumpens ex hoc nihil noxium patiatur. Et quid dico de cerebro et corde, cum utique si quis

vel de ipsis unguibus investiget, multam et in his Dei sapientiam videat apparentem, tum ex ipsorum forma, tum ex substantia et situ? Licebat dicere, quare et magnitudine impares nobis digiti sint, et multa alia his plura: sed sufficienter ex dictis attendere volentibus creatoris nostri sapientia Dei refulget: propterea partem hanc laboriosis relinquens exquirendam cum diligentia, ad aliam convertar oppositionem.

IV. Multi namque præter dicta, et illud opponunt: quid tandem si brutorum rex est homo, et robore et agilitate et celeritate multa ipsum superant animalia? Etenim homine velocior equus, et tolerantior bos, et levior aquila, et fortior leo. Quid igitur ad hæc dicere possumus? quod et hinc maxime Dei sapientiam cognoscimus, et honorem, quo nos decoravit. Velocior quippe equus est homine, sed ad peregrinationis velocitatem equo commodior homo. Equus nempe, quamvis omnium velocissimus et fortissimus sit, vix ducenta stadia uno die curret: homo autem multos ex successione equos ac currum jungens et duo stadiorum millia expedire poterit. Itaque quod illi velocitas, huic ratio et ars cum majori tribuit superabundantia: et tam veloces quidem pedes homo non habet quam ille, habet vero pedes illius non minus quam suos sibi ministrantes. Brutorum enim nullum animal aliud ad usum suum subjugare poterit: homo autem omnia aggreditur, et per variam artem a Deo sibi traditam, ad usum sibi maxime convenientem animalium quodque subigit. Si vero tam fortes hominum pedes quam equorum fuissent, ad alia fuissent inutiles, ad locorum difficultates, et montium vertices, et arborum ascensiones: ungula enim ad talia gressus impedire solet. Itaque etsi molliores ipsorum pedes, tamen pluribus opportuni sunt utilitatibus, et nihil ex infirmitate læduntur, equi virtute sibi serviente,

et per gressus varietatem præcellunt. Rursum est aquilæ levior ala, sed est mihi ratio et ars, per quam possum omnia volantia detrahere animalia, et capere. Si vero vis et alam meam videre, habeo illa multo leviorem, non usque ad stadia decem, vel viginti, nec usque ad cœlum, sed super ipsum cœlum evolantem et super cœlum cœli superius, ubi est Christus in dextra Dei sedens. Bruta rursum in corpore gerunt arma : puta bos cornua, dentes aper, ungues leo : mihi vero non in corporis natura Deus arma reposuit, sed extra corpus, demonstrans quod animal mite sit homo, et quod non mihi semper horum tempus armorum : etenim frequenter quidem ipsa depono, nonnunquam autem manibus sumo : ut igitur liber, et absolutus sim, ne semper gestare cogar arma, a natura mea, separata fecit ipsa Deus. Non enim tantum, quia naturam habemus rationalem, bruta superamus, sed et corpore ipsis præstamus : et hoc enim animæ generositati conveniens, et mandatis ejus idoneum Deus præparavit : etenim corpus tale non temere fecit, sed quale decet esse rationali naturæ ministrans : quod nisi tale esset, vehementer impeditæ fuissent animæ operationes ; et hoc ex ægritudinibus manifestum. Si enim modicum quid a propria constitutione avertatur ipse carnis status, multæ ex animæ operationibus impediuntur, puta si calidius vel frigidius cerebrum fiat. Itaque et ex corpore multam Dei providentiam cernere licet, non tantum quoniam ab initio ipsum melius, quam nunc est, Deus fecit, sed quoniam et ad gloriam multo majorem rursum resuscitabit. Si vero et aliunde discere vis, quantam Deus sapientiam circa corpus demonstraverit, dicam hoc, quod omnium maxime Paulus admirari assidue videtur. Quid autem hoc est ? Membra alterum alteri præstare fecit, non in iisdem, sed hæc quidem pulchritudine prævalere statuit, illa vero

robore : puta, pulcher oculus, sed fortiores pedes [1]: pretiosum caput, sed dicere non potest pedibus, vobis opus non habeo : hoc et in brutis cernere licet : hoc et in tota pariter vita. Rex igitur subditis opus habet, subditi rege, sicut caput pedibus : et rursum in brutis, hæc quidem sunt fortiora, hæc autem speciosiora : hæc nos delectant, hæc autem amiciunt : puta, delectat pavo, nutriunt gallinæ ac sues : oves autem vestiunt et capræ, collaborant bos et asinus. Sunt autem et alia, quæ horum quidem nihil præbent, exercent autem virtutem nostram, ut feræ venatorum augent fortitudinem, et timore genus nostrum erudiunt, et cautius reddunt, nec modicum ad medicinam tributum nobis de propriis conferunt membris. Itaque cum tibi quis dixerit, quomodo brutorum es dominus, qui times leonem? responde ab initio non ita se res habuisse, quando apud Deum in existimatione erant homines, quando in paradiso morabantur; sed postquam dominum offendi, servis factus sum obnoxius, non tamen omnino, sed habeo aliquam artem, per quam feras superem. Sic et in domibus magnis usu venit, ut filii, quamvis nobiles sint, dum parum valent auctoritate servorum multos formident : cum autem et peccaverint, multo magis anxietas intendatur. Hæc et de serpentibus et scorpiis, et viperis licet dicere, quod propter peccatum nobis sint terribiles.

V. Nec vero tantum in corpore nostro, conditionibusque variis, et in brutis : verum et in arboribus varietatem hanc spectare licet, et omnium vilissimam sæpe videas majorem superare, nec omnia in singulis esse, ut omnia nobis sint necessaria, et variam Domini noverimus sapientiam. Noli igitur Deum propter corporis corruptionem accusare, sed propter hoc magis ipsum adora, et sapientiam et

[1] 1 Cor. XII, 21.

providentiam ipsius admirare : sapientiam quidem, quoniam in tam corruptibili corpore tantam potuit harmoniam exhibere : providentiam vero, quoniam ipsum corruptibile ad animæ fecit utilitatem, ut ipsius tumorem comprimat, et superbiam castiget. Quare igitur non ab initio ipsum talem fecit Deus, inquit aliquis? Excusans se tibi per ipsa opera, et tantum non dicens per eventum : ego quidem te ad majorem vocabam honorem : tu vero te ipsum munere indignum reddidisti, paradiso excidens : verumtamen neque sic te despiciam, sed peccatum tuum corrigens in cœlum reducam. Etenim propterea te tabescere et corrumpi tantum temporis permisi, ut in temporis prolixitate stabilis tibi fiat humilitatis disciplina, et nunquam priorem resumas mentem. Pro his omnibus igitur gratias agamus benigno Deo, et pro tali cura gratiam rependamus, quæ nobis etiam sit utilis : et mandati, de quo vobis sæpius disserui, studium habeamus maximum. Neque enim desistam, donec illud expedieritis : quoniam hoc non quæritur a nobis, paucis-ne an multis utamur admonitionibus, sed ut eo usque moneamus, donec vobis persuaserimus. Judæis quidem Deus per Prophetam dicebat : « Si ad judicia et contentiones jejunatis, ut quid jejunatis[1] ? » per nos vero vobis dicet, Si ad juramenta et perjuria jejunatis, ut quid jejunatis? Quomodo enim sacrum videbimus Pascha ? quomodo sanctum suscipiemus sacrificium ? quomodo mirabilibus communicabimus mysteriis lingua illa, qua Dei legem conculcaverimus? lingua illa, qua animam contaminaverimus? Si nemo namque purpuram regalem manibus accipere inquinatis auderet, quomodo dominicum corpus lingua polluta suscipiemus? Juramentum enim Maligni, sacrificium vero Domini. « Quæ » igitur communicatio luci ad tenebras, vel quæ conve

[1] Isaï. LIV, 8.

» nientia Christo ad Belial[1] ? » Quod igitur hac liberali impietate studueritis, manifeste scio; sed quoniam per se ipsum non facile quisque illud expedire potest, faciamus sodalitia et classes: et quod in conviviis pauperes faciunt, quoniam non potest quisque solus convivium exhibere perfectum, convenientes omnes ex symbolo convivium conferunt: hoc et nos faciamus, quando per nos ipsos torpidi sumus, divisis inter nos curis ex pacto statuamus conferre consilium, monitionem, exhortationem, increpationem, minas, ut ex singulorum studio omnes recte agamus. Quoniam enim proximorum res acutius videmus quam nostras, nos alios custodiamus, et nostri illis custodiam mandemus, et hoc pulchrum faciamus certamen, ut ita turpem hanc consuetudinem superantes, cum fiducia ad hanc sanctam veniamus solemnitatem, et sancti participes simus sacrificii cum beata spe, et conscientia bona, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo Patri gloria una cum sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII.

Ad Deum gratiarum actio pro accepta venia commissorum contra Imperatorem: et naturalis de mundo sermocinatio: et quod hominem creans Deus legem ipsi naturalem indiderit: et de juramento omni diligentia vitando.

I. Et heri dixi, Benedictus Deus, et hodie hoc ipsum rursus dicam[2]. Etsi enim gravia præterierunt, tamen gravium memoria ne prætereat, non ut doleamus, sed ut

[1] 2 Cor. VI, 15. — [2] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 25-28.

gratias agamus. Si enim malorum memoria manserit, malorum experientia nunquam urgebit. Quid enim experientia opus est, cum memoria nos corrigat? Sicut igitur submergi nos Deus non permisit præsentibus procellis, sic neque nos ipsos illis sublatis resolvi sinamus. Consolatus est nos tunc mœrentes, gratias ipsi nunc lætantes agamus : consolatus est suspirantes, neque deseruit, igitur neque nos ipsos prospere agentes prodamus, in torporem declinantes : nam scriptum est : « Recordare tem» poris famis in die satietatis[1]. » Recordemur itaque temporum tentationis et nos in die remissionis; quin et in peccatis hoc ipsum faciamus. Et si peccaveris, et tibi peccata Deus remiserit, veniam quidem suscipe, et gratias age : peccati vero ne obliviscere, non ut te ipsum cogitatione consumas, sed ut animam doceas non lascivire, neque rursum in eadem relabi. Sic et Paulus fecit : cum enim dixisset : « Fidelem me existimavit, ponens in minis» terio, » intulit : « Qui prius blasphemus fui et persecutor, » et contumeliosus[2]. » Traducatur, inquit, vita servi, ut appareat humanitas domini. Etsi enim peccatorum veniam accepi, non tamen ejicio peccatorum memoriam. Nec solum Domini hoc benignitatem demonstrabat, sed et illum clariorem faciebat. Cum enim didiceris, quis prius fuerit, tunc ipsum magis admiraberis : et cum videris ex quo quis factus fuerit, tunc ipsum magis commendabis : et si multum peccaveris, mutatus inde bonam spem habebis : nam præter dicta, et in desperatione positos exemplum allicit, et exurgere facit. Quod quidem et in civitate nostra erit : omnia enim quæ contigerunt, et virtutem vestram demonstrant, qui per pœnitentiam tantum iræ depellere potueritis : et Dei clementiam prædicant, qui ob modicam conversionem, tan-

[1] Eccli. XVIII, 25. — [2] 1 Tim. I, 13.

tam nubem imminentem abstulit: in desperatione quoque positos omnes excitat, discentes ex rebus nostris eum, qui ad sublimia et ad Dei auxilium respiciat, quamvis infiniti undique fluctus obstrepant, submergi non posse. Quis enim vidit? quis audivit unquam nostris casibus similia? Quotidie civitatem nostram cum suis habitatoribus funditus tollendam esse suspicabamur: sed cum diabolus navigium submergere sperabat, tunc puram reddidit Deus tranquillitatem. Ne igitur obliviscamur magnitudinis malorum, ut beneficiorum a Deo collatorum magnitudinem recordemur: etenim qui morborum naturam nescit, medici artem nunquam sciet. Hæc et pueris nostris dicamus, et in mille mittamus generationes, ut omnes discant, quomodo diabolus et civitatis solum delere studuerit, et quomodo ipsam Deus lapsam et jacentem rursus erigere potuerit, neque ullum pati damnum concesserit, ad hoc et timorem sustulerit, et repulerit cum multa celeritate periculum. Etenim hebdomade præterita facultates diripi omnes expectabamus, et milites nobis immitti, et infinita alia mala suspicabamur: sed ecce illa omnia præterierunt, tanquam nubes, et velut umbra præteriens, et so a calamitatum expectatione puniti sumus: imo vero nec puniti sumus, sed correcti et meliores facti: quia Deus Imperatoris cor emollivit. Dicamus igitur semper et quotidie: Benedictus Deus: et cum majori studio synaxi vacemus, et curramus ad Ecclesiam unde utilitatem tantam accepimus. Scitis enim ab initio quo confugeritis, quo concurreritis, unde facta sit nobis salus. Teneamus igitur sacram anchoram, et sicut in tempore periculorum nos non prodidit, sic neque nos ipsam in tempore remissionis relinquamus: sed cum cura maneamus, et quotidie faciamus conventus precesque, divinaque audiamus eloquia: et quod impendebamus otium

satagentes, et curiose sciscitantes, e castris profectos circumcurrentes, pro instantibus malis curam gerentes, hoc totum divinas leges audiendo impendamus: non autem in importunas et inutiles exercitationes, ne rursus in illius negotii necessitatem nos ipsos redigamus.

II. Tribus igitur præteritis diebus unum cognitionis Dei modum quærebamus, ipsumque in finem deduximus, interpretantes, quomodo « Cœli enarrant gloriam Dei[1]: » et quale tandem sit Pauli dictum « Invisibilia ipsius a crea» tura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciun» tur[2]: » et demonstravimus, quomodo a creatura mundi, et quomodo per cœlum et terram et mare creator glorificatur. Hodie vero paulisper in hanc rursum philosophati materiam, ad alium transibimus sermonem: non enim tantum fecit mundum, sed etiam ut factus operaretur, effecit: neque totum immobilem dimittens, neque totum jubens moveri: sed cœlum quidem immotum permansit, sicut Propheta inquit: « Qui statuit cœlum tanquam testudinem, et extendit ipsum » tanquam tentorium super terram[3]. » Sol vero cum reliquis sideribus quotidie currit: et rursum terra fixa est, aquæ vero semper moventur: nec aquæ tantum, sed et nubes, et imbres frequentes et successivi tempore proprio redditi: et una quidem imbrium est natura, diversa vero quæ ex ipsis fiunt. Etenim in vite vinum fit pluvia, oleum in olea, et in aliis plantis in illarum humores mutatur: et unus quidem est terræ venter, sed differentes profert fructus: unus solaris splendoris est calor, sed differenter omnia maturat: hæc quidem tardius, hæc vero citius ad consummationem deducens. Quis hæc non obstupescat et admiretur? Imo vero non hoc solum est admirabile, quod varium ipsum et differentem fabricaverit, sed etiam quod ipsum omnibus communem proposuerit, et diviti-

[1] Psal. XVIII, 1. — [2] Rom. I, 20. — [3] Isaï. XL, 22.

bus et pauperibus, et peccatoribus et justis. Quod utique et Christus dicebat : « Solem suum oriri facit super bonos » et super malos, et pluit super justos et injustos[1] : » et infinitis ipsum animalibus implens : et naturales brutis inserens mores, hos quidem imitari, hos vero fugere nos jussit. Verbi gratia : industria est formica, et laboriosum facit opus. Si igitur attendas, maximam ab hoc animali capies admonitionem, ut non emolliaris, neve fugias labores et sudores : propterea et Scriptura torpentem ad illam mittit dicens : « Vade ad formicam, o piger, et imi» tare vias ejus, et esto illa sapientior[2]. » Non vis, inquit, ex Scripturis discere, quod bonum sit operari, et quod non operans neque manducare debeat? non vis a doctoribus hoc audire? disce a brutis. Sic et in domibus sæpe facimus : majores, et qui videntur esse præstantiores, cum peccaverint, puerulis solertibus attendere exhortamur, dicentes : Respice minorem te, quam est industrius et solers. Et tu igitur ab hoc animali maximam cape sedulitatis exhortationem : et Dominum tuum admirare, non quod solem fecerit tantum et cœlum, sed quia formicam fecit. Etsi enim exiguum animal, habet tamen sapientiæ Dei magnitudinis multam demonstrationem. Considera igitur quam sit prudens, et admirare, quomodo potuit Deus in tam brevi corpore tantam jugis inserere operationis cupiditatem. Ab hac quidem laboris studium, ab ape vero munditiam, et solertiam disce et charitatem. Etenim illa non magis sibi ipsi quam nobis laborat, et quotidie fatigatur : quod maxime Christiano proprium est, non sua quærere, sed et quæ sunt aliorum. Sicut igitur illa circumvolat omnia prata, ut promptam alteri præparet mensam : sic et tu fac, homo, sive pecunias congreges, in alios expende : sive doctrinæ verba habeas, ne defo-

[1] Matth. v, 45. — [2] Prov. vi, 6.

dias, sed apponas indigentibus in medium : sive aliud peculiare habeas, utilis esto iis, qui laborum tuorum fructu egent. Non cernis, propterea animalium gloriosissimum esse apem, non quia laborat, sed quia aliis laborat? Quoniam et aranea laborat, et fatigatur, et tenues per parietes extendit texturas, omnem mulieris sapientiam excedentes, sed est ignobile animal, quoniam opus ejus nobis nullatenus est utile : tales sunt sibi laborantes, et se defatigantes. Imitare columbæ simplicitatem, sectare asini et bovis in dominum dilectionem, imitare avium securitatem : multum enim lucrari licet a brutis ad morum correctionem. Ex his Christus quoque nos animalibus instruit : nam ait, « Estote prudentes sicut serpentes : et simplices sicut co» lumbæ[1]. » Et rursum : « Respicite volatilia cœli, quæ » non serunt neque metunt, et pater vester cœlestis pas» cit ea. » Et propheta pudefaciens ingratos Judæos, sic inquit : « Agnovit bos possessorem suum, et asinus præsepe » Domini sui : Israël autem me non agnovit[2]. » Et rursum : « Turtur et hirundo agri aviculæ cognoverunt tempora » ingressus sui : populus vero meus non cognovit judicia » domini Dei sui[3]. » Ab his et a similibus animalibus disce virtutem exercere : a contrariis vero vitium fugere. Sicut enim benefica apis, sic perniciosa aspis : malitiam igitur ejus averseris; ne audias, « Venenum aspidum sub labiis » eorum. » Impudens rursum canis, odio quoque habeas hanc improbitatem. Dolosa et fraudulenta vulpes, ne vitium imiteris? sed sicut apis pratis supervolans, non omnia legit, sed utilibus sumptis reliqua omittit : ita tu quoque facias brutorum genus percurrens; si quid inest utile, ab illis sume, et quas habent a natura prærogativas, has tu per liberum exprime arbitrium : et per hoc enim a Deo honoratus es, quod naturales brutorum prærogativas per

[1] Matth. x, 16. — [2] Isaï. I, 4. — [3] Jerem. VIII, 7.

liberum arbitrium tibi exequi concessit, ut præmia consequaris. Illis enim non ex electione et ratione bona opera, sed a sola natura. Verbi gratia : Apis mellificat, non ratione ad hoc faciendum inducta, sed a natura instituta : quoniam si esset opus non naturale, neque toti generi attributum, oporteret omnino ex ipsis aliquas artis inexpertas esse : nunc vero ex quo factus est mundus, usque in præsentem diem nemo vidit apes cessantes et non mellificantes. Talia enim naturalia toti generi communia sunt : quæ vero ex libero arbitrio, non sunt communia : labore enim indigent ut bene succedant.

III. Omnia igitur optima capiens circumamiciaris : etenim irrationalium rex es : reges autem, si quid est in subditis optimum, sive aurum, sive argentum, sive lapides pretiosi, sive sumptuosa vestimenta, hæc cum superabundantia ipsi possident : et ex creatura dominum tuum admirare. Si quid vero te excedit visibilium, et rationem invenire non potes, ideo creatorem glorifica, quia mentem tuam ipsius opificiorum sapientia excedit. Ne dicas , quare hoc ? ad quid hoc unumquodque utile est, etsi nos rationem ignoramus. Sicut enim si in medici officinam ingrediaris, et multa proposita videas instrumenta, varietatem instrumentorum admiraris, licet ipsorum nescias usus : sic et in creatura facias, et si videris multa animalium et herbarum, et aliarum rerum, quarum utilitates nescias, admirare ipsarum varietatem, stupe etiam ipsarum creatorem, optimumque opificem Deum : quoniam nec omnia tibi nota fecit, nec omnia incognita. Non fecit quippe omnia incognita, ne dicas esse mundum sine providentia : non permisit vero tibi cognita esse omnia, ne cognitionis magnitudo te in superbiam extollat : sic quippe et primum hominem improbus dæmon ille præcipitavit, per majoris scientiæ spem, eam quam habebat auferens.

Propterea et sapiens quidam admonet, dicens: « Fortiora » te ne quæras, et profundiora te ne scruteris[1]: » quæ mandata sunt tibi, hæc cogita. Ipsius enim operum plura in secretis sunt, et rursum, « Majora hominum prudentia » demonstrata sunt tibi. » Hoc autem dixit consolans mœrentem et dolentem, quod non omnia norit: etenim et ea, inquit, quæ nosse datum est, multum prudentiam tuam transgrediuntur: neque enim ex te invenisti, sed a Deo doctus. Contentus igitur esto datis divitiis, et ne amplius inquiras, sed pro iis, quæ accepisti, gratias age: noli indignari pro iis quæ non accepisti, et pro iis, quæ nosti, glorifica: ne scandalizeris propter ea quæ non nosti: ambo enim Deus utiliter fecit, et hæc quidem revelavit, illa vero abscondit tuæ consulens saluti. Unus quippe, quod dixi, Dei cognoscendi modus per creationem, multos valens dies absumere. Ut enim non solius hominis cum diligentia formationem percurramus, cum diligentia dico nobis possibili, non illa vera diligentia: nam etsi multas factorum rationes diximus, sunt tamen et aliæ plures arcanæ quas qui fecit, novit Deus: non enim omnes ipsi scimus. Ut igitur omnem hominis formationem cum diligentia percurramus, et in unoquoque membro sapientiam inveniamus, et nervorum, venarum, arteriarum distributionem, situm, aliorumque omnium formationem consideremus, nec annus integer nobis ad hanc expositionem sufficiet. Ideo istum hic sermonem finientes, et laboriosis studiosisque ex dictis præbentes et alias creationis partes percurrendi modum, ad aliam sermonem hypothesim vertamus, ipsam quoque Dei providentiæ demonstrativam. Quæ igitur est secunda hypothesis? Ab initio Deus hominem formans, legem ipsi naturalem indidit. Et quid tandem est lex naturalis? Conscientiam nobis

[1] Eccli. III, 22.

expressit, et a natura inditam esse voluit bonorum et contrariorum scientiam. Non enim opus habemus discere, quod malum sit fornicatio, et bonum continentia, sed ab initio hoc scimus. Et ut discas nos ab initio hoc scire, legislator leges postea ferens, et dicens: « Non occides[1] : » non intulit, malum enim cædes: sed simpliciter, « Non » occides, » inquit: prohibuit enim peccatum duntaxat, non docuit. Quare igitur qui dixit, « Non occides, » non addidit, quia malum cædes? quoniam prius conscientia nos hoc docuit, et tanquam scientibus et intelligentibus ita loquitur. Cum igitur de alio loquitur mandato, non nobis per conscientiam noto, non tantum prohibet, sed et causam apponit. De sabbato itaque legem ferens, et dicens: « Septima die non facies opus[2] : » subjunxit causam quoque cessationis: qualem vero? « Quia in die septima re» quievit Deus ab omnibus operibus suis quæ cœperat fa» cere[3]. » Et rursum: « Quoniam servus fuisti in terra » Ægypti. » Quare igitur, dic mihi, in sabbato quidem causam adjecit, in cæde vero nihil tale fecit? Quoniam hoc quidem mandatum non de primariis erat, nec per conscientiam nobis exquisitis, sed particulare quoddam, et temporaneum: propterea post hæc solutum est: necessaria vero, et vitam nostram continentia illa sunt: « Non » occides, non furaberis, non mœchaberis: » Et ideo nullatenus hic causam ponit, nec doctrinam adducit: sed sola opus esse putat prohibitione.

IV. Nec inde tantum, sed et aliunde vobis demonstrare conabor, quomodo a natura institutus erat homo ad virtutis cognitionem. Primum Adam admisit peccatum, et post peccatum statim se occultavit: si aliquid mali se perpetrasse non noverat, qua de causa se occultavit? Neque enim erant litteræ, non lex, non Moses: unde igitur

[1] Deut. XXIV, 18. — [2] Exod. XX, 10. — [3] Deut. XXIV.

novit peccatum, ut se absconderet? nec tantum se celat, sed et accusatus in alium conatur transferre causam, dicens : « Mulier quam dedisti mihi, ipsa dedit mihi de » ligno, et comedi[1]. » Et illa rursus in alium crimen transfert, serpentem scilicet. Ac vide sapientiam Dei : cum enim Adam dixisset : « Vocem tuam audivi, et timui, eo quod nudus essem, et abscondi me : Deus non statim factum redarguit, neque dixit : quare enim de ligno comedisti? sed quomodo? « Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, » nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comede» res, comedisti? » neque tacuit, nec aperte ipsum redarguit. Non enim tacuit, ut ipsum ad peccati confessionem evocaret : nec vero manifeste redarguit, ne totum Dei esset, et ille privatus remaneret venia, quæ nobis ex confessione nascitur. Propterea non dixit manifeste causam, unde cognitio nata esset, sed sub interrogationis forma sermonem profert, ut illi aditum ad confessionem relinqueret. Rursum in Caïn et Abel idem videre licet. Primum quidem primitias Deo ferebant laborum suorum. Non enim a peccato tantum, sed etiam a virtute demonstremus, hominem utriusque scientia præditum fuisse. Quod igitur homo peccatum esse malum jam sciret, demonstravit Adam : quod autem virtutem esse bonum etiam sciret, rursum Abel manifestavit. Non enim ab ullo doctus, neque lege de primitiis hæc disserente audita, sed a sua conscientia doctus, sacrificium illud obtulit. Propterea non descendo ad posteros, sed circa priores homines versor, quando nondum litteræ, neque Lex, neque Prophetæ et Judices, sed solus Adam cum filiis erat : ut discas in natura bonorum et contrariorum scientiam prius fuisse repositam. Unde enim didicit Abel, quod bonum esset offerre, quod bonum Deum venerari, et in omnibus

[1] Gen. III.

gratias agere? Quid igitur, an Caïn non obtulit? Obtulit quidem et ipse, sed non similiter. Et hinc vero rursum conscientiæ cognitio apparet : quoniam enim ei, qui honoratus fuerat, invidens, de cæde deliberabat, dolosam celabat sententiam : et quid inquit? « Age, egrediamur in » campum[1]. » Alia figura, caritatis enim simulatio : sententia alia, fratricidii enim deliberatio. Et nisi malum consilium putabat, quare ipsum occultabat, et post commissam necem rursum a Deo interrogatus, « Ubi est Abel » frater tuus? » inquit, « nescio : numquid custos fratris » mei sum ego? » Quare enim negat? nonne patet quod » condemnaret se ipsum vehementer? Sicut enim ipsius pater se absconderat, ita et hic negat : et post interrogationem iterum inquit, « Major est causa mea, quam ut dimittatur mihi. » Sed Gentilis hæc non fert : age igitur et ad illum loquamur, et quod in creatione fecimus, non Scripturis tantum, sed etiam rationibus certamina contra illos moventes, hoc et circa conscientiam nunc faciamus. Etenim et Paulus hoc movit argumentum adversus illos pugnans. Quid tandem est quod dicunt? Non est nobis per se Lex in conscientia posita, nec eam naturæ Deus inseruit. Unde igitur, unde, inquam, de nuptiis, de cædibus, de testamentis, de depositis, de proximis non opprimendis, de infinitis aliis leges apud eos scripserunt legislatores? hi quippe præsentes forte a majoribus natu didicerunt, et illi a prioribus, et rursum a superioribus isti. Qui vero ab initio et primi apud eos leges tulerunt, a quo didicerunt? Annon utique a conscientia? neque enim dicere possent, quod cum Mose fuerint, quod Prophetas audierint : quomodo enim qui Gentiles erant? sed patet eos a Lege, quam hominem fingens Deus, ab initio ipsi posuit, ab hac et leges posuisse suas, et artes inve-

1 Gen. IV, 8.

nisse, aliaque omnia : etenim et artes sic constitutæ sunt, cum prisci illi suopte ingenio ad illas accessere. Sic et judicia, sic et pœnæ definitæ sunt : quod nempe et Paulus dicit. Quia enim et Gentilium multi contradicturi erant, et dicturi : quomodo Deus homines qui fuerunt ante Mosem judicabit? non misit legislatorem, non legem tulit, non Prophetam paravit, non Apostolum, non Evangelistam, quomodo ab ipsis pœnas exiget? Volens Paulus demonstrare, quod a natura docti legem haberent, et agenda manifeste scirent; audi quid inquit : « Cum enim » gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis » sunt, faciunt : ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi » sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus » suis[1] : » quomodo sine litteris? « Testimonium reddente » illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitatio» nibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die » qua judicabit Deus occulta hominum, secundum Evan» gelium meum per Jesum Christum. » Et iterum : « Qui» cumque enim sine Lege peccaverunt, sine Lege peri» bunt : et quicumque in Lege peccaverunt, per Legem » judicabuntur. » Quid est, sine lege peribunt? non lege accusante, sed conscientia et cogitationibus. Si vero legem non habuissent conscientiæ, nec ipsos perire peccantes oportebat. Quomodo enim si sine Lege peccaverunt? Sed cum sine Lege dicit, non dicit non habuisse Legem, sed non habuisse Legem scriptam : naturæ vero legem habuisse. Et rursum : « Gloria autem et honor, et » pax omni operanti bonum, Judæo primum et Græco[2]. »

V. Hæc autem dicebat de superioribus loquens temporibus, quæ ante Christi adventum fuerunt. Et Græcum hic vocat non idololatram, sed Deum quidem solum adorantem, Judaïcarum vero observationum necessitati non

[1] Rom. II, 14. — [2] Ibid. I.

deditum, sabbatismis dico, et circumcisioni, et variis purificationibus : sed sapientiam, et pietatem omnem exhibentem. Et rursum de eodem disserens, inquit : « Ira, » et indignatio, et angustia super omnem animam hominis » operantis malum, Judæi primum et Græci[1]. » Rursum hic Græcum vocat, observatione Judaica liberatum. Si itaque neque Legem audivit, neque cum Judæis conversatus est, quomodo erit ipsi ira et indignatio, et tribulatio malum operanti? Quoniam intus conscientiam habebat increpantem, et docentem, et erudientem in omnibus. Unde hoc manifestum? Ex iis in quibus alios castigavit peccantes, leges tulit, judicia constituit. Hoc igitur declarans Paulus, de viventibus in vitio dicebat : « Qui cum » justitiam Dei cognovissent, quoniam qui talia agunt, » digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed etiam » qui consentiunt[2]. » Et unde scierunt voluntatem Dei esse, ut qui in improbitate vivunt puniantur? Unde? ex iis in quibus alios judicabant peccantes. Si enim malum esse non putes cædem, cum homicidam ceperis, sententia tua non punies : nisi malum esse putes adulterare, cum inciderit adulter, libera ipsum a pœna. Si vero et in aliorum peccatis leges scribis, et pœnas definis, et severus es judex : quam habere possis excusationem, in quibus ipse peccas, dicens te agenda ignorare? Mœchati enim estis et tu et ille. Quare illum quidem punis, te vero venia dignum censes? Si enim malum nesciebas esse adulterium, neutrum puniri oportebat : si vero alterum quidem punias, te vero pœnam effugere existimes : quomodo rationi consentaneum videri poterit, eorumdem criminum reos non easdem pendere pœnas? Hoc igitur ipsum accusans Paulus dicebat : « Existimas autem hoc, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? »

[1] Rom. II, 9. — [2] Id. I, 32. — [3] Id. II, 3.

Non est ita, non est. Ex judicio enim quod in alium protulisti, ex hoc te Deus tunc judicabit. Non enim profecto tu quidem justus, Deus autem injustus. Si enim non despicis alium injuria affectum, quomodo Deus despiciet? si tu corrigis aliorum peccata, quomodo te Deus non corriget? Si vero non tibi statim pœnam infert, ne ob hoc confidas, sed time magis. Sic et Paulus jussit dicens: « An » divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis » contemnis, ignorans, quoniam benignitas Dei ad pœni- » tentiam te adducit[1]? » Propterea enim tolerat, non ut pejor fias, sed ut pœnitentiam agas : si vero non vis, majoris materia ultionis tibi est Dei longanimitas sine pœnitentia permanenti. Et hoc quippe declarans, dicebat : « Secundum autem duritiam tuam, et impœnitens cor » thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi » judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus[2]. » Quoniam igitur cuique secundum opera reddit, et legem propterea nobis naturalem indidit, et scriptam postmodum dedit, ut pœnas exigat peccatorum, et recte agentes coronet : multo itaque studio, tanquam ad tremendum conventuri judicium, actiones nostras dispensemus, scientes quod nullam assequemur veniam, si post naturalem, et scriptam legem, et doctrinam tantam, et admonitionem assiduam, salutem nostram negligamus.

VI. Volo itaque rursum de juramentis vobis loqui, erubesco autem. Mihi quidem grave non est die nocteque eadem vobis dicere : sed timeo, ne postquam vos his multis diebus admonuero, multum torporem vestrum damnabilem ostendam, qui in negotio tam facili continua egeatis admonitione. Nec tantum erubesco, sed et timeo vobis. Assidua namque doctrina advertentibus salutaris quidem et utilis, torpentibus vero damnosa et periculosa.

[1] Rom. II, 4. — [2] Ibid. 5.

Etenim quanto quis sæpius audierit, tanto majorem ultionem attrahet, non faciens quæ dicuntur. Hoc igitur et Judæis improperans, dicebat Deus: «Misi Prophetas meos » exurgens diluculo, et emittens, neque sic exaudistis[1]. » Nos nempe ex multa sollicitudine hoc facimus, sed timemus ne die illa tremenda obsit vobis omnibus hæc admonitio et consilium. Cum enim et bonum opus sit facile, et qui assidue commonefaciat non desit, quid poterimus in excusationem dicere? vel quæ nos ratio ab ultione eripiet? Dic nempe mihi, si argentum abs te mutuum dari contingat, annon semper debitori occurrens ipsum mutui commonefacis? Hoc et nunc fac, et quisque putet argentum sibi proximum debere, hujus scilicet mandati expletionem, et occurrens solutionis ipsum commoneat, sciens non parvum nobis repositum esse periculum, fratrum curam non agentibus. Propterea et ego eadem dicere non desisto. Timeo enim, ne illa die audiam: Improbe serve et segnis, oportebat te erogare argentum meum numulariis[2]. Ecce erogavi, non semel, neque bis, sed sæpius: vestrum vero reliquum est fœnus reddere. Usura vero est, auditæ monitionis per opera exhibitio: etenim dominica sunt, quæ mutuo dantur. Ne igitur negligenter suscipiamus, sed cum diligentia depositum contineamus, ut cum multa negotiatione ipsum illo die reddamus. Nisi enim et alios in idem officium induxeris, audies vocem illam, quam audivit qui talentum defodit. At vobis ne eveniat hanc audire, sed aliam vocem, quam ei, qui negotiatus erat, reddidit Christus dicens: « Euge serve bone et fidelis, quoniam super » pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam[3]. » Hanc autem audiemus vocem, si idem quod ille studium exhibuerimus, idem vero studium præstabimus, si hoc, quod dico, fecerimus. Cum adhuc fervens est auditus in vobis, egressi

[1] Jerem. XIX, 9. — [2] Matth. XXV, 27. — [3] Ibid. 21.

exhortamini inter vos; et sicut disjungimini quisque cum salutatione, sic cum admonitione quisque domum recedat, et dicat proximo : Considera et recordare, quomodo mandatum custodias, et omnino superabimus. Cum enim et amici te dimiserint cum tali consilio, et domum profectum rursum eadem uxor admoneat, et cum soli estis, oratio nostra vos contineat, celeriter hanc consuetudinem improbam expellemus. Novi quidem vos admirari quare tantum de hoc mandato studium faciam : verum adimplete mandatum, et tunc dicam. Interim quippe illud dico, legem esse divinam hoc mandatum, et ipsum transgredi non esse tutum : si autem impletum videro, et aliam vobis causam commemorabo hac non minorem, ut discatis, me jure pro hac lege studium exhibere. Restat vero jam per supplicationem sermonem absolvere. Unanimiter igitur omnes dicamus : Deus nolens tam mortem peccatoris, quam ut convertatur et vivat : et hanc et alias leges omnes nos executos, dignare sic assistere tribunali Christi tui, ut fiduciam multam assecuti, in regnum perveniamus ad gloriam tuam : quoniam te decet gloria, una cum unigenito Filio tuo, et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula seculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

Gratiarum actio adhuc ad Deum de mutatione tristium, et commemoratio eorum qui propter seditionem raptati, pœnas luerant. Similiter rursus expositio de hominis creatione : et quod legem acceperit naturalem : et de jurandi consuetudine radicitus tollenda.

I. Ab eodem principio[1], et iisdem prœmiis, quibus heri

[1] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 146-154.

et nudius tertius cœpi, et hodie incipiam. Dicam et nunc: Benedictus Deus: quale præteritum vidimus quatriduum, et quale nunc videmus præsens? quanta in illo obscuritas tunc erat? quanta nunc in præsenti tranquillitas? Tremendum in civitate tribunal illud, et omnium corda concussit, et nocte fecit diem nihilo esse meliorem, non radiis extinctis, sed tristitia et timore oculos offuscantibus vestros. Ut igitur et nos majorem capiamus voluptatem, pauca eorum, quæ tunc acciderunt, commemorare volo. Et vobis enim, et posteris omnibus utilem horum esse video narrationem: quoniam et de naufragio servatis jucundum est fluctuum meminisse, et tempestatis, et ventorum, postquam in portum navigaverint: et morbo detentis, pergratum est post ægritudinem, febres, per quas pene ad mortem venerunt, aliis narrare. Cum enim gravia præterierint, voluptatem habet eorum commemoratio, anima non amplius formidante, sed majorem capiente delectationem. Præteritorum enim memoria malorum, præsentem tranquillitatem accuratius gustandam exhibet. Postquam enim civitatis major pars præ timore et comminatione illa ad deserta et fauces montium et occulta locorum transmigravit, metu ipsos undique cogente: et vacuæ mulieribus erant domus, vacuum viris forum, vix autem duo vel tres euntes in medio simul videbantur, et ipsi tanquam animati mortui circumeuntes; abibamus in forum judiciale gestorum finem visuri: et collectas civitatis reliquias cernentes, illud omnium maxime admirati fuimus, quod multitudine circa fores morante, tanquam præsente nemine, silentium erat profundissimum, omnibus inter sese respicientibus, et nemine assistentem interrogare, aut quidquam audire ab illo audente. Proximum enim quisque suspectum habebat: quoniam multi jam præter omnem spem ex medio rapti foro intus coërceban-

tur: et omnes pariter in cœlum aspiciebamus, et manus extendebamus cum silentio superne subsidium expectantes, et Deo supplicantes, ut judicandis adesset, et judicantium corda mulceret, et mitem faceret sententiam. Et sicut qui naufragantes a terra vident, accedere quidem, et manum porrigere, vel ærumnam relevare non possunt, cum undis arceantur: extrinsecus autem ab ipsis littoribus manus extendentes et lacrymantes, Deum orant ut assistat fluctuantibus: ita et hic tacite omnes mente Deum invocabant, petentes, ut ad tribunal velut in fluctus adductis manum porrigeret, nec sineret navigium submergi, nec in extremum naufragium judicantium solveret judicium: et hæc quidem erant pro foribus. Postquam vero interiorem aulam introivimus, rursus alia his terribiliora vidimus, milites armatos ensibus et clavis, et multam interius judicantibus quietem præstantes. Quoniam enim necessarii illorum omnes, et uxores, et matres, et filiæ ante fori januam constiterant, ut si eveniret quempiam ad mortem duci, nemo ærumnæ spectaculo accensus, tumultum et turbationem ullam faceret, omnes procul arcebant milites, ipsorum mentem pavore præoccupantes. Quod autem omnium maxime miserabile, mater et soror cujusdam, qui intus judicabatur, ad ipsa judicantium vestibula jacebant, se humi sternentes, et commune omnibus factæ circumstantibus spectaculum, oculos velatæ, et tantum duntaxat erubescentes, quantum calamitatis necessitas permittebat: neque aderat ipsis ancillula, non vicina, non amica, non ulla necessariarum alia, sed solæ vili amictu in medio tot militum positæ, per humum se trahentes circa ipsas fores, iis, qui intus judicabantur, graviora patiebantur, carnificum vocem audientes, verberum sonitum, vapulantium luctum, tremendas judicantium minas, et dum singuli flagellarentur gravioribus quam illi doloribus

hæ conficiebantur. Quoniam enim in aliorum testimoniis de criminum declaratione periclitabatur, sicubi quempiam flagellari, ut reos diceret, sentiebant, et ululare : in cœlum respicientes Deum orabant, ut illi fortitudinem et tolerantiam daret, ne necessariorum suorum salus proderetur per aliorum acrem verberum dolorem ferre non valentium, infirmitatem : et tale quid rursum, quale fluctuantibus solet, accidebat. Sicut enim illi, si quando undæ impetum videant eminus insurgentem, paulatim crescentem, et navem submergere minantem, etiam priusquam ipsi propior fiat, præ timore ceu mortui sunt : sic et illæ si quando voces et ululatus audiebant emitti, veritæ ne in tormentis fatiscentes qui testimonium dicere cogebantur, contra necessariorum aliquem dicerent, infinitas ante oculos mortes videbant. Et erat cernere intus tormenta, extra tormenta : illos nempe carnifices, has vero naturæ torquebat imperium, et viscerum compassio : intus luctus, foris luctus : intus reorum, foris necessariorum. Imo vero non ipsi tantum, sed et ipsi judices corde lugebant, et omnibus graviora patiebantur, tam acerbæ calamitati ministrare coacti.

II. Ego autem assidens et hæc cernens, quod mulieres et virgines thalamis assuetæ, nunc commune cunctis spectaculum factæ essent, et molli assuetæ strato, terram pro strato nunc haberent, et nuper tantum nactæ obsequium ancillularum, eunuchorum, et reliquæ omnis pompæ, nunc omnibus illis privatæ ad omnium pedes prosternerentur, singulos orantes ut aliquid judicandis pro facultate sua in auxilium conferrent, et simul omnes aliquid misericordiæ reis tribuerent, illud dixi Salomonis : « Vanitas vanitatum, » et omnia vanitas[1]. » Videbam enim et hoc ipsum, et aliud oraculum ipsis rebus completum, nempe, « Omnis

[1] Eccli. I, 2.

»gloria hominis, tanquam flos fœni: siccatum est fœnum, »et cecidit flos[1]. » Etenim divitiæ tunc et nobilitas, claritas, et amicorum patrocinium, et omnia vitæ adjumenta nihili erant, peccato et iniquitate commissa omnem hanc opem subvertente: et sicut avicularum mater pullis sublatis veniens, et nidum inanem comperiens, suos quidem pullos captos eripere non potest, venatoris autem manus circumvolans, per hoc ipsum dolorem suum demonstrat: sic et illæ mulieres tunc faciebant, raptis sibi domo filiis, et interius tanquam in rete quoddam vel laqueum arreptis, accedere quidem, et eripere captos non poterant: sed circa fores ipsas se volutando, lugendo, gemendo et spiculatoribus propinquare tentando dolorem demonstrabant. Hæc equidem tunc aspiciens, in illius tremendi judicii cogitationem veni, et intra me dicebam: Si ab hominibus judicantibus non mater, non soror, non pater, non alius quispiam, licet a perpetratis immunis, reos eripere potest, quis in tremendo Christi judicio nobis astabit judicandis? quis in vocem erumpere audebit? quis abductos ad ntolerabiles illas pœnas eripere valebit? Atqui civitatis primates, qui tunc judicabantur, erant, et ipsum nobilitatis caput. Attamen læti fuissent, si quis eis concessisset, ut amittentes omnia, et si oporteret, ipsam libertatem, præsenti vita potirentur. Die vero jam exacto, profundissimoque facto vespere, cum judicii finis expectaretur, in majori erant omnes anxietate, et a Deo petebant dilationem aliquam et prorogationem fieri, et judicantium animo immitti, ut ad Imperatoris sententiam referrent exquisitorum cognitionem: fore enim fortassis aliquod bonum ex hac dilatione: et communes a populo supplicationes ad benignas Dei aures emittebantur, ut servaret reliquias civitatis, nec ipsam a fundamentis penitus everti sineret. Nec

[1] Isaï. XL, 7.

videre licebat quemquam non hæc cum lacrymis clamantem : verumtamen nihil eorum judices interius causas audientes tunc inflexit : sed unum solum respiciebant, ut diligens commissorum quæstio fieret, et postremo catenis ipsis injectis in carcerem per medium forum agebant, homines equos domi alentes, bravia proponere solitos, aliaque innumera valentes clariora numerare officia : bona publicabant, et in omnium foribus signacula cernere licebat. Et horum uxores paterna domo ejectæ, singulæ illud uxoris Job per opera implebant : domum ex domo et locum ex loco circumibant, diversorii indigentes : nec enim hoc ipsum erat ipsis facile reperire, unoquoque timente, et tremente quempiam reorum necessarium suscipere, et curæ habere. Verumtamen tot illa passi, omnibus his contenti erant, quoniam vita non exciderant præsenti : et neque pecuniarum mulcta, neque ignominia, neque tanta traductio, neque quodcumque aliud hujusmodi ipsos mordebat. Calamitatis enim magnitudo, et majora his patiendi expectatio, eorum animos philosophari tantum effecit : et tunc discebant, quam facilis sit nobis virtus, proclivis et expedita, et quod per nostrum duntaxat neglectum laboriosa res esse videatur. Ili enim qui paulo ante modicarum mulctam pecuniarum non æque tulerunt, majore pressi formidine, cum omnia sua amisissent, ac si thesaurum invenissent, sic se habebant, quoniam animam non perdiderant. Itaque si futuræ sensus gehennæ nos teneret, et intolerabiles illas cogitaremus pœnas, etiam si rem, et animam, et corpus Dei legibus tradidissemus, non doleremus, scientes quod majora lucrabimur, a futuris malis liberationem. Forte cor vestrum non parum dictorum deploratio mollivit : sed ne feratis ægre : etenim quoniam subtiliores sum aggressurus sententias, et mollioris indigeo mentis, hoc feci de industria, ut narrationis timore

mens vestra omni torpore excusso, ab omnibus exurgens vitæ curis, multa cum facilitate in animæ profundum dicendorum virtutem demittat: satis quippe et prius vobis sermo demonstravit, quod naturalis nobis sit insita lex bonorum et contrariorum.

III. Ut autem manifestior nobis fiat demonstratio, in eadem et hodie sermonum materia iterum desudabimus. Quod ab initio Deus hominem fingens, utraque dignoscentem fecerit ipsum, demonstrant omnes homines: cum peccamus enim etiam subditos veremur: et sæpe dominus scortum adiens, postea servorum quempiam modestiorum intuitus erubuit, et ab hac improba via recessit. Rursum cum alii nos nominibus vitia nostra indicantibus compellant, contumeliam id esse dicimus: et si ægre feramus, in judicium eos qui id fecerunt trahimus. Ita scimus, quid vitium, quid virtus sit. Hoc quippe ipsum et Christus declarans, et demonstrans se nihil novum, aut nostram transcendens naturam sancire: sed id, quod a principio conscientiæ indiderat nostræ, post multas illas beatitudines ita dicebat: « Quæ vultis ut faciant vobis ho» mines, hæc et vos facite ipsis[1]. » Non opus est multis sermonibus, inquit, neque prolixis legibus, nec varia doctrina: voluntas tua sit lex. Vis beneficia capere? confer beneficium alteri. Vis misericordiam consequi? miserere proximi. Vis laudari? lauda alium. Vis amari? ama. Vis primas habere? concede illas prius alteri. Tu sis judex, tu sis vitæ tuæ legislator: et rursum, Quod odisti, alii ne facias. Per hoc quidem a malo fugam inducit, per illud autem virtutis operationem. Quod odisti, alii ne facias. Odisti contumeliam pati? ne alium afficias contumelia. Odisti invidiam pati? neque tu alteri invideas. Odio habes falli? neque tu fallas alium. Et vero in omnibus genera-

[1] Matth. VII, 12.

tim si hæc duo verba retineamus, alia disciplina non indigebimus. Virtutis enim cognitionem indidit animæ nostræ, actionem verò et emendationem voluntati nostræ concessit. Fortassis obscurum est quod dicitur: igitur idipsum manifestius reddere conabor. Ut sciamus quod bonum sit temperantia, non opus habemus verbis, neque doctrina: nam in natura cognitionem hanc habemus, nec opus est cum laboribus aut fatigationibus circumire et quærere an bonum sit temperantia et utile: sed communi sententia omnes hoc confitemur, et nemo dubitat de virtute. Sic et adulterium malum esse putamus, et neque hic laboribus et disciplina nobis est opus, ut peccati hujus malitia noscatur, sed omnes in hujusmodi sententiis sumus per nos ipsos docti: et virtutem, licet ipsam non obeamus, commendamus: sicut vicissim vitium, licet operemur, odimus. Et hoc fuit maximum Dei beneficium, ut conscientiam quidem nostram et voluntatem, et jam ante actionem virtuti applicaret, infestam autem redderet improbitati. Sicut igitur dixi, horum quidem amborum cognitio omnium hominum conscientiæ insita est, nec ullo indigemus præceptore ad hæc discenda: emendatio vero laboribus, voluntati, et studio data est. Quare tandem? quoniam si totum naturæ tribuisset, sine coronis et præmiis fuissemus: et sicut bruta virtutum quas habent a natura, mercedem aut laudem capere non debent, sic neque nos, si horum aliquid habuissemus. Naturæ enim munera, non habentium, sed datoris sunt laus et commendatio. Ideo igitur non totum naturæ permisit: ac rursum voluntatem totum pondus suscipere non concessit, et cognitionis, et emendationis, ne a virtutis laboribus abhorreret: sed dictat quidem ipsi conscientia quæ sunt agenda, ad operationem vero ipsa de suo labore affert. Et quod bonum quidem sit moderate vivere, sine labore novimus: naturalis enim est

cognitio: temperantiam vero non possumus exercere, nisi laborantes, et cupiditatem refrænantes, multumque subeuntes laborem. Non enim hoc quoque nobis adest a natura, sicut cognitio, sed opus habet sedulitate, et studio. Nec solum ita nobis pondus levavit, sed et alio modo rursum ipsorum meritorum quædam naturalia nobis inesse sinens: etenim una cum iis qui contumeliam patiuntur, indignari, naturale omnes habemus: statim quippe infestantibus efficimur inimici, licet ipsi nihil simus passi: et gratulari defensione et auxilio potientibus, et in alienis calamitatibus affligi, et charitate mutua delectari. Etsi enim rerum casus simultatem quamdam inducere videantur, habemus tamen communem inter nos amorem. Et hoc quidam sapiens innuens dicebat: « Omne animal amat » sibi simile, et homo proximum suum[1]. »

IV. Multos autem et alios præter conscientiam præceptores nobis Deus præposuit: etenim patres filiis, et dominos servis, et viros uxoribus, et doctores discipulis, et legislatores et judices subditis, et amicos amicis. Sæpe vero et ab inimicis non minus lucramur, quam ab amicis: cum enim nobis peccata exprobraverint, etiam invitos in ipsorum correctionem excitant. Tot autem doctores nobis præposuit, ut facilis nobis utilitatis inventio et reparatio fieret, multitudine ad id compellentium non permittente nos ab iis, quæ nobis expediunt, excidere. Etenim si parentes contemnamus, magistratus timentes, erimus omnino mitiores: et si illos in peccatis despiciamus, nunquam conscientiæ increpationem effugere possumus: et si hanc aspernemur et repellamus, multorum opinionem timentes, meliores erimus; si ad hanc non erubescamus, insitus legum timor vel invitos nos castigare poterit: et eos qui juvenes sunt, magistri et patres, adultos vero legislatores

[1] Eccli. XIII, 15.

et principes in curam suam sumentes componunt : servique segnius se habentes et a supradictis, et a dominis necessitatem modestiæ servandæ habent, et mulieres a viris, et multi undique generi nostro muri sunt, ne facile in vitium dilabamur, et cadamus. Ad hæc autem omnia et ægritudines, et negotiorum pressuræ nos docent : etenim et paupertas cohibet, et mulcta castigat, et periculum corripit, et multa alia hujusmodi. Non terret te pater? nec magister? non princeps? non legislator? non judex? non te confundit amicus? non te mordet inimicus? non castigat Dominus? non docet maritus? non corrigit conscientia? sed corporalis ægritudo superveniens sæpe omnia correxit, et mulcta audacem fecit humaniorem : quodque profecto majus est, non tantum nobis, sed et aliis accidentia mala magnopere nos adjuvare consueverunt : et quidam grave nil passi, alios vero puniri conspicati, non minus illis castigati sunt. Hoc et in benefactis quis videat evenire : sicut enim dum puniuntur mali, alii meliores efficiuntur : sic bonis bene se gerentibus multi ad similem zelum inducuntur : quod et in juramentorum fuga contigit. Multi enim alios intuiti malam deposuisse jurandi consuetudinem, studium imitati sunt, peccatumque vicerunt : propterea et nos promptius eamdem tangimus admonitionem. Nemo enim mihi dicat, multi correcti sunt : hoc non est quod quæritur, sed ut omnes. Donec hoc videro, respirare non possum. Pastor ille centum oves habebat, et una amissa, non sensit de nonaginta novem salute delectationem, donec perditam invenit, et gregi restituit. Non cernis et in corpore hoc fieri : si enim vel unguem solum offendentes subvertimus, totum corpus membro condolet. Ne igitur dicas, pauci quidam relicti sunt, qui non sunt correcti : sed illud considera, quod isti pauci

[1] Matth. XVIII.

non correcti multos corrumpant alios. Etenim et apud Corinthios unus erat fornicatus, et tamen ita gemebat Paulus, tanquam tota perdita civitate: et merito, sciebat enim, illo non correcto, vitium serpens et alios omnes invasurum esse. Vidi nuper in judicio vinctos, et per medium forum abductos illos illustres viros: et quibusdam contumeliæ excessum admirantibus, Nihil admirari oportet, dicebant alii. Ubi enim damnatio, dignitas nihil prodest. Nonne igitur multo magis, ubi sit impietas, nihil dignitas adjuvat?

V. Hæc igitur cogitantes, nos ipsos excitemus: nisi enim studium adhibueritis vos, a nobis omnia aguntur superflua. Quid ita tandem? quoniam non sicut reliquæ artes, ita est magisterium. Argentarius enim faber qualecumque vas excuderit et reposuerit, tale postridie reversus iterum inveniet: et ærarius et marmorarius, et artificum quisque quale proprium opus dimiserit, tale rursum recipiet. Circa nos vero non ita, sed contrarium omnino: non enim inanimata vasa, sed animas cudimus rationales. Ideo non tales vos invenimus, quales relinquimus, sed postquam susceptos multo labore reformaverimus et correxerimus; et effecerimus ferventiores, egressos negotiorum circumstantia vos undique circumcurrens rursum pervertit, et majorem nobis præbet difficultatem. Idcirco supplico et oro, manum porrigatis, et quantum ego hic ad correctionem vestram studium facio, tantum vos hinc digressi circa salutem vestram curæ demonstretis. Utinam posset fieri, ut ego pro vobis bene mererer, et meritorum bravia vos caperetis, nec tantum vos vexassem. Sed quid faciam? hoc impossibile est: cuique enim secundum opera sua retribuet. Sicut igitur mater filium febricitantem cernens, dolenti et ardenti assistens, lugens ægrotanti dicit filio: Utinam, fili, febrem ego suscipere possem, et in me

flammam attrahere : sic profecto et ego nunc dico : Utinam possibile esset me pro vobis laborantem omnibus recte agere : sed non licet hoc, non licet, sed quemque necesse est a se commissorum rationem reddere : neque videre est alium pro alio puniri. Propterea doleo et lugeo, quia vobis die illo accusatis assistere non potero, maxime cum neque mihi fiducia apud Deum sit tanta : si vero et fiduciam haberem, non sum Mose sanctior, neque Samuele justior[1], quos virtutem tantam assecutos, dixit non posse quid Judæos adjuvare, quod nimio torpori se ipsos illi dedissent. Quoniam igitur ex propriis operibus punimur et salvamur : studeamus, quæso, cum aliis omnibus et hoc explere mandatum, ut cum bona spe hinc abeuntes promissa bona assequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo Patri gloria, una cum sancto Spiritu nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIV.

Populo omni ab angustia liberato, et constituto in fiducia, quidam rursum civitatem confictis rumoribus tremendis turbaverunt, et convicti sunt; de hoc igitur habita est homilia et de juramentorum abstinentia admonitio addita; ideoque de Jonatha et Saule, et Jephthe historia producta est : et demonstratum, quod ex uno juramento nascuntur perjuria.

I. Non parum civitatem nobis heri diabolus perturbavit, sed et Deus nos iterum non parum consolatus est, ita ut

[1] Jerem. XV, 1.

quisque nostrum opportune dicere possit illud propheticum : « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde » meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam[1]. » Nec tantum consolando, sed et perturbari permittendo, providentiam nobis suam Deus exhibuit. Quod enim nunquam dicere destiti, hoc et hodie dicam, non modo ærumnarum solutionem, sed et harum permissionem ex Dei benevolentia esse. Cum enim nos ad torporem declinantes videt, et ab ipsius familiaritate resilientes, ac spiritualium nullam rationem habentes, paulum nos derelinquit, ut ita castigati, ad ipsum studiosius redeamus. Et quid admiraris, si circa nos torpentes hoc facit, quippe cum Paulus et in se et in discipulis suis hanc tentationum causam esse dixerit? Etenim ad Corinthios secundam mittens Epistolam, sic dicebat : « Nolo vos ignorare, fra- » tres, de tribulatione facta nobis in Asia, quod supra mo- » dum gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæderet nos » etiam vivere, sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis » habuimus[2] : » quasi diceret, tam magna nobis, inquit, incubuere pericula, ut vivere abominaremur, nec amplius speraremus ullam fore bonam mutationem, nec nisi mortem expectandum esset. Hoc enim illud est : « Ipsi in no- » bis ipsis responsum mortis habuimus ; » sed tamen post tantam desperationem depulit Deus procellam, et nubem abegit, nosque ex ipsis mortis faucibus eripuit. Mox demonstrans, quod concedere, ut in tantum incideremus periculum, multæ erat providentiæ opus, ex tentationibus etiam lucrum commemorat. Hoc autem erat, assidue ad ipsum respicere, sed nil magnum sapere, et non extolli. Propterea cum dixisset : « ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus, » et causam intulit. Quæ vero hæc est causa? « Ut non simus fidentes in nobis, inquit, sed in Deo,

[1] Psal. XXIX, 19. — [2] 2 Cor. I, 8.

qui suscitat mortuos. » Dormitantes enim nos et delapsos expergefacere solet, et excitare, et religiosiores facere tentationum natura. Cum igitur videris, dilecte, tentationem nunc quidem extinctam, rursum autem accensam, ne animo concidas, neu refugias : sed bonam spem teneas, illud intra te ipsum ratiocinans, quod non perosus nec aversatus nos Deus inimicorum manibus tradat : sed studiosiores et sibi magis familiares facere volens. Ne igitur animum despondeamus, nec mutationem in melius desperemus, sed celerrimam speremus fore tranquillitatem, et omnium quibus agitamur tumultuum finem in Deum projicientes, rursum consueta attingamus, solitamque in medium doctrinam producamus : rursus enim vobis de eadem materia dicere volo, ut de mente vestra improba jurandi consuetudo radicitus evellatur. Idcirco necesse rursum ad eamdem confugere supplicationem. Etenim antea vos rogavi, ut Joannis caput abcissum adhuc calido cruore destillans sumentes, sic domum quisque suam redeatis, et putetis ante oculos habere ipsum vocem emittentem et dicentem : Odio habete jugulatorem meum juramentum. Quod increpatio non fecit, hoc fecit juramentum : quod ira non potuit tyrannica, hoc perjurii necessitas effecit. Sane quando omnibus publice audientibus arguebatur, increpationem generose tulit tyrannus : cum vero se in juramentorum necessitatem adegit, tunc illud beatum caput abcidit. Hoc ipsum igitur et nunc peto, et petere non desistam, ut quocumque abierimus, hoc gestantes caput abeamus, et omnibus ostendamus clamans, et juramenta vituperans. Quamvis namque valde simus ignavi et negligentes, capitis illius oculos intuiti, terribiliter nos respicientes, et minantes jurantibus, freno omni vehementius per timorem hujusmodi repressi, cohibere et avertere facile poterimus linguam a jurandi præ-

cipitio. Nec enim hoc solum habet mali juramentum, quod et temeratum, et servatum juratos pœnæ faciat obnoxios, quod in nullo peccatorum alio accidere quispiam videt : sed et aliud non minus isto malum. Quod autem hoc est? quod neque volentibus, neque studentibus sæpius possibile sit bene jurare. Primo quia frequenter et volens et invitus, et nesciens et sciens, et serio et joco loquens, et ab ira sæpe elatus, et a multis aliis, omnino pejerabit. Et his contradicet nemo, usque adeo planum et manifestum est, quod multum jurantem, perjurum esse necessarium sit. Secundo, etsi non raptus, aut invitus aut ignorans hoc patiatur : ab ipsa rei natura, et voluntarius et sciens omnino pejerare cogetur. Sæpius enim domi nobis prandentibus, et servorum aliquo peccante, se illum flagellaturam uxor juravit, mox vir contrarium juravit, et restitit, nec permisit. Hic quidquid fecerint, necesse est omnino perjurium constitui : nec enim volentibus ipsis et studentibus jam est possibile custodire juramentum : sed quidquid accidat, ipsorum alter perjurii reus fiet, vel potius ambo, hoc scilicet modo, quem dicam : hoc enim est admirabile. Juratus se flagellaturum servum vel ancillulam, postea prohibitus, et ipse pejeravit, quoniam non fecit quod juravit : et prohibentem ac juramenti veritatem impedientem perjurii crimine alligavit. Non enim pejerantes tantum, sed aliis quoque necessitatem hanc afferentes, eorumdem rei sunt criminum : nec domi tantum, sed et in publico hoc quispiam fieri videat, et in pugnis maxime, quando inter se pugnantes contraria jurant : hic quidem verberaturum, ille vero non verberatum iri : hic pallium se ablaturum, ille non permissurum : hic argentum se repetiturum, ille vero se non redditurum : et multa alia contendentes jurant hujusmodi. Hoc vero et in officinis et scholis quispiam evenire videat.

Sæpius quippe artifex discipulum comedere et bibere non prius se permissurum esse juravit, quam totum opus injunctum expedierit. Hoc autem et pædagogus sæpe in puerum, et in ancillam domina fecit : et necesse est superveniente vespere, et opere non impleto, vel fame non expedientes absumi, vel juratos omnino pejerare. Malignus enim dæmon ille bonis semper nostris insidians astat, et juramentorum necessitatem audiens, in torporem obnoxios impellit, vel aliam molitur difficultatem, ut non impleto opere, et plagæ, et contumeliæ, et perjuria, et infinita alia mala fiant. Sicut enim pueri funiculum longum et corruptum ex contrario inter se trahentes cum multo impetu supini omnes cadunt funiculo per medium disrupto, et hi quidem capite, illi vero alia corporis parte feriuntur : sic et inter se contraria jurantes, juramento pro rerum necessitate disrupto, in perjurii barathrum utrique cadunt : hi quidem pejerando, illi vero perjurii causam aliis præbendo.

II. Et ut hoc non tantum ex iis quæ quotidie in domibus et plateis fiunt, sed etiam ex ipsis Scripturis sit manifestum, antiquam vobis quamdam narrabo historiam dictis convenientem. Hostes aliquando Judæos cum invasissent, eosque Jonathas aggressus esset; hic autem erat Saülis filius, et hos quidem trucidasset, illos vero in fugam convertisset : volens Saül hujus pater amplius contra reliquos exercitum excitare, et facere ne prius absisteret, quam omnes oppressisset, contrarium quam voluit, fecit : juratus neminem usque ad vesperam panem comesturum usque ad hostium ultionem suorum. Quid nempe hac re stultius fieri posset? Fatigatos enim, et labore multo pressos milites cum refocillare debuisset, et fortiores hostibus immittere, hostibus ipsis gravius eos habuit, per

[1] 1 Reg. XIV, 25.

juramenti necessitatem fami gravissimæ ipsos tradens : periculosum quippe de se ipso quempiam jurare, sæpius enim a rerum circumstantia cogimur : aliorum autem sententiam juramentorum suorum necessitate comprehendere, multo periculosius, et maxime cum non de uno, aut duobus vel tribus, sed de multitudine quis infinita juret : sicut tunc Saül inconsiderate fecit, neque cogitavit verisimiliter ex tanto numero unum saltem juramentum transgressurum esse, neque consideravit milites, et milites pugnantes, et multum a philosophia alienos ventrem vincere non posse, et maxime cum labor sit plurimus. Sed hæc omnia ille despiciens tanquam de uno tantum servo jurans, quem facile cohibere posset : sic de omni ratiocinatus est exercitu. Et ideo tantum diabolo aditum aperuit, ut non modo duo, et tria, et quatuor, sed et multo plura hoc ex juramento brevi tempore perjuria texeret. Sicut enim cum nihil omnino juramus, omnes ipsi aditus obstruimus : ita si unum duntaxat juramentum emiserimus, ipsi magnam infinita componendi perjuria potestatem præbemus. Et sicut ii qui catenas complicant, si eum qui caput tenet habeant, facile et diligenter totam expediunt nodorum seriem : si vero qui faciat hoc adsit nemo, nec initium aggredi possunt : eodem modo diabolus quoque peccatorum nostrorum catenas nectens, nisi a lingua nostra principium ducat, nec aggredi quidem possit : si vero nos principium duntaxat fecerimus, lingua quasi manu, juramentum nobis retinentibus, cum multa jam licentia malignam artem suam exercet, ex uno juramento innumera componens et texens perjuria : quod profecto et nunc in Saüle hic effecit. Aspice nempe qualis hoc juramento laqueus exoritur. Sylvam præteribat exercitus apiarium habentem, et illud ante faciem populi, et ingressus est populus ad apiarium, et transibat loquens.

Vidisti quantum barathrum? mensa extemporanea, ut et accedendi facilitas, et nutrimenti suavitas, et latendi spes in juramentorum transgressionem ipsos alliceret. Nam fames, et labor, et tempus; « Omnis enim, inquit, terra » prandebat[1]. » tunc ad prævaricationem impellebant. Favorum aspectus quoque animi vigorem solvens, extrinsecus ipsos invitabat. Mensæ enim tum jucunditas, tum facilis apparatus, et deprehendendi furti difficultas omnem philosophiam fallere poterant. Si nempe carnes fuissent, quas elixare vel torrere oporteret, non tantum ipsorum animos allexissent, cum in ipsis coquendis, et ad escam præparandis cunctari, et tardare oporteret, in re deprehendi expectantes : nunc vero nil erat tale, sed mel solum: ubi labore nullo opus erat. Sufficiebat autem summum digitum intingentem ex mensa clam capere. Verumtamen illi cupiditatem continuerunt, nec intra se dixerunt, Quid nobis curæ est? Numquid nostrum quisquam hoc juravit? ille inconsiderati pœnas dabit juramenti. Quare namque jurabat? At nihil hujusmodi cogitarunt, sed cum multa transibant reverentia : et cum tot essent, quæ ipsos allicerent, disciplinam servabant, « Et » transibat populus loquens[2]. » Quid est, loquens? dolorem verbis consolantes inter sese loquebantur.

III. Quid igitur postquam omnis populus disciplinam servavit, num nihil amplius actum est? num servatum est juramentum? Nec ita quidem servatum est, sed temeratum. Qualiter autem, et quomodo, statim audietis : ut et omnem diaboli artem addiscatis. « Jonathas enim, qui » non audierat patrem suum jurantem, extendit summita» tem sceptri, quod habebat in manu sua, et intinxit in » favum mellis, et convertit manum suam in os suum, et » respexerunt oculi ejus[3]. » Vide quem ad perjurium im-

[1] 1 Reg. XIV, 24. — [2] Ibid. 26. — [3] Ibid. 27.

pulit, non unum militum, sed ipsum jurati filium: nec enim perjurium patrare tantum volebat, verum et filii cædem componebat, et hoc antea moliebatur, et naturam ipsam contra se ipsam dividere festinabat: et quod olim in Jephtaë fecerat, hoc et postea se facturum sperabat. Etenim ille Deo pollicitus se primum sibi occursurum post belli victoriam jugulaturum, in filiæ necem cecidit. Filiolam enim primam sibi occurrentem immolavit, et Deus non prohibuit. Et novi quidem infidelium multos crudelitatem et inhumanitatem nobis improperare propter hoc sacrificium: ego vero multæ providentiæ et clementiæ demonstratione permissionem in hoc sacrificio factam esse dicerem: et quod generis nostri curam gerens, cædem illam non prohibuerit. Si enim post votum et promissionem illam sacrificium prohibuisset, multi etiam post Jephtaë Deum sperantes non suscepturum, multa vovissent hujusmodi vota, et sensim progredientes in filiorum cædem incidissent: nunc vero illud opere permittens impleri, posteros omnes prohibuit. Et quod hoc sit verum, postquam Jephtaë filiola fuit jugulata, ut sempiternæ memoriæ calamitas esset, neu malum oblivioni traderetur, apud Judæos lex est lata, virgines illo tempore convenientes quadraginta diebus commissam cædem deplorarent, ut luctu cædis memoriam renovantes, posteros omnes prudentiores faciant, et discant illi in mente Dei non fuisse, ut hoc fieret: neque enim lugere et plorare virgines permisisset. Et quod non conjectura sit quod dicitur, finis demonstravit. Post illud enim sacrificium nemo tale Deo votum vovit, propterea hoc non prohibuit: quod autem ipse de Isaac mandaverat, ipse vetuit: per ambo demonstrans se non gaudere hujusmodi sacrificiis. Sed malignus dæmon et nunc talem tragœdiam patrare contendebat, ideoque Jonathan ad prævaricationem im-

pulit. Si quis enim militum prævaricatus legem fuisset, non magnum id malum ipsi videbatur : nunc autem malis insaturabilis humanis, nec unquam nostris expletus miseriis, nihil strenuum se facere putabat, si cædem moliretur simplicem : sed nisi filii morte regis dexteram pollueret, fecisse nihil se magnum arbitrabatur. Et quid dico filii cædem ? excogitavit enim sceleratus ille et hac rursum execrabiliorem moliri cædem. Si enim sciens peccasset, et jugulatus fuisset, filii cædes tantum id erat : nunc autem ex ignorantia prævaricatus, nec enim audivit juramenta, deinde interfectus, duplicem patri dolorem effecisset : filium enim, et filium qui nihil peccaverat, immolaturus erat. Sed jam ad historiæ reliqua eundum est. Postquam enim comedit, « Respexerunt oculi ipsius, » inquit. multam et hinc regis accusat stultitiam, declarans milites cunctos fere famem obcæcasse, et multam ipsorum oculis infudisse caliginem. Postea conspicatus quidam militum, ait : « Adjurans adjuravit pater tuus populum, » qui comederit panem hodie : et defecit populus. Et dixit » Jonathas : Dissolvit pater meus terram [1]. » Quid est, dissolvit ? perdidit, corrupit omnes. Temerato igitur jurejurando omnes tacebant, et reum nemo in medium agere audebat. Non modicum autem et hoc aliud crimen factum est. Non enim solum pejerantes, sed et conscii et obtegentes criminibus communicant.

IV. Verum reliqua videamus. « Et inquit Saül : Descen» damus post alienigenas, et diripiamus eos, et dixit sa» cerdos, Accedamus huc ad Deum. » Antiquitus enim Deus dux erat bellorum, et absque illius sententia nunquam attingere pugnam ausi fuissent, et bellum ipsis pietatis materia fiebat. Nec enim ex corporis infirmitate, sed propter peccata vincebantur, si quando victi sunt : nec

[1] 1 Reg. XIV, 28.

potentia et fortitudine, sed superna benevolentia vincebant, quandocumque vincebant: et victoria et clades exercitatio ipsis et virtutis instructio erat: nec ipsis tantum, sed etiam ipsos oppugnantibus. Etenim hoc ipsis manifestum erat, quod non armorum natura, sed bellantium vita et meritis cum Judæis bellum decernebatur. Hoc itaque scientes Madianæi, et cognoscentes gentem illam inexpugnabilem esse, et machinis quidem et armis expugnari non posse, peccato vero tantum ipsam capere facile esse, virgines speciosas ornantes, et ante castra statuentes ad lasciviam milites provocabant, per fornicationem Dei auxilium auferre studentes: quod quidem et evenit. Postquam enim in peccatum inciderunt, omnibus facti sunt expugnabiles: et quos arma, et equi, et milites, et tot machinamenta capere non potuerunt, hos peccati natura vinctos hostibus tradidit: clypei quidem et hastæ, et sagittæ omnes frustra erant: vultus autem forma, et animi lascivia hos expugnavit, alioqui strenuos. Propterea admonet quidam dicens: « Ne discas pulchritudinem alie- »nam, et ne occurras mulieri fornicanti: mel enim distil- »lat a labiis mulieris fornicantis, quod ad tempus impin- »guat guttur tuum, postmodum autem amarius felle »ipsum invenies, et acutius gladio ancipiti[1]. » Meretrix enim amare nescit, sed insidiatur tantum: venenum habet ipsius osculum, et toxicum perniciosum os. Si vero non statim apparet, ideo magis ipsam fugere oportet, quoniam obtegit perniciem, et mortem habet celatam, nec a primordiis manifestam apparere permittit. Itaque si quis voluptatem sectatur, et vitam lætitiæ plenam, fornicantium consortia mulierum fugiat: bellis enim innumeris et tumultibus amatorum animos implent, continuas ipsis pugnas contentionesque concitantes per verba, per opera

[1] Eccli. IX, 8.

omnia : et sicut hostium inimicissimi, sic profecto et hæ omnia faciunt et negotiantur ad hoc, ut ipsi in ignominiam et paupertatem extremaque mala incidant. Et quemadmodum venatores retibus extensis sylvestria animalia immittere aggrediuntur, ut ipsa jugulent : ita et hæ postquam lasciviæ pennas undique extenderint per oculos, et habitus, et verba, postea suos injiciunt amatores et colligant, non prius abstinentes, quam et ipsorum cruorem ebiberint, insultantes postmodum, et ipsorum stultitiam carpentes, et multum de ipsis risum fundentes. Neque enim ut misericordiam inveniat dignus est hujusmodi, sed ut derideatur et mordeatur, cum muliere, et muliere meretrice stolidior appareat. Propterea rursus non admonet sapiens ille cum dicit : « Bibe aquas de vasis tuis, et de tuorum » puteorum fonte[1] : » et rursum, « Cervus amicitiæ, et pul- » lus tuarum gratiarum conversetur tecum[2] : » de uxore per nuptiarum legem cohabitante hoc dicens : Quid derelinquis adjutricem, et ad insidiatricem curris? quid vitæ sociam aversaris, et eam, quæ vitam tuam subvertit sectaris? hæc membrum tuum, et corpus est : illa gladius acutus. Propterea, dilecti, fugite fornicationem et propter præsentia mala, et propter pœnam futuram. Forte argumento excidisse videmur : sed hoc non est excidere. Non enim historias vobis simpliciter legere volumus, sed nequitiarum vos infestantium quemque corrigere : ideo frequentes vobis immittimus correptiones, varium vobis sermonem construentes, quia varias ægritudines in tanto populo esse verisimile est : nec unum solum curare vulnus nobis propositum est, sed multa et varia : idcirco varium etiam esse doctrinæ medicamentum oportet. Redeamus igitur eo, unde digressi sumus, ut hæc diceremus. « Et dixit sa- » cerdos : Accedamus ad Deum. Et Deum Saül interroga-

[1] Prov. v, 15. — [2] Ibid. 19.

» vit : An descendam post alienigenas, et trades ipsos, in » manus meas? Et non respondit ei in die illa Dominus[1]. » Respice benignitatem et mansuetudinem clementissimi Dei. Non enim fulmen immisit, neque terram concussit : sed quod in amicos amici faciunt, quando contumeliis affecti fuerint, hoc et in servum Dominus fecit : tacuit tantum, per silentium loquens, et omnem ipsi demonstrans indignationem. « Cognovit hoc Saül, et dixit : Adducite » omnes tribus populi, et cognoscite : et videte in quo » factum est hodie peccatum hoc, quoniam vivit Dominus, » qui salvum fecit Israël : quod si responderit contra Jona- » than filium meum, morte morietur[2]. » Vidisti temeritatem : intuitus temeratum prius juramentum, neque sic castigatur, sed et secundum adjicit rursum. Et considera diaboli malignitatem. [3] Quoniam enim cognoscebat, quod sæpius puer deprehensus, et in medium productus, ex ipso aspectu statim patrem mitigare, et regis iram mollire poterat, secundorum rursus juramentorum necessitate ipsius sententiam præoccupavit, duplici quodam vinculo cohibens ipsum, nec permittens propriæ fieri sententiæ dominum, sed undique in illam cædem iniquam impellens. Et nondum comperto quis peccasset, judicium fecit, et reum nesciens, lata damnavit sententia : et pater factus est filii carnifex, et ante examen damnationis protulit sententiam. Quid hoc irrationabilius fieri posset?

V. Hæc igitur illo dicente magis timuit populus, et omnes erant in tremore et timore multo : diabolus autem lætabatur, cum omnes anxios reddidisset. « Non enim erat » qui responderet, inquit, ex toto populo : et dixit Saül, » Vos eritis in servitutem, et ego et filius meus Jonathas in » servitutem. » Quod autem dicit, tale est : Nihil aliud, in-

[1] 1 Reg. XIV, 36. — [2] Ibid. 38. — [3] Sententia imperfecta videtur, sed omnia exemplaria sic habent.

quit, studetis, quam hostibus vos tradere, et pro liberis servos facere, Deum contra vos instigantes, reum non tradendo. Respice autem et aliam ex juramento conflatam contrarietatem. Cum enim opus esset, si auctorem invenire volebat, nihil tale minari, nec juramento ultionem obligare, ut audaciores facti reum promptius in medium agerent : ille rursum ex ira et furore multo et priori stultitia contra, quam vult, iterum facit. Quid opus est multa dicere? sorti negotium concessit, et sorte examinantur Saül et Jonathas. Et dixit Saül : « Jacite sortem inter me » et Jonathan, et jaciunt sortem, et capitur Jonathas : et » dixit Saül ad Jonathan : Annuntia mihi, quid fecisti ? Et » annuntiavit ipsi Jonathas, dicens : Gustans gustavi in » summitate sceptri, quod habebam in manu mea, parum » mellis, et en ego morior [1]. » Quem non flexissent, quem non in misericordiam egissent hæc verba ? Considera quantum procellæ deinde Saül sustinuit, cum ipsius viscera dirumperentur, et utrinque profundissimum appareret præcipitium : sed tamen nec ita correctus est : sed quid ait? « Hæc faciat mihi Deus, et hæc adjiciat, quoniam » morte morieris hodie. » Ecce tertium rursus juramentum, nec simpliciter tertium, sed etiam cum multa temporis angustia. Non enim simpliciter dixit, « Morieris : » sed, « Hodie. » Festinabat enim diabolus ipsum in hanc impiam agere cædem, et impellere. Propterea nec sententiæ statum diem adhibere permittit, ne qua ex mora mali fiat correctio. Et dixit populus ad Saül : « Hæc faciat nobis Deus, et » hæc adjiciat, si morte morietur, qui fecit salutem mag» nam Israël : vivit Dominus, si cadet capillus de capite ejus » in terram, quia misericordiam Dei fecit in die hac. » Ecce et populus secundum juravit, et regi contrarium juravit. Nunc mihi reminiscimini funiculum a puerulis tractum,

[1] 1 Reg. XIV, 43.

et disruptum, et trahentes supinos projicientem. Juravit Saül, non semel, neque bis, sed et sæpius: contraria juravit populus, et jam contendebat. Necesse jam omnino juramentum scindi: nam hos omnes vere jurasse est impossibile. Nec mihi rei eventum dicas, sed cogita, quot mala nascebantur: et quomodo qualem post per Abessalom calamitatem et tyrannidem hinc diabolus struebat. Si enim voluisset rex resistere, et ad juramentum procedere, totus restitisset populus, et tyrannis crudelissima facta fuisset: et rursum si voluisset filius propriæ consulens saluti se ipsum exercitui dedere, parricidia statim extitisset. Vides et tyrannidem, et filii cædem, et parricidium et bellum civile, et pugnam, et jugulationes, et cruores, et infinita cadavera ex uno patrata juramento: Si namque bellum fieri accidisset, et Saül forsitan et Jonathas jugulatus fuisset, et multi militum fuissent trucidati: et nulli sic juramentum bene cessisset. Itaque ne consideres hoc, quod non ita factum sit: sed illud considera, quod rei natura hæc fieri cogebat: populus autem vicit. Age igitur numeremus commissa perjuria. Temeratum est primum Saülis juramentum a filio: secundum rursus, et tertium ipsius Saülis de filii cæde: et visus est populus vere jurasse: sed si quis diligenter rem examinet, et hi rursus omnes perjurii criminibus obnoxii facti sunt. Ipsius enim Jonathæ patrem pejerare coëgerunt, patri filium non dedentes. Vides quot homines tum volentes, tum invitos perjurio obnoxios unum fecit juramentum? quot mala molitum est, quot cædes patravit?

VI. Equidem sermonem incipiens promisi me demonstraturum in contrariis juramentis omnino perjurium nasci: historia vero progressa, multo plus quam conabar demonstravit. Non enim unum, et duos et tres homines sed populum, non unum et tria, sed multo plura juramenta

temerata exhibuit. Licebat et aliam narrare historiam, et ex illa demonstrare graviorem hac et majorem calamitatem unum fecisse juramentum. Etenim civitatum et mulierum et puerulorum captivitate, et incendio, et barbarorum invasione , et sanctorum pollutione, et innumeris aliis gravioribus malis Judæos affecit unum omnes jusjurandum. Sed in longum sermonem protendi video : propterea historiæ hujus narrationem hic absolvens, cum Joannis capite Jonathæ cædem, et perniciem generalem totius populi licet non admissam, de juramentorum tamen necessitate provenientem, inter vos commemorare exhortor, et domi, et in foro, et apud conjuges, et apud amicos, et apud vicinos, et apud omnes generaliter hujus rei curam gerere : nec putare idoneam esse nobis defensionem, si consuetudinem prætendamus. Quod enim excusatio hæc sit et pretextus, nec consuetudinis, sed torporis sit culpa, ab his quæ jam evenere, vobis persuadere conabor. Civitatis balnea Imperator obstruxit, et lavari jussit neminem, et legem transgredi est ausus nemo, aut factum incusare, aut consuetudinem prætendere : verum et qui sæpe sunt in ægritudine viri, mulieres, pueri et senes, et multæ partus doloribus recenter liberatæ mulieres, et omnes necessario tale remedium petentes, velint nolint mandatum hoc ferunt, et neque morbum corporis, neque consuetudinis tyrannidem, neque aliis peccantibus se puniri, nec aliud talium quidquam prætendunt : sed hujusmodi grate excipiunt ultionem, quia majora expectant mala, et quotidie precantur hactenus regium furorem sistere. Vides quod ubi est timor, facile solvatur consuetudo, etiamsi valde diuturna sit et necessaria? Atqui non lavari grave. Etsi enim sæpius philosophemur, corporis natura arguitur, nihil ab animi philosophia in propriam valetudinem adjuvari : non jurare vero valde facile et nullum affert nocu-

mentum, non corporibus, non animis, sed etiam multum emolumenti, magnam utilitatem, multam opulentiam. Quomodo igitur non absurdum Imperatore jubente, vel difficillima sustinere: Deo vero statuente id quod neque grave sit, neque difficile, verum perquam facile et commodum, contemnere et deridere et consuetudinem prætendere? Ne, quæso, ne in tantum salutem nostram contemnamus, sed timeamus Deum, sicut hominem timemus. Novi vos exhorruisse talibus auditis: sed horrore dignum est ne tantum quidem Deo, quantum hominibus honorem attribuere: sed imperatoria decreta diligenter observantes, divina et de cœlis delapsa conculcare, et supervacaneum esse putare circa hoc studium. Quænam excusatio nobis erit reliqua? quæ vero venia, quando post tantam admonitionem in iisdem permanemus? Etenim nascente miseria hac, quæ civitatem detinet, hanc incepi admonitionem. Et illa quidem jam debet finiri: nos vero non unum explevimus mandatum: quomodo igitur malorum nos detinentium petemus solutionem, cum nec unum obire mandatum potuerimus? quomodo vero bonam expectabimus mutationem? quomodo autem orabimus? qua lingua Deum invocabimus? Si enim legem exequamur, multam capiemus voluptatem, Imperatore civitati conceliato: si vero in peccato manserimus, pudor et opprobrium undique nobis erit: quoniam cum Deus periculum solverit, nos in eodem mansimus torpore. Utinam mihi liceret frequenter jurantium animas exuere, et ipsarum oculis subjicere vulnera et cicatrices quas quotidie capiunt a juramentis: nec admonitionis, aut consilii indigeremus: quoniam vulnerum aspectus omni sermone potentius, huic improbæ consuetudini etiam plurimum adhærentes a malitia abducere posset. Verumtamen si minus oculis, cogitationi quidem certe ipsorum animæ dedecus

subjicere, et ipsam tabefactam et corruptam ostendere licet. « Sicut enim, inquit, servus qui continue flagellatur, » de cicatrice non mundabitur : sic jurans, et Deum sem» per nominans, a peccato non innocens fiet[1]. » Impossibile enim, impossibile os juramento assuefactum, non frequenter pejerare. Propterea supplico omnibus, ut perniciosam hanc et improbam consuetudinem deponentes ex anima, aliam coronam reportetis. Et sicut ubique de civitate nostra cantant, quod prima omnium in orbe terrarum Christianorum nomen induit : sic facite ut omnes dicant solam omnium in mundo Antiochiam propriis juramenta finibus expulisse. Imovero si hoc fiat, non tantum ipsa coronabitur, verumetiam alias in eumdem zelum rediget. Et sicut Christianorum nomen, velut ex quodam fonte hinc incipiens, totum mundum inundavit : sic profecto et meritum hoc radicem et occasionem hinc capiens, omnes terram habitantes discipulos vestros efficiet, ut duplex vobis et triplex fiat merces, et de propriis meritis, et de aliorum doctrina. Hoc, diademate quolibet vobis erit splendidius : hoc metropolim vobis civitatem faciet, non in terra tantum, verum et in cœlis : hoc et nobis die illa patrocinabitur, et justitiæ coronam nobis afferet : quam ut omnes assequamur, detur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria, simul et sancto Spiritui in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Eccli. XXIII, 11.

HOMILIA XV.

Itidem in calamitatem civitatis Antiochiæ; utilem ubique timorem esse, luctumque risu utiliorem, et in illud dictum, Agnosce quod in medio laqueorum pertransis, *et quod pejus jurare, quam occidere.*

I. Oportebat et hodie[1], et superiore sabbato, de jejunio facere sermonem: intempestivum hoc dictum esse cogitet nemo. Nam in diebus quidem jejunii consilio nihil opus est, et admonitione, ipsa dierum præsentia etiam negligentissimes ad jejunii certamen excitante: sed quoniam hominum multi jejunium aggressuri, tanquam longæ cuidam obsessioni tradendus sit venter, crapulæ et ebrietati præoccupantes indulgent: rursumque egressi tanquam ex longa quadam esurie, et gravi jejunii carcere soluti, cum multo dedecore ad mensas currunt, ceu studentes sibi ortam ex jejunio utilitatem crapulæ excessu rursum perdere; operæ pretium fuit et tunc, et nunc de temperantia instituere sermonem. Verumtamen neque prius quidquam hujusmodi diximus, neque nunc dicemus: instantis enim calamitatis timor pro omni admonitione et consilio cunctorum animas moderari valet. Quis enim tam miser et ærumnosus, ut in tanta tempestate inebrietur? Quis tam insensatus, ut civitate sic fluctuante, et naufragio tali imminente non sobrius sit, et vigilet, et hac anxietate non diligentius, quam omni consilio et admonitione corrigatur? Non enim tantum efficere poterit sermo, quantum

[1] Vide D. Guillon, tom. XII, p. 477-483, et 509-518.

timor operatur: et hoc ipsum ex iis, quæ nunc acciderunt, demonstrare facile est. Quot namque sermones impendimus, torpidorum multos admonentes, et consulentes ut theatra, et illinc provenientes lascivias dimitterent? et non abstinebant, sed semper usque ad hanc diem ad illicita saltantium spectacula concurrebant, diabolicam concionem adversus Dei Ecclesiæ plenitudinem constituebant, et hujus loci psalmodiis clamores inde cum multa sublati vehementia obstrepebant. Sed ecce nunc tacentibus nobis, et nihil de hoc dicentibus sponte orchestram obstruxerunt, et circus inaccessibilis factus est. Antehac nostrorum multi ad illos currebant: nunc autem illinc omnes ad Ecclesiam confugerunt, et nostrum omnes laudant Deum. Vides quantum ex timore lucri factum est? Nisi bonus esset timor, filiis patres pædagogos non præponerent, non legislatores civitatibus ullos magistratus. Quid gehenna gravius? sed hujus metu nil utilius: gehennæ namque timor regni nobis affert coronam. Ubi timor est, livor non est: ubi timor est, pecuniarum amor non vexat: ubi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparere propius audebit: sic et metu animas nostras occupante, illiberalium nulla perturbationum facile nobis subrepit, sed omnes fugiunt, et pelluntur, timoris imperio undique exactæ. Nec hoc solum est quod ex timore lucramur, verum et aliud hoc multo majus. Non enim improbas tantum nostras expellit passiones, sed et omnem cum multa facilitate virtutem inducit. Ubi timor est, ibi et eleemosynæ studium, et orationis intentio, et lacrymæ ferventes et continuæ, et gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata consumit, virtutemque crescere facit et germi-

nare, quantum assidui timoris natura. Propterea qui non vivit in timore, recte illum agere non est possibile: sicut vicissim cum timore viventem, est impossibile peccare. Ne igitur doleamus, dilecti, neque animum despondeamus ob præsentem tribulationem, sed solertem Dei sapientiam admiremur. Unde namque civitatem nostram diabolus se eversurum speravit, Deus inde restituit ipsam, et correxit. Diabolus nempe quibusdam impiis hominibus inspiravit, ut Imperatorum statuas injuriis afficerent, quo et ipsum urbis solum destrueretur: Deus autem hoc ipso facto ad majorem nostram correctionem usus est, expectatæ comminationis timore omnem extrudens torporem: et factum est contra, quam dæmon volebat, ex iis quæ ipse struxerat. Civitas enim quotidie nobis expurgatur, et angiporti, et bivia, et plateæ liberatæ meretriciis et lubricis sunt cantibus? et quocumque respexerit aliquis, supplicationes, et benedictiones, et lacrymæ pro risu soluto, et verba philosophiam habentia pro verbis turpibus: et Ecclesia facta nobis est civitas tota, officinis clausis, omnibus in his publicis supplicationibus diem totum agentibus, et Deum una communique voce cum multa invocantibus alacritate. Quis hæc sermo unquam expedire potuisset? quæ admonitio? quod consilium? quanta temporis longitudo?

II. Propterea Deo gratias agamus, non moleste feramus, nec indignemur: quod enim bonum sit timor, et memorata demonstraverunt: audi vero et Salomonem de hoc ita philosophantem, Salomonem, inquam, omnibus innutritum deliciis, et multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? « Melius est ire in domum luctus, quam in » domum convivii[1]. » Quid est, quæso, quod ais? Ubi luctus, et lacrymæ, et gemitus, et dolor, et tristitia tanta, melius illinc abscedere, quam ubi choreæ, et cymbala,

[1] Eccle. VII, 3.

et risus, et deliciæ, et crapula, et ebrietas. Etiam, ait. Verum, qua de causa, quæso, et quapropter? quoniam illinc quidem petulantia, hinc vero modestia nascitur: et si quis ad opulentioris abeat convivium, non amplius cum eadem lætitia domum revertetur: sed tristis quidem ad uxorem redibit, tristis autem et de sua mensa participabit, et molestus servis et filiis, et omnibus erit domesticis, ex aliorum copia suam diligentius paupertatem considerans. Nec hoc solum est grave, sed id etiam quod sæpe vocanti se ad convivium invidet, et nihil penitus boni gratique sumens domum revertitur. Circa lugentes vero nihil tale dici potest, sed multa ibi philosophia, multa modestia. Simul enim ac quispiam domus mortuum habentis vestibulum ascenderit, mortuum intuitus mutum, jacentem, et uxorem crines vellentem, lacerantem genas, et brachia secantem, corripitur, tristatur, et considentium quisque ad proximum nil aliud loquitur, quam quod nil sumus, et malitia nostra sit ineffabilis. Quid his verbis sapientius esse possit, cum et naturæ vilitatem agnoscamus, et nostram accusemus improbitatem, et nihil esse præsentia cogitemus: aliis quidem verbis, sententia tamen eadem Salomonis illa loquentes mirabilia, et multæ plena philosophiæ, « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas[1]? » Lugentium domum ingressus, statim lacrymis defunctum prosequitur, etiamsi sit inimicus. Vidisti quanto melior hæc quam illa domus? Ille enim, etiamsi amicus sit, invidet: hic autem, etiamsi inimicus sit, lacrymatur: quod omnium maxime Deus exquirit, ut non insultemus iis, qui nos contristavere. Non hæc autem sola possunt hinc bona excerpi, verum et alia his non minora. Etenim peccatorum quisque suorum reminiscitur, tremendi tribunalis, et pœnarum illarum, et judicii, ac licet sit infinita ab aliis passus

[1] Eccli. 1, 2.

mala, et domi tristitias habeat, ipsorum omnium medela capta ita revertitur. Cogitans enim et se, et eos omnes, qui superbia tument, idipsum brevi passuros esse, et transitoria cuncta præsentia esse, sive suavia sint, sive tristia, tristitiam et invidiam omnem deponens, et levem reddens animam, et relevatus sic domum revertetur: et hinc mansuetior erit in omnes, et humanior, benignior, et sapientior, futurorum timore ipsius animam subingresso, et omnes spinas absumente. Et hæc omnia cognoscens ille dicebat. « Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum » convivii[1]. » Illinc torpor, hinc anxietas nascitur : illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones et longos, de pœna et supplicio illic futuris loquens. Timor nil aliud est, quam murus, et munimentum, et turris inexpugnabilis : etenim multa nobis munitione opus est: quia multæ sunt undique insidiæ, sicut ipse Salomon rursum sic admonens dicebat : « Agnosce quod in » medio laqueorum transis, et super propugnaculis urbium » ambulas[2]. » Papæ, quot bonorum plenum est hoc verbum, nec minus quam superius! Ipsum igitur in mente quisque nostra scribamus, et semper in memoria circumferamus, et non facile peccabimus. Inscribamus prius ipsum cum omni diligentia discentes. Non enim dixit : Aspice quod in medio laqueorum pertransis, sed, « Agnosce. » Et quare dixit, « Agnosce? » Obumbratus est, inquit, laqueus : hoc enim laqueus est, quando non aperte mors apparet, neque manifesta clades, sed undique obtecta adjacet: propterea dixit, « Agnosce. » Multa tibi opus est consideratione, et diligenti scrutatione : sicut enim pueri terra laqueos, sic diabolus vitæ voluptatibus peccata circumtexit. Sed agnosce perscrutans diligenter : et si lucrum occur-

[1] Eccle. VII, 3. — [2] Id. IX, 20.

rerit, ne lucrum aspicias solum, sed scrutare diligenter, ne forte mors et peccatum intra lucrum sit absconditum: et si videris, refuge. Rursus cum delectatio et voluptas occurrerit, ne voluptatem solum respicias, sed ne forte iniquitas aliqua in voluptatis profundo obumbrata sit, diligenter considera, et si inveneris, resilito. Sive consulat quispiam, sive aduletur, sive obsequatur, sive honores polliceatur, sive quodcumque aliud; omnia cum diligentia examinemus: et undique consideremus, ne forte damnum aliquod, ne forte periculum aliquod ex consilio, vel honore, vel obsequio nobis eveniat, et ne celeriter et inconsiderate accurramus. Si enim unus tantum et duo laquei forent, facilis esset custodia: nunc autem ipsorum multitudinem ostendere volens Salomon, quomodo dicit, audias: « Agnosce, quod in medio laqueorum pertransis. » Non dixit, juxta laqueos pertransis, sed in medio laqueorum. Utrinque nobis voragines, utrinque doli. Processit quispiam in forum, vidit inimicum, exarsit ex aspectu solo: vidit amicum laudem consequentem, invidit: vidit pauperem, contempsit, et despexit: divitem, et invidit. Quempiam vidit affectum injuria et ægre tulit: quempiam vidit infestantem, et indignatus est: vidit speciosam mulierem, captus est. Vides-ne quot laquei? Ideo dicit, « Agnosce, » quod in medio laqueorum transis. » Et domi laquei, et in mensa laquei, et in concionibus laquei. Sæpius inconsiderate quis inter amicos confidens, locutus est aliquod verborum quæ proferri non debent, et tale pertulit periculum, ut totam domum subverteret.

III. Undique igitur res cum diligentia perscrutemur, et uxor sæpe non advertentibus laqueus est facta, sæpe filii, sæpe amici, vicini sæpe. Et qua de re tot laquei? ne deorsum volemus, sed superiora quæramus. Etenim volatilia donec altum aërem secant, non facile capiuntur: ita

tu donec ad superiora respexeris, nec laqueo, nec ulli facile capieris insidiis. Auceps est diabolus : sis igitur ipsius calamis sublimior. Qui ascendit in altum, non amplius ullam rerum admirabitur humanarum, sed sicut postquam in montium verticem ascenderimus, parva nobis et urbs et mœnia apparent, et formicarum more nobis viri super terram ire videntur : sic postquam ad celsam philosophiæ cogitationem ascenderis, nihil terrenorum te percellere poterit, sed parva videbuntur omnia, et divitiæ, et gloria, et potentia, et honor, et si quid aliud hujusmodi, cum cœlestia respicias : sicut scilicet et Paulo parva omnia videbantur, et mortuis inutiliora ea, quæ in præsenti vita sunt splendida. Propterea clamabat, dicens : « Mihi mun- » dus crucifixus est[1] : » ideo nos admonet his verbis : « Quæ » sursum sunt, sapite[2]. » Quæ sursum sunt, qualia dicis, dic mihi? Ubi sol, ubi luna? Non, inquit : sed ubi? Ubi Angeli, ubi Archangeli? Ubi Cherubim, et Seraphim? Non, inquit : sed ubi? « Ubi Christus est in dextera Dei » sedens. » Pareamus igitur, et illud assidue ratiocinemur, quod sicut aviculæ laqueo captæ alarum utilitas nulla : sed frustra et incassum alas ipsa concutit : ita tibi nulla ratiocinationum utilitas, si ab improba penitus cupiditate captus sis, sed quantumcumque resilieris, captus es. Ideo alæ sunt aviculis, ut effugiant laqueos : ideo ratiocinationes hominibus, ut peccata fugiant. Quam igitur veniam habebimus, quam vero defensionem, cum brutis simus dementiores? Avicula namque semel capta laqueo, mox elapsa, et cervus in rete decidens et effugiens, iisdem iterum difficile capiuntur : nam cuique fit experientia cautelæ magistra. Nos sæpius iisdem capti, in eadem cadimus : neque brutorum providentiam et sollicitudinem nos ratione decorati imitamur. Quoties quippe mulierem

[1] Galat. VI, 14. — [2] Coloss. III, 2.

conspicati, innumera passi sumus gravia, domum concepta reversi cupiditate, et multis diebus dolore confecti? Verumtamen non corrigimur, sed vix priore curato vulnere, rursus in eadem labimur, et ab iisdem expugnamur, et propter brevem visus voluptatem diuturnum quemdam et continuum dolorem sustinemus. Sed si frequenter nobis hoc repetere dictum didicerimus, omnibus malis abstinebimus. Laqueus maximus mulieris forma : imo vero non mulieris forma, sed lascivus aspectus. Non enim res calumniemur : sed nos, et nostrum torporem. Neque dicamus, ne sint mulieres : sed, ne sint adulteria : neque dicamus, ne sit pulchritudo, sed, ne sit fornicatio : neque dicamus, ne sit venter : sed, non sit crapula : non enim venter crapulam facit, sed negligentia nostra. Non dicamus quia comeditur et bibitur, omnia hinc mala : non enim propter hoc, sed propter torporem et ingluviem nostram. Non comedit quippe, nec bibit diabolus, et cecidit : comedit et bibit Paulus, et in cœlum ascendit. Quot dicentes audio, Non sit paupertas? Obmutescere faciamus igitur eos, qui talia ægre ferunt : blasphemia enim est talia dicere. Dicamus igitur ipsis, Non sit pusillanimitas : paupertas enim innumera vitæ bona intulit nostræ, et sine paupertate inutiles sunt divitiæ. Ne calumniemur itaque nec has, nec illam : paupertas enim et divitiæ sunt arma, ad virtutem utraque ferentia, si velimus. Sicut igitur generosus miles, quodcumque ferrum capiat, propriam virtutem ostendit : sic imbellis et ignavus ab omnibus impeditur. Et ut discas hoc verum esse illius mihi Job recordare, qui simul et dives et pauper factus est, et utraque arma tractavit, et in utrisque vicit. Et quando dives quidem erat, dicebat : « Janua mea omni venienti fuit » aperta[1] : » quando vero pauper factus est, dicebat : « Do-

[1] Job. xxxi, 32.

» minus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita » factum est[1]. » Dum fuit dives, multam hospitalitatem ; cum factus est pauper, multam patientiam exhibuit. Et tu igitur si dives es, multam demonstra eleemosynam : si pauper factus es, patientiæ multum et tolerantiæ. Neque enim divitiæ malum, nec paupertas simpliciter, sed juxta voluntatem utentium hæc utraque fiunt.

IV. Nos igitur ipsos instituamus, ut non talia de rebus feramus judicia, neque Dei opera, sed improbam hominum voluntatem accusemus. Neque pusillanimem divitiæ possunt adjuvare, nec magnanimo pauperies unquam nocet. Agnoscamus igitur laqueos, et ab ipsis procul eamus : agnoscamus præcipitia, nec appropinquemus. Hoc maximæ securitatis nobis erit occasio, non tantum peccata fugere, verum et quæ videntur indifferentia quidem esse, sed ad peccata nos supplantant. Exempli causa ridere, et jocosa dicere verba, non manifestum quidem peccatum esse videtur, sed in manifestum crimen inducit : nempe sæpius ex risu turpia nascuntur verba, a turpibus verbis actiones turpiores. Sæpius ex verbis et risu convicia et contumeliæ : de convicio et contumelia plagæ et vulnera, de vulneribus et plagis cædes et homicidia. Si tibi igitur bene consulturus es, non turpia tantum verba, neque turpia tantum facta, neque plagas et vulnera, et homicidia, verum et ipsum intempestivum risum, et verba fugies scurrilia, quoniam subsequentium malorum radix talia esse solent. Propterea Paulus inquit : « Stultiloquium et » scurrilitas ne prodeat ex ore vestro[2]. » Etsi namque per se parvum ipsum esse videtur, magnorum tamen malorum causa nobis efficitur. Rursum deliciis vacare non videtur quidem esse crimen manifestum, et expressum : attamen multa nobis parit mala : ebrietatem, furorem, avaritiam, ra-

[1] Job. I, 21. — [2] Ephes. v, 3.

pinas. Sumptuosus enim et lautus, et ministeria ventri impendens intolerabilia, furari sæpe cogitur, et aliena rapere, et opprimere, et violare. Si delicias itaque fugias, et avaritiæ, et rapinæ, et ebrietatis, et innumerabilium malorum sustulisti materiam, iniquitatis radicem a principio resecans. Propterea et Paulus dicebat: « Quæ in deliciis est vidua, vivens mortua est[1]. » In theatra rursum ascendere, et equorum certamina spectare, et aleas tractare non videtur multis peccatum esse manifestum, sed infinita vitæ mala solet inferre. Etenim in theatris immoratio fornicationem, petulantiam, et omnem incontinentiam peperit: et circensium spectaculum pugnas, convicia, vulnera, contumelias, juges inimicitias adduxit: et circa aleas studium, blasphemias, jacturas, iras, convicia infinitaque alia his graviora sæpe produxit. Ne tantum itaque peccata fugiamus, verum et ea quidem quæ indifferentia videntur, sed paulatim in hæc peccata nos pertrahent. Nam qui juxta præcipitium ambulat, quamvis non decidat, tremit, et sæpenumero ab ipso subversus tremore decidit: ita et qui non procul peccata fugit, sed secus ipsa vadit, cum timore vivet, et in ipsa labetur sæpius. Nam qui alienas curiose spectat formas, quamvis non mœchetur, tamen concupivit, et secundum Christi sententiam[2] factus est adulter: sæpius autem ab ipsa concupiscentia et in peccatum re ipsa defertur. Nos igitur ipsos procul a peccatis retrahamus. Vis temperans esse? ne tantum fugias adulterium, sed etiam petulantem aspectum. Vis a verbis turpibus abesse? Ne verba tantum turpia fugias, verum et risum solutum, et omnem concupiscentiam. Vis cædibus esse procul? fuge convicia quoque. Vis ab ebrietate separari? fuge delicias et lautas mensas; et radicitus vitium extirpa. Magnus laqueus est linguæ petulantia, et

[1] 1 Tim. v, 6. — [2] Matth. v, 28.

freno admodum indigens. Propterea et quidam inquit: « Laqueus fortis viro propria labia, et capitur verbis oris » proprii[1]. »

V. Supra cætera igitur cuncta membra hanc moderemur, hanc refrenemus, et convicia contumeliasque ac turpiloquia et maledicta ex ore pellamus, et malam juramentorum consuetudinem. Rursum enim nos ad eamdem admonitionem sermo deduxit. Et quidem heri cum vestra charitate constitui, me non amplius de hoc mandato dicturum : quoniam omnibus superioribus diebus de illo sufficienter dissertum est. Sed quid faciam? donec vos correctos videam, non possum a consilio dando abstinere : quoniam et Paulus qui Galatis dicit : « Deinceps labores » mihi nemo præbeat[2] : » rursum ipsis apparet congressus et locutus. Hujusmodi sunt paterna viscera, etsi recessuros se patres esse dicant, non absistunt, donec correctos viderint filios suos. Audistis Prophetam de juramento hodie nobis loquentem? « Respexi oculis meis, et vidi, inquit, » et ecce falx volans longitudinis cubitorum viginti, et la- » titudinis cubitorum decem. Et dixit ad me, Quid tu » vides? et dixi, Video falcem volantem longitudinis cubi- » torum viginti, et latitudinis cubitorum decem. Et ingredie- » tur domum, inquit, jurantis nomine meo, et destruet in » medio, et suffodiet lapides et ligna[3]. » Quid tandem est dictum? et qua de causa in specie falcis et falcis volantis jurantes sequens pœna videtur? ut ultionem inevitabilem esse, et supplicium declinari non posse videas. Ensem enim volantem forsitan aliquis effugere poterit : falcem autem in collum delapsam, et pro funiculo factam, nemo fugere potest. Cum autem et alæ adsint, quæ salutis ulterius spes? qua vero de causa lapides et ligna jurantis dissolvit? Ut ruina aliis correctio fiat. Quia enim jurantem mortuum terra condi

[1] Prov. VI, 2. — [2] Galat. VI, 7. — [3] Zach. V, 1.

necesse est, domus dissoluta, et in ruinam versa prætereuntibus omnibus et cernentibus admonitio erit, ut non eadem audeant, ne eadem patiantur, illaque defuncti crimen semper arguet. Non ita pungit ensis, sicut juramenti natura : non sic occidit gladius, sicut juramenti plaga. Juratus etsi vivere videatur, jam mortuus est, et vulnus excepit : et sicut qui restem capit, priusquam civitatem egrediatur, et ad præcipitium veniat, et tortorem videat imminentem, mortuus est, simul ac prætorii januas egressus est : sic et juratus. Hæc reputemus, et ne fratres adjuremus. Quid facis homo? super mensam adjuras sacram, et ubi Christus positus est immolatus, illic fratrem tuum immolas? Latrones quidem in viis mactant : tu vero coram matre filium immolas sceleratius, quam Caïn, patrans homicidium? Ille nempe fratrem suum in deserto, et præsenti morte mactavit : tu vero fratrem tuum immolas in medio Ecclesiæ, idque morte futura immortali. Num enim propterea facta est Ecclesia, ut juremus? propterea facta est, ut oremus. Num enim ideo mensa posita est, ut adjuremus? ideo posita est, ut peccata solvamus, non ut alligemus. Tu vero si nihil aliud, saltem librum ipsum reverere, quem in juramentum porrigis : et Evangelium, quod intra manus capiens jurare jubes, explica, et audiens, quid ibi Christus de juramentis disserat, horresce et desiste. Quid igitur illic de juramentis inquit? « Ego autem dico vobis omnino non jurare[1]. » Tu vero legem jurare prohibentem, in juramentum ponis? O contumeliam, o insaniam! Idem enim facis, ac si quis legislatorem interficere prohibentem, ipsum cædis sibi socium esse jubeat. Non ita gemo et deploro quospiam in viis jugulatos audiens, sicut gemo et lacrymis prosequor et horresco, cum video quempiam prope mensam hanc

[1] Matth. v, 32.

venientem, et manus imponentem, et Evangeliis contactis jurantem. De pecuniis, quæso, dubitas, et animam occidis? Quid tantum lucraris, quantum animam tuam et proximum lædis? Si enim credis quod verax sit homo, ne juramenti necessitatem adducas : si vero nosti quod mentietur, ne pejerare cogas. Sed ut mihi plena fides fieret, instandum erat, inquit : imo tunc tibi rata fides fiet, cum jurare eum non coëgeris. Nunc enim domum regressus, a conscientia assidue roderis, hæc reputans : Numquid non frustra adjuravi? numquid non pejeravit? Numquid non ego fui causa peccati? Si vero non adjuraveris, domum regressus multam capies consolationem, agens Deo gratias, et dicens : Benedictus Deus, quoniam me ipsum continui, neque adjuravi frustra, nec temere : deploretur aurum, pereant pecuniæ, ut hoc nobis maxime plenam fidem faciat, legem non præteriisse, nec alterum coëgisse, ut hoc faceret. Cogita propter quæ non adjurasti, et hoc tibi sufficiet in refrigerium et consolationem. Sæpius namque pugna conflata contumeliam patientes generose ferimus, et contumeliam inferenti dicimus, Quid tibi faciam? in me conviciatus est ille vel ille : patronus tuus ille meas cohibet manus. Et hoc nobis ad consolationem sufficit. Ita quoque cum quempiam adjuraturus es, te ipsum contine, prohibe, et dic juraturo : Quid tibi faciam? Deus jussit non adjurare, ille me nunc continet. Sufficit hoc et ad honorem legislatoris, et ad securitatem tuam, et ad juraturi timorem. Cum enim ille viderit, quod sic alios adjurare vereamur, multo magis ipse facile jurare formidabit. Si hoc verbum dixeris, cum multa domum securitatis plenitudine redibis. Audi ergo Deum in mandatis, ut ipse exaudiat te in orationibus. Hoc verbum in cœlo scribetur, et in judicii die tibi sistetur, et multa dissolvet peccata. Nec hoc tantum in juramento, verum et in omnibus negotiis

cogitemus : et cum debemus aliquid facere boni propter Deum, quod mox aliquid inferat damni, non solum ex negotio damnum spectemus, sed etiam lucrum, quod capiemus propter Deum faciendo. Puta, affecit te quispiam contumelia? fer generose : feres autem generose, si non contumeliam cogitaveris tantum, sed etiam ferre jubentis dignitatem, et mansuete feres. Eleemosynam dedisti? ne impensam cogites tantum verum et proventum ex impensa. Multatus es pecuniis? gratias age, nec tantum jacturæ dolorem spectes, verum et lucrum ex gratiarum actione. Si sic nos componamus, nullum accidentium nos gravium contristabit : sed ex iis quæ videntur esse tristia, lucrabimur : et damnum divitiis, tristitia, voluptate et delectatione, contumelia honore jucundior erit et desiderabilior, et omnia contraria in lucrum nobis provenient, et hic multa fruemur tranquillitate, et illic regnum cœlorum assequemur : quo nos omnes dignos fieri detur, gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri, una cum sancto Spiritu gloria, imperium, et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

Nunciata ad præfectum populatione, et omnibus de fuga consultantibus, cum intrasset Præfectus in Ecclesiam, et consolatus fuisset, habita est præsens Homilia : et de vitando juramento, et in illud Apostoli dictum : Paulus vinctus Jesu Christi.

I. Præfecti quidem providentiam laudavi, quoniam tumultuantem conspicatus civitatem, et omnes de fuga

deliberantes, ingressus, vos consolatus est, et in bonam spem adduxit: pro vobis autem rubore pudoreque affectus sum, quod exterioris post multos prolixosque sermones illos consolationis indigueritis. Optavi terram mihi dehiscere, et immergi, quando ipsum vobis loquentem audiebam, et intempestivam hanc et irrationabilem timiditatem modo consolantem, modo culpantem. Non enim vos ab illo doceri oportebat, sed infidelibus vos præceptores omnibus fieri, nec apud infideles judicari Paulus permisit[1]. Tu vero post tantam patrum admonitionem externis indiguisti præceptoribus, et fugitivi et verberones quidam rursus civitatem tantam excitaverunt, et in fugam conjecerunt. Quibus oculis amplius infideles respiciemus, tam pavidi cum simus et timidi? qua lingua ipsos alloquemur, et pro ingruentibus malis confidere persuadebimus, omni lepore timidiores per hanc facti anxietatem? Et quid faceremus, inquit? homines enim sumus. At propter hoc ipsum perturbari non oportet, quia homines sumus, et non bruta. Illa fragoribus et stridoribus omnia terrentur: non enim habent rationem, quæ timorem repellere possit: tu vero ratione et consilio decoratus, quomodo in illorum segnitiem cadis? ingressus est quidam, militum incursionem nuntiavit? ne turberis, sed ipsum dimittens, genua flecte, Dominum tuum roga, geme amare, et adversitatem repellet. Tu quidem audita militum incursione non vera, præsenti vita abrumpi periclitatus es: beatus vero Job ille continuis venientibus nuntiis, et gravia nuntiantibus, et adjicientibus intolerabilem filiorum perditionem, non ejulavit, non gemuit, sed ad orationem conversus est, et Domino gratias agebat. Hunc et tu imitare, cum veniens quispiam nuntiaverit milites urbem circumdedisse, et bona direpturos esse, ad Dominum tuum

[1] 1 Cor. vi, 1.

confuge, et dic: «Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut »Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini be»nedictum in sæcula[1].» Illum non terruit malorum experientia, te vero solus terret auditus? Quam nullius sumus æstimationis, cum contra mortem quoque audenter ire jussi, a falso rumore simus sic expavefacti? Qui turbatur, et timorem, qui non est, constituit, et perturbationem non apparentem: qui vero est animo sedato et tranquillo, etiam eum, qui est, dissolvit. Non vides naucleros, ut insaniente mari, nubibus transcurrentibus, fulminibus elisis, omnibus in navigio tumultuantibus, ad gubernacula sedent ipsi sine trepidatione et metu, et arti suæ vacant, ut imminentem procellam repellant? hos et tu imitare, et sacram capiens ancoram, in Deum spem, inconcussus permane et immutabilis. «Quicumque audit »sermones meos hos, inquit, et non facit ipsos, assimila»bitur homini stulto, qui ædificavit domum suam super »arenam, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et »flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, »et erat ruina ipsius magna[2].» Vides quod stultitiæ est cadere, et subverti? imo vero nos neque stulto illi similes facti sumus, verum et illo miserius cecidimus: illius nempe domus post flumina, post delatum imbrem, post illapsos ventos cecidit: nos vero non pluviis ingruentibus, non fluminibus irrumpentibus, non ventis irruentibus, ante malorum experientiam, ex auditu solo subversi sumus, et omnia quæ philosophabamur effudimus. Qualem mihi mentem putatis nunc esse? quomodo pudore suffundi? quomodo deprimi? quomodo erubescere? Nisi multa a patribus vi compulsus fuissem, neque surrexissem, neque locutus fuissem, dolore obtenebratus ex pusillanimitate vestra, sed neque nunc in me ipsum redire possum:

[1] Job. I, 21. — [2] Matth. VII, 26.

sic animum mihi indignatio et tristitia obsidet. Quis enim non ægre ferret, quis non succenseret, quando post tantam doctrinam gentilibus opus habuistis doctoribus qui hortarentur et monerent, ut præsentem generose timorem ferretis? Orate igitur dari nobis verbum in apertione oris nostri; ut hanc tristitiam excutere possimus, et paulum mentem excitare. Etenim pudor de pusillanimitate vestra animum valde nostrum dejecit.

II. Multa nuper ad charitatem vestram locutus sum, et de laqueis nobis undique positis, et de timore et tristitia, et de luctu et voluptate, et de falce in jurantium domos volante: ex iis igitur omnibus sane multis, illa mihi maxime reminiscimini quæ de volante falce dicta sunt, in jurantis domum divertente, lapides et ligna subruente, et omnia consumente[1]. Et cum hoc illud quoque observate, quod extremæ dementiæ sit Evangelium sumentes jurare, et legem jurare prohibentem juramentum facere: et quod melius sit pecuniis mulctari, quam proximis juramentum offerre: quoniam hoc est non modicus in Deum honor. Cum enim Deo dixeris, propter te non adjuravi illum, qui erat furatus, et male fecerat: pro hoc honore magnam tibi reddet gratiam et in præsenti tempore, et in futuro. Hæc et aliis dicite, et ipsi observate. Scio quod hic reverentiores sumus, et omnem improbam deponimus consuetudinem: sed quod quæritur, hoc est, non ut hic tantum philosophemur, sed ut pietatem hinc capientes extra servemus, ubi maxime ipsius indigemus. Etenim aquantes non tantum apud fontem habent vasa repleta, domum autem abeuntes evacuant: sed illic ipsa maxime cum cautela reponunt, ne subvertantur, et labor fiat inanis: hos etiam nos imitemur, et domum profecti, cum studio servemus. Itaque si hic maneatis satiati, domum

[1] Zach. v, 1.

vero redeatis inanes, vasa mentis vestræ admonitione vacua referentes, nulla vobis ex hac repletione erit utilitas. Ne mihi in palæstra demonstres athletam, sed in certamine : ne mihi religionem instructionis tempore, sed actionis exhibeas. Laudas nunc quæ dicuntur : cum juratum veneris, omnium ipsorum tunc recordare. Si hanc legem expedieritis, ad alia quoque majora disciplinam promovebo. Ecce secundus hic annus est, ex quo vestræ dissero charitati, et neque centum Scripturarum versus vobis enarrare potui. Causa vero, quoniam a nobis discere opus habetis, quæ domi et per vos explere potestis, et orationis major pars nobis in morales impenditur sermones. Hæc vero sic fieri non oportebat, sed morum quidem cura a vobis ipsis gerenda : Scripturarum vero sensus et speculationes nobis permittendæ erant. Si autem et a nobis audire erat opus, uno plus die non decebat. Nec enim varium quiddam, et inventu difficile, quod dicitur, est, nec ullius indigens præparationis. Cum enim Deus denuntiaverit, argutationibus non est opus. Deus dixit, « Ne juraveris[1] : » noli causas amplius a me requirere. Lex est regia : qui tulit ipsam, et ipsius rationem novit : nisi fuisset utile, non prohibuisset. Reges ferunt leges, nec omnes sæpe utiliter : homines enim sunt, nec sicut Deus utile possunt invenire : verumtamen paremus : sive uxores ducamus, sive servos emere debeamus, sive domos, sive agros, sive quodlibet aliud facere, non ex propria facimus hæc sententia, sed quomodocumque jusserint illi : nec ut res nostræ pro sententia nostra disponantur, penitus domini sumus, sed illorum ubique sententiis servimus, et si quid præterquam quod illis videtur facimus, invalidum et inutile redditur. Itaque hominum quidem legibus tantum attribuimus honorem : Dei vero leges ita,

[1] Exod. XXIII.

quæso, conculcabimus? et quali hæc digna defensione? quali venia? Dixit, « Ne juraveris : » ne contrariam ipsius legi legem per opera feras, ut cum securitate cuncta facias et dicas.

III. Sed de his quidem satis : age de iis, quæ hodie lecta sunt una vobis apposita sententia sermonem terminemus. «Paulus vinctus Jesu Christi, inquit, et Timotheus »frater[1]. » Magnifica Pauli appellatio, non principatus et honoris nomen, sed vincula et catenæ; vere magnifica : tametsi splendidum ipsum multa alia faciunt, in cœlum rapi tertium, in paradisum deferri, verba audire ineffabilia : tamen horum nihil posuit, sed pro omnibus catenam : hæc enim magis quam illa illustrem ipsum reddebat, et splendidum. Cur tandem? quoniam illa quidem domini benignitatis sunt gratuita dona, hæc vero servi tolerantiæ atque patientiæ indicia : consuetudo autem amantibus est, illis magis affici quæ pro amatis patiantur, quam iis, quæ ab ipsis beneficia referunt. Non ita rex diademate gloriatur, ut ille vinculis delectabatur : et merito. Diadema nempe solum coronato capiti ornatum affert, catena vero et ornatum multo majorem, et tutelam. Corona sæpe regia caput se circumdatum prodidit, innumeros allexit insidiatores, atque in tyrannidis concupiscentiam invitavit, et in bellis hic ornatus est adeo periculosus, ut ipsum deponant et abscondant. In præliis nonnunquam reges habitum commutantes, ita manus cum hostibus conserunt, tanta ex corona oritur proditio : catena vero nihil hujusmodi gerentibus affert, sed omne contrarium : cum pugna sit et acies contra dæmones, et adversarias potestates, prætendens ipsam qui ea circumdatus est, illorum repellit incursus. Et magistratuum quidem externorum multi, non tantum dum imperant, verum cum et

[1] Philem. 1.

excesserint magistratu, ipsius nomen circumferunt. Ille Exconsul dicitur, ille Expræfectus : hic vero pro iis omnibus, « Paulus vinctus, » inquit, et admodum congruenter. Illi namque magistratus non penitus sunt animi virtutis demonstrationes : pecuniis enim sunt venales, et amicorum vendicantur assentationibus : hic autem ex vinculis magistratus, est animi disciplinæ indicium, et ardentis in Christum desiderii signum maximum. Et illi quidem brevi refugiunt, hic vero magistratus nullum habet successorem. Aspice namque quantum ab illo nunc usque temporis est, et splendidius hujus vincti nomen redditum est : ac Consules quidem omnes, quicumque superioribus fuere temporibus, silentio traditi sunt, et nec ipso quidem nomine vulgo sunt cogniti : hujus autem vincti beati Pauli nomen multum quidem hic, multum autem in Barbarorum regione, multum apud Scythas et Indos, et si ad ipsos terrarum orbis terminos venias, hanc audies appellationem, et quocumque quispiam pervenerit, Paulum ubique in omnium ore circumferri noscet. Et quid mirum, si in terra marique, quippe cum et in cælis multum Pauli nomen apud Angelos, apud Archangelos, et supernas virtutes, et harum regem Deum. Et qualia, inquit, erant illa vincula, quoniam tantum vincto gloriæ tulerunt? Nonne e ferro fabricata erant? E ferro quidem fabricata, sed multam habebant spiritus gratiam efflorescentem : quoniam propter Christum ipsis circumdatus fuerat. O miraculum! servi vincti sunt, dominus crucifixus, et prædicatio quotidie crescit : et per quæ putabatur opera prohiberi, per hæc accensa est; et crux, et vincula, quæ esse videbantur abominatio, nunc salutis signa sunt facta, et quolibet auro ferrum illud nobis pretiosius erat, non propter naturam propriam, sed propter causam hanc et argumentum. Sed video

quæstionem hinc nobis quamdam orientem, et si diligenter attendatis, et quæstionem dicam, et solutionem apponam. Quid igitur tandem est quod quæritur? Ingressus aliquando hic Paulus ad Festum, et ipsum alloquens, ac purgans se de criminibus, quibus urgebatur a Judæis, et dicens, quomodo Jesum vidit, quomodo beatam vocem illam audivit, quomodo per excæcationem ad lucem pervenit, quomodo cecidit et surrexit, quomodo ingressus est Damascum captivus absque vinculis compeditus : ac de Prophetis, deque lege loquens, et ostendens illos hæc omnia prædixisse, judicantem cepit, et fere ad se ipsum transire persuasit.

IV. Tales enim Sanctorum sunt animæ, cum in pericula ceciderint, non quomodo periculis liberentur, considerant, sed quo persequentes lucrentur omnia faciunt : sicut et tunc factum est : se defensurus intravit, et capto Judice discessit. Et hæc ipse Judex testatus est, dicens : « In modico me persuades Christianum fieri[1]. » Hoc et hodie fieri decebat, et præfectum hunc vestram admirari magnanimitatem, philosophiam, perfectamque quietem, ex ordine vestro disciplinam capere, et sic abire, con ionem admirari, laudare consessum, et ex ipsis rebus discere, quantum inter Gentiles et Christianos discriminis sit. Sed ut ad id redeam quod dicebam, postquam ipsum cepit Paulus, et ille dixit : « In modico me persuades Christianum fieri, » Paulus ita respondit : « Optarem utique » ego et in modico, et in multo non solum te, sed etiam » omnes audientes me, fieri Christianos absque vinculis » his[2]. » Quid dicis, o Paule? Ephesiis nempe scribens, dicis : « Rogo igitur vos ego vinctus in Domino, digne am- » bulare vocatione qua vocati estis[3] : » Et ad Timotheum oquens : « In quo male patior usque ad vincula tanquam

Act. xxvi, 7, 8. — [2] Ibid. 29. — [3] Ephes. iv, 1.

» malefactor [1], » et ad Philemonem rursum : « Paulus vinctus » Jesu Christi [2] : » et cum Judæis disceptans, dicis : « Propter spem Israël hac catena circumdatus sum [3]. » Et Philippensibus scribens dicebas : « Ita ut plures fratrum » freti vinculis meis abundantius auderent intrepide ver» bum loqui [4]. » Ubique catenam circumfers, ubique vincula proponis, et hujusmodi gloriaris negotio : in judicium autem veniens philosophiam prodidisti, cum maxime libere te gerere decebat, et Judici dicis : « Optarem utique te » fieri Christianum absque vinculis his [5] ? » Nempe si bona vincula, et ita bona ut aliis quoque fiduciam ad sermonem pro religione præbeant, etenim hoc ipsum prius dixisti, « Multi fratrum freti vinculis meis verbum loque» bantur intrepide [6] ; » quare coram Judice non hac re gloriaris, sed contrarium facis ? Annon videtur esse quæstio quod dicitur ? Sed celerrimam solutionem affero. Non enim anxietate, vel timiditate Paulus hoc faciebat, sed ex sapientia multa, et spirituali providentia, quo vero pacto, ego dicam. Gentilem alloquebatur et infidelem, nec nostra scientem. Nolebat igitur ipsum per gravia inducere, sed quod dicebat : « Factus sum carentibus lege, » tanquam sine lege [7] : » hoc et hic faciebat. Si vincula audierit, inquit, et tribulationes, statim refugiet, cum vinculorum virtutem non norit. Fiat prius fidelis, et prædicationem gustet, et tunc ipse quoque ad hæc vincula curret ; audivi Dominum meum dicentem : « Nemo immit» tit commissuram panni rudis super vestimentum vetus : » quoniam tollit plenitudinem ipsius, et pejor fit scissura : » neque mittunt vinum novum in utres veteres, quoniam » disrumpuntur utres [8]. » Anima hujus est vestimentum

[1] 2 Tim. II, 9. — [2] Philem. I, 1. — [3] Act. XXVIII, 20. — [4] Philip. I, 14. — [5] Act. XXVIII, 29. — [6] Philip. I, 14. — [7] 1 Cor. IX, 21. — [8] Matth. IX, 16. Marc. II, 21. Luc. V, 36.

vetus, et uter antiquus, non est renovatus fide, non spiritus gratia recens redditus est, debilis adhuc est et terrenus, mundana sapit, et ad mundanam vanitatem stupet, gloriam amat præsentem. Si a primordiis statim audierit, quod factus Christianus, vinctus mox fiet, et catena circumdabitur, confusus et erubescens a prædicatione resiliet. Propterea dicit : « Absque vinculis his, » non ipse vincula recusans; absit : sed illius condescendens infirmitati, quoniam ipse sic illa diligit, et amplectitur, ut ambitiosa mulier monilia sua. Unde hoc manifestum ? « Gau» deo in passionibus meis, inquit, et suppleo defectus » tribulationum Christi in carne mea[1]. » Et iterum : « Quo» niam vobis donatum est a Christo non tantum in ipsum » credere, verum et pro ipso pati[2]. » Et iterum : « Non » tantum autem, sed et gloriamur in tribulationibus[3]. » Si gaudet igitur et gloriatur, et id vocat donum gratuitum, certum quod propter hanc causam ad Judicem loquens hæc dicebat. Quoniam et alias rursum in necessitatem delapsus gloriandi, hoc ipsum demonstrat, dicens : « Li» benter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, in neces» sitatibus, in contumeliis, in persecutionibus, in angus» tiis, ut inhabitet in me virtus Christi. » Et iterum : « Si » gloriari oportet, in infirmitate mea gloriabor[4]. » Et alibi se ipsum aliis comparans, et per comparationem nobis excellentiam demonstrans, sic inquit : « Ministri Christi » sunt, ut minus sapiens loquor, plus ego[5]. » Et excessum demonstrare volens, non quod mortuos resuscitaverit, dæmonesve expulerit, neque quod mundaverit leprosos, aliudve quid hujusmodi fecerit, dixit : sed quid ? Quod innumeras passus sit molestias : cum enim dixisset, « plus » ego, » intulit tentationum multitudinem : « In plagis su-

[1] Colos. I, 24. — [2] Philip. I, 29. — [3] Rom. V, 3. — [4] 2 Cor. XII, 1. — [5] Id. XIII, 30.

»pra modum, in mortibus frequenter, in carceribus »abundantius, a Judæis quinquies quadragenas una minus »accepi, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus, ter nau-»fragium feci, nocte ac die in profundo maris fui : » et reliqua omnia. Sic ubique gloriatur in tribulationibus Paulus, et ea re mirum in modum sese ornat, ac jure merito. Nam hoc est quod maxime Christi virtutem demonstrat, quoniam per talia vicerunt Apostoli, per vincula, tribulationes, flagella, et extrema mala. Nam hæc duo Christus denunciavit, tribulationem et remissionem, labores et coronas, sudores et retributiones, suavia et tristia : sed tristia quidem vitæ dedit præsenti, suavia vero in futurum distulit, pariter demonstrans se homines non decipere, atque ipsum ærumnarum pondus ordine quodam minuere satagens. Qui decipit enim suavia prius proponit, et mox infert tristitia. Quale est : Plagiarii puerulos sæpe parvos prædantes, et furantes, non plagas et verbera, neque aliud hujusmodi pollicentur, sed placentas et bellaria, et alia talia quibus puerilis gaudere consuevit ætas, prætendunt, ut his illi allecti, et libertatem suam prodentes, in extremum periculum delabantur. Avium vero pisciumque venatores, ita quæ venantur alliciunt, consuetam capiendis et jucundam prius escam præbentes, et sic laqueum contegentes. Itaque decipientium maxime opus hoc est, prius suavia proponere, quo mox inferant tristia : providentium autem et diligentium omnino contrarium. Patres itaque plagiariis contrarium faciunt; cum ad ludum pueros litterarium mittunt, pædagogos proponunt, flagella minantur, timorem incutiunt : et cum priorem sic ætatem transegerint, tunc ipsis in habitu virili constitutis, honores, potentiasque, et delicias, et omnes divitias suas tradunt.

V. Sic Deus quoque fecit, non plagiariorum, sed patrum more qui curam gerunt, prius res adversas et tristes im-

misit tanquam pædagogis et præceptoribus præsenti tradens tribulationi, quo per hæc correcti, et moderati, postquam tolerantiam omnem, omnemque disciplinam didicerimus, mox ad perfectam ætatem ducti, cœlorum regnum hæreditate consequamur : sed prius idoneos reddit ad dandam dispensationem divitiarum, et postmodum ipsas præbebit divitias. Nisi enim hoc fecisset, divitiarum erogatio non donum, sed ultio fuisset et pœna. Sicut enim puer insipiens et prodigus paternam suscipiens hæreditatem, ab hac ipsa præcipitatur, prudentiam non habens pecuniarum dispensationi parem : si vero prudens sit, probus, temperans, atque modestus, in necessaria dispensans paterna bona, splendidior ita fit et illustrior : sic et in nobis est necesse evenire. Cum spiritualem prudentiam acceperimus, cum in virum perfectum omnes, in ætatis mensuram pervenerimus, tunc nobis tradit omnia quæ pollicitus est : nunc vero tanquam pueros parvos docet cum exhortatione et consolatione. Nec hoc solum est emolumentum ex præmissis tribulationibus, verum et aliud illo non inferius. Qui enim prius erat in deliciis, mox post delicias ultionem expectans, neque præsentibus fruitur deliciis propter futurarum molestiarum expectationem : qui vero prius erat in tristibus, deinde post hæc suavibus potiturus, etiam præsentes difficultates propter futurorum spem bonorum contemnit. Non igitur tutelæ tantum causa nostræ, verum et voluptatis et consolationis, priora statuit esse molesta, ut futurorum spe relevati nullum præsentium capiamus sensum. Et hoc ipsum Paulus significans dicebat, « Momentanea levitas tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ nobis operatur, non considerantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur[1]. » Levem appella-

[1] 2 Cor. IV, 17.

vit tribulationem, non propter propriam gravium naturam, sed propter futurorum expectationem bonorum. Sicut enim mercator non sentit navigationis laborem, lucrorum spe relevatus: et pugil generose fert capitis vulnera, coronam respiciens: ita profecto nos quoque in cœlum et cœlestia intendentes bona, quæcumque inferantur gravia, generose cuncta feremus, bona futurorum spe roborati. Hac itaque accepta sententia abeamus: quamvis namque simplex et brevis sit, multam tamen habet philosophiæ doctrinam. Qui in dolore et tribulatione est, idoneam habet consolationem: qui in deliciis et luxuria, magnam moderationis exhortationem. Cum enim ad mensam discumbens, sententiæ hujus memineris, statim ab ebrietate crapulaque resilies, discens ex hac sententia, quod anxios nos esse conveniat, et intra te ipsum dices: Paulus in vinculis et carceribus, ego vero in ebrietate et lauta mensa: et quam assequar veniam? Hoc et mulieribus opportunum dictum. Ambitiosæ enim et sumptuosæ, et auro undique se circumligantes, catenæ hujus reminiscentes odio habebunt, ut existimo, et abominabuntur ornatum illum, et ad hæc vincula current. Illa namque ornamenta multorum causæ malorum fuerunt, et innumera bella intra domum contraxerunt, et livores pepererunt, et invidias, et odium: hæc vero peccata mundi solverunt, et terruerunt dæmonas, et diabolum fugaverunt. Cum his in carcere degens custodi persuasit, cum his Agrippam attraxit, cum his multos Paulus discipulos acquisivit, propterea dicebat: « In quo male patior usque » ad vincula tanquam malefactor, sed Dei verbum non est » vinctum[1]. » Sicut enim radium vincire possibile non est, nec domi concludere: sic neque prædicationis verbum. Et quod multo amplius est, doctor vinctus erat, et verbum

[1] 2 Tim. II, 9.

volabat : ille carcerem habitabat, et doctrina alata passim in orbe terrarum currebat.

VI. Hæc igitur scientes, ne succumbamus in rebus adversis, sed potius tunc potentiores efficiamur, tunc fortiores : « Tribulatio enim patientiam operatur[1]. » Ne doleamus in calamitatibus quæ inferuntur, sed in omnibus Deo gratias agamus[2]. Secundam jejunii septimanam expedivimus, sed non hoc consideremus : non enim hoc est expedivisse jejunium, si tempus præterierimus, sed si transegerimus cum recte factis. Hoc nobiscum reputemus, si studiosiores facti sumus, si defectum aliquem nostrum correximus, si abluimus crimina. Consuetudinem omnes habent per quadragesimam interrogandi, quot quisque septimanas quadragesimæ jejunavit : et dicentes audire licet, hos quidem quod duas, hos vero quod tres, illos autem quod omnes jejunaverint septimanas. Et quod lucrum, si recte factis carentes, jejunium transegerimus ? Si alius dicat, totam jejunavi quadragesimam, tu dic, inimicum habebam, et conciliatus sum : habebam detrahendi consuetudinem, et destiti : jurandi tenebar usu, et mos improbus mihi correctus est. Nulla mercatoribus utilitas, si magnam maris longitudinem percurrerint, sed si cum rerum copia, et multo mercimonio navigaverint : nulla jejunii nobis utilitas, si infructuose ipsum tempus et temere prætereamus. Si ciborum jejunium jejunemus, præteritis quadraginta diebus præterit et jejunium. Si vero peccatis abstineamus, et transacto jejunio illud remanet, et continua erit hinc nobis utilitas, atque ante regnum cœlorum non parvas nobis hic reddet retributiones. Sicut enim qui in nequitia vivit, et ante gehennam punitur, conscientia stimulatus : sic qui meritis abundat, et ante regnum magna fruetur lætitia, se bona spe

[1] Rom. v, 3. — [2] Ibid.

pascens. Idcirco Christus inquit : « Iterum videbo vos, et » gaudebitis, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis[1]. » Breve verbum, sed multam habet consolationem. Quidnam tandem est, nemo gaudium vestrum tollet? Pecunias si habeas, multi tuum ex divitiis gaudium auferre possunt, et fur parietem perfodiens, et credita subripiens servus, et Imperator in fiscum redigens, et invidus homo calumnians. Si potentiam habeas, multi possunt tuum ex hoc gaudium tollere. Cum enim principatus finierit, voluptas quoque finiet : quin et in ipso principatu multæ res accidentes, difficultates habentes et curas, lætitiam tuam diminuunt. Si corporis robur habeas, morbus adortus hujusmodi gaudium aufert. Si pulchritudinem habeas et speciem, senectus superveniens tabefecit, et gaudium abstulit. Si mensa fruaris lauta, vespere occupante soluta est convivii lætitia. Rerum enim quælibet mundanarum infestari facile potest, nec stabilem nobis voluptatem affert : pietas autem et animi virtus contra. Eleemosynam si feceris, meritum auferre potest nemo : sive exercitus, sive reges, sive infiniti calumniatores et insidiatores instent undique, in cœlis repositam possessionem auferre non possunt, sed perenne permanet gaudium. « Dispersit enim, » inquit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæcu- » lum[2]. » Nec immerito : in cœlorum enim cellariis reposita sunt, ubi fur non perfodit, latro non tollit, tinea non consumit. Si preces fuderis continuas et intentas, earum fructum auferre poterit nemo : hic etenim fructus in cœlo radicatus est, ab omni calumnia liber, et permanens inexpugnabilis. Si male passus, benefeceris : si maledictis lacessitus, patienter tuleris : si conviciis affectus, benedixeris : hæc merita perpetuo manent, et ortam ex his lætitiam auferet nemo, sed quotiescumque ipsorum recordatus

[1] Joan. XVI, 22. — [2] Psal. III.

fueris, gaudes et lætaris, et multa frueris voluptate. Sic profecto et fugere juramentum si prævaleamus, et ab hac consuetudine perniciosa abstinere linguæ nostræ suadeamus, meriti quidem labor brevi absolvetur, lætitia vero meriti jugiter erit et indesinenter. Cæterum vos et aliorum præceptores esse oportet et duces, et amicos proximi, servos autem conservi, et juvenes coævos suscipere, instituere et inducere debent. Nonne si quis tibi aureum unum pro singulis hominibus correctis promisisset, omne studium adhibuisses, et assiduus adstitisses persuadens et exhortans? Nunc vero non aureum unum, neque decem, neque viginti, vel centum, vel mille, neque totam Deus terram tibi pollicetur in horum laborum retributionem, sed quod orbe toto majus est, hoc tibi præbet, cœlorum regnum : nec hoc solum, verum et aliud præter hoc. Quale vero hoc? « Qui educit pretiosum a vili, sicut os meum » erit, inquit[1]. » Quid huic posset esse par ad honoris et securitatis rationem? Quæ vero nobis excusatio et venia post tantam promissionem, proximorum salutem negligentibus esse valeat? Tu vero si cæcum quidem in voraginem decidentem videris, manum porrigis, et indignum esse putas, pereuntem despicere : videns autem quotidie omnes præcipitari fratres in improbam juramentorum consuetudinem, nec verbum audes proferre? Sed dixisti semel, et non audivit : dic igitur bis et ter, et toties, donec persuaseris. Nobis quotidie loquitur Deus, et non audimus, nec alloqui desistit : hanc tu quoque curam imitare circa proximum. Propterea conjuncti inter nos sumus, et urbes habitamus et in Ecclesiis congregamur, ut alter alterius onera portemus, ut alter alterius peccata corrigamus. Et sicut multi eamdem officinam habitantes homines differenter quidem negotiantur, omnia vero in commune

[1] Jerem. xv, 19.

reponunt : sic profecto et nos agamus, quæcumque bona quisque conferre potest proximo, ne pigeat eum, neque differat : sed fiat negotiatio quædam, et talis collatio spiritualis, ut in commune omnia deponentes, et multas adepti divitias, et magnum consecuti thesaurum, communiter omnes regnum assequamur cœlorum, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo Patri gloria, simul et sancto Spiritui nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

In magistratus ab Imperatore Theodosio missos Ellebichum Magistrum militum, et cæsarium Magistrum, ad prævaricatorum inquisitionem propter statuarum subversionem.

I. Opportune omnes hodie simul concinuimus[1], «Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit miserabilia solus[2].» Etenim miranda, et opinionem excedentia facta sunt negotia : urbem totam et populum tantum jam submergendum, et sub undas agendum et perdendum funditns statim, uno temporis momento ab omni naufragio liberavit. Gratias igitur agamus, non tantum quoniam tempestatem sedavit, sed etiam quoniam fieri ipsam permisit : non tantum quoniam naufragio nos liberavit, sed etiam quod in tantam nos angustiam cadere permisit, et extremum periculum nobis imminere. Sic et Paulus jussit in omnibus gratias agere. Cum vero dicit : « In omnibus » gratias agite[3] : » hoc significat, Non tantum in gravium

[1] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 154-168. — [2] Psal. LXXI, 8. — [3] 1 Thess.

solutione, verum et in gravium tempore. « Nam diligenti- » bus Deum omnia cooperantur in bonum[1]. » Gratias ipsi agamus propter tentationum absolutionem, et harum nunquam obliviscamur: orationibus vacemus, supplicationibus continuis, pietati multæ. Cum a principio gravis horum malorum pyra fuit accensa, dicebam non esse doctrinæ tempus, sed orationum: hoc profecto et nunc, postquam extincta est, dico, nunc magis, tempus orationum esse, quam prius: nunc maxime lacrymarum tempus et compunctionis, animæ anxiæ, multique studii et cautelæ. Tunc nempe ipsa tribulationum natura vel invitos nos corripiebat, et modestos faciebat, et ad majorem agebat reverentiam: nunc autem ablato freno, et nube prælerita, timendum, ne ad torporem declinemus, ne segniores reddamur rursum ex remissione, ne de nobis quoque quispiam dicat: « Cum » occideret eos, tunc quærebant eum et revertebantur, et » diluculo veniebant ad Deum[2]. » Ideo Moses Judæos admonebat, dicens: « Postquam comederis et biberis, et » fueris repletus, recordare Domini Dei tui[3]. » Nunc sincerum propositum vestrum videbitur, si in eadem manseritis pietate; tunc quippe multi timori, et malorum illationi studium vestrum attribuebant: nunc vero purum erit meritum vestrum, si in eodem studio permaneatis. Quoniam et puerulus si dum ab aliquo agitur pædagogo terribili, cum modestia vivit et mansuetudine, nihil est mirandum, sed pædagogi timori pueri modestiam attribuunt omnes: cum vero deposita necessitate ille in eadem manserit honestate, tunc et quam habuit in priore ætate modestiam, ipsi omnes adscribunt. Hoc et nos utique faciamus, in eadem manentes reverentia, ut et prioris studii laudem multam a Deo capiamus. Innumera expectavimus mala, omnium substantias direptum iri, habitacula cum

[1] Rom. VIII, 28. — [2] Psal. LXXVII, 38. — [3] Deut. VI, 11.

habitantibus comburenda, civitatem medio tollendam ex orbe, et ipsius reliquias omnes perituras, aratrum ipsius terram suscepturam : sed ecce hæc omnia intra expectationem tantum steterunt, et in opus non processerunt. Nec hoc solum est mirandum, quod tantum periculi Deus abstulit, sed etiam quoniam magnis nos affecit beneficiis, et civitatem nostram ornavit, nosque per hanc tentationem et calamitatem probatiores effecit. Quo vero pacto, ego dicam. Nam quando ab Imperatore missi ad commissorum inquisitionem tremendum illud constituere judicium, omnesque ad scelerum pœnas vocabant, et varia mortis omnibus erat expectatio, tunc vertices montium habitantes monachi, propriam exhibuere philosophiam. Namque tot annis in cavernis suis conclusi, nemine advocante, suadente nemine, postquam nubem tantam civitatem circumstantem viderunt, tabernacula speluncasque suas derelinquentes, undique confluxerunt, velut Angeli quidam de cœlo profecti : et erat cernere tunc civitatem similem redditam cœlo, cum ubique occurrerent illi sancti vel ex aspectu solo dolore pressos consolantes, et ad omnem calamitatis contemptum inducentes. Quis enim illos conspicatus, mortem non derisisset? non despexisset vitam? Nec hoc solum erat mirabile, sed quod ad principes ipsos accedentes cum fiducia loquebantur pro reis, et omnes sanguinem effundere parati erant, et capita deponere, ut captos ab expectatis tribulationibus eriperent : et dixerunt se non prius recessuros, quam judices parcerent civitatis populo, vel se simul cum reis ad Imperatorem legatos mitterent. Religiosus est, inquit, qui nostro orbi dominatur, fidelis, cum pietate vivens : nos igitur ipsum omnino reconciliabimus, non permittemus vobis, neque concedemus ensem polluere, nec ullius abscindere caput. Si vero non abstineatis, et nos cum ipsis omnino moriemur. Gravia

quidem patrata sunt, et nos confitemur, sed Imperatoris humanitatem non excedit gestorum iniquitas. Dicitur quidam ipsorum (4) aliud verbum philosophiæ plenum dixisse, Statuæ quidem dejectæ rursum erectæ fuerunt, et propriam receperunt formam, et facinus correctionem habuit celerrimam : si autem vos Dei imaginem occideritis, quomodo rursum poteritis peremptum revocare? quomodo perditos resuscitare, et animas corporibus reddere? Multa et de judicio ipsis disseruere.

II. Quis non obstupesceret? quis non virorum sapientiam admiraretur? quoniam quædam reorum mater nudato capite, et canis ostensis, judicaturi equum freno apprehendit, et per forum prætercurrens, sic ad judicium simul ingressa est : omnes obstupefacti sumus, omnes admirati pietatem et magnanimitatem : quomodo non magis ad hos obstupescere oportet? Illa enim etiam si mortua esset pro filio, nihil mirandum : magna enim naturæ vis, et inexpugnabilis viscerum necessitas. Hi vero quos non genuerunt, nec educarunt : imo vero quos non noverunt, quorum nomen non audierunt, quibuscum nunquam conversati sunt, quos ex sola noverunt calamitate, in tantum amaverunt, ut etiam si infinitas habuissent animas, omnes pro illorum salute tradere vellent. Neque mihi dicas hoc quod non jugulati sint, nec sanguinem effuderint : sed quod tanta contra judices usi sint libertate, quanta solos de salute sua desperatos uti verisimile fuit : et tali cum sententia de montibus ad tribunal cucurrerint. Nec enim nisi prius se neci cuilibet præparassent, tam libere potuissent judices alloqui, et tantam tunc exhibere magnanimitatem : etenim ante prætorii januas totos dies agebant sedentes, abducendos de carnificum manibus eripere parati. Ubi nunc sunt pallia gestantes, et profundam ostentantes barbam, et baculos dextra

ferentes, externorum philosophi, cynica piacula, submensalibus canibus inferiores, ventrisque causa cuncta facientes? Omnes tunc civitatem deseruerunt, resilierunt omnes, in cavernas conditi sunt: soli vero qui per opera vere philosophiam exhibent, ac si nullum civitatem malum comprehendisset, sic intrepide in foro apparuerunt. Et urbem quidem habitantes, ad montes et deserta avolaverunt: eremi vero incolæ in urbem ingressi sunt, per ipsa demonstrantes opera sua, quod superioribus diebus non destiti dicere, nempe cum virtute viventem neque fornacem quidquam lædere posse: tanto est animæ sapientia omnibus sublimior, et suavibus et tristibus cunctis: nec enim in illis mollescit, nec his contrahitur et humiliatur, sed per omnia manet æqualis, propriam fortitudinem et vim exhibens. Quem enim non superasset præsentis temporis difficultas? proceres nostræ reipublicæ in potestatibus existentes, divitias immensas sortiti, qui multam apud Imperatorem fiduciam habebant, domos deserentes orbas, omnes de propria salute consultabant: et amicitia omnis, et cognatio tunc superabatur, et quos olim noverant, in tempore calamitatis hos ignorare, et ab aliis ignorari optabant. Monachi vero homines pauperes, veste vili plus nihil habentes, viventes in rusticitate, nulli esse apparentes, in montibus et saltibus versantes, velut quidam leones magno et alto sensu præditi, omnibus pavefactis et trepidantibus in medio consistentes, malum dissolvere non multis diebus; sed brevi temporis momento. Et sicut generosi bellatores non tantum adversarios complexi; sed etiam visi tantum in acie, et vociferati adversarios fugant: sic et hi die una et descenderunt, et disseruerunt, et solverunt calamitatem, et ad propria reversi sunt tabernacula. Tanti est philosophia a Christo in genus humanum introducta. Et quid dico de divitibus, et

in potestate constitutis, cum et ii qui judicandi potestatem assecuti erant, summos gerentes magistratus ab his ipsis rogati monachis, ut cum venia sententiam ferrent, eventus se dominos esse negaverint? haud tutum enim, sed periculosum esse, non tantum injuriam inferre Imperatori, sed etiam eos qui contumeliæ rei convicti sint, impunitos dimittere. Sed hi omnibus fuere potentiores, et animi magnitudine et tolerantia assidentes supplicarunt, ut quam ab Imperatore non acceperant potestatem, hanc exhiberent : et deprehensis iis qui rei essent, judicibus persuadere potuerunt, ne damnationis sententiam efferrent, sed ad Imperatoris nutum eos rejicerent, et promiserunt se illi persuasuros, et effecturos ut omnino veniam daret iis, qui in se peccaverant : et peregrinationem aggressi sunt : sed judices ipsorum sapientiam reveriti, et sensus altitudine perculsi, hanc eos longam obire viam non permisere, sed si duntaxat ipsorum voces haberent in scriptis, se cum litteris discessuros, et Imperatorem exoraturos, ut omnem iram dimitteret, spoponderunt : quod et fore expectamus. Etenim cum sententia diceretur, ingressi multæ sapientiæ verba dixere, ac per litteras Imperatori supplicaverunt, et judicii fecere mentionem, et se sua deposituros esse capita dixerunt, nisi hoc fieret, et post has sumptas in litteris voces judices abierunt, quod omni corona splendidius vestram civitatem exornabit. Et quæ sunt hic nunc gesta, audiet Imperator, audiet magna civitas, audiet et totus orbis, quod tales Antiochenorum urbem habitent monachi, ut Apostolicam exhibeant fiduciam : et litteris nunc lectis, in castris omnes ipsorum magnanimitatem admirabuntur, omnes civitatem nostram beatam vocabunt, et malam repellemus famam : scientque omnes, gesta non civitatem inhabitantium fuisse, sed hominum externorum et perditorum : et idonea civitatis morum

demonstratio monachorum erit testimonium. Ne igitur tristemur, dilecti, sed spe bona instructi simus. Si enim apud homines libertas tantum molestiæ prohibere potuit, apud Deum ipsum fiducia quid non operabitur? Hæc etiam gentilibus dicamus, cum de philosophis nobiscum disputare audebunt. Ex his manifestum est priora fuisse falsa apud illos: ex his manifestum est et apud nos vera fuisse priora de Joanne, Petro, et Paulo, et omnibus aliis. Quoniam enim in illorum pietatem successerunt, propterea et eorum fiduciam exhibuerunt: quoniam iisdem legibus educati sunt, ideo et ipsorum virtutem sunt imitati. Itaque non est opus nobis litteris ad Apostolicam virtutem demostrandam, rebus ipsis clamantibus, et discipulis magistros repræsentantibus: non nobis sermonibus opus est ad gentilium nugas manifestandas, et philosophorum ipsorum pusillanimitatem, rebus ipsis clamantibus, tam præsentibus, quam præteritis, quod omnia apud ipsos fabulæ, et scena, et hypocrisis. Nec monachi tantum, verum et sacerdotes eamdem præstiterunt animi magnitudinem, nostramque salutem dispensarunt. Et alius quidem in castra se contulit, omnia dilectioni vestræ postponens, et ipse paratus, nisi Imperatori persuaderet, mori: alii vero hic remanentes, et eadem quæ monachi exhibentes, propriis manibus judices continentes, non sinebant ingredi, priusquam de judicii fine promitterent: et cum renuentes quidem videbant, multa fiducia et ipsi vicissim utebantur. Ut autem annuentes viderunt, pedes et genua complexi, et manus exosculati, utramque virtutem superabundanter exhibuere, libertatem et mansuetudinem. Quod enim non superbiæ esset fiducia, exosculando, genua et pedes amplectendo, maxime demonstraverunt. Rursum quod humilitas illa non esset assentatio, neque servilitas quædam, nec ex illiberali

sententia profecta, quæ præmissa ipsorum fiduciæ fuerunt, testificata sunt. Neque hæc sola de tentatione bona lucrati sumus, verum et multam modestiam, ac mansuetudinem, et civitas nobis repente monasterium facta est. Non sic illam quis ornasset, si aureas in foro statuas erexisset, sicut nunc clara et illustris est, quæ bonas virtutis statuas protulit, et proprias exhibuit divitias. At quæ ab Imperatore profecta sunt contristant : sed nec illa profecto gravia, verum et ipsa multum attulerunt emolumenti. Quid enim molesti, dic mihi. factum est? quod orchestram obstruxerit, quod circum inaccessibilem fecerit, quod nequitiæ fontes excluserit et obruerit? Utinam nec concederetur unquam hos aperiri. Hinc nequitiæ radices in civitate germinaverunt, hinc sunt qui moribus ipsius crimen afferunt, suas voces saltantibus vendentes, et tribus obolis suam illis salutem prodentes, confundentes omnia. Propterea tristaris, charissime? Imo ideo et gaudere et lætari oportet, et gratias Imperatori agere : quoniam ipsius ultio correctio fuit, et pœna eruditio, et ira doctrina. An quia balnea nobis occlusa sunt? sed hoc non intolerabile, vel invitos, lubricam et mollem et dissolutam degentes vitam, ad philosophiam reduci. An quod civitatis abstulit dignitatem, nec amplius ipsam Metropolim appellari permisit? sed quid facere oportebat? laudare commissa, et gratias agere? et quis ipsum non accusasset, quod non vel speciem indignantis præ se tulisset? Non cernis patres multa hujusmodi in filios suos facere? Aversantur, et mensa prohibent. Hoc quoque Imperator fecit, tales imponens ultiones, nullum quidem habentes damnum, multam vero correctionem afferentes. Cogita quæ expectavimus, et quæ facta sunt, et tunc maxime sciemus Dei gratiam. Doles quod civitatis dignitas ablata sit? disce quid tandem sit civitatis dignitas, et tunc

manifeste scies, quod si habitatores ipsam non prodiderint, auferre poterit alius nemo civitatis dignitatem. Non quod Metropolis sit, neque quod prædita sit magnitudine et ornatu ædificiorum, neque quod multas habeat columnas, et latas porticus, et deambulationes, neque quod ante alias civitates prædicetur : sed inhabitantium virtus et pietas, hæc est dignitas, et ornatus, et tutela civitatis : ita ut si hoc desit, omnium sit vilissima, licet infinitum ab Imperatoribus consequatur honorem. Vis civitatis tuæ dignitatem discere? vis gentilia ipsius ornamenta nosse? dicam sedulo, non ut discas tantum, verum ut et imiteris. Quæ tandem est civitatis nostræ dignitas? « Contigit pri» mum Antiochiæ discipulos appellari Christianos[1] : » hoc autem civitatum quæ sunt in mundo cunctarum habet nulla, nec ipsa Romuli civitas : propterea contra omnem terrarum orbem oculos erigere potest : quoniam erga Christum amoris ignem habet, propter fiduciam, propter virtutem illam. Vis et aliam civitatis audire dignitatem et laudem? Fames olim difficillima futura erat, et Antiochiam habitantes statuerunt, prout quisque abundabat, ad sanctos Jerosolymam habitantes aliquid mittere[2]. Ecce et secundam dignitatem, in fame charitatem. Non contraxit ipsos tempus, nec segniores reddidit calamitatis expectatio : sed quando alii aliena colligunt, tunc illi sua emittebant, nec præsentibus tantum, verum et longe sedentibus. Vidisti fidem in Deum, et charitatem in proximum? Vis et aliam civitatis hujus discere dignitatem? Descenderunt quidam ex Judæa Antiochiam[3], perturbantes prædicationem, et Judaïcas inducentes observationes. Non tacite tulerunt illi innovationem, nec acquieverunt, sed convenientes, et Ecclesiam facientes, Jerosolymam Paulum miserunt et Barnabam, et effece-

[1] Act. XI, 26. — [2] Ibid. 29. — [3] Id. XV, 1.

runt ut Apostoli dogmata a Judaïca infirmitate pura quovis terrarum mitterent. Hæc civitatis dignitas, hæc præstantia, hoc ipsam facit Metropolim, non in terra, sed in cœlo. Itaque omnes alii honores corruptibiles sunt et caduci, et cum præsenti vita solvuntur: frequenter autem et ante præsentem vitam finem habent: sicut et nunc utique habuerunt. Mihi civitas non habens pios cives omni villa vilior est, et quacumque spelunca ignobilior. Et quid dico de civitate? Ut enim diligenter discas virtutem solam cives ornare, nihil tibi de civitate dico, sed quod est omni civitate venerabilius, Jerosolymitanum Dei templum in medium afferens, hoc demonstrare conabor. Hoc enim templum, in quo sacrificia, et orationes, et cultus, ubi sancta sanctorum, et Cherubim, et testamentum, et urna aurea, magna indicia divinæ circa genus illud providentiæ: ubi oracula superne continua ferebantur, ubi Prophetæ divino afflabantur numine: ubi non humanæ artis, sed divinæ sapientiæ typus erat: ubi multo parietes undique fulgebant auro, et supra omnem modum tum materiæ pretiosissima species, tum artis diligentia conjunctæ solum super terram templum hujusmodi tunc fuisse demonstraverunt: imo vero non artis tantum diligentia, verum et Dei sapientia simul illud ornavit ædificium. Non enim ex proprio nutu, nec a semetipso, sed a Deo cuncta Salomon discens, et descriptionem cœlitus referens, sic ipsum designavit, et erexit[1]. Verumtamen templum tam pulchrum, et mirabile, et sanctum, utentibus ipso perditis, tantæ ignominiæ habitum est, sicque contemptum et profanum redditum, ut ante captivitatem quidem spelunca vocaretur latronum[2], et spelæum hyænæ, post hæc vero barbaricis, et immundis, et profanis manibus traditum sit. Vis et de civitate hoc idem discere?

[1] 3 Reg. vi, 4. — [2] Matth. xxi.

Quid Sodomis et conjunctis civitatibus fuit præclarius? Etenim domus et ædificia splendida, et parietes pulcherrimi apud ipsos erant, et regio pinguis, et fertilis, et paradiso Dei assimilata: cella vero Abrahami vilis et parva, et nullum habens munimen. Sed exorto quandoque bello barbarico, urbes quidem mœnibus munitas suffoderunt, et ceperunt barbari, et incolas captivos abducentes abierunt: solitudinis autem civem Abraham ingruentem non tulerunt. Nec immerito: multitudinis enim et murorum munimine multo majorem vim habebat, pietatem scilicet. Si Christianus es, civitatem non habes super terram. Civitatis nostræ opifex et architectus est Deus: licet omnem capiamus orbem, hospites et peregrini totius sumus. In cœlum ascripti sumus, illic conversamur, non puerorum more parvorum magna contemnentes, parva admiremur. Non civitatis magnitudo, sed animi virtus ornamentum est et munimentum. Si vero civitatis quoque dignitatem esse putaveris magnitudinem, cogita quot lenones, quot molles et perditi, et innumeris pleni malis dignitati huic communicant, et tandem hunc contemne honorem. Sed non ille talis est: non enim ipsius partem capere licet illi, qui non omnem exhibeat virtutem. Ne igitur stulti fiamus, sed tunc doleamus, cum quis animæ nostræ dignitatem abstulerit, cum peccatum fuerimus operati, cum communem omnium Dominum offenderimus: siquidem quæ nunc patrata sunt, non tantum nihil lædent civitatem, sed si sobrii simus, et maxime adjuvabunt. Etenim nunc civitas nostra mulieri formosæ, et liberæ, et modestæ similis esse videtur. Timor ipsam fecit mansuetiorem et honestiorem, et a sceleratis illis, qui hæc nefanda sunt ausi facinora, liberavit. Ne igitur muliebri ploremus luctu: etenim multos per forum dicentes audivi: Væ tibi, Antiochia, quid tibi factum est? quomodo es ho-

nore privata? Et cum audissem, puerilem talia dicentium mentem derisi. Non enim hæc nunc oportet dicere : sed cum saltantes videris, potantes, blasphemantes, jurantes, pejerantes, mentientes, tunc his utere verbis : Væ tibi, civitas, quid tibi factum est? Si vero forum videris paucos habens viros mansuetos, et modestos, et moderatos, civitatem illam voca beatam. Nihil enim ipsam paucitas lædere poterit, cum non desit virtus : sicut contra, nihil unquam proderit multitudo, cum adsit malitia. « Si fuerit » numerus filiorum Israël, inquit, velut arena maris, reli» quæ salvabuntur[1]. » Nihil me multitudo poterit exorare, inquit. Sic et Christus fecit, vocavit civitates miseras, non propter paucitatem, neque quoniam non essent Metropoles : et Jerusalem rursum propter hoc ipsum miseram dixit, sic inquiens : « Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis » Prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt[2]. » Quam enim mihi confert utilitatem multitudo, dic mihi, si vitiose vivat? quin e contrario et damnum ex hoc nascitur. Quid enim aliud nunc illata mala fecit? nonne torpor et contemptus, et inhabitantium improbitas? numquid dignitas civitati profuit? numquid ædificii magnitudo? numquid quia Metropolis? Si vero apud regem terræ nihil ipsi prævaricatæ hoc profuit, sed illa cuncta sublata sunt : multo magis apud Angelorum Dominum nihil ipsi proderit dignitas ista : nihil enim nos illo die poterit adjuvare, quod Metropolim habitemus, porticus latas habentem, et alias hujusmodi dignitates. Et quid dico illum diem? quid vel ad præsentem vitam prodesse poterit, civitatem esse tibi Metropolim? numquid ex hoc domum quisquam male dispositam correxit, vel ex hac ullum dignitate proventum habuit, vel tristitiam repulit, vel corporis ægritudinem, vel animi vitium deposuit? Ne

[1] Isaï. x, 22, et Rom. IX, 27. — [2] Matth. XXIII, 37.

ludamus, dilecti, nec ad vulgi opiniones respiciamus, sed discamus quæ tandem sit civitatis dignitas, quid quod civitatem reddat Metropolim. Nec hæc dico, quod desperem civitatem hanc formam priorem resumpturam, et in propria futuram præsidentia. Humanus enim, et pius est Imperator. Vos autem volo etiam si reddita fuerit, non altum ob hoc sapere, neque gloriari, nec ex his civitatem nobis magnifice efferre. Cum vis civitatis laudem efferre, ne mihi Daphnem suburbanam dicas, nec altitudinem cupressorum, et multitudinem, nec aquarum fontes, nec multos homines civitatem habitare, nec usque ad profundissimam vesperam cum multa libertate in foro versari, nec venalium rerum copiam habere, sensibilia hæc omnia cum sint, et usque ad præsentem permaneant vitam: sed si dicere possis virtutem, mansuetudinem, eleemosynam, nocturnas vigilias, orationes, modestiam, animi sapientiam, ex istis civitatem commenda. Hæc si et eremum habitantibus adsint, omni civitate splendidiorem ipsam faciunt; et contra civitatem omnium vilissimam, si hæc illius non adsint civibus. Hoc non in civitate tantum, verum et in hominibus faciamus. Si hominem videris corpulentum, in habitudinem multam progressum, altæ staturæ, et alios corporis proceritate superantem, ne admireris, donec animum ejus didiceris. Ne ab exteriori pulchritudine, sed a mentis ornatu omnes beatos censeamus. Parvus erat David, et brevis statura, verumtamen brevis ille et parvus, et armis nudus omnibus, exercitum tantum et carneam turrim illam uno prostravit ictu, non hastam jaculatus, neque sagittam mittens, nec ensem stringens, sed totum modico lapidis jactu[1]. Ideo quidam admonet dicens: « Ne laudaveris hominem in specie ejus, » nec abomineris virum in aspectu ejus. Parva inter vola-

[1] 1 Reg. XVII.

»tilia apis, et initium dulcoris ipsius fructus[1].» Hoc et de civitatibus et hominibus dicamus, et inter nos philosophemur, ac Deo gratias habeamus assidue et de præsentibus, et de præteritis, et simul ipsum rogemus cum omni contentione, ut et carcerem habitantes, et in exilium transportandi, illi quidem dimittantur, hi vero revertantur. Membra nostra sunt et illi nobiscum fluctuati sunt, nobiscum procellam sustinuerunt : rogemus igitur benignitatem divinam, ut nobiscum tranquillitatem assequantur. Nemo dicat : Quæ vero mihi cura est amplius? Liberatus sum ipse periculo, pereat ille, moriatur alter. Ne Deum exacerbemus per hanc aspernationem : sed tanquam ipsi simus in adversis, sic doleamus, sic Deum cum sedulitate precemur, illud Pauli dictum implentes : « Cum vinc»tis tanquam simul vincti, cum male habentibus tanquam »et ipsi simus in corpore, et flentes cum flentibus, humi»libus consentientes[2].» Hoc et nobis ipsis maxime proderit : nihil enim sic Deum delectare consuevit, sicut cum multa alacritate pro membris nostris dolemus. Oremus igitur ipsum simul et pro præsentibus, et pro futuris, ut et ab illa nos pœna liberet. Præsentia enim qualiacumque sint, tolerabilia sunt, et finem habent : illa vero tormenta immortalia et inevitabilia. Præter consolationem vero studeamus et ipsi non amplius talibus labi peccatis, scientes nos ultra veniam non assecuturos. Simul igitur ante Deum procidamus omnes, et dum hic sumus, et domum profecti dicamus : Justus es, Domine, in omnibus quæ fecisti nobis[3] : quoniam in vero judicio induxisti, quæcumque induxisti. Si peccata nostra obstiterint nobis, fac nobis propter nomen tuum, et ne concedas amplius talium nos molestiarum experientiam capere, « Nec nos »inducas in tentationem, sed libera nos a malo[4] : » quo-

[1] Eccli. XI, 3. — [2] Rom. XII, 16. — [3] Dan. III, 27. — [4] Matth. VI, 13.

niam tuum est regnum et potentia, et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVIII.

In prædictum seditionis argumentum : de jejunio, et in Apostolicum dictum, Gaudete in Domino semper[1].

I. Multos vidi gaudentes, et inter se dicentes : Vicimus, superavimus, jejunii dimidium profligatum est. Tales autem hortor non propterea gaudere, quia profligatum sit jejunii dimidium, sed illud considerare, si peccatorum sit profligatum dimidium; et tunc exultare : hoc enim voluptate dignum, hoc enim voluptate dignum, hoc est quod quæritur, et propter quod facta sunt omnia, ut defectus nostros corrigamus, ne tales exeamus de jejunio, quales jejunium ingressi sumus, sed abluti, et omni mala consuetudine deposita, sic sacram agamus solemnitatem. Si hoc desit, non tantum nulla nobis erit utilitas, verum et maximum ex consummato jejunio damnum. Ne igitur lætemur, quod jejunii prolixitatem expedivimus : nihil enim magnum hoc est : sed lætemur quando cum bonis operibus ipsum exegerimus, ut etiam ipso transacto, fructus ipsius effulgebat : etenim hyemis lucrum tunc maxime demonstratur, cum illa præterierit. Namque vernantes segetes, et foliis ac fructu affluentes arbores per ipsum aspectum clamant utilitatem sibi ex hyeme factam. Hoc et in nobis pariter fiat : etenim pluviis continuis et crebris in hyeme per jejunii tempus potiti sumus, continuam haurientes doctrinam, et semina suscepimus spiritualia, et deliciarum spinas abscidimus. Perseveremus igitur quæ suscepimus cum diligentia servantes, ut

[1] Philip. 3 et 4. — [2] 1 Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 168-185.

et jejunio præterito jejunii scaturiat fructus: et per bona quæ de jejunio cepimus, etiam ipsius jejunii recordemur. Si nos igitur sic comparemus, adveniens jejunium cum voluptate suscipiemus denuo. Multos etenim video se ita pusillanimiter habentes, ut in præsenti de futura solliciti sint quadragesima, multosque dicentes audivi, se post jejunii liberationem non sentire voluptatem ex remissione propter futuri anni sollicitudinem. Quid his, quæso, magis esse posset pusillanime? Quæ vero hujus causa? quod adveniente jejunio non quomodo bene disponatur anima studeamus, sed in sola ciborum abstinentia ipsam definiamus. Itaque si multum in morum correctione ab ipso lucraremur, quotidie jejunium adesse oraremus, per ipsa opera ejus meritorum sensum capientes, nec unquam ipsius desiderium ejiceremus, nunquam ipsum expectantes tristes fieremus et anxii. Mente quippe bene dispositum, et animæ suæ curam habentem nulla res contristare poterit, sed is pura continuaque fruetur voluptate. Quod hoc sit verum, hodie Paulum audistis nos admonentem et dicentem: « Gaudete in Domino semper, » iterum dico gaudete. » Scimus multis videri non posse fieri quod dictum est. Quomodo namque fieri potest, inquit, ut qui homo est, semper gaudeat? Gaudere namque non difficile, perpetuo autem gaudere, impossibile mihi esse videtur, dicet fortasse aliquis: multæ enim nos tristitiæ necessario circumcursant. Vel enim filium quis amisit, vel uxorem, vel amicum sincerum, magis quam ullus consanguineus necessarium, vel pecuniarum jacturam fecit, vel in ægritudinem incidit, vel aliarum rerum sustinuit damnum, vel præter dignitatem contumeliam passus indoluit: vel fames, vel pestis, vel exactio quæ ferri non potest, vel familiaria negotia: quinimo nunquam omnia recensere possemus, quæcumque et privatim et

publice nos mœrore afficere consueverunt. Quomodo igitur, inquit, possibile semper gaudere? Possibile admodum, o homo: et si possibile non esset, non admonuisset Paulus, nec consuluisset, cum homo spirituali esset præditus sapientia. Idcirco frequenter hoc vobis dicebam, et dicere non desinam: quæ nullatenus ab alio quoquam disci possunt, hæc vobis licet hic philosophari. Voluptatem enim quærunt, et gaudere cupiunt omnes, et propter hoc omnia faciunt et dicunt et negotiantur. Etenim mercator ideo navigat, ut pecunias congreget: congregat autem pecunias, ut habens repositas gaudeat: et qui militat, ideo militat, et agricola ideo terram colit, et artem quisque suam propterea tractat: et dominationis cupidi ideo cupiunt, ut gloria fruantur: gloria vero frui volunt, ut gaudeant: et negotium quodque ad hunc finem nobis tendere quis viderit: et ad hunc quisque respiciens, per multa media ad ipsum ire festinat. Lætitiam quippe, quod dixi, amant omnes, assequi vero non omnes possunt: nesciunt enim viam eo tendentem; sed multi putant, quod divitiis affluere hujus sit causa. Si hæc autem causa fuisset, nemo pecunias possidentium unquam fuisset dolore pressus: nunc vero divitum multi vitam non vitalem esse putant, et innumeras mortes exoptant, cum aliquam adversitatem senserint, et hi maxime omnium dolent. Ne mihi quippe mensas ipsorum respexeris, nec assentatores et parasitos, sed res ex ipsis orientes, infestationes et calumnias, pericula, anxietates, et quod his longe molestius est, quod impræmeditati ad has devoluti mutationes, philosophori nesciant, et casus generose ferre. Ideo non ea videntur ipsius gravia, quæ talia per naturam sunt, verum et levia ipsis intolerabilia esse videntur: sicut vicissim in pauperibus contrarium accidit; et illa tolerari posse videntur, quæ intolerabilia sunt: quippe qui multa talia prius meditati fuerint.

Non enim tam rerum natura, quam patientium dispositio, magna vel parva videri facit incumbentia nobis mala. Et ne horum exempla amborum longius accersam, de iis quæ vobis acciderunt, disseram. Ecce enim pauperes quidem omnes evaserunt, populus periculo liberatus est, et pura potitur securitate: qui autem rempublicam tractabant, et equos domi alebant, bravia in certaminibus proponebant, et alia administrabant, ipsi carcerem nunc habitant, de extremis timent, et ab omnibus patratorum soli dant pœnas, et in continuo metu vivunt, omnibusque nunc miseriores sunt, non propter periculorum magnitudinem, sed quia præteritum tempus in deliciis egerunt.

II. Multi namque, cum eos hortaremur et moneremus, ut generose res adversas ferrent, dicebant: nil unquam tale meditati sumus, nec talia philosophari novimus, propterea magna indigemus consolatione. Alii rursum putant bonam valetudinem esse voluptatis causam, non est autem: multi namque bene valentes, et ipsi millies mori optaverunt, illatas sibi non ferentes injurias. Alii rursum gloria potiri, et imperio insignitum esse, et magistratus administrare, et a multis adulationibus demulceri, perpetuæ lætitiæ causam esse dicunt: sed nec istud est. Et quid loquor de aliis magistratibus? etsi enim ad ipsum imperium mente ascendamus, in illo quoque viventem multis circumventum molestiis inveniemus: et tanto plures tristitiæ necessitates habentem, quanto majore quoque rerum fastu circumdatus est. Et quid opus est bella pugnasque commemorare, et barbarorum insultus? ipsos sæpe timet, qui secum domi conversantur. Et enim regum multi hostilibus elapsi manibus, corporis sui custodum insidias non effugerunt. Tot vero regibus tristitiæ necessitates sunt, quot mari undæ. Cum igitur nec regnum vitam sine tristitia reddere possit, quid aliud hoc præstare poterit? Huma-

norum quidem nihil, sed solum Pauli breve istud et exile verbum nobis hunc aperiet thesaurum. Non enim multis opus est sermonibus, nec longo circuitu : sed si solum dictum cogitemus, viam ad hoc ferentem inveniemus : nec enim simpliciter dixit : gaudete semper, sed addidit continuæ voluptatis causam, cum dixit : « Gaudete in Domino » semper[1]. » In Domino gaudens, ex accidente nullo voluptate hac excidere potest. Alia nempe cuncta, in quibus gaudemus, mutabilia sunt, volubilia, et facile vertuntur : nec hoc solum habent molestum, sed etiam quod manentia non tantam nobis afferunt voluptatem, ut ex aliis nascentem tristitiam repellant et obumbrent. Dei vero timor hæc habet utraque, stabilis est immotusque, et tantam emittit lætitiam, ut nullus nos aliorum sensus malorum capiat. Qui Deum enim, sicut oportet, timet, et in ipso confidit, voluptatis radicem lucratus est, et omnem habet lætitiæ fontem : et sicut in mare decidens immensum scintilla parva facile deletur : sic quantacumque Deum timenti incidant, velut in vastum lætitiæ pelagus incidentia extinguntur atque perduntur. Et revera hoc est maxime mirabile, quod cum adsint quæ contristare solent, ipse gaudens permaneat. Si nihil enim triste adesset, non esset ipsi magnum semper posse gaudere : multis autem incumbentibus, quæ in tristitiam impellant, omnibus esse superiorem, et in mediis tristibus lætari, hoc est admirabile. Et sicut tres pueros non arsisse miraretur nemo, si procul a Babylonica stetissent fornace : quod enim omnes consternavit, hoc est, quod in igne tantum temporis versati, minus læsi sunt egressi, quam qui versati non fuerant : sic et in sanctis dicere licet, quod si nulla ipsis institisset tentatio, ipsos perpetuo gavisos esse non admiraremur. Stupore autem dignum, et supra naturam humanam hoc est, quod

[1] Philip. IV, 4.

infinitis undique undis circumdati, tranquillitate pura fruentibus melius affecti sint. Quod igitur nullam exteriorem vitam gaudium continuum habentem invenire liceat, ex dictis patet : quod autem fidelis non possit non continua frui voluptate, rursum et hoc ipsum demonstrare conabor, non ut discatis tantum, sed etiam ut hanc tristitia carentem vitam sectemini. Sit enim aliquis nihil in se damnandum habens, sed bona fretus conscientia, ad futura anhelans, et expectans illam beatam spem : quid hunc, quæso, in tristitiam poterit inducere? Nonne omnibus rebus intolerabilior mors esse videtur? sed hujus expectatio non tantum ipsum non contristat, verum et potius delectat : novit enim mortis præsentiam laborum esse liberationem, et cursum ad coronas, et bravia pro pietate et virtute pugnantibus reposita. Sed filiorum immatura mors ? Verum et hoc generose fert, et dicet Jobi verba : « Dominus » dedit, Dominus abstulit, sicut Domino visum est, ita et » factum est : sit nomen Domini benedictum in sæcula[1]. » Si vero mors et filiorum jactura contristare non potest, multo minus pecuniarum jactura, et contumeliæ, accusationes et calumniæ tam magnum et generosum animum tangere possent, neque corporis dolor : quoniam et Apostoli flagellabantur quidem, sed non dolebant. Magna quidem sunt et hæc, sed multo majus est, quod non tantum non dolebant, verum et ipsa flagella majoris materiam faciebant voluptatis, et revertebantur a facie consilii gaudentes, quod digni fuerant habiti pro nomine Christi contumeliam pati[2]. Contumelia et convicio quis talem affecit ? sed a Christo gaudere institutus est in contumeliis. « Gau» dete enim, inquit, et exultate, cum dixerint omne ma» lum verbum contra vos mentientes, propter me : quoniam » merces vestra multa est in cœlis[3]. » Sed in morbum in-

[1] Job. I, 21. — [2] Act. V, 41. — [3] Matth. V, 11.

cidit? Verum audivit alium admonentem et dicentem: « In morbo et paupertate in ipso confidas. Quonam sicut » in igne probatur aurum, sic homines acceptabiles in for- » nace humiliationis[1]. » Cum igitur neque mors, neque pecuniarum jactura, neque corporis ægritudo, neque ignominia, neque convicium, neque quidpiam aliud hujusmodi ipsum contristare possit, verum et magis delectet quam unquam tristitiæ materiam habebit? Quid igitur, inquit, sancti non dolebant? non audis Paulum dicentem: « Tristi- » tia mihi magna est, et indesinens dolor cordi meo[2]? » Hoc ipsum nempe admirabile est, quod tristitia lucrum, et voluptatem ex lucro ferebat. Sicut enim flagella non dolores, sed lætitiam: sic rursum et tristitia magnas illas comparabat coronas. Et hoc est admirabile, quod mundi non tristitia tantum, verum et lætitia damnum habet extremum: in spiritualibus vero contrarium totum, non lætitia tantum, verum et tristitia multum habet bonorum thesaurum. Verbi gratia: gaudet quis in mundo sæpe inimicum laborantem videns, et per hanc lætitiam multam sibi attrahit pœnam: dolet rursum quis alius fratrem lapsum videns, et per hanc tristitiam multam sibi apud Deum benevolentiam comparat. Cernis quomodo secundum Deum tristitia mundi lætitia melior sit et utilior; Sic et Paulus tristabatur propter eos, qui peccarent, et Deo non crederent, et ex hac tristitia multam sibi repositam habebat mercedem. Ut autem manifestius quod dico faciam, et discatis, licet præter opinionem sit dictum, tamen verum esse, et luctum sæpe solere dolentes animas reparare, et conscientiam gravatam relevare: multæ sæpius mulieres desideratissimis amissis filiis, si prohibeantur quidem lugere et conqueri, disrumpuntur et pereunt: si vero mœrentium omnia fecerint, relevantur et et consolationem accipiunt.

[1] Eccli. II, 5. — [2] Rom. IX, 2.

Et quid mirandum, si in mulieribus hoc quippe cum et Prophetam hoc patientem videre quis possit? Propterea frequenter dicebat: « Sinite me, amare lugebo, nolite » contendere, ut consolemini super contritione filiæ gene- » ris mei[1]. » Itaque sæpe tristitia affert consolationem. Si autem in hoc mundo, multo magis in rebus spiritualibus. Propterea dicit: « Secundum Deum autem tristitia pœni- » tentiam in salutem stabilem operatur[2]. » Et hoc quidem obscurum esse videtur: quod autem dicit, est hujusmodi: Si de pecuniis tristatus fueris, nihil profecisti, si in ægritudine, nihil lucratus es, verum et magis ipsam exacerbasti.

III. Et ego quidem multos audivi post talem experientiam se accusantes, et ad se ipsos dicentes: Quæ utilitas quod dolui? nec pecunias recuperavi, et me ipsum læsi. Si vero de peccato tristeris, hoc delevisti, et maximam lucratus es voluptatem. Si de fratribus lapsis contristeris, te ipsum hortatus es et consolatus, et illos rursum recuperasti: quod si nihil et ipsis profueris, maximam habes mercedem. Et ut discas, quod de lapsis tristari, etsi nihil prosumus, maximam nobis retributionem affert, audi Ezechielem dicentem, imo vero Deum per ipsum loquentem. Postquam enim misit quosdam ad subvertendum urbem, et ferro et igni consumendum ædificia omnia cum habitatoribus ipsis, imperat quidem sic dicens: « Da » signum in facie virorum gementium et dolentium[3]. » Et cum aliis imperasset, et dixisset: « A sanctis meis inci- » pite: » intulit dicens: « Supra quos autem est signum, » ne ipsos tangite. » Qua, dic mihi, causa? Quoniam etsi nihil prosunt, tamen gemunt quæ geruntur, et deplorant. Et alios rursus accusat, dicens: Ventri et deliciis vacantes, et multa potientes libertate, videntes Judæos in captivitatem deduci, non doluerunt, non participes fuere

1 Isaï. XXIV, 4. — 2 1 Cor. VII, 10. — 3 Ezech. IX, 4.

tristitiæ : et ipsos accusans ait : « Nihil passi sunt in con» tritione Joseph[1], » Joseph appellans populum omnem. Et rursum : « Non exiit quæ habitat Ænan, plangere do» mum suæ conjunctam[2]. » Quamvis enim juste puniantur, vult Deus nos condolere, non autem gaudere et insultare. Si enim, ait, ego puniens non lætus hoc facio, nec in ipsorum ultione delector : « Non enim voluntate volo mor» tem peccatoris[3] : » oportet et te Dominum imitari, et propterea lugere, quoniam peccator justæ ultionis materiam præbuit et occasionem. Itaque si quis etiam secundum Deum tristetur, magnam inde sumit utilitatem. Cum igitur beatiores sint flagellati flagellantibus, et qui apud nos affliguntur, ceteris positis in remissione, et dolentes gaudentibus : quæ nobis amplius erit tribulationis occasio? Propterea beatum haberi convenit neminem, nisi secundum Deum viventem solum. Hos quoque solos Scriptura beatos vocat : inquit enim : « Beatus vir, qui non abiit in » consilio impiorum. Beatus, quem tu erudieris, Domine, » et de lege tua docueris eum. Beati immaculati in via. » Beati omnes qui confidunt in eo. Beatus cujus Dominus » Deus ejus. Beatus quem non condemnavit anima ejus. » Beatus vir, qui timet Dominum[4]. » Et rursum sic Christus : « Beati qui lugent, beati humiles, beati mites, beati » pacifici, beati qui persecutionem patiuntur propter jus» titiam[5]. » Vides quomodo nullibi divitum quemquam, non generosum, non gloria potitum beatificant divinæ leges, sed virtutem tantum assecutum? Quod quæritur enim, in omnibus quæ facimus vel patimur, Dei timorem esse convenit, et si hanc præmittas radicem, non remissio tantum, nec honores, neque gloria atque ministeria, verum et infestationes, et calumniæ, et contumeliæ, et

[1] Amos. VI, 6.— [2] Mich. I, 11.— [3] Ezech. XVIII, 32.— [4] Psal. I, 1. Id. XXXIX, 12, et CXVIII, 1, et II, 12, et CXLIV, 15. Eccli. XII, 2. Psal. III, 1.— [5] Matth. IV.

ignominiæ, et tormenta, et omnia generaliter voluptatis fructus tibi germinabunt. Et sicut arborum radices, ipsæ quidem sunt amaræ, jucundissimos autem nobis fructus ferunt : sic profecto et secundum Deum tristitia multam nobis afferet voluptatem. Norunt quicumque sæpe cum dolore oraverunt, et lacrymas effuderunt, quantam sint lucrati lætitiam : quomodo conscientiam expurgarint, quomodo exsurrexerint cum bona spe : quod enim semper dico, non rerum natura, sed mens nostra nos contristare vel lætificare consuevit. Si igitur hanc talem reddamus, qualem esse decet, omnis lætitiæ pignus habebimus : et sicut corpus, non tantum aëris natura aut exteriores incursus, quantum propria dispositio et lædit et adjuvat : sic et in anima, et multo magis. Hic etenim naturæ est necessitas, illic vero totum in voluntate situm est. Propterea Paulus innumera passus mala, naufragia, bella, persecutiones, insidias, latronum incursus, et quæcumque nec oratione numerare licet, et quotidie moriens, non tantum non dolebat, nec indignabatur, verum et gloriabatur, et gaudebat, dicebatque : « Nunc gaudeo in passionibus meis, » et suppleo defectus tribulationum Christi in carne mea[1]. » Et iterum : « Non tantum autem, verum et gloriamur in » tribulationibus[2]. » Gloriatio vero voluptatis est intentio.

VI. Si lætitiam itaque cupis, non pecunias, non corporis sanitatem, non gloriam, non potentiam, non delicias, non lautas mensas, non sericarum vestium amictus quæras : non preciosos agros domosve splendidas et illustres, aut aliud hujusmodi quidquam sectare : sed philosophiam, quæ est secundum Deum, exerce, apprehende virtutem, et nil eorum quæ sunt, aut expectantur, te poterit contristare. Quid dico contristare? imo accessio tibi voluptatis erunt, quæ alios contristant : etenim flagella,

[1] Coloss. I, 24. — [2] Rom. V, 3.

mortes, mulctæ, accusationes, ærumnæ, et omnia talia, cum propter Deum nobis inferantur, et hanc habeant radicem, multam nobis in animam inducunt voluptatem. Nos enim miseros facere poterit nemo, nisi nos ipsos faciamus : sicut scilicet neque beatos, nisi nos efficiamus, post Dei gratiam. Utque discatis eum solum esse beatum qui timet Dominum : non ex præteritis, verum ex iis, quæ contigerunt nobis, hoc vobis nunc demonstrabo. Periculum fuit, ne urbs nobis tota deleretur, et divitum quidem, illustrium, insigniumque virorum in medio apparere ausus est nemo, sed fugerunt omnes, et recesserunt : qui vero Deum timebant, commorantes in monasteriis, hi multa cum fiducia accurrentes, omnia solverunt : et tantum abfuit ut accidentia mala, et expectatæ comminationes ipsos terrerent, et in anxietatem injicerent, ut longe a calamitate sedentes, et nihil habentes commune, sponte se ipsos in medium mitterent incendium, et omnes eriperent : et quod omnibus terribile et horrendum esse videtur, mortem ipsi cum omni alacritate expectaverunt, et cum majori ad eam voluptate cucurrerunt, quam ad magistratus alii et honores. Norant enim, magnum esse hunc magistratum et honorem, et per ipsa demonstrarunt opera, eum solum esse beatum, qui philosophiam apprehendit cœlestem, et mutationem nullam suscipit, nec ullam sustinet adversitatem, sed continua tranquillitate fruitur, et omnia deridet, quæ videntur esse tristia. Nunc enim qui sunt in primis magistratibus, tristitia multa tenentur carcerem habitantes, catenis obstricti, quotidie mori expectantes : hi vero purissima fruuntur voluptate, etiam si quid grave pati accidat : et quæ aliis terribilia esse videntur, hæc ipsis sunt desiderabilia : norunt enim ad quid currunt, et quis finis, postquam hinc discesserint, suscipiet : et cum tanto viventes studio, et mortem deri-

dentes, pro aliis tamen dolent, et ex hoc vicissim magnam capiunt utilitatem. Studeamus igitur animæ nostræ curam habere, et inexpectatorum nihil nos poterit contristare, et pro carceratis Deum oremus, ut eos ab imminenti liberet calamitate. Poterat nempe totum simul solvere malum, et ne tenues quidem dimittere reliquias : sed ne rursus ad priorem revertamur torporem, sensim et paulatim horum torrentem malorum remittere curavit, in eadem nos retinens pietate. Et quod hoc sit verum, quodque multi ad priorem rediissent torporem, si brevi cuncta soluta fuissent, inde manifestum est : adhuc calamitatis reliquiæ remanent, et adhuc Imperatoris est incerta sententia, et omnes qui civitatis negotia administrabant sunt in vinculis : multi tamen civitatem nobiscum habitantium lavandi cupiditate ad fluvium currunt, innumeris illic se conviciis mordentes, luxuriantes, lascivientes, saltantes, fœminas pertrahentes. Qua igitur illi venia digni? qua excusatione? imo vero qua non sunt pœna et ultione digni? Civitatis caput in carcere, membra nostra in exsilio, incerta de his sententia : et tu, dic quæso, saltas, et ludis, et rides? Dicit aliquis : Non illoti manere ferimus. O impudentem sententiam! O mechanicam et perditam! Quot menses, rogo, fuerunt? Quot anni? Nondum viginti dies balneis exclusus egisti, et tanquam totum illotus transegeris annum, sic mœres et indignaris? Siccine, quæso, fuisti cum militum incursum, cum per singulos mori dies expectabas, quando in deserta fugiebas, et ad montium currebas vertices? Si quis tibi tunc totum annum illotum manere proposuisset, ut ab instanti liberareris anxietate, nonne prompte suscepisses atque tulisses? Cum igitur illi, qui absque omni damno hæc solvit, Deo gratias agere conveniat; lascivis rursum et contumeliam facis, et quoniam metus transivit,

ad majorem iterum torporem rediisti? Sic te tetigerunt mala, ut appetas et balnea? Licet enim balnea permitterentur, non poterat morientium calamitas, etiam eis qui in his non essent molestiis, persuadere, ut omnium obliviscerentur deliciarum? De anima periculum est, et tu balneorum recordaris, et deliciis vis vacare? Contemnis qui nunc effugisti? vide ne majoris pœnæ tibi necessitatem circumponas, et ablatas rursum minas cum majori attrahas discrimine, et idem patiaris, quod de dæmonibus inquit Christus[1]. Postquam enim egressus fuerit spiritus immundus, inquit, et postea invenerit domum vacantem, et scopis mundatam, septem alios spiritus nequiores se iterum assumens, revertitur in animam, et fiunt posteriora ejus pejora prioribus. Timeamus igitur et nos, ne a prioribus liberati, persequentes torporem prioribus pejora subeamus. Novi vos ab hac alienos stultitia : verum et incomposite ambulantes cohibete, punite, castigate; ut semper gaudeatis, sicut Paulus imperavit : ut et propriorum hic meritorum, et aliorum curæ multam et hic et in futura vita capiamus mercedem, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem, et cum quo Patri, simul et Sancto Spiritui gloria, honor, et adoratio nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIX

Dominica Servatæ ad homines agros colentes, et de vitando juramento.

I. Epulis sanctorum Martyrum excepti estis[2], his præteritis diebus, spirituali celebritate repleti exultastis ho-

[1] Luc. XI, 26. — [2] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 185-189.

nestis exultationibus : vidistis aperta latera, et ilia concisa, cruorem undique defluentem, infinitas tormentorum species : humanam vidistis naturam supernaturalia præstantem, et coronas sanguine contextas, pulchram saltastis choream, in omnem partem civitatis hoc honesto duce vos circumagente, sed nos et invitos infirmitas domi manere cogebat. Tamen etsi solemnitati non interfuimus, de voluptate participavimus : etsi de concione fructum non cepimus, vobiscum tamen lætitiam communem habuimus. Talis est enim charitatis vis, non fruentes pariter cum fruentibus gaudere facit, communia proximorum bona putare persuadens. Propterea et domi sedens gaudebam vobiscum, et morbo nondum solutus surrexi, et cucurri ad vos, ut desiderabiles facies vestras intuerer, et præsentis festivitatis particeps fierem. Festivitatem enim maximam esse puto præsentem diem, propter fratrum præsentiam nostrorum, qui urbem nobis adornaverunt, et Ecclesiam honestarunt. Populus lingua quidem nobis diversus, fide vero consonus : populus in tranquillitate vivens, vitam habens modestam, et venerabilem. Apud hos enim viros non iniquitatis spectacula, non equorum certamina, neque meritoriæ mulieres, nec reliquus urbis tumultus, sed omne luxuriæ genus eliminatum est : multa vero ubique modestia floret. Id vero est in causa, quod laboriosa sit ipsis vita, et virtutis scholam atque modestiæ habeant terræ culturam, artem tractantes, quam ante reliquas omnes in vitam Deus nostram intulit. Etenim ante peccatum Adam quando multa fruebatur libertate, agriculturam quamdam obire jussus est, non laboriosam quidem, nec ærumnas habentem, sed multam sibi præbentem philosophiam. « Posuit enim ipsum, ait, ut operaretur et » custodiret paradisum[1]. » Horum quemque cerneres nunc

[1] Gen. II, 15.

quidem boves jugantem aratorios, et aratrum trahentem, et profundum scindentem sulcum: nunc autem sacrum ascendentem suggestum, et subditorum animas arantem: nunc quidem agri spinas excidentem falce, nunc vero sermone ex animis peccata extergentem. Non enim erubescunt cultura, sicut urbis nostræ incolæ, sed erubescunt segnitiem, quoniam didicerunt illam omnem docuisse malitiam; et ab initio se diligentibus nequitiæ fuisse magistram. Hi sunt maxime qui nobis optimam philosophari videntur philosophiam, non ex habitu, sed ex sententia virtutem suam exhibentes. Itaque externorum philosophi, scenicis et mimorum ludis vacantibus nihilo melius se habent, pallio et barba et stola nihil amplius exhibere valentes. Hi vero contra, baculo et barba et reliquo apparatu longum valere jussis, animam suam veræ philosophiæ præceptis exornavere, nec præceptis tantum, verum et operibus ipsis. Et si horum quempiam interroges in agricultura viventium, et ligone, et aratro confectorum de dogmatis, de quibus infinita quærentes externi philosophi, et sermones multos fundentes, nihil sanum dicere potuerunt, sedulo cuncta tibi cum multa respondebit sapientia. Nec hoc tantum est admirabile: verum et quoniam per opera dogmatum fidem firmant. Etenim quod animam habeamus immortalem, et omnium quæ hic geruntur, rationes reddere debeamus, et tremendo assistere tribunali, et in mente sibi persuaserunt, et vitam omnem ad hanc spem instituerunt, et omni sæculari pompa superiores redditi, atque a divina eruditi Scriptura, quod vanitas vanitatum, et omnia vanitas[1]: ad nil eorum quæ videntur esse clara, anhelant. Hi et de Deo hæc philosophari norunt, quæ Deus mandavit. Ac si assumens eorum unum, philosophum aliquem externorum nunc in medium addu-

[1] Eccle. 1, 2.

cas, imo vero nunc quidem nullus potest inveniri : si vero horum assumas unum, evolvensque priscorum philosophorum libros percurras : et quid hi quidem nunc respondent, quid autem illi tunc philosophati sunt, in comparatione ponens discutias, videbis quanta sit horum sapientia, quanta vero illorum dementia. Cum enim ipsorum quidam nullam in rebus esse providentiam dicant, nec a Deo creatum esse mundum, neque virtutem sibi ipsi sufficientem esse, sed opus esse pecuniis, et nobilitate, et exteriori claritate, et multa alia his magis ridicula : hi autem et de providentia et de judiciis sequentibus ; et de Dei creatione, qui ex nihilo omnia produxit, et de aliis omnibus philosophentur, nihil omnino de externa scientes disciplina, quis non hinc Christi potentiam discat, quæ illiteratos et idiotas multum in sapientia gloriantibus tanto sapientiores demonstraverit, quanto parvis puerulis prudentes viros præstantes cernere est? Quod enim ipsis damnum ex sermonis imperitia esse possit, cum mentes multa sint ipsis plenæ sapientia? Quæ vero externis ex sermonum disciplina utilitas, cum mens sensu sit vacua? Ut si quis ensem gereret, capulum quidem argenteum habentem, ferrum vero quolibet plumbo imbecillius. Et his enim lingua quidem verbis et nominibus est ornata, mens vero multa repleta est infirmitate, et ipsis ad omnia est inutilis : at non sic horum philosophorum, sed penitus contrarium. Multæ mens ipsis philosophiæ spiritualis est plena, et dogmata vita sectatur. Apud hos non sunt mulieres luxuriantes, nec vestimentorum ornatus, nec colores et fuci, sed omnis hujusmodi morum corruptio pulsa est. Unde facilius quoque subditum sibi populum in modestiam deducunt, et Pauli legem velamina et escas habere, et nil amplius quærere jubentem[1], multa cum diligentia custo-

[1] 1 Tim. vi, 8.

diunt. Apud hos non est unguentorum usus mentem allectans, sed terra herbas proferens omni unguentario sapientius ipsis variam florum parat suavitatem : Propterea et ipsis corpora cum animis pura sanitate potiuntur : quoniam omnes delicias expulerunt, et nequissima ebrietatis fluenta fugaverunt : et tantum comedunt, quantum ad vivendum sufficit. Ne ipsos igitur ex habitu contemnamus, sed ipsorum mentem admiremur. Quæ namque exterioris amictus utilitas, cum anima mendico sit omni miserius induta? Virum non a vestimentis, imo nec ab ipso corpore, sed ab anima laudare decet et admirari. Horum animam exue, et ipsius pulchritudinem videbis, atque divitias per verba, per dogmata, et per omnem morum constitutionem.

II. Erubescant igitur Gentiles, secedant, et abscondantur, de suis philosophis, de sua sapientia omni stultitia miseriore. Apud ipsos enim philosophi per vitæ suæ tempus, vix paucos et facile numerabiles dogmata sua docere potuerunt, et vel exiguo apprehendente periculo hos etiam perdiderunt : Christi vero discipuli piscatores et publicani et tentoriorum sutores paucis annis totum mundum ad veritatem converterunt : et innumeris tamen nascentibus periculis non tantum non est extincta prædicatio, verum et floret ac in majus augetur, et philosophari docuerunt homines rudes, et agricolas, et inter armenta versantes. Hi præter cætera etiam omnium bonorum causam charitatem radicatam habentes, ad nos festinaverunt tantam currentes viam, ut venirent et propria circumplecterentur membra. Eia igitur et nos pro donis istis charitate dico et affectu, viatica dantes, sic ipsos remittamus, et rursum de juramentis sermonem moveamus, ut radicitus ex omnium mente improba hæc consuetudo revellatur. Prius autem volo pauca de dictis a nobis superius hodie com-

memorare. Postquam enim a Perside dimissi Judæi, et ab illa liberati tyrannide, in propriam rediere patriam : « Vidi » falcem, inquit, volantem longitudine cubitorum viginti, » et latitudine cubitorum decem[1], » et Prophetam se docentem audierunt : « Hæc est maledictio egrediens supra » faciem terræ, et ingrediens domum pejerantis, et dis- » solvet in medio, et ligna et lapides destruet omnes. » Et his tunc lectis, quærebamus quare non juratum solum, sed etiam ipsius domum dissolvit : et hanc causam esse dicebamus, quoniam gravissimorum pœnas peccatorum vult Deus continuas permanere, ut omnes post hæc corrigantur. Quoniam igitur perjurum necesse est mortuum sepeliri, et terræ sinibns tradi, ne cum ipsius corpore et iniquitas consepeliatur, domum maceriem fecit, ut prætereuntes cuncti ipsam cernentes, et suffosionis causam discentes, peccati imitationem fugiant. Hoc et in Sodomis factum est[2]. Postquam enim exarserunt in sui concupiscentiam mutuam, etiam terræ natura ab igne superne delato succensa fuit. Volebat enim hujus peccati ultionem manere perpetuam. Et nota Dei clementiam : non ipsos peccatores perpetuo usque in præsentem diem ardere fecit, sed illos semel incensos occultavit : terræ vero faciem succensam in medium omnibus proposuit post hæc cernere volentibus, et nunc omni lingua clarius omnes posteras generationes terræ commonet aspectus, tantum non clamans et dicens, Ne patretis Sodomorum scelera, ne pœnas patiamini Sodomorum. Nec enim sic in mentes sermo pervenire solet, ut aspectus terribilis, et per omne tempus calamitatis gerens vestigia. Et attestantur qui ad illa loca profecti sunt, qui sæpius Scripturam de his loquentem audientes, non multum timebant : postquam vero venerunt, et regionem ascenderunt, et ipsius omnem su-

[1] Zach. v, 1. — [2] Gen. xix.

perficiem viderunt deletam, et incendium sunt conspicati, et terram quidem nusquam apparentem, cinerem vero cuncta atque favillam, perculsi et multam ex aspectu illo capientes temperantiæ disciplinam, sic abierunt : nam ipse ultionis modus, peccati modum imitatur. Sicut enim illi congressum infecundum adinvenerunt ad filiorum procreationem non conferentem : sic profecto et Deus intulit pœnam, quæ terræ ventrem penitus sterilem reddidit, et omnibus vacuum fructibus. Idcirco et jurantium domos se deleturum minatus est, ut alios illorum pœnis modestiores faceret.

III. Ego autem hodie demonstro non unam et duas, et tres domos juramentis destructas, sed civitatem totam et populum religiosum, et gentem multa semper providentia uti solitam, et tribum multis elapsam periculis. Etenim Jerusalem civitas Dei, sanctam arcam habens, et omnem illum cultum, ubi Prophetæ fuerunt, et spiritus gratia, et arca, et tabulæ testamenti, et urna aurea, ubi Angeli sæpe incedebant, hæc civitas innumeris nascentibus bellis, et multis ipsam incursantibus Barbaris, tanquam muro ex adamante circumdata, sic omnes illos semper derisit, et regione tota deleta, nihil grave passa est. Nec hoc solum est admirabile, verum et quod gravem sæpe plagam hostibus inferens, sic eos emittebat, tantam a Deo nacta erat providentiam, ut ipse Deus diceret : « Velut uvam in deserto inveni Israël, et velut signum in ficu temporaneum vidi patres ipsorum[1]. » Et iterum de ipsa civitate : « Velut grana olivæ in summo excelsi, et dicent, Ne noceas ipsis[2]. » Verumtamen civitas Deo cara, tot elapsa periculis, in multis peccatis veniam assecuta, et quæ sola ex omnibus aliis captivitatem effugere potuit, semel, bis, et sæpius solo juramento prostrata est : et quomodo id fuerit, dicam. Fuit qui-

[1] Osee. IX, 10. — [2] Isaï. LXV, 8.

dam Sedecias apud ipsos rex; hic Sedecias juramentum dedit Barbarorum regi Nabuchodonosor, se in ipsius commilitio permansurum : postea defecit, et ad Ægypti regem transfugit, juramenta parvi pendens, et tanta passus est, quanta statim audietis. Prius vero necessarium est Prophetæ parabolam dicere, per quam hæc omnia significavit. «Factum est verbum, inquit, Domini ad me dicens : Fili »hominis, narra narrationem, et dic parabolam, et dices: »Hæc dicit Adonaï Dominus : Aquila grandis, magnarum »alarum, longa extensione, plena unguibus. » Aquilam hic Babyloniorum regem vocavit : magnam autem ipsam, et magnarum alarum dixit, et longam extensione, plenamque unguibus nominavit, propter exercitus multitudinem, et magnitudinem potentiæ, et incursionis velocitatem. Sicut enim aquilis sunt alæ et ungues arma, sic milites regibus et equi. Hæc igitur aquila « Habet, inquit, ductum intrandi » in Libanum[1]. » Quid est ductum? consilium, sententiam. Libanum vero Judæam vocavit, quia prope montem illum sita est. Postea juramenta volens et fœdera dicere, « Tulit, » inquit, de semine terræ, et dedit in campo sativo, ut ac- » ciperet radicationem super aquam multam, ut respicere- » tur posuit illud : cumque germinasset, crevit in vitem » infirmam et parvam magnitudine, et extendit ramos suos » ad illam, et radices ejus sub illa erant. » Civitatem vero Jerusalem vitem hic appellavit : dicendo autem quod ramos suos ad ipsam misit aquilam, et radices ejus sub illa erant, fœdera significavit, et societatem cum ipso initam, et quod se ipsam in illum rejecit. Mox iniquitatem ostendere volens, ait : « Et fuit aquila altera, » de rege loquens Ægyptio, « Grandis et magnis alis multisque plumis, et » ecce vitis ista implicata erat ad eam, et pampinus ejus in » ea, et palmites suos extendit, ut irrigaret eam : propterea

[1] Ezech. XVII, 5.

» dixi, Hæc dicit Deus : Si prosperabit, » hoc est, quæ juramentum non servaverit, et fœdera, « si poterit manere et » salvari, et non cadere[1]. » Mox demonstrans non ita futurum esse, sed omnino propter juramentum perituram, de pœna ipsa disserit, et causam ponit. « Radices enim ejus » teneritudinis, et fructus putrescet, et arescent quæ ex ea » germinant[2]. » Et demonstrare volens quod non humana vi destruetur, sed quoniam per illa juramenta Deum sibi fecit inimicum, subjunxit : « Non in brachio grandi, ne» que in populo multo : ut evelleret eam radicitus. » Et parabola quidem hæc : rursum vero declarat eam, sic inquiens : « Ecce veniet rex Babylonis in Jerusalem. » Postea cum in medio quædam alia dixisset, juramenta dicit, et fœdera, « Ferietque cum eo fœdus. » Mox et rebellionem dicens : « Et recedet, inquit, ab eo mittendo nuntios in » Ægyptum, ut daret sibi equos, et populum multum. » Et post hæc infert, demonstrans propter juramentum perniciem totam accidisse, « Nisi in loco regis, qui constituit » eum regem, qui sprevit maledictionem meam, et qui » transgressus est testamentum meum, in medio Babylonis » morietur, et non in exercitu grandi, nec in populo multo, » quia sprevit juramentum prævaricando pactum meum ; » juramentum meum quod sprevit, et fœdus quod prævari» catus est, dabo in caput ejus, et expandam super eum » rete meum. » Vides quomodo non semel, nec bis, verum et sæpius dixit, illum propter juramentum hæc omnia passum esse ? Implacabilis enim est Deus, contemptis juramentis. Neque vero tantum ex ultione civitati illata propter juramentum, hoc intelligere licet verum et ex cunctatione et dilatione, quantum Deus studium habeat, ne juramenta conculcentur. « Factum est enim, inquit, in » anno nono regni ejus, in mense secundo, in decima

[1] Ezech. XVII, 17. — [2] Ibid. 9.

» mensis venit Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnis » exercitus ejus super Jerusalem, et circumsedit eam, et » extruxit in circuitu ejus munitiones, et clausa est civitas, » atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedeciæ » nona die mensis, et prævaluit fames in ipsa civitate, nec » erat panis populo ad comedendum, et scissa est civitas[1]. » Poterat nempe statim a prima die ipsos tradere, et facere hostibus subditos : sed propterea interim trium annorum tempus conteri permisit, et ipsos obsidione premi gravissima, ut et extrinsecus militum timore, et intrinsecus fame civitatem premente castigati, vel invitum regem Barbaris subdi cogerent, et aliquod peccato remedium fieri. Et quod hoc sit verum, neque mea sit conjectura, audi quid per Prophetam ad ipsum dicat : « Si exieris ad duces regis » Babylonis, vivet anima tua, et civitas hæc non succen» detur igni, et vives tu et domus tua. Si autem exieris ad » principes regis Babylonis, tradetur civitas hæc in manus » Chaldæorum, et succendent eam igni, et non effugies de » manibus eorum. Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam : Ra» tionem habeo Judæorum, qui fugerunt ad Chaldæos, ne » forte tradant me in manus eorum, et illudant mihi. Res» pondit autem Jeremias, et dixit ei, Non te tradent : audi » vocem Domini, quam ego loquor ad te, et melius tibi » erit, et vivet anima tua. Quod si nolueris egredi, iste est » sermo quem ostendit mihi Dominus : Ecce omnes mulie» res quæ remanserunt in domo regis Juda, educentur ad » principes regis Babylonis, et hæ dicent : Seduxerunt te, » et prævaluerunt adversum te viri pacifici tui, et prævale» bunt in lubricis contra pedes tuos : recesserunt a te, et » omnes uxores et filios tuos educent ad Chaldæos, et non » effugies manus eorum, quia in manu regis Babylonis ca» pieris, et civitas hæc comburetur igni[2]. » Sed postquam

[1] 4 Reg. xxv, 1. — [2] Jerem. xxxviii, 17.

non persuasit hæc dicens, sed mansit in peccato et iniquitate, post tres annos civitatem tradidit Deus et clementiam suam demonstrans et illius ingratum animum. Et ingressi cum magna facilitate, Dei et regis domum incenderunt, et domos Jerusalem, et omnem magnam domum incendit princeps coquorum, et murum Jerusalem subvertit, et ubique ignis grassabatur barbaricus, juramento ignem ducente, et flammam passim circumagente, et populum in civitate relictum, et adjunctos regi transportavit princeps coquorum : « Et columnas æreas, quæ erant in » domo Domini, et bases, et mare æneum, quod erat in » domo Domini, confregerunt Chaldæi : ollas quoque æreas, » et fuscinulas, et phialas, et mortariola, et omnia vasa » ærea in quibus ministrabant, tulerunt : et thuribula, et » phialas aureas et argenteas tulerunt : et columnas duas et » bases, et mare quod fecit Salomon in domo domini, tulit » Nabuzardan princeps coquorum, et tulerunt quoque » Saream primum sacerdotem, et Saphan sacerdotem se» cundum, et tres qui custodiebant limen, et de civitate eu» nuchum unum, qui erat præfectus super bellatores vi» ros, et quinque viros de his qui videbant faciem regis, et » Saphan principem exercitus, et scribam, et sexaginta vi» ros, et tulit eos, et abduxit ad regem Babylonis, percus» sitque eos rex Babylonis, et interfecit eos[1]. » Itaque rerecordare mihi falcis volantis, et requiescentis in domo jurantis, et parietes destruentis, et ligna et lapides. Recordare mihi quomodo juramentum hoc urbem ingressum, et domos, et templum, et mœnia, ædificiaque splendida destruxit, et maceriem fecit civitatem , et neque sancta sanctorum, neque sacra vasa, nec aliud quidquam pœnam et ultionem illam avertit, quia violatum fuerat juramentum. Et civitas quidem tam miserabiliter solvebatur, rex autem

[1] 4 Reg. xxv.

his miserabiliora et tristiora patiebatur: et sicut ædificia falx ista volans destruxit, sic et hunc fugientem absumpsit. « Egressus enim est rex, inquit, nocte de civitate per viam » portæ et Chaldæi circumdederunt civitatem, et persecu» tus est exercitus Chaldæorum post regem, et ceperunt » eum, et comprehenderunt regem, et duxerunt ip» sum ad regem Babylonis. Et locutus est rex Baby» lonis cum Sedecia judicium, et occidit filios ipsius » in oculis ejus, et oculos Sedeciæ excæcavit, et vinxit » eum compedibus, et abduxit in Babylonem[1]. » Quid est, « Locutus est cum ipso judicium? » Ab ipso rationes repetivit, rationem posuit cum ipso, et primum ipsius filios jugulavit, ut propriæ calamitatis spectator fieret. Et postquam tragœdiam illam miserabilem vidit, tunc illum excæcavit. Qua de causa rursum hoc agitur? ut magister Barbaris abeat, et illic habitantibus Judæis, ut cernentes per excæcatum discant, quantum mali sit juramentum, nec illi vero tantum, verum et secus viam omnes habitantes, vinctum et cæcatum intuentes, per calamitatis magnitudinem peccati pondus discant. Propterea Prophetarum alter quidam sic inquit, « Non videbit Babylonem[2] : » alter vero, « In Babylonem abducetur[3]. » Et contraria quidem prophetia esse videtur, sed non est : hæc ambo vera : etenim Babylonem non vidit, et in Babylonem abductus est. Quomodo igitur Babylonem non vidit : quoniam in Judæa excæcatus est. Ubi namque juramentum spretum est, ibi et vindicatum est, et ultionem ipse sustinuit. Quomodo abductus est Babylonem? captivus factus. Quoniam enim duæ erant pœnæ, excæcatio et captivitas, distribuerunt ipsas Prophetæ : et hic quidem, « Non videbit, inquit, Babylonem : » ipsius excæcationem dicens : ille vero ait, « In Babylonem abducetur : » ipsius significans captivitatem.

[1] 4 Reg. XXIV. — [2] Ezech. XII, 13. — [3] Jerem. XXXII, 5.

IV. Hæc igitur scientes, fratres, et nunc dicta, et ante hæc commemorata colligentes, ab hac tandem stulta cessemus consuetudine: sic rogo et oro vos omnes. Si enim antiquitus, cum Judæi ad perfectam disciplinam non exigebantur, sed multa erat indulgentia, tanta propter unum juramentum ira, tantum excidium, tanta captivitas fuit: quid congruum est nunc passuros esse jurantes, post legem hoc facere prohibentem, et tantum mandatorum augmentum? Num enim hoc est quod quæritur, ut ad synaxim veniamus, et audiamus quæ dicuntur? Hoc quidem et judicium majus est, et pœna inevitabilis, quando perpetuo audientes non implemus quæ dicuntur. Quam enim habebimus defensionem? quam vero veniam, cum a prima nos ætate usque in extremam canitiem huc convenientes, et tanta fruentes disciplina, similes illis remaneamus, et nullum studeamus defectum corrigere? Ne mihi jam aliquis consuetudinem prætendat: propter hoc enim indignor, et irascor, quoniam consuetudinem vincere non possumus. Et nisi consuetudinem vincamus, quomodo concupiscentiam vincemus, cujus radix habet a natura principium? Concupiscere enim naturale, male vero concupiscere jam est voluntatis. Jurare nempe nec cepit a voluntate principium, sed ex negligentia sola. Et ut discas, non ex rei difficultate, sed propter neglectum nostrum tantum hoc peccatum processisse, cogitemus multo his difficiliora homines exequi, et hoc nullam inde retributionem expectantes. Cogitemus quæ diabolus imperavit, quam laboriosa, quam gravia: nec difficultas fuit ejus mandatis impedimentum. Quid enim, quæso, difficilius sit, quam cum quispiam juvenis volentibus se emollire et membra sua torquere se ipsum tradens, sedulo contendat rotæ more totum flectere corpus, et in pavimento versari, et per oculos, et per manuum circumductionem, et

aliam revolutionem in fœmineum genus transire conetur, nec eorum quæ fiunt difficultatem, nec ex iis ignominiam ratiocinetur? In orchestra rursum eos, qui pertrahuntur, et velut alis, membris utuntur corporeis, quis videns non admiretur? Gladios autem alternatim in aërem jaculantes, et omnes rursum per manubrium capientes, quem non confundant nullum pro virtute laborem suscipere volentium? Vel quid de iis dicatur viris, qui perticam in fronte gestantes, velut arborem in terra radicatam, sic immotam conservant? Noc hoc solum est admirabile, verum et id quod puerulos parvos in summo ligno inter se luctari faciunt, et neque manus, nec alia corporis pars, sed frons sola omni vinculo firmius illam perticam gerit inconcussam. Alter rursum supra funem angustissimum cum tanta ambulat securitate, cum quanta qui planos campos percurrerint. Verumtamen hæc quæ et cogitatu intolerabilia esse videntur facta sunt arte possibilia. Quid horum in juramentis, quæso, prætendere possumus? quam difficultatem? quem sudorem? quam artem? quod periculum? exiguo tantum studio nobis est opus, et brevi nobis totum expeditum fuerit. Nec mihi dicas, majorem partem expedivi, sed nisi totum expediveris, nondum te quidquam fecisse puta. Hoc enim exiguum neglectum, et omne reliquum destruit. Sæpius namque domos ædificantes homines, et tectum imponentes, unius tegulæ excussæ curam non gerentes, totam domum perdiderunt. Et in vestimentis hoc ipsum evenire quis cernere possit: etenim parva in illis facta scissura, nec resarcita, magnam fecit scissuram. Hoc et in torrentibus multoties evenit: etenim et illi si vel minimum ceperint ingressum, totum introducunt fluctum. Itaque et tu, licet te undique muniveris, si tamen aliqua pars immunita dimissa est, etiam hanc diabolo obstrue, ut sis ab omni parte firmatus.

Vidisti falcem? vidisti caput Joannis? audisti historiam de Saüle? audisti captivitatis Judaicæ modum? Cum his autem omnibus audisti Christi sententiam dicentem, quod non pejerare tantum, verum et jurare quomodocumque diabolicum est, et tota maligni machinatio? audisti ubique juramenta sequi perjuria? hæc, inquam, omnia congregans, inscribe cordi tuo. Non cernis ut mulieres et parvi pueri pro magna custodia collo Evangelia suspendunt, et ubique circumferunt quocumque abierint? tu Evangelii mandata et leges mente describas : non auro nec argento hic est opus et pecuniis, nec librum emere : voluntate sola vobis est opus, et affectu animæ expergefactæ, et securius habebis Evangelium, non circumferens extrinsecus, sed in in animæ penetralibus ipsum reponens. Exurgens igitur e lecto, et domum tuam egrediens, hanc legem repete, videlicet, « Ego autem dico vobis, non omnino jurare[1], » et erit idonea tibi disciplina verbum illud : nec enim multo labore opus est, sed modica tantum attentione. Et quod hoc sit verum, inde manifestissimum. Filium tuum vocans terre, et minare te ipsi plagas inflicturum, nisi legem hanc exequatur, et videbis quomodo a consuetudine statim desistet. Quomodo igitur non absurdum, si pueruli parvi timore nostri paventes, mandatum perficiant : nos vero neque sic Deum timeamus, ut nos filii metuunt? Quod autem superius dixi, hoc et nunc dico : Legem nobis ipsis ponamus, non prius publica, non prius privata tractare negotia, donec hanc legem impleamus, et omnino necessitate compulsi, facile superabimus, et ornabimus nos ipsos, ornabimus autem et omnem civitatem. Cogita namque quale est, ubique terrarum hæc audire, Antiochiæ prævaluisse morem Christianis congruentem : et ibi neminem audies, licet maxima necessitas instet, juramentum emittere. Pror-

[1] Matth. v, 34.

sus hæc audient vicinæ civitates : quinimo non tantum vicinæ civitates, verum et ad ipsos terræ fines verbum perveniet : etenim verisimile est vobis admixtos mercatores, et hinc alio proficiscentes, aliis quoque hæc omnia nuntiaturos esse. Cum igitur alias civitates laudantes multi, portus memorant, et forum, et venalium copiam, hinc proficiscentibus dicendum tradite, quod est Antiochiæ, id in aliis urbibus nusquam cernere licere : mallent enim urbis illius habitatores prius linguam abscindi, quam ex ore juramentum emittere. Hoc quidem vobis erit ornamentum et munimen ; nec id tantum, verum et mercedem afferet magnam : etenim omnes vos alii æmulaturi sunt atque imitaturi. Si quis enim unum vel duos lucratus, a Deo mercedis tantum capiet : omnem mundum erudientes, quantas capietis retributiones ? Oportet igitur studere et vigilare, et sobrios esse, scientes non propriorum tantum profectuum, verum et alienorum maximam meritorum retributionem accepturos nos esse, et multam apud Deum benevolentiam assecuturos. Quam nobis omnibus in perpetuum adeptis, detur frui regno cœlorum in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XX.

Quod solo quadragesimali jejunio non satis præparemur ad Communionem, sed potissimum animi virtute, et quî fieri possit, ut injuriarum memoriam deponamus, quodque Deus hujus legis magnam habeat rationem : et quod injuriarum memoria homines etiam ante gehennam cruciet : postremo de vitandis juramentis, et de iis, qui nondum se ita correxerint, ut non amplius jurent.

I. Ad finem jejunii jam tempus deproperat, quare et nos majori studio virtuti operam demus ; ut enim currentibus multa stadia emensis nihil lucri, si a præmio excidant : ita nihil nobis lucri erit ex multis laboribus, et sudoribus jejunio insumptis, nisi cum pura conscientia sacra mensa frui possimus. Ob hoc enim jejunium et quadragesima et tot dierum synaxes, auditiones, preces, et doctrinæ susceptæ sunt, ut abstersis sceleribus per istiusmodi studium, quæ nobis hoc anno quocumque modo allita inhæserunt, cum spirituali fiducia illius incruenti sacrificii participes efficeremur. Quia nisi id assequamur, temere frustraque et cum nulla utilitate tanti labores tolerati sunt. Quisque igitur secum reputet, quem defectum correxit, quam virtutem acquisivit, quod peccatum eluit, qua in parte melior factus sit : quod si invenerit pulchras istas merces sibi ex jejunio adauctas esse, certusque sit plurimam se vulneribus adhibuisse curam ; accedat. Quod

[1] Vide D. Guillon, tom. XVI, p. 189, et tom. XIX, 214-237.

si istic negligens, solum jejunium ostentare poterit, nec in ullis aliis rebus se castigatiorem factum probare poterit, foris maneat, ac tum introeat, cum se ab omnibus peccatis expurgarit. Nullus in solo jejunio fiduciam habeat, qui vitiis sine emendatione inhæsit. Fas enim est eum, qui non jejunaverit, veniam consequi, excusata nimirum corporis imbecillitate : is vero, qui non castigaverit delicta, impossibile est, ut ullam excusationem instituat. Non jejunasti ob corporis infirmitatem : sed dic mihi, cur inimicis tuis reconciliatus non es? An hic habes unde prætendas corporis infirmitatem? Rursum si odium invidiamque retineas, quid possis excusationis allegare? nusquam enim in istiusmodi delictis, ad corporis imbecillitatem confugere licet. Atque id Christi humanitatis opus est, quod præcipua et vitam nostram continentia præcepta, nihil a corporis infirmitate lædantur. Cæterum quoniam æque omnibus sacris legibus indigemus, ac in primis illa, quæ interdicit inimicitias, irarumque perpetuitatem, sed reconciliationem statim fieri jubet, age, de hoc præcepto nunc in præsentia disputemus. Ut enim fornicantem blasphemantemque impossibile est sacræ mensæ participem fieri, ita quoque qui inimicitias fovet, aut in ira pertinax est, non potest frui sancta communione : neque id immerito. Qui enim meretricatus est, aut adulterium commisit, simul ut animum explevit, finem peccato imposuit : quod si resipiscens se a lapsu excitare voluerit, magnamque ostenderit pœnitentiam, assequetur aliquam consolationem : qui autem simultatis tenax est, singulis diebus peccatum facit, nec unquam illud absolvit. Illic simul cum flagitio, expletum est peccatum : hic quotidie idem scelus tentatur : quam igitur veniam sperabimus, qui nos tali belluæ ultro dedimus? Quomodo postulabis Deum tibi mansuetum et mitem fieri, cum tu conservo

tuo tam gravis sis et inexorabilis? Esto contumelia te affecit conservus, nonne tu sæpe Deo contumelias facis? quid æquale inter dominum et servum? Atqui hic interdum contumeliose habitus, contumeliam forte reposuit, et exasperatus es : tu adversus Dominum contumeliose agis, nihil quidem ab illo læsus, sed perpetuis quotidie beneficiis affectus. Cogita ergo quod si vellet Deus adversus se commissa diligenter exquirere, ne ad unum quidem diem viveremus. « Peccata enim, inquit, si observaveris, domine, » domine, quis sustinebit[1]? » Et ut omittam alia omnia peccata, quæ sola cujusque peccatoris conscientia cognita habet, et ubi præter Deum nullum testem reformidat, si de confessis istis et apertis rationem reposceremur, quam veniam, quæso, sperare possemus, si nostram in precibus inertiam et negligentiam expenderet : quod coram eo consistentes ipsumque invocantes, ne tantum quidem pudoris et reverentiæ exhibemus, quantum servi dominis suis, aut milites ducibus, aut amici amicis? Cum amico enim colloquens, cum attentione illud facis : cum Deo autem de peccatis tuis agens, et condonationem postulans, et veniam orans, subinde torpescis, genibusque humi positis, sæpe per forum, sæpe per ædes, mentem tuam divagari sinis, ore tuo interim temere inaniterque garriente. Idque non semel aut bis, sed frequenter nobis accidit : quod si vel illud solum ponderare velit Deus, an veniam, putas, obtinebimus? an purgationem aliquam adornare poterimus? mihi certe id fieri non posse videtur.

II. Quid si jam convicia quibus quotidie alii alios incessimus, in medium produxerit, judiciaque inopportuna, quibus proximum condemnamus, idque nulla alia de causa, quam quod maledici sumus, quid poterimus, quæso,

1 Psal. cxxx, 3.

pro defensione nostri afferre? rursum si examinet curiosos nostros intuitus, et animi pravas cupiditates, subinde turpibus et immundis cogitationibus imbutas, dum oculos quolibet sine ulla observatione oberrare sinimus, quam pœnam luemus? Quod si ineatur ratio nostrorum conviciorum, nam « Qui fratri suo dixerit, fatue, reus erit » gehennæ ignis[1], » num vel os diducere vel hiscere licebit, aut parvum aut magnum respondere? Jam inanes nostras gloriationes de precibus, vel jejuniis vel eleemosynis nostris, si in disquisitionem revocentur, non a Deo, sed a nobis ipsis qui peccavimus, an audebimus vel cœlum respicere? Porro si de dolis judicium fiat, quos alii in alios consuimus, nunc præsentem laudantes fratrem, ac cum eo quasi cum amico colloquia miscentes, nunc absentem criminantes, an pares erimus istiusmodi pœnæ? Quid dicam de juramentis, mendaciis, perjuriis, injusto furore, livore, quo sæpe invidemus viris conspicuis non inimicis, sed amicis? quid quod oblectamur alienis malis, arbitramurque alienam infelicitatem nostri infortunii solatium esse? Quid si de torpore nostro in sacra collecta pœnæ exigantur? illud quippe non ignoratis, quod Deo sæpe per prophetam cum omnibus nobis colloquente, multas magnasque fabulationes cum proximis habemus, idque de rebus ad nos minime pertinentibus. Quod si, omissis cæteris omnibus, par isti delicto supplicium postuletur, quid reliquum erit, quod de salute speretur? Ne existimes id parvum crimen esse, ejus enim magnitudinem si perspicere cupias, in rebus humanis perspiciendum est. Aude sis Prætore tecum verba habente, imo vel amico aliquanto honestiore, eo omisso sermonem tuum ad servum transferre, ac tum videbis quantum scelus audeas, cum id ipsum in Deum facis. Quod si honestior ali-

[1] Matth. v, 22.

quis hujusmodi contumeliam neglecturus non est, Deus tamen iisdem majoribusque injuriis pulsatus quotidie, nec ab uno aut altero vel a tribus solum, sed a nobis ferme omnibus, in mansuetudine sua et tolerantia perseverat, quam non solum adversus istiusmodi, sed et alia multo graviora conservat. Hæc enim confessa et manifesta sunt delicta, quæ propemodum ab omnibus designantur : sunt autem et alia, quorum cujusque peccatoris animus est conscius. Quod si hæc omnia mente revolverimus, etiamsi omnium crudelissimi ac immanissimi simus, modo multitudinem peccatorum nostrorum consideremus, præ metu et anxietate, ne meminisse quidem vacabit acceptarum injuriarum. Recordare ignei fluvii, vermis venenati, horrendi judicii, in quo omnia nuda et aperta erunt : cogita quod quæ nunc in abdito latent, tunc in lucem proferentur. Quod si proximo remiseris peccata, ea quæ tum retegenda erunt, nunc in hoc sæculo abolebuntur, exibisque nihil tecum trahens ex tuis peccatis, adeo ut multo plus recipias, quam dedisti. Multa sæpe istiusmodi deliquimus, quorum neminem conscium habemus : deinde cum cogitamus, quod eo die ante oculos omnium peccata nostra exponentur in publico orbis terrarum theatro, tristius id quam ipsum supplicium, angente nos et elidente conscientia, arbitramur. Tantum pudoris, tot peccata, tanta supplicia eluere licet per condonationem offensæ : nihil enim est huic virtuti æquale. Vis cognoscere hujus vires? « Si steterit Moyses, et Samuël ante fa» ciem meam, inquit, non est anima mea ad eos[1] : » Attamen quos non potuerunt Moyses et Samuël eripere ab ira Dei, hujus præcepti observatio eripere potuit : ac proinde illis quibus ista dixit, assidue præcepit inquiens : « Nequitiæ fratris vestri singuli ne recordemini in cordi-

[1] Jerem. xv, 1.

» bus vestris : de malefactis proximi singuli ne cogitaveri» tis[1]. » Non dixit solum, remitte, sed ne vel in mente habeas, ne cogites[2], omitte universam iram, ulcus tolle : dum enim vindictam adornas, primum te ipsum tormento afficis, veluti si carnificem iram tibi apposuisses, dilanians tua ipsius viscera. Quid enim miserius homine assidue irato ? Quemadmodum furiosi nunquam fruuntur tranquillitate : ita qui simultatem gerit, et inimicum habet, nunquam fruitur ulla pace, perpetuo æstuans, tempestatemque cogitationum in dies aggravat, verba factaque secum reputat, ipsius quoque nomini infestus, qui injuriam dedit. Si audiat illum tantum nominari, efferatur continuo, magno cum animi cruciatu, et ad solum illius conspectum trepidat et horret, tanquam si ultima patiatur. Quod si quid illius, vel vestem, vel domum, vel angiportum videat, omnium istorum intuitu torquetur : ac quemadmodum dilectorum ac carorum hominum vestes, vultus, calceamenta, domus, item et angiportus, mox ut visa fuerint, excitare nos solent : ita quoque inimicorum et odiosorum hominum servus, amicus, domus, angiportus in conspectum datus, aut quodcumque aliud, animos arrodit, atque alias super alias, ut quodque visum fuerit, plagas nobis incutit.

III. Quorsum opus igitur est istiusmodi animi obsidione, tantis tormentis ac tali supplicio ? Quod si nec gehenna immineret odio laborantibus, saltem ob ipsius odii cruciatum, peccata proximorum condonanda essent : cum autem æterna supplicia nos maneant, quid stultius quam et hic et illic semetipsum mulctare, dum de altero se credit ultionem sumere ? Si enim florentem illum videamus, mœrore perimus : sin afflictum, veremur ne fortuna se in melius commutet : utriusque culpæ nobis pœna

[1] Zach. VII, 10. — [2] Id. VIII, 17.

indeprecabilis constituta est. « In supplantatione inimici » ne te efferas [1], » inquit Scriptura. Ne mihi alleges injuriarum acceptarum moles, non enim illud in te facit pertinaciam irarum, sed quod parum memor es tuorum delictorum, neque gehennam ante oculos habes aut Dei timorem. Ut autem condiscas id verum esse, ex casibus istius urbis documenta promam. Cum enim rei istorum facinorum ad judicium trahebantur, ac flamma intus incendebatur, circumstantibus carnificibus, ac latera discerpentibus, si quis ibi assistens, ita eos ex transverso allocutus fuisset, si habetis inimicos, mittite simultatem, et ex isto supplicio vos liberare poterimus, annon cum osculis ad illius pedes se devolvissent? imo quid de pedibus loquor? si quis servitutem illis proposuisset, non eam conditionem aspernati fuissent. Quod si humana pœna, quæ terminum habet, quaslibet iras superat, multo magis futurum supplicium, si memoria ejus perpetuo nostras mentes teneret, non solum simultatem, sed et omnes pravas cogitationes, ab animo excluderet. Quid enim facilius, dic quæso, quam homini, qui te læserit, iram remittere? non enim longis ad id peregrinationibns opus est, non pecuniarum insumptu, non aliorum exorationibus; sufficit ut tantum velis, ac jam virtus illa suum opus explevit. Qua igitur pœna digni non fuerimns, si sæcularium rerum causa et servilia sustinemus ministeria, et præter dignitatem inservimus, pecunias expendimus, cum janitoribus confabulamur, ut scelestis hominibus adulemur, omnia denique et dicimus et facimus, ut proposita efficiamus: pro divina autem lege, fratrem qui læsit, non solum non sustinemus exorare, sed et inter probra ducimus eum priores adire? An vero tibi probro esse putas, si tu prior lucrum reportes? imovero verecundiæ esse debet, si in

[1] Prov. XXIV, 17.

eo affectu persistas, expectesque donec injuriæ auctor pro reconciliatione te adeat, id probrum, id vitium, id ingens damnum. Qui enim prior venit, is totum lucrum anticipat. Si enim ab alio exoratus, iram relinquis, illi bonum opus imputatur : non enim Deo obtemperans, sed illi gratificans, legem adimplevisti : quod si nemine intercedente, neque illo qui læsit te adeunte, aut preces adhibente, ipse rejecto ipso pudore nihil cunctatus, ad injuriæ auctorem accurreris, eique iras tuas resolveris, tuum ex toto fit illud officium, universamque mercedem ipse recipies. Si dixero, jejuna, corporis imbecillitatem mihi subinde ostendis : si dixero, des pauperi, allegas contra tuam tenuitatem, et onus educandorum liberorum : si dixero, des operam sacræ synaxi, sæculares curas : si dixero, attende concionibus, ac doctrinæ vim intellige, imperitiam : Si dixero, fac ut alium emendes, respondes illum tuis monitis non obtemperaturum ; sæpe eum te inter dicendum aspernatum fuisse. Frigidæ quidem istæ sunt causificationes, sed causificationes tamen. Quod si dixero, iram dimitte, quid istorum allegare poteris ? non corporis imbecillitatem, non paupertatem, non imperitiam, non occupationes, nil certe istorum obtendi potest, quapropter minime omnium hoc peccatum veniam meretur. Quomodo poteris manus in cœlum extendere, aut linguam movere, aut veniam postulare ? Si enim voluerit tibi Deus peccata condonare, tu id non permittis, cum adversus conservum offensum animum retineas. Sed crudelis est, inquis, et efferus, pœnæ vindictæque avidus : quin ob id ipsum peccata remitte : multas injurias tulisti, multis spoliatus es, sæpe convicia audisti, in maximis rebus damnum passus es, ac proinde desideras pœnam inimici. Atqui in hoc ipsum utilis tibi condonatio offensarum. Si enim ipse vindictæ incumbas, ultionemque sumas, sive per verba, sive per facta, sive

per imprecationem, Deus ipse a sumenda ultione supersedebit, ut pote te satagente circa tui ipsius vindictam. Imo non solum non persequetur pœnas injuriarum tibi illatarum, sed a te ipso mulctam exiget, ut injuriose a te habitus.

IV. Quod si in hominibus id fit, ut verberato a nobis alieno servo, dominus illius indignetur, ac pro contumelia accipiat, ipsi quoque si injuriis afficiamur, vel a servis, vel a liberis, sententia judicum et dominorum expectanda est: si igitur in rebus humanis nemo sibi tuto ultionem sumit, quanto magis id observandum in rebus illis, ubi Deus ipse vindex constitutus est? Injurias aliquis tibi fecit, læsit, infinita mala inflixit: cave pœnam tuam persequare, ne dominum tuum contumeliose tractes, cede Deo, ipse negotium multo melius administrabit, quam tu cupis. Tibi solummodo jussum est, ut pro eo qui te læsit, preces fundas: quid autem de eo statuendum sit, sibi reservari jussit. Nunquam tibi tales ultiones assequere, quales ille instruxit, modo illi jus tuum concedas. Neque imprecationes facito adversus inimicum, sed illi relinquas arbitrium judicandi: sive enim nos injurias condonemus, sive reconciliemur, sive pro inimicis precemur, nisi ipsi conversi fuerint, atque in melius se mutaverint, Deus ipse non dimittet: non dimittet autem eorum utilitati studens. Te quippe laudat, tuamque philosophiam amplectitur, illum vero punit, nec tua philosophia deterior reddatur. Quamobrem inanis est illa vulgi sententia: multi enim a nobis admoniti super reconciliatione, ubi obtemperare non placebat, hanc excusationem prætenderunt, quæ nihil aliud fuit, quam prætextus ipsorum malitiæ, nolle scilicet se reconciliationem, ne deteriorem inimicum faciant, ne acerbiorem postea, et majorem ejus contemptum experiantur: ad hæc, illud quoque adjiciunt, vulgo existimatum

iri, ipsos propter imbecillitatem priores ad reconciliationem placationemque inimici venisse. Hæc omnia vana sunt: oculus enim ille nunquam dormitans, novit mentem tuam, ac proinde conservorum rumusculos curare non debemus, modo judici persuadeas, qui de causa tua judicaturus est. Si autem illud tibi curæ est, ne eum deteriorem tua bonitate facias; scias velim, eum hoc pacto deteriorem non futurum, sed deteriorem potius futurum, si eum non places: nam etsi mortalium omnium scelestissimus sit, etsi non dicat, neque palam præ se ferat, attamen tacitus approbabit tuos philosophicos mores, conscientiaque sua tuam reverebitur mansuetudinem. Quod si in eadem malignitate perstiterit, nec blanditiis emolliatur, maximam pœnam a Deo sustinebit. Ut autem discatis, tametsi nos oremus pro inimicis et injuriosis, Deum non dimittere illis peccata, si ex nostra tolerantia deteriores fiant, veterem historiam vobis recensebo. Obtrectavit Moysi Maria: quid hic Deus? leprosam eam et immundam fecit, probam alioqui et castam; deinde Moyse deprecante, qui eam injuriam passus erat, ut crimen remitteret, noluit Deus, sed quid, inquit, « Si inspuens insputasset pater in » ipsius faciem, non confusa fuisset? maneat, inquit, extra » castra septem dies[1]. » Quod autem dicit tale est. Si patrem habuisset, isque eam a conspectu suo removisset, numquid non toleraret eam increpationem? Te quidem laudo de fraterna pietate, mansuetudine et bonitate, mihi autem notum, quando illam oporteat ab hac pœna liberari. Quamobrem et tu quoque omnem humanitatem ostende erga fratrem, neque majoris vindictæ cupiditate delicta dimittas, sed charitate et benigno animo. Id tibi certum habe, quod quanto magis aspernatus fuerit tuæ placationis industriam, tanto majorem sibi pœnam coa-

[1] Num. XII, 14.

cervat. Quid ais? deterior fit colendo? id crimen ipsius, tuum autem encomium, quod cum eum talem videres futurum, non tamen ab eo colendo abstiteris, ut divinæ voluntati satisfaceres: ipsius crimen, quod tua bonitate nihilo quam antea melior redditur. Paulus vero ait, multo optabilius alios incusari propter nos, quam nos propter alios. Ne mihi dixeris frigida ista verba, verendum ne ob metum me putet ad se accurrisse, ac proinde majores fastus sumat: puerilis ista animi sunt, et stulti, et ad hominum existimationem obstupescentis. Putet sane, quod ob metum accessisti: nam et ita merces tua major futura est, cum et istud præcognoscas, et tamen ob timorem Dei omnia sustineas. Qui enim famam hominum aucupans, reconciliationem instituit, abscinditur a remunerandi lucro: qui autem hoc ipsum plane cognitum habet, quod multi et irridebunt et vituperabunt, neque tamen vel ita absistit a reconciliatione, duplicatam et triplicatam habebit coronam. Et hic potissimum is est, qui propter Deum id fecit. Ne mihi dicas, has et illas injurias intulit: nam si quidquid malorum est in hominibus, id adversus te deprompsisset, etiam ita jussit Deus offensas remittere?

V. Ecce prædico, et contestor, et clara voce exclamo, nemo qui inimicum habeat, ad sacram mensam adeat, et corpus Christi accipiat, nemo qui adit, inimicum habeat. Inimicum habes, ne accedas: vis accedere, reconciliare, et tum sacrum attinge. Imo non ego, sed potius Dominus propter nos crucifixus, ista dicit; ut reconciliaret te Patri, ne mactari quidem recusavit, aut sanguinem effundere: tu autem ut reconcilieris conservo, nec verbum vis emittere, aut prior accedere? Audi, quid de talibus loquitur Dominus. « Si offers munus tuum ad altare, et illic recor» datus fueris, quod frater tuus aliquid habet adversum

» te[1], » non dixit, expecta, donec ille veniat ad te, aut ut aliquo alio intercessore utaris, aut deprecatorem alleges, sed, tu ipse, inquit, ad illum accurre. « Abi, inquit, prius » reconciliare fratri tuo, » o factum incredibile! ipse non accipit pro ignominia, quod donum sibi destinatum relinquatur, et tu contumeliam putas, si prior abeas ad reconciliationem? Dic quæso quæ venia debetur istis rebus? Si videris membrum abscissum: annon omnia facis, ut conglutines corpori? idem fac in fratribus tuis, quando videris eos abscissos a tua amicitia, propera celeriter ad amplexus, ne expectes donec ipsi priores ad te veniant, sed ipse prior bravium accipere festina. Unum inimicum jussi sumus habere diabolum, cum illo nunquam in gratiam redeas: adversus fratrem vero nunquam sis inimico animo, sed si nata fuerit aliqua offensiuncula, longior uno die ne esto, neque spatium diurnum excedito. « Sol, inquit, non occi» dat super iracundiam vestram[1]. » Si ante vesperam stomachum ponis, habes a Deo aliquam veniam: quod si ulterius tua bilis durarit, non ex ira et indignatione raptim invadente ista simultas, sed ex malitia, ac mente scelerata, et scelerum meditatrice exoritur. Non illud solum grave est, quod te venia spolias, sed quod difficiliorem tibi reddis usum istiusmodi virtutis exercendæ: nam una die elapsa grandescit vitium, augetur ex secunda die, quod si tertia et quarta accesserit lux, addetur quinta. Rursus quinque fiunt decem, decem autem viginti, viginti centum, ac in posterum vulnus omnino immedicabile est: et quanto plus temporis adjungitur, tanto magis disjungimur intervallis. Cave tibi, homo, ab istis irrationalibus affectibus, neque pudefias, neque erubescas, neque ita loquare, Modo inter nos rixati sumus, fanda atque infanda diximus innumera? ac statim ad reconciliationem accurram? quis

[1] Matth. v, 23. — [2] Ephes. iv, 26.

non vituperabit meam facilitatem? Nemo cordatus damnabit tuam facilitatem, sed si manseris implacabilis, tum te omnes irridebunt, tum magnum dabis diabolo spatium: non enim ex tempore solum difficilior fiet reconciliatio, sed ex rebus interea oborientibus. Ut « Charitas operit » multitudinem peccatorum[1], » ita inimicitia, ea quæ delicti naturam non habent, delicta facit: adeo ut omnes deinde criminatores, qui de alienis malis gaudent, et aliorum vitia traducunt, fidem apud istiusmodi inveniant. Istis igitur cognitis præoccupa fratrem, eumque detine, priusquam penitus resiliat, etiam si opus sit, ut eo die universam civitatem percurras, etiam si extra mœnia pergendum, etiam si longum iter carpendum; relictis omnibus quæ in manibus sunt, id unum cura, ut cum fratre reconcilieris. Quod si arduum sit negotium, cogita, quod ob Deum talia pateris, et plenam percipies consolationem: animamque subterfugientem, reformidantem, erubescentem excita, eique continuo ista accine, Quid cessas? quid subterfugis? quid detrectas? non de pecunia, non de aliis fluxis rebus, sed de nostra ipsorum salute agitur. Deus ista facienda præcipit, omnia igitur illius mandatis postponantur. Est hic quidam spiritualis mercatus: ne cunctatores, ne lenti simus, intelligat inimicus magnam a nobis curam adhibitam, ut divinis placitis nos attemperemus: sive denuo contumelias inferat, sive verberet, sive quid aliud acerbius faciat, omnia feramus generose, utpote qui non tantum illi, quantum nobismetipsis gratificemur, præ omnibus virtutibus id ad majorem mercedem nobis imputabitur in illo die. Multa deliquimus, in magnis offendimus, et Dominum nostrum irritavimus, dedit ex sua humanitate hanc viam reconciliationis: ne igitur deseramus hunc pulchrum thesaurum: numquid non in illius potes-

[1] 1 Petr. IV, 8.

tate fuit, præcipere reconciliationem sine ulla proposita mercede? Non enim est qui ipsi contradicat, aut qui ejus præcepta corrigat: attamen ex multa sua benignitate mercedem nobis spopondit, et magnam, et ineffabilem, et quam maxime desideramus, nimirum veniam nostrorum peccatorum, et hanc obsequentiam nobis facillimam fecit.

IV. Quam igitur veniam habebimus, cum et tantum præmii accepturi, ne sic quidem obsequimur legislatori, sed perduramus in eo contemptu? Quod autem contemptus sit, hinc patet. Si legem Imperator statuisset, ut omnes inimici in gratiam redirent, aut capite plecterentur: annon omnes festinarent ad mutuas reconciliationes? Ego quidem sic arbitror. Quam veniam igitur habebimus, cum ne tantumdem reverentiæ tribuamus Domino, quantum conservis nostris tribuimus? Ob hoc ipsum jussi sumus dicere: «Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimit»timus debitoribus nostris[1].» Quid eo mitius, quid mansuetius præcepto? te judicem fecit in condonatione tuorum criminum; si pauca dimittis, pauca dimittuntur: si plura dimittis, plura dimittuntur: si ex corde dimittis et sincere, eodem pacto tibi Deus remittit. Si præter veniam datam, etiam eum pro amico habeas, eodem modo erga te Deus afficietur: adeo ut quanto magis quis adversus te peccaverit, tanto magis tibi ad reconciliationem properandum sit, quandoquidem ipse hoc pacto in causa est, ut nobis majora crimina condonentur. Vis cognoscere nullam esse veniam nobis, si memores simus irarum, neque esse, qui nos, si tales simus, eripiat? quod dico manifestum faciam. Læsit te proximus, bona rapuit, publicavit, fraudavit. Non illud solum dico, sed et alia his majora adjungo, et quantacumque tandem vis: occidere te voluit: sexcenta pericula tibi obtulit, omni te injuria læsit, quod-

[1] Matth. VI, 12.

vis scelus improbitatis humanæ adversus te tentavit : ne enim omnia sigillatim percurramus, pone tanta ipsum te affecisse injuria quanta nullus unquam quemquam affecit : ne ita quidem, si iram retineas, venia dignus eris. Quo pacto id fiat, ego dicam. Si servus tuus tibi ad centum aureos obæratus esset, cui alius paucos argenteos deberet, isque debiti condonationem flagitasset : si tu deinde servum jussisses debitorem suum obligatione liberare, teque illi vicissim debiti sui, quod est centum aureorum, gratiam facere, isque deinde ut impudens, et improbus debitorem suum strangularet, an quispiam illum e tuis manibus eximeret, annon plagas illi inculeres, quasi extrema injuria ab eo affectus ? Ac merito id quidem. Deus etiam id ipsum faciet : dicet enim tibi in illa die ; Improbe serve et perquam scelerate, non de tuo illi remisisses ? sed de meo, quod tu mihi debebas, jussus es illi æs alienum relaxare, dimitte enim, inquit, et dimitto tibi. Atqui si neque illud addidissem, dimittere oportebat, ut obsequereris domino : nunc autem non ut dominus imperavi, sed ut ab amico beneficium postulavi, idque ex meo, et majora me redonaturum spopondi : cæterum ne ita quidem melior factus es. Homines autem cum talia faciunt, tantum servis suis acceptum ferunt, quantum ipsum debitum fuit. Exempli causa : Debuit hero servus centum aureos, huic vicissim debitor decem aureorum fuit. Si ipsi debitum remittat, non centum aureos remittit herus ; sed decem tantum, cæterosque omnes repetit. Deus vero non item : sed si pauca condones tuo conservo : omnia tibi in totum remittet. Unde id liquet? ex ipsa precatione. « Si enim, »inquit, remiseritis hominibus sua debita, etiam pater »vester cœlestis remittet vobis debita vestra : » quantum autem intervallum inter centum denarios, et decies mille

[1] Matth. vi, 14.

talenta, tantum quoque inter illa et ista debita. Qua igitur pœna dignus non fueris, qui decies mille talenta pro centum accepturus, ne sic quidem ista minutula remittis, sed tuam precationem in temetipsum convertis? Cum enim dixeris, « dimitte nobis, sicut et nos dimittimus[1]: » si tu non dimittas, nihil aliud a Deo postulas, quam ut te omni excusatione, omni venia excludat. Cæterum inquis, non ausim dicere, dimitte mihi, sicut dimitto : sed tantum, dimitte mihi. Quid tum hoc? etiam si tu ipse illud non dicas : Deus tamen ita facit, et quemadmodum dimittis, ita dimittit. Nam illud ex sequentibus quæ postea inducit, clarum facit. « Si enim, inquit, non remiseritis » hominibus, neque Pater vester cœlestis remittet vobis. » Ne igitur cautelam putes, si non totam orationem proferas, neque dimidiatam precationem facias, sed prout instituit, ita precare, ut necessitas dictionis quotidie exterrens compellat te ad proximo veniam condonandam. Ne mihi dicas, compellavi, sæpe rogavi, supplicavi, sed reconciliationem impetrare non potui, ne prius absistas, quam reconcilieris. Non enim dixit, dimitte hoc donum, et abi supplicatum fratri tuo, sed « vade, reconciliare : » quamobrem etsi multam supplicationem adhibueris, ne prius desinas, quam persuaseris. Deus per singulos dies a nobis flagitat, et non audimus, nec tamen a flagitatione desistit, et tu a conservo dedignaris flagitare, qui, quæso, poteris salvus esse? Atqui sæpe rogasti, et sæpe repulsus es : sed tanto majorem mercedem accipies : nam quanto ille pervicacior, et tu in sollicitando perseverantior, tanto in majus tua retributio accrescit; rursum quanto cum majore difficultate hoc opus virtutis exples, graviusque reconciliatio instauratur, tanto et illius judicium majus erit, et splendidiores tuæ tolerantiæ coronæ. Non laudanda ista

[1] Matth. VI, 11.

solum, sed factis exhibenda, nec prius abscedamus, quam ad veterem amicitiam reversi fuerimus. Non enim sufficit, quod non lædis, quod nulla injuria afficis inimicum, et quod non malignum animum adversus eum geris, sed enitendum est, ut ipse quoque erga nos benevolum animum induat.

VII. Multos enim audio dicentes : Ego nihil infensus sum, nihil doleo, neque quidquam commune cum illo habeo : verum non id a Deo præceptum est, ut nihil cum eo habeas commune, sed ut multa habeas communia. Hac enim de causa frater est tuus : hac de causa non dixit : Remitte fratri tuo, quæ adversus eum habes : sed, abi, et cum eo prius reconcilieris[1] : et si ille aliquid habet adversum te, ne prius incœptum omittas, quam membrum illud concordia junctum coalescat. Tu autem ut frugi servum compares, et aurum enumeras, et cum mercatoribus multis verba facis, et longam interdum peregrinationem suscipis : ut autem inimicum amicum facias, non omnia moves et agis : responde mihi? At quomodo poteris Deum in precibus invocare, cum ejus legem tantopere negligas? Servuli possessio non magna emolumenta afferre potest : inimicus contra amicus factus, et Deum nobis propitium, et benevolentem faciet, et facile nostra peccata resolvet, et inter homines laudem, et vitæ nostræ magnam securitatem conciliabit. Nihil enim periculosius, quam vel unum habere inimicum. Nam et fama vitæ nostræ læditur, cum ille millies nos apud omnes criminatur, et mens nostra turbatur, et conscientia, et tempestatem continuam in animis sustinemus. Quæ omnia cum cognita habeamus, liberemus nos ipsos a pœna et supplicio, et præsens festum cum omnibus jam dictis revereamur, et quod illius gratia ab Imperatore optamus

[1] Matth. v, 24.

adipisci, id etiam aliis concedamus. Nam ex multis audio, Imperatorem paschale festum reveritum, civitatem in gratiam recepturum, omnesque offensas remissurum. Qui, quæso, igitur non iniquum, ut ab aliis salutem consequare, reverentiam velle esse festo paschali : ubi autem aliis jubemur reconciliari, easdem ferias nihil curare, aut nullo in honore habere? Nullus enim tantopere contaminat sacrum istum paschalem conventum, quam ille qui eum cum simultate celebrat, imo ne celebrare quidem potest, quamvis decem continuos dies ab omni cibo abstineat. Nam ubi inimicitiæ et odium, ibi neque jejunium, neque festum esse potest. Non audes illotis manibus sacram victimam attrectare, etiam si mille necessitatibus premaris? ne igitur illota accedas anima : hoc enim multo, quam illud, est gravius, et acerbius supplicium importat. Nihil enim ita implet mentem sordibus, ut ira intus perpetuo consistens. Ubi enim furor est et ira, eo spiritus mansuetudinis non advolat. Homo autem desertus a Spiritu sancto, quam spem salutis habet reliquam? quando recte incedet? Ne igitur, dilecte, dum ulcisci inimicum vis, te ipsum præcipites, aut Dei præsidio spolies. Maxime vero quia etiamsi difficilis res esset, supplicii, quod ex inobsequentia nascitur, magnitudo, satis est, ut vel admodum supinum et ignavum erigat, excitetque ad quemvis suscipiendum laborem : at nunc ipsa oratio magnam hujus negotii ostendit facilitatem, si modo velimus. Ne igitur negligamus nostram ipsorum salutem, sed operam demus, ac omnia faciamus, ut sine inimicis sacræ mensæ assistamus. Nihil enim præceptorum Dei difficile erit, si recte consideremus, idque patet ex iis qui feliciter se jam in illis gesserunt. Quot enim jurandi consuetudine abripiebantur, et se id vitii emendare vix posse censebant? attamen per Dei gratiam, ubi parva a vobis adhi-

bita est cura, majorem partem ejus pravitatis abluistis: quamobrem vos adhortor, ut reliquias quoque deponatis, aliisque magistros vos exhibeatis. Iis vero, qui nondum id assecuti sunt; sed longum nobis tempus prætexunt, quo antea soliti erant juramenta usurpare, dicuntque, impossibile esse, intra breve tempus id avellere, quod per multos annos radices egit, responderim ego, ubi quid recte efficiendum est, quod a Deo præcipitur, ibi non opus esse vel temporis, vel dierum numero, aut spatiis annorum, sed timore solo, et religione, et omnium compotes efficiemur, idque intra exiguum tempus.

VIII. Verum ne existimetis me id temere dicere, hominem ad jusjurandum promptissimum, et quem vos arbitramini multo plura juramenta proferre, quam verba, eum mihi date ad decem dies, et nisi illi intra paucos istos dies consuetudinem jurandi abstulero, extremo supplicio me condemnate: et quod ista verba non vanam jactationem habeant, ex rebus anteactis clarum faciam. Quid Ninivitis irrationabilius, quid stultius? Attamen barbari isti, et stulti, qui neminem unquam Philosophum audierant, quibus nunquam talia præcepta tradita erant, auditis his Prophetæ verbis, « Adhuc tres dies, et Ninive » subvertetur[1]: » intra tres dies deposuerunt malam consuetudinem, scortator castus, ferox mansuetus, defraudator et raptor modestus et benignus, ignavus industrius factus est. Neque unum aut alterum, aut tertium, aut quartum, sed omnia vitia simul correxerunt. Id unde patet? ex verbis Prophetæ, ipse enim accusator eorum, qui dixerat ascendisse ad cœlos clamorem malitiæ eorum, ipse inquam, in contrarium de illis testatus est, dicens: « Vidit » Deus quemlibet abstitisse a pravis viis suis[2]; » non singulatim dixit a scortatione, adulterio, aut furto, sed a

[1] Jon. III, 5. — [2] Id. I, 2-11.

viis suis pravis. At quomodo abstiterunt? Ut Deus novit, non ut homo censuit. Porro annon pudendum barbaros intra triduum sua vitia exuere, nos ne unam quidem consuetudinem malam superare posse, qui per tot dies instituimur atque docemur? Atqui illi ad extrema vitia evecti erant : cum enim audis, «clamor malitiæ eorum ascendit ad me,» ne mihi aliud intelligas, quam immensam malitiam : attamen potuerunt intra triduum, ad integram virtutem sese transferre. Ubi enim timor Dei, non opus est diebus, aut spatio temporis, ut contra ubi metus non est, nihil commodi ex diebus enascitur. Ut enim vasa æruginosa, si aqua solum ablueris, etsi multum temporis insumas, nequaquam omni vitio expurgabis : qui autem ea in conflatorium immittit, brevi temporis momento splendidiora illa facit, quam quæ nova sunt : ita etiam anima peccati veneno infecta, si leviter et utcumque se ipsam exterserit, et per singulos dies pœnitentiam assumpserit, nihil amplius nanciscetur : quod si veluti in fornacem Dei timorem se injecerit, brevi temporis momento quidquid vitii est abluet. Ne igitur in proximum diem procrastinemur, «nescimus enim quid sequens dies pariet;» neque dicamus, pedetentim malam consuetudinem evincemus, illud enim pedetentim nunquam deerit. Quamobrem istis omissis illud dicamus : nisi hodie correxerimus jurandi morem, nunquam futurum, ut ab eo absistamus, etiamsi mille premant negotia, etiam si moriendum sit, supplicia subeunda sint, omnia perdenda sint : non dabimus diabolo ignaviæ potestatem neque comperendinationis occasionem. Si Deus viderit tuam animam ignitam, et excitatum studium, ipse quoque profectui tuo operam navabit. Obsecro et obtestor, diligentes simus, ne et nos audiamus, «Homines Ninivitæ surgent et condemnabunt generationem

istam[1], » eo quod illi semel admoniti sese correxerint, nos sæpe admoniti non convertamur. Illi in omni virtute profecerunt, nos ne partem quidem virtutis nobis paramus. Illi minis eversionis expaverunt, nos denuntiatione gehennæ non exterreamur : illi etsi Prophetarum participes non fuerint, cum nos perpetua doctrina, et multa gratia perfruamur. Hæc nunc loquor, non vos de vestris, sed de alienis criminibus incusans : Ego enim scio, quod et ante dixi, legem de jurejurando pulchre et efficaciter a vobis præstari. Verum id non satis est ad nostram salutem, nisi et alios docendo correxerimus : quandoquidem ne ille quidem supplicium evasit, qui talentum protulit, et totum depositum reddidit[2] : eo quod acceptam pecuniam nullo auctario multiplicarat. Quamobrem non illud a nobis spectandum, an ipsi ab hoc peccato liberi simus : verum antequam et alios liberos reddamus, ne absistamus. Quisque decem amicos a se correctos Deo adducat, sive sint famuli, sive discipuli. Quod si nec discipulos, nec famulos habes, saltem amicos habes, hos emenda. Neque mihi dicas, crebram illam jurandi assiduitatem abjecimus, raroque labimur : verum et hanc quoque raritatem depellas. Si unum aureum perdidisses, dic mihi, nonne omnes obires, quærendo et vestigando, ut invenires? id quoque in juramentis facito. Si videris te inopinato ad unum jusjurandum lapsum, ingemisce, luge, quasi qui omnia tua bona perdideris. Iterum dico, quod et antea dixi : include te intra tuas ædes, meditationem hanc et exercitium instituas cum uxore, cum liberis, cum familiaribus : sic tecum prius loquere, Non prius aut privata, aut publica attingam, quam animam meam castigavero. Si vos ad eum modum filios vestros erudieritis, ipsique rursus suos, atque ita usque ad consummationem et adventum Christi,

[1] Luc. XI, 32. — [2] Matth. XXV, 30.

disciplina ista propagetur : illis qui primas radices fixerunt, solidum præmium afferet. Si proferre didicerit filius tuus, crede, non poterit in theatrum ascendere, aut cauponam subire, aut aleæ immorari. Verbum enim illud ejus ori pro freno incumbens, invitum quoque ad pudorem et verecundiam perpellet : quod si aliquando ibi conspiciatur, resiliet inde quamprimum poterit. Sed alii te irrident : tu vicissim illos deplora. Multi et Noë ludibrio habuerunt, cum arcam conderet : cæterum cum venit diluvium, ipse eos vicissim irrisit : vel potius eos nunquam irrisit vir justus, sed lacrymis et gemitibus prosecutus est. Cum igitur eos ridentes videris, cogita, quod qui nunc cachinnantur dentes, tunc ploratum et stridorem gravissimum sustinebunt, et lamentantes in illo die, ac collisione stridentes, recordabuntur; tunc et tu risus istius recordaberis. Quantopere irrisit Lazarum ille dives? sed postmodum eo in sinu Abrahæ conspecto, ipse se ipsum miserabiliter deflevit.

IX. Horum igitur omnium memor, compelle quamprimum omnes ad hujus præcepti adimpletionem. Neque mihi dicas, paulatim id faciam, aut in crastinam lucem differas, cras enim illud nunquam finem accipiet. Quadraginta dies jam præterierunt : si Pascha quoque sacrum præterierit, nulli jam deinde veniam dabo, non admonitionem, sed vim imperii, et severitatem non contemnendam adhibebo. Non enim valida est hæc consuetudinis excusatio, cur non prætendit fur consuetudinem, et a supplicio liberatur? cur non idem facit homicida et adulter? Jam igitur denuntio et protestor si conveniam singulos, et experimentum sumam, nam haud dubie sumam, quod si deprehendam aliquos hæc vitia non correxisse, pœnam irrogabo, edicam, ut foris extra sacra mysteria consistant, idque non eo animo ut foris maneant, sed ut postquam se

emendaverint, intus recepti cum pura conscientia sacra mensa fruantur : id enim est communionis participem fieri. Precor autem ut per preces tum præsidum, tum sanctorum omnium hæc et alia vitia omnia emendantes regnum cœlorum adipiscamur : gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria , honor, et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXI.

In Episcopi Flaviani Reditum, et in Imperatoris cum civitate reconciliationem, et ad prævaricatos in statuarum subversionem.

1. A Verbo a quo semper periculorum tempore apud charitatem vestram exordiri consueveram[1], ab eodem, inquam, et hodie apud vos sermonem incipiam, et dicam vobiscum : Benedictus Deus qui hanc nos vobiscum sacram solemnitatem cum gaudio et lætitia multa hodie celebrare dignatus est, et qui caput corpori reddidit, et pastorem ovibus, præceptorem discipulis, militibus ducem, sacerdotibus pontificem. Benedictus Deus qui ex superabundanti plus facit, quam petimus, aut cogitamus[2]. Nobis enim sufficere videbatur ab instantibus malis interim liberari, et pro hoc omnem emittebamus supplicationem : clementissimus autem Deus et donis petitiones nostras semper multo excessu superans, etiam patrem nobis omni spe celerius reddidit. Quis enim expectasset tam paucis diebus et profecturum, et Imperatorem allocuturum et soluturum adversa, et rursum ad nos tam brevi reversu-

[1] Vide D. Guillon , tom. XVI, p. 189-213. — [2] Ephes. III, 20.

rum esse, ut sacrum Pascha posset prævenire, et nobiscum celebrare? Sed en inexpectatum hoc factum est, et patrem recepimus, et majore fruimur voluptate, ipsum nunc præter spem suscipiendo. Pro his, inquam, omnibus clementissimo Deo gratias agamus, et ipsius potentiam admiremur, et benignitatem, et sapientiam, et curam quam pro civitate gessit. Diabolus nempe omnem ipsam per facinora patrata obruere tentavit: Deus vero civitatem et sacerdotem et Imperatorem per hanc ornavit calamitatem, et omnes reddidit clariores. Civitas nempe splendorem assecuta est, quia periculo tali circumventa, prætermissis omnibus viris potentibus, omnibus divitiis abundantibus, omnibus magnam apud Imperatorem potentiam habentibus, ad Ecclesiam et Dei sacerdotem confugit, et cum multa fide cœlesti se spei commisit. Multis namque post communis patris peregrinationem in carcere habitantes terrentibus, et dicentibus, Non lenitur Imperator. sed magis irritatur, et de totius civitatis subversione cogitat, et alia multa his plura divulgantibus, vincti nihilo tunc ex hac fama timidiores redditi sunt: sed nobis dicentibus. Hæc falsa, et diaboli fraudis opera sunt, animos vestros consternare volentis; Nihil egemus, aiebant, verborum consolatione. Scimus enim ad quem ab initio confugimus, et quali spei adhæsimus, sacræ salutem nostram anchoræ affiximus, nec homini credidimus hanc, sed omnipotenti Deo. Propterea bonum quoque finem futurum omnino confidimus: non est enim, non est hanc spem unquam confundi posse credendum. Hoc quot coronas, quot laudes civitati nostræ comparabit? quantam Dei lucrabitur benevolentiam, etiam in reliquis negotiis? Non est enim, non est cujuslibet animæ in tentationum incursu vigilare, et ad Deum respicere, et omnia deridendo humana, ad illud auxilium anhelasse. Igitur civitas quidem ita splendorem assecuta

est, sacerdos rursum non minus quam civitas: animam enim suam pro omnibus exposuit, et multis impedientibus, hyeme, ætate, festivitate, nec minus sorore ad extremos deducta spiritus, omnibus superior emicuit impedimentis, nec intra seipsum dixit : Quid hoc est? sola nobis derelicta soror, et mecum Christi jugum trahens, et tempore tanto mecum commorata, nunc in extremis est: nos vero ipsam deserentes abibimus, nec expirantem videbimus, et ultimas voces emittentem? Et ipsa quidem quotidie orabat, ut sibi oculos clauderemus, et os conjungeremus et componeremus , ac reliqua ad sepulturam consueta curaremus, nunc vero tanquam deserta, et tutore carens, nihil horum assequetur a germano, a quo assequi maxime peroptabat, sed animam emittens, non videbit omnium sibi desideratissimum? Et hoc quomodo non erit sæpius repetita morte gravius? Quin imo si longe abfuissem, nonne oportebat currere, et omnia facere et pati, ut hanc ipsi gratiam præberem? nunc vero prope cum sim, deseram-ne, et dimittens abibo? et quomodo sequentes perferet dies? Ille vero non tantum nihil horum dixit, sed neque cogitavit: verum omni consanguinitati Dei timorem præferens, bene se nosse monstravit, quod sicut gubernatorem tempestates, et ducem pericula, sic et sacerdotem tentatio comprobet. Omnes, inquit, ad nos respiciunt et Judæi et Græci: ne igitur ipsorum de nobis expectationes frustremus , nec tantum parvi pendamus naufragium, sed nostra Deo mandantes omnia, ipsam animam tradamus. Et considera pontificis magnanimitatem et Dei benignitatem, omnibus his quæ despexit, potitus est, ut et alacritatis præmium caperet, et potiendo præter expectationem majorem assequeretur voluptatem. Elegit solemnitatem in aliena terra, et procul a suis propter civitatis salutem celebrare: Deus autem ante

Pascha ipsum nobis reddidit, ut communem nobiscum solemnitatem ageret, ut et propositi mercedem haberet, et majori lætitia frueretur. Non timuit anni tempus, et per totum peregrinationis tempus æstas fuit. Non curavit ætatem, et tanquam juvenis et vigens, sic totam hanc viam facile percurrit. Sororis mortem non cogitavit, nec carnis affectione victus est, et regressus viventem ipsam deprehendit, et omnia quæ despexit, assecutus est.

II. Et pontifex quidem ita splendorem et celebritatem cum apud Deum, tum apud homines consecutus est; Imperatorem vero negotium hoc omni diademate splendidius ornavit. Primum quidem palam factum est, eum quæ nulli alteri concederet, hæc sacerdotibus condonaturum esse : deinde, cum multa celeritate gratiam dedisse, et irasci desiisse. Sed ut manifestius et Imperatoris magnanimitatem, et sacerdotis sapientiam, et ante hæc utraque Dei discatis benignitatem, date mihi ut pauca ex concione illic habita vobis exponam. Dicam autem quæ a quodam eorum, qui intus astiterunt, didici. Pater nempe nihil neque parvum, neque magnum nobis dixit, sed Pauli semper magnanimitatem imitans propria celat merita, et undique interrogantibus quid Imperatori dixerit, et quomodo persuaserit, et quomodo ipsius omnem excluserit iram, hæc verba referebat : Nihil nos ad rem contulimus, sed ipse Imperator, leniente Deo cor ipsius, et ante verba nostra omnem remisit iram solvitque furorem : et de gestis disserens, tanquam alio contumelia affecto, ita cuncta quæ acciderunt, sine ira commemorabat. Sed quæ celavit hic ex humilitate, hæc Deus in medium protulit. Quæ vero sunt hæc? paulo superius sermonem repetens vobis referam. Postquam enim ex urbe egressus est, omnes in tanta relinquens tristitia, multo graviora patiebatur, quam qui

in ipsis erant molestis. Primum nempe in via media conveniens eos, qui ad gestorum examen ab Imperatore missi erant, et ab illis doctus, quorsum essent missi, et mala civitatem invasura, tumultus, turbationes, fugam, timorem, anxietatem, pericula cogitans, lacrymarum fontes emittebat, cum viscera ipsi dissecarentur : patribus enim mos est multo magis dolere, cum filiis suis male habentibus nec adesse possint : quod et piissimus hic passus est, non mala tantum nos invasura deplorans, sed et quod nobis hæc patientibus procul abesset : verum et hoc pro nostra salute factum est. Ut hæc enim ab illis didicit, calidiores lacrymarum fontes emittebat, et cum majori supplicatione ad Deum confugiebat, et noctes insomnes ducebat supplicans, ut hæc patienti succurreret civitati, et ut Imperatoris mentem redderet mitiorem. Ut vero magnam civitatem illam ascendit, et regias ingressus est aulas, procul Imperatore constitit mutus, lacrymans, deorsum inclinatus, latitans, tanquam ipse esset qui omnia illa patrasset. Hoc autem faciebat, habitu, aspectu, luctibus prius movere volens ipsum ad misericordiam, et tum defensionem pro nobis incipere. Sola namque peccantibus relinquitur venia, tacere, et nihil pro gestis loqui. Volebat enim affectuum hunc quidem ejicere, illum vero introducere : ejicere quippe iram, tristitiam autem introducere, ut ita viam præpararet defensionis verbis : quod quidem et factum est. Et sicut Moses in montem ascendens, populo lapso mutus ipse constitit, donec ipsum Deus provocavit, dicens : « Dimitte me, et delebo populum hunc[1] : » ita et hic fecit. Ipsum itaque Imperator conspicatus lugentem, et deorsum inclinatum, accessit ipse, et quod patiebatur propter sacerdotis lacrymas, hoc verbis ad ipsum directis ostendit. Non enim indignantis, nec irascentis,

[1] Exod. xxxii, 10.

sed mœrentis, et dolore magis detenti : et quod hoc sit verum, ipsa audientes verba scietis. Non enim dixit : Quid tandem hoc est? pro hominibus scelestis et sceleratissimis, et quos nec oportuit vivere, venis legationem obiens, tyrannis, novatoribus, omni supplicio dignis? sed hæc omnia dimittens verba, defensionem composuit reverentia plenam et gravitate, et a se collata commemorabat beneficia, quibus per omne regni tempus civitatem nostram prosecutus est, et ad singula hæc repetebat: Hæccine me pro illis pati oportuit? quarum a me injuriarum has pœnas exegerunt? quid parvum, quidve magnum accusandum habentes, non me solum, verum et defunctos contumeliis affecerunt? Annon satis erat in vivis furorem satiare? sed nisi sepultos quoque contumeliose tractarent, nil magnum se facere putarunt. Iniqui fuerimus nos, ut ipsi putant : igitur mortuis parcere, qui nullam intulerunt injuriam, oportebat : non enim et illis hæc imputare valebant. Nonne semper hanc omnibus præposui civitatem, et patria desiderabiliorem esse putabam : et votum mihi continuum erat urbem illam respicere, et hoc apud omnes faciebam juramentum?

III. Hic amare ingemens pontifex, et ferventiores emittens lacrymas, non amplius tacuit : videbat enim Imperatoris defensionem culpam majorem nostram facere; sed graviter et amare de profundo gemens, Confitemur, inquit, Imperator, nec negare possumus amorem istum quem erga patriam nostram demonstrasti, et ideo maxime lugemus, quoniam sic amatæ dæmones inviderunt, et erga benefactorem ingrati sumus visi, ac summopere nos amantem exacerbavimus. Sive diruas, sive incendas, sive occidas, sive quodcumque aliud facias, nondum dignam de nobis pœnam exegeris, nos ipsos prævenientes innumeris mortibus miserius affecimus. Quid enim amarius esse possit,

quam cum benefactorem et sic diligentem injuste exacerbantes appareamus? et omnis hoc mundus discat, et nos ut admodum ingratos condemnet? Si Barbari civitatem nostram incursantes, mœnia diruissent, et incendissent domos, et abductis captivis abiissent, minus erat malum. Quare tandem ita? quoniam te vivente, et tantam in nos benevolentiam exhibente, spes erat illa cuncta gravia solutum iri, et nos iterum ad priorem formam redituros, et clariorem recepturos libertatem: nunc autem ablata benevolentia tua, et amoris vinculo violato, quod omni muro nobis erat tutius, ad quem jam confugiemus? quo poterimus alio respicere, tam dulci Domino et facili exacerbato patre? Itaque videntur quidem intolerabilia fecisse, sed passi sunt omnium gravissima, ad nullum hominem audentes respicere, nec ipsum spectare solem liberis valentes oculis, pudore undique palpebras contrahente, et occultari cogente: libertate ipsis ablata, captivis omnibus nunc miserius affecti sunt, et extremam sustinent ignominiam: et malorum magnitudinem cogitantes, et in quantum contumeliæ resilierunt, nec respirare possunt, cum omnes terram habitantes in sui vehementiorem accusationem ob eum qui injuria affectus est, attraxerint. Sed si velis, Imperator, est vulneri medicina, et tantis malis remedium. Sæpius et apud privatos homines hoc factum est, magnæ et intolerabiles offensiones, magnæ charitatis materia factæ sunt: sic et in natura nostra evenit. Cum enim hominem Deus fecit, et in paradisum induxit, et multo dignum fecit honore, tantam diabolus prosperitatem non ferens, invidit: et illum a data expulit dignitate[1]. Sed Deus non tantum ipsum non reliquit, verum et pro paradiso cœlum nobis aperuit, hoc ipso simul propriam demonstrans benignitatem, et diabolum magis puniens. Hoc et

[1] Gen. III.

tu facias: nunc omnia moverunt dæmones, ut omnium tibi gratissimam civitatem a benevolentia tua separarent: hoc vero tu nunc sciens, pœnam quamvis exigas, priori amicitia ne nos extrudas. Sed et si præter opinionem aliquid nunc dicere fas est, etiam nunc inter dilectarum primas ipsam scribe, si modo dæmonas hæc operatos vis ulcisci. Si nempe destruas et subruas et deleas, quæ prius illi voluerunt, hæc efficies: si vero iram dimittes, et te rursus ipsam amare, sicut prius amabas, confitearis: lethalem ipsis plagam intuleris, et ultimam ab ipsis ultionem exegeris, demonstrans non tantum nihil amplius ipsos per insidias perfecisse, verum et cuncta ipsis contraria, quam volebant, accidisse. Æquum autem fuerit, ut hæc facias, et civitatis miserearis, cui propter amicitiam tuam dæmones inviderunt. Nisi enim ipsam tam vehementer amasses, nec ipsam illi tanta insectati fuissent invidia. Itaque etsi mirandum est quod dicitur, est tamen verum, quod propter te et amicitiam tuam hæc passa sit. Quot incendiis, quanta subversione sunt hæc verba acerbiora, quæ respondens dicebas? Nunc te contumelia affectum dicis, et pertulisse quæ nullus unquam superiorum Imperatorum. Sed si velis, o humanissime et sapientissime, et multa pietate plene, diademate isto clariorem et majorem tibi coronam hæc afferet contumelia. Hoc nempe diadema est et tuæ virtutis insigne, et ejus qui dedit, liberalitatis indicium: sed corona ex hac humanitate contexta tuum solius erit et philosophiæ tuæ meritum: nec te tantum omnes admirabuntur propter istos lapides pretiosos, quantum propter victoriam de indignatione superata reportatam laudabunt. Dejecerunt statuas tuas? sed illis clariores restituere tibi licet. Si enim injuriæ auctoribus crimina remittas, et nullam ipsis inferas pœnam, non æream in foro tibi statuam erigent, nec auream, nec lapillis coagmentatam: sed omni

materia pretiosiori indutam, humanitate scilicet et misericordia. Talem in mente quisque sua te erigent, et tot habebis statuas, quot orbem habitant homines, et habitabunt. Non enim nos tantum, verum et post nos futuri, et post illos omnes hæc audient, et tanquam ipsi bene fuerint habiti, sic te admirabuntur et amabunt. Et quod hæc non assentans dicam, sed sic futurum sit omnino, antiquum tibi referam sermonem quemdam : ut discas non tantum exercitus, arma, pecunias, subditorum multitudinem, et alia hujusmodi splendidos facere reges consuevisse, quantum animi philosophiam et mansuetudinem. Fertur beatus Constantinus effigie sua aliquando lapidata, multis ipsum instigantibus ad supplicium de auctoribus contumeliæ sumendum, et dicentibus eos omnem ipsius faciem saxis vulnerasse, manu faciem palpans, et leniter ridens dixisse, Ego vero nusquam vulnus in fronte factum video, sed sanum quidem caput, sana vero et facies tota. Illi vero reveriti et confusi ab hoc iniquo destitere consilio : et hoc verbum hactenus canunt omnes : nec tantum temporis labefecit, aut hujus philosophiæ memoriam extinxit. Quot non sit hoc tropæis splendidius? Multas urbes ille condidit, et multos Barbaros superavit : sed meminimus illorum nihil : hoc autem verbum usque in præsentem diem canitur, et posteri nostri, et posteri illorum omnes id ipsum audient. Nec solum est admirandum, quod audient, verum etiam quod laudibus et faustis verbis prosequentur, dicentesque laudabunt, et audientes grate suscipient : nec ullus est qui hæc audiens, silere possit, quin pariter exclamet, et talia dicentem laudet, et innumera ipsi vel defuncto bona precetur. Quod si propter illud verbum apud homines tanta potitus est gloria, quot apud benignum Deum coronas assequetur? Quid autem opus est Constantinum et aliena exempla commemorare, cum te de pro-

priis meritis tuis opus sit exhortari? Recordare priorum, quando solemnitate hac superveniente per totum orbem terrarum Epistolam misisti jubentem carcere detentos dimitti, ipsis ignosci crimina: atque illis humanitatem tuam demonstrare non sufficientibus, per litteras dicebas: Utinam mihi liceret et defunctos revocare et resuscitare, et ad priorem vitam reducere. Horum nunc reminiscere verborum: ecce tempus defunctorum revocandorum, et resuscitandorum, et ad vitam reducendorum pristinam. Et hi namque jam mortui sunt, et priusquam judicium proferatur, ad ipsas tartari fores jam nunc civitas collocata est. Ipsam igitur inde resuscita sine pecuniis, sine impendio, sine tempore et ullo labore. Tibi namque satis est, tantum loqui, et revocare civitatem in tenebris jacentem. Nunc ipsam jube ab humanitate tua posthac appellari. Nec enim tantam habebit gratiam illi, qui ab initio se condidit, quantam sententiæ tuæ: nec immerito. Ille enim principio ipsi dato recessit: tu vero auctam et magnam effectam, et post multam hanc tranquillitatem destructam resuscitabis. Non fuisset adeo mirandum si hostibus ipsam capientibus, et Barbaris populantibus a periculo liberasses, quam est admirabile nunc pepercisse. Illud enim sæpe multi fecere reges, hoc autem tu solus operaberis et primus præter omnem expectationem. Et illud quidem minime mirandum, nec præter opinionem, sed est quotidianum opus, subditis præesse: quod autem tot et talia passus iram deponas, hoc omnem naturam excedit humanam. Cogita nunc non de civitate tantum illa tibi consultandum esse, verum et de gloria tua, imo vero de Christianismo toto. Nunc et Judæi et Græci, et totus terrarum orbis et Barbari, etenim et illi hæc audierunt, ad te respiciunt, expectantes ut videant, qualem de gestis sententiam feras: nempe si humanam protuleris et mitem, omnes de-

cretum laudabunt, et Deum glorificabunt, et inter se dicent: Papæ, quanta Christianismi potentia? hominem super terram habentem æqualem neminem, omnia delendi et perdendi dominum, cohibuit et refrenavit, et docuit philosophiam, quam nec homo privatus exhiberet. Vere magnus Christianorum Deus, qui ex hominibus Angelos facit, et omni necessitate naturali superiores constituit. Ne namque superfluum timorem illum timeas, nec toleres quosdam dicentes, reliquas civitates pejores futuras esse, et hac non punita imperium tuum magis contempturas. Si enim ad ultionem infirmus fuisses, et hæc operati te vi superassent, et par esset potentia, congruenter hæc suspicari oportebat. Si vero pavefacti, præque timore præmortui sunt, et ad tuos per me cucurrere pedes, nec aliud quotidie expectant quam barathrum, et supplicationes faciunt communes in cœlum respicientes, et Deum venire supplicant, et simul nobiscum legationem obire: et sicut in extremis constituti, de rebus suis singuli consulunt, quomodo non superfluus hic timor? Si jugulari fuissent jussi, tanta passi non fuissent, quanta patiuntur nunc, tot diebus in timore et tremore viventes, et superveniente vespere, auroram videre non expectantes: et die orto ad vesperam pervenire non sperant: multi et in feras inciderunt, dum sectantur deserta, in invia translati, nec viri tantum, verum et pueruli parvi, et mulieres liberæ et decoræ per multas noctes et dies in speluncis et convallibus, et deserti foraminibus latentes: et novus captivitatis modus civitatem detinet: ædificiis et muris stantibus, incensis civitatibus graviora patiuntur: nullo incumbente Barbaro, nec hoste apparente, captis miserius affecti sunt, et vel folium si moveatur, omnes ipsos per singulos terret dies. Hæc omnes sciunt: et si subversam ipsam vidissent, non sic essent castigati, ut nunc cum has ipsius audiere mise-

rias. Ne igitur hoc cogites, pejores futuras esse civitates reliquas. Non enim si civitates alias evertisses, sic eas castigasses, ut nunc per incertam futurorum expectationem, omni supplicio vehementius ipsos punis. Ne igitur ipsis ulterius calamitates producas, sed jam respirare concedas. Subditos nempe castigare, et gestorum exigere pœnas, facile penitus et promptum: iis vero qui contumelias intulerunt, parcere, et iis qui venia indigna patraverunt veniam dare, unius et vix alterius est, et maxime cum Imperator sit contumeliam passus. Et civitatem quidem metu subdere facile: omnes autem sui amantes constituere, iisque persuadere ut in regnum tuum se benevole habeant, et non tantum communes, verum et privatas pro tuo preces imperio fundant, difficile: licet infinitas quis expendat pecunias, et innumeros exercitus moveat, et quidquid operetur, non facile tot hominum affectum ad se ipsum attrahere poterit, quod nunc tibi facile erit et nullius negotii. Nam et beneficiis affecti, et qui audierint pariter cum iis, qui beneficia acceperint, erga te benevole afficientur. Quot pecuniis emisses, quot emisses laboribus, brevi temporis momento totum orbem acquirere, et omnibus futuris persuadere, ut quanta filiis suis optant, tanta et capiti tuo optarent. Si autem ab hominibus hæc, cogita quantam a Deo capies mercedem, non tantum eorum, quæ nunc fiunt, verum et quæ post hæc ab aliis peragentur. Si unquam enim contingat fieri tale quid, quale nunc factum est, quod Deus avertat, et injuriam passorum aliqui in contumeliam operatos insurgere velint, benignitas et philosophia tua pro omni ipsis erit disciplina et admonitione: rubore pudoreque afficientur tale disciplinæ exemplum habentes, inferiores apparere. Itaque omnium posterorum eris præceptor, et palmam ipsis præripies, licet ad ipsum philosophiæ verticem perve-

niant. Non enim par est, quempiam tantam incipere benignitatem primum, et ad alios respicientem eorum acta imitari. Quocirca quicumque post te humanitatem et mansuetudinem quantamcumque exhibuerint, tu cum illis mercedem accipies. Qui enim radicem præbuit, hic utique et fructuum auctor est. Propterea nunc quidem nemo tecum humanitatis mercedem partiri potest : tuum enim solius meritum est. Tu vero cum omnibus posteris, si qui tales unquam appareant, ex æquo meritum dividere poteris, et tantam reportare partem, quantam in discipulis præceptores : et si nemo talis fuerit, rursum tibi commendationes et laudes per singulas proveniunt generationes. Considera namque quale sit posteros omnes audire, quod tam magna civitate pœnæ et ultioni obnoxia, pavefactis omnibus, et horrefactis ducibus, præfectis et judicibus, ac ne vocem quidem pro miseris illis emittere audentibus, unus accedens senex Dei sacerdotium gerens, ex ipso aspectu solo et colloquio ad reverentiam Imperatorem movit : et quod nemini suorum subditorum concessit, uni hoc seni concessit, Dei leges reveritus. Etenim hoc quoque ipso non te parum, Imperator, civitas honoravit, quod me ad te legatum miserit ; sententiam enim de te optimam et pulcherrimam protulerunt, quod omni principatu tibi subjecto Dei sacerdotes anteponas, etsi viles esse contingat. Non ab illis vero tantum nunc venio, verum et ante illos a communi Angelorum domino missus sum, ut hæc dicam mitissimæ ac benignissimæ animæ tuæ : quod si hominibus ipsorum debita dimittatis, et pater cœlestis lapsus vobis dimittet[1]. Recordare igitur illius diei, quo omnes de actis rationem reddemus : cogita quod etiam si quid in te peccatum est, omnes abluere prævaricationes per judicium et sententiam istam poteris absque

[1] Matth. VI, 12.

laboribus, absque sudoribus. Alii nempe legati aurum et argentum, et alia hujusmodi dona ferunt: ego vero cum sacris ad imperium tuum legibus veni, et pro donis omnibus has prætendo, et te dominum tuum imitari supplico, qui quotidie a nobis contumeliam patiens non cessat bona sua omnibus ministrare. Et ne confundas spem nostram, nec promissiones irritas facias: etenim et hoc cum aliis te scire volo, quod si reconciliari velis, et pristinam civitati benevolentiam communicare, et hanc remittere justam indignationem, cum multa revertar fiducia: si vero mente tua civitatem asperneris, non tantum ipsam non repetam, nec ipsius solum videbo, verum et in reliquum prorsus negabo, et in aliam me civitatem conscribam. Ne mihi namque accidat in illam unquam ascribi patriam, erga quam humanissimus tu, et hominum cunctorum mitissimus, pacari reconciliarique non velis.

IV. Hæc et his plura locutus, sic Imperatorem pudefecit, ut idem fieret, quod et in Joseph olim contigit. Sicut enim ille tunc fratres conspicatus, lugere quidem volebat, sed dolorem tegebat, ne simulationem proderet: sic et Imperator lacrymabat quidem mente, non demonstrabat autem, omnium qui tunc aderant causa. Nec tamen usque in finem æstum celare potuit, verum et invitus superabatur. Post hanc enim concionem, secundis non opus habuit verbis, sed unum solum locutus est verbum, quod ipsum diademate multo magis ornavit. Quid autem hoc est? Et quid admirabile et magnum est, si iis, qui nos contumeliis affecerunt, iram remittamus hominibus existentibus, cum et ipsi homines simus; cum mundi dominus in terram descendens, et propter nos servus factus, et a beneficio affectis crucifixus, pro crucifixoribus suis patrem oraverit, dicens: « Ignosce illis, non enim

»sciunt quid faciunt[1]. » Quid igitur admirabile, si nos conservis ignoscamus ? Et quod hæc verba non sint simulatio, demonstrarunt quidem et reliqua opera, nec iis minus illud quod nunc sum relaturus. Ipsum enim hunc sacerdotem secum hanc solemnitatem celebrare volentem, invitum properare et festinare coëgit, et se civibus exhibere. Novi, inquit, nunc ipsorum animos conturbatos, et multas superesse calamitatis reliquias, abi, consolare. Si gubernatorem viderint, nec præteritæ reminiscentur tempestatis, verum et ipsam tristium memoriam omnem delebunt. Ut autem institit pontifex petens ut filium suum mitteret : volens ille manifeste demonstrare, se penitus iram mente delevisse : Orate, inquit, hæc auferri obstacula, hæc bella extingui, et ego veniam omnino. Quid anima mitius illa esse possit ? Confundantur Gentiles de reliquo, quin imo ne confundantur, sed erudiantur, et proprium omittentes errorem ad Christianismi virtutem redeant, nostram ab Imperatore et Pontifice docti philosophiam. Non enim hactenus tunc subsistit piissimus Imperator, sed et postquam ex urbe Sacerdos exivit, et pertransiit mare, misit ad eum quosdam, sciscitans et satagens, ne forte tempus tereretur, et civitati voluptatem diminueret, extra urbem solemnitatem peragens. Quis pater mitis tantam de contumeliam inferentibus curam egit ? Dicam et aliam justi laudem : his enim expeditis non festinavit, ut alius gloriæ cupidus, ipse litteras illam tristitiam solventes deferre : sed quoniam lentius ibat, alium quemdam velociter equitare doctum se prævertere rogavit, et bona civitati nuncia afferre, ne ex reditus sui tardatione tristitia prolongaretur. Quod enim ipse quærebat, solum erat, non ut ipse veniret bona hæc deferens voluptatis multæ plena, sed ut ocyus nobis pa-

[1] Luc. XXIII, 34.

tria respiraret. Quod igitur tunc fecistis, forum coronantes, et lucernas accendentes, et lectos ante officinas componentes, et tanquam nuper civitate nata, festum agentes, hoc aliter per omne facite tempus, non floribus, sed virtute vos coronantes, lumen per opera in anima vestra accendentes, spirituali gaudentes lætitia, et Deo assidue pro his omnibus gratias agere non desinamus : non tantum quoniam gravia solvit, verum quoniam et ipsa fieri permisit, ei multum ipsi nos debere confiteamur. Per utraque enim nobis civitatem ornavit. Hæc autem omnia secundum propheticum eloquium, filiis vestris annunciate[1], et filii vestri filiis suis, et illi rursum generationi posteræ, ut omnes qui usque ad consummationem futuri sunt, Dei humanitatem civitati exhibitam discentes, nos quidem beatificent tantam nactos benevolentiam : admirentur autem et dominum nostrum, qui sic lapsam civitatem relevavit, lucrentur et ipsi, perque talium gestorum exempla ad pietatem impellantur : non enim nos tantum, si ipsorum semper recordemur : verum et posteros, eorum quæ nobis evenerunt narratio maxime juvare poterit. Quæ omnia ratiocinantes, non tantum in gravium solutione, verum et in horum permissione semper clementissimo Deo gratias agamus, tum ex divinis Scripturis, tum ex iis, quæ nobis acciderunt, edocti eum omnia semper ad utilitatem nostram dispensare cum benignitate sibi semper convenienti : qua nos semper fruentes, cœlorum quoque regnum assequi contingat, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Joël. 1, 3.

HOMILIA

In dictum illud Apostoli : *Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes, quod tribulatio patientiam operatur*, et reliqua [1].

I. Laboriosum est quidem agricolæ boves jungere, vomerem trahere, sulcum ducere, semina spargere, hyemem ferre, frigus tolerare, fossam circumducere, ingruentum aquarum copiam a satis arcere, fluminum ripas altiores reddere, ac per medium agrum profundiores sulcos ducere, sed hæc operosa, quæque multo labore illum fatigant, levia fiunt ac facilia, dum spe concipit segetem vernantem agricola, falcem exacutam, ac repletam manipulis arcam, et fruges maturas, quæ multa cum lætitia domum deferuntur. Sic et gubernator sævis audacter se fluctibus committit, tempestatem et furens pelagus sæpe contemnit, ventos instabiles, marinas procellas, et longas peregrinationes, et in acie subeunda pericula, dum tropæa, victorias, et coronas secum reputat, quæ inde pariuntur. Ad quid autem hæc commemoravimus, aut quid hæc exempla sibi volunt? hinc nimirum occasionem arripere placuit vos ad audiendum cohortandi, atque ad labores pro virtute subeundos incitandi. Nam si propter spem futurorum, idque ut eorum aliquis ea bona consequi possit, quæ cum hac vita finiuntur, hæc illi sustinent, multo magis vos oportet in audiendo perseverare, ut spiritali doctrina imbuamini, ac pro vita æterna pugnam generose sudoresque tolerare. Nam illorum quidem

[1] Rom. v, 3.

incerta spes est ac temporaria, et sæpe dum sola expectatione lactantur, vitam finiunt, spe quidem se oblectantes, sed rebus ipsis necdum appropinquantes, tametsi graves illas difficultates exantlarint. Exempli causa, post multos illos labores ac sudores agricola nonnunquam, dum falcem exacuit, et ad messem se comparat, vel immissa ærugine, vel locustarum multitudine, vel immodica pluvia incidente, vel alia quapiam importata calamitate ex aëris intemperie, vacuis manibus domum revertitur, postquam labores quidem sustinuit, sed speratis frugibus excidit. Pari ratione gubernator dum mercium copia lætatur, expansis magna cum voluptate velis cum multa maria fuerit emensus, in ipso persæpe portus ingressu vel occurrente rupe vel ad saxum in mari latens aut ad scopulum aliquem allisa navi, ac inopinato ejusmodi casu perculsus cunctis mercibus amissis post infinita illa pericula vix salvo corpore nudus evadit. Sic et miles postquam innumeris sæpe pugnavit in præliis, adversarios repulit, hostesque devicit, dum in ipsa victoriæ expectatione versatur, nullis penitus commodis ex laboribus periculisque reportatis e vita discedit. At ejusmodi non sunt res nostræ: spes enim æternas, immotas, et firmas habent, quæque cum hac vita minime terminantur, sed ad immortalem beatamque vitam illam ac perpetuo duraturam spectant, et non modo nullis ex aëris intemperie vel inopinato rerum eventu patent incursibus, sed nec ab ipsa morte possunt deleri. Quin etiam dum sola spe fovemur, ejus in quovis etiam e vulgo fructus elucet, et quanta illi merces debeatur. Propterea beatus etiam Paulus clamabat dicens: « Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationi» bus[1]. » Ne, quæso, leviter prætereamus, quæ dicta sunt: sed quando, nescio quo casu, sermo nos rursus ad præ-

[1] Rom. v, 3.

clari gubernatoris Pauli portum appulit, in hujus dicti consideratione libenter immoremur, brevis quidem illius, sed a quo multa philosophia erudimur. Quid tandem est ergo quod dicit, et quid his nobis indicat verbis, « Non » solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus? » Paulo altius, si placet, doctrinæ sermonem ordiamur, et multam inde nobis perspicuitatem videbimus ac vim sententiarum emergere. Sed neminem corpus in mollitiem ac pigritiam resolvat: quin potius tanquam rore quodam spiritualis doctrinæ cupiditate recreetur. Etenim de tribulatione verba facimus, de cupiditate bonorum æternorum, de patientia, deque mercede, quam illi obtinent, qui minime supini sunt ac desides. Quid igitur sibi vult illud, « Non solum? » qui enim his verbis utitur, de multis aliis bonis se locutum esse indicat, quæ præcesserint, et cum illis istud adjicere, quod ex tribulatione nascitur: quam ob causam et ipse dicebat, « Non solum autem, sed et » gloriamur in tribulationibus. » Ut autem dilucidiora fiant hæc verba, nos ad brevem horam sustinete, dum prolixiori sermone doctrinam exponimus. Cum enim promulgata fuisset ab Apostolis prædicatio divina, et omnes orbis terrarum plagas religionis sermonem illi serentes obirent, errorem radicitus extirparent, patrias impiorum leges rescinderent, iniquitatem omnem exterminarent, terram expurgarent, atque ab idolis quidem, a fanis, altaribus, feriis ac ceremoniis inde nascentibus resilire juberent, unum autem, et solum universorum Deum agnoscere, spes futuras expectare; deque Patre, Filio, ac Spiritu sancto dissererent, de resurrectione philosopharentur, ac de regno cœlorum verba facerent: idcirco bellum exarsit grave, omniumque sævissimum, omnia tumultu, perturbatione, ac seditione redundabant, urbes omnes, populi ac domus omnes, omnis regio sive inculta esset, sive deserta: quod nimirum

antiquæ consuetudines labefactarentur, et quæ tandiu obtinuerat, anticipata opinio convelleretur, cum nova dogmata inveherentur, quæ nemo unquam audiverat : adversus ista sæviebant Reges, indignabantur magistratus, privati tumultuabantur, fora perturbabantur, tribunalia concitabantur, stringebantur enses, arma parabantur, et leges succensebant. Inde supplicia, pœnæ, minæque ac cuncta commovebantur, quæ inter homines gravia censentur : quemadmodum cum iratum est mare, atque infesta naufragia parturit, nihilo meliori erat in statu orbis terrarum, cum religionis causa tum filium pater abdicaret, a socru nurus dissideret, fratres dividerentur, domini in famulos indignarentur, natura quodammodo in se ipsam seditione commota insurgeret, nec civile tantum, sed gentile quoddam bellum domos omnes pervaderet. Verbum enim gladii in morem penetrans, et quod morbidum erat a sano resecans, magnam ubique seditionem et contentionem excitabat, et efficiebat, ut innumeræ undique adversus fideles inimicitiæ pugnæque insurgerent. Hinc fiebat, ut in carcerem alii detruderentur, alii ad judicia raperentur, et ad viam quæ tendit ad mortem : atque horum quidem bona publicabantur, illi vero et patria, et vita ipsa persæpe privabantur, et omni ex parte crebrius quam nix decidat, malis obsidebantur : intus pugnæ, foris timores, ab amicis, ab alienis, ab ipsis qui naturæ necessitudine conjuncti erant.

II. Hæc igitur cum cerneret beatus Paulus, ille terrarum orbis præceptor, et cœlestium dogmatum doctor, cum res quidem adversæ in manibus essent, et ante oculos versarentur, res autem prosperæ in spe tantum et promissione, regnum, inquam, cœlorum, et resurrectio, ac bonorum illorum adeptio, quæ cogitationem omnem ac sermonem excedunt : fornaces autem, sartagines, gla-

dii, supplicia, tormentorum et mortium genera omnia non spe, sed experientia perciperentur : qui vero adversus hæc omnia certaturi erant, non ita pridem ab altaribus, ab idolis, a deliciis, a luxuria et ebrietate ad fidem traducti fuissent, neque dum ad sublime quidquam de vita æterna versandum animo assuefacti, sed rebus præsentibus potius inhærerent : et verisimile esset fore ut multi eorum fatiscerent, conciderent animis, ac deficerent, cum singulis diebus obsiderentur : vide quid ille faciat, qui arcanorum particeps cœlestium fuerat, et sapientiam Pauli considera : de futuris assidue disserit apud illos, ponit ob oculos præmia, coronas ostendit, incitat eos, et spe bonorum æternorum consolatur. Quid autem dicit? « Existimamus enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis[1]. » Quid enim mihi vulnera, inquit, objicis, altaria, carnifices, supplicia, famem, proscriptiones, paupertatem, vincula et compedes? quæcumque volueris propone, quæ ab hominibus gravia censentur; nihil tamen præmiis illis, coronis, ac retributionibus dignum commemoras. Nam ista quidem una cum hac vita finiuntur, illa vero in infinito illo ævo finem non habent : hæc temporaria cum sint, prætereunt : illa cum sint immortalia, perpetuo permanent. Quod ipsum et alio loco subindicans dicebat : « Id quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis[2] : » sic quantitate qualitatem imminuit, et acerbitatem mitigat temporis brevitate. Quoniam enim gravia natura sua erant et molesta, quæ tum illis accidebant, brevitate molestiam minuit dicens : « Id enim quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ

[1] Rom. VIII, 18. — [2] 2 Cor. IV, 17.

» videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, » temporalia sunt : quæ autem non videntur æterna sunt. » Et rursus ut ad cognoscendam bonorum illius vitæ magnitudinem illos provehat, creaturam ipsam ob præsentia mala dolentem et congementem introducit, ac futura tanquam valde jucunda vehementer optantem, dum sic ait : « Etenim » creatura congemiscit, et simul parturit usque adhuc: » qua de causa yemit? qua de causa parturit? dum illa nimirum futura bona præstolatur, et in melius mutationem desiderat. « Nam et ipsa, inquit, creatura liberabi» tur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum » Dei : » cum vero audis eam gemere, ac parturire, noli ratione præditam illam arbitrari, sed idioma Scripturæ intellige. Cum enim vult Deus hominibus magnum aliquid ac jucundum per Prophetas annuntiare, ipsas etiam res inanimatas fingit miraculorum, quæ fiunt, magnitudinem percipere, non quod sensu præditam esse creaturam dicamus, sed ut per ea quæ hominibus quadrant, magnitudo miraculorum exprimi possit. Hoc nimirum et nos dicere solemus, cum inopinatum quid acciderit, ipsam urbem esse contristatam, solum ipsum mœstius esse redditum : et cum de sævis ac terribilibus sermo fit hominibus, ac ferina mente præditis, ita quis plerumque loquitur; ipsa fundamenta concussit, ipsi lapides eum timuerunt : non quod hunc lapides revera timuerint, sed ut summam cordis ejus feritatem et furorem possint exprimere. Hac etiam de causa mirabilis propheta David ea, quæ Judæis evenerant, bona commemorans, eamque voluptatem, qua perfusi erant, cum Ægypto liberati sunt, dicebat : « In exitu Israël de Ægypto, domus Jacob de populo bar» baro : facta est Judæa sanctificatio ejus, Israël potestas » ejus. Mare vidit et fugit, Jordanis conversus est retror» sum. Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni

» ovium, a facie Domini[1]. » Hoc vero nullus evenisse unquam audivit. Nam mare quidem et Jordanis retrorsum Dei jussu conversa sunt : montes autem et colles non exultaverunt, sed, ut ante dixi, cum summam voluptatem vellet exprimere, ac relaxationem ex ægyptiaca vexatione quæ illis contigerat, res etiam inanimatas exultare dicebat, ac tripudiare propter ea bona, quæ illis obvenerant : quemadmodum cum triste quidpiam nuntiare voluerit, quod nostra nobis peccata pepererint, ait, « Lugebit vi- » num, lugebit et vitis[2] » et alibi, « Viæ Sion lugent[3] : » sed et lacrymari res sensu destitutas ait, « Muri filiæ Sion de- » ducite lacrymas[4] : » imo et terram ipsam et Judæam lugere dicit atque ebriam esse tristitia, non quod hæc elementa id sentiant, sed, ut ante dixi, Prophetarum unusquisque, dum indicare vult ingentem bonorum magnitudinem, quæ Deus largitur, et suppliciorum, quæ propter scelera nostra nobis infliguntur, ita loquitur : quam ob causam beatus etiam Paulus creaturam ingemiscentem ac dolentem introducit, ut Dei donorum exprimere possit magnitudinem, quæ nos post hanc vitam excipient.

III. Verum hæc omnia sunt in spe, dicet quispiam : pusillanimis autem ac miser homo, non ita pridem ab idololatria liberatus, neque dum sciens de rebus futuris philosophari, non admodum his sermonibus corrigitur, sed in præsenti tempore consolationem aliquam optat invenire. Idcirco nimirum et sapiens hic magister, cuique nota sunt omnia, non modo ex bonis futuris consolatur, sed ex præsentibus etiam commodis cohortatur. Ac primum quidem ea, quæ jam orbi terrarum obvenerant, bona commemorat, quæ non in spe et expectatione sita erant, sed quibus reipsa fruebantur, quæ futurorum, et

[1] Psal. CXIII, 2. — [2] Isaï. XXIV, 7. — [3] Thren. I, 4. — [4] Id. II, 18.

eorum quæ sperantur maxima est et evidentissima demonstratio : cumque bene longum de fide sermonem texuisset, atque Patriarchæ Abraham mentionem fecisset, qui licet reluctante natura speravit tamen se patrem futurum, expectavit et credidit, quapropter et tandem fuit : inde ducta occasione cohortatur, ut nunquam ad ratiocinationum infirmitatem delabamur, sed animos nostros magnitudine fidei erigamus, attollamus, et alta sapiamus : deinde rerum, quas adepti jam sumus, explicat dignitatem. Quænam illa porro est? quod nimirum filium suum, inquit, unigenitum, genuinum, charissimum, dilectissimum, hunc Deus pro nobis sceleratis servis dedit, et innumeris peccatis gravatos, tantisque delictorum oneribus oppressos non a peccatis solum liberavit, sed et justos effecit, nihil grave imperans aut laboriosum aut molestum, sed fidem a nobis tantum requirens justos reddidit, sanctos effecit, in Dei filios adoptavit, hæredes regni instituit, Unigeniti cohæredes renuntiavit, resurrectionem promisit, corporum incorruptionem, conditionem et sortem eamdem cum Angelis, quæ rationem omnem ac mentem exuperat, habitationem in cœlis, conversationem cum ipso, ac Spiritus sancti gratiam jam inde nobis effudit, a diaboli nos possessione liberavit, nos a dæmonum servitute vindicavit, peccatum destruxit, maledictionem sustulit, inferorum portas confregit, paradisum aperuit, non Angelum, non Archangelum, sed ipsum Unigenitum pro salute nostra misit, sicut per Prophetam inquit, « Non legatus, neque Angelus, sed ipse Dominus salvos nos fecit[1]. » Hæc nonne sexcentis splendidiora sunt coronis? quod sanctificati sumus? quod justificati? quod per fidem? quod unigenito Dei Filio pro nobis descendente? quod Patre Filium suum dilectissimum propter nos tradente? quod

[1] Isaï. LXIII, 9.

Spiritum sanctum accepimus? quod cum omni facilitate? quod copiosa gratia donoque potiti sumus? His itaque dictis et cum paucis verbis omnia declarasset, rursus commemoratione spei sermonem finivit. Cum enim dixisset, « Justificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum » per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et » habuimus accessum per fidem in gratiam, in qua sta» mus, » adjecit, « Et gloriamur in spe gloriæ Dei [1]. » Postquam igitur dixit partim quæ jam evenerant, partim quæ eventura erant : nam quod justificati quidem sumus, quodque pro nobis et immolatus est Filius, et quod per eum accessum ad Patrem obtinuimus, quod gratiam et donum adepti sumus, quod a peccatis liberati sumus, quod ad Deum pacem habemus, et Spiritus sancti participes fuimus, hæc ex iis sunt quæ jam evenerant : quæ vero sunt eventura, gloria nimirum est illa ineffabilis, quod ipsum etiam adjecit dicens : « In qua stamus, et » gloriamur in spe gloriæ Dei [2] : » porro spes, ut ante dixi, ad pusillanimem auditorem erigendum et excitandum non admodum est idonea : vide quid rursus faciat, et constantiam Pauli considera ac philosophicam mentem. Ex illis enim ipsis, quæ tristitiam aut perturbationem afferre videbantur, et auditorem turbare, ex his consolationis et gloriationis coronas contexit. His enim omnibus enumeratis deinceps adjicit dicens : Non solum hæc aio, quæ nunc dixi, quod nimirum sanctificati sumus, quod justificati, quod per Unigenitum, quod gratia potiti sumus, quod pace, quod dono, quod remissione peccatorum, quod communicatione Spiritus sancti, quod omni cum facilitate, quod absque labore, absque sudore, quod sola fide, quod Filium misit unigenitum, quod unum quidem largitus est, alterum vero promisit, ineffabilem

[1] Rom. v, 1. — [2] Ibid. 2.

gloriam, immortalitatem, resurrectionem corporum, conditionem et sortem angelicam, consuetudinem cum Christo, habitationem in cœlis : hæc enim omnia verbis illis complexus est, « Gloriamur in spe gloriæ Dei. » Non hæc igitur solum dicit, quæ contigerunt, et quæ sunt futura : sed ea quoque ipsa, quæ inter homines molesta censentur, tribunalia nimirum, carceres, mortes, minas, famem, tormenta, sartagines, fornaces, deprædationem, bella, oppugnationes, pugnas, seditiones, contentiones, hæc quoque refert in numerum donorum ac recte factorum. Non enim ob illa solum, quæ dicta sunt, lætandum est atque gaudendum, sed in his etiam gloriandum, ut cum ait, « Nunc gaudeo in passionibus meis pro vobis, et » adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne » mea[1]. » Vides animam fortem, mentem sublimem, spiritum invictum, qui non ob coronas tantum gloriatur, sed et certaminibus ipsis oblectatur? non solum ob præmia gaudet, sed in luctis etiam exultat? non modo propter retributiones lætatur, sed et ipso pancratio gloriatur? Ne mihi enim regnum cœlorum commemora, neque coronas illas immarcescibiles, nec præmia, sed res ipsas præsentes, in quibus multa inest afflictio, labor, et molestia plurima : hæc profer in medium, et ostendere potero propter ista multo amplius esse gloriandum. Nam in profanis quidem agonibus laborem habent certamina, coronæ autem voluptatem : hic vero non ita; sed ante coronas ipsa certamina multam occasionem afferunt gloriandi. Atque ut hæc ita se habere intelligatis, unumquemque sanctorum per singulas generationes considerate, ut inquit ille, « Exemplum accipite, fratres, laboris et pa» tientiæ, Prophetas, qui locuti sunt verbum in nomine » Domini[2]. » Quin etiam hic ipse qui nobis hoc certamen

[1] Coloss. I, 24. — [2] Jacob. v, 10.

proposuit, et hoc spirituale theatrum convocavit, Paulus, inquam, postquam innumeras singulorum sanctorum afflictiones recensuit, quas neque nunc persequi numerando facile fuerit, adjungit dicens : « Circuierunt in me» lotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti : » quibus dignus non erat mundus[1], » et tamen propter hæc omnia lætabantur. Hoc vero cernere quivis potest, quando post carcerem et probra cæsi verberibus ejiciebantur : quid ait? Et illi quidem « ibant gaudentes a » conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine » Jesu contumeliam pati[2]. »

IV. Verum enim vero hæc nostra etiam ætate contigerunt, ac si velit, cogitet quivis ea quæ dico, qualia tempore persecutionum acciderint. Ingrediebatur virgo tenera et innupta, cera quavis mollius habens corpus, tum affixa eculeo derasis lateribus perfodiebatur, et sanguine tota perfusa erat; at perinde quasi sponsa esset potius, et in thalamo sederet, ita libenter ea quæ fiebant ob regnum cœlorum perferebat, in ipsis certaminibus coronam percipiens. Cogita quale spectaculum esset tyrannum cernere cum suis exercitibus, cum acuminatis ensibus, cum tot armis, quæ ab una puella vincebantur. Vides ipsam etiam afflictionem cum maxima gloriatione esse conjunctam? Vos vero nobis testes eorum estis quæ diximus : cum enim nondum mercedes neque præmia receperint Martyres, nec coronas, sed in pulverem ac cinerem abierint, summo studio ad eorum honores concurrimus, ac theatrum spirituale convocamus, victores eos renunciamus, et coronamus propter vulnera, sanguinem, tormenta, plagas, afflictiones illas et angustias : sic fit ut et ipsæ afflictiones gloriationem suam habeant vel ante retributionem. Cogita quantus vir esset tum temporis Paulus, cum carceres

[1] Hebr. xi, 37. — [2] Act. v, 41.

habitaret, et ad tribunalia traheretur, quam conspicuus, quam celebris, et illustris apud omnes appareret, præcipue vero apud eos, a quibus oppugnabatur, et insidiis appetebatur. Sed quid ego conspicuum hominibus eum fuisse dico, quando vel ipsis dæmonibus tum magis fuit formidabilis, cum virgis cæderetur? cum vero esset in vinculis, cum naufragia pateretur, tum maxima edebat miracula, tum magis adversarias potestates superabat. Cum igitur probe nosset, quantum ex his afflictionibus animæ lucrum obveniret, dicebat : « Cum infirmor, tunc potens sum : « deinde addit : » Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis, ut inhabitet in me virtus Christi[1]. » Idcirco etiam cum ad quosdam scriberet Corinthi degentes, et in eos inveheretur, qui de se magnifice sentiebant, alios vero damnabant, epistolæ formam exprimens nobis, coactus est suorum recte factorum imaginem depingere, idque non ex signis, non ex miraculis, non ex honore, non ex deliciis, sed ex carceribus, ex judiciis, ex fame, ex frigore, ex bellis, ex insidiis, ejusmodi verbis eos alloquens : « Ministri Christi sunt, ut minus sapiens » dico, plus ego[2] : » et indicans illud « plus », et in quo emineret, inquit, « In laboribus amplius, in carceribus abun» dantius, in plagis supra modum, in mortibus frequen» ter, » et quæ sequuntur : « Si gloriari oportet, in iis quæ » infirmitatis meæ sunt gloriabor. » Vides eum in his multo amplius gloriari, quam ob splendidas coronas sibi placere, atque idcirco dicere, « Non solum autem, sed et gloriamur » in tribulationibus ? » Quid est autem illud, « Non solum ? » Non solum, inquit, non animum despondemus afflicti, ærumnis oppressi, sed tanquam majorem ad honorem gloriamque provecti, gloriamur potius ob ea, quæ nobis

[1] 2 Cor. XII, 10. — [2] Id. XI, 23.

contingunt incommoda. Deinde quoniam maximam oriri gloriam, laudem et jactationem ex tribulationibus dixit, gloriam vero certum est voluptatem afferre : ubi enim voluptas est, omnino est etiam gloria : ubi vero talis gloria, ibi omnino est etiam voluptas : postquam igitur affligi splendidum quid et illustre esse demonstravit, et gloriationis occasionem afferre, alium ejus effectum maximum narrat fructumque summum ac stupendum. Quis ille porro sit videamus. « Scientes igitur, inquit, quod tribulatio » patientiam operatur, patientia autem probationem, pro» batio vero spem, spes autem non confundit. » Quid est, « scientes quod tribulatio patientiam operatur? » Hunc maximum fructum habet, quod hominem afflictum robustiorem reddit. Nam quemadmodum arbores, quæ in umbrosis ac ventorum expertibus locis aluntur, cum externa specie prospere germinent, molles fiunt atque fungosæ, et facile quovis incursu læduntur : quæ vero in excelsis montium verticibus sitæ sunt, a multis magnisque ventis agitantur, intemperiem aëris assidue ferunt, gravissima tempestate pulsantur, et multa nive feriuntur, ferro quovis robustiores evadunt : pari ratione corpora, quæ multis ac variis in deliciis educantur, quæ mollibus vestimentis ornantur, quæ continuis balneis et unguentis utuntur, ac diversi generis alimentis præter usum necessarium delicate fruuntur, prorsus ad sudores laboresque pro religione subeundos inutilia redduntur, maximoque supplicio sunt obnoxia : sic nimirum et animæ, quæ miseriarum expertem vitam ducunt, quæ deliciis affluunt, quæ libenter præsentibus rebus sunt deditæ, ac vitam doloris expertem præferunt afflictionibus pro regno cœlorum more sanctorum omnium subeundis, cera quavis molliores et imbecilliores effectæ, igni pabulum expo-

[1] Rom. v, 39.

nuntur æterno. Quæ vero periculis, laboribus et ærumnis afflictionis Dei causa tolerandæ sunt expositæ, atque in ipsis enutritæ, ferro ipso vel adamante solidiores fiunt ac generosiores, et ex eo quod assidue vexentur, inexpugnabiles adversariis redduntur, et invictum quemdam patientiæ ac fortitudinis habitum acquirunt. Et quemadmodum ii, qui cum primum navim conscendunt, nauseant et capitis vertigine laborant turbati ac fastidio correpti : qui vero multa longaque maria sunt emensi, qui millies se fluctibus audacter commiserunt, et crebra sunt passi naufragia, peregrinationem ejusmodi confidenter aggrediuntur : sic nimirum et anima, quæ multas sustinuit tentationes, et magnas pertulit afflictiones, laboribus deinceps assuefacta, et sibi comparato habitu patientiæ, non amplius est meticulosa, nec terroribus obnoxia, nec ingruentibus malis turbatur : sed assidua rerum quæ accidunt exercitatione, ac frequenti casuum meditatione roborata, quæcumque insurgunt incommoda fert facillime. Hoc itaque peritus ille cœlestis conversationis architectus indicans dicebat : « Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus : quoniam ante regni coronarumque cœlestium adeptionem maximum hinc præmium reportamus, dum per assiduas afflictiones tolerantior anima nostra redditur, et ratio fortior evadit. Hæc igitur omnia cum nobis explorata sint, dilectissimi, generose quæcumque accidunt adversa toleremus, quod, cum ita Deo visum fuerit, ad utilitatem nostram id fiat, neque spem abjiciamus, nec animis concidamus, afflictionum impressione prostrati, sed fortiter stantes pro collatis in nos beneficiis perpetuo gratias Deo agamus, ut et præsentibus fruamur bonis et futura dona consequamur, gratia, misericordia, et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria et imperium, simulque

sancto ac vivifico Spiritui, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA.

Habita in martyrio sive in Ecclesia, quæ est in Antiqua veteri petra, ubi pauci, ob delapsam pluviam convenerant. Quod frequenter conveniendum sit : neque oporteat eos, qui in peccatis sunt de salute desperare, sed pœnitentiam exhibere.

Qnid hoc est[1] ? Cum oporteret hodie totam civitatem adesse, ne maxima quidem pars convenit? An fortasse lutum et pluvia in causa fuit? Apage : non lutum, sed ignavus demissusque animus. Quam enim veniam consequantur ii qui non convenerunt, quando Martyres quidem ipsam vitam contempserunt; illi vero ut venirent, ne lutum quidem despicere ausi sunt? Quomodo beatos vos prædicem, qui convenistis? Quo pacto illos miseros ostendam, tum ob absentiam, tum ob absentiæ causam? Palam enim est illos, sæcularibus curis affixos, et pecuniarum amore, qui omnia pessumdat, vehementius incensos, a præclara hac festivitate abfuisse. Verum etiamsi absint, necessarium tamen nec abs re est absentes alloqui : nihil dubium quippe est eos hæc a vobis nunc præsentibus audituros esse. Quousque hæc pecuniarum rabies? quousque fornax isthæc, quæ nunquam exstinguitur, omnia invadet et incendet? Nescitis hanc flammam ignem illum inextinguibilem parere? tabem illam vermem illum virus jacu-

[1] Vide D. Guillon, tom. XVII, p. 78-84, et p. 173-179.

lantem generare? Si autem gehennam despicis, nec verba isthæc animum tuum commovent, eo quod supplicium in futurum mittatur; saltem præsentia id tibi suadeant. Annon scitis qualem fructum amor pecuniæ nuper exhibuerit? Annon hujusce rei monumenta ob oculos habetis? Annon manet adhuc tanti exitii demonstratio? Urbs tota plena est tanti naufragii reliquiis : et quocumque etiam procul abieris, quasi navi magna demersa, alius tabulam, alius remum, alius velum, alius sarcinarum partem penes se servat et circumfert. Sic in eo, qui nuper accidit, terræ motu, alius domo, alius agris, alius mancipiis, alius argento, alius auro relictis et distributis, latum exhibuere calamitatis spectaculum, effeceruntque ut tanti motus ubique monumenta dispergerentur. Et alius quidem insomnes transigens noctes, cum tot peccata ex tali habendi cupiditate accumulasset, domo et urbe relicta, fugitivus extra fines se contulit, rebus ad victum necessariis privatus, quotidie se in extremo periculo videns, gladios, carnifices et barathra imaginans, mille mortibus graviorem vitam ducit. Alii vero ejus bonis et possessionibus fruuntur, et qui pridem illi adulabantur, nunc ipsi insidias struunt. An hæc non satis fuerint vel ad eum, qui omni sensu careat, ad sanam mentem reducendum? Verum post tantam plagam, post tantam tempestatem, post tantam eversionem, post tantam et talem mutationem, quæ non ante totos triginta dies invecta est, tanta rursus insania correpti estis; et quam veniam, et quam excusationem habueritis? Neque tantum insanitis, sed ne huc quidem acceditis, ut hæc ediscatis. Nam absentes perinde atque præsentes alloquor, multo aggravatus mœrore, quod nec futurorum metu, nec præsentium experimento meliores evadant. Sed rapientes, avaritiæ studentes, quasi vermes in fimo in solicitudinum hujusmodi congerie in-

tercepti et infossi, ne semel quidem in hebdomade huc convenire curant, ut vel hoc discant, quo nempe in statu jaceant : ceu quadam phrenitide detenti, ipsi quidem nosse non possunt quomodo valeant, sed medicis opus habent, qui illos ab insania liberent. Sic qui illa pecuniarum rabie detenti sunt, aliis doctoribus opus habent, ut se rabie correptos esse sciant. Idcirco maxime ipsos rogo, oro ac deprecor, ad nos accedant, et verbi pharmaca accipiant. Non est penes me ferrum acutum, sed verbum ferro penetrabilius; non est penes me ignis, nec medicamentum quod mordeat et vim afferat; sed verba ferro vehementiora, quæ sine dolore medicinam afferant.

II. Cur ergo resilis, dic mihi, nec tantam pro anima, quantam pro carne adhibes curam et solicitudinem? Carne namque male se habente, pecunias expendis; et si fœnori dare oporteat, omnia profundis ad medicos advocandos. Si illi secare et urere velint, cum magna alacritate corpus offers, ut ipsum pro lubito curent. Anima autem vermibus scatente, dic mihi, non accedis sermonem auditurus, qui tabem illam expurget : et hoc cum neque pecuniæ sint profundendæ, nec tantus dolor subeundus? sed te ipsum in omnimodam perniciem conjicis. Et quomodo hæc venia digna fuerint? Si enim dicerem, avarus, raptor, fornicator, adulter, ne accedant ad Ecclesiam, si expellerem et persequerer illos omnes qui in peccatis sunt, ne sic quidem excusatio foret; oporteret enim ab iis purgatum accedere. Nunc autem non hoc dico; sed licet fornicceris, adulter sis, rapias, pecunias colligas, in Ecclesiam accede, ut hæc non ultra admittere discas. Huc omnes attraho, et verbi retia undique expandens, non sanos, sed ægros hic capere volo. Hæc quotidie dico : Veni, et mecum sanitatem accipe. Nam ego quoque medicus pharmacis opus habeo. Homo namque sum, ejusdem tecum naturæ affec-

tibus subditus : verbis opus est mihi, quæ inordinatum vinculum frenent : neque vitam duco tranquillam, curis et tumultu vacuam; sed agitor ipse quoque concupiscentiæ tumultibus, et perturbationum fluctibus. Sed cur vel me vel alium dixerim, quando is ipse qui cœlos attingebat Paulus, multa opus habebat curatione; et quod ea opus habuerit, ipse nobis declaravit. Neque ille tranquillam agebat vitam; sed multa inibat certamina, ideoque dicebat : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, » ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar[1]. » Castigabat autem illud, quod insurgebat, et in servitutem redigebat id quod frenum admittere nolebat. Ideoque alios monebat, dicens, « Qui videtur stare, videat ne cadat. » Paulus autem non tranquillitate fruebatur; sed haud secus quam ii qui in mari navigant, multos undique fluctus concitari videbat. Quis ausit dicere se non egere correctione, curatione, et perpetuis vigiliis? Veni igitur, et mecum doctore curationem adhibe. Quod si sanus es, ideo accede ut sanior evadas. Verbum enim et morbo affectos ab ægritudine liberat, et morbo liberos firmiores reddit; utpote quod et admissa corrigat, et adversus nondum admissa præservet. Si non hoc, aliud habes peccatum. « Quis » enim gloriabitur se castum habere cor? aut quis fidenter » dixerit se mundum esse a peccato[2]? » Ne igitur, quia peccasti, te pudeat accedere; imo ob hoc ipsum accede. Nemo enim dicit, quia ulcus habeo, medicum non accerso, neque pharmacum accipio. Imo ob hoc ipsum maxime et medici advocandi sunt, et pharmacorum vim requirere opus est. Scimus etiam nos ignoscere, quia et ipsi aliis peccatis sumus obnoxii. Ideo namque Deus non Angelos dedit nobis doctores. Neque Gabrielem desuper mittens ipsum gregi præfecit; sed ex ipso ovili pastores

[1] I Cor. IX, 27. — [2] Prov. XX, 9.

assumit, ex ovibus gregis ducem, qui ad ignoscendum subditis pronus sit, et infirmitatem propriam perpendens, non insurgat adversus gregarios; sed frenum habeat, et humilitatis causam, suæ nempe conscientiæ necessitatem. Quod autem hæc non augurando dicta fuerint, audi Paulum hæc scribentem et philosophantem : ad Hebræos enim scribens, sic ait : «Omnis namque Pontifex ex hominibus » assumptus, pro hominibus constituitur, ut offerat dona et sacrificia; qui condolere possit iis qui ignorant et er- » rant : quoniam et ipse circumdatus est infirmitate : et » propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam » et pro semetipso offerre pro peccatis[1]. » Vides-ne quam optimam nobis causam dixerit, ob quam non Angeli, non Archangeli; sed homines Ecclesiis præficiantur? ut condolere possint iis, qui ejusdem sunt naturæ; peccatorum suorum conscientiam ceu maximam humilitatis disciplinam habentes? Etenim et ipse, inquit, circumdatus est infirmitate, et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis. Hoc ipsum nunc quoque efficitur. In hac quippe sacra mensa astantes, et tremendum sacrificium offerentes; quemadmodum pro populi delictis veniam petimus, ita pro nostris quoque rogamus, oramus, deprecamur, et pro omnibus sacrificium offerimus. . . . .

Hic deest pagina, ut apparet avulsa.

III. Ne mihi avarum, ventris servum, et eum, qui naturæ nobilitatem nequitiæ prodidit, adduxeris; sed hunc, et eos qui sicut ille archetypum servarunt, et regium characterem ac formam non labefactarunt : et tunc scies quid sit homo. Nam hic quoque homo erat, mulieris partu natus, et lacte nutritus : in terra habitabat, aerem

[1] Hebr. v, 1.

spirabat, et omnia, quæ nobis, ipsi quoque communia erant. Communia, inquam, ea quæ ad naturam pertinent: sed quoniam ea quæ ad vitæ institutum spectant egregia erant, ideo hac tanta gratia fulsit. Atqui non pecuniis instructus erat, non generis splendore, non verborum gravitate, non linguæ acumine, non servorum grege, nec eunuchorum agmine: non domus ipsi deaurato tecto, non sericæ vestes, non mensa deliciis referta, non aliud quidpiam ex iis, quæ multi beata esse reputant. Sed extrema paupertas. Non illi ad victum necessaria suppetebant; sed apud viduam mulierem, illamque Sidoniam emendicabat, manum extendens et panem petens. Habitaculum ipsi erat spelunca, vestimentum pellis, mensa terra, progenitores ignobiles et ne nomine quidem noti, patria vilis, vita agrestis. Attamen nihil horum impedimento ipsi fuit, ad splendorem et celebritatem. Sed etiam regibus omnibus opulentior, et philosophis cunctis rethoribusque sapientior, et illis qui diademate insigniuntur illustrior erat: et ex patria magis decorabatur, quam ii qui regias urbes possident: orbem namque patriam habebat; imo etiam orbis ipsi ceu parva urbs erat, clamatque Paulus dicens: « Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, quibus di» gnus non erat mundus[1]. » Etenim in superna civitate versabatur, cujus artifex et conditor est Deus. Ideo tibi pauperem et agrestem virum induxi gloria conspicuum, ut nullum obtentum haberes. Nam si divitem et sapientem induxissem, dicere potuisses, paupertas et ignorantia impedit, quominus talis efficiar; nunc autem ad nullum talem obtentum confugere potes: nam et ille pauper erat, omniumque hominum pauperrimus: in deserto habitabat; a majoribus et a patria ignobilis, necnon ab aliis omnibus. Attamen ille plus quam sol effulsit, et illo tempore et

[1] Hebr. XI, 37.

nunc quoque, et quantam sol respicit terram, tantam ejus gloria pervadit, etiamsi ante tot sæcula exstiterit, sed tantum tempus ejus memoriam non extinxit : et merito quidem. Talis namque res est virtus, immortalis quæ plus quam sol effulgeat. Verum, ut jam dixi, neque enim oportet nos, in Prophetæ laudum pelagus delatos, instituti argumenti oblivisci; hic quoque illa exhibet, quæ de Moyse dicta sunt. Quia enim verisimile erat illum, ex præclare gestis elatum, non admodum pronum fore ad veniam multis concedendam; vide quid faciat Deus. Permittit illum gratia sua nudari, ut infirmitatem ipsius ostendat. Imo vero e re fuerit ut primo ostendamus quomodo non esset ad veniam concedendam pronus. Quia enim clauserat cœlum, et terram infructuosam reddiderat, famesque erat; fames, inquam, omnium acerbissima, aquæ absumptæ erant, exsiccata herba, flumina defecerant, formidabilisque erat terræ facies, mortem minitans; famesque ulterius procedens sæviebat, miserrimam inducens mortem. Ipse vero neque sic inflexus est; sed abiens, in montis cacumine sedem posuit, cum Judaïcum populum in tam gravem calamitatem et tabem conjecisset. Sed benignus Deus ejusque ineffabilis bonitas tantam severitatem non tulit. Sed quoniam ille ipsum precari nolebat ut calamitatem auferret; cum tamen Deus sine illo id perficere nollet; vide quid factum sit. Primo cum illo rem communicat, et pluviam mittit. Viden' in hoc etiam Dei benignitatem et humanitatem, atque honorem quo sanctum virum prosequebatur? Neque enim prius imbres emisit, quam illum esset allocutus, et quid futurum esset dixit, illumque misit futuræ rerum abundantiæ præconem. Quia enim per illum tristia evenerant, voluit illum bonorum lætorumque nuntium esse, atque ex monte eductum illum misit qui ubique imbrium adventum et cessaturam esse

famem prædiceret. Attamen cum pluvia decidisset, et brevi rerum omnium copia advecta fuisset, congregatos ille Sacerdotes Baalis numero quadringentos, imo quadringentos et octoginta jugulavit, et sanguinis torrentes emisit.

IV. Quid hæc ad institutum nostrum? Ne turberis, o dilecte, ad dictorum finem jam propero. Postquam enim lucernam illam demisit, et victoriam reportavit, splendidumque tropæum erexit, ac Sacerdotum cædem patravit, abiit ille gaudens et de gestis magnifice sentiens. Misit ad illum uxor Achaabi meretricula vilis et spernenda dicens : « Hæc faciant mihi dii et hæc addant, si non posuero cras » animam tuam sicut unum ex his Sacerdotibus. Et timuit » ille, et fugit viam quadraginta dierum[1]. » Quid ergo? anima illa cœlum attingens : is qui totum mundum despiciebat, qui famem tantam contempserat, qui contra regem et tyrannum hujusmodi insurrexerat, qui cœlum clauserat et aperuerat, qui nunc pluviam , nunc lucernam demittebat, qui naturæ necessitates conculcaverat, qui comprehendi non poterat et ubique confidebat; hic repente post tot præclare gesta, post tantam fiduciam, unius fornicariæ puellæ minas, verbo tantum prolatas, non tulit; sed profugus et exul efficitur, ad desertum confugit, et per quadraginta dierum iter recedit? Quænam hujus rei causa est? Deus gratia sua nudavit illum, tunc apparuit naturæ infirmitas. Monstravit Deus Prophetam, monstravit et hominem, ut discerent ea quæ tunc gesta fuerant, gratiæ opus fuisse. Hæc porro faciebat ut illum ad veniam multis concedendam pronum redderet, utque arrogantiam ex præclare gestis partam succideret et cohiberet. Quod autem magnum quidpiam de se sentiret et imaginaretur, quodque contra alios omnes insurgeret;

[1] 3 Reg. xix, 2.

illum ipsum rei testem vobis proferant. Cum enim Deus ipsum adiit, et interrogavit cur isto in loco versaretur, dicens : « Quid tibi hic est, o Elia[1] ? » illud vero, Quid tibi hic est, interrogavit, non ut ipse disceret; sed ut arcana mentis ipsius vobis revelaret; nam cum Christus Chananæam interrogavit; non id fecit ut disceret, sed ut fidei thesaurum in ipsa repositum nos doceret. Interrogat igitur illum cur tantum iter susceperit, ac relictis urbibus et populis desertum delegerit; non ut ipse disceret : quomodo enim qui omnia sciebat; sed ut nos doceret per responsionem ejus secreta mentis ipsius, et quod ipse ut perterrefactus in formidinem incideret permisisset, nec tamen impulisset; concessisset, neque operatus fuisset. Sed nudavit illum gratia tantum, et ille victus est. Cum ergo dixisset, quid tibi hic Elia; audiamus quid ille dixerit : « Altaria tua diruerunt, et Prophetas tuos occiderunt; et » ego relictus sum solus, et quærunt animam meam[2]. » Vides-ne quod omnes periisse putaret, et se solum superesse, ac post illum nullum esse alium, quod paulatim illum in arrogantiam deducere potuisset. Ideoque Deus, ut hanc falsam ejus opinionem amoveret, ait : « Reliqui mihi » septem millia virorum, qui genu flexerunt ante Baal[3]. » Quoniam igitur quando siccitatem induxerat, ipse persistiterat, ut castigatio illa augeretur, et postea de se ipso altum sapiebat, ac si solus esset tanti meriti; permisit Deus ut infirmitatis suæ sensum et experimentum caperet, docens quot essent qui salutem consequerentur, per hæc ambo ejus animum deprimens, suadensque ut ubique modeste ageret, et ad ignoscendum cæteris pronus esset, ac zelo suo benignitatem admisceret.

V. Quod si volueris eadem ipsa in Novo Testamento videre, rursum tibi coryphæos, turres, propugnatores, et

[1] 3 Reg. XIX, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. 18.

præcipuos qui hic floruere in medium adducere conabimur. Sicut Moysem et Eliam, sic Paulum et Petrum in Novo Testamento proferemus. Quemadmodum enim illi ambo, alius Ægyptii unius; alius meretricis unius minas formidantes in fugam versi sunt; sic et Petrus, fulcrum illud, fundamentum et columna, post millia præcepta, post tot mirabilia, post tantam philosophiam; non reginæ, neque viri, sed ostiariæ puellæ minas timuit [1]. Eratque illud prioribus longe gravius : illi namque timentes, fugerunt tantum; hic autem gravissimo lapsu cecidit, ut omnes sciunt; quia enim gratia nudatus est, infirmitas ejus apparuit deserente se Dei cura. Permisit autem Deus ut caderet, quia illum totius orbis principem constituturus erat; ut suorum memor delictorum, iis qui deinceps supplantandi forent, pronus esset ad veniam concedendam. Quod autem hæc non ex conjectura dicam audi ipsum Christum dicentem : « Simon, Simon, quoties expetiit te Satanas, ut cribaret tanquam triticum. Et ego pro » te rogavi ut non deficiat fides tua : et tu aliquando con» versus confirma fratres tuos [2]. » Hanc mihi, inquit, auxilii præstiti da retributionem. Nisi enim mea adjutus fuisses providentia, illius incursionem per te ferre non potuisses. Tua ergo cogitans, aliis esto propitius : illud enim, « Confirma, » hoc subindicat : illos qui vacillant confirma, illis te attemperans : manum porrige, humanitatem exhibens multam. Et Paulus, leone quovis audacior, imperterritus ille animus, id ipsum passus est. Et vide quomodo sæpe ostendat se humilitatis pharmaco opus habere : Corinthiis namque scribens ait : « Nolo au» tem vos ignorare, fratres, de tribulatione nostra, quæ » facta est nobis in Asia, quoniam supra modum gravati su» mus supra virtutem. Sed ipsi in nobismetipsis responsum

[1] Joan. XVIII, 17. — [2] Luc. XXII, 31.

» mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed » in Deo qui suscitat mortuos, qui de tantis periculis nos » eripuit. Speramus autem quod nos eripiet[1]. » Desperabamus, inquit, neque expectabamus nos vivere posse. Sed nos morituros esse putabamus. Hoc enim significat illud, « Ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus. » Hoc res ipsæ nobis respondebant, nos omnino perituros esse. Cur concessit Deus, ut ad tot tantaque pericula veniremus ? Ut fidentes non essemus in nobis ; sed in Deo qui suscitat mortuos; id est, ut non altum sapiamus, non extollamur de bonis operibus. Quod subinde clarius dicit, ita scribens. Postquam enim dixerat se in cœlum raptum et in paradisum ingressum fuisse, atque arcana illa verba audivisse [2], subjunxit, « Et ne magnitudo revelationum » extollat me, datus est mihi stimulus carni, angelus Sa» tanæ, ut me colaphizet. » Hic subindicat illos qui se vexabant, qui sibi molestiam pariebant et se in carcerem conjiciebant. Singulos enim illorum Satanam vocat. Permissum autem fuit, inquit, ut tentationes sustinerem, ut arrogantia mea reprimeretur, et ut modeste agere discerem. Ideoqne cum Deum rogassem, id quod petebam non impetravi. Sed insidiis expositus perpetuo mansi, ærumnas habens in pharmacum humilitatis. Ac vita quam pridem et ante conversionem duxerat, satis erat ad illum ad sanam mentem reducendum. Nam qui ad pedes Gamalielis sederat, qui accurate secundum paternam legem vitam agebat, qui paternarum traditionum æmulator erat, qui Prophetas quotidie evolvebat, qui in lege educatus fuerat; hic Christum qui advenerat, et miracula patrabat, qui talia loquebatur, et Scripturæ dicta proponebat, atque interpretabatur, non admisit. Sed postquam crucifixus fuerat et resurrexerat, ipsum persequebatur, ac mille

[1] Cor. I, 8. — [2] 2 Cor. XII, 7.

manibus ejus discipulum lapidibus impetivit, et contra Ecclesias bellum gerebat, atque lupo quovis ferocior erat. Et donec lux superne refulsit, et vox ad veritatem illum attrahens delata est, ex se quid facere oporteret scire non poterat. Ideoque ipse frequenter in Epistolis caput inclinans hæc versat, atque, ut ita dicam, sese obtegit præ pudore eorum quæ pridem fecerat : ac Timotheo scribens dicebat : « Gratias ago ei, qui me confortavit Christo, quia » fidelem me existimavit, ponens in ministerio, qui prius » blasphemus fui et persecutor et contumeliosus. Sed mi» sericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incre» dulitate [1]. » Et rursum, « Ideo misericordiam consecutus » sum, ut in me primo ostenderet Deus omnem patien» tiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in » vitam æternam [2]. » Et Corinthiis scribens dicebat : « Qui » non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum » Ecclesiam [3]. »

VI. Hæc autem omnia fiebant, illosque Deus deserebat gratia sua nudatos, ut postquam infirmitatem suam didicerant, et quomodo nihil possit homo sine superna ope ; cum ad judicialem thronum ascenderent, cum præfecti et principes constituerentur, multam humanitatem et attemperationem exhiberent, atque ad veniam subditis concedendam proni essent. Ideoque Galatis scribens dicebat : « Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, » vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi, conside» rans te ipsum ne et tu tenteris [4]. » Hæc itaque scientes, protervos et contumaces attrahamus, et ad veniam peccantibus concedendam proni simus, multamque benignitatem exhibeamus cum divinis legibus ; ut et ipsi multam peccatorum veniam consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri

[1] 1 Tim. I, 12. — [2] Ibid. 16. — [3] 1 Cor. XV, 9. — [4] Galat. VI, 1.

gloria, una cum Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA

Post terræ motum.

Etsi adversa valetudo impedierit, quominus vobiscum spiritualem chorum ageremus, vos tamen itineris labor non deterruit. Licet enim labor ille vos multo sudore perfusos huc adduxerit : at verbi doctrina cum ægritudinem meam in bonam valetudinem mutavit, tum laborem vestrum per psalmodiam recreavit. Idcirco neque ego ob infirmitatem linguam coërcui, neque vos defatigationis ergo audire abnuistis; sed simul atque sermo prodiit, defatigatio abcessit; cum primum doctrina prolata est, lassitudo aufugit. Nam ægritudo et defatigatio, corporis sunt; doctrina vero, animi opus atque medicina. Quantum autem corpori præstat anima, tantum hujus opera sunt præstantiora. Ideoque non morbo tantum, sed sexcentis etiam aliis ingruentibus obicibus vestram charitatem complecti nunquam cessavi : neque hodie ab hac præclara solemnitate abesse volui. Sed hactenus quidem lecto affixi eramus; Deus tamen non permisit, ut fame penitus deficeremus. Ut enim vobis fames est non audire, sic et mihi fames non concionari. Ad eumdem modum et mater ægrotans, extrahi mammam suam ab infante malit, quam ipsum fame tabescentem videre : trahatur et mihi corpus. Quis enim non lubens pro vobis etiam sanguinem fuderit, viris tanta pietate, tanto audiendi studio ferventibus : qui tam exiguo temporis momento pœnitentiam exhibeatis ? Inter

diem et noctem discrimen non nostis; sed utrumque tempus diem facitis : non aërem mutantes, sed pervigiliis noctes illustrantes. Noctes vobis insomnes, somni tyrannis soluta est. Christi namque amor, naturæ infirmitatem vicit. Ab humana conditione corpora liberastis, quod Virtutes imitemini, dum tantas vigilias suscipitis, diuturnum jejunium, tantum itineris laborem ; laborem scilicet si natura, quietem, si voluntas spectetur. Hic timoris fructus, hic ex terræ motu proventus; proventus nempe nunquam consumendus; proventus qui et pauperum facultates auget, et divitibus divitiarum accessio est : non novit divitias, non novit paupertatem. Venit terræ motus, et vitæ inæqualitatem sustulit. Ubi nunc sunt qui sericis induebantur? ubi aurum? Hæc omnia evolarunt, facilius, quam araneæ tela, dissipata sunt, et fluxa magis, quam verni flores, deprehensa sunt. At quia paratum vestrum animum video, lautiorem vobis mensam apponere volo. Corpora vestra fessa, sed animum vegetum perspicio. Multi sudorum fontes, sed conscientiam abstergunt. Nam si athletæ sanguine perfunduntur, ut lauri foliis donentur, quæ hodie data, cras marcescent; multo magis vos, qui bonorum operum certamen iniistis, par est nec succumbere nec emolliri laboribus pro virtute susceptis. Vestrum theatrum mihi corona est, unusque vestrum auditor perinde mihi est, atque tota civitas. Alii enim crateras potu coronarunt; alii satanica convivia celebrarunt; alii lautam apparavere mensam; vos autem pervigilium tantum peregistis, totamque urbem vestigiis sanctorum pedum vestrorum emundastis, incessu forum emensi estis, et aërem sanctificastis. Aër quippe sanctus efficitur per psalmodiam, ut audistis hodie Deum Moysi dicentem : « Locus enim, in quo stas, terra sancta est[1]. » Sanctificastis

[1] Exod. III, 5.

solum, forum; urbem nobis Ecclesiam fecistis. Ac sicut torrens erumpens magno aquarum impetu omnia evertit; sic torrens ille spiritualis, flumen Dei lætificans civitatem Dei repletum est aquis, atque impietatis cœnum expurgavit[1]. Nemo impudicus; imo si quis impudicus adhuc est, is transformatur. Vocem audit, et animus transformatur: intrat melodia, et impietas transmutatur: fugantur avaritiæ morbi. Etiamsi vero non fugentur, at quemadmodum feræ hyeme se in lustris continent; sic et animus luxurians sese abdit: ac sicut serpentes frigore eorum corpora congelante, in ima se recipiunt, sic et illiberales et serviles animi affectiones, ceu in profundum quoddam sese demergunt et abdunt. Utique ii, qui hæc circumferunt, pudore afficiuntur. Nam ea quidem circumferunt, sed emortua. Ipsis quippe melodia cantusque vester hyemis loco est. In avari aures vox intrat: ac licet morbum non ejiciat, sopit tamen et quasi mortuum reddit. In aures intrat impudici et superbi; etsi non extinguat impudicitiam et superbiam, utramque tamen ceu defodit. Neque vero modica res est, cum nequitia non libere prodire audet. Dicebam et heri, magnum ex terræ motibus emergere fructum. Vidistis Domini clementiam, qui dum urbem concutit, mentem firmat; dum fundamenta commovet, animi sensa constare procurat; dum urbem labefactat, animum roborat? Ejus benignitatem cogita: tantillum exagitavit, et in perpetuum firmavit. Bidui terræ motus fuit, at in perpetuum pietas maneat. Ad modicum tempus doluistis, at in perpetuum radices misistis. Bene quippe novi ex timore Dei pietatem vestram radices posuisse. Etsi remissio sit, manet utique fructus. Non ultra spinæ aderunt, quæ suffocent, neque pluvia exundans obruet: probe vos timor excoluit, doctrinæque meæ opem

[1] Psal. XLV, 5, et LXIV, 10.

tulit. Me tacente, fundamenta loquuntur : me tacente, terræ motus tubæ clangore clariorem emittit vocem hujusmodi : « Misericors et miserator Dominus ; longanimis et mul- » tum misericors[1]. » Accessi, non ut vos obruerem, sed ut nervos nobis adderem. Hæc terræ motus loquitur, ac vocem emittit : Terrui vos ; non ut molestia afficerem, sed ut cautiores præstarem. Dictis, quæso, animum diligenter advertite. Cum sermo viribus deficeret, clamandi partes pœna suscepit ; cum doctrina robur amitteret, timor in auxilium venit. Hæc vobis locuturus ad modicum venio, et quæ mea sunt præsto : cum autem vos strinxero, tum sermoni tradam, ut ne frustra sermo laboret : lapides pullulantesque spinas invenio, et arvum expurgo, ut sermo larga manu sementem jaciat. Quid vobis damni ex brevi mœrore ? Ex hominibus Angeli effecti estis : in cœlum, etsi non loco, at moribus translati estis. Quod autem non ex adulatione loquar, res ipsæ testificantur. Quid enim vobis ad pœnitentiæ rationem defuit ? Invidiam ejecistis, illiberales affectus exterminastis : virtutem conseruistis, totam noctem pervigiliis sacris agentes, cum multa charitate et ingenti animi fervore. Nemo usurarum meminit, nemo de avaritia loquitur : nec solum a peccatis mundæ manus sunt, sed etiam lingua ab iniquitate et contumelia libera. Nemo injuriam proximo infert, nemo Satanica adit convivia. Ædes mundæ sunt, forum sordibus purgatum. Accedente vespera nusquam juvenum chori, theatricas modulantium cantilenas. Chori certe sunt, at non lasciviæ : chori utique, sed recte factorum. In foro hymnos audire est : ex domi vero sedentibus, alium psallentem, alium hymnos canentem. Nox advenit, et omnes in Ecclesiam tranquillum portum fluctibusque vacuum conveniunt. Putabam ego fore, ut post unum alterumve

[1] Psal. cii, 8.

diem, vigiliæ corpora dejicerent : nunc autem quanto vigiliæ longius procedunt, tanto vobis major amoris fit accessio. Qui psallebant defecerunt, et vos viriliter agitis : qui psallebant defessi sunt, et vos viribus nervisque aucti estis. Ubi sunt nunc, rogo, divites? discant pauperum philosophiam. Dormiunt illi, pauperes vero in pavimento positi non dormiunt, sed genua flectunt, Paulum et Silam imitantes. Verum illi psallebant[1], et concutiebant carcerem; vos autem psallitis, et quassatam urbem firmastis. Rerum contrarii fines; sed utraque ad gloriam Dei vergunt. Ille namque carcerem concussit, ut infidelium mentem quateret, ut carceris custodem solveret, ut verbum Dei annuntiaret : vos urbem firmastis, ut iram Dei solveretis : et hæc et illa vario dispensata modo sunt. Attamen gaudeo, non quod urbs firmata sit, sed quod sit precibus vestris firmata, quod psalmodiæ vestræ fundamentorum loco fuerint. Superne ira, et in terra vox vestra : superne ingruentem iram cohibuit vox e terris emissa. Aperti sunt cœli, et delapsa sententia est gladius acutus, urbs in solum redacta, indeprecabilis ira. Nulla re opus habuimus, nisi pœnitentia, lacrymis, gemitibus, et omnia soluta sunt. Deus sententiam tulit, nosque iram dissolvimus. Nequaquam aberraverit qui vos curatores et servatores urbis appellaverit. Ubinam principes? ubi magni illi sospitatores? Vos urbis vere turres, murus, præsidium. Illi nequitia sua urbem labefactarunt : vos virtute vestra urbem firmastis. Si quis interrogatus, cur concussa urbs fuerit, etsi nihil respondeat, in confesso tamen est, id peccatorum, avaritiæ, injustitiæ, nequitiæ, superbiæ, mendacii causa accidisse. Cujusnam? Divitum. Rursum si quis interroget, unde urbs firmata fuerit; in confesso est, quod per psalmodias, preces, pervigilia. Quorumnam?

[1] Act. XVI.

Pauperum. Quæ urbem concusserunt illorum sunt, quæ illam confirmaverunt, vestra. Itaque vos servatores et curatores fuistis. Verum hic sermonis finem faciamus pervigiliis et psalmodiis instantes, gloriam emittentes Patri, Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA

Habita in templo Sanctæ Anastasiæ.

I. Modicus est præsentium conventus, sed magnum desiderium : quapropter nec modicus conventus est. Neque enim multitudinem corporum quærimus, sed animum præparatum, mentem alis instructam, auditorem terrenis omnibus sublimiorem. Si vel unus talis sit, id concionanti satis esse possit[1]. Etenim Samaritana mulier et inops erat, et detestanda, et alienigena, tamenque orbis Domino digna visa est quæ longis illis frueretur sermonibus. Et ille quidem sæpe inter populos Judaïcos circuivit : aut non alloquens, aut sermonem adumbrans : mulieri autem barbaræ, quæ quinque viros habuerat, et cum sexto inique habitabat, soli loquebatur, cum discipulos de industria in forum misisset, ut ne mox capiendam prædam absterreret. Tanta Domino orbis vel pro una anima providentia erat, si animum et alacritatem inveniret ad audiendum proclivem, quam illa tunc exhibebat. Ex meretrice igitur Evangelista facta est, post illa sibi allata argumenta clamans et dicens : « Venite, videte hominem, qui dixit mihi » omnia quæcumque feci; numquid ipse est Christus? »

[1] Joan. IV.

Illius vitam traduxerat, ejusque peccata in medium adduxerat, dicens : « Quinque enim viros habuisti, et nunc » quem habes, non est tuus vir. » At illa convicta non perculsa fuit, sed illam Christus ad majorem erga se affectum attraxit. Tales quippe sunt generosæ animæ, ex iisdem de quibus offenduntur alii, illæ corriguntur. Nam si ex ingratorum numero fuisset, si convicta, perculsa fuisset, resiliisset, in iram et indignationem concitata. At illa post accusationem magis addicta doctori fuit, et de sublimioribus rebus ipsum interrogat; dixit enim : « Video quod » Propheta es tu. » Atque ex malorum suorum notitia, ut jam gnara, magis ipsum admiratur, sciscitaturque. Hæc animæ erant, quæ philosophari volebat. Neque enim interrogabat de sæcularibus rebus, non de opibus, non de valetudine corporis, non de excutienda paupertate, etsi in extrema degebat inopia; sed de sacris legibus, de vita majorum, de religioso patrum cultu, dicens : « Patres » nostri in monte hoc adoraverunt : et quomodo vos dicitis, » quod Jerosolymis locus est ubi oportet adorare ? Atque in procemiis hoc ipsum facit, dicens : « Quomodo tu bibere » a me poscis, quæ sum mulier Samaritana ? » Ita sollicitam habebat animam, et ad salutem paratam. Ideoque is qui arcana mentis novit, inventa pingui terra, larga manu semina jecit, paulatim illam erigens. Hæc omnia a me dicta sunt, ut discatis non modicum nobis adesse conventum. Nam si illic una mulier sufficiens fuit theatrum, multo magis nos, tot viros, tot mulieres cernentes, cum alacritate tanta, non segnes erimus, sed consueta utemur doctrina. Si namque Angelorum Dominus, quem cum horrore tremunt Cherubim, non recusavit meretricem mulierem solam alloqui, quam excusationem, quam veniam assequamur, si tantum conventum prætercurramus? Age ergo, consuetam rursus vobis

mensam apparemus, craterem statuamus, et merum effundamus, convivium agentes spirituale. Hæ quippe carnes non ventrem dirumpunt, sed mentem muniunt. Hoc vinum non amentem reddit auditorem; imo ebrium sapientem reddit. Talis enim est hujus mensæ natura, quæ pro omnis generis armatura nobis satis esse possit. Etenim armis nobis opus est; quoniam bellum est nobis quotidie, non contra homines congeneres; sed contra invisibiles potestates, contra phalangas millium dæmonum, magis barbaras quam hostes; contra tyrannum irreconciliabilem, inexpiabile bellum nobis inferentem, qui non tempus belli nobis prænuntiat, neque aperte, sed occulte nobis tela mittit. Hoc bellum subindicans beatus Paulus, orbis dux, clamabat dicens: «De cætero, fratres, confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus[1].» Et rursus alibi: «Non enim est nobis colluctatio adversus sanguinem et carnem: sed adversus principatus, et potestates, et mundi rectores tenebrarum hujus sæculi[2].»

II. Vidisti-ne quomodo militum animos inungit? quomodo mentem erigit? quomodo armat exercitum, ignaviam exscindens, pigritiamque ejiciens? Quia enim hæc duo maxime in bellis milites produnt, si ex pavore fortitudinem prodant, et si, custodia neglecta, occasionem dent hosti se incautos aggrediendi. Neque enim is qui supra modum timet, ad bellum idoneus fuerit, cum ex metu captu facilis sit; neque is qui omnis formidinis est expers, poterit hostes superare, si ex fiducia nimia, et ex animi confidentia, non sese ad congressum apparet. Hæc enim ambo corrigens Paulus, et ad pugnam paratos reddit, ut ne torpeant, dum hostium phalangem describit: rursusque illis fiduciam audaciamque indit, ut ne concidant: potentiam ducis in talibus bellis, Christum scilicet afferens

[1] Ephes. VI, 10. — [2] Ibid. 12.

in medium. Ideoque sicut optimus dux phalangem convocat, vitia quæ animæ fortitudinem labefactant, a fidelibus eliminans, et caritatem suam exhibens, atque illos, qui secundum accuratum vitæ institutum multum a se distabant, cognationis nomine copulans. Nam ait : « De » cætero, fratres mei. » Ilic enim multo majorem erga omnes exhibet dilectionem, quam ii qui nobiscum eodem partu nati sunt, et in anima sua orbem totum circumferebat : tanta erat caritatis illius amplitudo : neque in tranquillitate modo ; sed etiam in periculis. Nam cum in carceribus esset, mortem exspectaret, et de extremis periclitaretur, discipulorum curam gerebat, et Epistolas sæpe e carceribus scribebat, manu catenis circumdata, et dextera ligata ; et ad Judiciale tribunal ingressus, pœnasque daturus, atque ad mortem ducendus, ad Judices mittens omnia, timorem nempe, periculum, minas, mortes, supplicia, carnifices, principum iram, insidiantium machinas, verbera ; fidelium memor erat : et illo ipso tempore anima ejus ita erat a vinculis corporis libera, ita in carne vitam ducens, fornicem tenebat cœlestem, ut ad illam transferenda sortem : sic omnia in terra degens agebat. Utque discatis hæc verba non hyperbolem esse, neque adulationem, audi illum hoc dicentem : « Sicut est » mihi justum hoc sentire de vobis, eo quod vos habeam » in corde ; » subjunxitque, « Et in vinculis meis, et in de» fensione et confirmatione Evangelii[1]. » Vides-ne quomodo illos nunquam ex mente sua ejecit ? Si enim vincula, tribunalia et catena, ejus memoriam non labefactarunt ; multo minus tranquillitatis tempora. Eo quod, inquit, habeam vos in corde. Vides-ne paulatim augeri sermonem ? Magnum quidem est in corde habere ; multo majus autem etiam in catenis : majus quoque est in defensione et con-

[1] Philip. 1, 7.

firmatione Evangelii. Hic enim videtur mihi subindicare tempus quo ad Judices adducebatur, cum de extremis periclitaretur. Et illic stans, inquit, non cogitabam quomodo ab imminentibus periculis eriperer, nec quomodo insidias depellerem : sed in caritate vestra delicians, et absentes alloquens : ac neque viæ longitudo, neque negotiorum tumultus, neque periculorum magnitudo, neque principum metus, non populorum insurrectio, non mors præsens, non stricti gladii, non carnificum agmina, nihil, inquam, hujusmodi, a vestri memoria me abduxit. Nihil enim est caritate vehementius, nihil sublimius; altius enim volat quam tela istæc, altiorque est diaboli retibus; a cœlorum culmine omnia infra posita respiciens : ac sicut ventus vehemens molestum pulverem eliminat; sic vis charitatis, passionum omnium impetum propulsare solet. Quod etiam in Paulo contigit : sufficientem in omnibus habuit consolationem, dilectorum nempe salutem, eorumque memoriam. Quid est autem, « Et confirmatione » Evangelii? » Etsi enim una vox est, at pelagus immensum sententiarum continet, illamque explicare et undique scrutari conabor. Margarita quippe est Dei verbum, per omnia fulgens, non in multitudine dictorum, sed in brevitate multam dictorum vim exhibens. Sed surgite, et videbitis quantum nobis thesaurum vis illius dicti revelet.

III. Quid est ergo confirmatio Evangelii, et quam Evangelii confirmationem dicit, et cur hoc dictum memoravit, cum de tribunalibus, carceribus et catena ageret? Cum prædicatio disseminata est; necesse enim est sermonem altius repetere, ut clarior doctrina sit. Magno tumultu et multa perturbatione omnia plena erant. Cum enim undecim viri soli contra orbem totum aciem dirigerent, antiquam concutientes consuetudinem, diuturnum dissolventes errorem, patrum, avorum et majorum

leges evertentes, paternos civitatum mores decutientes, et adversus omnes loquentes, philosophos, rhetores, principes, judices, tyrannos, populos, servos, liberos, agricolas, nautas; bellum gravissimum movebatur, et, ut jam dixi, omnia tumultu plena erant. Ubique præcipitia, ubique scopuli, neque ita furibundum mare, et a contrariis ventis discissum perturbatur, ut tunc orbis totus commovebatur; priscis avulsis moribus tam diuturno tempore firmatis; neque in una aut duabus, aut tribus civitatibus, sed ubique terrarum; novis autem inductis dogmatibus, quæ nullus unquam audierat. Hinc irreconciliabile contra illos bellum ab omnibus motum est. Etenim domos dividebant, cognationes distrahebant : nam prædicationis natura progressa, et multos sibi concilians, bellum movebat apud eos, qui pietatis verbum non reciperent. Pater filium abdicabat, vir uxorem despiciebat, et heri adversus servos bellum gerebant, et subditi adversus principes, et bellum istud omne civile bellum superabat; si tamen hoc vocare bellum oportet, et non quidpiam bello gravius. In bellis enim par utrinque aciei ratio est, et ambo exercitus telis impetunt et impetuntur. Tunc autem non ita res gerebatur : nam ille quidem cum potestate bellum gerebat, hi autem bello impetebantur tantum : impetere autem non licebat illis, neque insidiantes sibi propulsare. Ita enim aciei dux jubebat, dicens : « Mitto vos sicut oves » in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, » et simplices sicut columbæ[1]. » Et insidiantes non modo non aggredi jubebat, sed etiam facultatem præbere, ut in injuria inferenda gauderent. Nam dexteram maxillam præbere, et oves mittere in medio luporum, nihil aliud subindicat, quam quod illis patiendi sortem ascripserit, ut splendidius tropæum esset. Quomodo? Quia undecim

[1] Matth. x, 16.

cum essent, totum orbem vicerunt; quia patientes, non agentes; percussi, non percutientes; insidiis appetiti, non insidiantes; flagellati, non flagellantes; pulsi, non pellentes; persecutionem patientes, non inferentes; occisi, non occidentes. Et quia sicut oves ad cædem propositæ, lupos omnes ad ovium mansuetudinem adducebant, furentes scilicet, cædem spirantes, belluis ferociores. Currente itaque verbo et pietate ubique disseminata, undique rogi apparabantur, inimicitiæ, bella, non tantum doctoribus, sed etiam discipulis. Statim atque enim quis verbum acceperat, omnibus hostis communis circuibat, a patria quivis pellebatur, et in exilium transferebatur, a facultatibus excidebat, et de libertate, imo de vita ipsa periclitabatur. Nihil tunc poterat naturæ tyrannis; sed, ut jam dixi, fratres, cognati in hostium ordine erant, et cum doctoribus discipuli intolerabilia patiebantur. Et hæc ipsa significans Paulus dicebat : « Rememoramini enim » pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen » sustinuistis passionum, et in altero quidem opprobriis et » tribulationibus spectaculum facti, et in altero socii tali» ter conversantium effecti. Nam et vinctis compassi estis, » et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, » cognoscentes vos habere meliorem substantiam in cœlis, » et manentem[1]. » Et rursus Thessalonicensibus scribens, dicebat : « Vos enim imitatores facti estis, fratres, Eccle» siarum quæ sunt in Judæa, quia et vos eadem passi estis » a contribulibus vestris, sicut et ipsi a Judæis, qui et Do» minum occiderunt, et nos persecuti sunt, et omnibus » hominibus adversantur[2]. » Galatis quoque scribens, dicebat : « Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa[3]. » Illa autem quæ ipse passus est enarrans dicebat : « In pa» tientia multa, in angustia, in carceribus, in laboribus,

[1] Hebr. x, 32. — [2] 1 Thess. ii, 14. — [3] Galat. iii, 4, et 2 Cor. vi, 4.

» in vigiliis, in fame, in siti et nuditate. » Et rursus : « Quadraginta una minus accepi, ter virgis cæsus sum, » semel lapidatus sum, nocte et die in profundo maris fui; » periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex ge- » nere, periculis in solitudine[1]. Et rursum, « Instantia » mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. » Iterumque : « Præpositus Aretæ Regis custodiebat civitatem » Damascenorum, volens me comprehendere, et per fe- » nestram in sporta demissus sum per murum, et evasi » manus ejus[2]. » Et rursus alibi : « Æstimati sumus sicut » oves occisionis. » Et alibi iterum : « Det misericordiam » Deus Onesiphori domui, quia catenam meam non eru- » buit : sed cum Romam venisset, sollicite me quæsivit et » invenit[3]. »

IV. Quid dici possit de falsis Apostolis, de falsis fratribus, de bellis diversis et innumeris. Non solum enim supplicia et cruciatus movebantur; sed etiam rhetorum gravitas, et philosophorum apparatus. Nec ab illis tantum, sed etiam ab hominibus forensibus multæ machinæ contra Ecclesiam movebantur, quæ ille subindicans dicebat : « Alexander ærarius multa mala mihi ostendit : » quem et tu devita : valde enim restitit verbis nostris[4]. » Sicut ergo mare nunquam fluctibus expers est : sic et Pauli anima plena erat mille tentationibus, quotidianis periculis, foris et intus, per verba, per opera, per pecunias, per dolos. Nullusque sermo poterit explicare illam telorum nubem, illam fluctuum multitudinem. Quoniam igitur in illo statu et conditione res tunc erant, non eæ quas diximus tantum; sed longe plures. Nec solum doctores. sed etiam discipuli periclitabantur, nec discipuli modo, sed etiam doctores; nam si alia pars in tentatione, alia in tranquillitate fuisset, potuisset altera alteri

[1] 2 Cor. XI, 24. — [2] Ibid. 28-32. — [3] 2 Tim. I, 16. — [4] Id. IV, 14.

consolationem afferre. Tunc autem utraque pars oppugnabatur : et hæc videntes multi ex infirmioribus, dissolvebantur, obtorpescebant, anxii erant : bona quidem prædicationis in spe videntes, regnum, resurrectionem, et incorruptionem ; tristia autem hic in experimento et patientia; sartagines nempe, fornaces, carceres, bella, inimicitias, odia, mortes, pericula : et doctores suos, nunc in carceribus, nunc abductos et contumelia affectos : undique malorum nubes ingruebant, et in profunda tentationum nocte erant, quæ omnes invadens, in perturbatione magna tenebat. Vide quomodo una voce animum illorum erigat. Id enim facit in alia Epistola, dicens: « Ideo manus remissas et genua debilia roborate [1]. » Non de genubus et manibus loquens, sed de cogitationibus internis et latentibus, quæ per tentationes dissolvebantur. Deinde post data monita, consolationem affert maximam, dicens : « Adhuc modicum aliquantulum et qui venturus » est veniet, et non tardabit [2]. » Sed quia illud interim in spe erat, alio modo rursus eos cohortatur, non alienis, sed propriis exemplis animos ipsis faciens. « Rememora» mini, inquit, pristinos dies, in quibus illuminati, magnum » certamen sustinuistis passionum. » Vos ipsos pudore afficite, bona vestra opera revereamini, ne indignum procemiorum finem exhibeatis, a vobis ipsis cohortationem accipiatis. Cum ergo illos variis monuisset modis, per hoc dictum illos hortatur. Quomodo et qua ratione? Vincula et catenam dicens confirmationem esse Evangelii. Non solum enim mortui suscitati, vel leprosi mundati, vel dæmones expulsi, sed nos etiam vincti Evangelium confirmamus. Quo pacto, dic mihi? Nova enim sunt dicta illa, et pleraque ænigmati similia. Audi demum, quomodo si absque timore prædicaremus, nihil ingratum vel grave

[1] Isaï. xxxv, 3. — [2] Hebr. x, 37.

patientes; multis eorum, qui nos calumniis impetere volunt, suspecta videretur esse prædicatio; nunc autem pulsi, persecutionem patientes, secti, adusti, per præcipitia acti, innumera patientes, nec cedentes, imo hinc alacriores facti, etiam impudentioribus offerendam habemus demonstrationem, quod veritatis simus præcones, quodque divina quædam virtus in nobis sit, quæ hæc omnia leviora reddat, nec permittat ut tot tentationes prædicatores superent : ita ut cum pauci illi sint, per tot impedimenta vincant. Si quis ergo voluerit claram percipere demonstrationem, quod divina quædam virtus sit, quæ nos intus inspiret, tentationes sumat ac recenseat, pericula, catenas, carceres. Neque enim humanæ virtutis est per tot præcipitia vincere, per tot fluctus et procellas navigare, inter tot tela progredi; sed divinæ et inexpugnabilis virtutis. Itaque catena est confirmatio Evangelii; non illis modo, sed etiam nobis, qui patimur : probatiores enim fortioresque nos reddit, efficitque ut insidias magis despiciamus. Quapropter dicebat : « Tribulatio patientiam » operatur, patientia autem probationem, probatio vero » spem; spes autem non confundit. »

Vides-ne quomodo tribulatio confirmet Evangelium. Ideoque alibi cum peteret ut a tentationibus liberaretur, ac sæpe illa de causa accederet, audivit : « Sufficit tibi » gratia mea; nam virtus mea in infirmitate perficitur. » Infirmitatem hîc persecutiones vocat, tentationes, pericula, insidias, molestias. Hoc autem vult significare : Poteram hoc impedire et bellum extinguere, atque fluctus comprimere; sed non feci, ut virtus mea magis demonstraretur. Non enim ostensa fuisset ejus virtus, si hæc non facta fuissent; ut cum facta quidem sunt, et nihil potuerunt. Nam gubernatorem illum optimum dicimus, non qui in tranquillo mari potest navem recte ducere; sed

eum qui inter scopulos, et fluctus, et tempestates, et ventos, vectores conservat : et medicum peritum dicimus eum qui mille ingruentibus morbis ægrum servat : et exercitus ducem optimum, qui hostibus undique irruentibus et oppugnantibus, tropæum potest erigere : et pastorem bonum, qui mille lupis aliisque insidiatoribus irrumpentibus, gregem in tuto custodit. Ita tunc quoque, res hinc mirabilis efficiebatur, quod innumera patientes vincerent, et eos qui se affligebant superarent. Quando igitur Petrum et Joannem filium tonitrui, et fundamentum fidei, in carcerem conjecerunt; cogita quomodo ipsis dimissis dubitant. Cum adduxissent igitur illos in medium theatrum, dixerunt, « Quid faciemus hominibus istis[1] ? » Judæi, qui in Prophetarum sanguine innutriti erant, populus furens et rabie ductus, qui altaria destruxerat, qui Prophetas occiderat, qui in cædibus educatus fuerat; qui belluis ferocior erat, qui adhuc Dominici sanguinis stillas emittebat, qui ipsum crucifixerat. Hic duobus apprehensis piscatoribus, illiteratis, idiotis, obscuris, mutis magis quam pisces, quorum alter ne ostiariæ quidem minas simplices tulerat. Hos, inquam, comprehensos in medio habentes ligatos, nudos, non pecuniarum ope instructos, non corporea fortitudine, non sermonum gravitate, non rhetorica vi, non generis splendore, non patriæ magnitudine, piscatores ex piscatoribus, extrema paupertate laborantes, dubitant quomodo cum illis acturi sint, et dicunt, « Quid faciemus hominibus » istis ? » Vides-ne quanta res sit virtus? Quomodo tentationes confirmatio sint Evangelii. Illisque dicunt, « Nonne » præcipiendo præcepimus vobis ne loqueremini in nomine » isto? Et vultis inducere super nos sanguinem hominis » istius[2]. » Si homo est tantum, quid times? Si Deus est, cur illum non adoras? Annon clamabas nuper, « Sanguis

[1] Act. I, 4. — [2] Id. v, 28.

» ejus super nos et super filios nostros[1]? » Unde sanguinem times? Cur mentem tuam exagitas? Nonne ligasti? nonne flagellasti? nonne crucifixisti? Non ne mortuum vidisti ex cruce detractum? Nonne sepultum vidisti, et terra opertum? Nonne signa sepulcro imposuisti? Nonne milites pretio emisti? Nonne famam sparsisti quod discipuli ejus ipsum furati sint? Quid nunc times? Cur ejus sanguinem formidas? Vides veritatem per omnia fulgentem? Quia enim videbant post illas insidias, rem efferri, atque initia splendida esse, et ipso sole lucidiora, et ab ipso cursus principio exhibita, quodque totum orbem comprehensura esset, atque errorem ad extrema depellendum esse, nec posse ejus vim ineffabilem sustinere; virtutem ejus timent, vinctos formidant, damnatos, flagellatos, insidiis appetitos, duos nempe idiotas et ignaros. Ideo Paulus tentationes confirmationem Evangelii vocat. Propterea alibi dicit : « Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt, » magis ad profectum venerunt Evangelii : ita ut plures a » fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundan- » tius auderent sine timore Verbum loqui[2]. » Quis vidit? Quis audivit? Quod vincula audaciam indant, et catena fiduciam, non vincto tantum, sed etiam Discipulis ejus? Attamen cum hæc fierent, per contraria prædicatio extollebatur, et Discipuli, cum Magister oppugnaretur, insidiis appeteretur, vinciretur, magis fidebant, magis exultabant, magis insiliebant. Dicta laudastis. Tandem fortitudinem imitemur, virtutem æmulemur; nihil nos vincat; nullæ nos tentationes perturbent : hæc enim sunt pietatis vincula; hæc sunt philosophiæ alæ. Hæc nos fortiores reddent, ut capi non possimus; hæc majorem apud Deum fiduciam, majoremque attrahant ejus benevolentiam, multamque in nobis gratiam confirment. Ut ergo his omnibus fruamur,

[1] Matth. XXVII, 25. — [2] Philip. II, 12.

omnia quæ accidunt, quæso, speremus per omnia Deum glorificantes, quia ipsum decet gloria, honor, imperium una cum unigenito ejus Filio et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculornm. Amen.

LIBER

Ad eos qui scandalizati sunt ob adversitates quæ contigerunt, populique, et multorum sacerdotum persecutionem ac perversionem, et de incomprehensibili, et adversus Judæos.

Medici quidem, si quando quospiam febre correptos, aut aliquo alio morbo laborantes sanandos suscipiant, id primum student, ut ægros videant, quod procul ab eis positi, suo non possint eos subsidio juvare : ea quippe artis illius est conditio, ea morborum illorum natura : nos vero, qui non unum aliquem alterumve, sed omnes qui totum incolunt orbem terrarum, scandalum passos sanare studemus, nihil tale requirimus. Neque enim petimus, ut in ædes alicujus ex ægrotis pateat aditus, aut ubi jaceant, discamus, sed neque ipsos ægros cupimus intueri. Non manibus instrumenta tractamus, non pecuniarum sumptus facimus, dum ad curationem necessaria coëmere jubemus infirmos : sed quamvis ignoti sint nobis, quamvis ad ultimos orbis terræ fines amandati sint, quamvis in medio barbarorum, quamvis in ipso mendicitatis fundo versentur, quamvis tanta premantur inopia ut etiam necessariis destituantur alimentis, nullum tamen ista curationi nostræ adhibent impedimentum : sed in uno consti-

tuti loco, sine instrumentis, sine medicamentis, sine cibo ac potu, vel pecuniis, vel longinqua peregrinatione morbum istum depellimus. Quo tandem modo? Dum orationis medicinam componimus, quæ horum omnium vices apud ægrotos supplebit, imo quæ melior sit illis omnibus. Nam et amplius quam panis alit, et amplius medetur quam pharmacum, et vehementius quam ignis urit, nec tamen ullum dolorem inurit : pravarum autem cogitationum fœtidum fluxum astringit, et acutius quam ferrum putrida secat ulcera sine dolore, et hoc dum facit, nullos impendere sumptus cogit, nec ad ullam redigit egestatem. Hoc igitur medicamento confecto, ad omnes illud transmittimus, atque omnes dubium non est, quin sanitatem recuperaturi sint, dummodo verbis nostris benevole ac diligenter attendant.

CAPUT I.

Necessarium esse ut causa dicatur, ex qua scandalum ortum est.

Quoniam autem in corporum etiam curatione non mediocriter, imo plurimum ad abigendam ægritudinem conferre solet, ut occasionem ægritudinis discat ægrotus; neque enim tantum hoc cognito, liberabitur morbo quo detinetur, sed nec in eum postea incidet, ubi causam intellexerit, ex qua in eum semel inciderit, et sibi ab ea cavebit; age nos etiam hoc primum ægros doceamus, unde illis hic scandali morbus acciderit. Nam si hoc cognoverint, et ab eo sibi diligenter cavere voluerint, non hac tantum, aut nunc tantum ægritudine liberabuntur, sed

et in perpetuum, et ab hac et a pluribus cæteris. Ejusmodi enim est hujus medicamenti natura, ut et in præsenti sanet, et usui sit ad reliquas ægritudines præcavendas. Neque enim unum, vel duo, vel tria, sed et multa sunt in hac vita, quæ imbecillioribus scandalum afferunt, et hos omnes se liberaturam ægrotos oratio nostra pollicetur, si voluerint, ut etiam ante dixi, et discere, et observare quæ dicemus. Hæc autem a me adhibetur medicina, non ex sacris tantum scripturis composita, sed etiam ex iis quæ in hac vita fiunt, et perpetuo contingunt: sic ut iis etiam in commune medeatur, qui scripturas non legunt, modo voluerint: neque enim hoc identidem inculcare desino. Non enim fieri potest, ut necessitate ac vi, et invito medeatur unquam hæc medicina, vel ei qui divinis oraculis non paruerit: et inde sumetur, et inde amplius quam ex ulla eventuum ac rerum demonstratione. Siquidem prolatam a Deo sententiam fide digniorem esse, quam quæ oculis usurpamus, credendum est. Quam ob causam et his gravius supplicium imminet, si correcti non fuerint, quod cum scripturas audiverint, nullam tamen inde talem utilitatem perceperint. Ne igitur illis hoc eveniat, age jam ad correctionem nos accingamus, atque in primis causam ægritudinis indicemus.

CAPUT II.

Periculosum esse ac dementiæ plenum curiose inquirere et scrutari arcanam Dei sapientiam.

Quænam igitur tantæ ægritudinis est causa? curiosum nimirum, et supervacaneum istorum studium, et quod

omnium quæ fiunt, singulas velint causas cognoscere, quod incomprehensibilem et ineffabilem Dei providentiam, infinitam, et investigabilem scrutari, et in eam impudenter ac curiose conentur inquirere. Quamquam quis unquam sapientior exstitit Paulo[1]? Dic enim mihi, nonne vas electionis erat iste? nonne magnam et ineffabilem sibi Spiritus gratiam conciliaverat? nonne Christum in se loquentem habebat? nonne verborum factus particeps et Dei fuerat arcanorum? nonne quæ nulli homini loqui licebat, ille solus audiverat? nonne in paradisum raptus fuerat? nonne sublatus in tertium cœlum? nonne terram et mare percurrerat? nonne barbaros philosophari docuerat? nonne varias Spiritus operationes exhibebat? nonne populos integros urbesque moderabatur? nonne totum orbem terrarum Deus manibus ejus commiserat? Verumtamen ille tantus ac talis, adeo sapiens ac potens, ac spiritualis ille vir, qui tam multa obtinuerat, cum ad expendendam Dei providentiam se convertit, et non jam totam providentiam, sed unam ejus solum partem considerat, audi quo pacto miretur, quo pacto vertigine laboret, quo pacto confestim resiliat, seque illam minime comprehendere posse fateatur. Quando igitur contemplabatur, non quomodo Angelis provideret et Archangelis Deus, et Cherubinis, aut Seraphinis, aut cæteris Potestatibus, quæ sub aspectum minime cadunt, neque quo pacto soli, lunæ, cœlo, terræ, mari, neque quo pacto humano generi universo, neque quo pacto brutis animantibus, et plantis, et seminibus, et herbis, et aëri, et ventis, et fontibus, et fluminibus, neque quo pacto naturali rerum ortui et accretioni, et sustentationi, ac reliquis ejusmodi : sed unam ejus providentiæ partem assumens, nimirum erga Judæos et Gentiles : siquidem totam de illis orationem

[1] 2 Cor. XII.

pertexuerat, cum doceret, quo pacto alios vocarat ex Gentibus, quo pacto ex Judæis profectos rejecerat, et quo pacto misericordia motus utrorumque saluti consuluerat; audi quæ dicat. Animadvertens enim quam immensum se pelagus aperiret etiam in hac ipsa parte, et in profundum ipsum ejus providentiæ volens despicere, tanquam vertigine correptus, et ineffabili dispensationis hujus mysterio commotus, admirans et obstupescens immensam, ineffabilem et incomprehensibilem Dei sapientiam ac providentiam, resiliit, has voces emittens, et multa cum animi consternatione in hæc verba prorupit: «O altitudo » divitiarum et sapientiæ et scientiæ Dei[1]!» Deinde ut ostenderet altitudinem se quidem videre, sed quanta sit dicere minime posse, subjecit: «Quam inscrutabilia sunt judi» cia ejus, et investigabiles viæ ejus.» Non dixit incomprehensibilia solum, sed et «inscrutabilia judicia ejus.» Non enim solum comprehendere non potest ullus, sed neque perscrutationis principium invenire. Ita non modo ad finem pervenire non valet, sed neque initium dispensationum ejus investigare. Cum autem dixisset, «Quam » inscrutabilia judicia ejus, et investigabiles viæ ejus,» et admiratus esset, et obstupuisset, glorificatione sermonem terminavit, hæc adjiciens, ac dicens: «Quis cognovit sen» sum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis » prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et » per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula, » Amen.[2]» Horum autem verborum hic sensus est: ipse fons est, ipse auctor bonorum, nullo indiget participe, nullo consiliario; non ab altero fœneratur cognitionem aut intelligentiam ipse opifex, ipse omnia cum non essent, produxit, et ipse producta conservat et tuetur, ut ipsi placet. Illa enim verba, «ex ipso et per ipsum et in ipso

[1] Rom. XI, 33. — [2] Ibid.

» omnia, » nihil aliud indicant, nisi auctorem rerum creatarum, illum esse, atque ab illo retineri cuncta, et conservari. Deinde memor muneris quo nos donavit, alibi ait : « Gratias Deo super inenarrabili dono ejus[1]. » Jam pacem quoque, quam nobis dedit, non modo non posse nos oratione complecti, neque explicare, sed et omnem mentem excedere declarat, cum ait : « Pax Dei, quæ exu- » perat omnem sensum, custodiet corda vestra[2]. » Si igitur altitudo divitiarum et sapientiæ et scientiæ ipsius immensa est, si inscrutabilia judicia ejus, et viæ ipsius investigabiles, si donum ejus est inenarrabile, et pax ejus omnem sensum exuperat, non meum tantum, et tuum, vel alicujus alterius, neque Pauli, vel Petri tantum, sed et ipsum Archangelorum, et supernarum sensum virtutum, qua tu excusatione dignus, qua venia judicaberis, quæso, qui tanta dementia præceps feraris et insania, ut quæ investigabilia sunt, curiose studeas comprehendere, deque omni Dei providentia rationem exigas? Nam si is qui tanta scientia donatus est, quique tam immensa apud Deum fiducia valebat, et gratia totque spiritualibus donis ditatus fuerat, cedit, et se scientiam inquirere posse diffidit, et non modo reperire non valere, sed ne a principio quidem scrutari, quandoquidem et hoc est impossibile; nonne omnium infelicissimus es, et gravissimo furore correptus, qui contrariam illi viam insistas? Neque enim dicit hæc tantum, sed et ad Corinthios olim de scientia scribens, ostendensque quo pacto, licet multa didicerimus, tamen exigua valde ac minima est scientiæ nostræ mensura, sic ait : « Si quis se existimat scire aliquid, non- » dum cognovit quemadmodum oportet eum scire[3]. » Tum significans multum nobis scientiæ deesse, cumulatiorem vero et ampliorem partem in futuro sæculo reservari,

[1] 2 Cor. IX, 15. — [2] Philip. IV, 7. — [3] 1 Cor. VIII, 2.

cæterum perexiguum quid nobis esse concessum, adjecit : « Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum » autem venerit quod perfectum est, tunc evacuabitur » quod ex parte est[1]. » Neque hic substitit, sed cum vellet ostendere quantum inter hanc scientiam et illam intersit, multumque esse defectum, hoc diversis comparationibus manifestum reddit : « Cum essem parvulus, loquebar ut » parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut par- » vulus : quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant » parvuli. Videmus enim nunc per speculum in ænigmate, » tunc autem facie ad faciem[2]. » Vides quantum intersit? quantum inter parvulum puerum, et virum perfectum : quantum inter speculum, et ænigma, vel aliam obscuram rerum visionem, et claram visionem : hoc enim est, facie ad faciem. Cur igitur furis et insanis, dum ea quæ prohibita sunt audacter frustra et incassum aggrederis? Cur vere Paulo non pares dicenti : « Imo vero tu quis es, ô » homo, qui respondeas Deo? Numquid dicet figmentum » ei, qui se finxerit, Quid me fecisti sic[3]? » Vides quantam obedientiam requirat? quantum silentium? Non enim quod liberum tollat arbitrium, hoc dicit; absit : sed hoc indicat, eum qui ista quærit, ita mutum esse debere, ut est ipsa luti natura, quæ artificem sequitur, quocumque ducat, neque resistere, aut curiose inquirere. Quocirca nostræ naturæ nos admonet, et luti et figuli mentionem facit. Tametsi figuli et luti est eadem substantia. Quod si ubi substantia est eadem, tanta est obedientia : ubi discrimen est immensum et substantiæ et scientiæ ac reliquorum omnium, quam veniam obtinebit, qui adeo temerarius est et impudens, ut res Dei creatoris sui curiose scrutetur? Cogita, ô homo, quis sis. Hoc enim significant ea quæ dicit, « Tu quis es? Nonne lutum? nonne cinis et

[1] 1 Cor. XIII, 9. — [2] Ibid. — [3] Rom. IX, 20.

pulvis? nonne favilla? nonne fumus? nonne fœnum? nonne flos fœni? Has enim omnes similitudines frequenter in medium adducunt Prophetæ, dum naturæ nostræ nituntur exprimere vilitatem. Atqui is quem curiose scrutaris, immortalis est, immutabilis, semper est, et eodem modo est, sine principio, sine fine, animo incomprehensibilis, mentem exuperat, cogitationem excedit, inexplicabilis, ineffabilis, incomprehensibilis non mihi tibique solum, non Prophetis et Apostolis, sed et cælestibus virtutibus, quæ puræ sunt, invisibiles, incorporeæ, quæ perpetuo versantur in cœlis.

CAPUT III.

Non nobis solum, sed et cœlestibus virtutibus incomprehensibilem esse divinitatem.

Cum ergo Seraphinos videris circa sublimem illum elatumque thronum volantes alarum obtentu suos oculos obvelare, pedesque suos, et terga, et facies occultare, ac clamorem plenum admirationis effundere, ne putes alas et pedes ipsis esse; quippe cum incorporeæ sint illæ virtutes; sed ex his figuris inaccessum et incomprehensibilem esse illum intellige qui in throno sedet. Nam et illis est incomprehensibilis, et inaccessus, tametsi se infirmitati nostræ attemperet : neque enim id quod erat, tum apparebat. Deus enim non sedet, neque throno continetur, neque loco circumscribitur. Quod si sedentem, et in throno collocatum, atque ab ipsis circumdatum; quæ omnia sunt ad nostram infirmitatem se attemperantis, et

non sedentis; intueri minime potuerunt, sed exilientem inde fulgorem non ferentes, alarum obtentu oculos obvelabant, tantumque glorificabant, tantum hymnos canebant, et multo cum tremore mysticum illum sanctificationis cantum offerebant : non tu hinc facessens, te ipsum in terram abdes ac defodies, qui ineffabilem et inexplicabilem et supernis Virtutibus incomprehensibilem virtutis divinæ providentiam non dubites curiose tanta cum temeritate scrutari? Quæ enim illius sunt, solum Filio et Spiritui sancto exacte nota sunt omnia, nulli vero alteri : et ex his alterum quidem Joannes Evangelista, alterum vero Paulus Apostolus declaravit. Itaque tonitrui filius, et qui Christo admodum carus fuit, quique hac nota designabatur; quod erat summæ virtutis indicium; qui tantam habebat fiduciam, ut et supra pectus ejus recumberet, sic ait : « Deum nemo vidit unquam [1]; » visionem appellat cognitionem; unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Hoc et ipse Christus insinuans olim, dum populum alloqueretur Hebræum dicebat, « Nemo vidit » Patrem, nisi is qui est a Deo : hic vidit Patrem [2]. » Vas autem electionis, cum in sermonem de ipsius dispensatione incidisset, cumque vellet arcana cuncta quæ didicerat, quo pacto cognovisset, indicare, his et ipse verbis utitur : « Loquimur autem sapientiam in mysterio, quæ » abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in » gloriam nostram, quam nemo principum hujus sæculi » cognovit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum glo- » riæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est, Quæ oculus non » vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascen- » derunt, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum [3]. » Quomodo ergo cognovimus nos, o Paule? quis illa revelavit, et manifesta reddidit illa nulli conspecta, vel audita,

1 Joan. I, 18. — 2 Id. VI, 46. — 3 I Cor. II, 7.

et quæ nullius in cor ascenderunt? Dic, et indica quis ille sit qui tantam nobis scientiam advexit? « Nobis autem re- » velavit Deus per Spiritum suum[1]. » Deinde ne quis eum putaret hæc nosse tantum, quæ per ipsum nobis Deus revelavit, non autem omnem scientiam callere, subjecit: « Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. » Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus » hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt, nemo cog- » novit, nisi Spiritus Dei. » Horum autem verborum hic sensus est: Sicut homo novit ea quæ ipsius sunt, quæque cogitat, et habet in animo, cuncta scit exacte, sic etiam Spiritus sanctus arcanam Dei scientiam omnem exacte novit. Cum igitur dixit, « Ita et quæ Dei sunt nemo cog- » novit nisi Spiritus Dei, » non homines solum, sed et omnem cœlestem creaturam ab hac perfecta cognitione seclusit. Quam ob causam et sapiens quidam sermo admonet; « Difficiliora te ne quæsieris, et fortiora te ne » scrutatus fueris[2]. » Quæ præcepta sunt tibi, hæc cogita. Plurima enim supra sensum hominis ostensa sunt tibi. Quod autem dicit, est hujusmodi. Ne hæc quidem quæ habes, tua industria cuncta didicisti: neque naturæ tuæ viribus nixus hanc cognitionem adipisci potuisti, sed cœlitus missam hanc scientiam accepisti. Multo quippe majora erant, quam ut tua possent intelligentia comprehendi. Cur ergo tuis viribus nixus conaris profundiora scrutari, cum pleraque ex iis quæ nosti, tuum sensum exuperent, et aliunde ad te derivata illa possideas? Hoc et ipse Paulus ut declararet, aiebat: « Quid enim habes, quod non » accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non » acceperis[3]? » Tantum igitur conatum aliquando tandem omitte, et sapientissimo illi consilio parere dignare, quod

[1] 1 Cor. II, 10. — [2] Eccli. III, 20.— [3] 1 Cor. IV, 7.

monet, « Ne dixeris, Quid est hoc? ad quid hoc? omnia » enim ad usum ipsorum creata sunt[1]. »

CAPUT IV.

Moysem Prophetam periculosam curiositatem in exordio libri uno verbo sustulisse.

Hanc enim ob causam, cum orta esset omnis creatura, summumque accepisset ornatum, et admodum concinnum, mirabile, ac stupore dignum opus processisset in medium, cumque insipientes et insani nonnulli res creatas essent reprehensuri : vide quo pacto importunum illorum judicium, ac furiosam sententiam multo ante reprimens legislator uno verbo impudens quodvis os eorum occluserit, cum dixit : « Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et ecce bona » valde[2]. » Nam quoniam inter ea quæ videbantur, erant non lux tantum, sed et tenebræ : non fruges tantum, sed et spinæ : non arbores tantum sativæ, sed et sylvestres : non plani solum campi, sed etiam montes, et colles, et valles : non homines solum, sed et reptilia venenata : non pisces tantum, sed etiam cete : non frequentata solum æquora, sed etiam mare innavigabile : non sol tantum et luna, et sidera, sed etiam fulmina, et ignei turbines : non venti solum secundi, sed et procellæ : non columbæ tantum, et aves canoræ, sed et milvi, et accipitres, et vultures, et alia carnivora animalia : non pecudes tantum et boves, sed et lupi, et pardi, et leones : non cervi tantum et lepores, et damæ, sed et scorpii, et viperæ, et dracones : atque inter herbas quoque non salubres modo

[1] Eccli. xxxix, 26. — [2] Gen. I, 31.

plantæ, sed et venenatæ, ac futurum erat ut hæc multis offendiculo essent, et hinc hæreses orirentur : postquam res omnes creatæ sunt natæ, suumque singulæ sunt ornatum adeptæ, creatorem ostendit in singulis, id quod exortum erat, laudare, imo vero unamquamque sigillatim et omnes simul : ut cognito illius judicio, licet temerarius quispiam sit et impudens, nihil amplius eorum, quæ sub oculos cadunt, curiose scrutetur. Ideo ubi dixit factam esse lucem, adjunxit : « Et vidit Deus lucem, quod esset » bona [1], » et ita de singulis. Deinde ne, si cuncta persequatur nominatim, prolixiorem reddat orationem, simul pronuntiat de omnibus, et ait rursus : « Vidit Deus cuncta » quæ fecerat, et ecce bona valde [2]. » Non quod ubi facta fuerant, cognoverit Deus bona esse quæ facta erant : absit. Si enim artifex homo, etiam antequam fiant ea quæ sunt artis, novit, edoctus ea bona esse quæ ab ipso fieri debent : multo magis ineffabilis illa sapientia, quæ sola sua voluntate nutuque cuncta produxit, etiam antequam fierent, ea bona esse noverat. Neque enim illa produxisset, si ignota ipsi fuissent. Cur igitur ita locutus est ? Ob eam causam, quam attigi. Cum igitur Prophetam audieris dicentem tibi Deum illa vidisse, atque laudasse, noli jam amplius ullum examen vel indicium quærere pulchritudinis ipsorum, neque dicas, Quomodo bona ? ipsa enim ex operibus demonstratione clarior est sententia, quæ ex calculo et judicio conditoris emanat. Atque idcirco rudioribus verbis est usus. Eam quemadmodum si quis coemere medicamenta velit, alioquin imperitus, eaque jusserit medico prius ostendi, nullam aliam virtutis eorum demonstrationem requirit, ubi certo didicerit illa ab eo visa fuisse, ac laudata, sed artificis calculo contentus abit, cum audierit illa vidisse medicum, atque laudasse : sic

[1] Gen. 1, 4. — [2] Ibid. 31.

nimirum Moyses, cum omnem vellet occasionem impudentis curiositatis amputare illis, qui creaturis essent fruituri, denuntiavit eis, ac dixit, Deum illa vidisse, laudasse, ac bona esse judicasse, neque simpliciter bona, sed bona valde. Noli ergo curiose inquirere, neque ratiocinando scrutare quæ facta sunt, cum tali de eorum præstantia testimonio sis instructus. Si enim minime contentus hoc verbo, ad inquisitionem rerum creatarum progredi velis, teque in ratiocinationum euripum, ac fluctus solum injicias, ex quibus multam senties excitatam procellam, nihil quidem intelliges amplius, sed in naufragium te ipsum gravissimum præcipitem ages. Neque enim rationes omnes singulorum quæ facta sunt poteris reperire, sed et eorum quæ bona tibi nunc videntur, multa vituperabis, si animum adhibueris depravatum. Adeo namque imbecillis est hominum ratio, ut sæpenumero in contrarium agatur, et in judicio de creatura ferendo multi directe oppositi inter se pugnent. Nam gentiles quidem cum plus quam opus sit ipsam mirati essent, modum excesserunt, eamque Deum esse arbitrati sunt: Manichæi vero, et alii rursus hæretici quidam dei minime boni opus eam esse dixerunt: quidam unam ejus partem avulsam a cæteris spontaneæ cuidam materiæ attribuerunt, eamque indignam esse Dei opificio judicarunt. Ita, sicut ante dixi, si quis rationem ac mentem depravatam adhibeat, multa ex iis, quæ bona esse videntur, accusabit. Quid enim tibi sole pulchrius videtur? attamen splendidum istud et jucundum astrum et oculos lædit infirmos, et cum radios ardentiores emittit, terram urit, febres gignit, fruges sæpenumero arefacit, et inutiles reddit, arbores infecundas efficit, ac partem orbis terrarum nostræ ineptam habitationi et infestam reddit. Quid ergo? num, quæso, solem idcirco accusabimus? absit, imo vero

rationem quiescere jubentes, petram illam occupabimus, et dictum illud, « Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, et » ecce bona valde[1] : » siquidem et illa ipsa quæ nunc enumerata sunt a me, bona valde sunt, et commoda. Sed ut superius dixi, ad vocem illam recurrendum est semper, ac dicendum : Ecce omnia, quæ fecit Deus, bona sunt valde. Sed nonne deliciis vacare, jocari, et voluptati operam dare, bonum est? audi Salomonem, qui deliciarum omne genus tentavit, et ait, « Melius est ire ad do» mum luctus, quam ire ad domum convivii[2]. » At mala res nox est ; oportet enim adversariorum uti verbis. Imo ipsa laborum est relaxatio, liberatio a curis, morborum solatium, a metu ac periculis requies non mediocris : juvenile reddit corpus, mentem vividam, membra laboribus fatigata recreat reficitque. At mala res est morbus : unde igitur Lazarus coronam reportavit? Sed mala paupertas : unde vero Job gloriam est consecutus ? At noxiæ afflictiones frequentes, et continuæ : unde autem factum est, ut Apostoli celebres et illustres evaderent ? Quæ porro via ducit ad vitam ? nonne arcta et angusta ? Noli ergo dicere, Cur hoc? ad quid hoc? sed tam in dispensationibus quam in creaturis Dei, quod silentium præbet lutum figulo, idem et ipse conditori tuo præbe, mi homo.

[1] Gen. I, 31. — [2] Eccle. VII, 3.

CAPUT V.

Credendum esse providentia Dei regi omnia : ejusque rei maximam demonstrationem iis qui dubitant, a rebus creatis suppeditari.

Quid ergo? dicet aliquis, vis me certo scire, ac credere Dei providentia res omnes regi? volo equidem et opto, ac vehementer desidero : non tamen ejus providentiam scrutari, neque curiose in eam inquirere. Si enim jam scis, et fidem habere statuisti, noli quærere : sin autem dubitas, terram interroga, cœlum, solem, lunam, varia brutarum animantium genera interroga, semina, plantas, mutos pisces, saxa, montes, saltus, colles, noctem, diem. Siquidem sole ac radiis ejus clarior est Dei providentia, et quovis tempore, quovis in loco, in desertis, in regionibus cultis et incultis, in terra, in mari, et quocumque te contuleris, manifesta et idonea, cum vetera tum nova providentiæ istius monumenta conspicies, vocesque undique missas hac nostra rationali voce clariores, a quibus de hac ejus cura instruetur, qui aures voluerit admovere. Idcirco Propheta quoque vocum istarum præstantiam volens ostendere, dicebat : « Non sunt loquelæ, neque sermones, » quorum non audiantur voces eorum[1]. » Nam nostra quidem nota est illius tantum, qui ejusdem sunt linguæ : non item illis qui diversæ : at illa vox quæ mittitur a creaturis, ab omnibus, quæ totum orbem terrarum incolunt, nationibus potest audiri.

[1] Psal. XVIII, 3.

CAPUT VI.

De charitate Dei quæ charitatem omnem longe excedit.

Atque apud probos quidem ac modestos, ante ullam ex operibus demonstrationem, ipsa sola Dei sufficit affirmatio, non ad providentiam tantum, sed et ad amorem etiam illius erga nos eximium ostendendum. Non enim quovis modo providet nobis, sed ita ut amet simul, et vehementi nos et immenso quodam amore prosequatur, ab omni quidem passione immuni, sed ardentissimo et intentissimo, sincero, indissolubili, et qui nunquam possit extingui. Atque hoc nobis cum vellet insinuare Scriptura divina, profert quidem similitudines ductas a rebus humanis, profert et amoris, providentiæ, curæque exempla permulta : non tamen in his tantum vult nos subsistere, sed etiam exempla mente transcendere. Neque enim tanquam sufficientia ad ejus benevolentiam indicandam ista protulit, sed tanquam auditoribus nota, quæque magis quam alia quævis hoc possent ostendere. Exempli causa: dum agit cum illis qui lamentabantur ac gemebant olim, et dicebant: « Dereliquit me Dominus, et oblitus est mei Deus Israël[1], » tum adjicit hæc verba Propheta : « Numquid obliviscetur » mulier parvuli sui, vel ut non misereatur fetuum uteri » sui? » Hoc nimirum dicit : quemadmodum illa nequit oblivisci parvulorum suorum, sic neque Deus generis humani. Deinde ut intelligas hanc adductam esse a Propheta similitudinem, non quod tantam vellet ostendere Dei charitatis esse mensuram, quanta sit matris erga fetus uteri sui; sed quoniam hunc eximium præ cæteris notum ha-

[1] Isaï. XLIX, 15.

buit charitatis modum ; tametsi multo major illo Dei amor adjecit : « Sin autem et horum oblita fuerit mulier, » ego tamen non obliviscar tui dicit Dominus. » Vides ut materni amoris modum excedat? Atque ut intelligas maternum affectum et patris in filios benevolentiam eum longo intervallo superare, ait quidem Propheta : « Quo» modo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se[1]. » Idemque rursus hanc charitatis similitudinem adducit : quippe qui sciret præ cæteris hanc excellere. At Prophetarum et omnium dominus , ut Dei providentiam et curam ostenderet hujus mensuram longo intervallo superare, quantumque inter lucem ac tenebras, et inter bonitatem ac malitiam est discrimen, tantum a divina bonitate ac providentia paternum amorem superari, audi quid dicat : « Quis est ex vobis homo, a quo si pe» tierit filius ejus panem, numquid lapidem porriget ei ? et » si petierit piscem, numquid serpentem porriget ei ? Quod » si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, » multo magis Pater vester, qui in cœlis est, dabit bona iis, » qui a se petierint[2] ; » indicans, quantum est inter nequitiam bonitatemque discrimen, tanto paterna sollicitudine sublimiorem divinam esse benignitatem. Hæc autem a me idcirco exempla sunt allata, ut si quando alias comparationes induxero, ne intra limites eorum, quæ exprimuntur a Prophetis, mentem circumscribas, sed hac utens regula, cogitatione superius ascendas, et immensum charitatis ejus excessum agnoscas. Neque enim naturæ finibus est contentus, sed illis omissis atque superatis alia rursus adjungit exempla. Ea quippe conditio est amantis : multis argumentis id ei conatur ostendere, quem amore complectitur : quod et ipse facit, dum ad locorum intervalla magnamque intercapedinem orationem traducit, non ut

[1] Psal. CII, 13. — [2] Matth. VII, 9.

iterum tantum ejus esse affectum arbitreris, sed quod hoc præcipue mensuræ genus cæteris sciret antecellere, atque auditoribus esse notum. Ac per Davidem quidem ait : « Secundum altitudinem cœli a terra corroboravit Domi- » nus misericordiam suam super timentes se[1] : » et, « Quan- » tum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniqui- » tates nostras : » per Esaïam vero : « Neque enim sunt » cogitationes meæ, sicut cogitationes vestræ ; neque viæ » meæ, sicut viæ vestræ ; sed sicut distat cœlum a terra, » sic distant viæ meæ a viis vestris, et cogitationes meæ a » cogitationibus vestris[2]. » Hæc porro dicebat, quod paulo superius de remissione peccatorum disseruerat, et dixerat, « Quia multum dimittam iniquitates vestras. » Deinde ostendens quantum sit illud multum hoc adjecit exemplum : sed neque solis istis contentus est, verum etiam ad alteram crassiorem comparationem orationem dimittit. Nam apud Osee dicebat : « Quid faciam tibi, Ephraïm ? » quid faciam tibi, Juda ? Sicut Adama ponam te, et sicut » Seboim. Conversum est cor meum in ipso : conturbata » est pœnitudo mea[3]. » Horum autem verborum hæc est sententia. Ne verbum quidem minarum toleravi. Ac loquitur quidem hominum more, non ut humanum quiddam suspiceris, absit ; sed ut hac crassiori loquendi ratione charitatem quamdam Deo convenientem, sinceram, et indissolubilem intelligas. Nam quemadmodum si quis insano quempiam amore diligat, ne verborum quidem tenus eum vellet offendere, quem ita diligit ; sic nimirum et ipse inquit : quoniam dixi tantum, et verbis offendi, « Conver- » sum est cor meum in ipso : » neque enim crassiores istas comparationes proferre dedignatur, ut amorem ostendat, quod est maxime diligentis. Neque hic substitit, sed pergit ulterius, et alterum rursus crassius exemplum adjun-

[1] Psal. CII, 11. — [2] Isaï. LV, 8. — [3] Osee. XI, 7.

git, ita dicens: « Quomodo lætabitur sponsus super sponsa, » sic lætabitur Christus super te. » Quod initio præsertim ardentiores ac ferventiores, et vividiores sint amores : ita porro locutus est, non ut humanum quippiam suspiceris; iterum enim illud dicere non desinam, sed ut ex his ardorem, sinceritatem, vehementiam, flammam denique charitatis intelligas. Deinde cum dixisset, sicut diligit pater, et amplius quam pater; sicut mater, et amplius quam mater; sicut sponsus, et amplius quam sponsus : quantum est intervallum cæli a terra, et amplius quam illud, quantum distat ortus ab occidente, et amplius quam illud : ne hic quidem substitit comparationibus utens, sed ulterius progreditur, ut multo abjectius exemplum ostentet. Cum enim Jonas post fugam, Deique cum Ninivitis reconciliationem inops consilii esset, et æstuaret, quod ea quæ minatus erat, in opus non procederent, et humano quodam turbaretur affectu, ac mœstus esset, cum soli imperasset Deus, ut ardentiores emitteret radios, ac deinde terræ jussisset, ut illi tegmen ex herba subitario opere strueret, cum magnopere illum levasset atque recreasset, deinde rursus cum ob sublatum e medio tegmen illud eum contristasset, postquam altero recreatum, et altero cruciatum illum vidit, audi quid ei dicat : « Tu quidem pepercisti super cu- » curbita, pro qua non laborasti, neque nutriisti; ego au- » tem non parcam super Ninive civitate magna, in qua » habitant plures, quam centum viginti millia hominum, » qui non noverunt dextram aut sinistram suam[1]? » Horum autem verborum hæc est sententia : Non ita recreavit te umbra oleris, ut me salus Ninivitarum exhilaravit : neque ita te destructio ejus contristavit, ut me illorum interitus. Ita præter mentem meam illorum exitium accidisset. Vides hic quoque comparationem illum excedere?

[1] Jon. IV, 11.

Non enim dixit, « Tu quidem pepercisti super cucurbita, » et conticuit: sed adjunxit: « Pro qua non laborasti, neque » nutriisti eam. » Nam quoniam eas potissimum plantas amant agricolæ, in quas plurimum laboris impenderint, ut hoc quoque se genere amoris complecti homines indicaret, hoc addidit: Si enim tu alienum opus ita defendis, inquit, multo magis ego proprium, et cujus sum conditor. Deinde mitigat accusationem illorum cum ait: « Qui non » noverunt dexteram aut sinistram suam[1], » ut simplicitate potius quam malitia illos deliquisse declaret, id quod et pœnitentiæ finis ostendit. Enimvero cum alios quoque reprehendit, qui gemebant, ut pote derelicti, his eos verbis affatur: « Interrogate me de filiis meis, et de operibus » manuum mearum mandate mihi[2]. » Quasi diceret: Quis patrem admonet, hortaturque ut filii sui curam gerat; aut artificem et opificem, ne suum opus sinat interire? Itane vero inter homines sufficit vobis naturæ vel artis conditio, ut de sollicitudine minime dubitetur: mihi vero putatis hortatore opus esse, ut liberos meos vel opera tuear et defendam? Hæc autem dicebat, non ut ipsum non hortarentur, sed ut scire possent Deum etiam ante cohortationem suas partes agere: velle tamen ut alii se cohortentur, et rogent, quod sciat ad hortatores magnam inde utilitatem dimanare. Vides ut manifestissime, ac sole clarius per hæc exempla ineffabilis ejus providentiæ demonstratio elucescat? Perpende autem. Patrem in medium protulit, matrem, sponsum, sponsam, distantiam cœli et terræ, intervallum quod est inter ortum et occasum, agricolam, et olerum cultorem, architectum, genitorem, vehementem amatorem, qui turbetur, si vel etiam verbo tenus eum, quem amat, offenderit: et omnes illos tantum superare

[1] Jon. IV, 11. — [2] Isaï. XLV, 11.

Dei bonitatem ostendit his omnibus, quantum malitiam probitas vincit.

CAPUT VII.

Demonstratio divinæ providentiæ ex creaturis.

Ac probis quidem et modestis, ut dixi, ista sufficiunt: sed quoniam nonnulli sunt lutei, contumaces, refractarii, carni addicti, age vel ex ipsis operibus, quantum in nobis situm fuerit, ejus providentiam demonstremus: nam totam quidem illam, imo ne minimam quidem ejus partem aliquam facile fuerit expressisse: adeo immensa est et infinita, et tum ex parvis, tum ex magnis rebus elucet, sive quæ sub oculos cadunt, sive quæ minime cernuntur. Verumtamen ex iis quæ sub oculos cadunt, probationem instituamus. Hanc enim mirabilem concinnamque creaturam propter alium nullum condidit, nisi propter te; ac tam pulchram et magnam, tam variam et pretiosam, ac perennem, utilem, et omni ex parte fructuosam, et ad corporis sustentationem et corroborationem, et ad animæ instructionem, et aptam ad viam sternendam ad cognitionem Dei, tua unius causa creavit. Neque enim Angeli indigebant illa: quomodo enim indigerent, qui priusquam oriretur ipsa, jam erant? Illos enim ista multo antiquiores esse, audi quo pacto verbis illis ostendat Deus, quibus ita Jobum alloquitur: «Quando facta sunt sidera, laudaverunt me omnes Angeli mei, et voce magna cecinerunt[1],» hoc est, obstupefacti multitudine, pulchritudine, situ, utilitate, varietate, amœnitate, splendore, concin-

[1] Job. XXXVIII, 7.

nitate, cæteris omnibus, quæ longe melius illi quam nos perspiciunt. Neque vero sideribus tantum exornavit, sed et sole et luna decoravit, utroque tempore multam tibi voluptatem, multam ex utroque suppeditans utilitatem. Quid cœlo pulchrius, quod nunc a sole lunaque collustratur, nunc veluti quibusdam oculorum jactibus, immenso siderum examine terram illuminat, et nautis ac viatoribus indices viæ quosdam ducesque subministrat? Qui enim pelagus sulcat, et ad clavum sedet, incursibus fluctuum, et turbatarum undarum insultibus, ac violento ventorum afflatui, noctisque illunis tenebris se ipsum exponit, adeo illius regimini confidit et ductui: et quod in sublimi situm est astrum, illum tanto dissitum intervallo, quasi vicinum sit et propinquum, ita secure deducit, et ad portum appellit, nec tamen ullam vocem mittit, sed conspectu suo viam illis monstrat, et illis tribuit, ut maria tuto possint emetiri, dum illis tempora designat, sic ut nunc quidem intra portum retinenda sit navis, nunc autem in pelagus confidenter educenda, et non improvide propter ignorantiam futuri in diem incidentes hiemalem, naufragium patiantur. Neque vero tantum integrorum annorum mensuras et tempestates illas designant, sed et cujusque noctis horam et conversionem diligenter repræsentant, et efficiunt, ut ex ipso aspectu discamus, quando major ejus pars præterierit, quando minor adhuc restat, et contra rursus, quod non solum nautis, sed etiam viatoribus commodum est, ne nocte intempesta viam ingrediantur, neque convenienti tempore domi resideant. Hoc una cum stellis etiam ex lunæ cursibus notum diligenter observatur. Nam quemadmodum sol diurnas, ita luna nocturnas horas dirigit, aliasque multas utilitates parit, et gratam aëris temperiem, et roris generationem, ut irrigata semina germinent, ac multa ex se commoda ad cor-

roborandum genus humanum suppeditat, dumque media inter stellarum chorum, et solis splendorem interjacet, hoc quidem minor, illis vero præstantior est, ac multo major. Neque vero mediocris nascitur ex illa varietate spectatoribus voluptas et utilitas, ut neque vulgaris commoditas ex temporibus, et quatuor anni tempestatibus, seu mensuram, seu magnitudinem ac brevitatem, sive infinitam diversitatem consideres. Aliam enim minorem, aliam majorem ac splendidiorem spectare licet, et quasdam ex illis diversis temporibus apparere. Summa nimirum ac solertissima Dei sapientia multam ubique varietatem efficit, cum ut potentiæ suæ miraculorum effectricis specimen edat, tum ut rerum quæ cernuntur oculis, commoditati provideat, ac multam immensamque præbeat utilitatem, et cum his omnibus etiam voluptatem. Quid enim cœlo jucundius, quod nunc tanquam linteum quoddam mundum ac pellucidum super caput nostrum expansum est, nunc tanquam floribus refertum ac variegatum cernitur pratum, suamque coronam ostentat? Neque enim æque jucundum est interdiu pratum cernere, ac jucundum est et suave cœlum de nocte spectare, innumeris stellarum floribus undique coronatum, floribus qui nunquam marcescunt, sed illæsam suam pulchritudinem semper ostentant. Quid illo rursus jucundius, cum nocte jam pulsa, necdum tamen oriente sole, veluti crocco quodam peplo auroræ primordiis purpuratum ornatur? Quodnam porro spectaculum pulchrius oriente sub auroram sole, cum parvo temporis momento terram totam, totum mare, montes omnes, saltus, et colles, cœlum universum radiorum sparsionibus illustrat, et exuto excussoque a rebus, quas oculis cernimus, amictu noctis, nobis ante oculos omnia nuda proponit? Quis satis miretur cursus ejus rectum ordinem, inter tot annorum circui-

tus immutabile, ac nusquam interruptum ministerium, semper florentem ejus pulchritudinem, splendorem, fulgorem, puritatem, quæ, licet cum tot corporibus misceatur, nusquam tamen inquinatur? His adde utilitatem immensam in seminibus, in plantis, in hominum corporibus, quadrupedum, piscium, aëris, lapidum, herbarum, in terra, in mari, in aëre, in omnibus demum, quæ oculis usurpamus. Siquidem omnia ejus ope indigent, et si ea fruantur, meliora redduntur : neque solum corpora, neque plantæ, sed etiam aquæ, lacus, fontes, flumina et aëris ipsa natura, quæ subtilior, purior, ac pellucidior evadit. Hanc nimirum ob causam et auctor Psalmorum, cum ejus pulchritudinem vellet exprimere, perennem splendorem, formam florentem, ac vividam, florem nunquam excidentem, ornatum, decorem, ministerium nusquam interruptum, ita dicebat : « In sole posuit taberna» culum suum[1], » hoc est in ipsis cœlis. Hoc subindicat, dum tabernaculum Dei appellat. «Et ipse tanquam sponsus » precedens de thalamo suo. » Tum ut facilitatem ministerii ejus, et agilitatem exprimeret, addidit : « Exultabit » ut gigas ad currendam viam suam. » Deinde, quomodo satis sit, et sufficiat solus universo terrarum orbi : « A » summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad sum» mum cœli. » Posteaquam sit omnibus utilis et commodus : « Nec est qui se abscondat a calore ejus. » Licet aliunde quoque, nisi forte jam defessus es, providentiam ejus intelligere : ex nubibus, ex quatuor anni tempestatibus, ex solstitiis, ex ventis, ex mari, ac diversis generibus piscium, ex terra, et quadrupedibus, ac reptilibus animantibus quæ in ipsa versantur, ex volucribus qui in aëre volitant, ex terrestribus, iis quæ ancipitem vitam habent in lacubus, in fontibus et fluminibus, ex habitabili terra, ex inhabi-

[1] Psal. XVIII, 4.

tabili et inculta, ex seminibus quæ nascuntur ex ea, ex arboribus, herbis, plantis, quæ in desertis et non desertis locis pullulant, quæ in campis germinant, in vallibus, in montibus, in collibus, ex iis quæ sponte nascuntur, ex iis quæ cum agriculturæ labore, ex cicuribus animalibus, ex feris, et ex sylvestribus, mansuetis, parvis, magnis, ex iis avibus quæ hiberno tempore, quæ æstivo, quæ autumnali apparent, et quadrupedibus, et piscibus, et plantis, et herbis, ex iis quæ in nocte fiunt, quæ in die, ex pluviis, et annorum mensura, ex morte, ex vita, ex labore cui sumus addicti, ex tristitia, ex voluptate, ex cibis et potibus qui nobis dati sunt, ex institutis, ex artibus, ex lignis, ex lapidibus, ex montibus metallicis, ex mari quod navigari solet, ex eo quod non est navigabile, ex insulis, ex portubus, ex littoribus, ex superficie pelagi, ex aquarum profundo, ex elementorum natura, ex quibus nobis conflatus est mundus, ex temporum dispositione, ex diversis diei noctisque mensuris, ex morbo et sanitate, ex membris nostris, ex constitutione animæ, ex artibus, et sapientia quam Deus in illis generi humano largitus est, ex utilitate brutorum, plantarum, cæterarumque creaturarum quæ nobis inserviunt, ex minimis et vilissimis animalibus. Quid enim brevius aut deformius ape? quid porro formicis et cicadis vilius? Verumtamen hæc quoque claram vocem emittunt, qua Dei providentiam, virtutem, sapientiamque testentur. Quam ob causam etiam Propheta, qui tanto spiritu donatus erat, creaturæ corpus percurrens, et cum pauca quædam attigisset, magno cum stupore exclamavit, et mirabilem illam vocem misit : « Quam magnificata sunt opera tua, Domine? omnia in sapientia fecisti[1]. » Atque hæc omnia propter te, o homo. Nam et venti propter te; rursus enim ad principium suum oratio

[1] Psal. CIII, 24.

revolvetur; ut defessa corpora flatu diventilent, ut contractas ex luto sordes, et molestiam ortam ex fumi, et caminorum aliarumque rerum exhalationibus abstergant, ut calorem solis mitigent, ut leviorem æstum reddant, ut semina nutriant, ut plantas augeant, ut te in mari comitentur, et in terra fiant agriculturæ administri, dum illic quidem naves sagitta velocius impellunt, adeo facilem pronamque navigationem reddunt, hic vero tecum areas expurgant, et paleas a fructu separant, ac molestias operum levant, ut levem tibi lenemque aërem reddant, ut et aliunde te oblectent, dum nunc quidem suaviter, ac leniter sibilant, nunc autem sensim in plantas se insinuant, et arborum frondes agitant, ut somnum tibi sub æstatis ac veris tempus jucundiorem, dulcioremque melle reddant, ut quod in arboribus faciunt, hoc in dorso maris efficiant, et in fluminum aquis, dum illarum superficiem in sublime tollunt, et multam inde præbent illo spectaculo voluptatem, et ante voluptatem illam maximam etiam utilitatem. Nam et aquis ipsi alioqui sunt utiles, dum perpetuo stagnantes illas corrumpi non sinunt, sed dum illas frequenter movent, ac ventilant, recentes, ac vividas reddunt, et ad alenda animalia quæ in eis natant, aptiores. Quod si noctem ipsam volueris observare, non mediocrem creatoris providentiam inde cognosces. Siquidem defatigatum corpus tuum recreat, et membra diurnis laboribus distenta remittit et relaxat, alternaque vicissitudine refecta, per quietem rursus ad pristinum vigorem reducit. Neque vero id tantum, sed et diurnis te molestiis levat, et intempestivis liberat curis. Sæpe etiam ægrotanti febrem extinguit, dum contrarium somni remedium adhibet, et medicorum artem æstuantem ac fluctuantem ad tranquillum portum deducit, et a multis laboribus reddit immunem. Ac tanta sane illius est utilitas, tanta commoditas, ut et dies sæpe

male pereat iis, quibus negatum fuerit in illa interquiescere. Si enim quis supponat quietem noctis, remissionem, ac relaxationem tolli, cujus beneficio cuncta recreantur, et anima defessa, et corpus defatigatum, excitata et alacri mente diurnos labores aggreditur, inutile redditum hoc animal intuebitur. Quod si quis vigilando, et operando, vel etiam otiando noctes diebus addat, et hoc diutius agat, confestim morietur, aut si id non accidat, plane longo correptus morbo, nihil ex diurnis suis laboribus utilitatis percipiet, cum vires ejus penitus attritæ fuerint, et exhaustæ. Quod si placuerit innumeras piscium turmas oratione explicata percurrere, qui degunt in stagnis, in fontibus, qui in mari navigabili, qui in eo quod navibus non frequentatur, vel si volucrum immensa spectemus examina, quæ in aëre, quæ in terra, quæ in aquis simul, et terra; nam quædam ex illis ancipitem vitam habent: quæ silvestres sunt, aliæ mansuefiunt, aliæ perpetuo sylvestres permanent, aliæ esui aptæ, aliæ non aptæ, et singularum scrutemur pulchritudinem, alas, vocem canoram, sed et si earum tantum differentias exquiramus, sive in cantu, sive in victu, et habitationem, mores, usus, et ministeria, quibus nobis inserviunt, omnia persequamur, et magnitudines, et exiguitatem, et partus, et educationem, et multam in his immensamque varietatem, et hoc ipsum etiam in piscibus agamus, atque inde orationem ad herbas, quæ ubique terrarum nascuntur, traducamus, et horum cujusque fructum spectemus, et utilitatem, et suavem odorem, et speciem, et situm, et folia, et colorem, et figuram, et magnitudinem, et exiguitatem, et commoditatem, et operandi modos, et corticum, truncorum, ramorumque discrimina, et prata, et viridaria, deinde ad diversa transeamus aromata, variaque illorum loca perscrutemur, et quibus modis adinveniantur, et

curentur, et colantur, et quam nobis usui sint ad medendum. Præter hæc autem rursus si ad montes quoque metallis abundantes gradum faciamus, qui et ipsi numero sunt non mediocri, et alia multo plura inter creaturas pervestigemus, quæ tandem oratio, quodve spatium temporis nobis ad eorum cognitionem adipiscendam sufficiet? Atque hæc omnia propter te unum condita sunt, mi homo, et artes propter te, et instituta, et civitates et pagi, et somnus propter te, et mors propter te, et vita propter te, et accretio, naturæque opera tam multa, et talis hic mundus propter te nunc, et rursus melior propter te. Nam meliorem illum futurum, idque tua causa, potes ex Pauli verbis cognoscere : « Et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis[1] : » hoc est, ne amplius corruptioni sit obnoxia. Tum ut indicaret eam tanto honore tua causa decoratum iri, subjecit : « in libertatem gloriæ filiorum Dei. » Quod si valde prolixa non fieret, et modum excederet oratio nostra, multa de morte philosopharer, et in hoc maxime Dei sapientiam, et providentiam indicarem, multaque de corruptione, de sanie, de vermibus, et cinere dicerem, quæ potissimum queruntur, et deplorant multi, quod in pulverem, in vermes nostra corpora resolvenda sint, atque inde ipsius immensam providentiam ac sollicitudinem indicaremus. Ab eadem enim providentia, ab eadem bonitate, qua nos condidit, cum nondum essemus, hoc etiam promanat, quod mori nos jusserit, et talem finem nancisci. Quamvis enim res sint natura diversæ, tamen unius bonitatis opificia sunt, quandoquidem e vita decedens homo nullo inde damno afficitur : siquidem et dum vita suppetit, multa inde lucra colligit, et ex alieno corpore propriam percipit utilitatem. Cum enim viderit eum, qui non ita pridem cum ipso in-

[1] Rom. VIII, 21.

cedebat, in vermes, et saniem, et cinerem, et pulverem esse resolutum, licet ipsius diaboli arrogantia intumescat; metu contrahitur, reprimitur, modeste se gerit, philosophari docetur, bonorum parentem humilitatem in suam mentem introducit. Ita fit ut neque qui e vita discessit, lædatur; recuperabit enim hoc corpus incorruptum et immortale; et qui adhuc in stadio versatur, ex eo, quod nihil alter est læsus, maxima lucra decerpet. Non enim vulgaris modestiæ magister in vitam nostram introductus est, qui mentem instruat, et animæ passiones refrenet, fluctus sedet, et tranquillitatem reducat. Cum enim tum ex iis quæ dicta sunt, tum ex aliis pluribus hac luce clarius eluceat providentia Dei, noli supervacanea curiose scrutari, neque causas omnium rerum exquirens, ea quæ comprehendere nequis, persequere. Nam et hoc ipsum ut essemus, ex sua nobis bonitate concessit, non quod nostro ministerio indigeret. Itaque laudandus a nobis est, et adorandus, non modo quod condiderit, neque quod animam incorpoream, et ratione præditam sit largitus, neque quod aliis omnibus præstantiores reddiderit, neque quod in omnia, quæ cernuntur, dominatum detulerit, et potestatem permiserit, sed quod id egerit, cum nullo modo nobis egeret. Hoc enim est in ejus bonitate mirabile, quod cum nostro ministerio nihil opus illi esset, nos produxerit. Prius enim quam nos in lucem ederemur, et Angeli, et supernæ Virtutes, erat sua gloria præditus, ac felicitate: sed ob solam suam benignitatem nos procreavit, et hæc omnia nostra causa, atque adeo multo istis plura condidit.

CAPUT VIII.

Multæ providentiæ demonstrationem esse, quod lex naturalis et scripta sit data, quodque viros eximios per suas transmigrationes fieri magistros curarit earum gentium a quibus suscipiebantur, et quod deinde caput bonorum largitus sit unigeniti sui adventum.

Propterea quoque legem a se scriptam nobis dedit, et Prophetas misit, ac miracula edidit, et ante hæc omnia, simul atque hominem finxit, magistrum a natura insitam legem indidit, et tanquam navi gubernatorem, et equo aurigam, cogitationibus nostris eum præfecit. Ita nimirum et Abel ipsum novit, cum non essent litteræ, non Prophetæ, non Apostoli, neque scripta lex institueret, sed quod a natura insitam legem haberet. Ita Caïn: nam et ille novit, et uterque quidem ipsum sciebat, et dominatum agnoverat, sed non eamdem uterque viam ingressus est, verum alter quidem vitii, alter autem virtutis. Verumtamen ne sic quidem ipsum deseruit, sed et lapsum ac supplantatum erexit, et sua cura dignatus est: ac primum quidem hortatus est, et consilium dedit, postea vero metu ac tremore commonuit, erudivit, edocuit. Quoniam autem tantum munus homines multi prodiderunt, hanc, inquam, naturalis doctrinæ utilitatem, ne sic quidem eos dereliquit, neque extremo exitio expositos esse voluit, sed constanter eos rebus ipsis, beneficiis, suppliciis erudire, atque admonere non cessavit, ac per ipsam creaturam quæ singulis diebus operatur, et consuetum ministerium

suum implet, per ea quæ præter opinionem et consuetudinem fiunt, per eos justos, qui ab initio vixerunt. Siquidem viros eximios, et philosophia summa præditos e loco in locum transtulit. Nam et Abraham nunc quidem in Palæstinam, nunc autem in Ægyptum proficisci jussit, et Jacob in Syriam, Moysem rursus in Syriam; tres pueros in Babylonem, Danielem, et Ezechielem, Jeremiam autem in Ægyptum. Deinde vero legem etiam dedit, ac Prophetas misit et afflixit, et condonavit, et captivitati tradidit, et libertate donavit, neque a principio ad finem usque pro genere humano cuncta facere, molirique cessavit. Neque enim sola doctrina, quæ elicitur ex creaturis, et ad Dei cognitionem deducit, contentus fuit, sed quoniam permulti præ nimia sua improbitate nihil ex ea fuerant adjuti, alias docendi vias, rationesque tentavit, ac tandem, id quod caput est bonorum omnium, largitus est, suumque Filium misit dilectum, unigenitum, et qui ejusdem est atque ipse naturæ, fit quod ego sum, et in terris ambulans cum hominibus conversabatur, et manducabat, et bibebat, et circuibat terram, instruens, docens, admonens, edens miracula, dum futura prædiceret, dum cohortaretur, dum consilium daret, dum pateretur, dum sustineret, dum promitteret, dum largiretur. Quædam enim jam inde ab hoc sæculo præbebat, quædam in futurum reservabat, quæ se daturum ostendebat, cum ex miraculis, quæ adhuc in terris superstes edebat, tum ex earum omnium rerum eventu consequente, quas ante prædixerat. « Quis » loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes » ejus[1] ? » Quis non obstupescat? quis non contremiscat immensam ejus curam considerans, quo pacto pro servis ingratis unigenitum Filium suum in mortem tradiderit, mortem detestandam et ignominiosam eorum, qui scelera

[1] Psal. cv, 2.

nefaria patrarant, mortem reorum? Siquidem in sublimi suffixus patibulo crucis pendebat, conspuebatur, alapis cædebatur et colaphis, et subsannabatur, ac beneficii loco sepeliebatur, et monumentum obsignabatur : atque hæc omnia tua causa perpessus est, et ob eam curam, quam gerebat tui, ut tyrannis peccati tolleretur, ut arx diaboli everteretur, ut nervi mortis exscinderentur, ut cœli januæ nobis recluderentur, ut maledictio deleretur, ut prior condemnatio rescinderetur, ut patientiam disceres, ut tolerantiam docereris, ne quid ex hujus vitæ rebus molestia te afficeret, non mors, non ignominia, non convicia, non sannæ, non verbera, non inimicorum insidiæ, non contumeliæ, non incursus, non calumniæ, non pravæ suspiciones, non aliud quidquam ejusmodi. Per hæc enim omnia transivit ille, tecumque in communionem istorum venit et in his omnibus egregiam victoriam reportavit, teque docuit et instruxit, ut nihil ejusmodi reformides. At ne his quidem contentus fuit, sed in cœlos cum ascendisset, ineffabilem Spiritus largitus est gratiam, et Apostolos misit, quorum ad hoc ministerio uteretur. Cumque illos cerneret vitæ præcones innumera mala perpeti, verberari, contumeliis affici, in mare demergi, fame ac siti torqueri, quotidie cruciari, in perpetuo mortis periculo singulis diebus versari, hoc tua causa permittebat, et ob tui curam. Propter te, mi homo, et regnum cœlorum præparavit, propter te bona ineffabilia, sortem illam, et conversationem in cœlis, varias mansiones atque differentes, beatitudinem, quam nulla potest oratio explicare. Cum tot ergo tibi suppetant ejus indicia providentiæ, cum in novo, tum in veteri Testamento, cum in hac vita, tum in futura, tam futura quam quæ jam evenerunt, quæ singulis diebus fiunt, quæ a principio, quæ tempore interjecto, quæ in fine, quæ perpetuo durabunt, quæ ad corpus, quæ ad animam per-

tinent, et cum videas undique demonstrationum examina prodire, quæ providentiam ejus prædicant, adhuc dubitas? Imo non dubitas, sed credis eum providentiam et curam gerere, tibique hoc ipsum persuasisti? nihil ergo amplius curiose inquiras, cum hoc probe scias te Dominum nactum esse, qui te multo diligat vehementius quam patres, qui magis quam matres sit de te sollicitus, qui ardentius quam sponsus amet et sponsa, et tuam salutem suas delicias arbitretur, qui ob illam magis lætetur, quam tu cum a periculis fueris et a morte liberatus; id quod ex Jona patefactum est; et omne genus charitatis exhibeat, quod erga liberos præ se fert pater, aut mater erga suam prolem, aut erga plantas agricola, circa suam artem architectus, erga sponsam suam sponsus, erga virginem adolescens; atque a te procul abesse mala desiderat, quantum ab Occidente distat Oriens, quanto altius est terra cœlum; nam et hoc a nobis demonstratum est, imo vero non tantum solum, sed et multo amplius, ut a nobis probatum est, cum de his sermonem institueremus, et hortaremur, ut in comparationibus non subsisteretis, sed eas cogitatione transcenderetis. Neque enim satis explicari potest providentia divina, neque ipsius cura mente comprehendi: ineffabilis est bonitas ejus, et investigabilis ejus clementia. Hæc igitur tibi cum explorata sint omnia, cum ex illis quæ pronuntiavit, tum ex illis quæ gessit, quæque gesturus est, noli curiose disquirere, neque scrutari, neque dicere, Cur hoc? ad quid hoc? Annon enim furiosi hominis est hoc, et summam dementiam et insaniam sapit, in medicum quidem curiose non inquirere dum secat, dum urit, dum acerba medicamenta applicat, quamvis servus sit, sed cum silentio jacere dominum ista patientem, eique propter hanc ustionem gratiam habere, ac propter sectionem ac medicamenta; idque cum incertum

sit futurum; sæpe namque multos id agendo interfecerunt; eique penitus subjectum parere, dum id agit, idemque erga nautam et architectum, vel erga cæteros qui diversas artes profitentur præstare : ridiculum, inquam, censeri hominem imperitum et inexpertum causas omnium, quæ fiunt ab artifice requirere, sapientiam autem illam immensam, ineffabilem, inexplicabilem, incomprehensibilem curiose scrutari, et cur hoc vel illud fiat exquirere, idque cum probe noverimus in hanc sapientiam errorem non cadere, magnam ejus esse bonitatem, inenarrabilem ejus esse providentiam, ad finem prosperum omnia pervenire, quæ ab illo nostra causa geruntur; modo ne nostræ quoque partes desint, neminem illum perire velle, omnes salvos facere, et velle, et posse? Annon igitur est extremæ dementiæ facinus eum, qui salvos facere cunctos et velit, et possit, curiose scrutari jam a principio, et e vestigio, neque finem eorum quæ geruntur expectare?

CAPUT IX.

Non esse curiose inquirendum et rerum finem expectandum esse.

Præcipue vero cum neque a principio, neque deinceps curiose sit inquirendum. Quod si adeo curiosus ac diligens scrutator sis, finem expecta, et quem tandem exitum ista sortiantur considera, neque turberis aut terrearis a principio : quandoquidem auri quoque fusorem imperitus aliquis si videat initio aurum liquantem, et cineri paleisque admiscentem, nisi finem expectet, aurum periisse arbitrabitur : sic et in mari natus et educatus quispiam, si confes-

tim ad mediterranea habitanda translatus, cum nihil plane de agrorum colendorum ratione inaudiverit, reconditum triticum viderit, et januis vectibusque conclusum servari, atque ab humiditate defendi, statimque ab agricola deinde elatum spargi, projici, et in agro prætereuntibus cunctis exponi, et non modo ab humiditate non defendi, sed luto fimoque macerandum exponi, neque custodem apponi, nonne periisse triticum arbitrabitur, et agricolam hæc agentem damnabit? At hæc condemnatio non rei naturæ, sed ejus imperitiæ inscitiæque tribuenda est, qui recte non judicavit, et a principio statim sententiam tulit. Etenim si æstatem expectasset, ac segetem vernantem vidisset, falcem exacutam, et triticum quod sparsum fuerat, et sine custode relictum, putrefactum et corruptum ac luto expositum, mox germinasse ac multiplicatum apparuisse pulchrum, et vetustate deposita multo cum vigore sese erexisse, quasi satellitibus stipatum et vestibus culmum in altum extulisse, spectatorem oblectasse simul et aluisse, lucroque ditasse non mediocri, tum vero amplius miratus esset, quod per ejusmodi damna fructus ad tantam ubertatem et pulchritudinem evectus esset. Tu quoque, mi homo, noli in communem omnium Dominum nostrum curiose inquirere: quod si tam contentiosus sis et audax, ut hanc insanire velis insaniam, saltem finem eorum, quæ geruntur, expecta. Nam et agricola totam hiemem expectat, neque ad ea, quæ triticum tempore frigoris patitur, respicit, sed ad ea quibus fruiturus est: multo sane fuerit æquius, ut ejus causa, qui totius orbis terrarum est agricola et animarum nostrarum, finem expectes: ego non finem dico tantum in præsenti vita; sæpe namque illud etiam hic eveniet; sed etiam in futura. Ad unum enim finem spectat utriusque vitæ istius dispensatio, salutem nempe nostram, et nominis nostri celebritatem. Licet

enim tempore sit divisa, tamen scopo conjuncta est. Et quemadmodum nunc est hiems, nunc æstas, at utraque temporis conversio ad unum spectat finem, frugum maturitatem: sic nimirum et in rebus nostris fiet. Cum ergo dispersam Ecclesiam videris, malis extremis oppressam, vexatos, cæsos verberibus eos, qui in ipsa sunt illustriores, Præsulem ejus longissime relegatum, noli hæc solum spectare, sed etiam ea quæ ex his sunt eventura, retributiones, remunerationes, præmia, bravia. « Qui enim perse- » veraverit usque in finem, hic salvus erit, inquit[1]. » Nam in veteri quidem Testamento, quia nondum innotuerat de resurrectione doctrina, utraque in hac vita fiebant: at in novo non semper fit: sed interdum res adversæ in hoc sæculo nobis accidunt, res autem prosperæ nostrum ex hac vita discessum expectant. Verumtamen quamvis in hac vita res prosperæ illis evenissent, in hoc etiam admiratione maxime digni fuissent, qui illis potiti non essent, quod cum neque nota illis fuisset doctrina de resurrectione, et promissionibus Dei contraria cernerent in rebus evenire, non scandalizarentur, non terrerentur, neque perturbarentur, ejusque incomprehensibili providentiæ acquiescerent, neque propter ea quæ contrario modo acciderent, scandalum paterentur, sed potentiam ac solertiam sapientiæ ipsius perspectam habentes, finem expectarent, imo vero ante finem quidquid adversus ipsos perpetraretur, cum gratiarum actione tolerarent, Deumque qui ista fieri sinebat, glorificare non cessarent. Obscura fortasse vobis videtur hæc oratio: quocirca clariorem eam reddere conabor.

[1] Matth. x, 22.

CAPUT X.

Antiquos etiam finem rerum expectasse.

Cum senex factus esset olim Abraham, et ad liberos procreandos ineptus, et emortuus ætatis progressu evasisset; ut enim pater fieri posset, nihilo meliori in statu erat vivens, quam ipsi defuncti; cum ergo senex justus esset, et admodum senex, et naturalis procreandæ sobolis facultatis fines longo intervallo excessisset, conjugem autem haberet Saram petra steriliorem, patrem se redditurum illum tot nepotum Deus pollicetur, ut multitudinem astrorum eorum æquatura sit multitudo. At ille, cum tot essent obstacula, cum jam ætas esset ad ultimam senectutem devoluta, et uxor tam ob ætatem quam ob naturam esset infecunda; non enim sola senectus obstabat, sed et sterilitas ipsa naturæ : siquidem tum quoque cum juvenis esset, inutilis naturæ fuit officina, quod sterilis mulier esset. Quocirca Paulus hoc ipsum insinuans, ita dicebat : « Et emortuam vulvam Saræ[1], » non dixit emortuam Saram simpliciter, ne solam ætatem suspiceris, sed et ipsius vulvam emortuam, quod non solum tempore, sed etiam naturæ conditione factum erat; verumtamen licet tanta, ut dixi, superessent obstacula, cum sciret quid tandem sit promissio Dei, quam solers illa sit et locuples, sic ut neque legibus naturæ, neque rerum difficultate, vel alio quopiam impediatur, sed per contraria viam inveniat, et promissum in opus deducat, quod dicebatur, admisit, et promissioni fidem habuit : et tumultum ex cogitationibus ne

[1] Rom. IV, 19.

omnino quidem moveri sivit, sed fide dignam esse judicavit, ut est sine dubio, ad implendam promissionem, ipsius potentiam, qui promiserat, neque disquisivit, quo tandem modo hæc evenient, et cur non in juventute, sed in senectute, et sero tandem ac tarde. Quo fit, ut illum etiam clara voce prædicet ac laudet his verbis Paulus : « Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater mul» tarum gentium[1]. » Quid est, contra spem in spem? Præter spem humanam, in spem Dei, quæ cuncta vincit, quæ cuncta potest, quæ cuncta superat. Et credidit, non ut fieret pater tantum, sed etiam tot gentium, senex et effetus, cui sterilis et senio confecta uxor erat, secundum quod dictum est, « Sic erit semen tuum. Et non infirmatus est » fide, nec consideravit corpus suum jam emortuum, cum » fere centum esset annorum, et emortuam vulvam Saræ[2]. » In repromissione autem Dei non hæsitavit diffidentia : sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens, quia quæcumque promisit, potens est et facere. Horum autem verborum hæc est sententia : Exultans statim, et exiliens ex humana imbecillitate, et ad sublimitatem ejus, qui promittebat, accurrens, et cogitans immensam ejus esse potentiam, facile adductus est, ut crederet omnino quod sibi dicebatur eventurum. Atque hoc facto maxime Deum glorificavit, quod curiose non inquisiverit, neque scrutatus sit, sed incomprehensibili ejus sapientiæ ac potentiæ cesserit, neque ullo modo de iis, quæ dicta fuerant, dubitaverit. Vides hoc esse maxime Deum glorificare, cum incomprehensibili ejus providentiæ, atque ineffabili potentiæ nos submittimus, neque scrutamur, aut curiose inquirimus, neque dicimus : Ac quid hoc? quomodo erit hoc? Neque vero solum hoc est admiratione dignum, sed etiam quod filium illum suum unigenitum ac dilectum post

[1] Rom. IV, 18, et XX, 21. — [2] Ibid. 19.

hanc promissionem mactare jubebatur, et ne tum quidem scandalizabatur. Atqui multa erant quæ scandalizare possent eum, qui vigilans non fuisset et attentus, et primum ipsum mandatum, num Deus tales victimas acceptas habeat, et patres jubeat esse parricidas liberorum, ac morte violenta vitam finire, immaturo interitu filios necare, suæque prolis fieri homicidas, tali sanguine suum velit altare cruentari, paternam dexteram adversus filium unigenitum armari, ac justum virum sicariis fieri sæviorem. Cum his præterea naturæ vis ac tyrannis eum commovebat et perturbabat, non quod pater solum esset, sed quod indulgens, et talis filii pater, dilecti, unigeniti, pulchri non intuenti solum, sed et contemplanti. Nam et in ipso erat ætatis flore, in virtutis vigore, in quo duplex pulchritudo tum mentis, tum corporis elucebat. Neque vero mediocriter illud ad amorem paternum augendum valebat, quod præter spem omnem datus fuerat. Scitis enim quam chari sint ejusmodi liberi, qui præter spem et expectationem, non lege naturæ concessi sunt, cujusmodi fuit ille. Cum his omnibus autem maxime poterat scandalum præbere pollicitatio et promissio, cum illi contrarium esset mandatum. Siquidem promissum fuerat : « Sic erit semen » tuum, ut stellæ cœli[1] : » mandatum autem fuerat, ut unigenitus filius, cujus posteris totum orbem terrarum erat impleturus, hic et medio tolleretur, ac morti cædique sævissime traderetur. Sed ne sic quidem scandalizabatur, nec perturbabatur justus ille, neque tale quid illi accidebat, quod uni alicui ex insipientibus, et qui humi serpunt, accidisset. Neque enim apud se ita ratiocinatus est : Quid hoc rei est? decepti sumus, fraudati sumus? an hoc Dei mandatum est? absit : non possum parere, ut filii parricida fiam, et ejusmodi sanguine dexteram meam cruentem,

[1] Gen. xv, 5.

adduci non possum. Quomodo autem promissio finem suum sortietur? Si enim radicem avellam, unde rami? unde fructus? si fontem occludam, unde fluvii? si filium occidam, unde mihi nepotum, quæ stellarum multitudinem exæquet, multitudo nascetur? Quomodo ergo tum alia promittebat, et contraria nunc jubet? Nihil horum aut dixit, aut cogitavit, sed rursus ad potentiam ejus, qui promiserat ista, confugiens, quæ ineffabilis est, quæ solers est et locuples, quæ per res contrarias elucet, quæ superat leges naturæ, quæ potentior est omnibus, cui resistere nihil potest, hoc quoque mandatum confidenter exhausit, et filium occidit, et dexteram cruentavit, et gladium sanguine infecit, et ensem jugulo immersit. Nam si minus opere, saltem animi proposito cuncta ista complevit, quocirca dum eum Moyses laudaret, sic ait. « Et factum est » post hæc verba, Deus tentavit Abraham, et dixit ei : Tolle » filium tuum dilectum, quem dilexisti, Isaac, et offer il» lum super unum montium, quos tibi dixero[1]. » Hæccine sunt verba promissionis, pollicitationis, quæ significabant eum posterorum patrem futurum et semen ejus futurum sicut stellas cœli? Vide quo pacto post hæc verba, cum audiisset filium suum occidendum, acquievit, eum ex quo tanta nascitura erat multitudo, eum inquam, immolare, atque e medio tollere, Deoque in sacrificium offerre. Sane Paulus cum eum idcirco laudaret, sic eum commendabat, ac prædicabat, ut diceret : « Fide obtulit Abraham Isaac, » cum tentaretur[2] : » tum ut doceret, quantam rem fecerit, et quam eximiæ fidei specimen ediderit, adjecit : « Et Uni» genitum offerebat is, qui promissiones susceperat. » Horum autem hic sensus est : Dici non potest, inquit, eum duos filios habuisse charissimos, et expectasse, ut hoc interempto, ex altero sibi multitudo illa nasceretur, cujus

[1] Gen. XXII, 1. — [2] Hebr. XI, 17.

pater esset : et unum illum habuit, et ab hoc solo promissio pendebat : attamen hunc interimere non recusavit, sicut in promissione generationis ejus, neque sui corporis emortui conditione, neque uxoris suæ sterilitate naturæ potuit impediri, quominus fidem haberet, ita hic quoque nihil impeditus a morte fuit. Hæc igitur cum illis compara, quæ nunc fiunt, tum tu pusillanimitatem tuam intuebere, tum eorum, qui scandalizantur, intuebere vilitatem, et clare intelliges non aliunde tuum scandalum originem ducere, quam quod incomprehensibili Dei providentiæ minime cedas, sed dispensationum ejus modum ubique disquiras, causasque eorum, quæ geruntur, requiras, et singula scruteris : quod si accidisset Abrahamo, plane ad fidem habendam claudicasset. At hoc illi non accidit, atque idcirco celebris et illustris fuit, et omnibus, quæ promissa fuerant, est potitus, neque senectute scandalizatus est, neque mandato quod secutum est, neque promissioni obicem mandatum futurum arbitratus est, neque sacrificium promissionem e medio sublaturum, neque in eam incidit desperationem, ut de promissione actum putaret, tametsi ad ipsum rerum finem perveniret. Noli enim hoc mihi respondere, non permisisse Deum, ut mandatum in opus exiret, neque justi dexteram cruentatam esse : verum illud considera, nihil horum scivisse justum, neque se vivum illum recepturum, atque ita domum reversurum novisse, sed totam mentem suam ad cædem intendisse. Idcirco etiam secundo de cœlo vocatur. Neque enim « Abraham » simpliciter dixit : sed, « Abraham, Abraham[1], » vocis ingeminatione intentum ad sacrificium animi propositum reprimens et revocans : ita totus ad mandatum peragendum incumbebat. Vides totam rem ejus animi sententia fuisse completam et perfectam, nec usquam scandalum compa-

[1] Gen. XXII, 15.

rere? Id vero in causa fuit, quod in actiones Dei curiose non inquireret. Quid vero Joseph? dic, quæso: nonne tale quid ei accidit? Nam et illi magna quædam a Deo promissio fuerat oblata, et res contrariæ promissioni rursus eveniebant. Fuerat enim promissum per somnia futurum, ut eum fratres adorarent, atque hoc duplex visio prænuntiavit, cum illa per stellas, tum altera per manipulos: quæ vero post visiones acciderunt, contraria plane visionibus fuerunt. Primum enim gravis inde pugna paternis in ædibus excitata est, et qui ex eodem fuerant utero nati, cognationis leges violantes, et fraterni amoris vincula perrumpentes, ipsa denique jura naturæ perfringentes, inimici et hostes, ac sæviores lupis erga fratrem occasione visionum illarum evaserunt. Et quemadmodum si feræ atque immanes belluæ quædam agnum e medio abriperent, ita quotidie insidias illi tendebant. Atque hujus belli parens et auctor fuit iniqua quædam invidia, et livor injustus, iraque ferventes singulis diebus cædem ejus anhelabant, cum hanc in eis fornacem accenderet, et flammam excitaret invidia. Et quoniam, dum domi degeret, et cum parentibus versaretur, nihil interim illi mali poterant inferre, ipsius existimationi detrahunt, ejusque nomini notam inurunt infamiæ, et prava criminatione illum accusant atque hoc pacto patris in eum amorem auferre contendunt, ut ita facilius ipsorum insidiis capi possit. Tum deinde foris eum procul a conspectu patris deprehendentes, cum in deserto cibaria sibi deferentem, et ad eos visitandos profectum invenissent, neque profectionis causam sunt reveriti, neque fraternæ mensæ illos puduit, sed gladios acuebant, et se ad cædem accingebant, omnesque fratris parricidæ fiebant, cum nihil parvum aut magnum ei possent objicere, quem interfecturi erant; sed eorum causa, ob quæ præmiis affici ac prædicari eum oportuit, invidebant, oppugnabant, et

calumniis appetebant. At ille ne sic quidem illorum congressum aversabatur, sed etiam erga tantam improbitatem fraternum amorem exhibebat: illi contra sic affectum interimere conabantur, et quantum in ipsis quidem fuit, interemerunt, suasque dexteras cruentarunt et fraternam cædem perpetrarunt. Verumtamen solers Dei sapientia, et quæ in rebus deploratis iter secundum aperit, cum in barathrum eum præcipitem acturi, et neci traditurі essent, ex nefariis illorum manibus ipsum eripuit. Nam consuluit quidem unus ex fratribus, ut eos ab illo parricidio revocaret, sed eorum mentem flexit Deus, ac cædem impedivit. Sed ne hic quidem impetus malorum substitit, verum ulterius rursus est progressus. Quoniam enim illum interimere prohibiti fuerant, adhuc autem ira fervebat, et furor vigebat, ac passionis procella sæviebat, in aliud quippiam iracundiam effuderunt. Exutum enim, et vinctum eum projecerunt in lacum crudeles illi, inhumani, atque efferati; deinde delatos ab illo cibos degustarunt, et ille quidem in lacu metu mortis imminentis correptus versabatur, illi vero deliciis et ebrietati vacabant. Neque huc usque tantum illorum perrexit insania; sed cum homines barbaros, et procul ab illorum regione habitantes in Ægyptum vidissent descendere, arreptum fratrem illis vendiderunt, ut alteram illi mortem quamdam longiorem, acerbiorem, ac multis miseriis refertam machinarentur. Quippe qui cum juvenis esset, et valde juvenis, multaque cum libertate paternis in ædibus educatus, nullam unquam servitutem, aut miseriam servitutis esset expertus, cogita quomodo esset affectus, qui subito ex libero servus, peregrinus ex cive factus esset, et in extremam captivitatem abductus, non in servitutem tantum, sed et a patre ac matre omnibusque propinquis avulsus, nudus, peregrinus, exul et extorris, servitutis lege barbarorum manibus expo-

situs. Quid enim non illum poterat perturbare? quod derepente, quod præter expectationem, præter spem, præter opinionem, quod tam gravi calamitate premeretur, quod a fratribus, et a fratribus, quos adamabat, cum nec parva, nec magna illos affecisset injuria, imovero beneficiis cumulasset, ista pateretur? verumtamen nihil istorum illum perturbavit: sed in Ægyptum a mercatoribus illis abducebatur, et servitutem servitute mutabat. Siquidem illic quoque rursus fiebat servus, et barbaricas ædes incolebat Hebræus, nobilis, duplici libertate liber, et corporis et animæ: nec tamen idcirco perturbabatur, aut iis, quæ gerebantur, scandalizabatur, cum visionum, quæ contraria promiserant, recordaretur; neque curiose quærebat, Cur tandem ista fiunt? Atque illi quidem fratricidæ, lupi, et belluæ, tametsi ista scelera patrarant, in domo paterna deliciis se oblectant; ipse vero, quem spes erat regem illorum futurum, captivus, servus, in externa regione venumdatus, extrema miseria premitur, et non solum rex illorum non est, sed et servus illorum evadit, et plane contraria patitur iis quæ fuerant illi promissa. Non enim tantum regnum tum non obtinebat, sed et patria, et libertate, et parentum aspectu privatus erat. Neque vero certaminum hic finis fuit: sed aliud illi profundius barathrum parabatur, quod rursus mortem ac cædem minabatur, mortem ignominiosam, et dedecoris plenam cædem. Cum enim lascivos in eum oculos domina conjecisset, et adolescentis pulchritudine devincta esset, et eleganti ejus facie capta, cœpit et ipsa rursus dolos et insidias in eum parare. Cumque lasciviæ retia undique tetendisset, quotidie observabat, ut posset intra sagenam suam adolescentem comprehendere, atque in adulterii barathrum devolvere, mortique tradere immortali. Et exibat quotidie ad hanc venationem ab hoc morbo stimulata, et hoc amore lascivo armata:

cumque solum illum aliquando deprehendisset, ad iniquum illum congressum violenter trahebat, alienum torum violare cogebat, et castitatem lædere conabatur. At nihil tamen inde mali passus est justus ille, sed et libidinis tyrannidem, et juvenilis ætatis stimulos, et lascivæ mulieris insidias, insultus dominæ, juventutis motus, et omnes incursus, quos ab illo contactu sentire potuit exortos, et ab aspectu, et insania illa quam facillime superavit, ac tanquam aquila sublimes tendens alas, ipsasque vestes exuens, et impudicis manibus derelinquens, egressus est vestibus quidem nudatus, sed splendido castitatis amictu circumdatus, atque ipsa purpura illustriori. Hinc factum est deinde, ut in eum gladius acueretur iterum, mortis insidiæ struerentur, major tempestas excitaretur, et mulieris furor Babylonia fornace vehementius accenderetur. Nam et acrius deinde inflammabatur cupiditas, et iracundia, gravissima perturbatio altera summa cum sævitia se adjungebat, ad cædem spectabat, ad gladium currebat, iniquissimam cædem appetebat, et castitatis athletam, constantiæque pugilem ac patientiæ interimere properabat. Cumque virum suum adiisset, et quæ acciderant, renuntiasset, non ita ut veritas rei ferebat, sed ut illa calumniæ fabulam commenta erat, quæcumque voluit judici accusando persuasit, et tanquam injuriam passa, ultionem petebat, atque ad eorum probationem, quæ dicebat, innocentis juvenis vestes impuris illis manibus ostentabat. At corruptus ille judex non reum in judicium introduxit, non causam agendi fecit potestatem, sed eum, qui ne judicium quidem conspexerat, tanquam noxium sceleris convictum, et perfectum adulterum damnavit, et in carcerem conjectum catenis astrinxit. Itaque qui tam multis erat coronis redimitus virtutis, versabatur in carcere tum temporis cum impostoribus, cum sepulchrorum perfossoribus, cum sica-

riis, cum illis, qui gravissima scelera perpetrarant. Attamen nihil horum ejus animum conturbabat: et alter quidem, qui Regem offenderat, dimittebatur, ipse autem longo tempore mansit intus, et quorum causa præmiis afficiendus erat, et laudandus, extremum supplicium sustinebat. Sed ne sic tamen turbabatur, neque scandalizabatur, neque dixit: Cur hoc? ad quid hoc? Ego qui fratrum rex eram futurus, non modo tali honore excidi, sed et patria, et domo, et parentibus, et libertate, et securitate, atque ab ipsis, qui me adoraturi erant, sum necatus. Deinde post cædem sum venditus, barbarorum servus sum factus, et frequenter dominos mutavi: neque malorum hic finis fuit meorum, sed ubique barathra et scopuli. Post fratrum insidias, et cædem, et servitutem, cum priorem, tum posteriorem, rursus mortem mihi machinabantur, et calumniam priori graviorem, et insidias, atque incursus, ac judicium corruptum, et accusationem multis probris redundantem, quæ nostram cædem parturiret. Cumque meam causam agendi facultatem non obtinuissem, temere ac sine causa in carcerem sum adductus, et catenis devinctus, cum adulteris, cum homicidis et gravissimorum scelerum reis versor. At princeps quidem pincernarum a vinculis et carcere liberatus est: ego vero ne post illum quidem ullam immunitatem possum impetrare: atque ille quidem in opus exiisse vidit somnium, prout illi fueram interpretatus: ego gravissimis hic malis obsideor. Hæccine mihi visiones illæ prænunciabant? hæc numerus ille stellarum? hæc illi manipuli? quo promissiones evaserunt? quo illæ pollicitationes? numquid decepti sumus? numquid in fraudem illecti? Ubi enim jam me adoraturi sunt fratres, servum, captivum, compedibus vinctum, qui adulter esse existimor, qui de vita periclitor, qui tanto terrarum intervallo dissitus ab illis ha-

bito? Perierunt illa omnia, et in nihilum abierunt. Nihil horum aut dixit aut cogitavit, sed finem expectabat, utpote qui quanta sit Dei solertia, quam potens ejus sapientia, probe nosset : et non modo non scandalizabatur, sed etiam ob ea quæ acciderant, gloriabatur et sibi placebat. Quid vero David, dic quæso? nonne postquam in Regem unctus est, et Dei suffragio designatus populi Hebræorum sceptrum accepit, deque barbaro gloriosum illud tropæum erexit, gravissimis afflictus est malis, bellis, insidiis appetitus a Saüle, in ipsum capitis discrimen adductus, ad periculosa missus prælia, continuo per desertum errans, vagus, exul, extorris, domo ac sedibus suis pulsus? Quid multis verbis opus est? tandem e patria, suaque illa regione penitus exturbatus, apud barbaros hostes et infensissimos versabatur, ac molestiorem servitute vitam tolerabat : cum etiam necessario victu careret. Atque hæc ille patiebatur post Samuëlis adventum, postquam unctus oleo fuerat, post regni promissionem, post sceptrum, post diadema, post electionem Dei, post suffragium illi delatum : at nihil tamen horum illi scandalum attulit, neque dixit hic quoque, Quid hoc rei est? Ego ille Rex, et tantum adepturus imperium, ne privatus quidem esse tuto possum, sed erro factus sum, exul, extorris, domo ac sedibus pulsus, et in barbarorum regionem amandatus, etiam necessario victu careo, ac singulis diebus video mihi vitæ periculum imminere. Ubi sunt regni promissiones? ubi imperii illius pollicitationes? nihil horum neque dixit, neque cogitavit, neque ob ea, quæ acciderant, scandalizatus est, sed et ipse finem promissionum expectabat. Possem autem et alios innumeros commemorare, qui cum in res adversas incidissent, minime perturbati sunt, sed Dei promissum memoria tenentes, tametsi contraria promissis eventa spectarent, hujus præclaræ patien-

tiæ beneficio gloriosas coronas reportarunt. Et tu igitur expecta, dilectissime, finem; siquidem omnino adveniet vel in hoc sæculo, vel in futuro; et ubique incomprehensibili Dei providentiæ cede, neque dicas: Quod vero tandem remedium tot malis poterit adhiberi? neque curiose modum exquiras, quo Deus miracula soleat edere.

CAPUT XI.

Hoc non statim contigisse, atque initio contraria cuncta cum cernerent evenire, veteres scandalizatos non fuisse.

Neque enim tum temporis hoc justi illi quærebant, quomodo, et qua ratione ista fient? sed cum omnia cernerent, si ratiocinationes spectentur humanæ, in desperationem adducta, ne sic quidem conturbabantur, aut terrebantur, sed patienter omnia ferebant, ac certissimum pignus, et argumentum prosperi successus eventuri ex ejus, qui pollicitus erat, potentia colligebant, neque propter eorum quæ acciderant conditionem contrariam, animum plane despondebant. Etenim solertem illum ac sapientem esse certo sciebant, ac proinde posse res etiam desperatas instaurare, atque in statum meliorem pristino restituere, summaque cum facilitate suis promissis finem imponere. Et tu igitur, charissime, sive in hac vita mala finiantur, Deum glorifica: sive majoribus difficultatibus involvantur, sic quoque gratias age, neque scandalum patere, cum probe noveris immensam esse, neque satis exprimi posse providentiam Dei, ac plane futurum, ut omnia convenientem finem sortiantur, sive in hoc sæculo, sive in fu-

turo. Quod si quis, dum futurum audit, et præ nimia pusillanimitate hoc in hac vita spectare festinet, ei nos dicemus tum veram vitam, et res constantes et immotas nos manere. Res quippe præsentes, via sunt; at illæ, patria : res hujus sæculi floribus vernis sunt similes, illæ vero saxis immobilibus : illic coronæ ac remunerationes quæ finem nesciunt, illic præmia et bravia, illic pœnæ atque supplicia intoleranda eorum, qui ejusmodi scelera perpetrarint. Quid ergo dicemus ad eos, quos interim scandalizari videamus ? dicet aliquis. At tu, cur non eos etiam commemoras, qui idcirco fiunt illustriores : sed eos tantum qui religionis larva se tegebant, et nunc deprehenduntur, in medium adducis? Non vides aurum purgari solere, plumbum autem tale deprehendi? paleas a frumento secerni, lupos ab ovibus, hypocritas ab iis qui vera pietate præditi vivunt? Itaque si quando videas horum scandala, veniant tibi in mentem illorum præclara facinora et præconia. Supplantati sunt quidam, at multo plures steterunt, majoremque sibi mercedem compararunt, neque insidiatorum potentia, neque temporum difficultate prostrati. At illi qui supplantati sunt, sibi ipsis hoc imputent : quandoquidem, et tres pueri quamvis a sacerdotibus avulsi, a templo, ab altari, et reliqua omni legis observatione, atque in media barbarorum regione deprehensi, summa cum diligentia legem observarunt : pari ratione Daniel, et alii multi : et nonnulli quidem in captivitatem abducti nihil damni fecerunt, alii vero cum domi mansissent, omnibusque bonis, quæ in patria suppetebant, potiti essent, offenderunt, et fuere damnati.

CAPUT XII.

Qua de causa homines improbi et dæmones et diabolus in hoc mundo sint relicti.

Quod si quæras, qua de causa permissa sint ista, neque arcanis dispensationum ejus rationibus acquiescas, sed omnia studeas curiose disquirere, paulatim progrediens multas alias quæstiones propones, exempli causa, cur hæreses permittantur, qua de causa dæmones, cur homines improbi, et qui multos supplantant : et quod omnium est istorum caput, cur adveniat Antichristus, qui tanta pollet ad decipiendum potentia, ut dixerit Christus eum tanta præstiturum[1], ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. At enim ista quærenda non sunt, sed sunt omnia incomprehensibili Dei sapientiæ committenda. Nam is quidem qui generosus et constans est quamvis innumeri fluctus, quamvis innumeræ procellæ irruant, non modo nihil læditur, sed etiam robustior evadit, imbecillis autem, et mollis ac piger etiam nemine impugnante sæpenumero concidit. Quod si forte rationem etiamnum aliquam scire contendis, audi eam quæ nobis comperta est. Sunt enim aliæ plurimæ Deo notæ, qui diverso varioque modo res nostras gubernat universas : quam autem nos scimus, hanc interim accipe. Dicimus scandala ista esse permissa, ut ne fortium ac generosorum præmia minuerentur, quod et Jobum alloquens Deus indicavit, dicens : « Putas autem me aliter tibi respondisse, quam ut appa- » reas justus[2] ? » Et vero Paulus ait, « Oportet autem et

[1] Matth. xxiv, 24. — [2] Job. xl, 3.

» hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vo» bis[1]. » At tu cum audis, « Oportet autem et hæreses » esse, » noli existimare hæc illum imperando, vel legem ferendo pronuntiare, absit; verum ea quæ futura erant prænuntiando, et quod lucrum vigilantibus inde obventurum erat prædicendo. Tunc enim, o vos qui decipi non potestis, vestra virtus illustrior apparebit. Ad hæc aliam etiam ob causam improbos esse Deus sivit, ne forte sublati e medio, ea, quæ illis ex conversione sua obventura erat, utilitate fraudarentur. Ita et Paulus salvus factus est, ita latro, ita meretrix, ita publicanus, ita cæteri multi. Quod si priusquam immutarentur, e medio sublati essent, nullus ex illis salvus esset factus. Porro de Antichristo alteram etiam causam profert Paulus. Quam tandem? Ut omni hoc pacto excusatione Judæi excludantur. Qua enim tandem venia digni videri poterunt, cum Christum non receperint qui illi credere debuerunt? Propterea dicit : « Ut » judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, » hoc est Christo, « Sed consenserunt iniquitati[2] : » hoc est Antichristo. Nam quoniam dicebant, idcirco se illi non credere, quod Deum se diceret; « Propterea namque te lapi» damus, inquiunt, quia tu homo cum sis, facis te ipsum » Deum[3] : » tametsi plurima illum audirent attribuentem Patri, ac dicentem se ex ipsius sententia venisse, idque multis argumentis demonstrantem : quid dicent cum Antichristum se ipsum dicentem Deum, neque Patris mentionem facientem, sed contrarium facientem recipient? Hoc etiam Christus exprobrans illis prædicebat his verbis : « Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me : » si alius venerit in nomine suo, illum accipietis[4] : » propterea permissa sunt scandala. Quod si eos qui scandalizantur, commemores, ego tibi eos, qui illustriores inde

[1] 1 Cor. xi, 19. — [2] 2 Thess. ii, 11. — [3] Joan. x, 33. — [4] Id. v, 43.

facti sunt, objiciam, ac tibi rursus dicam æquum non fuisse, ut propter aliorum inconsiderantiam ac desidiam, illi qui poterant et attenti esse et vigiles, atque innumeras ex his palmas reportare, deteriori essent conditione, cum laborum præmia rependentur. Quippe isti quidem injuria fuissent affecti, si certaminum istorum occasionem amisissent; illi vero, si quid inde damni fecissent, nulli alteri, sed sibi ipsis prolapsiones suas imputare debuissent, ejusque criminis ab illis convicti essent, qui non modo scandalizati non fuissent, sed etiam illustriores inde ac robustiores evasissent.

CAPUT XIII.

Nihil eos lædere qui vigiles sunt et attenti, neque supplantare.

Quos enim, quæso, sacerdotes habuit Abraham? quos doctores? quam institutionem? quam admonitionem? quod consilium? quandoquidem neque tum erant litteræ, non lex, non Prophetæ, non aliud quidquam ejusmodi, sed nondum navigatum mare navigabat, et per viam minime tritam incedebat, idque cum et domo, et patre impio natus esset. Sed ne hæc quidem illum læserunt, quin potius adeo virtute suis præluxit, utque post multum temporis, post Prophetas, post legem, et tantam instructionem, qua per signa Christus et miracula debuit homines erudire, horum longe ante specimen ediderit, charitatis sinceræ ac fervidæ, pecuniæ contemptus, curæ eorum qui sanguinis sunt cognatione conjuncti: et fastum omnem

conculcarit, mollem ac delicatam vitam rejecerit, sanctiorem quam illi, qui nunc montium vertices occuparunt monachi, et austeriorem vivendi rationem expresserit. Nam neque domus illi erat, sed laqueare tectumque justo foliorum umbra suppeditabat, neque, quamvis peregrinus esset, idcirco negligentior ad excipiendos tecto peregrinos erat, sed peregre cum esset, totus in id incumbebat operis, ut assidue medio meridie prætereuntes exciperet, ac reficeret. Ipse vero rem per se omnem gerebat, et uxorem in consortium præclaræ illius occupationis adsciscebat. Quid vero pro fratris filio non fecit, cum alioqui non, ut oportuit, ab eo tractatus esset, sed potiores ille partes sibi vindicasset, idque post optionem datam electionis? nonne sanguinem profudit? nonne vernaculos omnes suos armavit? nonne in apertum se discrimen objecit? At quo tempore jussus est domum deserere, atque in aliam regionem proficisci, nonne statim paruit, et patria, amicis, propinquis, et omnibus derelictis, mandato jubentis obediens, quæ certa erant deseruit, et incertis multo promptius quam certis adhæsit, adeo promissis Dei confidebat, quod perfectissimæ fidei fuit? Post hæc autem omnia nonne cum fames sæviret, iterum extorris est factus, neque consternabatur, aut perturbabatur, sed eamdem obedientiam, modestiam, ac patientiam præ se ferebat, atque in Ægyptum descendebat, sic ut cum Deo paruisset hæc imperanti, sua sit uxore privatus, eam injuria affectam viderit, quantum quidem in Ægyptio situm fuit, et acerbiorem morte plagam lethalem acceperit? Quid enim, quæso, fuit acerbius, quam mulierem sibi matrimonii lege copulatam post tot recte facta cernere a barbarica abreptam lascivia, in regia introductam palatia, contumelia affectam cernere? Quamvis enim in opus non exierit contumelia, ipse tamen illud expectavit, et omnia pa-

tienter ferebat : sic ut neque calamitates eum subverterint, neque prosperi successus extulerint : sed in temporum differentia æqualem animi sensum conservarit. Quid vero, cum illi filium promisit, nonne se mille impedimenta objecerunt, quæ cogitanti ratio suggerebat? quæ omnia cum ille sedasset, omnemque illorum tumultum repressisset, fide maxime illustris fuit? Quando autem immolare illum jussus est, nonne summa cum festinatione, quasi nuptialem ad thalamum deducturus illum esset, ita illum duxit, atque ipsam propemodum naturam exuens, et homo esse desinens, novum quoddam et inusitatum obtulit sacrificium, solusque certamen hoc conseruit, non cum uxore, non cum servo, non cum alio quovis communicavit? Noverat enim, probe noverat, quanta scopuli illius esset sublimitas, quanta moles illius mandati, quanta illius certaminis magnitudo. Quam ob causam solus hunc cursum suscepit, et cucurrit, et certavit, et coronam adeptus est, et victor est renuntiatus. Quis eum sacerdos ista docuit? quis doctor? quis Propheta? nullus plane : sed quoniam proba mente præditus fuit, illi ad omnia suffecit. Quid vero Noë? quem habuit sacerdotem? quem doctorem? quem instructorem? quandoquidem solus, cum totus orbis terrarum sceleribus infectus esset, contraria via incessit, et virtutem conservavit, eaque cæteris sic præluxit, ut in communi orbis terrarum naufragio cum ipse salvus et incolumis evaderet, tum cæteros præ nimia suæ virtutis præstantia ex imminentibus periculis eriperet? unde justus evasit? unde perfectus? cujus doctoris industria est usus? Nemo est qui possit hoc dicere. Hujus porro filius, tametsi domesticum doctorem habebat assiduum, patris virtutem, ejusque monitis imbuebatur, sive per verba, sive per opera, et eventum rerum cerneret, cum etiam ex calamitate, atque ex incolumitate

non levis admonitio suppetebat, improbus in parentem evasit, et genitoris sui nuditatem irrisit, ac divulgavit [1]. Vides ubique proba mente opus esse? Quid vero Job, dic quæso? quos Prophetas audiverat? qua doctrina fuerat imbutus? nulla. At hic tamen quoque, licet nihil ejusmodi suppeteret, omni virtutis genere se præditum exquisitissime ostendit. Etenim facultates suas habuit cum pauperibus communes, neque facultates solum, sed ipsum etiam corpus. Nam et viatores domo excipiebat, et illorum potius quam domini erat domus : corporis autem viribus eos, qui patiebantur injuriam, ulciscebatur, at linguæ prudentia sapientiaque silentium obtrectatoribus imponebat, evangelicam denique vitæ conversationem in omnibus suis actionibus elucentem exhibebat. Sic autem rem expende. « Beati pauperes spiritu [2], » ait Christus : hoc ipse opere confectum dedit. « Si enim despexi, inquit, » judicium famuli, aut ancillæ, cum ipsi litigarent mecum. » Quid enim faciam, si visitationem mei faciat Dominus? » nonne, sicut ego factus sum in utero, et illi facti sunt? » facti autem sumus in eodem ventre [3]. Beati mites, quo- » niam ipsi hæreditabunt terram [4]. » Quid vero mitius illo fuit, de quo dicebant famuli : « Quis det nobis, ut carni- » bus ejus satiemur [5]? » Adeo vehementes illius amatores erant. « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur [6]. » Sed ne hujus quidem expers virtutis fuit. Audi sane quid dicat : « Quod si cum sponte peccassem, expavi turbam » populi, ut non enarrarem iniquitatem meam [7]. » Porro qui sic affectus erat, haud dubium quin illam supra modum lugeret. « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam [8]. » Vide hoc etiam ab illo mirifice completum. « Confregi, inquit, » molas iniquorum, et de medio dentium eorum rapinam

[1] Gen. IX, 22. — [2] Matth. V, 3. — [3] Job. XXXI, 13. — [4] Matth. V, 4. — [5] Job. XXXI, 31. — [6] Matth. V, 5. — [7] Job. XXXI, 34. — [8] Matth. V, 6.

» eripui[1] : justitiam vero indutus sum, et vestitus sum » judicio sicut diploïde[2]. Beati misericordes, quoniam » ipsi misericordiam consequentur[3]. » At iste non in pecuniis tantum misericors erat, aut dum nudos indueret, et esurientes aleret, viduitati subveniret, orphanos tueretur, naturæ oblæsæ vitiis mederetur, sed et ipso animi compatientis affectu. « Ego enim, inquit, super omni impotente flevi, et gemui, videns virum in necessitatibus[4]. » Tanquam enim communis omnium pater esset, ita singulorum calamitates alias faciebat, alias lugebat, et verbis, et factis, et compatientis affectu, et lacrymis, et modis omnibus calamitatibus pressos erigebat, ut ad eum omnes tanquam ad communem portum confugerent. « Beati qui mundi sunt corde, quoniam ipsi Deum videbunt[5]. » Et hoc ille non mediocri cum laude præstabat. Audi enim Deum hoc de illo testantem : « Non est homo » similis ei in terra, homo sine crimine, justus, verax, » colens Deum, abstinens ab omni mala re[6]. Beati qui » persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum[7] : » et multam inde certaminum ac præmiorum copiam colligebat. Non enim ab hominibus vexabatur, sed ipse malorum primus auctor dæmon in eum ferebatur, et omnibus suis admotis machinis impetum in eum faciebat, domo et patria pellebat, et ad fimum amandabat, pecuniis omnibus spoliabat, possessionibus, liberis, ipsa corporis sanitate, ac fame gravissima cruciabat. Et vero cum illo quidam ex amicis non mediocriter ei insultabant, et ejus animæ ulcera lancinabant. « Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, et » persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum » vos mentientes, propter me. Gaudete, et exsultate, quo-

1 Job. XXIX, 17. — 2 Ibid. 14. — 3 Matth. V, 7. — 4 Job. XXX, 25. — 5 Matth. V, 8. — 6 Job. I, 8. — 7 Matth. V, 10.

» niam merces vestra copiosa est in cœlis[1]. » Sed et hanc beatitudinem abundanter obtinuit. Nam et qui aderant illi tunc, criminationibus eum oppetebant, cum levioribus eum pœnis plecti dicerent, quam pro delictis suis promeruerat, cum longas in eum accusationes texerent, ac sermones mendaciis et calumniis redundantes. Attamen hos etiam ille cum periculum eis immineret, ab inferenda a Deo plaga vindicavit, nec ullam eorum, quæ in ipsum dixerant, apud se memoriam conservavit. Et in hoc quoque præceptum rursus illud adimplebat, « Diligite » inimicos vestros, orate pro persequentibus vos[2]. » Siquidem et dilexit, et pro illis oravit, et iram Dei sedavit, et peccata eorum delevit : tametsi non Prophetas, non Evangelistas, non sacerdotes, non doctorem, non alium quempiam ad virtutem amplectendam audierat consilium dantem. Vides quanta sit laus animæ generosæ, quamque sibi ipsi ad sectandam virtutem sufficiat, licet nullius cura et industria excolatur? Atqui majores habuerat non modo minime bonos, sesd et multis vitiis infectos. Sane quidem de principe generis ejus ita loquitur Paulus : « Ne quis » fornicator aut profanus, ut Esaü, qui propter unam es» cam vendidit primitiva[3]. »

CAPUT XIV.

Apostolorum etiam temporibus multa fuisse scandala, multosque depravatos, ac doctorum persecutiones ac cædes frequentes.

Quid vero temporibus Apostolorum, quæso? nonne

[1] Matth. v, 11. — [2] Luc. vi, 35. — [3] Hebr. xii, 16.

innumera talia eveniebant? Audi quid dicat Paulus : « Scis » hoc, quod aversi sunt a me omnes qui in Asia sunt, ex » quibus est Phygellus et Hermogenes[1]. » Nonne carceres inhabitabant doctores? nonne catenis erant circumdati? nonne a domesticis, ab alienis mala patiebantur extrema? nonne post illos in ovilia lupi graves ingressi sunt? nonne ista Paulus prædicebat Ephesiis cum Miletum illos transmitteret? « Ego enim scio, inquit, quoniam intrabunt » post discessionem meam lupi graves in vos, non parcen» tes gregi. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes per» versa, ut abducant discipulos post se[2]. » Nonne Alexander vir ærarius multis eum negotiis infestavit[3], persecutionem movens, undique impugnans, lacessens, et in tantas angustias eum redegerat, ut et discipulum admoneret ac diceret : « Quem et tu devita : valde enim restitit verbis » nostris? » Nonne a quibusdam falsis fratribus corrupta est integra natio Galatarum, et ad Judæorum partes transiit[4]? nonne in ipsius evangelicæ prædicationis primordiis Stephanus, qui majori cum impetu quam ipsa flumina verba fundebat, et omnibus silentium imponebat, qui Judæorum linguas impudentes occludebat, cui resistere nemo poterat, qui res Judæorum omnes confundebat, præclarum tropæum erexerat, et insignem victoriam reportarat, qui de tanta bene meritus erat Ecclesia, cum non admodum diuturno tempore prædicasset, confestim abreptus tanquam blasphemus damnabatur, et lapidabatur? Quid porro Jacobus[5]? Nonne ab initio ipse quoque, atque ab ipsis propemodum stadii carceribus avulsus, et ab Herode in gratiam Judæorum capite truncatus vitam finiit, tanta illa columna, tantum columen veritatis? quam multi tum scandalizabantur, cum hæc fierent? Sed qui

[1] 2 Tim. I, 15. — [2] Act. XX, 29. — [3] 2 Tim. IV, 14. — [4] Galat. II, 4. — [5] Act. XII, 2.

stabant, steterunt, et firmius steterunt. Audi sane quid ad Philippenses scribens dicat Paulus : « Scire autem vos » volo, fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profec» tum venerunt Evangelii, ita ut plures e fratribus in Do» mino confidentes in vinculis meis abundantius auderent » sine timore verbum Dei loqui [1]. » Vides fortitudinem ? vides fiduciam ? vides animæ constantiam ? vides propositum philosophiæ plenum ? Videbant magistrum in carcere, et vinculis conclusum, vexari, cædi, malis innumeris affligi, et non solum non scandalizabantur, neque perturbabantur, sed et majorem alacritatem acquirebant, et ad subeunda certamina magistri sui afflictionibus acrius incitabantur. At enim cæteri pervertebantur, dicet aliquis : neque ego his contradico, verisimile namque est multos, dum hæc fierent, fuisse perversos : sed quod sæpe dixi, id nunc etiam dicam, sibi hoc ejusmodi homines deberent imputare, non rerum naturæ. Siquidem hinc discedens Christus hanc nobis hæreditatem reliquit, dicens : « In mundo pressuram habebitis [2], » Et, « Ad Præsides, et » ad Reges ducemini [3], » Et, « Erit tempus, cum omnis qui » interfecerit vos, arbitrabitur obsequium se præstare » Deo [4]. » Itaque frustra mihi eos qui scandalizantur, ubique objicis : semper enim hæc acciderunt. Et quid res Apostolorum attingo ? quam multi cruce ipsius omnium nostrum Domini scandalizati sunt, et nequiores atque audaciores sunt facti, cum prætereuntes ipsum irridebant, dicentes : « Qui destruit templum, et in triduo illud reæ» dificat, alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum » facere ? Si filius Dei es, descende de cruce, et crede» mus in te [5]. » Nec tamen isti excusatione digni fuerint propter crucem. Nam omnes ejusmodi latro accusat : si-

[1] Philip. I, 12. — [2] Joan. XVI, 39. — [3] Matth. X, 18. — [4] Joan. XVI, 2. — [5] Matth. XXVII, 40.

quidem ille sublimi cruci affixum vidit, et non modo scandalizatus non est, sed inde quoque majorem ad philosophandum occasionem accepit, omnesque res humanas transcendens, et alis fidei in altum evectus, de rebus futuris philosophatur. Cum enim patibulo affixum cerneret, verberibus cæsum, contumeliis affectum, felle potatum, sputis conspersum, a tanto populo subsannatum, a judice damnatum, ad mortem abductum, nullo istorum scandalizatus est : sed cum cerneret crucem et clavos defixos, et tantam fieri subsannationem a plebe depravata, recta ipse via incedebat dicens : « Memento mei in » regno tuo[1] : » et ei qui maledicebat, os occludebat, suaque peccata confitebatur, et de resurrectione philosophabatur : idque cum excitatos mortuos non vidisset, non leprosos mundatos, non claudos sanatos, non mare refrenatum, non dæmones ejectos, non panes multiplicatos, non alia quæ Judaïcus populus spectaverat, et cum spectasset, eum cruci affixerat. Ilic vero cum patibulo affixum conspexisset, et Deum illum confessus est, et regni meminit, et de rebus futuris philosophatus est : at illi qui miracula facientem conspexerant, et quos partim verbis, partim operibus ipsis doctrinæ participes fecerat, non modo nihil inde utilitatis ceperunt, sed cum in crucem illum sustulerint, in extremum perditionis sunt barathrum devoluti. Vides ut improbi et desides ne ex rebus quidem utilibus fructum aliquem percipiant : probi autem ac vigiles, quibus rebus alii scandalizantur, summam ex illis utilitatem decerpant ? Hoc et in Juda, et in Job cernere licet. Nam Judas ne a Christo quidem, qui mundum instauravit, salvus fieri potuit : Job autem nec ab ipso diabolo, qui tam multos perdidit, læsus est : sed hic quidem mille divexatus malis palmam reportavit : ille

[1] Luc. XXIII, 42.

vero qui signa conspexerat, et ipse fecerat, qui mortuos suscitarat, et dæmones expulerat, nam et hanc ipse potestatem accepit, qui de regno ac gehenna infinita audiverat, qui spiritualis mensæ particeps fuerat, qui tremendum ad illud convivium admissus fuerat, erga quem tantam benevolentiam et curam exhibuerat, quantam erga Petrum, et Jacobum, et Joannem, imo vero majorem; siquidem præter aliam sollicitudinem et dignationem, qua illum complexus erat, pecuniæ pauperum fuerat illi commissa custodia; tum vero iste post accepta beneficia, furibunda quadam insolentia cœpit efferri, ac Satanam per avaritiam in animum suum admittens, proditor factus est, et quod caput est malorum perpetravit, talem sanguinem triginta argenteis vendidit, ac dominum osculo prodidit fraudulento. Quam multos putas hoc etiam scandalizatos esse, quod a discipulo proditio sit admissa? Quid vero deserti incola, sterilis proles, Zachariæ filius, qui sanctum ac tremendum illud caput meruit baptizare, suique domini præcursor fieri, cum in carcere habitabat, cum capite truncabatur, et in meretriciæ saltationis prœmium cædes permittebatur, quam multos scandalizatos tum fuisse arbitraris? Quid dico tum temporis? quam multi nunc post tantum tempus elapsum, dum hæc audiunt, scandalizantur? Quid dico Joannem, et carcerem, et cædem illam, et circa servos occupor, cum ad Dominum ipsum recurrere oporteret?

CAPUT XV.

Insipientes etiam ex eo quod caput erat bonorum, hoc est ex cruce, per quam salvus factus est orbis terrarum, scandalum passos esse.

Crux enim Christi, quæ mundum universum erexit, quæ errorem sustulit, quæ terram in cœlum convertit, quæ nervos mortis excidit, quæ infernum inutilem reddidit, quæ diaboli arcem evertit, quæ dæmonibus os occlusit, quæ homines Angelos reddidit, quæ altaria subvertit, et idolorum templa destruxit, quæ novam et inusitatam hanc philosophiam in terram invexit, quæ bona peregit innumera, hæc tremenda, ingentia, et sublimia, nonne multis scandalum attulit? nonne quotidie clamat Paulus dicens, neque erubescens: « Nos autem prædica» mus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, » Gentibus autem stultitiam[1]? » Quid igitur, dic quæso, non oportuit ferri crucem, neque tremendum illud sacrificium offerri, neque tot præclara facinora patrari, propterea quod res illa pereuntibus erat scandalum, et tum, et deinceps, et sequenti quovis tempore? quis adeo furiosus est, adeo mente captus, ut hoc dicat? ut igitur hoc loco non eorum est habenda ratio qui scandalizantur, tametsi tanti sint numero, sed eorum qui salvi facti sunt, qui præclare gesserunt, qui per tantam sapientiam profecerunt; neque dicendum est objici posse illos qui scandalizati sunt, cum sibi merito ipsi possint illud imputare; ita nimirum neque hoc tempore. Siquidem scandalum non ex

[1] 1 Cor. 1, 23.

natura crucis accidit, sed ex eorum stultitia qui scandalizati sunt; quam ob causam adjicit etiam Paulus: « Ipsis » autem vocatis, Judæis atque Græcis Christum Dei virtu- » tutem, et Dei sapientiam[1] : » quandoquidem sol quoque debiles oculos lædit. Quid ergo? non oportuit esse solem? Mel quoque morbo laborantibus amarum videtur; quid ergo? num illud e medio tollendum est? Ipsi Apostoli, nonne aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam fuerunt[2]? An igitur propter eos qui pereunt, tanta potiri cura non oportuit eos qui vivunt? Ipse vero Christi adventus, et salus nostra, fons bonorum, et vita, bona innumera, quam multis gravia fuerunt et molesta? quam multos excusatione ac venia privarunt? Non audis quid de Judæis Christus dicat? « Si non venis- » sem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent : » nunc autem excusationem non habent de peccato suo[3]. » Quid ergo? an quia post adventum inexcusabilia facta sunt eorum peccata, non oportuit illum advenire propter eos qui bono male sunt usi? quis hoc dicat? nemo, neque si plane sit mente captus. Quid vero ex scripturis, quæso, quam multi scandalum acceperunt? quam multæ hæreses inde occasionem arripuerunt? An igitur oportuit delere scripturas ob eos qui scandalizati sunt? aut ne ab initio quidem tradi? Nequaquam : imo vero maxime oportuit tradi propter eos, ad quos magna inde debuit utilitas dimanare. Illi enim sibi ipsis, neque repetere eadem me pigebit, scandala imputent : qui vero maximam inde sunt utilitatem percepturi, non mediocrem jacturam fecissent, si propter aliorum improbitatem ac negligentiam illi, quibus earum largitio profutura erat, tanta fuissent utilitate fraudati. Noli ergo mihi eos commemorare qui pereunt : quod enim in priori libro dixi, nullus ex iis qui se ipsos

[1] 1 Cor. 1, 23. — [2] 2 Cor. 11, 16. — [3] Joan. xv, 22.

injuria non afficiunt, ab aliis lædi potest, quamvis de vita ipsa sit periculum subeundum.

CAPUT XVI.

Qui se ipsum injuria non afficiat, cum a nemine lædi posse.

Quid enim læsus est Abel, quod fraterna manu sit occisus, et immaturam ac violentam mortem sit passus? nonne potius id lucratus est, ut splendidiorem coronam referret? Quid porro Jacob, qui tantis a fratre incommodis est affectus, et loco pulsus, exul, extorris, ac servus factus ad extremam famem est redactus? Quid vero Joseph, qui pari ratione loco domoque pulsus, captivus et servus, et vinctus evasit, in extremum vitæ discrimen adductus, et cum in patria, tum peregre tam multis est calumniis appetitus? quid autem Moyses a tanto populo millies lapidatus, et ab iis, de quibus bene meritus erat, insidias passus? Quid omnes Prophetæ, quibus, tot intulere mala Judæi? quid Job ipse, quem innumeris diabolus machinis oppugnavit? quid tres pueri? quid Daniel, qui vitæ, libertatis, et capitis summum subiere discrimen? Quid vero Helias, qui summa pressus inopia, sedibus suis pulsus, fugitivus, incola deserti, semper exul et extorris est factus? Quid tandem David, qui tot a Saüle malis, tot deinde a proprio filio est affectus, nonne illustrior evasit, summis oppressus incommodis, quam cum prospere cuncta succederent? Quid demum Joannes capite truncatus? quid Apostoli, quorum alii capite truncati sunt, alii cæteris suppliciis affecti? Quid martyres, qui in mediis tormentis gra-

vissimis animam posuerunt? nonne omnes isti tum maxime illustres fuerunt, cum appetebantur injuriis, cum insidiis obsidebantur, cum ultima omnia passi constanter ferebant?

CAPUT XVII.

Maximum providentiæ, bonitatis, et charitatis Dei documentum esse crucem.

Cum vero communem Dominum nostrum ob alia cuncta celebramus, nonne ob hoc præcipue celebramus, glorificamus, et suspicimus, quod crucem, et mortem illam execrabilem passus est? Nonne hoc susque deque versat Paulus charitatis ipsius in nos indicium, quod sit mortuus? quod pro ejusmodi sit hominibus mortuus? et omittens cœlum, terram, mare, ac cætera omnia commemorare, quæ ad usum nostrum et solatium condidit Christus, susque deque versat crucem, dicens: « Commenda» vit autem charitatem suam Deus erga nos, quoniam » cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mor» tuus est[1] : » et inde nos in spem optimam erigit dicens: « Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo » per mortem filii ejus; multo magis reconciliati salvi eri» mus in vita ipsius[2]. » Nonne et ipse hac re maxime gloriatur. Et sibi placet, gaudet et exultat præ nimia voluptate, cum ad Galatas ita scribit, « Mihi autem absit » gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi[3]? » Quid vero miraris, si Paulus ob id exultat, exilit, et gloriatur? ille ipse qui hæc passus est, gloriam rem illam appellat.

1 Rom. v, 8. — 2 Ibid. 10. — 3 Galat. vi, 14.

« Pater enim, inquit, venit hora, glorifica filium tuum[1]. » Et discipulus qui ista scripsit, dicebat : « Nondum enim » erat in ipsis Spiritus sanctus, quia Jesus nondum fuerat » glorificatus[2] » quibus verbis gloriam crucem appellat. Cum vero charitatem ipsius voluit designare, quid et ipse dixit? num signa, miracula, prodigia quæpiam? nullo modo, sed crucem in medium profert dicens : « Sic Deus » dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut » omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam » æternam[3]. » Et Paulus iterum : « Qui proprio filio non » pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit[4]. » Et cum ad humilitatem incitat, hinc adhortationem instituit in hæc verba : « Si qua ergo consolatio in Christo, si quod sola- » tium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera ac » miserationes, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, » eamdem charitatem habentes, unanimes, id ipsum sapien- » tes nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, » sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes[5]. » Tum consilium adjungens ait : « Hoc enim sentite in vo- » bis, quod in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, » non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed se- » met ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in simili- » tudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo : » humiliavit semet ipsum, factus obediens usque ad mor- » tem, mortem autem crucis[6]. » De charitate porro consilium dans, hoc in medium adducit : « Diligite vos mutuo, » inquit, sicut Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum » pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavi- » tatis[7]. » Cum vero mutua viros concordia cum uxoribus conjungit, ita loquitur : « Viri diligite uxores vestras,

[1] Joan. XVII, 1. — [2] Id. VII, 39. — [3] Id. III, 16. — [4] Rom. VIII, 32. — [5] Philip. II, 1. — [6] Ibid. 6. — [7] Ephes. V, 2.

» sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et tradidit se ipsum » pro ea[1]. » Atque ut indicaret ipse quam studiose rem illam expeteret, quantaque passionis cupiditate teneretur, primum Apostolorum, fundamentum Ecclesiæ, principem cœtus discipulorum, idque cum ex ignorantia locutus, dixisset, « Propitius tibi esto Domine, non erit tibi hoc[2] : » audi quid vocarit : « Vade post me Satana, scandalum es » mihi : » qua contumeliæ et increpationis asperitate, quanto studio rem illam expeteret, indicavit. Ac resurrectionem quidem suam clam et in occulto fieri voluit, ejusque manifestationem toto consequenti tempori fieri permisit : crucem autem in media civitate, in media festivitate, in medio populi Judæorum, cum utrumque judicium adesset, tum Romanum, tum judaïcum, cum solemnitas omnes congregaret, medio die, in communi orbis terrarum theatro sustinuit. Et quoniam illi solum qui intererant, rem quæ gerebatur videbant, imperavit soli ut se absconderet, atque ita universo terrarum orbi nefarium illud facinus promulgaret. Enimvero licet multis res illa, ut ante dixi, scandalum attulerit, non tamen istorum habenda ratio, sed illorum qui salvi facti sunt, qui se recte gesserunt. Quid vero miraris, quod in hac vita crux adeo sit illustris, ut etiam gloriam illam Christus appellet, et Paulus ea glorietur? siquidem in illo terribili ac tremendo die, cum gloriam suam ostensurus advenerit, cum in gloria sui Patris advenerit, cum terribile tribunal adstabit, cum omnis hominum natura sistetur, cum fluvii trahentur ignis, cum Angelorum turmæ cœlestiumque Virtutum statim effundentur, ut cum ipso descendant, cum innumera illa præmia proponentur, cum alii sicut sol, alii sicut stellæ refulgebunt : cum martyrum cohortes, cum Apostolorum chori, cum Prophetarum ordines, cum generoso-

[1] Ephes. v, 25. — [2] Matth. xvi, 23.

rum virorum cœtus omnes in medium prodibunt, tum in illo splendore, in illa magnificentia splendidos radios emittentem illam gestans adveniet. « Tunc enim, inquit, » apparebit signum filii hominis in cœlo, et sol obscurabi- » tur, et luna non dabit lumen suum, at signum crucis » apparebit[1]. » O passionis splendorem! o crucis fulgorem! sol obscuratur, et stellæ cadunt sicut folia, crux autem omnibus illis clarius refulget, et universum cœlum occupat. Vides ut ea Dominus glorietur? vides ut rem illam gloriam suam esse declaret, cum in illo die toti orbi terrarum cum tanto illam splendore manifestet?

CAPUT XVIII.

Non mediocrem utilitatem ex iis quæ acciderunt, ad Ecclesiam dimanasse.

Et tu igitur si quando quospiam videris ex iis quæ accidunt, scandalizari, primum quidem illud cogita, non inde, sed a propria ipsorum imbecillitate scandala provenire: id quod indicant illi, qui nihil tale patiuntur. Deinde considera multos illustriores inde redditos esse, qui Deum glorificant, eique summo studio pro his omnibus gratias agunt. Noli ergo eos, qui labefacti sunt, spectare, sed eos qui stabiles permanserunt et immobiles, eaque ratione robustiores evaserunt: non eos qui conturbati sunt, sed eos qui secundum navigationis cursum tenuerunt, multoque plures sunt illis, qui fuere perversi. Attamen quamvis illi plures essent, melior est unus, qui facit voluntatem Domini, quam mille prævaricatores [2].

[1] Matth. XXIV, 30. — [2] Eccli. XVI, 3

CAPUT XIX.

Hoc multorum martyrum institutum ac propositum fuisse sive cum viverent, sive cum morerentur.

Veniat tibi in mentem, quot martyres fuerint coronam adepti. Nam alii quidem verberibus cæsi sunt, et in carcerem conjecti, alii compedibus tanquam malefactores vincti, alii patria pulsi sunt, alii suam substantiam perdiderunt, alii peregre sunt relegati, alii interemti sunt, quidam re ipsa, quidam sola voluntate. Cum enim lanceæ expedirentur, acuerentur enses, minæ singulis diebus intentarentur, et qui magistratus gerebant, iram spirarent, cædes minarentur, et genera suppliciorum innumera, minime cesserunt, neque succubuerunt, sed in rupe steterunt immobiles, et omnia facere patique maluerunt, quam ut in consortium venirent eorum qui scelera tanta patraverant, neque viri solum, sed et mulieres. Nam et mulieres hoc inivere certamen, et amplius sæpe quam viri se viriliter fortiterque gesserunt. Neque mulieres tantum, sed et adolescentes, et admodum juvenes. An igitur hæc exigui sunt momenti tot Martyrum turmas Ecclesiam lucrifecisse? Sunt enim martyres isti omnes. Neque enim illi solum qui ad judicium sunt adducti, et sacrificare jussi neque paruerunt, quia passi sunt ea quæ sunt passi, Martyres sunt vocandi : sed etiam illi qui ob rem quamvis, quæ Deo placeret, aliquid pati ultro voluerunt, et si quis rem diligenter examinaverit, hi sunt potius quam illi. Non enim æqualis est meriti, cum ejusmodi interitus et pernicies animæ sit proposita, contentum esse aliquid pati,

et non perire, atque ob minus aliquod bonum opus hoc ipsum supplicium sustinere. Neque vero solum eos qui occisi sunt, sed etiam eos qui parati fuerunt, et ad hoc prompti, martyrii coronam adeptos esse, et hoc ipsum, et quod prius dixi, eum qui ob res minores occisus sit, martyrem esse perfectum, testimonio Pauli conabor probare. Cum enim cœpisset eos enumerare beatus Paulus, qui majorum temporibus illustres fuerant, atque ab ipso Abele initium duxisset, deinde ad Noë progressus, Abraham, Isaac, Jacob, Moysem, Josue, Davidem, Samuëlem, Heliam, Elisæum, Jobum, adjecit dicens : « Ideoque et nos » tantam habentes impositam nubem martyrum[1]. » Atqui non omnes illi occisi, imo ne unus quidem, duobus aut tribus exceptis, Abele scilicet, et Joanne : cæteri vero naturali morte vitam finierunt. Enimvero Joannes ipse non cum sacrificare jussus esset, neque paruisset, occisus est, neque ad altare deductus, neque ad idolum pertractus, sed ob unum verbum. Nam quoniam dixerat Herodi : « Non » licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui[2], » et in carcere habitavit, et cædem illam sustinuit. Quod si is qui matrimonium contra leges contractum ultus est, quantum in ipso quidem fuit; neque enim quod perperam gestum est emendavit, sed dixit tantum, neque potuit impedire; si ergo cum dixisset tantum, neque aliud ex se contulisset, eo quod capite truncatus sit, martyr et martyrum primus est; qui tam multis cædibus se objecerunt, neque jam Herodi, sed universi orbis terrarum principibus se opposuerunt, neque conjugii unius injuste initi, sed patriarum legum et Ecclesiæ rituum defensionem susceperunt, quos alii insectabantur, et cum verbis tum operibus fiduciam præ se tulerunt, cum singulis diebus morerentur, et viri, et mulieres, et pueri, nonne millies in Martyrum nume-

[1] Hebr. XII, 1. — [2] Matth. XIV, 4.

rum ascribi merentur? Quandoquidem Abraham quoque cum non reipsa filium mactasset, animi proposito filium mactavit, et vocem illam cœlestem dicentem audivit: «Non pepercisti unigenito filio tuo propter me[1].» Ita fit, ut ubique animi propositum, ubi perfectum fuerit in virtute, integram coronam accipiat. Quod si ille, cum filio suo non pepercisset, ita celebratus est: hi cum sibi ipsis non pepercerint, cogita quantam sint recepturi mercedem, qui non unum et duos, tresve dies, sed per totum vitæ suæ tempus in hac acie steterunt, conviciis, contumeliis, injuriis, calumniis divexati. Neque enim hoc exigui est momenti: quocirca laudat hoc quoque magnus Paulus dicens: «Et in altero quidem opprobriis et tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter conversantium effecti[2].» Jam quid attinet eos commemorare qui et ipsi sunt mortui, et qui eos incitarunt, a quibus talia suscipiebantur certamina, cum viros, tum mulieres? Recte autem hos quoque laudat. Nam et facultates suas exposuere permulti, ut etiam vincti et exules tantæ calamitatis aliquo solatio fruerentur, et juxta dictum illud Apostoli, cum gaudio rapinam bonorum suorum susciperent: alii partim patria, partim vita ipsa privati sunt. Cum igitur tantas opes videas, tantum lucrum, tantum quæstum Ecclesiæ obvenisse, tantos acquisitos esse thesauros, eos qui prius animo conciderant, igne ardentiores esse factos, eos qui toti theatris affixi erant, deserta petiisse ac saltus, et montes in Ecclesias convertisse, ac nemine gregem educente, oves pastorum munere functas esse, ac milites item imperatoris ac ducis, cum tantam confidentiam ac fortitudinem præ se ferrent, omnesque cum eo, quo par erat ardore, studio, diligentia collectas celebrare, non obstupescis et miraris, negotium adeo

[1] Gen. XXII, 12. — [2] Hebr. X, 33.

feliciter successisse? Non enim modo qui moribus probis erant, sed et multi qui theatrorum insania laborabant, et ludis Circensibus addicti erant , zelo quodam igne vehementiori succensi totam illam insaniam abjecerunt, et per ipsos propemodum gladios exilierunt, magistratus audacter ac libere sunt allocuti, tormenta spreverunt, minas aspernati sunt, quanta virtutis sit vis ostenderunt, et quo pacto fieri possit ut etiam valde perditus homo pœnitentiam agens, et conversus ipsum etiam fastigium cœlorum attingat. Cum ergo tam multa præmia videas, tam multas coronas acquisitas, tantam sparsam esse doctrinam, unde, quæso, fit, ut scandalizeris? Ex eo quod nonnulli pereant, inquit. At enim, ut jam dixi, neque dicere desinam, hi perditionis suæ occasionem sibi ipsis debent imputare. Nihil enim aliud toto decursu orationis probare contendi. Dicam et aliud præclarum facinus inde natum. Quam multi larva pietatis obtecti, quam multi simulatam mansuetudinem præ se ferentes, quam multi, qui viri magni esse putabantur, nec erant, confestim hoc tempore convicti fuerunt, illorumque fallacia detecta, quod erant, apparuerunt, non quod per summam fraudem se esse simulabant? Neque vero id exigui momenti est, sed summopere prodest illis qui velint attendere, ut illos dignoscant qui pellibus ovium tecti sunt, ne sic occultati lupi cum veris ovibus misceantur. Est enim fornax quædam tempus istud, quæ subæratos nummos patefacit, quæ plumbum liquefacit, paleas exurit, pretiosa dicebat: metalla pretiosiora reddit. Hoc etiam significans Paulus «Oportet autem et hæreses esse, ut qui probati sunt, » manifesti fiant in vobis[1]. »

[1] 1 Cor. XI, 19.

CAPUT XX.

Temporibus Apostolorum res evenisse graviores.

Nihil ergo istorum te scandalizet, non sacerdos nunc depravatus et lupo quovis sævius in gregem insiliens, non ex magistratibus, aut principibus ullus, qui magnam crudelitatem præ se ferat. Veniat tibi in mentem Apostolorum temporibus res multo graviores istis accidisse. Nam et is, qui tum sceptrum gerebat, Imperator mysterium erat iniquitatis[1]; sic enim eum Paulus appellavit; omnia genera vitiorum pervaserat, et omnes improbitate superaverat : at nihil hoc aut Ecclesiam, aut generosos illos viros læsit, imo etiam illustriores effecit : et Judæorum sacerdotes ita pravi et improbi homines erant, ut juberentur populi eorum vitæ imitationem vitare. « Super cathedram enim » Moysis, inquit, sederunt Scribæ et Pharisæi : omnia ergo » quæ dixerint vobis facienda, facite, secundum opera » vero eorum nolite facere[2] : » tametsi quid nequius illis sacerdotibus fingi potest, quorum imitatio poterat perdere sectatores illorum? Attamen licet tales essent principes illius temporis, qui celebriores tum fuerunt, atque coronati evaserunt, nullo modo læsi sunt, imo potius clariores facti sunt. Non igitur oportet ob ea, quæ accidunt, obstupescere. Nam ubique tentationes iis, qui vigiles et attenti snnt, adhærent, sive a domesticis, sive ab alienis. Propterea Paulus etiam, cum ingentem numerum periculorum illis cerneret imminere, ac vereretur, ne qui discipuli inde turbarentur, in hæc verba scribebat : « Misi ad

[1] 2 Thess. II, 7. — [2] Matth. XXIII, 2.

» vos Timotheum, ut nemo moveatur in tribulationibus » istis : ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus[1]. » Quorum hic sensus est : Hæc est vita nostra, hæc Apostolicæ conversationis est conditio, ut ferendis malis innumeris sit obnoxia. « In hoc enim positi sumus, » inquit. Quid est, « in hoc positi sumus? » Quemadmodum res venales in hoc sunt expositæ, ut vendantur : sic et Apostolica vita, ut conviciis incessatur, ut mala patiatur, ut nunquam respiret, ut nullas inducias nanciscatur. Porro qui vigiles et attenti sunt, non modo nihil inde capiunt detrimenti, sed amplius inde lucrantur. Quam ob causam et istos ubi constanter restitisse cognovit, commendat : et de aliis ista dicit, eos post ejus vincula et catenas abundantius-ausos esse sine timore verbum Dei loqui[2]. Quid vero tempore Moysis, quæso? nonne in media regione barbarorum Magos etiam permisit Deus rerum suarum specimen exhibere? nonne hujus quoque meminit historiæ Paulus? « Quemadmodum autem Jannes et Jambres, inquit, res» titerunt Moysi, ita et hi resistunt veritati[3]. » Ita nunquam defuerunt neque scandala, neque qui occasione illorum corona donarentur. Hæc igitur omnia cum animo tuo reputa, neque hæc tantum, sed et quantum ex hac re lucrum obvenerit. Illud quoque considera, quasdam alias etiam istorum arcanas esse rationes; neque enim fieri potest, ut omnia sciamus; ac res multo prosperiores eventuras postea, multoque plura nos miracula spectaturos : quemadmodum et ætate Joseph principium quidem difficultatibus obseptum fuit, diuque res succedebant, quæ penitus promissioni contrariæ videbantur : postea tamen omnem expectationem superavit eventus. Enim vero tempore passionis Christi non statim, neque in exordio et initio prosperi successus omnes germinarunt, sed scan-

[1] 1 Thess. III, 2. — [2] Philip. I, 14. — [3] 2 Tim. III, 8.

dalum quidem prodiit, et pauca quædam facta sunt miracula, ut corrigerentur qui hæc scelera patrabant, ac subito cuncta præterierunt. Quamvis enim scissum fuerit tum templi velum, et petræ scissæ sint, et sol obscuratus: hæc tamen intra unum diem acciderunt, et in oblivionem vulgi venerunt. Postea vero confestim in fugam versi sunt Apostoli, persecutione, bellis, insidiis divexati, latentes, absconditi, metu correpti, lapidibus appetiti verbum Dei prædicabant, tumque plurimum dominabatur populus Judæorum, qui fideles abducebant, circumagebant, trahebant, torquebant. Cum enim illis faverent magistratus, quotidie abducebant et circumducebant Apostolos. Quid dico populum Judæorum, et magistratus? unus opifex tabernaculorum, circa pelles occupatus Paulus, (quid porro tabernaculorum opifice vilius[1]?) tanta sæviebat insania, ut viros ac mulieres traheret, et in carcerem conjiceret, et hoc crucifixus cum cerneret, permittebat. At tu vide quo pacto deinde tum persecutor iste omnes superaverit, et res ista sole ipso clarius refulserit, totumque orbem terrarum occuparit.

CAPUT XXI.

Cur tam in Veteri quam in Novo Testamento multæ fuerint afflictiones.

Quod si forte dicas, quam ob causam et in Veteri et in Novo Testamento tam multa pericula, tam multæ afflictiones, tam multæ insidiæ fuerint? causam cognosce. Quænam ergo causa est? palæstra quædam est hæc vita, gymnasium et certamen, fornax conflatoria, et tinctoria

[1] Act. IX, 1.

virtutis officina. Ut igitur pelles acceptas astringunt, extendunt, percutiunt, ac parietibus et saxis allidunt coriarii, et aliis innumeris artificiis ad suscipiendam tincturam reddunt idoneas, ac deinde pretiosum colorem inducunt: et aurifices in ignem conjectum aurum fornacis examini tradunt, ut purissimum reddant : tum etiam pædotribæ multis laboribus in palæstra exercent athletas, dum acrius quam adversarii in eos impetum faciunt, ut cum in exercitationibus cuncta peregerint, corpore decoro sint, et eleganti in certaminibus, et ita comparati, ut facile inimicorum petitiones omnes eludant : ita quoque facit in hac vita Deus, dum animam ad virtutem aptam vult reddere, astringit, et conflat, et afflictionum tradit examini, ut pusillanimes ac remissi astringantur, et qui probati sunt probatiores evadant, nec ab ullis dæmonum insidiis, aut diaboli laqueis superari possint, sed omnes admodum idonei ad futura bona suscipienda reddantur. Vir enim, inquit, qui non est tentatus, non probatus est : et Paulus, « Tribulatio patientiam operatur : patientia vero proba» tionem[1]. » Tolerantiores igitur et patientiores volens reddere, numisma sinit omnibus modis explorari. Hac de causa Job quoque pati permisit ea quæ passus est, ut probatior appareret, et diaboli os occluderet : propterea permisit et Apostolos, ut et illi fortiores evaderent, et virium suarum hac ratione specimen ederent. Nam et hæc est causa non exigua : quamobrem et Paulo quietem ac relaxationem a malis postulanti dicebat, « Sufficit tibi gratia » mea : nam virtus mea in infirmitate perficitur[2]. »

[1] Rom. v, 4. — [2] 2 Cor. xII, 9.

CAPUT XXII.

Afflictiones non modo non scandalizare, sed et prodesse illis qui ex æquo et bono judicet, sint licent gentiles.

Siquidem illi qui nondum fidem christianam sunt amplexi, amplius inde lucrantur, si vigiles fuerint et attenti. Cum enim eos injuriis et contumeliis affici viderent, in carcerem conjici, probris onerari, insidiis oppugnari, capite truncari, exuri, in mare demergi, neque ullis ejusmodi malis cedere; cogita quantam in admirationem traducerent spectatores suos cum illius, tum hujus temporis præstantissimi athletæ isti. Itaque non modo scandalum nullum pariunt illis qui vigiles sunt et attenti, ea quæ accidunt, sed etiam doctrinæ majoris adipiscendæ occasionem illis afferunt. Idcirco Paulus etiam hoc sibi dictum audivit, « Virtus mea in infirmitate perficitur. » Hoc et in Veteri et in Novo Testamento spectare licet. Perpende namque quomodo affectum fuisse Nabuchodonosorem verisimile sit, a tribus pueris, servis, captivis, compedibus vinctis, flammis expositis, tanto exercitu spectante superatum, ut qui tria corpora mancipata, subacta, patria pulsa, libertate, honore, potestate, pecuniis spoliata, longe a propinquis constituta non poterat vincere. Quod si permissa illa non fuisset exustio, tam præclarum præmium non obtinuissent, nec ita splendidam coronam adepti essent. Perpende quomodo affectum fuisse verisimile est Herodem reprehensum a vincto, cum cerneret nihil eum de loquendi libertate propter catenam remittere, sed occidi malle, quam pulcherrimam illam libere loquendi faculta-

tem amittere. Cogita quis ex hominibus illius ætatis, vel etiam consequentis ævi, cum hæc cerneret et audiret, quantumvis deses ac remissus esset, at exiguo tamen judicio valeret, non summam utilitatem inde decerperet. Noli enim mihi commemorare sceleratos et stultos homines, socordes, totos corpori curando addictos, ac foliis leviores. Isti enim non his solum, sed re quavis, quæ acciderit, offenduntur : non aliter ac populus Judæorum qui et cum manna comederet, et cum panem, pariter morosus erat et offendebatur, sive in Ægypto esset, sive ab Ægypto liberatus, sive adesset Moyses, sive abesset : verum illos in medium mihi producito, qui sobrii erant et vigiles? et cum animo tuo reputa, quantam ipsos probabile sit utilitatem inde percepisse, cum animam constantem cernerent, mentem invictam, linguam maxima libertate loquendi præditam, hominem deserti incolam, Regem superare, vinctum esse, nec tamen cedere, capite truncari, nec silere : sed ne hic quidem subsiste, verum ea quæ secuta sunt, examina. Caput amputavit Herodes, capite truncatus est Joannes. Quis ergo beatus ab omnibus prædicatur? quis imitandus proponitur? quis celebratur? quis coronatur? quis præconiis ornatur? qnis laudatur? quis commendatur? quis in hunc usque diem reprehendit? Nonne in singulis Ecclesiis hic quidem clamat, « Non licet tibi habere uxorem Phi» lippi fratris tui[1] : » ille vero diffamatur etiam post obitum ob adulterium, insaniam, et audaciam? Considera vero præter ea quæ dicta sunt, quanta virtus esset captivi, quanta tyranni imbecillitas. Nam hic quidem non potuit linguam unam compescere, sed ea sublata, sexcenta pro illa et cum illa ora reseravit : ille vero et tum illum post cædem perterrefecit, adeo quippe conscientiam ejus percellebat metus, ut ipsum tum temporis arbitraretur a mor-

[1] Matth. xiv, 4.

tuis excitatum miracula patrare; et vero nunc et ex illo tempore, perpetuo per universum orbem terrarum et per se et per alios reprehendit. Siquidem unusquisque dum Evangelium istud legit, dicit : « Non licet tibi habere uxo» rem fratis tui : » et sine Evangelio in cœtibus, in congressibus, sive qui domi, sive qui in foro, sive qui ubique fiunt, quamvis ad ipsam pergas regionem Persarum, quamvis in Indiam, quamvis in Mauritaniam, quamvis in quascumque terras sol aspicit, vel etiam ad ipsos ultimos mundi limites, hanc vocem audies : et justum illum videbis etiamnum clamantem, inculcantem, et nequitiam tyranni redarguentem, nec unquam silentem, neque tot annorum numero reprehensionem debilitari. Quid ergo detrimenti cepit ex obitu justus ille? quid ex morte violenta? Quid ex catena? quid ex carcere? quos autem non correxit, quibus cor saperet, ex iis quæ dixit, ex iis quæ passus est, ex iis quæ nunc prædicat, eadem prorsus, quæ cum viveret? Noli ergo dicere, quam ob causam mori, permissus est? non enim illud erat mori, sed coronam adipisci : non interire, sed meliorem vitam auspicari. Disce philosophari, et non modo nihil te ista lædent, sed et commodis multis augeberis. Quid vero mulier Ægyptia? nonne accusavit, et calumniata est? nonne justum vinxit? nonne in carcerem compegit? nonne in summum capitis discrimen adduxit? nonne quantum in ipsa fuit situm, interemit? nonne infamiæ notam inussit? quid igitur aut tum temporis, aut nunc ille nocuit? Ut enim sub paleis absconditi carbones ignis videntur quidem initio occultari, derepente vero, quæ imposita sunt consumentes, per ipsas paleas sublimiorem flammam accendunt : ita nimirum et virtus, licet contumeliis affici videatur, postea tamen his ipsis obstaculis promota floret amplius, et ad ipsum cœlum pervenit. Quid enim illo adolescente propter calumniam beatius fieri potest,

propter insidias, non propter thronum in Ægypto, neque propter regnum illic obtentum? Semper enim passionibus gloria, et celebritas, et coronæ sunt assignatæ. Nonne istum celebrant omnes ubique terrarum? neque tanto lapsu temporis ejus memoria intermori potuit, sed ipsis regiis imaginibus illustriores ac diuturniores virtutis ejus, et castitatis imagines ubique terrarum sunt positæ, in Romanorum, in barbarorum regione, in uniuscujusque conscientia, in cujusque lingua? Et intuemur illum omnes detineri, premi, consulere miseræ et infortunatæ illi meretrici quæ oportuit, ad salutem ejus tuendam, omni munere suo recte fungi, impudentiæ ipsius pudorem injicere, fornacem extinguere, ex periculosa tempestate eripere conari, atque ad tranquillitatis portum deducere: deinde quoniam procella superabat, et fluctibus operiebatur navigium, cum naufragium illa faceret, procellam evitare, atque ad stabilem castitatis rupem confugiendo vestes in manibus illius derelinquere, sicque in illa nuditate illis qui purpureis sunt indumentis amicti, illustriorem apparere, ac tanquam bellatorem quemdam eximium atque victorem tropæum erigere castitatis. Sed neque his limitibus ejus memoriam terminamus, verum ulterius progredientes ipsum in carcerem abduci videmus, vinciri, squalore sordere, diuturno illic tempore contabescere. Atque ob hæc ipsa maxime illum iterum commendamus, prædicamus, miramur, laudamus. Quod si castus sit quispiam, cum de illo cogitat castior fit: quod si lascivus, cito illa narratione ad castitatem traducitur, illiusque historiæ commemoratione melior redditur. Hæc igitur omnia colligentes nolite turbari, sed potius ex iis quæ accidunt lucrum decerpite, sitque vobis eorum patientia, qui decertant, tolerantiæ magistra; dumque vitam omnem generosorum atque illustrium virorum cernitis ex his om-

nibus esse conflatam, ne terreamini, neque turbemini sive propriis, sive alienis afflictionibus : nam Ecclesia ab initio sic aucta est. Nihil ergo vos terreat, nihil enim accidit præter morem. Sed sicut in rebus mundanis non ubi sunt paleæ vel fœnum, nec ubi arena, sed ubi aurum et uniones, illic piratæ sunt, prædones, et latrones, et murorum perfossores frequenter molesti sunt, et insidias parant : sic etiam diabolus, ubi collectas viderit opes animæ, ac facultates auctas pietatis, illic suas machinas sistit et admovet. Quod si quibus insidiæ parantur, ii vigiles fuerint et attenti, non modo nihil inde patiuntur detrimenti, sed et ampliores inde virtutis opes accumulant : quod etiamnum evenit.

CAPUT XXIII.

Maximum esse gloriæ ac celebritatis Ecclesiæ indicium, quæ acciderunt, eaque multis profuisse.

Atque hoc maximum indicium ubertatis bonorum operum, et fortitudinis Ecclesiæ poterit quispiam assignare. Cum enim illam improbus dæmon florentem vidit, fama celebratam, brevi temporis momento in altum evectam, multam in ea diligentiam adhiberi, ac probos majores facere in virtute progressus, eos qui vitam suam peccatis infecerant, ad pœnitentiam esse conversos, totum orbem terrarum istius civitatis opera instructum esse : omnes machinas suas admovit, et intestina bella excitavit. Et quemadmodum cum Jobum oppugnaret, nunc quidem pecuniarum jactura, nunc autem orbitate liberorum,

nunc corporis ægritudine, nunc lingua uxoris, nunc amicorum probris, sannis et conviciis justum impetebat : sic etiam in Ecclesiam per amicos, per inimicos, per eos qui in clerum allecti erant, per eos qui in militum numeros relati, per eos qui Episcopali fuerant honore decorati, per multas variasque personas impressionem fecit. Verumtamen tot admotis machinis non modo illam non concussit, sed illustriorem etiam reddidit. Non enim ita tum minime divexata cunctos erudiebat, ut nunc totum orbem terrarum patientiam docet, temperantiam, afflictiones tolerare, constantiam exhibere, sæcularia contemnere, divitias pro nihilo habere, despicere honores, mortem aspernari, vitam contemnere, patriam negligere, familiares, amicos, propinquos, ad cædes diversas subeundas se accingere, in medios gladios insilire, cuncta quæ in hac vita sunt splendida; honores, inquam, et gloriam, imperia, delicias, viliora floribus vernis ducere. Atque hæc non unus nos edocet tantum, neque duo vel tres, sed populus universus, neque verbis tantum, verum etiam operibus, per ea quæ patiuntur, et dum vincunt, dum insidiatores suos hostesque superant, dum adamante firmiores, et rupe robustiores cuncta perferunt, non arma sumentes, non bellum excitantes, non arcum, non sagittas vibrantes, sed singuli patientiæ propugnaculo muniti, modestiæ, mansuetudinis, fortitudinis, et dum mala patienter ferunt, illis qui ea inferunt, multo majorem ignominiam inurentes.

CAPUT XXIV.

Qui hæc scelera perpetrarunt, inde quoque jam pœnas luere.

Nunc quidem certe isti vultu hilari, aspectu libero, fiducia incredibili præditi in forum se inferunt, versantur in ædibus, ad collectas conveniunt celebrandas; illi autem qui talia patrarunt, dum singulas admovent machinas, pudefacti circumeunt, et prava intus conscientia torti, metu ac tremore correpti. Et quemadmodum feræ quæ difficilius enecantur, cum post unam aut alteram plagam inflictam in hastarum mucrones irruunt vehementius, graviores sibi plagas infligunt, et ipsis visceribus suis vulnus excipiunt: itemque fluctus, qui rupibus alliduntur, majori se ipsos impetu dissolvunt ac dissipant: sic nimirum et isti dum insidiantur, sibi potius quam cæteris fossas et barathra effodiunt. Nam illi quidem, quibus insidiæ tenduntur, ab iis amantur, laudantur, commendantur, prædicantur, corona donantur, qui eos noverunt, qui non noverunt, qui re ipsa, qui sola famæ relatione illorum didicere res gestas, innumeros habent qui condolent, qui in certaminibus adjuvant, qui prospera illis precantur omnes: illi autem qui tendunt insidias, odio habentur a tam multis, et a multo pluribus accusantur, carpuntur, reprehenduntur, ignominia notantur, diris innumeris devoventur; nihil plerisque optabilius est, quam ut eos pœnis videant suppliciisque mulctatos. Atque hæc quidem in hac vita: quæ vero in futura sunt eventura, quis tandem poterit oratione complecti? Nam si is qui unum scandalizaverit, tanto supplicio

mulctatur, ut expediat ei molam asinariam in ejus collo suspendi, et in mare demergi, perpende quam graves illi daturi sint pœnas, in illo tum judicio tremendo, quantis suppliciis plectendi, qui, quantum in ipsis quidem fuit, universum turbarunt orbem terrarum, tam multas Ecclesias everterunt; et innumeris ubique scandalis excitatis tantam pacem disturbarunt? At illi qui tot injuriis ab illis affecti sunt, bonis operibus, passionibus, coronis, præmiis, cum multa fiducia refulgentes, cum Martyribus, cum Apostolis, cum generosis et sublimibus illis viris sistentur. Ac puniri illos quidem videbunt, illos tamen suppliciis non poterunt liberare, sed quamvis preces offerant isti, nihil illos juvabunt. Si enim is qui Lazarum unum præterierat, tot pœnas sustinuit, neque solatium ullum obtinuit[1], quid isti patientur, qui tam multos persecutionibus et scandalis offenderunt? Hæc igitur omnia cum animis vestris reputantes, et quæcumque his similia sunt ex sacris litteris colligentes, vobis ipsis tutam munitionem, et illis qui imbecilliores adhuc sunt, medicamenta ex his narrationibus comparantes, firmi state atque immobiles, et bona vobis reposita expectate. Omnino enim, omnino merces vobis parabitur, non quæ laboribus tantum sit æqualis, sed immensa, quæ longo illos superet intervallo. Talis quippe benignus est Deus, præ nimia sua liberalitate illos, qui boni quidpiam præstare voluerint aut effari, remunerationibus ac præmiis superare contendit : quæ utinam consequamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Luc. XVI, 26.

SERMO

De Mansuetudine.

Omnibus vobis perspicuum esse arbitror, quam conveniat iis, qui divina prudenter audiunt eloquia, ut mores bonos, et conversationem virtute præditam exerceant. In hoc enim servi Christi eos, qui veritatem ignorant, potissimum antecellunt, si in mansuetudine conversentur, et vitam agant sua religione dignam. Qui Christum ignorant, haud mirum si mali sint, moribusque damnatis : servus autem Christi magis a morum mansuetudine, quam nomine, quod ei parentes imposuerunt, vocandus est. Neque Deus homines ita diligit propter virginitatem, jejunium, contemptum divitiarum, hilarem eleemosynarum dationem, ut propter mites, beneque compositos mores : tametsi et illud alacriter suppeditare indigentibus non aliunde proficiscitur, et conceditur iis qui Christum diligunt, quam a mansuetudine. Ut enim a fonte rivus, sic a morum suavitate cura pauperum profluit. Facile enim ad misericordiam mansueti, et æquabiles trahuntur omnes, neque ferre possunt contemni pauperes, sed aliorum inopiam suam arbitrantur calamitatem. Propterea invidiam pessimam omnium affectionem credunt; neque unquam gravem illum morbum in suam animam admittit vir benignus, et mitis : sed si viderit fratres honoratos, congaudet ac gratulatur, aliorum gloriam suam putans : alioquin amicorum omnia communia censens, in bonis quidem congaudet, in tristibus vero condolet. Hæc enim mansuetudinis dona sunt, et talis mitium est vita. Mitis orpha-

norum pater est, viduarum patronus, paupertatis curator, injuria affectorum adjutor, semper strenue agit quod justum est. Mitis filiorum reverendus est pater, et filius patri, et observandus dominus est servo. Nihil enim ita conciliat domino familiares, ut quod illum vident erga omnes modeste se gerere, et mansuetudine cunctis jucundum. Nam et talem majoris faciunt et admirantur, habentque pro patre, non pro domino. Age, pro virili nostra diligenter inquiramus, quænam ex morum suavitate bona mansuetis proveniant. Gratus et amabilis est videntibus, gratus item et iis, quibus tantum nomine notus est. Neque facile ullum invenies, qui audiens laudari hominem mansuetum, illum videre, et exosculari non desideret, et non habeat in aliquanta lucri parte ejus amicitia posse diu frui. Quod si contingat aliquos propter opes inter sese dissidere, mox ad benignum et mansuetum illum properatur, bona spe, quod ejus bonitate quicquid litium et contentionum est, e medio tollatur. Rursus si capitales inter se inimici sint, mansueti viri correptione placantur, et mansuescunt, etiamsi natura in iram et furorem propensi sint. Qui vero aliter affecti sunt, si reconciliare inter se velint eos, qui digladiantur et pugnant, nullo modo venerabiles possunt videri : sed in quavis causa aptior, et magis idoneus ad persuadendum et consulendum est is, qui eas actiones, quarum consilium dat, primus aggreditur. Insuper quoniam exemplo suo magister est mansuetudinis, et ipse exemplo suo stabilit ea, quæ tradit, et mox, ut videtur, mitigat etiam furibundos, neque multis ei verbis vel admonitionibus opus est, sed et pacem, priusquam loquatur, persuadet. Quemadmodum et solis jubar, ut primum apparet, fugat tenebras : ita mansuetus, et benignus sua præsentia res turbulentas componit, quietasque ac tranquillas reddit. Est autem et hoc dignum

recenseri, quod Christus solum pacificos filios Dei vocat. Et quare suum vocabulum mitibus communicat? Solus ille Filium Dei pro viribus imitatur, qui pacis et amicitiæ auctor aliis fit[1]. Nam sicut Christus Deus et omnium Dominus, in carne divina nobis apparens, sanctos Angelos cum hominibus concordes effecit, qui quasi bello quodam a nobis dissidebant : ita et mansuetus homo fratres, et cognatos et domesticos revereri leges, et præceptum Dei, abjectisque inimicitiis in gratiam mutuam redire facit. Porro quod in corporibus nostris nervi, hoc est mansuetus homo in domo, et Ecclesia, et civitate. Paulus enim more suo fratres vocat corpus et membra invicem[2]. Qui autem divulsos et pugnantes coire facit in amicitiam, jam Pauli sermonem confirmat, qui suadet omnibus, ne ignorent membra sua, neque mutuo se devorent. Unde verus est sermo ille, quod pacificator fratrum eamdem virtutem habet in Ecclesia, et domo et civitate, quam habent in corporibus nervi, dum dispersa et invicem pugnantia conjungit et copulat. Verum hæc virtus tunc alicui data est, quando primus ipse mansuete vivere incipit. At qui facile in iram erumpit, vulgo ridiculus apparebit, si quando exasperatos alios placare attentat. Jam quid deterius hominibus, qui iræ serviunt? Quis eos videns non avertit oculos? Vir iracundus insuavis quidem est obviis, insuavis autem et vicinis : et si pecuniis eum carere contingat, non facile reperit, qui ejus inopiæ succurrat. Communis est hostis et civium, et peregrinorum, clamat, vociferatur, plagas occurrentibus intentat, dicenda loquitur et tacenda, aspectu torvo, inflata facie, lingua rabida, manibus ad omnia prorumpentibus : et, ut apparet, dæmone plenus. Et quis videns virum ita furere, dubitaret vel dæmonio agitari miserum, vel voluntarie in tantam

[1] Matth. v, 9. — [2] Ephes. iv, 25.

insaniam prosilire? Ira voluntarius dæmon, insania spontanea, mentis est defectio : qui irascitur, diaboli ludibrium est, dæmonum officina, et nequitiæ illorum dignus minister. Dic, obsecro, quid potissimum volunt dæmones, ut faciant homines? Nonne ut exprobrent genitoribus? Nonne ut pollutas manus parentibus inferant? Nonne ut Deum blasphement? Hæc autem omnia irascentium sunt opera. Atque adeo ira servis suis facile impietatis auctor est : neque enim sibi ipsis facile imperare valent, qui a furore et ira vincuntur; sed similes sunt navi, quæ in media tempestate a gubernatore destituta submergitur, undequaque in eam procellis ingressis. Ira enim quasi fulmen et tempestas quædam in animam irruit, servientemque sibi stupidum reddit et amentem. Quid igitur faciendum? Prudentis hominis fuerit, ut sibi ab hoc morbo caveat, mentem contineat, et furorem sopiat scripturarum admonitionibus, priusquam in iram inducatur. Nam si præstigiatorum incantamentis bestiæ obtemperant : quid mirum si eloquia Christi ferocis animæ statum facile tranquillum et æquabilem reddant? « Omnis enim, inquit, amari» tudo, et ira, et furor, et clamor auferatur a vobis cum » omni malitia. Estote invicem benigni, misericordes, » condonantes vobis ipsis, si quis adversus aliquem habet » reprehensionem : quemadmodum et Deus in Christo » condonavit vobis : sitis igitur imitatores Dei[1]. » Videtis qualis sit mansuetus? cujus vocetur imitator? non Angelorum, non Archangelorum, sed Domini universorum : tametsi etiam illi mitissimi sint, virtuteque omni pleni. Paulus tamen mites vocavit Dei imitatores, quo proposita tanti honoris magnitudine persuadeat audientibus, ut sint mitissimi, ut omnes qui contumelia afficiuntur, vel aliud quiddam grave patiuntur. convicia atque alia moderate

[1] Ephes. IV, 31.

ferant, imperantesque iræ, Deum imitentur. Jam quænam sunt illa, quæ Dei? In iis enim quæ in supernis sunt, omnia et videt et audit : in iis quæ super terram et sunt, et dicuntur, injustitiæ multæ. Quippe sunt nonnulli qui in tantam perveniunt impietatem, ut et Deum blasphement, si quando in re aliqua contristentur, et in cœlum respicientes, a nullis abstineant verbis : Deus tamen fert, quamvis tantam habeat potestatem de iniqua agentibus pœnam sumendi : annon posset sumere? Quod si omnes peccatores punire vellet, perquam pauci salvarentur; nec sufficerent ad sepulturas homines : unde et David dicit : « Si iniquitates observaveris Domine; Domine quis sustinebit? quoniam apud te propitiatio est. » Et in illo ostendit misericordiam suam, eo quod ne juste quidem punit. Igitur quisquis assimilari vult Deo, pro virili mansuetus sit ac mitis, feratque fortiter, si quid gravius ab aliis patiatur. « Diligite, inquit, inimicos vestros, benefacite iis, » qui vos oderunt : orate pro iis, qui vos lædunt et insec» tantur, ut sitis similes patri vestro, qui est in cœlis, qui » solem suum oriri facit super malos, et bonos, et pluit » super justos, et injustos[1]. » Et multæ quidem sunt virtutes quæ Christianum virum decent : maxime autem omnium mansuetudo. Nam eos solos, qui hac conspicui sunt, Dei imitatores Christus nominat. Proinde congruum est, ut quando quis contumelia nos afficit, vel verberat, vel alia ratione affligit : sustineamus omnia mansuete et patienter, considerantes quod Dei imitatores mansuetudo facit. Etenim ipse Dominus et Salvator noster contumeliis affectus, verberatus, cruci clavis affixus, leniter tulit Judæorum furorem : et licet posset de impiis vindictam sumere, non sumpsit tamen : sed virtutem suam ostendit, eo quod concussit terram, et mortuos suscitavit, et ob-

[1] Luc. vi, 27. — [2] Matth. v, 44.

scuravit solem, et noctem ex die fecit. Mansuetudinem autem et misericordiam declaravit, quia nullum ex iis, qui impie agebant, punivit: ut discerent omnes, qui impias manus intulerant Domino, quam non fuisset ei difficile ipsos punire, qui tam facile terram commovit, et solem repente obscurari præcepit. Et quia tam mansuetus fuit ipse, ut non solum mansuete tulerit eos, qui crucifigebant et blasphemabant: sed et Patrem obsecraverit, ne cœlestibus adversus impios telis uteretur: idcirco, cum et tibi grave aliquod et durum ferenti subrepunt furor et ira, recordare mansuetudinis Christi, et statim mansuetus eris ac clemens: et non solum tibi ipsi benignitate tua plurimum lucri facies; sed et inimicis proderis plurimum erudiens illos, ut ipsi benigni fiant. Videntes enim te extrema sustinere, et iram mansuete ferre, statim posito furore mansueti, et lenes ipsi fient, mansuetudinisque tuæ imitatores esse cupient. Proinde quisquis iracundos vincere voluerit, fortiter ferat injurias et verbera, magnamque ejus, qui verberibus in se sæviebat, conversionem videbit. At si etiam ipse ab ira vinceris studens inimicum pari insania ulcisci, nullus unquam irarum et pugnarum erit finis: sed semper qui insaniunt, et rabidi sunt, et vincere alios conviciis et verberibus cogitant, in immensum bellum, et pugnam erumpunt, mutuo insidiantur, calumnias struunt, pejerare audent, et accusationes meditantur eorum, quæ neque viderunt, neque audierunt: et in die quidem sicut canes rabidi, et quærentes inimicum, noctem autem cogitando insumentes, quomodo malum aliquod machinentur, et insidias parent. Talibus neque somnus vitiosis affectibus vacat: sed putant quod adhuc adsint apud inimicum, et criminentur, et percutiant: et e somnis repente evigilantes, magis cædem mutuam, quam epulas diligunt. Alii vero ira ebrii calum-

niatores mercede conducunt, infandaque inter se agunt opera : et quanto pluribus malis sese irritarunt, tanto majore insania furunt. Nam quod ebrios dicunt ob insatiabilem ebrietatem ardentius sitire, hoc et iracundis usu evenit, qui in perniciosiorem ruunt insaniam propter inexplebilem contendendi libidinem. Hic vocavit servum, alius scorti filium : ille insipientem, iste insanum : est qui furem et injustum, et alius plenum omni malo. Dein ira ebrii confligunt inter se, et parum abest quin bestiarum mores imitentur, percutiunt, calcitrant, mordent, conscindunt invicem corpora, nulli parti parcunt : non oculis, non auribus, non naribus, non faciei, non alii cuipiam membro, sed conflictantes inter se concidunt, et pessumdant invicem. Et quod malum non faciunt? Secedunt a pugna, ille amisso oculo, ille auribus, ille labiis, ille alia corporis parte, magis tamen anima quam corpore corrupti, furibundi, insani, rabidi, ignorantes legem Domini, et Salvatoris, qui præcepit ut alapa percussus et verberatus, atque alia passus, placido animo fortiter omnia ferat, vincatque mansuetudine furorem inique agentium : sane qui hoc facit laudatur ab hominibus, et coronatur a Deo, et Servatore. Et propterea perseverandum est, ferendo leniter iratos, et respiciendum ad coronam, quam præparavit Deus mansuetis et mitibus. Absurdum enim est, ut athletæ in gymnicis agonibus pulverem, verbera, et vulnera ferant propter vanam gloriam, coronam nullius momenti spectantes : nos autem coronandi a Christo, non imperemus iræ, non omnia fortiter toleremus : sed brevem voluptatem, et injustum furorem cœlesti honori, et gloriæ præferamus. Enimvero et hoc manifestum, quod cum multa, magnaque sint, quæ justorum vitam exornant, hoc tamen præ cæteris efficit, ut clarissimi evadant, si mansueti vivant, et erga

illos placidi sint, a quibus injuriis afficiuntur. Hac enim virtute Moses Judæorum insaniam moderate ferens, et precibus salvans inimicos, honorem et gloriam cœlestem præ aliis obtinuit, Deique amicus vocatus est. Hac quoque virtute, et David parcens inimicis, et hostibus, Deum sibi amicum, et benevolum effecit. Hæc enim cum omnes homines ornare valeat, imprimis tamen eos, qui in potestatibus agunt. Nam cum principibus omnia permittantur, si se ipsos continent, et suorum operum ducem habent legem Dei, non parum inde eorum celebritati et gloriæ accrescit. Enimvero Paulus et Petrus, qui cœlestem tangebant apsidem, propter virtutem qua conspicui erant, humanitate tamen, et mansuetudine magis, quam aliis bonis, claruerunt : quia honorem exhibuerunt iis, qui se conviciis incessabant, inimicis benefecerunt, et sæpe lapidantes precibus salvarunt. Sciebant enim hæc maxime grata Deo, et præ aliis bonis in cœlo admirabilia esse : et idcirco ipsi vitam suam in mansuetudine transmiserunt, aliosque ad illam allexere. Quin et Stephanum periclitantem pro pietate [1], dum videmus pro inimicis orare, et mansuetudinem ejus et certamina pariter admiramur. Reliquum est, quia tantos ac tales duces mansuetudinis sortiti sumus, adhortemur nos mutuo, ut illorum vestigia sequamur, et in mansuetudine Deo ministremus : quandoquidem ministerium istud aliis virtutibus est ei longe gratius. Et divinissimus Paulus virtutem Apostoli commonstraturus, Christi ministrum mansuetudine potissimum clarescere voluit. Et quamvis multa potuisset dicere, si quidem voluisset, quæ Apostolorum ornarent, nempe dæmonum fugam, mortuorum resurrectionem, atque alia : omnibus tamen illis prætcritis, æquabilitatem morum vel erga inimicos sursum ac deorsum versat ac

[1] Act. VIII, 60.

tractat : quo persuaderet nobis, ut sua vestigia sequamur, benignique simus ac mites. Justum est igitur sanctos illos imitari, et in exemplar vitæ proponere : ut bonis omnibus refulgentes, promissa bona assequamur a magno Deo, et Salvatore nostro, per quem, et cum quo Patri, cum sancto Spiritu sit omnis gloria, honor, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA

De perfecta charitate, de mercede operum pro merito tribuenda, deque compunctione.

I. Omne opus bonum charitatis fructus est : ideo multa circa illam dicta circumferuntur, Christo dicente : « In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si » dilectionem habueritis ad invicem[1] : » Paulo autem clamante : « Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem dili» gatis[2]. » Illud autem non sine causa dixit, sed ut mutuum esse debitum doceret. Quemadmodum enim corpori alimentum semper debemus, ipsique damus (per totam quippe vitam hoc debitum extenditur :) sic circa charitatem agendum docet; imo longe majori studio eo quod ad vitam deducat æternam ac cum illis qui ea præditi sunt semper maneat. Nam « Manent, inquit, tria hæc, fides, » spes, charitas : major autem horum est charitas[3]. » Non verbis autem modo, sed etiam operibus illam discimus. Ac primo quidem per modum quo nos propagati sumus. Cum enim Deus unum efformasset hominem, ex illo jussit omnes ordiri, ut omnes mutuo quasi unum esse

[1] Joan. XIII, 35. — [2] Rom. XIII, 8. — [3] I Cor. XIII, 13.

reputemus, et in charitate mutua degere studeamus. Deinde per commercia mutuam dilectionem sapienter curavit: quo autem modo audi. Cum multis orbem compleret bonis, cuilibet regioni propriam fructuum speciem largitus est, ut propter usus necessitatem nos mutuo adeuntes, et quæ supervacanea sunt utrinque tradentes, ac quæ desunt nobis accipientes, congeneres nostros diligamus. Id ipsum etiam in singulis fecit hominibus, non enim concessit ut omnes omnia scirent, sed huic dedit medicinam, illi fabrilem artem, alii aliam, ut mutuis egentes officiis, nos mutuo diligamus. In spiritualibus quoque id ipsum videre est, ut ait Paulus: « Alii quidem » datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii autem » prophetia, alii gratia curationum, alii genera linguarum, » alii interpretatio sermonum[1]. » Verum nihil supra charitatem: quamobrem illam omnibus ipse præfert, his verbis: « Si linguis hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut » cymbalum tinniens: et si habuero prophetiam sciamque » arcana omnia, et si habuero fidem, ita ut montes trans- » feram, charitatem autem non habuero, nihil sum[2]. » Neque hic stetit, imo etiam mortem pro pia religione, nihil lucri habere pronuntiat, nisi adsit charitas. Neque sine causa hæc de charitate dixit: sciebat enim, plane sciebat, utpote præceptorum Dei cultor, hac firmas radices ponente, omnium bonorum fructus emitti. Illud enim: « Non » mœchaberis, non occides, non furaberis, non falsum tes- » timonium dices[3], » et si qua alia præcepta, in hoc uno, ceu in capite, comprehenduntur: « Diliges proximum » tuum sicut te ipsum[4]. » Ecquid opus est hæc parva dicere, magnaque tacere? propter charitatem ad nos descen-

[1] 1 Cor. XII, 8-10. — [2] Id. XIII, 1, 2. — [3] Exod. XX, 13-16. — [4] Levit. XIX, 18, et Galat. V, 14.

dit dilectus Dei filius, qui nobiscum hominibus versatus est et habitavit, ut multiplicium deorum errore sublato, veraque annuntiata religione, mutuam charitatem homines doceret, quemadmodum Joannes testificatur dicens : « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum » daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed ha» beat vitam æternam[1]. » Hac ardens Paulus hanc cœlestem emisit vocem : « Quis nos separabit a charitate Christi? » Tribulatio, an angustia, ac persecutio, an fames,, an nu» ditas, an periculum, an gladius[2]? » His porro quasi vilioribus despectis, iis multo majora adjecit ; « Quia ne» que mors, inquit, neque vita, neque instantia, neque fu» tura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura » alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in » Christo Jesu Domino nostro. » Hinc nihil separare potuit beatum illum charitate ardentem ; non cœlum, non terra, non mare; non regnum cœlorum, non inferni supplicia : omnia quippe propter Christum despiciebat. Quod si alios quoque sanctos exploremus, omnes deprehendemus ob charitatem placuisse Deo.

II. Charitas proximum tibi exhibet sicut temet ipsum, teque de illius bonis, perinde atque de tuis gaudere docet, illiusque damna quasi tua ferre. Charitas multos unum corpus efficit, illorumque animas Spiritus sancti habitacula reddit : non enim in divisos, sed in conjunctos animo spiritus pacis requiescit. Charitas singulorum bona omnibus communia reddit, ut ait liber Actuum : « Multitudinis » autem credentium erat cor unum, et anima una : nec » quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse » dicebat, sed erant illis omnia communia ; et divide» batur singulis prout cuique opus erat[3]. » Qualis murus ita firmus, ita concinnitate grandium lapidum hostium cona-

[1] Joan. III, 16. — [2] Rom. VIII, 35. — [3] Act. IV, 32.

tibus inexpugnabilis est, ut cœtus sese mutuo diligentium, et concordiæ nexu junctorum? Etiam ipsos diaboli impetus coërcet, et quidem jure merito. Nam qui concordi animo contra illum aciem instruunt, ita ut nullis a cœtu deficientibus, cum illo stent adversi, ejus machinis sunt invicti, splendidaque charitatis erigunt tropæa. Ac quemadmodum lyræ nervi, multi cum sint, si in unum concentum tendant, suavissimam cantinelam edunt; sic qui uno coalescunt animo, jucundum charitatis pulsibus sonum emittunt. Ideo auctor est Paulus, ut fideles id ipsum sentiant et dicant, aliosque putent se superiores esse, ne ambitu solvatur charitas; sed honore aliis cedentes, in concordia degant[1]. Rursumque ait; « Per charitatem servite » invicem. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Di» liges proximum tuum sicut te ipsum[2]. » Qui diligit, non modo non imperare, sed etiam imperari vult; gaudetque magis imperatus, quam imperans: qui diligit, gratiam conferre mavult, quam accipere; mavult quippe debitorem amicum habere, quam ipse debitor esse. Qui diligit, amico gratiam conferre cupit, nec tamen vult conferre videri: in beneficio præstando primas tenere, nec tamen primas tenere videri. Hoc forte quidam non intelligunt: quamobrem id exemplo conspicuum reddam. Clementissimus Dominus pro nobis Filium suum daturus erat; ut autem non videretur id largiri, sed debitum reddere, præcepit Abrahamo ut filium suum daret, ut cum idipsum ipse faceret, non gratiam præstare videretur, sed debitum reddere, propter supereminentes divitias bonitatis suæ. Scio multis id, quod diximus, novum insolensque videri. In causa autem est, quod de re loquar, quæ nunc in cœlis versatur. Quemadmodum enim si de planta loquerer in India nascente, quam nemo experientia cognosceret, non possem illam sermone explicare,

[1] Philip. III, 16, et II, 3. — [2] Galat. V, 13.

etiamsi sexcenta de illa narrarem. Sic etiam nunc frustra loquar, cum quidam ea quæ jam dico non intelligant. In cœlo namque, ut dixi, hæc planta habetur. Sed si voluerimus, in nobis etiam illa inseri potest. Ideo enim instituti sumus ut dicamus Patri illi qui est in cœlis : « Fiat » voluntas tua in cœlo et in terra.

III. Ne ergo putemus non posse nos hujusmodi bonum possidere. Possumus enim, vere possumus, si velimus advigilare; neque hoc tantum; sed etiam omnem exercere virtutem. Libero enim arbitrio gubernamur, neque fati necessitati, ut quidam putant, subjicimur, cum definitum sit ut intra velle et nolle bona malave sita sint. Ideo namque Deus et regnum promisit, et supplicium minatus est. Atqui id nunquam egisset erga necessitate vinctos : nam eorum quæ ex voluntate fiunt alterutra sors datur. Nunquam leges posuisset, nec monita dedisset, si nos fati vinculis detineremur. Sed quia liberi sumus, nostrique arbitrii domini, atque ex ignavia pravi, exque studio et et conatu boni efficimur; idcirco hæc remedia paravit, nempe metu supplicii, ac spe regni nos emendat, et ad philosophandum instituit. Neque hinc tantum, sed etiam ex iis, quæ nos ipsi agimus, liquet neque fatum, neque fortunam, neque genesim, neque cursum astrorum nostra regere. Nam si hinc pendent omnia quæ geruntur, non autem a libero hominum arbitrio, cur flagellas servum furatum? Cur adulteram uxorem ad forum trahis? Cur te pudet, cum absurda perpetras? Qua de causa ne verba quidem vituperantium sustines; sed si quis te mœchum, aut fornicatorem, aut ebriosum, vel quid simile vocet, id contumeliam appellas? Nam si non ex tuo arbitrio peccas, nec crimen erit quod feceris, nec contumelia quod dicatur. Nunc autem et quod peccantibus non parcas, et quod peccans erubescas, et latere cures, et quod contumeliosos

putes eos, qui hæc tibi exprobrant, his certe omnibus confiteris, nostra non necessitate vincta esse, sed arbitrii libertate ornari. Iis certe qui necessitate detinentur parcere solemus. Si quis a dæmone agitatus, aut tunicam nostram discerpat, aut plagas inferat, non modo non ulciscimur eum, sed etiam miseramur, eique parcimus. Quare? Quia non arbitrii libertas, sed dæmonis violentia hæc operata est. Itaque si alia etiam peccata ex fati necessitate perpetrarentur, ignosceremus utique; quia vero scimus illa non ex necessitate proficisci, ideo nec heri famulis parcunt, nec viri uxoribus, nec uxores viris, neque patres filiis, neque magistri discipulis, neque principes subditis. Sed acres scelerum exploratores ultoresque sumus, ad tribunalia sistimus, plagis subjicimus, correptionibus utimur, nihilque non agimus, ut illos a malis eripiamus. Filiis vero nostris pædagogos damus, illosque ad magistros mittimus, minas intentamus, verbera infligimus, multaque alia adhibemus, ut probi evadant. Quid ergo opus laboribus sudoribusve ad virtutem exercendam? Nam si fato constitutum sit, bonum fore quempiam; is sive dormiat aut stertat, bonus erit: imo potius bonus ille vocandus non est, qui ex necessitate talis sit. Quid opus laboribus sudoribusve ad nequitiam fugiendam? nam si fato constitutum sit, malum fore quempiam; is etiamsi sexcentas subeat miserias, malus tamen erit; imo non malum eum par est vocare, qui necessitate ad id impellatur. Ut enim dæmoniacum, si contumelias proferat, si percutiat; hoc enim rursum utor exemplo; non contumeliosum appellamus: non ipsi quippe contumeliam ascribimus, sed dæmonis necessitati; sic nec improbum, si fato ad nequitiam impellatur, vocemus improbum; ut neque probum appellemus probum. Etenim si hoc concedatur, omnia nostra pessumibunt; nulla erit virtus,

nulla nequitia, non artes, non leges, nihilque ejusmodi. Cur porro tantam curam ægroti adhibemus, pecunias expendimus, medicos accersimus, pharmaca apponimus, ventri abstinentiam indicimus, concupiscentiæ frenum injicimus? Nam si ex fato pendent sanitas et morbus, superfluæ sunt pecuniarum expensæ, superfluus medicorum usus, supervacanea infirmis accurata illa cibi tenuitas. Nunc autem et ex his et ex aliis ostendimus, nihil eorum esse superfluum. Verum facessat illa fati fabula : nam quæ ad nos pertinent, nulli subjiciuntur necessitati; sed omnia, ut dixi, arbitrii libertate donata sunt.

IV. Hæc cum sciamus, dilecti; imo his longe plura: multa enim alia dici possent; sed hæc erunt sapientioribus satis; fugiamus nequitiam, deligamus virtutem, ut ex rebus ipsis ostendamus, nos libero uti ad ea quæ placent arbitrio, ne confundamur illo die, quo singulorum opera revelabuntur. « Omnes enim nos manifestari oportet ante » tribunal Christi, » ut ait Paulus, « ut referat unusquisque, » prout gessit, sive bonum, sive malum [1]. » Tribunal, quæso, illud nobiscum reputemus, quasi jam adesset, judexque sederet, et omnia revelarentur, in mediumque adducerentur. Non modo enim nos astare oportet, sed etiam manifestari. Annon erubescitis? annon perhorrescitis? Annon sæpe mori potius optamus, quam occultum scelus venerabilibus amicis nostris detegi? Quo tunc sensu afficiemur, cum peccata nostra coram omnibus Angelis hominibusque detegentur et ante oculos sistentur? « Arguam » te, inquit, et statuam contra faciem tuam peccata tua [2]. » Quod si re nondum præsente, sed tantum supposita, sermoneque descripta, conscientia urgente obruimur; quid faciemus cum tempus aderit, cum totus orbis præsens erit, cum Angeli et Archangeli, cum Principatus et Po-

[1] 2 Cor. v, 10. — [2] Psal. XLIX, 21.

testates, cum tubæ frequentes clangent, cum justi rapientur in nubibus, et ingens erit peccatorum fletus? Quis tunc terror apprehendet eos qui in terra manebunt? Nam, « Una, inquit, rapietur, et una relinquetur ; unus assume- » tur, et unus relinquetur[1]. » Quo erunt illi animo, quando videbunt illos magno cum honore assumi, se vero cum multa turpitudine relinqui? Non potest, non, inquam, potest, credite mihi, verbo declarari doloris magnitudo. Vidistis sæpe eos qui ad mortem abducuntur? Quo illos animo putatis esse dum ad ostium pergunt? Quid non agere, quid non pati optarent, ut a tanta caligine eriperentur? Audivi ego multos eorum, qui postquam abducti fuerant, Imperatorum clementia revocati, dicerent se animo ita perturbato, ita perculso fuisse, ut neque homines quasi homines viderent. Verum quid de abductis loquor? Circumstabat multitudo hominum, quorum magna pars abductos non noverat : si quis singulorum animos explorasset; nullum reperisset, tam immanem, tam ferocem, tam strenuum, qui præ terrore et angore, non demisso animo esset. Quod si dum alii, ipsis nullo necessitudinis vinculo juncti, morte mulctantur, ita affecti sunt; quando nos in graviora incidemus, quo erimus animo, a gaudio illo ineffabili ejecti, et in sempiternum missi supplicium? Etenim etiamsi nulla esset gehenna, a tanto splendore ejici, et sine honore recedere quantum esset supplicium. Nam si hodieque Imperatorem ingredientem multi cernentes, suamque paupertatem considerantes, non tantam percipiunt ex hoc spectaculo voluptatem, quantum mœrorem ex eo, quod nullius horum sint consortes bonorum, neque inter clientes imperantis connumerentur, quid tunc erit? Num parvum esse putatis supplicium in choro illo non accenseri, ineffabili gloria non dignari? ab

[1] Matth. xxiv, 40.

illo cœtu et inenarrabilibus bonis procul abjici? At cum præter hæc erunt tenebræ, stridor dentium, vincula insolubilia, vermis qui non moritur, ignis qui non extinguitur, animi mœror, angustia, linguæ adustæ, ut illa divitis; cum plorabimus, et nemo erit qui audiat, cum ingemiscemus et frememus ex doloribus, et nemo attendet, undique respiciemus, et nemo aderit qui consoletur; quo in ordine locabimus eos, qui in hujusmodi statu versantur? Quid hujusmodi animabus miserabilius?

V. Si porro in carceres ingressi, dum squallidos illos videmus, qui catenis ferreis vincti sunt, alios vero in tenebris conclusos, frangimur, horrescimus, nihilque non agimus ne in tantam calamitatem incidamus; cum abducemur vincti in gehennæ tormenta, quo erimus animo? Quid faciemus? Non enim ex ferro cusa sunt illa vincula, sed ex igne, qui nunquam extinguitur, nec æquales nobis sunt illi, qui nobis præficiuntur, quos sæpe demulcere liceat; sed angeli terribiles et immisericordes, quos ne respicere quidem possimus, quique ob contumeliam in Dominum irrogatam, vehementer sæviunt. Non videre est ut hic, alios argento, alios cibo, alios suadela, sibi consolationem parare; sed omnia ibi venia carent. Etiamsi Noë fuerit, vel Job, vel Daniel, qui suos viderint supplicio affectos, non audent illis astare, et manum porrigere. Naturæ quippe commiserationem tunc auferri contingit. Quia enim reperiuntur justi peccatorum filiorum patres, filiique probi parentum improborum; non enim naturæ, sed arbitrii mala sunt; ut illi puram habeant lætitiam, nec misericordiæ vi frangantur, qui illis fruuntur bonis, illam tunc extingui contingit, ipsique cum Domino contra propria viscera indignantur. Etenim si nunc, cum vident quidam filios suos improbos, ipsos exhæredant et a familia sua abscindunt, id multo magis in Judicio eveniet. Nemo igi-

tur, qui bona non operetur, aliquid boni speret, etiamsi sexcentos justos progenitores habeat : « Unusquisque enim » referet, inquit, quæ per corpus sunt, prout gessit, sive » bonum, sive malum[1]. » Audiamus, quæso, et resipiscamus. Si pravæ concupiscentiæ igne ardeas, cogita illius supplicii ignem, et hic ignis extinguetur. Si volueris quid absonum loqui, tecum reputa stridorem dentium, et metus tibi freni loco erit; Si alienum rapere volueris, audi Judicem dicentem; « Ligate manus et pedes ejus, et projicite » eum in tenebras exteriores[2], » et hanc abjicies concupiscentiam. Si crudelis et immisericors fueris, recordare virginum illarum, quæ extinctis lampadibus suis, cum non haberent oleum, ex sponsi thalamo exclusæ sunt; ac cito benignus evades. Si ebrietati et comessationibus operam dare cupias, audi divitem dicentem : « Mitte Lazarum[3], » qui summo digito refrigeret adustam linguam, neque optatum consecutus est; et statim ab hoc cupiditatis morbo averteris. Cætera quoque omnia virtutis officia sic exequeris. Nihil enim onerosum Deus præcepit. Unde igitur præcepta onerosa esse videntur? Ex segnitie nostra. Quemadmodum enim si studiose diligenterque agamus, quæ videntur esse gravia, levia faciliaque erunt, sic si segniter agamus, tolerabiliora quoque, difficilia nobis videbuntur. Quæ omnia nobiscum reputantes, ne beatos illos prædicemus qui lauta fruuntur mensa; sed illorum finem cogitemus : nam hic stercus et pinguedo; illic vermis et ignis. Ne raptores; sed eorum finem nobiscum reputemus; nam hic sollicitudines et labores, illic vincula insolubilia et tenebræ exteriores. Ne gloriæ humanæ amatores; sed quis sit eorum exitus, consideremus. Hic servitus et fucus, illic damnum multum et combustio æterna. Si ita apud nos ratiocinemur, atque hæc et similia pravis nostris concu-

[1] 2 Cor. v, 10. — [2] Matth. xxii, 13. — [3] Luc. xvi, 24.

piscentiis assidue occinamus, cito nequitiam effugiemus et virtutem exequemur, præsentium amorem extinguemus et futurorum accendemus. Quid enim firmitatis habent præsentia, quid tam insolitum, quid tam stupendum, ut omnem erga illa curam insumamus? Annon eadem ipsa perpetuo videmus quasi in circulum recurrentia, ut diem et noctem, noctem et diem, hiemem et æstatem, æstatem et hiemem, et nihil ulterius? Accendamus ergo futurorum desiderium bonorum. Magna quippe justis reposita est gloria, et quam verbis exprimere non possumus. Nam corpora post resurrectionem incorruptibilia accipientes, gloriæ regnique Christi consortes sunt.

VI. Hoc vero quantum sit hinc intelligemus; imo potius nunquam clare intelligemus: ut autem exemplo ex bonis præsentibus assumpto, parvam quamdam ejus notitiam attingamus, pro virili mea id quod dictum est declarare curabo. Dic mihi, si quis tibi seni et in penuria degenti polliceretur id præstiturum se, ut repente juvenis esses, et in ipsum ætatis florem reducereris, formaque ac robore corporis cunctis præstares, daturumque tibi totius orbis regnum, idque ad mille annos; regnum, inquam, in profundissima pace transigendum, quid pro tali assequendo promisso non facere, quid non pati velles? En igitur, Christus non hæc, sed his longe majora pollicetur. Non enim quanta senectutem inter et juventutem, tanta solum est inter corruptionem et incorruptionem differentia; neque quantum est inter regnum et paupertatem discrimen, tantum etiam est inter gloriam præsentem et futuram, sed quantum inter somnia et rei veritatem. Imo vero nondum quidpiam dixi: nullus quippe sermo potest differentiam illam exprimere, quæ est inter futura et præsentia. Si ratio autem habeatur temporis, nulla omnino potest cogitari differentia. Quomodo enim conferre quis potest præsenti-

bus, vitam nullum terminum habituram? In pace autem tantum est discrimen, quantum inter pacem et bellum; inter corruptionem vero et incorruptionem, quantum inter luteum frustum et gemmam puram. Imo vero potius quidquid dicas, nihil declarare poteris. Quamvis enim corporum beatorum pulchritudinem radio lucis conferam, quamvis conspicuo fulguri, nihil illo splendore dignum dicam. Pro his certe quot non pecunias, quot non corpora profundere par esset? Imo quot non animas? Nunc porro si quis te in regiam introduceret, omnibusque præsentibus id curaret ut Imperator te alloqueretur, teque et mensæ et ædium consortem admitteret, te omnium beatissimum esse pronuntiares: at cum in cœlum sis ascensurus, et cum ipso universorum Imperatore versaturus, cum Angelis vicissim micaturus, et inaccessa illa gloria fruiturus, ambigis num pecunias profundere oporteat; cum par esset, etiamsi vitam emittere opus esset, exultare, gaudere et præ voluptate alas assumere? At tu ut præfecturam adipiscaris, quæ tibi furtorum occasiones præbeat: non enim id lucrum vocarim, et facultates expendis, ab aliisque mutuaris, ac si oporteat etiam uxorem et liberos pignori dare non vereris; regno autem cœlorum tibi proposito, imperioque successoris experte, segnis es, refugis, et pecuniis inhias? Nec cogitas, si cœli partes illæ, quas conspicere valemus, ita pulchræ, ita jucundæ sunt, quantæ erunt aliæ his superiores, quantum cœlum cœli? Sed quia corporeis oculis hæc videre non licet, mente ascende, et supra hoc cœlum stans, respice in illud superius cœlum, in immensam altitudinem, in lucem inaccessam, in Angelorum populos, in Archangelorum ordines et in alias incorporeas Virtutes. Ac rursus hinc descendens imaginem illam nostram terrenam accipe, ac describe mihi illa quæ terrenum Imperatorem circumstant, puta, viros auro decoratos;

jugum albarum mularum auro ornatarum, currum lapillis coagmentatum, laminas in illo mobiles et agitatas, dracones in vestimentis sericis depictos, aspides aureis instructas oculis, equos auro ornatos, frena aurea. At quando Imperatorem videmus, nihil eorum ultra respicimus : ille quippe solus nos in se convertit ; nempe purpurea vestimenta, diadema, sella, fibula, calcei, vultus splendor. His omnibus simul accurate perpensis, ab his rursum cogitationem transfer ad superna, diemque terribilem cogita, qua Christus adveniet. Non enim jugum mularum tunc videbis, non currus aureos, non dracones et aspides ; sed quod horrorem incutiat, et tantum stuporem injiciat, ut cœlestes ipsæ Virtutes stent attonitæ : nam « Virtutes cœlorum, in- » quit, commovebuntur[1]. » Tunc cœlum totum aperietur ; descendet vero Unigenitus Dei Filius, non viginti, non centum satellitibus stipatus, sed millenis et decies millies millenis Angelis et Archangelis ; omniaque erunt timore et terrore plena, discissa terra, omnibusque hominibus ab Adam usque ad illam diem, ex terra surgentibus et abreptis ; ipso cum tanta gloria fulgente, ut solis et lunæ totam lucem occultent, radiis illis ipsam superantibus. Sed, heu me, quantus stupor ille, cum talia expectantes bona præsentibus inhiamus, nec cogitamus diaboli vafritiem, qui per res illas exiguas, magnis nos privat bonis ; dat lutum, ut abripiat cœlum ; umbram exhibet, ut expellat veritatem, atque in somniis vanam ostendit pompam ; hoc enim sunt præsentes divitiæ, ut adveniente luce nos omnium pauperrimos exhibeat. Quæ cum sciamus, dilecti, ejus dolum fugiamus, id vitare curemus, ne cum illo damnemur, ne nobis Judex dicat : « Discedite a me, maledicti, in ignem » æternum paratum diabolo et Angelis ejus[2]. »

VII. At benignus est Deus, id non accidet, inquies.

[1] Matth. XXIV, 29. — [2] Id. XXV, 41.

Ergone frustra scriptum est? Nequaquam, aies; sed ad comminationem solum, ut resipiscamus. Si igitur non resipiscamus, sed improbi maneamus, nonne, dic mihi, supplicium inferet? Ergo neque bonis mercedem retribuet? Retribuet, inquies: id enim ipsum decet, etiam supra meritum beneficia conferre. Hæc itaque vera sunt, et prorsus evenient: quæ autem ad supplicia attinent, nequaquam. O multam diaboli vafritiem! o inhumanam ejus humanitatem! Ipsius enim est hæc cogitatio, ut gratiam conferat inutilem et segniores reddat. Quia novit enim supplicii metum, ceu quoddam frenum, id præstare ut animis angamur et a vitiis retrahamur, nihil non agit et molitur, ut illud radicitus evellat, quo demum sine timore per præcipitia feramur. Quomodo igitur illum superabimus? Quæcumque ex Scripturis proferemus dicent ii, qui contradicunt, comminationis causa scripta esse. Verum id de futuris forte dicere possint, etsi admodum impie; de præteritis vero, deque iis quæ jam contigerunt, non item. Interrogemus igitur eos: Audistis-ne de diluvio, deque pernicie illa universali? Num etiam illud comminationis causa dictum fuerat? Annon contigit, et in exitum deductum est? Nonne id testificantur Armeniæ montes, ubi arca consedit? Annon reliquiæ ejus illic hactenus servantur ad nostram admonitionem? Similia tunc multi dicebant, ac per centum annos dum arca construeretur, ligna aptarentur, justusque clamaret, nemo erat qui crederet. Sed quia non crediderunt comminationi verborum, ultionem repente ac reipsa subierunt. Atqui is qui tantum ipsis supplicium intulit, annon multo majus nobis inferet? Non enim minora sunt hæc malis illius temporis. Tunc illicitis coïtibus operam dabant: nam « Ingressi sunt, » inquit, filii Dei ad filias hominum[1]: » nunc autem nul-

[1] Gen. VI, 2.

lum est genus peccati quod retro relinquatur. Verum, si placet, ad alia supplicii genera sermonem convertamus, ut ex præteritis futura credantur. Num quis vestrum unquam in Palæstinam peregrinatus est? Mihi quidem videtur. Vos ergo dictorum veritati testimonium ferte. Nam ultra Ascalonem et Gazam ad ipsum postremum Jordanis fluvii terminum, erat quædam regio magna et feracissima, quæ cum paradiso Dei concertare posset : nam « Vidit, inquit, Lot omnem regionem circum Jordanem, » quæ irrigabatur quasi paradisus Dei [1]. » Verum hæc nunc est omnium desertorum desertissima. Stant enim arbores, et fructum habent, at fructus ille iræ divinæ monimentum est. Stant malogranata splendida facie spem bonam ignorantibus præbentia, manibus autem accepta et fracta, fructum quidem nullum, sed pulverem cineremque multum intus positum exhibent. Talis est terra, tales lapides, talis ipse aër. Omnia incensa sunt, omnia in cinerem redacta, præterquam iræ monimenta, futuri supplicii indicia. Num et hæc sunt verborum comminationes? Num et hæc sermonum strepitus? Si quis non credit gehennæ, Sodomam cogitet, Gomorrham secum reputet, supplicium videlicet jam sumptum et hactenus manens. Id quod divina Scriptura enarrans de sapientia sic loquitur : « Hæc » justum, pereuntibus impiis, liberavit fugientem descen» dentem ignem in Pentapolim [2]. » Hæc etiam nunc « In » testimonium nequitiæ fumigans stat deserta terra, et in» certo tempore fructus arborum emittit. » Necesse autem est et causam dicere ob quam talia passi sunt. Unum erat eorum scelus grave quidem et execrandum ; attamen unum. Insano in pueros amore ferebantur, ideoque ignea pluvia combusti sunt : nunc autem sexcenta paria et graviora perpetrantur, neque tale incendium immittitur.

[1] Gen. XIII, 10. — [2] Sap. X, 6.

Quare? Quia alius ignis præparatus est, nunquam extinguendus. Quomodo enim qui pro uno peccato tantam iram intulit, neque Abrahami supplicationem suscepit, neque inhabitantem Lotum reveritus est, tot admissis facinoribus nobis parcet? Non ita erit, non ita certe.

VIII. Verum ne hic gradum sistamus; sed age, alios in medium adducamus supplicio affectos, ut pluribus demonstrationibus ea quæ diximus confirmentur. De Pharaone omnes audistis Ægyptiorum rege: nostis certe quas ille dedit pœnas, quomodo cum curribus et equis, omnique pariter exercitu in Rubrum mare demersus sit. Ut autem Judæorum quoque supplicia discatis, audi Paulum dicentem: «Neque fornicemur, sicut quidam eorum fornicati » sunt, et perierunt una die viginti tria millia: neque murmuremus, ut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt » ab exterminatore: neque tentemus Dominum, ut quidam » eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt[1].» Quod si et illi talia pro peccatis passi sunt, quid non patiemur nos? At nunc nihil grave patimur, ideoque maxime timere oportet. Non enim ut non pœnas demus servamur; sed ut graviores demus, nisi convertamur. Illi enim non noverant gehennam, et suppliciis hic traditi sunt: nos autem quandocumque peccamus, si nihil in præsenti vita grave patiamur, in futuro omnia perpetiemur. Nonne cum ratione pugnaret, si illis, qui rudiores et imperitiores erant, talia passis, nos qui perfectioribus fruimur disciplinis, et longe graviora, quam illi perpetramus, supplicium effugeremus? Vultis reliquas etiam illorum audire calamitates, quas passi sunt in Palæstina a Babyloniis, Assyriis et Macedonibus? Quoties famem, pestem, bella passi sunt, et captivitates sub Tito et Vespasiano? Josephi librum legite, quem de Jerosolymorum excidio scripsit, et acerbam il-

[1] 1 Cor. 1, 8.

Iam tragœdiam discetis. Cum aliis quippe calamitatibus in tantam famem inciderunt, ut balteos etiam suos, et calceos ederent, iisque etiam horribiliora : omnia quippe dentibus subigebat necessitas, ut prædictus scriptor ait. Ac neque in his steterunt, quin etiam proprios filios degustarunt. Quomodo ergo, cum illi tales dederint pœnas, nos, qui graviora his perpetramus, effugiamus? Nam si tunc illi plexi sunt, cur nos jam non plectimur? Annon vel cæco manifestum est ideo sic agi, ut sæpe dixi, quod nobis supplicium in futurum reservetur? Ad hæc vero consideranda sunt ea quæ nunc in hoc mundo geruntur, et gehennæ fidem non negabimus. Nam si justus est Deus, nec personas accipit, ut certe verum est, cur hic alii cædium dant pœnas, alii non dant : cur ex mœchis alii puniuntur, alii non plexi moriuntur? Quot sepulcrorum effossores pœnam vitarunt? quot fures? quot avari? quot raptores? Si ergo gehenna non esset, ubinam illi pœnas dabunt? Num contradicentibus persuademus, quæ de illa narruntur non esse fabulam? Ita enim vera sunt, ut non nos tantum, sed etiam poëtæ, philosophi et fabularum scriptores de futura pro merito sorte philosophati sint, et improbos in inferno cruciari dixerint. Nam etiamsi hæc vere ut sunt enarrare non potuerunt, utpote qui ex ratiocinio tantum exque nostra doctrina male accepta ad id permoti fuerint, attamen illi imaginem quamdam judicii adepti fuerant. Cocytos enim memorant, Pyriphlegethontas fluvios, et Stygis aquam, et Tartarum tantum a terra distantem, quantum ipsa a cœlo, multos quoque alios ultionis modos : rursumque Elysium campum, et fortunatorum insulas, prata florida, fragrantiam multam, auram tenuem et choros illic versantes, albo indutos amictu, quasdam modulantes cantilenas, in summa bonis et malis post exitum ex hac vita paratam sortem promeritam. Ne itaque

gehennæ fidem negemus, ne in illam incidamus: nam qui non credit, segnior efficitur; qui segnis est, in illam procul dubio ibit. Imo credamus sine dubitatione, deque illa frequenter colloquamur, et non facile peccabimus. Hujusmodi namque sermonum commemoratio, quasi acerbum quoddam remedium, nequitiam omnem abstergere poterit, si nostris perpetuo animis insideat. Hoc itaque remedio utamur, ut probe expurgati, digni simus qui Deum videamus, ut ab hominibus videri potest, et futuris fruamur bonis, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS TOMI NONAGESIMI PRIMI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 21.

Hæc homilia, quæ a Benedictinis inter spuria ablegatur, dubia tantum D. Guillon visa est, cujus auctoritate freti illam stampis submittimus.

ANNOTATIO (2) pag. 43.

Litaniæ, quæ etiam λιταὶ appellabantur, Processiones erant cum supplicationibus, vel ad Deum placandum in adversis casibus, vel ad gratias ipsi agendas pro acceptis beneficiis. Litaniæ quoque apud Latinos medii ævi processiones sæpe significant. Fiebant in Ecclesiam SS. Apostolorum; ubi speciatim Petrus Apostolorum princeps et Andreas Bysantinæ Ecclesiæ fundator et frater Petri, itemque Paulus et Timotheus in advocatos compellabantur. Hinc Bosphorum trajiciunt Constantinopolitani supplicandi causa, Chrysostomo episcopo duce, ad Ecclesiam SS. Petri et Pauli e regione Constantinopolis trans Bosphorum sitam. Hic observes velim, invocationem sanctorum frequentatam, et intercessionem creditam fuisse quarto sæculo, contra quam effutiunt hæretici. Id quod passim apud Chrysostomum observatur.

ANNOTATIO (3) pag. 73.

Ὃ πολλοὶ πολλάκις λέγουσιν, οὐδεὶς οὐδὲν οἶδεν. Hæc, ut ex Chrysostomi verbis arguitur, tunc adagii more fereban-

tur : ac licet duplicem negationem exprimant, negative tamen sunt efferenda, *Nemo quidquam scit;* dicebaturque ab imperitis rerum divinarum, qui cum viderent eos, qui bonis operibus incumbunt, ærumnis, calamitatibus, calumniis, ægritudinibus impeti : se nihil in rerum humanarum administratione capere vel cognoscere profitebantur. Simile dictum occurrit apud Euripidis Iphigeniam in Tauris :

πάντα γὰρ τὰ τῶν θεῶν
Εἰς ἀφανὲς ἕρπει, κοὐδὲν οἶδ' οὐδεὶς κακόν·
Ἡ γὰρ τύχη παρήγαγ' εἰς τὸ δυσμαθές.

Id est,

Omnia quæ deos spectant
In occulto reptant, et nemo quidquam novit mali :
Fortuna quippe in hanc intelligendi difficultatem
[perduxit.

Cæterum hæc loquendi forma cum duplici negatione, quæ tamen non vim affirmandi, sed negandi habeat, etiam alibi passim observatur apud Chrysostomum et alios. Sic in Homil. de S. Pelagia, ubi sic legitur : οὐδὲ γάρ ἐστιν τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὐδεὶς οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσατο ; id est, *Neque enim est quod dicas, neminem unquam rem similem fecisse.*

ANNOTATIO (4) pag. 305.

Is cujus philosophicum dictum hîc laudatur, erat Macedonius monachus.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Homilia De precatione II, p. 3.	Eorumdem fragmenta, tom. XVII, p 104-111.
Homilia Contra ludos et theatra, p. 42.	Eorumdem fragmenta, tom. XV, p. 387-390.
Homilia I De statuis, p. 51.	Eorumdem fragmenta, tom. XV, p. 448-475.
Homilia II, p. 79.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 31-60.
Homilia III, p. 100.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 60-86.
Homilia IV, p. 120.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 86-98.
Homilia V, p. 135.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 98-125.
Homilia VI, p. 156.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 125-139.
Homilia VII, p. 173.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 139-141.
Homilia VIII, p. 183.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 141-143.
Homilia IX, p. 191.	Eorumdem fragmenta, tom. XVI, p. 143-146, et tom. XI, p. 389-395.
Homilia X, p. 204.	Eorumdem fragmenta, tom. XII, p. 24-25, et p. 34-36.
Homilia XI, p. 218.	Eorumdem fragmenta, tom. XI, p. 404-413.
Homilia XII, p. 230.	Eorumdem fragmenta, tom. XII, p. 25-28.

Homilia xiii, p. 245.	Eorumdem fragmenta, tom. xvi, p. 146-154.
Homilia xv, p. 273.	Eorumdem fragmenta, tom. xii, p. 477-483, et p. 509-518.
Homilia xvii, p. 302.	Eorumdem fragmenta, tom. xvi, p. 154-168.
Homilia xviii, p. 316.	Eorumdem fragmenta, tom. xvi, p. 168-185.
Homilia xix, p. 328.	Eorumdem fragmenta, tom. xvi, p. 185-189.
Homilia xx, p. 344.	Eorumdem fragmenta, tom. xvi, p. 189, et tom. xix, p. 214-237.
Homilia xxi, p. 366.	Eorumdem fragmenta, tom. xvi, p. 189-213.
Homilia De terræ motu, p. 396.	Eorumdem fragmenta, tom. xvii, p. 78-84, et p. 173-179.

INDEX

TOMI NONAGESIMI PRIMI.

EXPLICIT INDEX.